

TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR

SIDNEY és BEATRICE WEBB
MUNKÁS-DEMOKRÁCIA.

II. KÖTET.

1909.

GKILL KÁBOLY KÖNYVKIADÓ VÁLLALATA.
BUDAPEST, IV.; VERES PÁLNÉ-UTCA 16.

SIDNEY ÉS BEATRICE WEBB
MUNKÁS-DEMOKRÁCIA

FORDÍTOTTA
GYÖRGY ENDRE

II. KÖTET.

1909.
GRILL KÁROLT KÖNYVKIADÓ VÁLLALAT A
BUDAPEST, IV., VERES PÁLNÉ-UTCA 16.

LÉGRÁDY TESTVÉREK KÖNYVNYOMDÁJA BUDAPESTEN.

I. FEJEZET.

A belépés egy iparágba.

A tizennyolcadik századi kézimunkások iparegyletei a segédek számának korlátozását és a nem törvényes munkások (kontárok) kizárását úgy tekintették, mint az ő munkásegyleti mozgalmaik sarkkövét. Le egész 1814-ig az a politika, hogy a belépés egy iparágba szabályozva legyen, a törvény szentesítését igényelhette, és a munkások szervezetei minden hatalmokban állót megtettek, hogy az inasokról szóló törvények eltörlését megakadályozzák.¹ Dacára annak, hogy törvényesen megnyílt minden foglalkozás, az 1824-25-i és 1838-i parlamenti bizottságok és a 1867-iki királyi bizottság számos esetet leplezett le, amelyben a munkásegyletek szabályozni igyekeztek a belépést az ő illető iparágaikba. Ehhez képest sok író úgy vélte, hogy a számok megszorítása egy kiegészítő részét képezi a munkásegyleti politikának. A következő lapokon meg fogjuk vizsgálni, hogy ezen felfogás mennyire állja meg a mai napi munkásegyleti mozgalommal szemben a sarat; meg fogjuk állapítani azon munkásegyletek számát, amelyek törekednek korlátozni az iparágaikba való belépést; és meg fogjuk vizsgálni az ilyen szabályzatok tényleges hatását, hogy felfedezzük, mennyiben érnek el sikert céljaik megvalósításában. Ezen vizsgálat céljára helyes lesz, hogy osztályozzuk

¹ History of Trade Unionism 54-56. 1.

az iparágba való felvételre vonatkozó összes szabályokat négy csoportba a segédkezés, a fiúmunka korlátozása, a haladás bent az iparágban és a nők kizárása.

a) A segédkezés.

A segédkezésre vonatkozó munkásegyleti szabályzatok, eltérően azoktól, amelyek a szabványos munkabér fenntartásáia vonatkoznak, nem magok a munkásegyletek által találtattak fel. Még azt is alig lehet mondani, hogy módosítottak vagy kifejlesztették általok, mint a munkások politikája az új eljárások és gépekkel szemben a munkásegyleti tapasztalat által. Amennyire még mindig lapang valami rendszer a segédkezés tárgyában a munkásegyleti világban, az formában és lényegben, gyakorlatilag ugyanaz, ami már sokkal előbb érvényben volt, semmint a munkásegyleti mozgalomról hallható is volt valami.¹

A modern munkásegyleti tag, a segédkezés ezen kérdésében, két különálló és egymásnak ellentmondó hagyó-

¹ A segédkezés rendszerével, azt úgy véve fel, mint a középkori iparszervezkedés egy részét, nem akarunk itt foglalkozni. Kevés részletes tanulmány van ezen rendszernek akár tényei, akár gazdasági eredményei felől az egyesült királyságban. Adam Smith híres kárhóztatása (Wealth of Nations I. könyv, X. fejt. 2. rész) számos magyarázója által bíraltatott, különösen Dr. William Playfair által az 1805-iki kiadásban; lásd az utóbbi röpiratát is: A Letter to the . . . Lords and Commons . . . on the Advantages of Apprenticeships (London, 1814). Ezt a kérdést tárgyalta Dr. L. Brentano is az ő Arbeitergilden der Gegenwart (Leipzig, 1871. II. köt. 143-155. 1.). Egy röpirat: The Origin, Objects and Operation of the Apprentice Laws (London, 1814), megörökítve a Pamphleteerben III. köt. adja elő a mesterek álláspontját a szabadság mellett. Lásd Dr. Cunningham: Growth of English Industry and Commerce II. köt. 578. 1. és 'History of Trade Unionism, 54-56. 1. Egy újabb cikk: „The Fair Number of Apprentices in a Trade” C. P. Sangertől, az Economic Journalban 1895 december, hasznos matematikai formulákat ad erre.

mányt örökölt. Megvannak nálunk, egy oldalról a formai, törvényesen megkötött segédkezés hagyományai a céhbeli mesterrel szemben, a maga kölcsönös kötelezettségeivel a munkaadó és segédei közt. A mester kötelezte magát megtanítani az inasoknak mestersége minden titkát. A segédek kötelezték magokat hosszú ideig dolgozni a piaci árnál alacsonyabb bérekért. Amint Paley nyersen kifejezi magát „a jnegtanítás az ő munkabérök.”^x A mesternél való segédkezés elve körül, amely leszállott hozzánk, a céhbeli mesterek céhjei által készült rendelkezésekből, már a középkori időkben kifejlődött a korlátozó rendelkezések egész sorozata, a díjak vagy jutalmak követelése, a merev életkori korlátozások, egy határozott hosszú szolgálati idő, és a minden egyes mesternél megengedett segédek számának korlátozása.² Ezen szabályzatoknak, amelyek azon kettős célt szolgálták, hogy biztosítsák a műszaki képzést és hogy biztosítsák a mesterembereket gazdasági egyedárúságokban, megvannak a magok képviselői a modern munkásegyesületi mozgalomban. Más oldalról ezen formális segédkezéssel szemben, ott találjuk az öröklés szokását, vagyis azt a jogelőnyt, melyet emlékezetet túlhaladó idő óta élveztek bizonyos fog-

¹ Moral and Political Philosophy, III. köt. I. rész, XI. fejezet (Apprenticeship).

A „remek”, aminek előállítása egyik feltétele volt a segédkezésre való bocsátásnak, úgy látszik, hogy nem volt az angol segédkezés egyik jellege. A vándorévek, vagyis a szokásos utazási évek városról-városra annak végén, ép így ismeretlenek voltak, mint rendes szokások, ezen országban. Ezen és más különbségek arra intenek bennünket, hogy angol bizonyítékok hiányában, ne gondoljuk azt, hogy a segédkezés Angliában ugyanazon a módon folyt le, vagy ugyanazon következményekre vezetett, mint a francia, német vagy rajnavölgyi rendszer, ahogy az le van írva, például Levasseur: *Histoire des Classes Ouvrières en France*; Fagniez: *Études sur l'Industrie et la classe industrielle à Paris*; Martin-Saint-Léon: *Historie des Corporations de Métiers*; Schanz: *Zur Geschichte der deutschen Gesellenverbände im Mittelalter*; Vagy Schmolter: *Die Strassburger Tucher und Weberzunft*.

lalkozásokban a munkások arra, hogy saját fiaikat hozzák be az iparágba, és hogy magok oktassák ki őket a mesterség fogásaiban. Ezen segédkezés a munkás mellett, melyet eddigelé nem irt meg egy történetíró vagy közgazda sem, mer ellentétben áll a másik rendszerrel. Úgy látszik, hogy sohasem szabályoztatott törvénynyel vagy céhrendelettel, és hogy csak a műhely szokásai közt maradt fenn.' Tényleg nem is volt az egy versenyrendszer, hanem csak a törvény hatálya alól való különös kivétel. A mesterember atya elhozhatta fiát a műhelybe bármely életkorban, amint neki tetszett, és olyan időre, amint ő tartotta helyesnek. Nem volt szüksége semmi törvényes megegyezésre vagy formális szerződésre. Nem fizetett semmi díjat vagy adót, és rendszeresen nem volt semmi felügyeletnek alávetve az ipari hatóságok részéről. Néha egymásután, vagy épen egyszerre hozhatta be fiait, minden megszorítása nélkül a számnak. Így, a segédkezés eszméje a munkás mellett kevés viszonyban volt az iparágnak, mint egésznek jólétéhez, hanem lényegesen egyéni előjog volt, amely egy öröklési megszerzett jogon alapult. Az öröklés ezen hagyománya, amely még mindig erősen fennáll sok iparágban, állandóan befolyásolja vagy megsemmisíti a maga laza, szabálytalan és, egyenlőtlen voltával azon határozott szabályozást és rendszeres egyenlőséget, amelyre törekszik a törvényes kötelezettségekkel és modern utódaival megkötött segédtség rendszere.

Legjobban meg fogjuk érteni ezen két irányú hagyomány jellegét, ha megvizsgáljuk egyes iparágok létező munkásegyesületi szabályzataiban a jellegzetes példákat. A legmodernebb példa a munkaadó mellett való segédkezés hatályos rendszerére az, amely ma azon részletes szerződésbe van foglalva, amelyet a kazánkovácsok és vashajóépítők egyesült társasága kötött az egyesült királyságnak csaknem összes hajóépítő mestereivel. Itt van egy formális törvénykönyv, amely szabatosan szabályozza a segédek felvételét az ország minden kikötőjében. Van itt, hogy azzal kezdjük, világos megkülönböztetés azon fiú közt, aki úgy van felvéve, mint bordajelző vagy kalapáló fiú, akit nem tanítanak

semmire, de teljes munkabért fizetnek ki, és a segéd közt, akit tanítanak az iparágra. Ha egy fiút akarnak felvenni segédül, aminek mindenesetre az előtt kell bekövetkezni, mielőtt ő tizenhét éves korú lenne, ő formai kötelezettséget vagy írott szerződést vállal magára, amelylyel kötelezi magát szolgálni öt éven át, megállapított alacsony munkabérek mellett, amelyek kezdettől végig sokkal csekélyebbek, mint amit megkereshetne, mint csiszolófiú. Cserében a munkaadó formailag kötelezi magát megfelelő oktatást adni neki, mint bordarakónak vagy csiszolónak. Egy segéd sem hagyhatja el munkaadóját az öt évi szolgálati idő letelte előtt, kivéve írásban adott határozott engedéllyel, és a munkásegyesület képes a legmoverebb boycottot alkalmazni minden legény ellen, aki megfut kötelezettségei elől: Az egyes cég által felvehető segítők száma nem haladhat túl kettőt minden hét munkásra, az arány az utolsó öt év alatt alkalmazottak átlagos számára lévén alapítva, különös tekintetbe vételével a gyorsan emelkedő gyáraknak és más rendkívüli eseteknek. Végezetül a segédnek felfogadása teljesen és kizárólagosan reá van hagyva a munkaadókra, egy munkásnak sem lévén semmi joga sem arra, hogy behozza a saját maga fiát az iparágba másként, mint a munkaadó segéde gyánt.¹

¹ Memorandum of Arrangement re the Apprentice Question between the Employers and the Committee of the Boilermakers' and Iron-shipbuilders' Society, 1893 október 11, aláírva Col. H. Dyer (az Armstrong-gyárból Elswick), mint a munkaadók bizottságának elnöke és Mr. E. Knight, mint főtitkár által a munkásegyesület részéről. A kazánkovácsok egyesült társasága először azon arányra törekedett, hogy egy segéd jusson öt munkásra, amit azonban némely munkaadó elégtelennek' gondolt az iparág fentartására (lásd Memorandum, Mr. J. Inglis, az A. és J. Inglis, glasgowi cég részéről, és az ő tanúszkodását a munka tárgyában kiküldött királyi bizottság előtt, C. 6194, III. Group A; részletesebben kifejtve általa: The Apprentice Question, egy értekezés, mely megjelent a Proceedings of the Philosophical „Society of Glasgow”-ban 1894-ben). Mr. Inglis utolsó értekezése-

Itt, amint látható, a munkaadó mellett oly segédkezési rendszer áll fenn, amely minden lényeges külsőség tekintetében a középkori nevelési szolgaság típusa. Azért, hogy kazánkovács-segéd lehessen, a modern csiszoló-fiú otthagya gyakran felét tényleges keresetének, és úgy történik, hogy huszonegy vagy huszonkét éves korában csak tíz shillinget keres hetenként. Más oldalról, a munkaadó megterheli műhelyét egy nyers legénnyel, aki ahelyett, hogy pusztá gépies munkára alkalmaztatnék, mindig úgy tartandó, hogy próbálja meg ügyességét oly munkán, amelyet még nem tud jól. És, ha egyszer elfogadtattak, ezen kölcsönös kötelezettségek tényleg kötelezők mindkét félre nézve. A segéd, igaz, most már nem lesz többé a munkaadó családjának tagja, és egyik fél sem a törvénytől vagy bármely közhatóságtól várja a szerződés végrehajtását. De ezen részletes szabályzatok sokkal többek, mint pusztá munkásegyesületi szabályzatok. Egy formai szerződés aláírva, nemcsak a munkásegyesület által, amely gyakorlatilag együtt létező az iparággal, hanem a munkaadók kilentizedrésze által is, minden tekintet és felfogás szerint egy szabályozó törvény. Tényleg, gyakorlatilag lehetetlen bármely fiatalembernek belépni Nagy-Britanniában a vashajtó-építőiparba másként, mint az egyesült mesterek és munkások által kiszabott módon.

Hogy teljes erőben lássuk a hagyomány másik ágát – a segédkezés a munkás mellett, – térjünk át a vashajtó-építés nagy, modern iparától azon negyven vagy ötven régi kézimesterséghez, amely alkotja a sheffieldi késesipart. Háromszáz évvel ezelőtt a segédek Sheffieldben formailag le voltak kötve a mesteremberhez, bevezetve a törvényszéki lajstromba, és megszabott szolgálati idejük letelte után nyilvánosan felvéve az iparágba. És egész 1565-ig visszamenőleg úgy találjuk, hogy volt kivétel a mesterek fiaira nézve

ből és Mr. Sanger fentebb már idézett cikkéből azt látjuk, hogy mostani arány, kettő a héthez, a lehető legjobb adatok szerint helyes, mert gondoskodik az iparágban nemcsak fenttartásáról, de rendes továbbfejlődéséről is

minden díj, formaiság és lekötés alól.¹ Ami akkor szembe-
szökőleg kivétel volt, ma már gyakorlatilag a munkaszerzés
egyedüli útjává lesz. A segédkezés a munkaadó mellett, aki
ma már egy munkát kiadó tőkés lesz, csaknem teljesen meg-
szűnt. A munkás, aki csak ritkán dolgozik munkaadója he-
lyiségében, a saját fiát alkalmazza segédül, aki manapság
sincs szerződésileg lekötve vagy bármily meghatározott kor-
szakra fogadva. Az öröklési utód lett az uralkodó eszme.
„Egy munkás sem fogadhat, – mondják a Britannia érc-
kovácsai, – bármely segédet sem, kivéve azt, aki vagy a
saját, vagy egy más munkás fia, akinek tizenhét éves koron
alól kell lennie, de nem szabad neki a maga fia vagy fiai mel-
lett további segédet is tartani”.² Ezt még rövidebben így feje-
zik ki a borotva-élezők: „Semmiféle más fiú nem vétetik fel
az iparágba, kivéve a tagok gyermekeit”.³

Hogy ha egy iparágban a rendes újoncozási eljárás az,
hogy az atyák tanítják saját fiaikat, a segédkezés minden
közös szabályozása gyakorlatilag lehetetlenné lesz. Az atya
akkor hozza be fiát, amikor neki tetszik, azt tanítja neki,
amit jónak lát, és nem fizet neki semmit vagy annyit, amint
magok közt megállapítják. A tanító szolgaságnak valamely
határozott időre való kötelezettsége gyakorlatiatlanná válik.
Sőt a számoknak is minden valóságos korlátozását is fel-
kellett adni. A felnőtt munkásokhoz képest a segédek közön-
ségesen elfogadott aránya a modern iparban egy fiú min-
den négy vagy öt munkásra. De mindegyik sheffieldi mester
eltűrhetlen sérelemnek tartaná, ha nem hozhatná be a saját
fiát a maga iparágába. Ennél fogva a sheffieldi szabályzatok

¹ The History of Hallamshire: Joseph Hunter (London, 1869) 150. 1; lásd az iparág kitűnő leírását 1860-ig Frank Hilltől a társadalmi tudomány „Report on Trade Societies and Strikes (London, 1860) 521-586. 1.

² Rules of the Britannia Metal Smiths' Provident Society (Sheffield, 1888).

³ Rules of the Razor Hafters' Trade Protection Society (Sheffield, 1892) 6 1,

legszigorúbbja is megenged egy bizonyos kort elért minden munkásnak, hogy állandóan legyen egy saját segédje. Rendesen, mint a kaszakészítőknél, ámbár a gyermektelen munkás csak egy más tagnak fiát taníthatja ki, a családos atyának meg van az a joga, hogy minden fiát beviheti mesteriségébe. Némely sheffieldi iparban azt találjuk, hogy a munkások törekszenek megszorítani az iparba belépők számát, de az öröklő jog eszméje az iparban azt okozza aztán, hogy ezen kísérletek egy különös és üres formát vesznek magokra. A gyapjúolló-készítők, a borotvaélezők és a vésőszerszámkovácsok,¹ mások között arra kényszerítik a felnőtt mestert, hogy várjon hét évet, mielőtt fiút fogadna fel; a borotva-köszörülők két további évet adnak hozzá, minimumnak a harminc éves kort szabván meg; míg más társaságok huszonöt vagy huszonhét évesnek állapítják meg azt a kort, amely előtt „egy tag sem fogadhat fel segédet”.² Különös esetekben némi kísérlet az irányban is tétetett, hogy visszamenjenek a régi eszmére, a tanítószolgálat valódi korszakára és az arravalóság formális bebizonyítására. A britania érckovácsoknak van egy szabályok, mely szerint „mindazon munkás, akinek fia vagy segéde van, nem hagyhatja azt magának dolgozni. Hogy ha elhagyja, akkor rá kell bíznia valami más munkásra, hogy ott töltsse ki idejét, ha csak előbb nem kapja meg a közgyűlés jóváhagyását”, és „mindegyik fiúról, ha bevégzi a segédeskedést, jelentést kell

¹ Exiles of the Edge Tool Forgers' Union (Sheffield, 1873), 6. l.

² Hasonló korlátozások találhatók fel a céhrendeletekben. Így az exeteri szabók céhének rendeletei megszabták, hogy egy újonnan felszabadult mesternek nem szabad többet tartani, mint „az első évben csak egy szolgát, a második évben kettőt, a harmadikban hármat és egy segédet, ha képes reá” (English Gilds: Toulmin Smith, 316 l.). És a londoni ollósok 1350-ben készült szabályzatai kimondják, „hogy ezen iparágban senki sem fogadhat fel egy segédet sem, hogy ha nem szabad polgára a városnak és nem volt az legalább hét esztendő óta”. Riley: Memorials of London and London Life (London, 1868), 247- 1.

tenni az azon cégnél dolgozó munkásoknak, az ő képessége tárgyában, mielőtt fel lehetne őt venni az iparágba. Ha az talátnék, hogy az illető fiú nem megfelelő mint munkás, a bizottság vizsgálatot rendel el, és ha lehet, megállapítja az okot és megteszi a szükséges lépéseket arra, hogy hasonló szerencsétlenség kikerültesse jövőre”¹

A kőművesek közt a munkaadó mellett formális segédek találunk együtt, az öröklés szokásaival.² A következő

¹ Rules of the Britannia Metal Smiths' Provident Society (Sheffield, 1888). A szövegből Ítéelve, a szabály főleg a munkaadó segédeire vonatkozik. Némely sheffieldi iparágiban a gyári iparrá való fokozatos átalakulás arra vezetett, hogy a fiúk is a tőkés munkaadó mellett segédkeztek. Ezen segédek száma pontosan korlátozva van a munkás-egyesületek által, de még itt is megtartja a korlátozás a régi rendszer nyomait. Így a Britannia érckovácsoknak van egy szabálya, hogy „egy mesternek sem lehet több, mint egy segéde egy időben; ha *kettő vagy többen közösen dolgoznak, úgy mindegyiknek lehet egy;* és részvénytársaságoknál az első tíz munkásra vagy töredékére egy fiú, tizenegyről huszonöt munkásra két fiú, és így tovább egy-egy fiút számítván minden további tizenöt munkásra”.

Az öröklés ezen szokása az angol iparban további tanulmányozást érdemel meg, különösen azon hasonlatossága miatt, melyben áll a közönséges céh- és helyhatósági szabályzattal, amely megengedi, egy mester fiának, minden más nélkül, hogy nagy korúvá váltával maga legyen a céh vagy a város szabad polgára. Nem tudunk semmi bizonyítékról, amely tényleg összekötné a munkás-egyleti szokást a céh vagy helyhatósági gyakorlattal. A kőműveseken és a sheffieldi iparágon kívül ezen előjog nyomai megtalálhatók a gyapjúfonók, malomácsok, bogárook, nagy szedők, bőrkészítők, gerendások, cernázók és fonalozók, spanyol és marokkói bérmunkások és egynéhány mási kézműves-ipar régi egyesületeiben. Formailag eltörölték a szedők londoni társaságánál, amikor 1879-ben átvizsgálták újra szabályaikat. A szárazföldi történet említi ilyet, ami talán hasonló szokás lehet, amely szerint a mesteremberek fiai a mesterség szabad gyakorlására rövidebb segédkezési idő, az arravalóság könnyebb bizonyítása és alacsonyabb díjak mellett szabadították fel; lásd például Du Gelder: *Historie des Classes Laborieuses en France*, 219. 1.

részletes leírása annak a módnak, amint kapja ez iparág tényleg a mai nap az újoncokat, és amelyet az egyesület egyik megbízható és értékes tagja adott nekünk, megerősítést nyert a mi magunk nyomozása útján. „A kőművesek nyomtatott szabályzatai a segéd tartás tárgyában változnak városról városra. Rendesen az arány az, hogy egy fiú jön öt vagy hat munkásra, és megkövetelik, hogy az iparágban való hat hónapi munka után a fiú tényleg szerződött segéd legyen, öt vagy hét év tartamára. A lekötöttséget nem követelik egy helyre, de némi neme a szerződésnek szokásos, és ezen fiúk, természetesen mindig a munkaadóhoz vannak adva. Ezen szabályok, amelyek rendesen igen pontosan végrehajthatnak, azonban csak a kívülről hozott rendes fiúkra nyernek alkalmazást, akik behozatnak az iparágba. Ezeket túl mindenik kőművesnek meg van engedve, hogy behozzon fiait közül annyit, amennyi neki tetszik, az iparágba és taníthassa őket minden szabályozás vagy segédkezés nélkül. Rendesen a munkás a fiát, mint sürgönykihordót vagy más módon tartja munkában, míg az tizenhat vagy tizenhét éves kortól eléri és eléggé erős arra, hogy a munkába lépjen és hasznát lehessen venni. Akkor bevitetik a műhelybe és *dolgozik a munkaadónak, mint tanuló*. A munkások mindig oly gyorsan hozzák be fiaikat, amint csak lehetséges, és törek-szenek arra, hogy megkapják a teljes munkásfizetést abban a pillanatban, amint rajok bízzák elvégzés végett egy munkás dolgát. Tényleg az iparág csaknem teljesen ezen módon látja el újoncokkal. Igen kevés legény van szerződéssel, és igen kevés fiú lép be kívülről az iparágba. A munkaadók nem nagyon járnak utánnok, mert az első három vagy négy évben nem keresnek semmit és egy jó csomó követ rontanak el. Más oldalról a munkásoknak az a kifogása van ellenük, hogy az utolsó egy vagy két évben egy munkás munkáját teljesítik jóval olcsóbban, mint ahogy a munkást fizetik, míg ha tag fia lép be az iparágba, azt oly gyorsan tolják előre, amint csak lehet, és az a munkások részéről kényszerítette van egy munkás bérét követelni, mihelyst arra való munkás, vagy pedig elhagyja a műhelyt és megy más helyre.

E szabály tényleg nem teszi azt, mintha a tanulók száma bármiként is korlátolva volna. Egyes munkásokat ismerünk, akik hat vagy hét fiokat hozták be az iparágba, és az ily eljárás ellen nem volt a többieknek kifogások. Ennél fogva nem is hallatszott soha sem oly panasz, hogy apad a munkások száma az iparágban. Cornwallban és más kőbányás kerületekben, ahol a munkások darabszámra fizettetnek, a tanulók teljesen a tagok fiaira szorítottak, és egyenesen atyjuk vagy más munkás számára dolgoznak, és sohasem a munkaadónak. De nincs semmi más korlát és semmi megállapított szolgálati idő nem követeltetik”.¹

A kőművesek esete meg fogja magyarázni azt a módot, amelynél fogva a munkásegyleti szabályzatok a segéd tartás kérdésében mindenféle tudományos osztályozást

¹ Ez egyike azon példáknek, amelyekben a nyomtatott okmányok pusztá áttekintése, sőt még a munkás-egyleti tisztviselők felületes kikérdezése is, osiák félrevezetné a tanulmányozót. Általános az; a nézet, hogy a kőművesek szigorúan megkövetelik a tanuló szolgaság hosszú idejét és formai lekötöttséget követelnek. Ezt nyíltan elmondják az egyesület hivatalnokai minden kérdezőnek. De nem jut eszökbe elmondani, hogy nem ez az az út, amelyben szedi tényleg az egyesület újoncait. Sőt nem isi találjuk még csak említve sem az öröklési előjogot, vagy egyáltalában bármely jelzését a segédkezés szabályozásának, az alapszabályok bármely kiadásában az 1868-iki királyi bizottsági megvizsgálás óta. Arra, hogy a tényleges gyakorlatra valamely felvilágosítást kapjunk, vissza kell mennünk a korábbi szabályzatokra. A *Laws of the Friendly Society of Operative Stonemasons* (Bolton, 1867) a 82. lapon a következő szakaszt foglalja magában, mely az előző kiadás hasonló szakaszaiból van egybeállítva: „Az iparágba belépő fiúk semmi esetben se müljanak túl tizenhat éves életkort, és törvényesen lekötölezzett segédek legyenek huszonegy éves korukig. Egy fin se dolgozzék három hónapnál tovább anélkül, hogy törvényesen kötelezzett legyen . . . A mesterek fiainak, vagy mostohafianak megengedtetik a belépési időre nézve a tizennyolc éves kor oly módon, mint a törvényes segédké . . . Ezen társaságba fiúk egyáltalán nem vétetnek fel, . . . kivéve, ha törvényesen le vannak kötve, vagy pedig, kőművesek fiai vagy mostohafiai”.

lehetetlenné tesznek. Itt van egy iparág, amelyben úgy látszik első látszatra, hogy az iparág szorosan szabályozott a segédek száma, életkora és megállapított tartamára nézve, blindez formailag meg van állapítva és mereven végrehajtva. Ezen szempontból véve, ugyanazon osztályhoz tartozik, mint a kazánkovácsok egyesült társasága. Azonban a szorosabb vizsgálat megmutatja, hogy nem formai lekötöttség, kölcsönös kötelezettségek, a szolgálat megállapított tartama és a számok korlátozása van itt, hanem az a lazaság, amely együtt jár minden mesterfiúnak azon öröklött joggal, hogy belopja magát a munkások közé a lehető legjobb módon, igyekeztén az egész idő alatt arra is, hogy a fiúmunka után járó bérek egész piaci árát megkaphassa. Valóban, hogy a cornwalli vagy más kőbányavidék legszélső esetét vesszük fel, ahol a munkás fogadja fel a segédet, teljes ismétlődését fogják feltalálni a sheffieldi iparágak által mutatott példának.

Azért választottuk a kazánkovácsokat, a sheffieldi késeket és a kőműveseket a részletes leírásra, mert ezek teszik ki összesen azon munkásoknak túlnyomó nagy részét, akik rendszeresen követelnek bárminemű segéd tartási szabályzatot. Mindazon összes iparág, amelyekben a számnak bármely tényleges szabályozása áll fenn, nem foglal együttvéve sem annyi tagot magában, mint a kazánkovácsok egyesült társasága.¹ De azon kisebb egyesületek azok, ahol a legszigorúbb korlátozások némelyikét találjuk. Így, míg a kazánkovácsok két segédet engednek meg hét munkás után, a nemezkalap-készítők² és a flint üvegmetszők³ csak egyet

¹ Ezek közt fel kell említenünk a kézi papírcsinálókat, aranyvésőket, kosárcsinálókat, kefekötőket, ácsokat, vitorlásokat, gyapjómunkásokat, calico-szövetnyomókat és szövetvágókat - mindez jellegzetesen régimódi mesterség.

² Rules of the Amalgamated Society of Journeymen „Felt Hatters” (Denton, 1890), 26 l.

³ Amended Laws of the United Flint Glass Cutters’ Mutual Assistance and Protective Society (Birmingham, 1887), 19. l.

Öt után, a litográf-nyomdászok egyet engednek meg öt után, de maximumul kettőt kötnek ki egy cégnél;¹ a flint üvegcsinálók egyet engednek meg hat után,² a csipkét szövők kijelentik, hogy csak egy legyen „minden hét dolgozó szövőszék után”,³ és ugyanazon arány, egy tanuló hét munkás után, van megengedve a nottinghami csipkeiparban.⁴ A selyem-kalapcsinálók régi-módi egyesülete kijelenti, hogy minden mester, „aki három munkást tart és üzletben van tizenkét hónap óta, jogosítva van egy segédre és tíz munkás után két segédre; és ezen túl minden további tíz munkás után egyre”, és „hogy a munkaadók fiai ép úgy számbavétnének, mint a többi segédek, és nem vétnének számon kívül, mint eddig.”⁵ Végül a yorkshirei anyagpréselők úgy kívánják, hogy „egyik üzletben se legyen a segédek száma túl egyen minden tíz munkás után”,⁶ és ez a legmesszebbmenő korlátozás tartatik fenn a mi régi barátaink, a gyöngyházgombkészítők által is, ámbár ezen tény nincs fel- említve szabályaikban.

Azon segéd tartási szabályzatok, amelyeket eddig leírtunk, egy jelleget bírtak közösen. A kazánkovácsok részleges országos szerződése, a gyöngyházgombkészítők szoros kizárólagossága, a sheffieldi iparágak öröklési utódrendszere és

¹ Rules of the Amalgamated Society of Lithographic Printers of Great Britain and Ireland (Manchester, 1887), 26. 1.

² Rules and Regulations of the National Flint Glass Makers' Sick and Friendly Society of Great Britain and Ireland (Manchester, 1890), 19. 1.

³ Rules of the Associated Trimming Weavers' Society (Leek, 1893), 5. 1.

⁴ Prices to be paid for various classes of goods is the Lèvera Branch of the Lace Trade (Nottingham, 1893), 47. 1. Ugyanazon szabály áll fent az iparág más fiókjainál is.

⁵ Rules of the Journeymen Hatters' Fair Trade Union of Great Britain and Ireland (London, 1891), 46. 1.

⁶ Rules of the Leeds, Halifax, and Bradford Stuff Pressers Trades Union Society (Bradford, 1888), 23. 1.

a kőműveseknél különös kettős rendszere mind tényleg „keresztül vannak vize a megfelelő iparágaikban. És épen a valóságosság ezen jellege az, amely ezen eseteket épen kivételéssé teszi a mai napi munkásegyleti világban. A többi egyesületeknek is vannak szabályzati könyveikben többé vagy kevésbé formális határozatok a segédtartásra, és a tagok megszavaztatása bármely időben túlnyomó többséget mutatna fel elméletileg a belépés legridegebb szabályozása mellett. És mégis ugyanazon iparágaknál úgy találjuk, hogy a belépés tényleges feltételei annyira szabályozatlanok, mikép magoknak a munkásegyleti tagoknak sorai nagymérvben olyan munkásokból vannak összeszedve, akik nem az elismert kapun át jöttek be. Jellegzetes példákat mutatnak a nyomdász és gépészeti iparok.

A szedők esete különösen jelentős. Oly iparág az, amely nem kis mértékét követeli meg a neveltségnek és kézi ügyességnek, és amely kezdettől fogva magas képzettségű mesterségnek tartott. A tizennyolcadik század alatt hét éves segédidő volt általános, és a jelen század kezdetén a helyi ipari társaságok habozás nélkül kizártak a tagok sorából és a munkából is mindenkit, aki az iparágba bármely más és nem a hagyományos utón igyekezett bejutni. Nem is lett az iparág könnyebben megtanulható. Sem a gép, sem a munkafelosztás behozatala nem tette képessé a tőkés munkaadót arra, hogy a régi mesterséget szakaszokra forgácsolja fel, amelyek mindegyike csak kifizető ügyességet igényelt volna. Munkaadók és munkások még mindig egyetértenek abban, hogy az egyedüli út az alkalmasság megszerzésére az, ha egy fiú tényleges műszaki oktatás hosszú folyamata alá vétetik a külön eljárások nagy számában, a kéziratok kibetűzésétől a hirdetések kiállításáig.¹ Ennélfogva a legjobb munkaadóknak egy nagy arányszáma minden nemzetekben szívesen belenyugodott a szedők munkásegylete-

¹ A legjobb szerkezetű gép, a linotype, tényleg még magasabb színvonalú ügyességet és még változatosabb munkaképességet igényel, mint a szekrénynél dolgozó szedő dolga.

tei által arra tett kísérletbe, hogy a formai szolgaság hosszú korszaka tartassák fenn, és gyakran nem szegültek ellene a segítők számának valamely észszerű korlátozásának. És mégis mai napság valószínű, hogy azon munkásoknak, akik munkát kapnak, mint szedők és csatlakoznak a szedők munkásegységeihez, egy igen jelentékeny aránya egyáltalában nem szolgált semminő hosszú tanuló-szolgaságot akár kötöttséggel, akár anélkül, és hogy az iparág azon ismeretét, amelylyel bírnak, csak úgy „csipkedték föl”, amíg teljes piaci munkabéreket kerestek meg. Ami még ennél is fontosabb a munkásegyleti szempontból, az a kísérlet, hogy bármily módon korlátoztassék az iparágba belépő személyek összes száma, teljesen sikertelen volt.

A szedők munkásegyleteinek ezen kudarca abban, hogy az életbe átvigyék segéd tartási szabályzataikat, főleg annak tulajdonítandó, hogy a jelen század alatt feltűnő elterjedést nyert a nyomdászati ipar. A kazánkovácsok esetében az iparág gyors fejlődése folytonosan erősítette az egyesületet és eredményezte különösen egy valóban segéd tartási rendszer tényleges létesítését. De a vashajóépítés kifejlődése csaknem kizárólag óriás telepeken következett be, amelyeket a munkaadók egy különös osztálya vezetett. Ezzel szemben a nyomdászipar, amely korábban egy féltucat városban, ma már belecsúszott minden faluba, a nyomdák túlnyomó többsége kis dolgozó mesterek kezdetleges vállalatai lévén. Emellett a szedőnek egy nagy különbségű munkaadó csoporttal van dolga, a londoni nagy napilaptól vagy a nagy kiadónyomdásztól le az újságáruló boltig egy vidéki városban, vagy egy vasúttársaság mellékes osztályának munkavezetőjéig, a nagyban áruló fűszeresig vagy a gummibélyegek gyártójáig. Amikor a vállalkozó munkás felállítja kézi nyomdáját egy külvárosi hátulsó utcában, és egy fiút vesz maga mellé, hogy segítse őt munkavállaló iparában, ő nem az a fajta a vállalkozónak, aki felett egy munkásegysület bárminő valódi ellenőrzést gyakorolhatna. A munkásegysület még csak nem is hall számos oly esetről, amikor egy nyomda állítatik fel egy nagy hirdető-vállalat pincéjében,

aki saját nyomtatását üzlethelyiségében akarja elvégeztetni. Mindezen esetekben a fiúmunka teljesen korlátlan számban nézve és szabályozatlan tanító-kellékeire nézve. A minőség és a munka gyorsasága a legalacsonyabb, de a fiú, aki ily műhelyeken csípi fel az elemi megismerkedést a szekrényvel, aztán tovább megy, hogy egy vidéki kis nyomdásznál legyen olcsó korrektor, és esetleg, akár arra való, akár nem. Londonba törekszik, hogy alkalmilag munkát kapjon, mint munkás.

Egy oly iparnál, amely ily módon szétterjeszti ágait az ipari világ minden sarkába és ágazatába, a legéberebb munkásegyleti tisztviselőnek is szerfelett nehéz volna bármely valódi ellenőrzést is fentartani az iparba való belépés tekintetében. A szedők szerencsétlenségére azon szabályzatok, melyeket helyi társaságaik keresztül vittek, tényleg ellenségeiknek kezére szolgáltak inkább. Minden szedőegylet makacsul törekedett fentartani valami nagyon hasonlót a középkori segédtartásból a maga városában, minden tekintet nélkül arra, hogy mi történik másutt. Az a fiú, aki be akar lépni egy nyomdászületbe Manchesterben vagy Newcastleben, formailag kell, hogy lekösse magát hét évre egy munkaadóhoz, amely idő alatt természetesen részben lemond az ő munkabérének piaci áráról. Korán kell megkezdenie szolgálatát, és egy és ugyanazon cégnél kell teljesen kitölteni. Sőt még azt sem fogja könnyűnek találni, hogy egyáltalában segéddé lehessen. Ahelyett, hogy a kazánkovácsok aránya volna érvényben, mely két segédet enged meg hét munkásra, ami részrehajlás nélkül alkalmaztatik minden cégre, a szedők egyesülete csaknem mindig egy határozott maximumot követelt, bármilyen nagy legyen is a telep. Így Glasgowban egy nyomdának sem szabad többjének lenni, mint tíz segédnek; Leedsben nem többnek héténel; Hullban nem többnek, mint háromnak; és Manchesterben „azon célból, hogy a kereslet és kínálat egyensúlyát arányba hozzák, és a munkának méltányos bérét biztosítsák, minden elismert műhelyben a segédek maximális száma három lesz a szedőteremben és kettő a gépterem-

ben.”¹ így a Manchester Guardian nagy nyomdája, mely több mint száz szedőt alkalmaz, el van tiltva attól, hogy több segédet alkalmazzon, mint a tizenkét munkással dolgozó alkalmi nyomda.²

Ezen féloldalú korlátozásnak a legkevésbé várt eredménye lett. Azt lehetett volna képzelní, hogy a munkásegysületi politika arra igyekezik, miszerint újoncokat szerezzen az iparágnak a nagy telepeken tanuló fiúkból, ahol a mesterség minden ágában lehet rendszeresen kiképezniök magokat és ahol, mint tényleg történik is, erős immkássegyleti hajlamokkal telítetnek meg.³ De az ily cégeknél engedélyezett segédek száma csúfosan elégtelen az iparág fenntartására. Amikor új munkásokra van szükség, azokat, négy eset közül háromban, a kisebb telepekről, és végezetül

¹ Rules of the Manchester Typographical Society (létesült 1797 novemberben), Manchester, 1892, 35. l.

² A szedök társaságának szabályzatai rendszeren a segédek számát a munkásokhoz arányítják, ami a kis mesterekre nézve előnyös. Például a Manchester Typographical Society megengedi egy kis mesternek, akinek csak két munkása van, hogy egy pás segédet is fogadjon fel. De eltérőleg a más iparágak segéd tartási szabályzataitól, ezt az arányt nem alkalmazzák a nagy telepekhez, amelyek egy megállapított maximum alá vannak vetve, mely sokkal alatta van azon számnak, melyet az arány megengedne. Hogy mily szigorúan korlátozza ez a maximum a segédek számát a legjobb manchesteri cégeknél, megítélhető azon tényből, hogy az ottani nyomdák közül tizenkettő ad munkát a városban levő szedők felének, mintegy 1000 munkásnak, és ezeknek a szabály csupán hatvan segédet enged meg.

Érdekes megjegyezni, hogy van legalább is egyetlen példa egy oly munkás-egysületre, amely öntudatosan követi ezen felvilágosodottabb politikát. A manchesteri bútorosok egyesületének (ma már a bútorosok egyesült társaságának manchesteri fiókja) van egy szabályzata a segédek kérdésében, amely á kis üzleteken és azokban, amelyek: csupán a közönséges olcsó munkát végzik, egy segédet enged meg hat munkás után, míg a nagy műhelyekben és azokban, amelyek finomabb munkát teljesítenek, az arányt minden három munkás után egyben állapítja meg.

a kis városokból és mezei kerületekből kell beszerezni, amelyekben sem munkásegyleti mozgalom, sem segéd tartás nem mondható, hogy léteznék. Itt nem létezik semmi, ami meggátolná a lelkiismeretlen munkaadót, hogy annyi fiút fogadjon fel, amennyi tetszik neki, hogy azokat a mesterség legelemibb színvonalán tartsa, és ily képzetlen állapotban eressze el újra, mihelyt munkásbéreket kezdenek követelni. A szedők rendszerének, a segédek maximumának egyenes következménye tehát a nagy telepein az erős munkásegyletekkel bíró városoknak az, hogy az iparág fő képző és újonczó talajának éppen azon műhelyeket és azon kerületeket teszi meg, amelyekben legkevesebb valószínűség van arra, hogy a fiúk megfelelő kiképzésben részesüljenek. Innen aztán azon furcsa következtetésre jutunk, hogy éppen ezen fentartása a segéd tartási szabályzatoknak a helyi szedőegyletek által oka annak, hogy ezt az iparágat ma tényleg „nyitottá” tette. Mivel a vidéki kerületekben tényleg minden fiú tanulhat arra, hogy szedő legyen és aztán toluhat be a városba, az egyletek nehéz helyzetbe jutnak. Hogy ha ők mereven fentartják a magok segéd tartási szabályzataikat, és vonakodnak bebocsátni ezen „törvénytelen munkásokat”, úgy fogják találni, hogy a munkaadókkal való tárgyalásaikban zavarba vannak az egyletkez nem tartozó munkások folyvást szaporodó ezen csoportja által, akik nem hajlandók engedelmessé válni egy oly szervezetnek, amelyből ők ki vannak zárva. Azon célból, hogy valamely számbavehető erejük legyen a közös alkuvásnál, az egylet kénytelen arra határozni el magát, hogy tényleg befogadjon mindenkit, aki dolgozik az iparágban azon különös kerületben, akár voltak segédek, akár sem. Csaknem minden helyi szedőegylet kénytelen volt időszakonként „megnyitni könyveit” és bevenni „törvénytelen munkásokat is.” És a szedők londoni társasága, amely az egyesült királyságban levő munkásegyleti szedők egy harmadát foglalja magában, 1879 óta bevallottan felvesz tagjai közé minden szedőt, aki tényleg munkát kap Londonban egy „tisztességes műhelyben”, akár tanulta iparát segédkezés útján, akár

sem.¹ A vidéki társaságok még mindig úgy mondják, hogy tagjaikul csak oly munkásokat vesznek be, akik igazolni tudják, hogy hét esztendeig szolgáltak, de miután mindnyájan nehézség nélkül felvesznek bármely nyomdászt, aki munkát kapott a városban, egy bármely szedőegylet tagkártyájával, beleértve a fővárosi nagy nyílt társaságot is, minden munkás, akit egy munkaadó a szabványos darabszámú munkabér mellett felfogad, nehézség nélkül teljesen elismert tagja lehet az iparágban, akár volt segéd, akár sem. Röviden, ami korlátozva van, nem az egész országban létező összes száma az iparág újoncainak, hanem azon újoncok aránya, akik a segéd tartási rendszer tanító előnyeit élvezhetnék.

A gépészek tapasztalata nem kevésbé tanulságos volt, ámbár más módon, mint a szedőké. A jelen század kezdetén a kovácsok és hajókovácsok helyi ipari társaságai önkényesen kizárták a munkából mindazon munkást, aki nem tudta igazolni segéd voltát.² Sir William Fairbairn beszéli el, hogy amikor ő 1811-ben munkát kapott mint hajókovács Kennie gyárában, mint mondta neki a munkavezető, hogy nem tehet egy lépést sem előre, míg nem fogadta őt fel a „munkásegylet”. Ő nem lévén képes felmutatni kellően igazolt segédkezést, nem adatott meg neki az engedély a munkára, és arra volt kénytelenítve, hogy bujdosson el Londontól és keressen munkát egy nem egyesületi kerületben.³ Hasonló szabályzatok állottak fenn egész napjainkig. A

¹ „Minden szedő, aki mint munkás, felügyelő, raktáros, koiraktor vagy bármely más minőségben dolgozik egy tisztességes műhelyben ... elfogadható tagul”. Rules of the London Society of Compositors (London, 1894), 6. l.

² A kovácsok, hajókovácsok és „mechanikusok” társaságai vitték a vezérszerepet az 1813-ki mozgalom üldözéseiben és kerveüezéseiben a segéd tartási törvények végrehajtása ügyében. History of Trade Unionism, 53-56. l.

³The Life of Sir William Fairbairn: W. Pole (London, 1897), 89. l. Trade Unionism: W. Saunders (London, 1878); History of Trade Unionism 76 és 187. l.

malomkovácsok baráti és testvéri társasága, amely bizonyára a század elején keletkezett, egész 1855-ig fentartotta régi szabályzatait a segédek számának korlátozására és mereven követelte a szolgálat igazolását. Kijelentették, hogy „minden ember, aki csatlakozni akar, akinek szülei elhanyagolták ellátni őt szabályos segédszerződéssel, köteles lesz egy eskü alatti bizonyítványt mutatni fel, két tisztességes tanú igazolása mellett, hogy dolgozott az iparágban öt, hat vagy hét évet egy hajókerekes műhelyben, vagy egy az iparág előtt ismert hajókovács segéd minőségben, és fizetni fog valamely összeget, nem kevesebbet, mint 3½, nem több, mint 5 font sterlinget, ahogy a közgyűlés elhatározza.” Kell, „hogy ajánlja egy felszabadult tag, és hogy ha utólagosan bebizonyul, hogy nem volt törvényesen minősítve, az az ember bírságoltatik meg 5 font st.-re. Minden oly ember, aki kétséges igazolást hoz, ugyanazon belépési feltételek alá vettetik.”¹ Ugyanazon gondolat lappang a gépészek egyesült társaságának szabályaiban, létezésük első harminc éve alatt. Az 1864-iki kiadás előszava kijelenti, hogy „ha kénytelenek vagyunk korlátokat alkalmazni azok bebocsátása ellen iparágunkban, *akik nem szereztek meg a jogot arra előzetes szolgálataikkal*, a tudatában tesszük ezt annak, hogy az ily betódulások csak bajt okoznak, és hogy

¹ Egy más régi egyesület kijelentette, „hogy egy segéd meg van engedve öt munkás után; *azonban ha a szám teljes, a hajókovács vagy azután következő fiának még meg van engedve dolgozni iparágban*” (Rules of the Philanthropic Society of Journey-men Millwrights, 1855). Az, hogy mennyiben voltak arra szánva a magas belépti díjak és merev követelmények, hogy gondoskodás történjék a műszaki nevelésről és az iparágba belépők tényleges számát korlátolják és hogy mennyiben voltak ezek csupán arra szánva, hogy a tagok fiainak öröklött szentelt jogait biztosítsák, ismeretlen előttünk. Nagyon lehetséges, hogy a hajókovácsok, a jelen század kezdetén, tényleg főleg azon módon képezték utódcaikat, mint a kőművesek mai napság; egy utalás a hajókovácsok legidősebb fiainak előjogára, Sir William Fairbairn: Treatise on Mills and Millwork előszavában, ezen irányra látszik utalni.

ha korlátlanul így folytathatják azt, azt eredményezik, hogy a mesterember helyzetét leszállítják a képzetlen munkására, és nem adnak semmi állandó előnyt azoknak sem, akiket bebocsátottak. Ennélfogva kötelességünk ugyanazon gondot és éberséget tanúsítani afelett, amiben állandó érdekünk van, mint az orvos, akinek oklevele van, vagy a szerző, aki a szerzői joggal van megvédve.”¹ És mégis ma úgy találjuk, hogy a gépészek egyesült társasága és csaknem minden részleges vetélytársa, szabadon bocsátanak tagjaik sorába mindenkit, akár volt segéd, akár sem, aki öt évig dolgozott egy gépésműhelyben, akár pusztán úgy, mint inas vagy szénkezelő, és aki jelöltsége idején, az iparág illető szakán a szabványos munkadíjat kapja.

A segéd tartási szabályzatok teljes elbukása a gépészek közt, úgy véljük, nem volt semmi helytelenségnek tulajdonítható magokban a szabályzatokban. Eltérőleg a szedőktől, a gépészek soha sem törekedtek a segédek általános maximális korlátozására, vagy arra, hogy bármely módon csökkentsék aránylagos számú fiúk tanítását a nagyobb cégeknél. Amire törekedtek szabályzataikban és a munkaadókkal folytatott tárgyalásaikban, az volt, hogy valamely oly megállapodás jöjjön létre, amely most általában el van fogadva a vashajó-építőknél. De kevésbé lévén szerencsések, mint a kazánkovácsok egyesült társasága, a gépészek fáradásai semmibe mentek régi mesterségök fokozatos széttagoaltsága miatt. Itt tényleg tipikus esetet látunk arra nézve, hogy mint semmisült meg a segédrendszer az ipari változás folytán. „A múlt századi malomkerekes – mondja Sir William Fairbairn – az utazó gépész és nagy tekintélyű mechanikus is volt. Tudta kezelni a fejszét, kalapácsot és ónpintet egyenlő ügyességgel és szabatossággal, tudott csavarni, fűrni vagy kalapácsolni könnyen és gyorsan, mint az, aki ért ezen iparokhoz, és hozzáfogott és fogakat vágott egy malomkőhöz oly pontossággal, amely egyenlő vagy nagyobb volt, mint

¹ Rules of the Amalgamated Society of Engineers, etc. (London, 1864).

magáé a molnáré. Rendesen jó számtudós volt; tudott valamit a geometriához, vízszintezni és mérni, és sok esetben igen feltűnő ismerettel rendelkezett a gyakorlati számtanból. Képes volt kiszámítani a gépek gyorsaságát, erejét és hatását; tudott rajzolni tervet és részletezni, tudott építeni épületet, vezetékeket és vízfolyásokat, mindezt oly formában és minden viszonyok közt, ami az ő szakszerű gyakorlatában igényeltetett; tudott építeni hidakat, vájni csatornákat és elvégezni egy rakás oly dolgot, amelyet ma a rendes mérnökök végeznek el”.¹ Ily változás képességet csak a tanuló szolgálat hosszú időszaka útján lehetett elérni. Egy nagy gépészeti cég műhelyei ma teljesen elütő képet mutatnak fel. Amit korábban a kerek kalapácsos és vésővel dolgozott, ma számtalan külön műveletté változott át, amelyek mindegyikének megvan a maga külön gépe. De ez nem minden. A gép behozatalának a gépészeti üzletbe egyik külön következménye volt a géperő által mozgatott szerszámok azon nevezetes különbözősége és változatossága, amely ma megköveteltetik egy nagygépműhelyben. Egy óriás gyapot-gyár gyakran csak egymásután ugyanazon típusú magától járó szövőszéket és motollát kíván meg nagy mennyiségben. Egy gépésműhelynél hosszú sorozatú és különböző minőségű forgató, csiszoló, fúró, illesztő és őrlőgépre van szükség és amellet a régi módú pöröly kábitó változataira. Azon ügyesség és megbízhatóság szabatos foka, amelyet megkíván mindeme gépeknél a munka, sőt még azt is, hogy egy ugyanazon gépen különböző dolgok végeztesse el, végnélküliek változatosságokban. Egy egyszerű forgató gép, vagy az önmagától járó pöröly, amely folyton ugyanazon minőségben állítja elő egy gép valamely kis részét, elkezeltető akár egy fiú által is. Komoly munka pedig más oldalról, amelyet egy részletes őrlő gépen kell végezni, a legtökéletesebb mechanikus tehetségét is próbára teszi. És mégis oly számosak a közbüleső típusok, hogy a nehézség szapo-

¹ A Treatise on Mills and Millwork: Sir William Eairbain (London, 1861), előszó.

rodása egyik géptől a legközelebbi másikig, aránylag nem nagy. Így az a fiatal ember vagy munkás, aki úgy kezdi, hogy egész napját arra fordítja, hogy a legegyszerűbb köszörűt vagy magától járó pörölyt kezeli, haladhat előre egyik munkáról a másikra kevés további oktatással, amíg egymásután gyakorolván magát csupán a gépeken, a tehetséges fiú észrevétlenül lesz képzett forgatóvá vagy szerelővé. Nincs szükség arra, hogy itt vitatkozzunk felette, vajjon az értelmesebb fiúk és munkások ezen haladásával nem jár-e együtt az a hátrány, mikép a többség a határozott műszaki oktatás hiánya folytán, nem marad-e egész életén át képtelen egész életében elvégezni mást, mint a legegyszerűbb szokásos munkát. Sem azt a sokszor hallott állítást nincs szükségünk megvizsgálni, hogy még az ügyes és törekvő munkásnál is az ily haladás nem képes esetleg a mechanikus gépészségnél mindenre kiterjedő munkaképességet adni. A tény az marad, hogy a fiúk és munkásoknak egy folyton növekvő száma ezen a lépcsőn emelkedik fel és így lesz elegendőleg képesítve arra, hogy munkát kapjon, mint szerelő, esztergályos és gépfelállító.

A gépészek egyesült társasága tehát egy teljes nemzedéken át, zavarban volt. Hagyományos politikája az volt, hogy a segídséget nem végzett belopózókat, mint törvénytelen munkásokat kizárja, és általában véve ez volt az irányzat egész 1885-ig. De képtelennek találta magát arra, hogy meggátolja a haladást bent az iparágban, vagy arra, hogy minden egész gépnél megtudja vonni az elválasztó vonalat arra, hogy felállíthassa biztosan külön osztályba azokat, akik gépkezelők, azokat, akik gépészek, és azokat, akik munkások. Megérthető módon a munkásegyesület csak erősítheti a maga állását azáltal, hogy ha az iparágat tanuló személyek számának korlátozása útján megszorítja a munka ezen különös ágában versenyzők számát. De ha egyszer ezek a versenyzők megvannak, az ő megjelenésük a piacon, mint nem egyesületi tagoké, végzetes volna a közös alku módszerére. Ennélfogva a gépészek egyesült társaságának el kellett ismerni a tényeket és elhagyni azon szabályzatokat, amelyeket oly

nagy mérvben kijátszottak. Az utolsó tíz év alatt minden egymásután következő kiküldött gyűlés megnyitotta az egyesületet új és új osztályú munkások előtt, akár voltak segédek, akár sem, míg végül, amint már említettük, tényleg minden felnőtt munkás, aki tényleg kap munkát az ő különös városának és foglalkozásának megfelelő szabványos munkabérek mellett, szívesen láttatik, mint újonnan belépő. Nem szükséges felsorolnunk mindazon iparágakat, amelyek a segéd tartási szabályzatok tekintetében, körülbelül ugyanazon helyzetben vannak, mint a gépészek és a szedők. A kazánkovácsok, a sheffieldi iparágak, a kőmivések és egy pár kisebb munkásegység kivételével, az érc, építő és nyomdász iparok szervezett munkásainak egész tömege ezen osztályba tartozik. Ugyanez mondható azon régi mesterségek túlnyomó nagy többségéről, amely fokozatosan átváltozott az ipari forradalom hatása alatt. A segéd tartási hagyomány még mindig erős, és gyakran talál kifejezésre az alapszabályokban is.¹ Némely városban, vagy az ipar

¹ Mr. Sanger, a már idézett matematikai cikkben, azt mondja: Nyersen szólva, mintegy 100 munkás-egyesület van, amelyeknek van többé vagy kevésbé határozott szabályzata a segédek számának korlátozására. De az ezen egyesületekhez tartozó összes munkások száma minden valószínűség szerint sem tesz többet 200.000-nél. Megvizsgáltam a szabályok hatását mindezen egyesületben külön-külön, és a következő következtetésekre jutottam:

1. 21 munkás-egyesületben, melynek tagszáma 26.500-at túlhalad, a szabályzat olyan, hogy ha az pontosabban végrehajthatnák, az eredmény a munkások számának csökkenése volna;

2. 23 munkás-egyesületben, melynek tagszáma 35.500-at túlhalad, a szabályzat olyan, hogy ha pontosan végrehajthatnák az . . . nem engedné meg, hogy a munkások száma oly gyorsan szaporodjék, amint szaporodik Anglia férfi-lakossága;

3. 43 munkás-egyesületben, melynek tagszáma 86.500-at túlhalad, a szabályzat olyan, amely megengedi, hogy a munkások száma legalább is oly gyorsan szaporodjék, mint Anglia férfi-lakossága.

Meg kell engednünk, hogy a jelen időben az egész kérdésnek

némely részében, a tanuló szolgálat bizonyos tényleges időszaka még mindig behat az iparágba való belépés szokásos módja. De egy vagy más utón a mesterség, tény gyanánt megszerzhető segédeskedést nem végzett munkások által is és nem mondható, hogy volna valamely valóságos korlát a mesterségbe belépő személyek összes számára nézve. Hogy valamely határozottságot adjunk a mi megbecsülésünknek, hozzátehetjük, hogy mii mintegy 500,000 munkás egyesületi tagra tettük azok számát, akik az iparágak ezen csoportjához tartoznak.

nincs valami nagy gyakorlati fontossága. Hogy ha egy munkás-egyesületnek volt valamely igaztalan szabályzata ezen kérdésnél, ritkán volt képes arra, hogy azt tényleg végrehajtsa”. Economic Journal, 1895 dec.

Ami magunk becslése, mely nem azon alapul, amit a szabályok mondanak, de ami tényleg történik a különböző iparágaknál, a következő:

1. Tagszáma azon munkás-egyesületeknek, amelyek tényleg keresztül viszik a segéd tartási szabályzatot:		
a) ténylegesen megszorítják a számot.		15.000
b) nem ténylegesen szorítják meg a számot (az öröklés csak a személyt szorítja meg, nem a számot)		25.000
c) névleg megszorítják, de enged ele- gendő újoncot az iparba	50.000	
együtt		90.000
2. Tagszáma azon munkás-egyesületeknek, amelyek névleg fentartják a segéd tartási szabályzatokat, de tényleg nyil- tak		500.000
3. Tagszáma azon munkás-egyesületeknek, amelyeknek nincs is segéd tartási sza- bályzatuk:		
a) szállítási munkások és nem mun- kások		650.000
b) szövő-, bánya és más foglalkozások		250.000
együtt		900.000
végösszeg		1,490.000

Ez hát hogy mintegy 900,000 főre, vagyis az egész három ötödére rugó tagot, oly egyesületekben, amelyek semmi módon nem korlátozzák a segítségét vagy azt, hogy tagjaik foglalkozását újonnan jövők tanulják meg. Nem szükséges részletezni azon két vagy háromezerezerre nem jól szervezett általános munkásra, szállítási munkásra és mindennemű képzetlen munkásra vonatkozó esetet, akik közt a segédkezésnek sohasem lehet helye. De a nyílt iparágak közt találjuk a legerősebb és legsikeresebb munkásegységeket, nevezetesen a gyapot-munkásokat és a kőszénbányászokat, akik együtt a munkásegységi világ tag-számának egy ötödét képezik.

A gyapotfonók esete különös érdekességgel bír. A gyapotfonók egyesült társasága, amint már említettük, egyike a legerősebb, a leghatályosabb és a legsikeresebb munkásegységeknek. Jó években épúgy, mint a rosszakban egy nemzedék egész ideje alatt, fentartotta tagjainak tiszta keresményét aránylag magas színvonalán a heti 35-től 50 shillingig menő munkabérnek. Ezen idő alatt azt is elérte, hogy a munkaórák leszállítottak, és a gyár munkahelyzete nagyban megjavult. Sikere abban, hogy a tőkének haszna a gyapotfonásnál leszállott egy tovább le nem szállítható minimumra, igazolva van maguk a tőkészek által.

És mégis ezen munkásegység erejének és sikerének egy kis része sem tulajdonítható a segédek korlátozásának vagy bárminő monopolistikus rendszabálynak. Azon személyek száma, akik gyapotszövést akarnak tanulni, most is korlátlan, mindig is úgy volt. Az iparág rendszeresen a „darabszámosok” osztályából veszi újoncait, akik kettenként dolgoznak egy fonó keze alatt és általa fizettetnek.¹ így, szem-

¹ Alkalommal a munkaadó törekedett arra, hogy csak egy darabszámos fiú legyen két fonó mellett. Ez a rendszer, melyet kapcsolásnak vagy szövetkezésnek neveznek, mindig elleneztetett az egyesület által, mely azt akarta, hogy minden fonó mellett legyen két darabszámos azon ok miatt, mert minden más berendezés szükségszerűleg magában foglalta a fonó keresetének csök-

ben a két segéd arányával a két munkáshoz, amelyet a kazánkovácsok sürgetnek, vagy az egy segédé tíz munkással szemben, amit a gyöngyház-gombkészítők tartanak fent, a gyapotfonók tényleg előkészítenek két segédet egy fonóra számítva, amely arány megközelítőleg tízszer nagyobb, mint amennyi az iparág fentartására szükséges. Ennélfogva ahelyett, hogy kevés volna a jelöltek száma a munkára, a darabszámra dolgozók nagy többsége kénytelen feladni minden reményt arra, hogy szövőszékhez jusson, és kénytelenítve látják magokat más foglalatosság után nézni. Sőt a szolgálatnál sem törekednek valamely határozott időre. Mindenki lehet fonóvá, mihelyest rátudja venni a munkaadót, hogy bizza meg őt egy szövőszékkel és fizessen neki munkájáért a darabszámra dolgozók szabványos munkabérlisztája szerint.¹ Az a tény, hogy ily viszonyok közt a gyapotfonó szabványos munkabére fentartatott egy egész nemzedék alatt, és hogy átlagos keresete ténylegesen emelkedett, most meghagyható gazdasági problémának azok előtt, akik még ragaszkodnak a régi felfogáshoz, hogy a számok korlátozása és a versenyzők kizárása a munkásegyleti mozgalom hatályának kiegészítő része.²

kenését. 1878 decemberén a gyapotszövők egyesült társaságának küldötti gyűlése elhatározta, „hogy ez a gyűlés nagyon sajnálja” a kapcsolási rendszert és kötelezi magát minden erejét felhasználni ezen rendszer eltörlésére”. Ezen idő óta, sok kis strike árán, a lancashirei munkások elérték céljokat és ma mindegyik két darabszámmal bír.

¹ Ha egyszer bent van az iparágban, elvárják tőle, hogy csatlakozzék a munkás-egyesülethez, de nem tesznek gátat útjába.

² A londoni bádogosok egy érdekes esetet képeznek, mely gazdaságilag ezen tekintetben hasonló a gyapotfonókéval. Londonban a munkaadók nem fogadnak fel fiúkat vagy segédeket, hogy segédkezzenek a munkások mellett a munkában, vagy tanulják az iparágat. A szokás az, hogy minden munkás mellett van egy felnőtt munkás, akit úgy ismernek, mint a „bádogos segédjét”. Bármely munkaadónak joga van arra, hogy a bádogos segédjét bádogossá tegye bármikor is, amikor neki úgy tetszik, ha meg-

Így dacára annak, hogy erős munkásegyesületi áramlat van a segéd tartási szabályzatok mellett, nem lehet mondanivaló, hogy ezek ma végrehajthatnának másutt, mint a munkásegyesületi világnak egy kis töredékénél, és a kazánkovácsok nevezetes kivételével ezen kis töredék is folytonosan csökken. Különösen oly ipari hátramaradt helyeken, mint Dublin és Cork; oly otthonaikban a kismester rendszernek, mint Scheffield és Birmingham; oly régi módi mesterségekben, mint az üvegfúvás és a kalapcsinálás, forog fent az, hogy az elavult segéd szabályzatok még mindig lappanganak. Azon korlátolt területek sokkal nagyobb részében, ahol a segédrendszer régen divatban volt, ez a rendszer gyakorlatilag kiment a használatból, és a korlátozó gátak, melyeket régen az általános helyeslés támogatott, és a tizenhét század munkásegyesületei előszeretettel karoltak fel, az utolsó száz év alatt fokozatosan elsöpörödtek. Végezetül, a helyett, hogy a segéd tartási szabályzatok szükséges részét képeznék a munkásegyesületi mozgalomnak, a munkásegyesületi tagok túlnyomó nagy része ma oly foglalkozásokban van, ahol a segédkezésnek soha nyoma sem volt.

Hogy a dolgok ezen állapotát megértsük, különböztetnünk kell a segédrendszernek, mint nevelési rendszernek szokásból kimenetele, és mint a mesterségbe való belépés korlátozására szolgáló eszköznek teljes bukása közt. A segéd tartásnak, mint a műszaki oktatás egyik formájának elhagyása nem annak tulajdonítható, hogy valami kielégítő helyettes fedeztetett volna fel. Ellenkezőleg megvan a vélemények jelentős egysége a gyakorlati emberek közt, hogy a dolgok jelen állapota nagyon nem kielégítő. De sok gazdasági ok hozzájárult ahhoz, hogy elavulttá tegyék a tanuló

fizeti neki a bádogos szabványos munkabérére. Dacára azon ténynek, hogy a bádogosok segédjeinek, akik a tanulók osztályát képezik, négy vagy ötször is oly nagy száma van, amennyi szükséges volna az iparág fentartására, az egyesült bádogosok társaságának londoni fiókjai tényleg magas szabványos munkabérekre képesek fentartani.

szolgálat határozott idejét oly béreken, amelyek alatta állanak a fiú idejének piaci értékénél. Bármilyen legyen is végső következménye az iparág jövőjére vagy a fiú jövőjére, ezen tanuló szolgálat most közvetlenül nem kárpótolja az érdekelt felek egyikét sem. A nagy telepen dolgozó munkaadó nem szeretné, ha nyakába sóznának egy rakás fiút, akiknek neki az egész iparágat meg kellene tanítani. Még akkor is, ha a takarékos anya 20 vagy 30 font st. külön ajánlana fel, az a mi napjainkban már nem nagy kísértés egy tőkésnek, aki hetenként pusztán munkabérekre száz font st.-eket fizet el. Ő jobban szereti elosztani a munkát a munkások és a fiúk dolgára, és mindegyik fokozatot állandóan a neki kijelölt körben foglalkoztatni. Most, amikor már nem lehetséges, hogy a segéd mestere háztartásába lépjen be, és minden céhfegyelem el van törölve, a munkaadó érzi, hogy kevésbé képes parancsolni egy fiúnak, akit ő törvényesen kötelezve van egy megállapított időn át tartani. „Az előny – jegyezte meg előttünk egy nagy építőmester – kizárólag a segéd oldalán van”. De a fiú nem így gondolkozik. Ma már oly sok alkalom van a fiúknak aránylag' magas keresményekre tenni szert tanulás nélkül, hogy nem bírhatók rá könnyen sem arra, hogy belépjenek alacsony béren hosszú tanulószolgálatra, sem arra, hogy kitartsanak azon, ha már megkezdték. „A fiúk vágya, hogy teljes pénzt kapjanak oly korán, amint csak lehet – mondták nekünk – a főoka annak, hogy nincsenek segédek”. Maga az atya is természetesen kísértetbe jó, hogy fia keressen hattól tizenöt shillingig hetenként vagy mint sürgönykihordó és kivívó fiú, vagy mint hordár valamely gyárban vagy műhelyben, semmint hogy mondjon le a családi *bevétele ezen* toldalékáról csak azért, hogy fiát segédnek nevezzék, és ne fiúnak.

De helytelen volna a segítségére való hajlandóság ezen hiányát pusztán annak tulajdonítani, hogy nem szeretik a jelen bevételt a jövő előnyére feláldozni. A mai ipari szervezkedésben a munkás igen nehézkes, sőt sok esetben lehetetlennek találja fiát oly foglalkozásba helyezni el, ahol ő egy képzett iparágra taníttatik meg. Még ha ő képes is se-

géddé tenni, kevés biztonsága van abban, hogy a fiú tanulásának lesz-e haszna. És hogyha az egyes atyától áttérünk egy. mesterség tagjaim együttes minőségükben, úgy fogjuk látni, hogy a segéd tartás rendszere elvesztette azt, ami tényleg fő vonzereje volt. „Senkisem – mondta Blackstone – lesz rávehető, hogy hétéves szolgálatra szánja rá magát, ha mások, ámbár nem ügyesebbek, ugyanazon előnyökre tehetnek szert anélkül, hogy ugyanazt a szolgáltatást teljesítették volna”. Amit az atya és a segéd készek voltak megfizetni, az nem az oktatás volt, hanem a védett iparág gyakorlásának joga. Ha az iparhoz való ezen jog megszerzhető segédkezés nélkül, mint például az öröklés útján, mind az atya, mind a fiúk szívesen mellőzték annak nevelési előnyeit. Amikor egy munkásegyesület képtelenné vált a számok tényleges korlátozását fentartani, igen hamar feladja azt is, hogy törekedjék a tanuló szolgálat fentartására is.¹

Némely kivételes foglalkozásnál a segédkezés még mindig felhasználható arra, hogy az iparágba való belépés szabályoztassék általa. Ahol a munka nem egyes mesterek által vezettetik, hanem igen képzett bér munkások egyesült csoportjai által, akkor ezen csoportoknak hatalmában áll, hogyha saját közvéleményük támogatja őket, minden újonjövőt kizárni a felvételtől. Azt hisszük, hogy ezen csoportrendszer jelenléte fejt meg, hogy miért van a segéd tartás tárgyában fentálló munkásegyesületi határozmányoknak oly rendkívüli hatályossága a kazánkovácsok, flint-üveg-

¹ Meg kell jegyeznünk, hogy azon különböző formái közt a segéd tartásnak, amelyeket leírtunk, a tényleges tanulói előnyök nyersen a tényleges kizárólagosság arányában váltakoznak. A sheffieldi iparok és kőművesek öröklése tényleg kevésbé hozza magával a szám korlátozását és más oldalról a műszaki oktatás tekintetéből is a minimális biztonságot adja csak meg. A kazánkovácsok és a flint üvegekészítők valódi korlátozása azonban, még közel valamit eredményez a mesterség monopóliumához, cserében a közönségnek igazi szolgálatot ad és biztosítja azt, hogy a legaraválőbb fiúk kerülnek be állandóan a munkaadóhoz.

készítők, üvegcancsó csinálók és anyagpréselők közt. Hogyha az illető iparág csak egy kis, de nélkülözhetlen részét eszi egy nagy iparágnak, nem fog eléggé fontosnak tetszeni j, munkaadó előtt, hogy még az észszerűtlen követelésnek is soká ellenálljon, amíg a munkásegylet gondoskodik arról, hogy minden előforduló üresedést betölt és biztosítja őt a munka minden megakadása ellen. Egy gyapotgyár tulajdonosa aránylag közönyösen veszi, hogyha a munkások egy része óhajtja a korlátozó szabályzatokat, például a szalagozók, damasztók, mintaszerint csinósítók és a rajzolók, sőt a felügyelők is, akiknek munkabérei csak egy elenyésző százalékát képezik az összes termelési költségeknek.¹ úgy látszik, hogy csak azon iparágakban, ahol kivétel gyanánt ezen feltételek egyike vagy másika megvan, vannak fentartva vagy új életre keltve a segéd tartás tárgyában létező hatályos munkásegyleti szabályzatok. Az ipari mező összes többi részén a gát le van döntve a tőke mozgékonyságának és az ipari munka folytonos változásának nagyobb erői által.² Egy munkásegylet sem volt valóban képes a segédek

¹ Azt gondoljuk, hogy ennek tudata az, aminek köszönhetik a mintakészítők a gépésztelepeken és a lithografikus nyomdászok a nagy nyomdákban, amelyek ma vezetik az iparágat, az ő aránylag hatályos helyzeteket a segéd tartás tárgyában.

A fűrészelők különös fejlődést mutatnak. A század első kezdetéről való régi kézi fűrészelők ismeretesek; volt az ő munkás-egyesületeik erős és kizárólagos voltáról. A gőzerővel hajtott körfűrész behozatala arra vezetett, hogy a régi kézi mesterembereket egy új osztálya az aránylag képzetlen munkásoknak helyettesítette, akik a kézi munkásokból kerültek ki és sok éven át szervezetlenül maradtak. A fűrészmalom-gépezet fokozatos kuszálódása és növekvő gyorsaságával ezen körfűrészesek a magok idején egy nagyon képzett osztályllyá lettek, akiknek helyettesítése kézi munkásokkal nagy nehézséggel jár a munkaadókra nézve. Azon viszonylagos állandóság, amit most elért ez az iparág, képesekké tette ezen gépmunkásokat arra, hogy egy erős egyesületet létesítsenek, amely fokozatosan behozza a segédkezésnek megállapított idejét.

korlátozását keresztülvinni, ha újra és újra indítanak meg új helyeken új munkaadók üzleteket, hogyha a mesterség gyakran változik új eljárások vagy gép behozatala folytán; hogyha a munkások váltakozó osztályai használtathatnak fel arra, hogy a munka egyes részeit feldolgozzák. Ezek pedig épen azon viszonyok, a melyek a jelen század legtöbb iparánál tipikusok.

Igaz, hogy a munkásegységek fordulhatnak a törvényhez. De eltekintve azon legyőzhetlen nehézségektől, amelyek járnának azzal, hogy bármely törvényesen kötelezhető segédséget hozzá lehetne szabni a modern ipar viszonyaihoz, könnyű belátni, hogy a rendszer újra felélesztése nem nyerhetné meg a közvélemény támogatását. A közönség szempontjából a régi rendszernek három fő hátránya volt. Nem biztonsága a közönségnek az iránt, hogy a segéd teljesen és jól kitanítatik. Ma már nem a céhbéli mester az, aki maga oktatja a fiút és akinek egyenes pénzbeli érdeke van abban, hogy az idejében tudjon dolgozni. Az a rakás segéd egy modern hajóépítésnél szükségképen főleg magára van hagyva, hogy megtanulja dolgát, mert oly munkások ügyelnek fel rájuk, akik közönyösek, vagy épen rossz indulattal vannak haladásuk iránt, legfelébb némi alkalmi utasítással egy jóindulatú munkavezető részéről. A nevelési tudomány, részletesen képezett tanítók, és ő felsége iskolai felügyelőinek ezen korszakában az a véletlen viszony, mely fennáll a segéd és oktatói közt, bizonyára nem nyerne kedvező ítéletet a közönség részéről. Ezenfelül minden történet azt igazolja, hogy a segédrendszernek keretén kívül kell hagynia azt a nagycsoport fiút, akik a képzetlen munkások nagy hadseregének lesznek újoncai. A segéd tartási rendszer hiányában ezeknek ügyesebb és dolgozóbb tagjai sikert érnek el, amint láttuk, abban, hogy rajok ragad a mesterség, és felnőtt korukban is haladnak tehetségeik szerint. A segéd tartás egész szervezetének egyik legsötétebb oldala az az állandó szükség, hogy ha a rendszert általában fenn kell tartani, ki kell zárni a védett iparágakból minden nem törvényes munkást. Nem szükség, hogy

fárasszuk az olvasót középkori példákkal.¹ De szembeszőkő lesz, hogy azon részletezett segéd tartási szerződés, amely köttetett a kazánkovácsok és munkaadók közt, szükség-szerűleg bezárja az előhaladás ajtaját a csiszoló fiúk és a lerakók segédeinek nagy tömege előtt egy vashajóépítő műhelyben, akik közül többen másképp képesek lettek volna beletanulni az iparágban. A szőnyegszövők képtelenek megakadályozni bármely más egyént, mint a belajstromozott kezdőt (a segédet), hogy „legyen a szövőszék mellett vagy

¹ Rendesen elfeledik, hogy a céhtagság és így az a jog, hogy egy képzett ipart üzzenek, sohasem terjedt ki a munkások nagy Seregére. A kardkovácsok esete szolgálhat arra, hogy emlékeztessenek bennünket egy nagy csoport nem segédkezett munkás létezésére. 1848 október 10-én a kardkovácsok iparának mesterei egy kérelmet és egy törvénykönyvet terjesztettek a mayor és a tanács elé az, iparág kormányzásáról. Ezen cikkelyek felolvastattak és lielyfctohegyattak és köztök van egy: „Hogy a munkások egyike se tanítsa meg a mondott iparágban az ipar titkait a munkásainak, úgy, mint ahogy megtanítja segédeinek, a mondott büntetés terhe alatt” (nevezetesen 6 sh. 8 p. bírság az első esetben, 10 sh. a második és 18 sh. 4 p. minden további esetben). Az érintett munkások kétségkívül a fenők voltak, akik segédkeztek a kovácsoknak munkájukban. Lásd Riley: *Memorials of London and London Life* (London., 570.) 1868).

Hogy mily nagy volt a nem segédkezett munkások száma, talán nyersen megállapítható a londoni tanács 1667-ben kelt tűzszabályzataiból, amikor az asztalosok, téglarakók, festők, kőművesek, bádgosok és járdakészítők köteleztettek évente megválasztatni mindegyik társaságból 2 mesterembert, 4 munkást, 8 segédet és 16 dolgozót, akik egy tűzoltó-csapatot képezzenek. (Lupp: *History of the Carpenters' Company*, London, 284. 1.). Sok oly foglalkozás van ma is, ahol a nem képezett munkások száma felülmúlja a képezett mesteremberekét; és igen könnyen lehet, hogy a céhek sohasem vettek fel többet, mint a felnőtt férfimunkások "ak is csak kisebb részét. Lásd *History of Trade Unionism*, 37. 1.; Du Cellier: *Histoire des Classes Laborieuses en France* (Paris. 1860), 204. 1.; Mrs. Green: *Town Life in Fifteenth Century*, II. 103,

másként végezze el a szövő dolgát”¹ mert másképen csalárdul megtanulja a mesterséget. A calico nyomtatók teljességgel megtiltják a munkásoknak, hogy csak érintsék is a „doktor” (egy hosszú kés, amely a színezőanyag szabatos összegét adja ki), vagy csak hozzá is nyúlni a géphez. Ha csak nincs megvonva élesen a határvonal akár szabályzat, akár szokás útján a kellőképpen segédkezett iparosok és a törvénytelen munkások közt, szembeszökő, hogy semmi segéd tartási rendszer nem állhat fenn sokáig. Végezetül, amikor egy ily külön osztály teremtetik meg, a közönség sohasem képes megmondani, hogy mily mértékben szenved ő a rendszer fentartása miatt. Tényleg a közönségre háruló ezen teher, és amint ő gondolta, ezen túl magas teher volt az, amely vezette Adam Smithet, amikor oly szenvedélyesen kárhóztatta el az egész segéd tartási rendszert, a maga kikerülhetlen következményeivel: az egyedárusági munkabérekkel és árakkal együtt. A magunk napjaiban, lehetetlen kiszámítani, hogy mennyijébe kerül a közönségnek kinevelni egy kazánkovácsot vagy üvegfüvőt. Következtethetünk abból, hogy emiatt fizetnek aránylag magas munkabéreket ezen védelmezett iparágaknál, de azt lehetetlen kiszámítani, hogy mennyit fizetünk épen e miatt és hogy kire esik ennek terhe. A segéd tartási rendszer, mivel céljában ellentétes a demokráciával, tanító módszerében ellentétes a tudománnyal és a pénzügyi szempont tekintetében alapjában egészségtelen, dacára a mellette szóló minden gyakorlati érvelésnek, nem fog valószínűleg határozott új életre kelni a modern demokrácia útján.²

¹ Rules of the Power Loom Carpet-weavers' Mutual Defence and Provident Association (Kidderminster, 1891).

Azt is lehet állítani, hogy a műszaki nevelés, még inkább, mint a közönséges iskoláztatás, nagyon is közvetlenül drága, ha esetleg nem túlnagyon messze érezhető előnye arra, hogy a szülők nagy többségének módja legyen reá. Az egyes tőkésék, akik nincsenek szükségszerűleg érdekelve még saját iparágak jövő fejlődésében sem, nem fogják viselni a képzett munkások új nem-

b) A fiúmunka korlátozása.

A tanulószolgaság régi korszakának elhagyása némely esetben egy új kérdést teremtett. Amikor a munkaadó felszabadítva látja magát minden kötelezettségtől, hogy tanítsa a nála levő fiúkat és más oldalon, kötelezve látja magát arra, hogy megfizesse azoknak idejük teljes piaci értékét, természetesen azt óhajtja, hogy állandóan olyforma munkában tartsa őket, amelyet legjobban el tudnak végezni. Ennélfogva a gyártási eljárás szétosztatik, úgy hogy annak oly nagy része, amennyi csak lehetséges, a fiúk képessége által teljesíthető legyen, akiket aztán ezen külön dologra tartanak csak. A munkásegyesület szempontjából, ez egy új sérelmet jelent. Nem arról van többé a szó, hogy tiltakozzanak a segédek szükségtelen megszorítása ellen, mely az idők folyamán a munkát kereső arra való munkások számának szükségtelen megszorítására vezet. Amit a munkások panasznak, az az, hogy a munkaadók a gyártási eljárás megváltoztatása útján arra törnek, hogy ne legyen képzett munkásra, sőt esetleg felnőtt munkásra se szükségök. Eddig ezen panaszt csak egy más esetének láttuk az új eljárások és gépek elleni panasznak, amely tárgyat kellően tárgyaltunk egy előző szakaszban. Hogy ha a munkaadó, az eljárás valamely megváltoztatása útján, képes a munkát

zedékének tanításával járó költségeket, akiket ők valószínűleg sohasem fognak igénybe venni munkájuknál. Így, bár Mr. Inglis erőlesen kifogásolta a segédek számának bármily korlátozását, megmagyarázza azt, hogy ő és más munkaadók miért járulnak hozzá a munkásegyesületi megszorításhoz. „Nekünk – így szól

főleg a magunk dolgára kell ügyelnünk, és nem fordíthatjuk figyelmünket egészen arra, hogy a legnagyobb jóra törekedjünk a legnagyobb szám javára” (The Apprentice Question, 10. .1.). hogyha a közönség óhajt képzett mesteremberek állandó sorozatával bírní, a közönségnek, mint egésznek, kell megfizetni azok képzéseit. Még a segéd tartási rendszer mellett is a közönség volt az, amint fentebb érintettük, amely tényleg megfizette azt utóljára is.

alacsonyabb osztályú erő és ügyességgel bíró munkások által elvégeztetni, teljesen hasztalan, amint láttuk, a felsőbb osztályú munkásoknak, akik korábban szükségesek voltak a munkára, ellentállani a változásnak. Hogyha azonban az ujtítás nem egyik osztályú felnőtteknek helyettesítését jelenti a másik által, hanem a felnőtteket a fiúk által, egy új érvet kell megfontolnunk. Az egy iparágban felnőtt munkásoknak igaztalannak látszik, hogy ők zárassanak ki a munkából, és helyüket fiatal fiúk foglalják el. Ezen sérelmök csak emelkedett, amikor azt látják, hogy ezek a fiúk nem tanultak semmi képzett mesterséget, hanem ott tartattak évről-évre a legegyszerűbb fajú munka mellett, és fiatalabb testvéreik javára rögtön eleresztettek, amikor kezdték megkérni a felnőtt munkás részére járó rendes munkabéretet. Hogy ezen bajt megátolják, némely munkásegylet, amely megszűntette már a tanulószolgaság időszakának követelését, megkísérelte a fiúmunka egyszerű korlátozását vinni keresztül. Nem tesznek kifogást az ellen, hogy bármily számú fiú tanulja valóban az ő mesterségüket és így legyen belőlök megfelelő munkás. Az ily segédek természetesen először az egyszerűbb munkába kell bevezetni. De amikor ezen egyszerűbb munkák állandóan elválasztattak a többitől, és átadattak a fiúk egy külön csoportjának, akik nem is akarják tanulni a munka többi részét; mikor az így alkalmazott fiúk száma folyton növekszik, és a felnőtt munkások száma folyton csappan, a változást mindig mereven nehezítelik a munkásegyletek. Csupán egy vezető példát, a csizma és cipőmunkások országos egyletét lesz szükséges leírunk. Itt a felnőttek helyettesítése körül fiúk által, szenvedélyes vita folyt sok éven át. Először az egylet törekedett megoldani a dolgot a szokásos segéd tartási szabályzatok szorítása útján. De a gépek és a munkafelosztás gyarapodó szokása által „minden kísérlet a belépés korlátozására oly utón, hogy eleinte a feltételek nem oly kedvezőkké tétettek, a munkabérek leszállítottak és az órák hosszabbra nyújtottak”,¹ – megtört azon a tényen, hogy a fiúk, téves fel-

¹ Országos értekezlet 1893; tárgyalás a pártatlan bíró előtt.

fogásban lévén a magok haszna felől, inkább aránylag magasabb munkabérekre törekedtek, mint nem segédkező gépkezelők. Ez arra vezetett, – mint a munkások szószólója mondta 1892-ben, – hogy „a piac teljesen el volt árasztva fiúkkal és a felnőttek tömegesen elbocsátattak . . . Van előttem bizonyíték arra, hogy némely helyütt ezen városban (Leicester) egy csomó atya eleresztetett, és fiaik mentek be helyeikre . . . Vannak mai nap oly cégeink, – ámbár mi azt kérjük, hogy 1 fiúra korlátozzák a felfogadást 5 munkás után, – van oly cég Leicesterben, ahol 5 felnőtt van 6 fiú után, 19 felnőtt 14 fiú után, 23 felnőtt 11 fiú után, 5 felnőtt 22 fiú után, 13 felnőtt 18 fiú után, 6 felnőtt 4 fiú után, 3 felnőtt 9 fiú után és 3 felnőtt 1 fiú után”.¹ A munkások panaszkodnak, hogy a dolgok ezen állapota nem csak megfosztotta őket a munkától, de meggátolta azokat is, akik felvették, hogy megkapják a szabványos munkabért. „Azon városban, melyből én jövök (Norwich) – mondotta egy másik képviselő, – nagyon szép, ha a munkaadók azt mondják, fizetni fogok egy bizonyos árt a munkátokért. De mihelyt a munkás azt az árat kéri, amely meg van állapítva, őt eleresztik és egy fiút tesznek oda a helyébe”.²

Az egyesület ennél fogva azt kérte, hogy a fiúk maximális száma minden gyárban egy fiúban állapíttassék meg minden öt munkás után. A munkaadók nem tagadták meg a tényeket. Azt nem voltak hajlandók vitatni, vajjon a változás a közönség hasznára volt-e, vagy nem. Azon egyszerű álláspontot foglalták el, hogy a fiúk alkalmazásának kérdése teljesen oly dolog, „ami a munkaadó hatáskörében áll és hogy az nem oly kérdés, amelybe a munkások jogosan beavatkozhatnak”. Azt állították, hogy a fiúk számának bármely korlátozása „nem csak belefurakodás volna a gyá-¹⁰s jogkörébe, hogy úgy vezessék saját üzletüket, ahogy nekik tetszik, hanem lehetetlen is, és nem lehet végrehajtani,

¹ 1893-iki országos értekezlet; tárgyalás a pártatlan bíró előtt 1892-ben, 62. 1.

² Ugyanott 03. 1.

mert az ipar különböző részeinek különböző viszonyai vannak, a különböző munkaadónál és a különböző városokban”.¹ A kérdést kellő időben a pártatlan bíró, Sir Henry (most Lord) James elébe vitték, azon közös megegyezés alapján, amelyet a közös alku módszeréről szóló fejezetünkben leírtunk. A munkaadók felhoztak minden érvet azon jogoknak védelmére, hogy saját üzletüket a saját magok belátása szerint folytassák. A munkások részéről felhozott bizonyítása a fiúmunka ezen túlságos használatának ártalmas volta felől azonban annyira világos volt, hogy a pártatlan bíró kénytelennek érezte magát elfogadni álláspontjukat. Egy 1892 augusztus 22-ről kelt nevezetes döntvényben végleg felállított az az elv, hogy közös szabályzat útján állapítandó meg a fiúk aránya, akik alkalmazandók a cipő- és csizmaiparban minden gyáros által, az arány megállapítván egy fiúban három munkás után.²

¹ Ugyanott &4, 96. 1.

² „A cipő- és csizmamunkások országos egyesülete és az egyesült munkaadók országos szövetsége közt a cipőiparban fentforgó választott bíraskodás tárgyában, én alantírott, magamra vállalván az említett választott bíraskodás tisztét, és meghallgatván újabbán érdekelt feleket, magokat s tanúikat, az elém terjesztett vitás kérdésekben következőleg ítélek és határozok, amint következők: Hogy a szabók, sulykolok, összeállítók és csinosítók által végzett munkák tárgyában a cipőgyárakban és műhelyekben munkát adók minden megfelelő munkaosztályban kötelezve legyen a fiúk alkalmazásánál (18 év alatt) nem haladni túl egy fitit minden alkalmazott három munkás után. És hogy ott, ahol az alkalmazott munkások száma nem osztható hárommal, egy ím legyen alkalmazható minden töredékre, akár kevesebb az, mint három, akár felette a három minden szorzatának.

„Hogy míg a fentebbi korlátozás általános prima facie alkalmazásában, azt ítélem folytatólagosan, hogy az ne legyen kötelező azon bizonyos gyárakban és műhelyekben, ahol oly áruk készítése folyik, melyek gyerekzsoba-árunknak nevezetnek, vagy más efféle közönséges minőségű és olcsó áruk készítettnek”. További szakaszok gondoskodtak arról, hogy a helyi székek alkalmazzák ezen

Nem könnyű elképzelni azt az érzést, amelylyel nézte volna Nassau Senior vagy Harriet Martineau azt a jelenséget, hogy egy előkelő liberális törvénytudó ilyen korlátozást állapítja meg „annak a jognak, hogy mindenki az általa öröklött vagy szerzett tőkét a saját belátása szerint minden zaklatás vagy gátlás nélkül használhassa, mindaddig, amíg nem sérti meg mások jogait vagy tulajdonát”.¹ Lord James meg volt győződve, hogy ő egy tényleges bajjal küzdök. Hogy egy jól képzett mesterember-nemzedék után oly nemzedék következék, amely képtelen bármi másra, mint a legközönségesebb mindennapi munkára, ez előtte úgy látszott, mint egy hátrány nemcsak magokra az iparosokra, de a közönségre nézve is. A fiúk és atyáik közti verseny, így érvelt, méltánytalan.² A cipőgyárban egy tizenháromtól tizennyolc éves korú fiúnak fizetett munkabér, bár magas, összehasonlítva azokkal, amiket a régi módú segéd kapott, mégis sokkal alatta van azon összegnek, amelyen a munkások faja fenntartható állandóan, és ennél fogva alatta van annak, amit a fiúk előállításának költségeinek lehetne nevezni. Egy munkaadó, aki gyárát teljesen fiúmunkával folytatná és még sem adna a fiúknak semmi nevelő tanítást, ennél fogva tényleges támogatást élvezne ép azon formájától az ipari szervezetnek, amely utoljára is a legsérelmesebb a közönségre nézve.

De ámbár a fiúmunka túlságos elszaporodása súlyos társadalmi viszály lehet, és ámbár Lord James orvoslása,

általános korlátozást ezen alacsony osztályú cégekre, és az ebből keletkező kérdéseket bízzák pártatlan bíróra. – 1899-iki országos értekezlet, 149. 1.

¹ Report of the Committee on the State of the Woollen Manufacture in England, 1886 július 4; 12. 1; History of Trade unionism, 56. 1.

² Lásd az új eljárások s gépekről szóló fejezetünket, a nem Méltányos versenynek ezen értelemben vett más eseteiről; és a munkásegyleti mozgalom gazdasági jellegéről szóló fejezetünket az élődi iparágak részletesebb tárgyalása tekintetében.

a korlátozás, nincs előzmények nélkül mi azt gondoljuk, miszerint a tapasztalás arra utal, hogy lehetetlen bármely munkásegyletnek is ezen az utón győzni le a bajt. Magának Lord Jamesnek döntése, dacára annak, hogy határozottan elfogadta a korlátozás elvét, a maga kivételeivel tönkre tette a munkások ügyét. Ő nem akarta megkötni azon munkaadókat, akik oly árat állítanak elő, amelyekéi gyerekszobai áruknak neveznek és más, közönséges minőségű és alacsony áru munkát”, azon az alapon, hogy nem volt alkalmazható valami egyforma aránya a fiúknak a felnőttekhez az ő üzleteikben. Ezen vonakodással nem lehet semmi kétség *sem* felette, hogy ő bölcs megkülönböztetést gyakorolt. Ha ő azt követelte volna, hogy ezen gyerekszobai áruk is *felnőtt* munkásokkal dolgoztassanak, amelyeket, tényleg fiúk csináltak, ez csak arra vezetett volna, hogy ezek

¹ Nem tudunk egy más esetet sem egy iparágban a fiúmunkások számának egyenes korlátozása felől egy választóbíró döntése útján, sőt a munkaadók és munkások közös megegyezése útján sem, ámbár Air. T. (később bíró) Hughes döntése a kidderminsteri szőnyegszövők esetében 1875-ben, amely által azon fiúk száma, akiket megengednek szövőszéken dolgozni, öt munkás után egyre korlátoztatott, ezen alapokon mondatott ki (lásd: Report of Conference Manufacturers and Workmen before T. Hughes, Esq., Q. O., at . . . Kidderminster 30th July 1875 Kidderminster 1875). De van számos eset oly munkásegyleti szabályzatokra, amelyek ugyanazon célra törekedtek. Így 1892-ben Hullban a rézöntők társaságának sikerült elfogadtatni a fiúk számának igen szigorú szabályozását minden műhelyben azon célból, hogy a túlságos fiúmunka versenyét megállítsák. A fehér kovácsok Anglia északán, a rézkovácsok Glasgöwban és a csomagoló ládakészítők Bradfordban és más városokban hasonló kísérletet tettek ezen gyakorlat növekvését meggátolni, inig a londoni faesztergályosok egyesült társasága egy köriratban munkaadóikhoz azt sürgette, hogy az iparágban levő minden fiatalember öt évig segédeskedjék, „amely rendszer, ha keresztülvitetik, nagy áldás lesz úgy a fiatalemberre, mint a mesterre nézve, és megszünteti a fiúmunka igaztalan versenyét”.

közvetlenül kiléptek volna a munkaadók szövetségéből s így a döntés alól is. Így ezen alacsony osztályú gyárosok, minden kis mesterrel és az egyesületen kívül álló cégekkel továbbra is annyi fiút alkalmaznak, amennyi nekik tetszik. A pártatlan bíró döntése tényleg csak azon esetekre volt alkalmazható, amelyeknél legkevésbé volt szükséges. A cipő- és csizmamunkások országos egyesülete ennél fogva nagyon is ugyanazon helyzetben találja magát a fiúmunkával szemben, mint a typographikus társaság a segédekkel szemben. Névlegesen meg van az a hatalma, hogy korlátozza a számot, de „ez a hatalom csak magas minőségű telepeken érvényesíthető, sőt még ezek mindegyikében sem. A korlátozás keresztülvitelének egyedüli eredménye így nem az, hogy az iparágban levő fiúk összes száma szoríttatik meg, hanem pusztán az, hogy ők összeszorulnak bizonyos kerületekbe vagy bizonyos telepekre, ahonnan, amikor felnőnek, előzőlik a többit. Az iparág tehát ép oly túlterhelt lesz, mint volt, azon további bajjal, hogy jobban és jobban arra irányul, hogy újoncait a legkevésbé tanító csatornákon át kapja.

A többi iparágokban a meghíusulása annak, hogy valami hatályos megszorítás eszközöltessék a fiúmunka alkalmazásán, még határozottabb, mint a cipőmunkások és a szédők közt. A gépészek és vasöntők például időről-időre megkísérelték keresztül vinni a fiúmunka korlátozását. Ily szabályzatokat egy időre lehet is alkalmazni erős munkás-egyesületi városokban, az ipar azon ágaiban, melyek feltétlenül képzett munkásokat igényelnek, és oly telepeken, ahol a munkás-egyesületek szilárd talajon állanak. De időközben a fiúk, még a munkás-egyesületek erősségében is, összeszorulnak a kismesterek műhelyeiben vagy azon alacsony fokú telepekre, amelyek csaknem kizárólag fiúmunkán élőködnének. Ugyanazon időben, mint a segédkezéstről szóló munkás-egyesületi szabályzatok hasonló esetében, a nem egyesületi örületek egy oly korlátlan számú újoncot állítanak elő, akik a munkás-egyesületi befolyás körén kívül nőttek fel.

Lehetséges azon ellenvetés, hogy a fiúmunka minden korlátozásánál felmerülő ezen hátrány, nem magával a sza-

bályozással, hanem azon módszerrel jár együtt, ahogy azt keresztül viszik. Hogy ha egy pusztán önkéntes egyezség helyett a korlátozást törvény rendelné el, annak egyetemleges alkalmazása, lehet így érvelni, tényleg gátat vetne azon visszaélésnek, amelyet panasznak. Egy ily törvényt azonban meg kellene fontolni azok szempontjából is, akik kizáratnak az iparból, épügy, mint a védelmezettek szempontjából. Az oly közönség, amely határozottan korlátolná azon fiúk számát, akiket a munkaadó alkalmazhat, azon kötelezettség alatt állónak látná magát, hogy valamely más megélhetési módról gondoskodják azok részére, akik kimaradtak. Hogyha a törvény megkísérlené azt, hogy a fiúk évi kínálatát aránylagosan elosztaná az ország minden iparága közt, legyőzné azt a nehézséget, amit Lord James legyőzhetetlennek talált, nevezetesen állítani fel oly közszabályzatot, amely alkalmazható volna a telepek különböző fokozataira, a foglalkozás minden számtalan változataira, - hogy ne is szóljunk azon zavarokról, amelyek származnak abból, hogy vannak oly iparágak, amelyek egyáltalán nem alkalmaznak fiúkat, és olyanok, amelyek csupán fiúkat alkalmaznak. Végezetül arra, hogy meg legyen állapítható a szükséges egyensúly a fiúmunkás egész kínálata és az az iránt mutatkozó szükséglet között, mint szintén arra, hogy létesíthető legyen egy szerencsés középút bármelyik egyes iparágban is, a nem kívánatos túltömés és a gazdasági egyedáruság között, ezt oly, még most teljesen ismeretlen adatok alapjára kellene helyezni, amelyek megmutatnák azt a mérvet, amelyben szaporodik maga az iparág, más oldalról az átlagos munkás dologban töltött életének hosszát.¹

¹ Lásd C. P. Sangertől: „The Fair Number of Apprentices in a Trade” az *Economic Journal*-ban, 1895 december.

Victoria gyarmatnak a gyárakról és műhelyekről szóló 1896-iki törvénye (No. 1445) felhatalmazta (15. szakasz) a kormányzó által kinevezett és egyenlő számú munkaadó és bérmunkásból összeállított különös Boardot, hogy megállapítsa a ruházódó, cipő, bútór és pékiparokban „azon számát vagy számára-

Röviden, amíg a fiúk számának minden törvényes korlátozása, ha egy különös iparágba hozatik be, nehezen kerülheti el azt, hogy méltánytalan legyen, addig az összes létező iparágakban alkalmazható fiúk számának bármely általános korlátozása világosan lehetetlen.

c) Haladás az iparágban.

Most áttérünk a munkásegyesületi szabályzatok egy kis, de érdekes sorozatára, amely eddigelé kikerülte a figyelmet. Van egynehány oly iparág, amely általában nem fiúkból szedi újoncait, hanem felnőtt emberekből, akik ott hagyják korábbi munkájukat és felelősségteljesebb köteleességekre haladnak előre. Így a londoni építők ténylegesen megszűnően fiúkat alkalmazni, a téglavetők társasága az igen számos fővárosi fiókokban, fiatal építőmunkásokból szedi újoncait, akiknek meg van engedve, huszonötéves korukig, elhatarozni, hogy elhagyják-e állandóan a talicskát a vakaróért.¹

nyát a tizennyolc éves életkoron alól levő segédeknek vagy tanulóknak, akik alkalmazhatnak bármely gyárban vagy műhelyben és az azoknak járó legalacsonybb bérfizetéseit”. Ha valaki többet alkalmaz, mint az így megállapított arányszám, bírság alá esik, és harmadik sérelem esetén, gyára vagy műhelyének lajstromozottsága „minden további vagy más rendelkezésig rögtön meg fog semmisíttetni a főfelügyelő által”. Hogyha ezen törvény egyszer hatásosan életbe fog lépni, hatása meg fogja érdemelni a gazdasági írók gondos megfigyelését.

Mi magunk hajlandók vagyunk azt hinni, hogy a túlságos fiúmunka sérelmének orvoslása nem valamely munkásegyesületi szabályzat, sem pedig valamely a számot korlátozó törvény útján keresendő; hanem (azon példa szerint, amely a gyermekek munkája tekintetében állított fel) a gyári törvény és a tanulási kötelezettség egyszerű kiterjesztése útján; lásd a munkásegyesületi mozgalom gazdasági jelenségéről írott fejezetünkben.

¹ Elménkben kell tartani, hogy a szabvány-munkabér megvédelmzésének egyik része az, mikép egy munkásnak sem szabad az alkalmi munkát úgy végezni el, mint téglarakó.

Ezen esetben a haladás tényleg nincs szabályozva semmi határozott szabállyal. Másait a berendezkedés gyakran részletesebb. Így a manchesteri palatáblások és munkások kis társasága, mint munkást, tényleg felfogad tagjai sorába minden embert, aki tényleg együtt dolgozik a palafedőkkel, és a munkások ezen részéből szedik a palafedők újoncaikat. De ámbár a munkások képezik a társulat többségét, a szabályokban gondoskodva van ezen haladás szigorú szabályozásáról. Minden palafedőmunkás, aki palafedő akar lenni, kénytelen az első hét éven át az alsóbb fokozaton dolgozni, és akkor fordulhat csak az egyesület titkárához. Akkor aztán egy hat tényleges palafedőből álló bizottság küldetik ki, akik a jelöltet megvizsgálják a mesterség minden fogására nézve. Ha ezt a vizsgát kiállja, akkor elismerik palafedőnek és joga van igényelni a teljes palafedői fizetést. Az így előre vitt munkások száma minden évben háromra van korlátozva.¹

Kuszáltabb előhaladási rendszer áll fenn az oly iparágaknál, ahol a munkások különböző fokozatokba vannak osztva. Az acélöntők közt, az alárendeltek, akiket kerékezelőknek mondanak, akik rendes dolgozókból vannak összeszedve, azt a terhes munkát végzik, hogy a kohóhoz viszik a nyers vas nehéz terhét, amivel az megrakatik. Azok a munkások, akik az olvasztó munkával vannak elfoglalva, három osztályra szakadnak, akiknek különböző fokú felelősségük van ezen igen drága munka sikeres elvégzése tárgyában, de mind egyformán nagy fizikai erőfeszítésre van-

Rules of the Manchester and Salford District Slaters' and Laborers' Society (Manchester, 1890). A londoni, bádogosok, nem lévén nekik fiúsegédek, amint már említettük, oly munkások segéye mellett dolgoznak, akiket bádogosok társainak neveznek, akiknek magoknak lehet egyesülőtök. A munkaadónak joga van egy ilyen bádogos-segédet előmozdítani bádogossá, hogyha azt gondolja, hogy az megérdemli a bádogosok szabványos munkabéretét. Az ország legnagyobb részében a kohászok vagy kovácsok a gyári műhelyekben hasonlóid azon kalapácsolok közül vétetnek, akik együtt dolgoznak és ugyanazon egyesületben vannak velök.

nak utalva és óriási forráságnak vannak kitéve. Ha a harmadik vagy legalacsonyabb fokon egy üresedés áll be, a kérekkézelők egyike halad előre azt betölteni. A magasabb fokozatok bármelyikénél az üresedést fel kell ajánlani először azon különös fokozat valamely munkásának, aki véletlenül munkanélkül van. Ha ily jelölt nincs, akkor a helyet a legközvetlenebb alatta levő fokozatból való választás útján tölti be a munkaadó. Teljesen ugyanezen berendezkedés van együttesen a segédeskedéssel, a selyemmunkások közt, akik fel vannak osztva segédekre, harmadik, második és első osztályú munkásokra. A flint üvegekészítők közt a fokozatok sorozata még részletesebb. Egy segéd lehet vagy egy „lábcsináló” vagy, ha arra való, átugorhatja ezt a fokozatot és egyszerre „szolga” lehet. De egy szolga sem lehet munkássá, és egy lábcsináló sem lehet szolgává addig, amíg a magasabb fokozaton csak egy ember is munkanélkül van.¹ A kazánkovácsok erősen szervezett egyesült társaságában ezen haladási rendszer különös módon játszik össze az elsőbrendű munkások létezésével, akik szabadon beléphetnek az egyesületbe, de haladásra csak bizonyos esetek közt van kilátásuk. A sinrakók, szegletvas-kovácsok és idomítók, akik a társaság zömét képezik, legnagyobb részben azon szorosan szabályozott segéd tartási rendszer útján jönnek be, amelyet már leirtunk. De van egy más osztálya is a tagoknak, akiket „fen-

¹ Így egy Flint üvegekészítő, támogatván egy javaslatot a munkanélküliség megszüntetésére, azt állította, hogy „az a szolga, aki várja az alkalmat, hogy megkapja a munkás helyét, akkor elérheti ezen vágyát; a lábcsináló, aki arra volt szorítva, hogy a lábat csinálja meg, mikor segéd volt, és még mindig ezen helyzetben van, ámbár talán már harminc éves, vagy éppen azon a koron is túl van, felesége és családja terhe is nyomja, és az ok, amiért még mindig ezen helyzetben van, nem az, hogy nincs képessége egy magasabb fokozatra, hanem az, hogy nincs más-
kor üresedés, csak akkor, ha nem találkozik egy munkanélküli tag betölteni azt és őt visszaszorítani”. – Levél a Flint Glass Makers' Magazinehoz, 1888 november.

tartóknak” neveznek, akik kevésbé képzetek, mint társaik, és akik csak 1882-ben bocsáttattak be az egyesületbe. A „fentartó” felemelkedhetik, hogy sínrakó vagy idomító legyen, hogy ha képes lesz erre a munkára, de csak azon feltétel mellett, hogy ha a felsőbb fokozat egy tagja sincs munkán kívül, a kérdésben levő kerületben. Hasonlóul egy sínrakó, idomító vagy szegletvas-kovácsnak nem szabad az iparág más osztályába térni át mindaddig, míg azon osztály egy tagja keres munkát.

Azon iparágak, amelyekben a szabályozott előhaladás ezen rendszere van divatban, nem mondhatók, hogy teljesen nyíltak volnának, mert a munkaadónak nem lehet egy kedvenc munkást oly módon előléptetni, hogy egy magasabb fokozatú munkást munkanélkül hagyjon. Más oldalról a szabályozott előhaladás különbözik a segédkezestül, mert nincs semmi vágy sem arra, hogy a jelöltek száma leszállítassék a betöltendő helyek mennyisége alá. Így semmi akadály nem háríttatik az iparág kiterjesztése elé; és mikor a rossz idők visszatérnek, minden osztályból több munkás van, mint betöltendő hely. Az egész berendezkedés tényleg csak azt jelenti, hogy minden fokozat minden tagjának megadja a munkának lehető legnagyobb folytonosságát, azon az áron, hogy tényleg megszorítja az egyéni haladás alkalmát azon időszakokra, amikor az iparág terjeszkedik.

Több ok van arra, hogy azt várjuk, mikép a szabályozott haladás ezen rendszere nagyobb mérvben divatos lesz a britt iparban. Különösen jellemző ez a modern iparágakban és a nagyszabású üzletvitel modern formájában. Hozzásimul ez azon tipikus modern viszonyhoz, amely egy mesterséget különböző eljárások egész csomójává szaggat fel, melyeknek mindegyike a munkások egy külön osztályának dolga. Összefér ez a segéd tartás hanyatlásával és azzal, hogy mindegyik eljárást sorjában tanulja meg az eszes fiú és a szorgalmas fiatal mechanikus. Nagy mértékben segíti ez előre, hogy biztosíttassék a munkásegyesületi mozgalom két főcélja, a megélhetés állandó volta és a szabványos életmód fentartása. Nem irigykedő kizárólagosság vagy kísér-

let az önző egyedáruságra. Alkalom arra, hogy az egy iparágban levő munkások minden különböző fokozatai együttesen járjanak el, míg képessé teszi mindegyik fokozatot arra, hogy megtartsa testületi érdekének öntudatát. Ami még jelentősebb, ez a rendszer a kézművesmunkásoknak nagy iparában csaknem ugyanazon módú szervezést biztosít, aminő önkénytesen jött létre a vasúti munkások nagy seregében és magában a közigazgatásban is. A vasúti világ fokozott szolgálatában, bár nincs is megállapított szabály e tárgyban, az a szokásos, hogy a főigazgató vagy az igazgatóság úgy tölti be a magasabb fokozatokban előálló üresedéseket, hogy a közvetlenül alantabb álló fokozatból választja ki a legarravalóbb jelölteket. Az újonnan jövők, rendszer esetben, a létra legalján lépnek be, és úgy haladnak felfelé, amint az üresedések megnyitnak. Nyomottság idején, amikor a személyzet állandó marad, vagy leszállítandó, az összehúzóadás főleg legalól nyilvánul. A legalsóbb fokozaton szüntetik be tényleg az újoncozást. Magasabban az üresedések maradnak betöltetlenek és így az előhaladás lassúbb lesz, de a munka hiányában való tényleges elbocsátások ritkák és csak feltétlen szükség esetében folyamodnak ahhoz. A megélhetés állandósága, amely nagy mértékben divatos a nagy banktestületekben és tényleg minden nagy üzletvállalatban, még jellemzetesebb a közszolgálatban. A postaminiszter, aki a legeslegnagyobb munkaadó az országban, sohasem bocsát el egy embert sem munkahiány miatt, és tényleg, szolgálatának magasabb osztályait mind az alsóbbakból való előmozdítás útján tölti be, amint üresedések állanak be. A versenyző cégek egyesületei nagytőkés szervezetekké vagy syndikatusokká, mint aminők már vannak a só, alkali és gyapotcérna üzletekben, és az egyes kezelés alatt álló óriási kereskedelmi vállalatok szaporodása, úgy látszik, hogy valószínűleg magával hozzák, mint pusztán a kényelem és fegyelem kérdését, minden egyes egyedárvisított iparban a hasonlóan fokozott szolgálat megteremtését is. A polgári szolgálat, mint szintén a hadsereg és hajóhad esetében is, a szabályozott haladás ezen rendszere

együtt jár egy kifogás alá eshető tünemény nyel. Ámbár itt és ott egy rendkívüli ügyességű vagy befolyású egyén befurakodhatik egy magas állásba mások feje felett, a felsőbb osztályzatokban beálló üresedések pusztá idősorozatban töltenek be, mely csak azzal van mérsékelve, hogy köztudat szerint nem arra való hivatalnokok elmellőztetnek. Az idősebségnek afféle eszméje egyáltalában nem található fel a munkásegyleti szabályzatokban. Egy acélgár igazgatójának teljes joga van a legarravalóbb kezelő gépmunkást választani ki a harmadik fokozatú munkás helyre. A második osztályú üresedéseket a harmadik osztályú, legügyesebb emberekből válogathatja össze, és a második osztályúak legjobbait válogathatja ki arra, hogy az első osztálynak válogatott csoportját képezzék, akikre nehezedik a legnagyobb felelősség.¹ A selyem-munkások teljesen a munkaadóra bízák, hogy ő szemeljen ki a magasabb fokozatokban levő üresedésekre bármely alsóbb osztályú munkást, akit ő legarravalóbbnak gondol arra a helyre. Mihelyest egyszer egy munkást határozottan előléptetett munkaadója egy bizonyos fokozatra, ő úgy a munkásegyleti előmeneteli rendszer szerint, mint a közszolgálati szerint rögtön jogosítva van akár ezen, akár bármely más magasabb fokozatú munkára, minden alsóbb fokozatú munkással szemben. De ezen munkásegyleti szabályzatok értelmében, az egyes különös fokozatok tagjai magok közt nem bírnak semmi más előjoggal, mint a nagyobb képesség jogával. Maga az idősebségnek oly felfogása, hogy az igényt ad az előhaladásra, teljesen távol áll a munkásegyleti eszmé-

¹ Az alsó fokozatokon való szolgálatoknak bizonyos rövid ideje az előmenetel előtt néha ki van kötve ilyen módú szabályzatokban:

„Hogy senkinek sem engedtetik meg dolgozni másodfokozatú munkában, míg nem volt egy évig sem mint első rangú munkás, míg nem volt három évig az iparágban”. Constitution and Rules of the British Steel Smelters' Amalgamated Association (Glasgow, 1892.) 30. l.

tol. Bármily berendezkedések tétethetnek is arra, hogy védelmezzék azoknak szerzett jogait, akik már bent vannak a körben, soha sincs gondolata sem annak, hogy a beeresztett jelöltek közül előnyt adjanak akár azoknak, akik legidősebbek, akár azoknak, akik a legtöbb ideje szolgálnak. Egy különösen jellemző tulajdonsága az ipari világnak, összehasonlítva a közszolgálat finomabb ágazataival, hogy az ily különös előmenetel, szabályszerűleg nem az idősnek, de a fiatalnak adatik meg; nem azon munkásnak, aki megszükkült és megnehezedett a maga műszaki dolgában, hanem azon tehetséges fiatal mesterembernek, aki kezdeményező szervezkedés vagy parancsnokság lappangó tehetségét árulja el.¹ Ilyen, érdemen alapuló előmenetel ellen egy munkás-egyesület sem emel soha egy szó kifogást sem.

De ámbár a munkás-egyesületi világ különösen mentes minden idősbség szerint való előmenetel eszméjétől, mégis vannak itt is, mint másutt, nyomai annak, amit helyi kedvezésnek lehetne nevezni szemben az általánosabb osztályérdekkel, így a gyapotfonók egyesült társaságának egy sarkalatos vezérével, hogy míg a munkások kötelessége felügyelni a szabványos munkabér általános érvényére, a munkadónak, és kizárólag a munkaadónak joga elhatározni azt, hogy kit akar alkalmazni. Ha egypár szövöszék üres, a gyártulajdonos rábízhatja azt bárkire, aki neki tetszik, feltéve, hogy a választott egyén rögtön csatlakozik az egyesülethez és a szabvány-lajstrom szerint fizettetik. De az egyes gyárban levő munkások nem ritkán zúgolódtak egy fonó behozatala ellen egy más gyárból, még akkor is, ha az az ő saját egyesületök tagja, hogy ha vannak darab-

Ez némileg az eset a britt polgári szolgálat jobban üzletszerű ágazataiban is, ahol az arisztokrata hagyomány nem működik. A posta, vám és fogyasztási adókezelés nagy és fokozatos szolgálatait főleg oly rendszeren vannak vezetve, amely „előmenetelt jelent érdem szerint”, az üresedések a legközelebbi alacsonyabb fokozatokból lévén betöltendők választás útján, nem tekintve az idősebségre.

számosok, akik a cég szolgálatában nőttek fel és régidő óta várnak arra az esélyre, hogy fonókká legyenek. A gyapotfonók egyesült társaságának eszes hivatalnokai és vezetői latba vetik egész súlyokat az ilyen felfogás ellen azon az alapon, hogy az nem fér össze a munkásegyleti felfogással. Ugyanezen összeütközés a helyi érdek és az általános érdek közt tört ki az acélöntők közt is, akiknek rendszerök a szabályozott haladásra oly részletes. Egyik hóknál (Blochairn-gyár Glasgow) a kerékezők (itt segítőknek nevezik őket), kifogást tettek az ellen, hogy az ő külön telepeiken a harmadik, második vagy első fokozatokban beálló üresedések az ezen fokozatokban foglalkozás nélkül levő, de máshonnan jövő munkásokkal töltsenek be. Azt követelték, hogy a kerékgondozók, és az alacsonyabb fokozatokban levő munkásoknak előjogok legyen minden üresedésre, ami az ő magok acélgyáraikban fordul elő. Azonban világos, hogy az iparágban a függőleges megosztásnak bármilyen helyettesítése is a vízszintes megosztással, ellentétes volna a britt acélöntők egyesült társasága által követelt szabályozott előmenetel rendszerével, és komoly gát volna a munkaadóknak munkásaik megválogatásánál. Ennélfogva az egyesület nem ismerte el a blochairni segítők igényét, sőt azok alkalmilag kizárattak az ő soraikból.¹

cl) A nők kizárása.

Eddigélé azon alapon indultunk el, hogy az iparágba való bebocsátásra jelölt a finemhez tartozik. Ebben csak a rendes munkásegyleti szabályzati könyvet követtük, amely, kilenc esetben tíz közül, nem találta szükségesnek a

¹ Nem szükséges többet tennünk, mint egyszerűen megemlíteni azt az óhajt – melyet a gépészek és bádigosok munkásegyletei nyilvánítottak – hogy nevezetesen egy arravalósági bizonyítvány, valamely közhatóság által kiállítva, tétessék az egyes iparágak gyakorlásának feltételévé. Ilyenmő szabályzatok vannak már behozva nemcsak a tanult foglalkozásokban, de a kereskedelmi tengerészetnél is, és növekvő kiterjedésben, az elemi iskolai szolgálatnál is. A fogyasztó érdekeinek megvédése valószínű-

tagok neme után tudakozódni. A középosztályú angolszász annyira hozzá van szokva, hogy férfiak és nők ugyanazon munkát dolgoznak, mint tanítók, újságírók, szerzők, festők, szobrászok, színészek, énekesek, zenészek, orvosok, hivatalnokok és mi még nem, hogy öntudatlanul úgy gondolja, miszerint a dolgok ugyanazon állapota van a kézi munkánál és a gyári iparnál is.¹ De a köszénvágásnál vagy gépkészítésnél, a hajó- vagy házépítésnél, a vasúti vagy kereskedelmi tengerészeti szolgálatban, soha sem jutott eszébe sem a legtakarékosabb munkaadónak sem nőekkel helyettesíteni a férfiakat.² És így azt találjuk, hogy a rendes képzelődéssel ellentétben, a munkásegyleti tagok kilenc tizedrészenek még soha sem volt alkalma kizárni a nőket szervezeteikből. Sőt azon iparágakban is, ahol férfiak és nők vegyesen vannak munkában, csaknem mindig úgy találjuk, hogy a nemek élesen el vannak különítve különböző osztályokban, külön eljárásoknál dolgoznak, és különböző munkát végeznek.³ Az esetek túlnyomó többségében ezen összes sza-

leg vezethet arra, hogy az némely más foglalkozásra is kiterjesztések; a massachusettsi 1896-iki 265-ik törvény bizonyítványt követel a gázszerelőktől is.

¹ Hasonlóan, a középosztályú nők egy aránylagos kis számának belépése az ipari foglalkozásokba egy egészen aránytalan képzelődésre vezetett azon terjedelemben tárgyában, amint megszorodott volna a nők alkalmaztatása; lásd a Board of Tradénál: Report by Miss Collet on the Employment of Women and Girls, 1. lap.

² Azon nők, akik az 1842-iki bányaszabályozási törvény előtt a köszénbányákban dolgoztak, nem a köszénvágók, hanem a fiúk dolgát végezték. A földalatti bányákban dolgozó nők teljes eltiltása véletlenül nem volt munkásegyleti kérelem, de csak azért, mert a bányászok akkor még szervezetlenek voltak. Azt az erkölcsiség alapján emberbarátok vitték keresztül.

³ Lásd Sidney Webbtől: The Alleged Difference between the wages of Men and Women (Economic Journal, 1891 december); Mrs. Sidney Webb: Women and the Factory Acts (Fabian Tract. Ko. 67).

kaszok, eljárások és munkák kölcsönösen kiegészítik egymást és így nincs kérdés sem a nemi versengésre nézve. A többiekben úgy találjuk, hogy van egy időleges versengés, nem annyira a nemek között, mint inkább a képzett munkást igénylő eljárások és azok közt, amelyek egy női vagy fin munkás képessége körében vannak. Az új eljárások és gépekről szóló fejezetünk leírta a munkásegyesületi politikát a képzett munkának a képzetlennek való helyettesítése tárgyában. A jelen szakaszban ennél fogva csupán azon aránylag kevés számú esetet kell tárgyalnunk, ahol az eljárás minden változtatása nélkül, a nők megkísérlik eltanulni ugyanazon iparágat és elvégezni ugyanazon munkát, mint a férfiak.

Azon ellenszenv és borzalom mélysége, amelylyel tekint az átlagos munkás arra az eszmére, hogy nők is belépjenek az ő iparágába, hasonlatos azzal, amit mutattak az utolsó nemzedék gyakorló orvosai. Elsőben is, mélyen meggyökerezett meggyőződés van a legkonzervatívabb osztályok elméjében arra nézve, hogy egy nevezetes szerző szavait használjuk: „a nők igazi helye otthon van.”¹ A tisztességes mesterembernek ösztönszerű ellenszenv van az ellen, hogy férfiak és nők naponként folytonosan érintkezzenek vegyesen egymással, akár a műhelyben, akár valami társas egyesületben.² Ezen kifogások, amelyek gyakran pusztá régi

¹ Report of Proceedings of the Meeting of Delegates from: the Typographical Societies of the United Kingdom and the Continent (London, 1886) 25. 1.

² Sok üzletág tekintetében sok erő van ezen kifogásban. Ahol a nők s férfiak függetlenül dolgoznak egymástól, teljes nyilvánossággal és aránylag illő környezetben, aminő az eset egy lancashirei gyapotgyár férfi és női szövőinél, kevés veszélye van a nemi erkölcstelenségnek. De ahol a nő vagy leány együttesen dolgozik egy férfivel, különösen ha távol áll a más női munkásokkal való folytonos érintkezéstől, mind a gyárban, mind a bányában, a gyakorlat azt mutatja, hogy ilyen esetben valódi veszély forog fent az erkölcsiségre. Ez még növekszik, hogy ha a munka rendkívüli hőségben vagy különös öltözésben végzendő.

módi előítéletből fakadnak, arra vezettek, hogy haladó reformerek szemében, helyesen világításba hozzák, a munkásegyleti kifogást egy új „ólalkodó” osztály teremtése ellen. Egyetlen munkaadó sem álmodnék arról, hogy a férfiak helyett nőket alkalmazzon, ha ezzel nem azt érné el, hogy a férfiak szabványos munkabére alatt láttassa el a munkát. Azon tények, hogy a fiúknak rendszeren kisebb fokú igényeik vannak, mint a férfiaknak, hogy nekik ritkán szükséges családot tartani el, és hogy gyakran részben más forrásokból tartatnak fent, mindez őket, mint osztályt, a munkás életmódjának legveszedelmesebb ellenségeivé teszi. Az ösztönszerű munkásegyleti viselkedés a férfi üzletében dolgozó nőkkel szemben teljesen ugyanaz, mint azon férfiak ellen, akik rendszeren „ár alatt dolgoznak”, kivéve azt, hogy még az meg van erősítve a nők esetében, bizonyos társadalmi és erkölcsi előítéletek által, amelyek napjainkban is bizonyos reformerek előtt, elavultaknak tetszenek. De a nemek egyenlősége mellett folyton növekvő felfogás nyomása alatt, a munkásegyletek, amint látni fogjuk, változtatták felfogásaikat. Egyszerű kitiltásával kezdték a nőknek, mint nőknek. Ezen ponttól kezdve egy új politika fejlődését fogjuk nyomozni, amely, mint az új eljárásra vonatkozó, nem a kizárásra van alapítva, de arra, hogy a munka minden fokozatánál a meghatározott szabványos munkabér fentartassék.

A kalaposok, kosárcsinálók, kefekötők vagy szedők ti-

De a helyzetek közt a legveszedelmesebb az, hogy ha a leánynak vagy asszonynak alárendeltségi viszonyban kell dolgozni azon férfival, kinek oldala mellett dolgozik. Senki sem, aki ismeri a gyapotfonók és darabszamosok közti viszonyt, nem kételkedik annak bölcsessége felett, hogy közerkölcsiségi szempontokból a gyapotfonók egyesült társasága határozottan megtagadja tagjainak a női darabszamosok alkalmazását. Még a szövésátrakban is, ahol a szövők közti viszony maga kielégítő, a női szövők alárendeltsége a férfifelügyelők alá gyakori botrányokra vezet. Az, hogy e nők törvényesen kirekesztettek a földalatti bányákban folytatótt munkákból, azt hisszük, általános helyeslésre talált.

zennyolcadik századi munkásegyleteit tüstént strikeoltak volna minden olyan kísérlet ellen, hogy a nőt részesévé tegyék az ő mesterségeknél.¹ Érdekes, hogy az egyedüli eset, amelyben egy határozott tilalmat még most is létezően egy mai nap is érvényben levő szabályzati könyvben fel tudtuk fedezni, a gyöngyházgomb-készítők ősi társaságáé, amelyet már megjegyeztünk, mint a segédek korlátozásában a szélsős, és mint egyetlen a gépek teljes eltiltásában. „Egy nő sem bocsáttatik be – mondja lakonikusan szabályzatok – akár darabszámosnak, akár esztergályosnak, akár kerekítenek minőségében. Minden tag, ha dolgozik ott, ahol egy nő dolgozik, úgy megbüntetik egy font sterlingre, és hogyha tovább folytatja, ki fog zárni.”² Más kis házi mesterségek némelyikén, ahol a munka nem kivan nagy erőt vagy kitarást, a munkaadók itt és ott, természetesen gondoskodtak róla, hogy nőknek megtanítsák az iparágat. A férfiak, akár voltak szervezve, akár sem, megtettek minden tőlük telhetőt arra, hogy ezen új versenyzőket kizárják, és a munkaadók nem találták a kísérletet eléggé kielégítőnek arra, hogy azok folytatására határozzák el magokat.³

¹ Szükségtelen lesz emlékeztetni az olvasót a régi céhmesterek hasonló tilalmaira. Így a londoni paszomántosok (1344) szabályzatai kimondják, hogy az említett iparban senki sem ültetett le semmi asszonyt dolgozni mást, mint esküdt feleségét vagy leányát. A karperecesek és bőrárosok' Londonban és a lincolni töltőgetők ugyanezen szabályt alkalmazták. Riley: *Memorials*, 217, 278, 547. 1; Toulmin Smith: *English Gilds* 180. 1.

² Rules and Regulations to be observed by the Members of the Operative Pearl Button and Stud Workers' Protection Society (Birmingham, 1887) 12. 1.

³ Néha megtörtént, hogy a nők, ámbár bizonyos fokú ügyeséget megszereztek a legtöbb eljárásban, képtelenek voltak némely lényeges részletre. Így, amikor egy munkaadó bevitte saját leányait az ezüstmetszés iparába, soha sem voltak képesek, minden oktatás dacára, a jelrest odatenni a metszéshez. A kísérletet nem ismételték. Kísérlet tétetett, néhány éve, megtanítani a nőket, hogy legyenek egy lancashirei gyárban fonalozók és húzókatok.

Ahol a munkaadóknak jelentékeny száma határozottan rászánta magát, hogy nőket hozzanak be valamely oly iparágba, mely képességeiknek megfelel, a munkásegysületek teljesen képtelenek voltak meggátolni őket. A legérdekesebb eset a szedőké.¹ 1848 körül M'Gorquodale nagy nyomdász-cége behozott női segédeket Lancashireban a Newtonle-Willowsi levélnyomó nyomdájába, és ezt a példát azóta különböző városokban más munkaadók is követték. Nem lehet kétség felőle, hogy a férfi-szedők, akár voltak munkásegyesületi tagok, akár nem, az elsőtől az utolsóig szerfelett ellenséges indulattal voltak ezen újítás ellen, és megtettek minden lehetőt, hogy meggátolják azt. Egész 1886-ig minden szedő-munkásegyesület kifejezte vagy szabályzatában vagy gyakorlatában, a kizárásnak ezen kiengesztelhetetlen politikáját. Ezen politikát a férfiak azon az alapon igazolták, hogy a nők sokkal olcsóbban dolgoznak, mint a szabványos munkabér, és hogy a méltányosság nélküli munkaadók arra használták fel őket, hogy a férfiak helyzetét ássák alá. Edinburghban például a szedők nagy strikeja 1872-3-ban megveretett és az egyesület tehetetlenségre volt kárhóztatva „női ólálkodók” behozatala által, akik mint, a Board of

Az újítás azonban nem terjedt el, mert a nők nem voltak képesek megtenni a tépést és el kellett hagyni. Ez esetben, kivétel gyanánt, ez az eset nyomot hagyott a munkásegyesületi szabályokban. A tépők, fonalozók és húzogatok igen kizárólagos társasága most már kimondja, „hogy minden *férfiszemély*, aki óhajtja megtanulni a fonalozók és húzogatok iparát, először szerezzen egy műhelyt, ahol megtanulja, míg dolgozik rajta és szerezzen az igazgatótól bizonyítványt, megmutatására annak, hogy ő felfogadta őt. Egy fiúnak sem lesz megengedve tizenhat éves koron alól tanulni a fonalozó és húzogató mesterségét, és aztán nem lesz alkalmazható, míg nem lesz üresedés azon gyárban, amelybe ő felvételt, sem egy munkás sem munka nélkül.” Rules, of the Blackburn District of the Amalgamated Beamers, Twisters and Drawers' Association (Blackburn, 1891) 12. 1.

¹ Lásd Amy Linnet: Women Compositors, az Economic Reviewban, 1892 január.

Trade megállapítja, „teljesen felforgatták az iparágat ezen városban.”¹ Londonban, ahol valószínűleg van kétszáz női szedő, ezek ezer n-et 5½-től 6 pennyért szednek, szemben a szabványos munkabérrrel, amely mintegy 8½ pennyt ad ki ugyanazonos minőségű és mennyiségű munka után.

A szedők ezen merev kizárási politikája a tagságból képtelen volt arra, hogy a nőket kizárja az iparágból. Hogy ha egy munkaadó méltónak találta a kísérletet, női szedőket alkalmazni, egyáltalán mellőzte az egyesületet és egy külön telepet állított fel. Több mint egy nagy londoni cégnek van például egy „jó üzlete” a fővárosban, ahol pusztán csak munkásegyleti tagok dolgoznak, és egy pár telepe a Home megyék egyik kisvárosában, ahol egy munkásegyleti tag sem dolgozik, és ahol a nők alkalmazása teljesen korlátlan. Kisebb cégek, melyek nőket alkalmaznak, leányokat fogadnak fel segédekül és csaknem kizárólag női munkára alapítják.

A kizárási politika hiábavaló volta, együtt a szocialisztikus felfogás terjedésével, mely kárhóztatja az ipari egyedúráságot, a legnagyobb szedő-egyesületet arra bírta, hogy megváltoztassa eljárását. 1886-ban úgy látjuk, hogy a szedők londoni társaságának ezen főtitkára (Mr. G. J. Drummond)² az összes szedő munkásegyleteknek egy fontos értekezletén keresztül vitt egy határozatot, hogy „míg erősen azon véleményben vagyunk, miszerint a nők fizikailag nem képesek elvégezni a szedők munkáját, ez az értekezlet ajánlja az ő tagokul való felvételét a különböző tipografikus egyesületeknél ugyanazon feltételek mellett, mint munkásokat, feltéve mindig, hogy a nők is szorosan az árszabály szerint fognak fizettetni”.³ Ezen határozat

¹ Board of Trade: Third Report on Trade Unions, O. 5808, 1889, 125. 1.

² Most a Board of Trade munkaosztályának tisztikarában.

³ Report of Proceedings of the Meeting of Delegates from the Typographical Society of the United Kingdom and the Continent (London, 1886) 23-25. 1.

szerint jár el a szedők londoni társasága, a képviselt egyesületek legfontosabbika, amely most nyitva van a nők előtt teljesen ugyanazon feltételek mellett, mint a férfiak előtt.¹ Amit a szedők londoni társasága csak későn fedezett fel, a lanceshirei szövők már két nemzedéken át, öntudatlanul követték. Itt sohasem volt semmi nemi megkülönböztetés. A szedők különböző szervezetei, a gépszövőszék behozatala óta, mindig ép azon feltételek mellett fogadták be tagokul a nőket, mint a férfiakat. A bérek darabszámos listája, melyhez minden munkásnak hozzá kell alkalmaznia magát, egyformán alkalmazandó férfiakra és nőkre. De érdekes megjegyezni, hogy a szabványos munkabér fentartásának eredménye egy valóságos, bár nem ártalmas elkülönítés volt. Nincs kísérlet sem arra, hogy különbség tétessék a nők és a férfiak munkája közt, mint ilyenek közt. A darabszámú egyforma bérek listája magába foglalja egy csaknem végtelen változatát a cikkeknek az egyszerű kalikótól, mely szűk székeken szövetik, a széles és súlyos mintájú szövetekig, amelyek a legerősebb férfi erejét is próbára teszik. Mindegyik gyárban látunk mind nőket, mind férfiakat munkában, gyakran ugyanazon munkában. De a gyapotszövő ipart egészében tekintve, a nők nagy többségét az aránylag könnyebb és alacsonyabb áron fizetett munkában találjuk. Más oldalról, a férfiak többségét úgy látjuk, hogy a nehezebb iparrészleteket, melyek yardonként erősebben fizettetnek tényleg monopolizálják, ami nagyobb

¹ Érdekes nyomozni a londoni szedők eljárásában beállott ezen változást, részben az előző érvnek némi és tökéletlen méltatása folytán, és részben a szocialisztikus eszméknek és a jogok egyenlősége elvének terjedése folytán; lásd *History of Trade Unionism*, 384., 394. 1. Mi azt hisszük, hogy tíz év alatt csupán egyetlen női szedő volt, aki a szedők londoni egyesületébe kért felvételt. Igazolása után annak, hogy ő alkalmazva van Mr. William Morris kelmscotti nyomdájában, hogy őt a szabványos munkabérrel fizetik, készségesen bevették tagnak (*Printing News*, 1892 október).

heti keresményt okoz részükre. De nemi versengés nincs. Egy rendkívüli erejű nő, aki képes elvégezni a súlyos munkát, nem veheti előnyét az ő alacsonyabb életigényeinek arra, hogy olcsóbb áron ajánlja fel szolgálatát annál, ami meg van állapítva a férfiak részére. Ő nincs, mint asszony, kizárva attól, ami rendesen férfimunka, de utat kell neki törni képessége, nem pedig olcsóbb kínákozás útján. Más oldalról, ámbár a könnyebb munkáért járó munkabérek fel vannak emelve oly magasra, amely magas szemben a nők szokásos életigényeivel, azon munkabérek, melyek ezen fokozaton megszerezhetők, nagyon alacsonyak arra, hogy mást, mint a gyengébb férfiakat ösztönözzenek az ily szövöszékek mellett dolgozásra. Röviden/ a határozott szabványos munkabér követelése, amely tényleg változhatatlan az egyes esetekben, maga szolgál arra, hogy meggátolja a nemek közti versenyt. A munkái keresők tényleg egymással nem versenyző külön csoportokba oszlanak szét, erejük és ügyességök fokozata szerint.¹

Teljesen ugyanaz az eredmény következett be a fehér

¹ A munka osztályozásának ég a nemek szoros elkülönítésének ezen vezérelve ma már feltalálható némely más iparágban is. Így, az aranyverők igen régi módi társasága egész a legújabb évekig teljesen kizárni törekedett a nőket. The Rules of the Goldbeaters' Trade Society (London, 1875) kimondotta, „hogy egy tagnak sem szabad dolgozni egy oly mesternél, aki akár a telepen, akár másutt nőket is alkalmaz a közvetlen kizárás büntetése alatt”. De ezen teljes kizárás ma már megszüntetett a férfiak és nők munkájának pontos szétválasztása folytán. A későbbi Etilés of the Goldbeaters' Trade Society (London, 1887) kifejezetten megengedi, hogy egy tag „dolgozhatik bármely műhelyben, ahol nők vannak alkalmazva, feltéve, hogy ő nem segít azoknak, vagy azok nem segítenek neki, a dolog semmi részében sem”. És a kefekötők, akik egykor strikeoltak az ellen, hogy nők egyáltalában dolgozhassanak, most csupán arra törekcsenek, hogy őket az ő saját osztályú munkára szorítsák. „Bármely tag, aki a nők részére fur vagy gépmunkát végez, kicsapandó”. General Trade Rules of the United Society of Brushmakers (London, 1891), 24. 1.

nemű iparban, ahol hosszú évek óta férfiak és nők tagjai voltak ugyanazon szervezeteknek és dolgoztak egymás mellett. Itt a gépezet állandó fejlődésben van, a melynek egyik mozzanata érdekes példát mutat fel a férfi és női munkások közti viszonyra. 1888 kezdetén azon férfiak, akik a körben járó mintákon dolgoztak, úgy találták, hogy kizárattak az alacsonyabb bérek mellett dolgozó nők miatt. Ennélfogva 1888 márciusán azt kívánták, hogy tucatonként 3 penny fizetessék egyformán mind a férfiaknak, mind a nőknek. A nők tiltakoztak, azt mondván, hogy ha ők a férfiak bérét követelik, őket mind elbocsátják. Egy megegyezés jött létre, amely megengedte a nőknek, hogy $\frac{1}{4}$ pennyvel kevesebért dolgozzanak tucatonként, mint a férfiak. Ez arra vezetett májusban, hogy „elbocsátattak a férfi körbenforgóramán dolgozó munkások H. cégtől a női munkások kedvéért. Ez az $\frac{1}{4}$ penny különbség, amelyet magok a munkások engedtek meg a viszonyok nyomása alatt, okozta a bajt.” „Úgy tetszik nekünk – folytatja az egyesület titkára – hogy a legegyszerűbb és legjobb útja volna a nehézség elkerülésének megegyezni abban, hogy mily minták képezék a férfiak, és melyek a nők munkáját.” A júniusi jelentésből azt látjuk, hogy a végrehajtó tanács ezen javaslatát elfogadták mind a férfi, mind a női munkások, az lévén elhatározva, hogy a nők dolgozzanak a régi gépeken és a férfiak az újakon! Ezen elmés javaslatot elfogadták a nők, amíg fel nem fedezték, hogy a régi gépek szükségszerűen folytonosan kicseréltetnek újakkal. Végezetül egy oly egyezségre jutottak, hogy a férfiak dolgozzanak a nagy, vagy „nyolcfejú” rámaikon, és a nők a kis, vagy „hatfejú” rámaikon. A nemek közt való elkülönítés így biztosítva volt nem azáltal, hogy egyik vagy másik nem kizárattott volna bármelyik géptől, hanem a szabványos munkabérnek egy elmés hozzáigazítása útján. A nők megtartották azon jogukat, hogy $\frac{3}{4}$ pennyvel olcsóbban dolgozhassanak tucatonként, mint a férfiak, amely engedmény nekik saját gépeiken valóságos egyeduraságot képezett. Más oldalról az a megegyezés jött létre az egyesület és a munkaadók közt,

hogy a hatfejű és a nyolcfejű ráma közt, egy tucat után egy $\frac{1}{4}$ penny külön díj fizettségé avégből, hogy a kisebb gép kisebb- munkaképessége kárpótoltassék. Ez meggátolta a kisebb (vagy nők) gépét, hogy betolakodjék a nagyobb (vagy férfiak) gépének munkakörébe, kiki a maga gépe mellett maradván. Az eredmény az lett, hogy ámbár heti keresetük nagy különbséget mutathat fel, a nők tényleg ugyanazon díjakat kapják az ő saját gépjeiken előállított tucatok után, mint a férfiak a saját magokéi után, hogy sikerült a nemeket teljesen elkülöníteni, és így gyakorlatilag meggátolni a nők és férfiak, mint ilyenek között, minden versenyt.¹

A lancashirei gyapotszövők és a leicestershire feheiruha készítőik példája, úgy gondoljuk, hasznos útmutatást adhat a szedők londoni társaságának. Hogy teljessé tegye a női munka tekintetében folytatott politikáját, ez utóbbinak nemcsak be kell venni tagjaik közé azon nőket, akik beigazolják egy férfi munkájának elvégzésére való képességüket, hanem magokra vállalják azt is, hogy lépéseket tesznek azon gyengébb és kevésbé jó női szedőket is szervezni, akiket ez a feltétel kizár. Mint a változó eljárások esetében, itt is mindegyik fél jóléte össze van kötve, a másik fél szabványos munkabérének fentartásával. Könnyű belátni, hogy a női szedők, mint egy osztály, csak veszteni fog, hogyha a férfiak munkaadói oly módon nyernék vissza az üzletet a nőket alkalmazó cégektől, hogy leszállítják a férfiak munkabéréit. Más oldalról, a férfiak fognának szenvedni, hogy ha a nők védtelen állapota és azon körülmény folytán, hogy részben más forrásokból tartatnak el, a munkaadók képesek volnának az ő munkájukat tényleg oly munkabéren kapni meg, mely tényleg alatta van annak, ami képes volna őket állandó munkaerőben tartani akkor, ha állandóan csupán a bérekre volnának utalva a nők. Hogy meggátoltassák, miszerint bármi ily ajándék fizettségé közvetve a

¹ Amalgamated Hosiery Union: Monthly Reports 1888-ból; és személyes tapasztalatok 1893. és 1896-ból.

közönség más osztályai által a női munka igénybevevőinek, szükséges, hogy a nők képesek legyenek a saját magok munkája részére egy szabványos munkabért fentartani, még akkor is, hogy ha az alacsonyabban állapíthatnák meg, mint a férfiaké. Már most a munkásegyleti gyakorlat azt mutatja, hogy a két különböző szabványbér felállítására és együttes fentartásának első feltétele ugyanazon iparág különböző fokain az, hogy világos és éles megkülönböztetés tétessék köztük. A gyapotszövők esetében ez biztosított azáltal, hogy különböző természetű a munka, amelynek mindegyikére az árak határozott fokozata van megjelölve. A fehérruha munkások ugyanazon eredményt a gépek megkülönböztetése által érik el. A szedők esetében, bár vannak a munkának sok oly fajtái, amelyek soha sem lesznek elvégezhetőek nők által, lehetetlen bármely telje-, osztályozást felállítani a férfiak és nők munkája közt. Az egyedüli mód arra, hogy a jóllét kisebb fokán álló személyek egyéni lelicitálásától megszabaduljanak az, hogy a nőket külön telepekre vagy osztályokra csoportosítsák, és mereven zárják ki mindegyik nemet azokból, amelyeknél a szedésre a másik nem alkalmazandó.¹ Ha ez az elkülönítés, amely kívánatos ép úgy erkölcsi, mint gazdasági okokból, szoroson keresztül vitetik, nagyon előnyös volna a szedők londoni társaságára nézve, ha elismernék a nőket, és szerveznék, akár női fióknak, akár csatlakozott társaság gyanánt. Akkor aztán a nők közösen elhatározhatnák, hogy magoknak a szabványos heti munkabért megállapítsák, amelyet a rendes női szedő követeljen, és szert tegyenek egy darabszám szerint megállapított munkabér listára a nőkre nézve, ezen alapon kidolgozva. Ennélfogva munkásegyleti szempontból a fő szükség a szedőknél nem az, hogy a nők zárassanak ki azért, mert nők, de a merev követelése annak, hogy a maga iparági részletébe bemenő minden jelölt megkapja a szabványos munkabért. Hogyha a nők

¹ Ez nem azt jelenti, hogy a női osztályból kizárásuk egy férfi alkalmazása, a nyers vagy gépészeti munka elvégzésére.

képtelenek megszerezni ugyanazon darabszámú bért, mint a férfiak, ezen alapon helyesen terelhetők át a munka azon könnyebb fájára, ahol az ő kisebb erőfeszítések teljesen megfizethető.

Most már összeállíthatjuk a jelenlegi munkásegyletet! állásfoglalást. A női versenyzők azon kitiltása, amely ellen a nők szószólói oly gyakran tiltakoztak, ép oly szükségtelen, mint ellenszenves volt. Mindaz, ami szükséges a munkásegyleti szempontból, az, hogy a nők igénye a teljes egyenlőségre fentartás nélkül fogadtassák el, és hogy a nők fogadtassanak be tagokul, *épenséggel ugyanazon feltételek mellett, mint a férfiak*. Sőt a nemek egyenlőségének szószólója sem követelhet logikusan semmi további engedményt a munkásegyletektől. A nők szószólói tényleg zsákutcában vannak. Ha azt igénylik, hogy a nők, ámbár jogosítva vannak az egyenlő elbánásra, mégis dolgozhatnak a megállapított ár alatt, azon célból, hogy munkásegyleti tagokat kiszoríthassanak a munkából, ellentétben vannak a munkásegyleti mozgalom egész elméletével és gyakorlatával. Ha, más oldalról, azt kívánjuk, hogy a nőknek különösen adassék meg a jog, hogy mint settenkedők járjanak el, anélkül, hogy elszenvednék a következményeket, akkor elhagyjuk a mindkét nem egyenlő elbánásra való igényüket. A kézimunka világában legalább a nemek közt való egyenlőség vagy a nők kizására vezet a férfiak iparágaiból, vagy arra, hogy az egész nemzet, mint settenkedőket bélyegezze meg.

Azonban nincs semmi szükség arra, hogy ezen zsákutca belemenjünk. Méltánytalan, sőt egyenesen kegyetlen dolog is a női munkások nagy seregére nézve, fentartani a nemek egyenlőségének eszméjét a munkásvilágban. Ami a kézimunkát illeti, a nők egy külön osztályát képezik a munkásoknak, kiknek elütő nehézségeik, elütő igényeik és elütő kinézéseik vannak, mint a férfiaké. Hogy mind a két nemzet az egészség és munkaképesség ugyanazon fokán tartunk meg, – hogy mindkettőtől ugyanazon fokát kívánjuk meg az erőfeszítésnek, – gyakran teljes elválasztását követeli meg a munkának, és mindig különbségtételt követel a

munkaerő és eltartásban.¹ A munkabér tekintetében fennálló közszabályzatok, úgyszintén a munkaórák és más kísérletek tekintetében, amelyek által a férfiak fentartják a magok szabványos életmód jókat, rendszeren nem találnak a nőkre. A kérdés a munkásegyesületi tagokra nézve az, hogy míg megengednek a nőknek a legnagyobb lehető szabadságot abban, hogy független életmódot keressenek magoknak, oly berendezkedést állítsanak fel, amely meggátolja, mikép ez a szabadság a munkaadók által arra használtassák fel, hogy az egész bérmunkásosztály szabványos életmódja leszállítassék. A lancashirei gyapotszövőök és a leicestershirei fehérnemű-készítők tapasztalata, úgy látszik, hogy arra utal, mikép a megoldás a munka osztályozásának őszinte elismerésében lesz feltalálható. A lényeges kérdés az, hogy ne legyenek az egyik nem egyedei kitéve a másik nem egyedei lelici tálásának. Addig, amíg a férfiak versenye tényleg a férfiak munkájára és a nők versenye a nők munkáira szorítkozik, az a tény, hogy a nők munka jókat olcsó áron adják el, nem veszélyezteti a férfiak szabványos munkabérét és az a tény, hogy a férfiaknak a törvény megengedi dolgozni egész éjen át, nem csökkenti a nők munkatalálásának esélyeit. Az iparágak nagy többségében, amint láttuk, a nemek ipari elkülönítése már magától létre jött, és nem igényel kimondott szabályozást. Azon igen kis számú esetben, ahol a férfiak és nők egyenesen versenyeznek egymással a munkáért, teljesen ugyanazon dologért, egy és ugyanazonos eljárásban, ott, azt hisszük, hogy nem lesz hatásos munkásegyesületi eljárás, amíg határozott szabványos bérek nem állapítatnak meg külön-külön a nők és férfiak munkájára.

Professor Edgeworth felvet egy érdekes kérdést (Mathematical Psychics, 95. 1.). „Amikor Fanny Klembe meglátogatta férjének rabszolga-ülteményeit, úgy találta, hogy ugyanazon (egyenlő) munka követeltetett a férfiatól és a nőktől, s ennél fogva a nők gyengébb voltak folytán, sokkal több fáradságot szenvedtek. Feltéve, hogy (a munkaadó) követeli egy bizonyos mennyiségű munka elvégzését, és a teher szétosztását egy emberbarátra bízva, mi lesz a legjótékonyabb berendezés, – az-e, hogy a farkaknak is ugyanazon *faradság* járjon ki, vagy pedig az, hogy nemcsak *több dolog*, de *több fáradság is?*”

Ez nem azt teszi, hogy akár a férfiakat, akár a nőket, szükség volna határozottan kizárni bármely foglalkozásokból nemők miatt. Ami kívánatos, csak az, hogy a munkások minden munkánál állapítsanak meg és vigyenek keresztül határozott közös szabályzatokat, amelyek mindenkire kötelezők, aki dolgozik azon munkában, legyenek azok férfiak vagy nők. Azon foglalatosságok, amelyek egy képzett férfi erejét, ügyességét és kitartását igényelik, most, egy aránylag magas szabványos munkabér alapján. láttatnak el. Más oldalról a munkások azon munkában, amelyek az átlagos nő által is elvégezhetőek, oly közös szabályzatokra fognak törekedni, a munkabérek, munkaórák és a munka más feltételeinél, amelyek az ő helyzetükkel, fáradságokkal és igényökkel vannak összhangban. A lancashirei gyapotszövők tapasztalata azt mutatja, hogy a keresmények ily különböző volta nem szükségszerűleg megegyeztetetlen egy szabványos munkabér általános fentartásával, és azt is, hogy ennek eredménye csaknem teljes ipari szétválása a nemeknek. A nőket nem fogadják fel a férfiak dolgára, mivel a munkaadók, miután nekik ugyanazon magas bért kellene fizetni, mint a férfiaknak, a férfiak munkáját hasznosabbnak tartják. Más oldalról, a rendes munkás nem ajánlkozik egy nő munkájára, mivel az alacsonyabb áron fizettetik, mint amit ő megkereshet másutt, és mivel ő, tényleg, amellet nem volna képes állandóan eltartani magát. De nem szükséges a rendkívüli egyedek merev kizárása. Ha egy nő képesnek bizonyul arra, hogy oly jól és a munkaadónak annyira hasznosan dolgozzék, mint a férfi, és a férfiak szabványos munkabéréen van felfogadva, nincs semmi munkásegysületi kifogás az ellen, hogy ő felvétessék tagul, mint a szedők londoni társaságában, ugyanazon feltételek mellett, mint egy férfi. Ha más oldalról, egy férfi oly gyenge, hogy nem képes mást dolgozni, csak a nők könnyű munkáját, ezek helyesen engedik be őt, amint teszik a lancashirei szövők, oly bérért, ami tényleg a nők bére. Ehhez is, mint sok más állásfoglaláshoz is, tényleg a megértési kulcs a szabványos munkabér elvének általános alkalmazása.

II. FEJEZET.

Az iparhoz való jog.

Két iparág közt összeütközés, amely vitára vezet afelett, hogy a munkások melyik részének van joga a bizonyos munkához, több, mint egy módon fordulhat elő. Egy új gyártási mód találtatott fel esetleg, amely minden egyes iparágoknak eddigi munkakörén kívül esik, de igen hasonlatos kettőnek vagy többnek eljárásával. Ily esetben mindegyik iparág szenvedélyesen fogja követelni, hogy az új mód az ő saját tagjait illeti meg, akár azért, mert ugyanazon anyagot dolgozzák fel, akár, mert ugyanazon szerszámokat használják, akár azért, mert ugyanazon dolgot készítenek. De még új feltalálás nélkül is a jogok ezen összeütközése bekövetkezhetik. A szövetkezett iparágak közt való felosztási vonalak eddigelé különbözők városról városra, és a munkaadók vagy munkások vándorlása, sőt még maga az a tény is, hogy egyik város utánozza egy másik városban levő telephely szokásait, komoly súrlódásokra vezethet. Egy új cég a munkafelosztásban új módot követhet, vagy egy régi telep az iparág egy új ágát honosíthatja meg. Sőt lehetnek a munkások egy erősen szervezett osztálya részéről hivatlan és egyszerű megtámadások is, oly munkák tárgyában, amelyeket eddig egy szerényebb osztály végzett. Ezen módok mindegyike vagy bármelyike is szolgálhat arra, hogy a Munkaadók érvényesítsék azon óhajukat, mikép a munkát oly osztályának adják a munkásoknak, akik élesen vannak

lenyűgözve az iparhoz való jog egymással összeütköző igényei által.

A vashajókészítés nagy modern iparágában találjuk a térfoglalás és határvonal felállítás tárgyában folyó legszámosabb és legkuszáltabb vitát. A fokozatos átalakulása a személyszállító hajónak, az egyszerű Deal luggerről, egy részletes úszó szállodával, az iparágak között levő felosztás korábbi összes határvonalait elhomályosította. A közegészségügyi munka, például, mindig a bádogos különös területe volt, és amikor a hajó egészségügyi berendezése ép oly részleges lett, mint a házaké, a bádogos természetesen követelte a munkáját. De a gőzhajózás kezdete óta, egy gőzhajó fedélzetén minden vascsővezeték, bárminő célra szolgált is az, a gépész által rakatott le. Ennélfogva mind a bádogosok, mind a felszerelők arról panaszkodtak, hogy versenytársaik a kenyeret veszik el szájokból. Nem szükséges felsorolni azon számtalan más pontot, amelyeken az egy modern hadihajón vagy atlanti gőzösön dolgozó mesteremberek úgy találják, hogy minden új javítás éles összeütközésbe hozza a különböző iparágakat. A gépészek különböző alkalmakkor, veszekedtek ezen pont felett a kazánkovácsokkal, a hajókovácsokkal, ácsokkal, rézmunkásokkal, bádogosokkal és pléhmunkásokkal; a kazánkovácsoknak meg voltak a magok összekülönbözéseik a hajókovácsokkal, kovácsokkal, lyukasztókkal és esztergályosokkal; a hajóácsok küzködtek a csónak- és bárka-építőkkal, a vitorla- és árbóc-csinálókkal és az ácsokkal; az ácsoknak magoknak meg voltak más vitáik a fűrészgyár-munkásokkal, a mintakészítőkkal, butorozókkal, a francia mázolókkal; míg az apróbb iparágak, mint a kalapácsosok, a hajófestők és a piros kátrányozók, mind háborúban állottak egymással. Ebből az következett, hogy egy munkaadó, ki kötelezte magát bevégezni egy munkát egy meghatározott napra, egy reggel egész telepét zavarban, és munkásainak legfontosabb osztályait strikeon találhatta, nem azért, mintha valami kifogások volna a munka feltételeire nézve, hanem azért, mert azt képzelik, hogy az egyik iparág betört a másik munkakörébe. Az ily

ellenzett betörés a legapróbb részletre is kiterjedhet. A hajóácsok megengedik, hogy az ácsok szekrényezzék el (vagy vehessék körül fával) az egész hajón az összes táviró felszereléseket, kivéve, ha ezek véletlenül a raktári helyiségeken, a szénpincében vagy a tartályon mennek át. Hogyha ezen a bűvös vonalon akár csak egy pár órai munkára átlép egy ács, a hajóácsok összesége rögtön leteszi szerszámát. Más oldalról, ha az ácsok jönnek méregbe, ők lépnek mindnyájan inkább strikeba, sem hogy megengednének a hajóácsoknak csak egy pár láb hosszú olyan munkát is megtenni, melyet ők lényegesen a magok dolgának tekintenek. Ilyen viszonyok közt olyan munka, amelyet egy munkás egy óra alatt elvégezhet, az egész hajótelepet megállíthatja. Egy alkalommal tényleg, egy nagy hajóépítő a Tyneparton, azt látván, hogy ily veszekedés miatt az egész telep megáll, és teljesen képtelen lévén észretéríteni a munkásokat, utoljára is levette kabátját és a vitatott munkát elvégezte saját kezével.¹

¹ Az ily elválasztási viták, ámbár gyakoriak és komolyak némely iparágakban, teljesen hiányoztak másokban és csak ritkán fordultak elő ismét másoknál. Például gyakorlatilag ismeretlenek a szövő és kitermelő iparágakban, amelyek együtt a munkás-egyesülési világ felét teszik ki. Különösen a hajók építésével és felszerelésével kapcsolatos iparcsoportokban okoznak sok bajt. Előfordulnak, bár kisebb terjedelemben, a gépész! és építő iparban mindenütt. Nyersen szólva, azt mondhatjuk, hogy a munkás-egyleti összes tagszámnak mintegy egynegyedét jellegzik. Nem ismerjük ezen viták valamely részleges leírását vagy tanulmányát. A tanulmányozót csak a másutt idézett egyes esetekre vonatkozó anyagra utalhatjuk, főleg a különböző közös bizottságok tárgyalásainak jegyzőkönyveire és a munka tárgyában kiküldött királyi bizottság előtt a 45-ik napon tett vallomásokra. (Lásd: Digest for Group A, III. k. C. 6894, X. 48-54. 1.). A korábbi időkben, amikor a megszokott életmód folytatására való jogot a törvény és a közvélemény elismerte, ha egyik mesterség betört a másik területére, az ebből eredő viták tényleg szokás szerint bírói döntéssel fejeztettek be ép úgy, mint ha a kérdésben levő pont két földbirtok

közt levő határt képezne. Így az aszalosok és az ácsok közt a munkafelosztás termékeny talaja volt a pereknek. A londoni City tanácsának egy bizottsága részletes döntést hozott 1632-ben, részletesen megállapítván azon különleges munkafajokat, amelyek az aszalosok és az ácsok társaságaik által lesznek elvégzendők egyenként, a koporsók, mint egy fogas kérdés, odaítéltetvén mind a kettőnek. Jupp: *The History of the Carpenters' Company*, (London, 1848). Egy hasonló per a Newcastle-on-Tynei aszalosok és ácsok közt, akik egész 1589-ig egy közös céhet képeztek, egy hasonló jellegű döntéssel végeztetett be, a holttestek részére való koporsók elég csodálatosan egyenlően közösökké tétetvén a két iparág között. (Beach: *Newcastle Companies*, 31-33. 1.) És, hogy egészen más iparágakhoz térjünk, úgy találjuk, hogy a cserzők és fehérmosók vitáztak mesterségök határai felől „a fehérmosó munkaköre” levén, amint Stow kijelentette, hogy ő ne mosson más bőrt, csak a juh bőrért, kecskebőrt, lóerbőrt és szarvasbőrt (Jupp 337. 1.) a cserzőre hagyván az ökörbőrt, amely cserzőkéreg használatát igényli. A londoni csizmadiák és a tengeren túlról jövő csizmadiák közt folyó vita 1395-ben oly élesen dühöngött, mikép a király „elrendelte John Fresshenek, az akkori városi mayor-nak, hogy a mondott csizmadiák úgy szerezzék meg ezután is élelmüket, ahogy megszerezték korábban, és hogy állapíttassék meg, mi joga van az egyik félnek és a másiknak”. Amire aztán ünnepélyes vizsgálat után elrendeltetett más dolgok közt, „hogy senki olyan, aki dolgozik ócska csizmán, ne dolgozhassák eladó új csizmán”. (*Indenture of Agreement between the Cordwainers and the Cobblers*, 1395 aug. 14; *Memorials of London and London Life: II. T. Riley* (London, 1868) 539-541. 1.) Ez azonban nem hozta meg a békét és 1409-ben „a mi legjobban félt urunk, a király, elküldte magánpecsétű levelét Drew Barantynhoz”, az akkori mayorhoz, amely új vizsgálatra vezetett, és részletesebb megállapítására a munkának, a csizmadiák részére szabván meg, hogy „a régi csizmákat és régi cipőket a régi talpakra elől vagy Latul új bőrrrel kössék meg”, de „ha az történik esetleg, hogy bárki is óhajtja, hogy régi csizmája vagy cipője újra talpaltassék, vagy sarkaltassék és talpaltassék, hogy újra talpaltassék, az ha megtehető, minden időben a helyi csizmadiáknak tartassék fent” (*Inquisition made for the Regulation of the Cordwainers and the Cobblers*, 1409 jun. 15. Ugyanott 571-574. 1.). A korábbi idők elválasztási vonalai közül való viták részleges tanulmányozása valószínűleg nagy mértékben érdekes volna.

Az ily apró horzsolódások néha első nagyságú ipari háborúkká fúvódnak fel. A legismertebb esetet, amely a Tyneparton történt néhány évvel ezelőtt, így írja le egy nagy hajóépítő: „1890 előtt egy darabidővel már az ácsok és hajó-
 ácsok közt a munka megosztása kellemetlen viszonyokra és a munka haladásának megakadályozására vezetett köz-
 tők ... A viták oly gyakoriak és élesek lettek, amikor a kormányi nagy megrendelés jött a Tynepartra, hogy a munkaadók kérték a két társaság kiküldötteit, mikép vi-
 gyék viszálykodásokat egy független és arra való választott bíró elé, megígérvén, hogy ők, mint munkaadók, bármely, általa hozandó döntést el fognak fogadni . . . Mr. Thomas Burt képviselőt javasolták az ácsok és elfogadták a hajó-
 ácsok. Egy igen hosszú, türelmes és kimerítő nyomozás történt a Tyne melletti és más helyek régi és jelen gyakorla-
 tában; tanúskodások vétettek ki régi munkásoktól, küldöt-
 tektől és mindattól, aki világot volt képes vetni a munka-
 megosztás történetére . . . Egy több, mint öt és fél hónapra kiterjedő nyomozás után, Mr. Burt megadta a döntést, a kérdés 168 tárgyából 96-ot az ácsoknak és 72-öt a hajó-
 ácsoknak ítélvén oda. Az ácsok . . . kifogásolták az általuk javasolt választott bíró döntésének méltányos voltát és el-
 hagyták a munkát tizennégy hétre . . . Sok élénk kísérlet tettek a munkaadók, hogy rávegyék az ácsokat a döntés sze-
 rint dolgozni, sikertelenül . . . Végezetül ... az ácsok fel-
 szólították a Tyneparton levő egyesült iparágak által, hogy teljesen bocsássák vitájokat egy oly bizottság vagy törvény-
 szék döntése elé, amely hat vagy hét különböző ipari tár-
 saság egy-egy képviselőjéből álljon ... Ez a törvényszék első ülésén meghagyta az ácsoknak, hogy álljanak mun-
 kába Mr. Burt döntvénye alapján . . . 1892 januárján a bádigosok és szerelők megegyeztek abba, hogy képviselőket küldenek ki illető iparágaik határvonalainak megállapítá-
 sra ... azon súrlódás folytán, mely állandóan növekedett közöttük . . . Több értekezlet tartatott a felek közt; szak-
 értők hallgattattak meg a szerelők és bádigosok javára; gondosan megvizsgáltatt az elmúlt néhány év gyakorlata;

egy egyezség Íratott alá a felek által, de ... az vitákra adott alkalmat . . . azon pillanatban, amint közzététett, és egy strikeot eredményezett, mihelyt megkísérlették aszerint dolgozni ... A két fél mindegyike annak rendelkezéseit a másik fél felfogása és érdekeire való minden tekintet nélkül magyarázta, és ... a vitatott pontok . . . egymástól távol tartották a két iparágat kilenc hétig . . . . Azonban 1892 június 18-án egy egyezség jött mégis létre egy, a munkaadók, szerelők és bádogosok közt tartott értekezletén ... A bizottság tizenhétszer ült össze . . . két szakaszt állapított meg a huszonhatból, az elnök azon döntést hozván meg, hogy nem maradhat fenn a gépészek kifogása a vascsövezés három hüvelyes korláta ellen . . . .A szerelők felállottak egy testület gyanánt, vádolták az elnököt méltánytalansággal és elhagyták véglegesen a bizottságot . . . . A másik két fél . . . 1891 okt. 28-án adta ki a döntést . . . . A munkaadók felkérettek a bádogosok által . . . hogy helyezzék a döntést érvénybe, azok megtették azon eredménnyel, hogy a szerelők abbahagyták a munkát ... és ugyanazon munka felosztása miatt, mint április előtt, egy második strike állott be . . . Tizenkét heti strike után . . . (kényszerítve voltak visszalépni) a munkába, a vegyes bizottság döntése alapján ... A főnehézség a viták elintézésében abból származott, hogy különböző volt a gyakorlat a különböző gyárakban és kerületekben . . . . Mindegyik társaság azt akarja, hogy egy ugyanazon időben tagjainak lehető legnagyobb száma legyen dologban ... és ezen célra törekszik magának biztosítani az egész munkát, amely véleménye szerint a szokás és gyakorlat szerint az ő tagjait illeti meg . . . . A munkaadó érdekei gondolkodás nélkül feláldoztatnak a vitatkozó felek által”.¹

¹ Kivonatolva azon érdekes emlékiratból, melyet Mr. John Price, Palmer and Co., részvénytársaság, hajóépítők és gépészek Jarrowban, készített a munka ügyében kiküldött királyi bizottság részére, de amelyet azon testület nem tett közzé.

Az ezen viszálykodásokról szóló nagyszámú röpirati irodalom-

Azt gondoljuk, nem lesz nehéz az olvasóra, már csak ezen száraz elbeszélés alapján is kiszínezni azon zavar és fejtelenség állapotát, amelyben ezen folyton visszatérő veszedések sodorták a Tyne-parli nagy iparokat 1890 és 1893 közt. Harmincöt hónapi idő alatt, nem kevesebb, mint harmincöt hét volt olyan, amelyben a munkások legfontosabb négy szakaszának egyike vagy másika a kerület főiparában teljesen megszűnt dolgozni. Ez jelentette az óriás telepek megállását, más mesteremberek és munkások tízezreinek kényszerű pihenését, háztartások felbomlását, és ezer és ezer család fél éhhalálát, akiknek semmi közük nem volt a vitához. Sőt, amennyire a munkásegyleti tagok voltak érdekelve, a hatás nem szorítkozott ezen hathatós, de mégis múló eredményekre. A munkások tényleg azon munkaadók ügyét vitték előbbre, akik a munkásegyleti mozgalom letörésére törekedtek. A Tyne-parti egymást ölő hadjárat minden érdekelt egyesületet helyi gyengeség állapotába hozott, amelyből még egyáltalában nem gyógyultak ki, és amely miatt valószínűleg még sok éven át fognak szenvedni. Pénz- és tagveszteségük még a legkisebb része a bajnak. Amikor egyik társaság küzd a másik ellen, a munkásegyleti mozgalomnak, mint a munka feltételeinek javítására való eszköznek, egész hatályossága az időre tönkre van téve. Még akkor is, hogy ha a kétféle munkások közt folyó éles küzdelem nem vezet tényleg kölcsönös settenkedésekre,

ból a legfontosabb okmányok¹ az összes jelentések a munkaadók és az összes gépészi társaságok közt tartott értekezletekről Newcastleben 1892 márc. 9., márc. 22., ápr. 22. és ápr. 26; azon nyilatkozatok, amelyeket a bádigosok egyesült társasága adott ki (Liverpool, 1892); a jelentés azon választott bíraskodási tárgyalásokról, melyek a hajóácsok és ácsok által végzendő munka megállapítása érdekében folytak (Newcastle, 1890); e tárgy felett a hajóácsok és' az ácsok munkálatai; és a Report of the [Proceedings of the Board of Conciliation in revising the award of Mr. Thomas Burt, M. P. (Newcastle, 1890). A Newcastle Daily Chronicle 1890-től 1893-ig gyakori jelentéseket tartalmaz ezen ügyekről.

teljesen tönkreteszik erejüket arra, hogy tudjanak ellentállni bármely tőkés térfoglalásnak. Azon munkaadó, aki le akarja verni munkásainak feltételeit, csak az keli, hogy bármely üres ürügy mellett, elküldjön valakit a befurakodó iparág kerületi megbízottjához. Pusztá híre annak, hogy a versengő egylet ügynökéért küldött, hogy jöjjön az ő üzletébe, valószínűleg elegendő hatással lesz arra, hogy rögtön megadják a munkások magokat. Így, amíg az ily határvonalai veszekedések a munkaadóknak, a bérmunkásoknak és általában a közönségnek okoz ép annyi erkölcsi izgatottságot és pénzbeli veszteséget, mint egy rendes strike vagy kizárás, minden viszonyok közt csak gyengíti az összes, a küzdelemben érdekelt egyesületet a jobb feltételek iránt való törekvéseiben.

Ennélfogva szemtől-szemben vagyunk egy látszólag megérthetetlen talánnyal. Hogyha a munkások mindent veszthetnek és semmit sem nyerhetnek az iparágak elhatárolása tárgyában folytatott küzdelemben, hogy van az, hogy az ő felelős vezérek nem avatkoznak be határozottan az ily viszályok meggátlásába? A magyarázat a munkások igényeinek jellegében található fel. Nekik a kérdés nemcsak gyakorlati, hanem az erkölcsi jognak kérdése is. „Mi ezen harcot végigküzdjük – jelentette ki a mintázók egyesült társasága 1889-ben – azon a vezérelven, hogy minden iparágának legyen joga megkeresni kenyerét külső emberek beavatkozása nélkül; amely elvet féltékenyen őriz minden képzett ipar . . . és amelyet mi teljesen el vagyunk határozva, hogy magunkra is ép így alkalmazzunk.”¹ „A mi kötelességünk az, – jelentette ki a gépészek egyesült társasága, hogy ugyanazon gondot és öröködést gyakoroljuk afelett, amiben nekünk szerzett érdekeink vannak, mint az orvos, kinek oklevele van, vagy az író, akit a szerzői jog védelmez.”² „A

¹ Az egyesült mintakészítők társaságának körirata 1889 december 19.

² Előszó a gépészek egyesült társaságának szabályaihoz (London, 1891) 6. 1.

gép – mondja az ő Tyne-kerületi küldöttjük 1897-ben - kétségkívül a munkaadó befektetett tőkéjének egy része, de úgy van a munkás képzett munkájával is.”¹ A hajóácsok egyesült társasága 1893-ban határozottan kijelentette, tekintettel az új viszályra a Clyde-partján, hogy „míg nem teszünk kifogást bármely cég ellen, ha az a munkát osztályokba sorozza, vagy külön adja ki a hajók egyes részleteit, amelyeket épít, mégis legnagyobb tisztelettel és határozottsággal azt vitatjuk, hogy egyik munkaadó se adja ki a maga kényelme szerint, más embernek megélhetési eszközét, ép úgy, mint ahogy a munkásnak nem szabad és nem igazolt, hogy bemenjen munkaadója irodájába, és vegye ki pénzt szekrényéből és adja oda másnak.”² „A tulajdon szentsége – írja a gépészek liverpooli küldöttje 1897-ben – bizonyára alkalmazható a munkára, amely ép úgy a mi tulajdonunk, mint ahogy a pöröly a munkaadó tulajdona.”³ És hogy ha végignézzük az egyesületek azon jelentéseit, amelyeket említettünk, vagy az építő-iparok bármely osztályának jelentéseit, nagyszámú utalást fogunk találni nem a munkások pénzügyi előnyére vagy a munkaadó kényelmére, de „a mi igazi jogunkra”, vagy „a mi általános jogunkra és szokásunkra”, vagy az igazságos ellentállásra a „betörés, tolvajlás és eltulajdonítás ellen”. „Azt akarják a téglarakók, hogy kiöljenek bennünket teljesen?” – kérdik szenvedélyesen a palafedők és rakók. „Az egész épületen végigmennek, a pincétől a legfelső pontig, elnyelnek mindent és mindazt, ami csak nekik tetszik, tekintet nélkül arra, hogy az más iparhoz tartozik – palafedés, fedélkötés, falkötés, pallórakás, követés, köszegélyzet-rakás, fej-, lépcsőrakás, pallózás, meszelés stb.”⁴

¹Amalgamated Society of Engineers' Journal 1897 márc.

²Minutes of Line of Demarcation Joint-Committee of Shipwright and Joiners (Glasgow, 1893). II. rész 7. 1. A hajóácsok álláspontja.

³Amalgamated Society of Engineers' Journal, 1897 márc. Levélváltás a Starban, idézve a Builderben 1893 ápr. 8.

⁴ Az igazságtalanság ezen érzelmét még hatványozta annak túlzott

Szerencsére nem szükséges nekünk vitatni már a munkás azon eredeti feltevését, mikép kívánatos, közérdekből, az, miszerint ő biztosítva legyen a megélhetés észszerű állandósága felől.¹ Arra sincs szükség, hogy itt határozzuk el, hogy vajon, ha lehetséges volna azt a célt biztosítani minden mesterség elzárása által a betörés ellen, a megélhetés biztosításának társadalmi előnye túlnyomó volna-e vagy nem az eljárás hátrányaival szemben. Tényleg a helyzet az, hogy a mi időnk előhaladott ipari közéletében a viszonyok oly kuszáltak és oly állandóan változók, hogy túljár egy ember tehetségén az iparhoz való jogot bármily oly módon határozni meg, amely nem a legszembeeszköbb lehetetlenségeket vonja maga után.

Az első kísérlet mindig az, a jogot a szokásra alapítani. Eléggé természetes, hogy bármely városban levő munkások azt várják és óhajtják, mikép a szokásos munka-módok tartassanak meg. De eltekintve azon ténytől, hogy az iparág szokásai oly változóknak találhatunk városról-városra, sőt még telepről-telepre is, szembeeszkő, hogy az magamagában nem nyújt eligazodást akkor, mikor, mint ahogy majdnem kivétel nélkül az az eset, a kérdésben levő dolog valami új eljárás vagy valami eddig meg nem szokott terelés. Akkor aztán mindegyik fél külön módon magyarázza

tudata, hogy a társulati pénztárra pénzbeli igény nehezedik a munkán kívüli segély fizetése útján a helyből kitért tagok után. A szerzők egyikének jelenlétében tartott fiókgyűlésen, amikor egy elhatárolási kérdés volt tárgyalás alatt, az a tény, hogy a versenyző iparág által igaztalanul elfoglalt munka elég lett volna arra, hogy három munkán kívüli tag segélye megsemmisíttessék, és így ezen nagy egyesült társaságnak hetenként harminchat shillinget megtakarítson, ismételve felhozatot, mint ok a támadó eljárásra. Később aztán ez a támadó eljárás ugyanazon egyesületnek legalacsonyabb számítása mellett is, sok ezer font sterlingjébe került.

¹ Visszatérünk ezen kérdésre a munkásegyleti feltevésekről szóló fejezetünkben.

a szokást. Első pillanatra úgy tetszik, hogy helyes volna vezérfonalul venni a termelés tárgyát vagy célját. A hajóácsok, tényleg, még néha a magok jogaként igénylik mindazt, ami a hajók építését és felszerelését illetik. De egy modern hajó azt mindent magában foglal, ami egy fényűző vendéglőben meg van; és ezen értelmezésben a hajóácsnak, nemcsak acélban és fában kellene egyformán dolgozni, hanem kellene neki lennie tökéletes gépésznek, kazánkovácsnak, rézőntőnek, bádogosnak, ácsnak, bútorozónak, francia csinosítónak, pamlagosnak, festőnek, díszítőnek és villanyvilágítás és csengettyűszerelőnek. És, hogy ha ezen szembezőkőleg különböző mesterségek közt valamely elválasztó vonalat keresve, most már a megkívánt szerszámokhoz fordulunk, nem kevésbé lehetetlen eredményekre jutunk. Ötven év előtt kérdés nélkül elismerték volna, hogy a hajóács dolga kezelni a vésőt és a fafeszítőt, és az ácsé a kalapácsot és az óngolyót. De egy modern utasszállító gőzöst nem lehet felszerelni anélkül, hogy ne használtassanak mindezen szerszámok, együttesen másokkal, amelyek kölcsönvételnek a bútorkészítőtől és üvegestől és oly gépekkel, amelyekről egyáltalában nem volt szó sem a korábbi időkben. Hogyha minden mesterség azon szerszámokhoz volna kötve, amelyek azt jellegezték ősidőktől fogva, a hajó zsúfolva voltak munkásokkal, mindegyik várakozva azon percre, amikor megtegye a maga kis részecskéjét a közös munkán; minden felelősség azon tekintetben, hogy a fedélzet vízmentes jellege meg legyen, elveszne, és mégis' lenne szóváltás afelett, hogy ki dolgozzék az újonnan feltalált gépekkel. Ép így a felhasznált anyag sem szolgáltat nekünk semmi felosztó vonalat. Ha az fogadtatnék el, az egészségügyi berendezés, a vezető csövek használata folytán, a bizonyítvánnyal bíró bádogosok egész csoportjának kizárására vezetne, a gépészek és téglarakók javára, akik pedig nem bírnak egészségügyi ismeretekkel. Aztán az elhatárolási zavarok legnevesebb eseteiben a használt anyag közös mind a két féllel. A hajóácsok, ácsok és butor készítőik mind fával dolgoznak; a hajókovácsok, kazánkovácsok, gépészek, bádogosok és

pléhesek mind vasat kezelnek. Hogy ha az anyag nem képes megadni az elválasztó vonalat, a vitatkozók gyakran annak vastagságát veszik alapul. A Tyne-parti vitának két évig főkérdése, tényleg, abban csoportosult össze, ha vajon a gépészek és a bádgosok által felszerelendő vezető vonalnak szélességi mérete $2\frac{1}{2}$ vagy 3 hüvelyk legyen-e, és vajon az ácsok rászoríthatók-e vagy nem arra, hogy csak $1\frac{1}{2}$ hüvelyk vastagságú famunkát csináljanak.¹ Az elhatárolási vita egy oldalról a kazánkovácsok, más oldalról a lyukgatók és darabolok közt, főleg azon lyukaknak nagyságától

¹ „Mr. Ramsey (hajóács). Az anyag vastagságának kérdése ismét felhozott. Kérdem, méltányos-e, hogy az ácsipar állapítsa meg a fa vastagságát? Nem az e a tény, hogy mind a két iparág használ minden vastagságú fát a munkájában? Mi rakunk le és erősítünk meg minden nyers és faragott fát a hajótartány raktártereiben . . . Mindig kifogásoljuk azt, hogy ezen vegyes bizottság tárgyalja a fa vastagságát, mert azt gondoljuk, hogy ez az eljárás nem helyes . . .

Mr. Roger (ács). Nincs nekünk meg, mint iparágnak, ugyanazon joga, hogy behozzuk a vastagság kérdését, mert azt a másik fél kifogásolja . . . Azt hisszük, hogy nem megyünk túlságba, ha azt igényeljük, hogy a $1\frac{1}{2}$ hüvelyk vastagság és az azon alól levő köttessék ki. Világos, hogy az ácsok inkább arra való emberek, hogy azt a dolgot ők végezzék. Szeretném megkérdezni a másik felet, hogy hol használtak ők valaha szeget a megerősítésre a régi hajóépítésben Noétól kezdve egész ötven évig ezelőtt. Mi igényelünk minden simítást $1\frac{1}{2}$ hüvelyktől és azalatt, egyszerűen azért, mert ez az anyag, amelyet mi szoktunk dolgozni, és mert az hozzá van erősítve a talajhoz . . .

Mr. Wilkie (hajóács). A régi időkben, mikor nem volt gép, (az ácsok) tehették volna ezt az igényt, de mindez elenyészett a gépek behozatalával .... Az ácsok azért igénylik ezt a munkát, mert a hajók egyrészlől személyeket szállítanak. Én azt hiszem, a mi igényünk sokkal igazoltabb, mert azok terheket szállítanak más oldalról . . . Világos, hogyha a hajó teherszállításra van berendezve, akkor aztán tisztán és egyszerűen hajóácsmunka. Minutes of Line of Demarcation Joint-Committee of Shipwrights and Joiners (Glasgow, 1893).

függ, amit mindegyik iparág üt a vaslapokba.¹ Az iparhoz való jogosultság tana így azon képtelen eredményre vezet bennünket, hogy a kérdésben forgó munka egyik vagy másik iparágának engedendő oda, nem azért, mintha az jobban ismerné azt a célt, amit az szolgálni fog, vagy jobban ismerné a szerszámokat és a használt anyagokat, hanem a cső vagy a fal pontos vastagsága, vagy a vaslapokba verendő lyukak szabatos átmérője szerint, amit egy személy, üzlet vagy tudomány minden órában megváltoztathat. Annak a szüksége, hogy fel kell valami, oly vonalat fedezni, amely szabatosan megállapítható és pontosan megmérhető, tényleg a munka pusztán önkényes szétosztására vezet, melynek még azon további hátránya van, hogy a lehető legkisebb állandóság éretik el vele.

Mindezen zavarokra nézve a munkaadóknak könnyű orvoslások van. „Az igazi orvoslás – jelentette ki a belfasti hajóépítők képviselője -- visszatérni a dolgok régi állapotára, amikor a munkaadó a munka elvégzésére leginkább alkalmas munkásokat válogatta ki”; vagy, mint a Tyne-parti hajóépítők képviselője fejezte ki magát: „fentartani a munkaadó azon jogát, hogy bármely munkást alkalmazhat, akiről ő azt hiszi, hogy legjobban fogja ellátni iparának vagy üzletének dolgát, minden tekintet nélkül a munkásegyletekre.” És a skót hajóépítők kijelentették képviselőjük útján, hogy az „vajon egy bádogos összeforrasztat-e egy 2 hüvelykes csövet, de egy 2½ hüvelykest már nem; hogy vajon egy ács lecsiszolhat-e egy oldaldeszkat, vagy egy hajókovács letehet-e egy sint, az az érdektelen szemlélő előtt kell, hogy szerfelett egyrejárónak lássék”; és ennél fogva röviden azt javasolták, hogy „szabaduljunk meg egyáltalában a veszekedés ezen termékeny okától oly módon, hogy töröljünk el minden önkényes határt a különböző mesterségek között és hagyjuk meg a mesternek azt a

¹ Report of Proceedings of the Sixth Annual Meeting of the Federation of Engineering and Shipbuilding Trades (Manchester, 1896).

jogát . . . hogy ő állapítsa meg, hogy mily módon osztassék ki a munka.

Az előző fejezetek olvasója előtt a munkásegyesületi kifogás minden ily eltörlése ellen a határvonalaknak mesterség és mesterség között egyszerre világos lesz. Ha kell valami együttes eljárás a munkások közt, – ha például kell valamely képviseleti gépezet a közös alkura – akkor feltétlenül szükséges, hogy minden egyes munkásegyesület tagsága szabatosan meg legyen határozva, úgy hogy minden egyes munkás tudhassa, hogy mely közös szerződés által van ő kötve.¹ Tényleg az iparágak szerint való minden szervezkedésnek feltétele az, hogy az iparágak közti határok, bárha azok nem szükségképen változhatatlanok, ne töressenek fel könnyen egyetlen munkaadó pusztá szeszélye által.

De van egy további kifogás is. Ha egy munkaadónak szabad volna, anélkül, hogy az érdekelt munkásegyesület részéről bárminő ellentállásra találjon, szabadon rendelkezni azon munkásaival, akiket a szabványos munkabéren fizet, és apródonként átjátszani az ő munkájukat a munkások egy más osztálya kezébe, akiket ő rávehetne – talán tényleg a saját magok munkásegyesületök útján – arra, hogy alacsonyabb árért dolgozzanak, minden reménynek arra nézve, hogy a magasabban képzett egyesületek részére a szabványos munkabér fenttartható legyen, egyszerre vége volna. Ha hát egy munkásegyesület nem akarja elveszíteni egész ügyét, kénytelen minden eshetőséggel szemben, fenntartani azt az elvet, hogy a társulat a munkaadókkal együttesen megállapított szabványos munkabér fizetendő minden telepen, és mindazon munkanemek után, amelyre kölcsönös egyetértéssel megállapított.

¹ Ez szembeszökőleg még sokkal szükségesebb volna, mint jelenleg, ha a Devonshire herceg javaslata arra nézve, hogy ezen közös megegyezések törvényesen is végrehajthatók, elfogadtnak; lásd a közös alku módszeréről szóló fejezetet.

Ennélfogva oly megoldás keresendő, amely, míg egy oldalról megvédi a munkaadót a reászakadó munkaszünetek túrheteretlen kellemetlenségétől, az iparágak közt előálló minden súrlódásból keletkező bajoktól, és a munka túlcsapongása által okozott veszteségtől,¹ addig biztosítsa a munkásegyleti tagot is minden megzavarása ellen az ő szabványos munkabéreknek, és meggátolja szervezeteknek bármely aláaknázását. Az utolsó néhány év tapasztalata, azt hisszük, reá mutat annak szükségére, hogy, ha a nehézséget le akarjuk küzdeni, a munkásegyleti világban egy új szervezetet kell kifejleszteni és egy új vezérelvet kell elfogadni.

Hogy ha most kitör két jól szervezett iparág között egy elhatárolási vita, az ő okosabb képviselőinek első kísérlete az, hogy kölcsönös megállapodást létesítsenek az-iránt, hogy mint oszszák meg a munkát magok között. Így a kazánkovácsok és a gépészek közt Cardiffben felmerült számos megkülönböztetés 1891-ben formailag a helyi fiókok közt létrejött barátságos egyezményben intéztettek el.² De az

¹ „Egy további és leglényegesebb pont a munkaadó felfogásában, és ami nagy mértékben érinti az ő érdekét a munka olcsóbbá és gyorsabbá tételére nézve, van abban a szükségességben, hogy egyik iparág se csapjon át, amint mondják, a másikba. Ami azt jelenti, hogy amikor egyik iparág felvállal oly munkát, amelyen később másoknak is kell dolgozniuk, mielőtt az be volna végezve, a munka úgy osztassék ki mindegyiknek, hogy mind-egyik kellő sorban befejezhesse a maga részét, mielőtt a következő megkezdje a maga részét, és hogy amikor az utolsó elvégzi a maga részét, a munka is be legyen fejezve. Ez szükséges arra, hogy a gazdaságosság, a gyorsaság biztosítsék és a munka elvégzésére a felelősség megállapítható legyen.”

Ez a szerződés bele van foglalva a „Ports of Cardiff, Benarth, and Barry Bylaws”-ba, amelyet öt képviselő írt alá a kazánkovácsok egyesült társaságából, öt a gépészek egyesült társaságából, egy a gőzgépcsinálók társaságából és egy a gépészek egy másik kisebb testületéből. A bevezetés következő: „Azon célból, hogy világosabban megállapítsunk és eldöntsünk egynehány vitás kérdést, és annak folytán, hogy bizonyos félreértések támadtak a kazánkovácsok társaságának tagjai és a fent neve-

ily tárgyalások, mint más közös alkuk is, gyakran jutnak holt pontra. Itt van aztán egy olyan eset, amelyen különösen helyén volna a választott bírászkodás. Itt az igazság az, nincs oly alapelv, elfogadva mindkét részről, melyre lehetne alapítani a döntést. De minden érdekelt iparág elfogadja elvül a különböző kiindulási pontok azon összefüggéstelen sorozatát, és amint láttuk, a döntés nem lehet más, mint egy önkényes döntés. A főfeltétel tehát az, hogy a választott bíró ne legyen azon gyanúban, hogy bármely más kiindulási pont hatása alatt áll. mint azok, amelyeket a felek elfogadnak. Ez jelenti azt, hogy magok a munkásegyletek állítsanak fel egy bíróságot.

Látjuk, hogy ily bíróság alakul meg a gépész és hajó-építő iparágak szövetségében, amelyre már több mint egy alkalommal hivatkoztunk. Az utolsó hét év alatt számtalan túlkapást és betörést intézett el már nyugodtan ez a törvényszék, minden érdekelt fél általános kielégítésére. Ezen szövetség végrehajtó-bizottságának, mely a tizennégy egyesület fő fizetett hivatalnokából áll, átalakulása legfőbb választott bírósággá az elhatárolási kérdésekben a legegyszerűbb módon történik meg.¹ Hogy ha bármely kikötőben a

zett gépészekéi között, az ő illető igényeik tekintetében a kazán-készítés és a vashajó-építés mesterségével kapcsolatos némely munkára nézve, ezennel megegyezünk abban, hogy a lentebb említett munkák a fentebbi kikötőkben az érdekelt felek által minden nehézség és akadály nélkül végeztessenek.” A szabályzat műszaki részletekből áll öt nyomott lapon, bizonyos megnevezett munkák elvégzését biztosítva a kazánkovácsoknak, és illetőleg a gépészeknek.

¹ A jelenlegi szabály a következő:

Viták a társaságok közt. Hogy ha bármely vita támad az ezen szövetséget képező bármely társaság között, hacsak barátságosan meg nem szüntetik, az ily vita a választott bíróság elé viendő, amely a vitában érintett felek által választandó. Amikor szükség van ily bíróságra, a felek, ha lehet, kölcsönösen egyeznek meg három érdektelen bíróban; ha nem tudnak, a vitában álló mindegyik fél nevezzen meg egy vagy két választott bírót, kiknek munkás-

kazánkovácsok arról panaszkodnak, hogy a kovácsok betörnek az ő iparokba, egyik félnek sincs joga, hogy megszüntesse a munkát és a szövetségi végrehajtó-tanács felhívják, hogy gyűljön össze egy alkalmas központba. A két érdekelt iparág hivatalnokai magokkal hozzák tanúikat, és *Ügy* járnak el, mint ügyvédek. Ha a tanács nincs megnyugodva abban, hogy az összes tények elébe terjesztettek, két tag küldetik ki – mondjuk a gőzgépkészítő és hajóácsok társaságainak főtitkárai, – hogy a helyszínén vizsgálják meg a vitás kérdést, beszéljék meg a munkaadóval, és tegyenek jelentést egy következő gyűlésre, ahol a döntés meghozandó. Azon tíz vagy tizenkét tapasztalt munkásegyleti tisztviselői, akik így eldöntik az iparág és iparág közötti vitákat, csaknem eszményi testületet képez ilyen célra. Ők mentesek nemcsak személyi, de osztályi előítéletektől is. Az, hogy $2\frac{3}{4}$ hüvelyk vascsövet a gépész vagy a bádogos szereljen-e fel: egyáltalában közönyös a mintakészítő vagy a hajóács előtt. Az, hogy a kabinok zárait a bútorkészítő csi-

egyleti tagoknak kell lenniök; a két vagy négy választott bíró nevezzen ki egy pártatlant és az esetben, ha a választott bírák nem tudnak megegyezni, az ő döntése legyen végleges és kötelező. A pártatlan nem választható valamely oly iparágból, amely összeütkezésbe jöhet a megkülönbözött felek bármelyikével. Hogy ha a választott bíróság nem neveztetik ki egy hónap alatt azután, hogy folyamodás adatott be a választott bírósághoz utalás végett, a végrehajtó-bizottságnak lesz joga közbelépni és kinevezni akár a választott bírakat, akár a pártatlant, amint szükség van reá. A bíróság, mikor megalakul, meghatározza az ülés helyét, az eljárás módját, stb.; mindegyik fél fizeti a költségek felét, ha csak a bíróság másként nem rendel. Hogy ha a szövetségben levő bármely társaság kívánja a választott, bíróságot, azon társaság végrehajtó-bizottsága jelentse azt be a szövetség titkáranak, aki írásban szólítja fel az érdekelt másik felet, hogy egy választott bírót vagy többet úgy nevezzen ki, amint azt a szövetségi szabályzatok meghatározták. Report of Proceedings of the Fifth Annual Meeting of Federation of Engineering and Shipbuilding Trades (Manchester, 1895).

nálja-e meg és az ács tegye-e fel, vagy az, hogy vajon melyik iparág végezze az egész munkát kezdettől végéig: teljesen közömbös a sínrakó vagy a vasöntő előtt. Sem közvetve, sem közvetlenül nincs a bírának semmi más érdeke, mint az, hogy meggátoljanak állandó szabály alkotásával minden munkaszünetet. Ezen feladatban elősegíti őket az a tény, hogy ugyanazon mennyiségével látnak ők az Öntudatlan feltevéseknek a dolgokhoz, mint mind a két érdekelt fél. Oly elvek, mint az „elsőbbség, helyzet és cél”, ami a megsértett tőkésnek ép oly fantasztának és jelentőség nélkülinek látszik, mint ahogy látszott a megsértett munkásnak a törvénytudó érvelése a „közös szolgálatról”, azt a komoly figyelmet kelti fel, amelyet mindkét oldalról való ismétlések megkövetel. A bírák teljesen ismerik a műhely műszaki részleteit, az eljárásokat és anyagot ép úgy, mint a munkaadók kibívásait és a munkások fogásait. Bírnak tényleg teljes mértékben, a lehető teljesebb minősítésével a bírói tekintélynek, a felek korlátlan bizalmával nem csak az ő ismeretök és rokonszenvezésök iránt, hanem az iránt is, hogy teljesen pártatlanok a vita kérdései tárgyában. Végezetül nem kis előny az, hogy bár döntésöknek nincs törvényes ereje, az magában foglal egy bizonyos titkos kényszerítő tekintélyt is. Nehéz volna, hogy ha nem épen lehetetlen, a szövetség bármelyik alkotó testületének is határozottan mellőzni oly előntést, amelyhez hozzájárult volt, anélkül, hogy ne vonná maga után azon komoly esély lehetőségét, hogy büntetésül tagjait tényleg kizárná a munkából a többi munkások általános bojkottja.¹

¹ Itt emlékeztetjük az olvasót reá, hogy az egyesületek közti viszonyokról szóló fejezetünkben miként mutattunk reá, mikép a különböző testületek szövetsége nem lehet állandó, ha egyszerű többségi uralmon alapul. Érdekes megjegyezni, hogy a siker a gépész és hajóépítő-iparok szövetségénél, mint választott bíróságnál, teljesen attól függött, hogy őszintén felhagyott a tagszámárányban való képviseltetted minden eszméjével. Mindegyik felvett egyesület, akár nagy, akár kicsiny, két képviselőt küld az évi gyűlésre, mely

De ámbár egy ilyenmű törvényszék az elhatárolási kérdésekben ketté vághatja a gördiusi csomót, sem tárgyalásai, sem döntései nem tarthatnak igényt állandó bizalomra, hogy ha nem képesek napfényre juttatni valamely meghatározott és összefüggő politikát, amelyet a perelők is elfogadnak és amelyet követnek minden saját elhatározásaikban. Sőt nem képes állandóan az ipari békét sem biztosítani, hacsak politikája nem esik össze a munkaadók érdekeivel, és nem oly feltevésekre van alapítva, amelyet azok is elfogadhatnak. Az ily politikát nem lehet alapítani az iparhoz való jogosultság semmiféle tanára, mert amint megmutattuk, az ilyfajta dolgok legkényesebb kérdéseiben, mind a két fél egyenlő észszerűséggel állíthatja, hogy a méltányosság az ő oldalokon van. A kérdés megoldása teljesen más irányban találandó meg. El van fogadva, hogy egyetlen iparág és egyetlen egyesület esetében a munkaadói, és kizárólag a munkaadót illeti meg annak elhatározása, hogy melyik egyes munkást fogadja ő fel, és micsoda különös munkát dolgoztat vele. Amit minden egyesület követel, az az,

mindegyik iparágból választ egyet, – különbség nélkül fizetett hivatalnokát – hogy a szövetségi végrehajtó-tanácsot alkossák. Szembeszökő, hogy ha a kazánkovácsok egyesült társasága, vagy az asztalosok egyesült társasága azt követelte volna, hogy húszszoros mennyiségével bírijanak a képviselőnek és szavazati jognak, mint az egyesült kovácsok vagy az egyesült mintakészítők, ezen utóbbiaknak nem lett volna semmi bizalmuk oly végrehajtó-bizottság bárminő döntéséhez, amelyen ellenfeleiknek oly túlnyomó szavok van. Szerencsétlenségre az egyenlőségnek ezen valódi elve, amely ezen szövetség sikerének feltétele volt, eddigelé útjában állott annak, hogy a gépész- és hajóépítőipart illetőleg a legnagyobb társaság csatlakozzék hozzájuk.. A gépészek egyesült társasága, amely magába akarja foglalni a képzett gépész-mechanikusok minden osztályát, eddigelé összeférhetlennek találta saját méltóságával, hogy egyenlő feltételek mellett társuljon oly kisebb részletes társaságokkal, mint az egyesült mintakészítők társasága és az .fésült kovácsok. Itt ismét a mindent felölelő egyesülés eszméje gátolta meg a munkásegyesületi hatályos szervezkedést.

hogy a kérdésben levő munkára vonatkozó elfogadott szabványos munkabér fentartassék és lehetséges betörések ellen megvédessék. Hogy ha ugyanezen felfogás kiterjesztenék a rokon iparágak egész csoportjára, mindegyik munkaadónak teljes belátására bízathatnék a szövetséges egyesületek tágas terén azt a munkást dolgoztatni a vitás munkán, akit neki tetszik, mindaddig, míg fizeti neki a különös munkára nézve megállapított szabványos munkabért. A szövetkezett munkásegységek helyett, hogy hasztalan arra törekednének, mi kép azt állapítsák meg, hogy egy dolog melyik iparágat illeti jogosan, tényleg annak elhatározására szorítkoznának az egyesült munkaadókkal való tanácskozás útján, *hogy mily bér lesz fizetendő érte.*¹

Ha ezen egyszerű elv fogadtatnék el – mondjuk az északkeleti tengerparti nagy hajóépítőtelepeken, – és az őszintén elfogadtatnék a társult munkaadók és a gépész és hajóépítőiparok szövetsége által, a dolog egészen tiszta volna. A szabványos munkabér minden egyes külön ipar kétségbe nem vont területén úgy állapítatnék meg, mint jelenleg, közös alku útján az érdekelt egyesült munkaadók és munkásegység között. De mihelyt bármely vita támadna az irányban, hogy melyik iparágat illeti meg egy munka –

¹ Ezen javasloit megoldást most egy rendkívüli tehetségű fiatalember, aki 1896-ban a gépészek egyesült társaságának főtitkára lett, kísérletképen előtérbe állította. Azon vitáról írva, melyet a gépészi munkaadók szövetségével folytattak a munkások alkalmazása tárgyában a gépeken, Mr. George Barnes kijelentette, hogy „a mi szempontunkból az egész kérdés tényleg csak bérkérdés, és amennyiben a munkaadók tagadják, hogy bármi szándékuk is volna betörni a mi, mint képzett mechanikusok, területünkre, azt hisszük, hogy kölcsönösen kielégítő megoldása volna feltehető a nehézségnek a helyi vegyes bizottságokban, utalással a Board of Trade-re: *az ily bizottságok döntésének – kellő tekintettel a gépek osztályára, a munka minőségére és a kerületi szabványos munkabérre – a fizetendő bér összege felett.* Ezen javaslatot megfelelő alakban el fogjuk küldeni nekik”. Amalgamated Engineers' Monthly Journal, 1897, ápril.

akár a munkaadó és a munkás, akár a bérmunkások különböző osztályai között – az ezen munkáért való fizetés skálájának közös alkuja egyszerre kiesnék mindkét érdekelt egyesült kezéből és az egyesült iparágak egész testülete nevében a szövetség által folytatatnék. Ennélfogva a vita oda utaltatnék a szövetségi hivatalnokokhoz, hogy állapítsanak meg az egyesült munkaadók képviselőivel *ezen különös dologra egy határozott szabványos munkabért*. Ezen különös munkabér megállapításának őket pusztán a munka jelleme vezetné, arányba hozva más munkával a kerületben. Amikor, mint ahogy volt az eset a szerelők és bádgosok, és az ácsok és hajóácsok közt folyó nevezetes küzdelmekben, a munkások mindkét fajának keresménye tényleg ugyanaz, és a vitatott munka mennyisége kevésbé fontos, a szövetséges munkások és a társult munkaadók hivatalnokai hamar eldöntenék a közösen megállapítandó bért. Ha, amint ez az eset azon sokkal nehezebb esetben, ha a munkásnak egy új géppel kell dolgoznia, a munkabérek nagyban különböznenek, az egyezés hosszabb alkudozást igényelne. Az egyesült munkaadók képviselője törekednék szerezni bizonyosságot arra, hogy a munkára képes minden, az utcáról szedett képzetlen munkás is, és így csak hat pennyt ér óránként. A szövetkezett munkás-egyesületi tagok képviselője igyekeznék megállapítani, hogy a munka tényleg igényli egy gépész ügyességét vagy képzettségét és hogy a tényleg alkalmazott munkás véletlenül egy rendkívüli ember, akinek meg kell keresnie a gépészek órai tíz penny munkabérért. A szószólók mindkét oldalon azon nagy szövetségeket képviselvén, melyeknek a tényleges vitatkozók csak egy jelentéktelen arányát teszik, biztosan úgy vezetnék a dolgot, hogy megállapodjanak valami munkabérszabványban ezen különös munkánál, inkább semmint megbízóik egész testületét háborúba keverjék. Ha egyszer a kérdéses munka után járó külön díjazás érvényesen megállapított, az egyes munkaadó alkalmazhat bármely munkást, aki neki tartozik, *ezen fizetéssel*, akár tartozik az a gépészek egyesült társaságához, vagy akár a szerényebb gépmunkások egyesült egyletéhez, vagy épen a munkások országos egyletéhez, így, azon feltétel alatt, hogy a szabványos munkabér

a vitás munkánál is közös alku útján állapíttassák meg az egyesült munkaadók és a szövetkezett munkásegyséletek közt, minden hajóépítőnek joga volna, akármelyik iparágból., kiválasztani azt a munkást, amelyiket neki tetszik, elvégezni azt a dolgot.

A szövetkezett munkásegyséletek részéről még fennmaradna az a további kérdés, vajjon a legteljesebb szervezet érdekében, az így kiválasztott munkást át kell-e helyezni az egyik egyesületből a másikba, vagy meg kell engedni, hogy bent maradjon régi társaságában. Ha a munka csak időleges jellegű, szükségtelen volna bármily változtatást tenni. Ha, más oldalról, az a munka, amivel őt megbízták, rendesen egy más egyesület tagjai által láttatik el, vagy ha szükségessé teszi az a szoros összefüggést azokkal, valószínűleg csak a súrlódás elkerülésére vezet, ha átteszik őt a másik egyesület tagjai sorába. Éhez azonban a munkaadóknak nincs semmi közük, és a részleges belső szabályzatok, melyeket a szövetség határoz el, utoljára is, mint minden más esetben, a tagok által állapítandók meg.¹

Azt gondoljuk, hogy ezen megoldás ellen nem volna kifogások a munkaadóknak, akik, mint az északkeleti tengerpart nagy ipari vezérei, hozzászórtak ahhoz, hogy szer-

¹ Ezen áttételét eszközölve az egyes munkásoknak egyik egyesületből a másikba, nehézség származhatik abból, hogy különböző a hozzájárulási összeg és a segély mérve a különböző társaságok közt. Ezt könnyen lehet mellőzni a munkás tekintetéből az által, ha az új társaság egyszerre beveszi őt teljes igényvel azon tagsági tartam szerint, melyet az elhagyott egyesületnél töltött. Kölcsönös ilyenmű egyezmények már vannak a tagok átmenetérti nézve ugyanazon iparágban az angol és skót egyesületek és némely más között. Hogy ha a nagy segélyt adó egyesületek vonakodnának elfogadni ily alapon tagokat, könnyű lenne a szövetségnek könnyíteni az utat, adva a szövetségi pénztárból, minden ember után, akit elhatárolási alapon hivatalból tesz át, egyenlő összegei; azzal, amelyet a felgyűlt alapból egyenként bír mindegyik társa. Minden ily kérdése a pénzügyi kiegyenlítésnek az egyesületek közt könnyen megoldható a munkásegyséleti hivatalnokok gyakorlati jó érzéke által.

vezett munkások testületeivel tárgyaljanak. Nem foglal az magában más igényeket, mint olyanokat, amelyekhez ők már régóta hozzájárultak. A vitatott munkáért járó munkaberek úgy állapíttatnának meg, mint most, nem az egyes munkaadó vagy munkás által, de az egyesült munkaadók által létesített közös megállapodással. Az egyedüli különbség az volna, hogy ahelyett, hogy a közös megállapodás egyetlen munkásegysülettel jönne létre, az egyesült munkaadók hivatalnokai a vitás munkákra nézve oly hivatalnokokkal tárgyalnának; akik a kerületben levő munkásegysületi tagok egész testületét képviselnék. A munkaadók megszabadulnának azon kellemetlenségtől, hogy a munkát esetleg megállítsák a munkások veszekedései, és megerősítené őket szabadságokban az, hogy azon módon adnák ki a munkát, amint legjobbnak tetszik nekik.

Más oldalról a munkásegysületi tagok biztosítanák alapvető elvöket, fentartva a szabványos munkabért és a közös alkura való egész gépezetet. Teljes biztonságot nyernének az ellen, hogy bármi kísérlet tétessék arra, hogy egy új gép vagy új áru behozatala ürügy legyen arra, hogy az ügyesség bizonyos fokozata után eddig fizetett összeg leszálltassék. Más oldalról nekik is őszintén el kellene hagyniuk az iparhoz való jogosultság elavult tanát. Teljes szabadságot kellene engedni minden egyes munkaadónak, feltéve, hogy a munka egyes ágaira megállapított szabványos munkabért fizeti, hogy úgy ossza szét a munkát az iparok közt, amint neki legjobban tetszik, tekintet nélkül a régi szokásra. És hogy ha a munkásegysületek óhajtják elkerülni a súrlódást a munkások között, és tökéletessé tenni szervezetöket, fel kell adniuk minden gondolatot arra, hogy megszorítsák a belépést az egyes egyesületekbe másként, mint hogy megköveteljék új tagjaiktól, hogy képesek legyenek megszerezni az elismert szabványos munkabért. Mindkét esetben, amint ez és az előző fejezet megmutatta, csak egy oly elvet adnának fel, amelyet az egyesületek túlnyomó többsége a britt ipar területének legnagyobb részén, úgy is lehetlennék talált gyakorolni.

III. FEJEZET.

A munkásegyesülési ügy folyamányai.

Az előző fejezetekben megkíséreltük rendszeresen elemezni a britt munkásegyesületi mozgalom minden érvényben levő szabályzatot; fel kell még derítenünk és kifejtenuk némely oly jellemvonását a munkásegyesületi politikának, amelyek együttjárnak módszerének alkalmazásával, vagy hozzátartoznak szabályzataik keresztülviteléhez.

A kölcsönös biztosítás módszerével fogjuk kezdeni. Láttuk, hogy mily nevezetes szerepet játszott, egy pár iparág kivételével, a munkásegyleti mozgalom segélyző-társasági oldala, – hogy mint látja el ez mind erős vonzóerővel, mind erős támogatással a munkások tömörüléseit, még akkor is, hogy ha felhasználása a közszabályzatok elfogadtatásának különös eszközeül, elmosódott is szem elől. A munkásegyesületi tagok büszkék azon nagy biztosító társulatokra, amelyek az ő saját erőlködéseik útján jöttek létre, és a leghatározottabb módon elleneznek minden oly tervet, amely ellentétben látszik lenni ezek folytonos virágzásával. Ez magyarázatul szolgál azon hallgatólagos ellenzés elnyomó súlyára, amelyet a munkásegyesületek eddig mindig útjába vetettek minden versenyző biztosítási mozgalomnak. Amikor a versenyző terv a munkaadók segélyző társasága, a munkásegyesületek ellenzik azt sok további oly ok alapján is, amelyekkel ezen fejezetnek egy következő részében fogunk foglalkozni. De még akkor is, ha a biztosítási terv teljesen összekötötésen kívül áll bármely ipari céllal, és a kormányi agg-

kori nyugdíj személy nélküli tervének formájában jelentkezik, a munkásegyesületi tagok erősen kifogásolják azt, hogy bármely díj is az ő heti keresetökből való bármely levonás, vagy a közvetlen hozzájárulás útján szedessék be, mert attól félnek, hogy az a munkásokat kevésbé készségesekké tenné arra, hogy iparágok segélyező-társaságánál befizessenek. Ezt az érzést tisztán kifejezve találjuk Mr. Broadhurst kisebbségi jelentésében az 1895-i szegény aggok bizottságában. „Az a tanúskodás, amelyet a munkásosztályi tanuk adtak, az én véleményem szerint, azt látszik mutatni, hogy bármely oly javaslat, amely másnemű hozzájárulást is foglal magában, mint országos és helyi adózás útján valót, sok ellenzéssel fogna találkozni a bérmunkások részéről minden fokozaton. A segélyező-társaságok és a munkásegyesületek, amelyeknek a munkásosztály oly sokat köszönhet, természetesen némi aggodalommal nézik egy oly óriási versenyző biztosító-társaság megteremtését, melyet a kormány egész ereje támogat. A hozzájárulások beszedése rosszul fizetett háztartások millióitól már eddig is nagy nehézségű munkának találtatott, melyet az ipar bármely nyomottsága vagy más szerencsétlenség még csak nehezített. Hogy ha az állam beáll a versenybe a bérmunkások rendelkezése alatt állható hozzájárulásaira nézve, az szükségképen növelni fogja minden segélyező-társaság, munkásegyesület és ipari biztosító-társaság nehézségeit, akiknek tagjai és ügyfelei pedig az egyesült királyságban valószínűleg kitesznek együttvéve tizenegy vagy tizenkét millió embert. Más oldalról pedig, Mr. Charles Booth javaslata, hogy a nyugdíj közpénzekből adassék meg, személyes befizetés nélkül, mind a munkásegyesületek, mind a segélyező-társaságok meleg támogatására számíthatna.”¹

¹ Mr. Henry Broadhurst II. P. (a kőművesek segélyező-társaságától) kisebbségi jelentése. Report of the Royal Commission on Aged Poor (C. 7604), 1895, XCIX. 1.

Ezen ellenséges felfogás természetesen legélesebb a nagy iparágak segélyező-társaságaik tagjai részéről. A kőszénbányászok,

Eddig a pontig a munkásegysületek szorosan egymás mellett állanak a rendes segélyző-társaságokkal. De mihelyst arra jó a sor, hogy a tömörülés ezen két formájának törvényes állását állapítsuk meg, rögtön megoszolnak útjaik. A segélyző-társaságok, szorosan egy meghatározott célra szorítkozva, megnyerték azt a jogot, hogy alapszabályaik cégjegyzése és számadásaik ellenőrzése útján törvényesen becikkelyezett testületek lehetnek, amelyek képesek végrehajtható szerződéseket kötni tagjaikkal és idegenekkel, perelni és pereltetni társulati minőségökben. Ily teljes törvényesítés nem kívánatos a nagy munkás társaságokra nézve. A becikkelyezés némi mérvével nekik is kell bírni azért, nehogy a mindnyájok által befizetett pénz ne legyen büntetés nélkül elsikkasztható azok által, akiknek kezébe tétetik le. De a munkásegysületek egész segélyző-társasági ügköre, amint már láttuk a kölcsönös biztosítás módszeréről szóló fejezetünkben, csak egy egyszerű segédeszköz, mely szorosan alá van rendelve azon főfeladatnak, hogy tagjaik részére jobb munkafeltételeket biztosítsanak. Ezen jobb feltételek érdekében a munkásegysületnek szabadnak kell lenni arra, hogy annak szüksége idején, pénztárának utolsó fillérét is igénybe vegye a küzdelemben. Ennélfogva nem volna képes fentartani jótékony hatásának egész vagy. bármely részét sem, hogy ha az azon időben levő tagok azt kívánnák, hogy a kéznél levő pénz más célokra fordíttassék. Aztán, amint már kifejtettük a közös alku módszeréről szóló fejezetünkben, a munkásegysületi eljárás lényeges feltétele az, hogy a tagok nagy tömegének döntését rá lehessen kényszeríteni az egyes vonakodókra. Az a tag, aki állandóan sértő engedtlenséget mutat azon egyesület szabályaival szemben,

akik tényleg nem veszik egyáltalában a magok munkásegysületi mozgalmakban a segélyző-betétek hasznát, mindig készeknek mutatkoztak állandó segélypénztárak létesítésére, amelyek útján a munkaadók és térmunkások közös befizetései útján gondoskodás történik a baleset folytán szenvedőkről egy meghatározott közszerű terület korlátai közé.

amelyhez csatlakozott, vonatkozzanak a szabályok akár a segélyző pénztárra, akár másra, esetleg ki kell hogy téve legyen a kizáratás büntetésének, amely magával hozza a jövő segélyre vonatkozó minden igény elvesztését. Ennélfogva egy munkásegylesület végzetesen meg volna nyomorítva, hogy ha törvényesen kötelező szerződésekben kötelezné magát fizetni bizonyos segélyeket, vagy ha meg volna engedve a sértett tagnak fellebbezni tagtársai döntése ellen a nem jóindulatú törvényszékekhez. De a meg nem elégedett tagnak ezen ellenséges eljárása nem az egész veszedelem. Ámbár az iparág megszorítására való összejátszás most már nem büntetendő sérelem, az mégis, amint látjuk, tehető alapjává a kártérítés iránti polgári keresetnek.¹ A törvény határozatlan és félremagyarázható állapota a rágalmazás és összeesküvés terén, aztán széles ajtót nyit a zaklató perekre. Ma már egy munkásegylesület bármelyik ügynöke vagy hivatalnok a alá van vetve annak, hogy beperelheti a munkaadó vagy a nem munkásegylesületi tag munkás minden oly esetben, midőn általa valamely munkásegylesület! ténykedés veszteséget vagy kárt okozott neki. Ha a munkásegylesület perelhető volna társasági minőségében, a tagok csakhamar úgy találnák, hogy azon pénzek, amelyeket ők betegségi és temetkezési segélyekre adtak össze, lefoglaltatnék vagy egy stiike-fenyegetések által megbántott munkaadó keresetére, vagy egy nem körültekintő fiók titkárának rágalmazása, vagy egy korteskedő szemtelensége miatt. Így, amíg a teljes cégjegyzés megvédelmezhetné az egyes tagot társai többségével szemben, a saját betegsége és agg korára való gondoskodását teljes kiszolgáltatná a munkaadó tetszésére a kártérítési igények címén. A munkásegylesületi mozgalom segélyző-társasági oldalának bizonytalan volta tényleg együtt jár azzal, hogy összekötik abban az ipari és a segélyezési célokat, és a teljes törvényesítés tényleg inkább csökkentené, semmint növelné valószínűségét annak, hogy a segélyző célokra befizetett összegek utoljára is azon célra fordíttassanak.

¹ Lásd a függelékben a közös alku törvénykezési helyzetét.

Ezen indokok magyarázták meg azon különös törvénykezési helyzetet, amelyet sikerült 1868-71 közt a munkásegyesületi tagoknak biztosítani társaságaik részére. Az 1871-ki Trade Union Act, amíg megadja a kellően cégjegyzett egyesületnek nagyjára ugyanazt a helyzetet, melylyel a segélyző társaság bír, amennyiben tudniillik a tulajdonának védelme forog szóban határozottan kimondja, hogy a munkásegyesület sem nem perelhet, sem pedig nem fogható per alá semmi oly egyezmény tekintetéből, amely ő közte és tagjai, vagy a munkaadók egyesületei vagy egy más munkásegyesület közt jött létre. A munkásegyesületek tényleg nem ruháztattak fel a törvényes személy jogaival tovább, mint csupán azon korlátolt célra, hogy megvédelmezhesék pénzüket tolvajlás vagy sikkasztás ellen. Így abban a különös helyzetben vannak, hogy - idézzük a munkaügyi bizottság többségének jelentéséből - gyakorolnak „közös működést minden törvényes közös felelősség nélkül”.¹ A munkásegyesületi tagok óhajtják, hogy ezen különös állapot fentartassék. A munkásegyesületi kisebbség a munkaügyi bizottságban határozottan vonakodott elfogadni azt a javaslatot, „hogy kívánatos volna a munkásegyleteket perelhetőkké tenni bárki által, akinek sérelem okoztatott hivatalnokaik vagy ügynökeik eljárása által. Tényleg az, hogy az ország nagy egybeolvadt társaságai a maguk felgyűlt pénztáiraikkal, amelyek néha egy negyedmillió font sterlinget tesznek ki, pereltethessenek az ország bármely részében bármely munkaadónak okozott károkért, vagy bármely elégedetlenkedő tag vagy nem tag által, vagy valamely fiók titkárának vagy küldöttének ténye miatt, nagy igazságtalanság volna. Ha minden munkásegyesület ki volna téve annak, hogy állandóan zaklattassék törvényszéki perekkel egyes tagjainak cselekvései miatt; hogy ha a munkásegyesületi pénztárak kiszívathatnának ügyvédi díjak és költségek, vagy esetleg az okozott károk

¹ Fifth and Final Report of the Royal Commission on Labor, 1894 (C. 7421), 149. szakasz, 54. 1.

és kiszabott pénzbírságok címén, az nagyon is lehetetlené tenné a munkásegyletet! mozgalmat minden mesteremberre, talán csak a legvagyonosabb és legtapasztaltabbakat véve ki. A munkásegyletek jelen szabadsága a törvényesékek minden beleavatkozásától – bármily különösnek tessék is az a törvénytudósok előtt – hosszas küzdelem és parlamenti agitáció után, 1871-ben mondatott ki, és 1875-ben lett véglegesen törvénynyé. Minden kísérlet arra, hogy a munkásegyletek szabadságának ezen nehezen kivívott okmánya visszavonassák, vagy az, hogy bármi módon is zaklattassék társaságaiknak tisztán önkéntes jellege, a mi véleményünk szerint, a munkásegyleti tagok egész testülete részéről, a legkeserűbb ellentállást eredményezné, és úgy gondoljuk, semmi szempontból véve sem volt kívánatos.”¹

Áttérve már most a közös alku módszerére, először is megjegyezzük, hogy az magában, foglalja az iparág megszorítása érdekében való összejárás minden törvényes meggátolásának megszüntetését. Addig, amíg az ipari összejárás büntetendő sérelem volt, a közös alku rendszere nem volt nyitva sem a munkaadók, sem a munkások előtt, és a munkásegyleti tagok, mivel nem kapták meg a törvényhozás feljogosítását, titkos egyezségekre voltak utalva maguk közt, amelyek a kölcsönös biztosítás módszerén voltak felépítve. Most az összejárás szabadsága bevallottan megadatott, ami már magát a büntető törvénykönyvet illeti; de még magában Angliában is vannak jelei annak, hogy, mint a közös alku törvénykezési állapotáról szóló függelékünkben látni fogjuk, a polgári szavatosság tekintetében a munkásegyleti tagoknak még mindig van egy megvívandó csatájuk. Ha a jelen döntvények fentaitatnak, a munkaadók képesek lesznek súlyos károkért perelni bármely munkásegyleti tisztviselőt, aki az alkuvás rendes fogásait felhasználja megbízói javára, vagy aki épen

¹ Fifth and Final Report of the Royal Commission on Labor, 1894 (C. 7421), 146. 1.

azt tanácsolja egy bizonyos cég munkásainak, hogy ne fogadják el a munkaadó feltételeit. Minden egyes strike magával fogja hozni a keresetek özönét, amely a csődeljárásban fog végződni, és a munkásegyleti végrehajtó-bizottságok, kitéve látva magokat e zaklató üldözésnek, újra titkos összeesküvésekké lesznek. Ha ennél fogva a közös alku fenntartandó a munkásegyleti mozgalom módszere gyanánt, a parlamentnek teljessé kell tenni az 1871-75-ki munkát, és határozottan utasítani a bírakat, hogy semmi sem büntethető a munkaviszályoknál, hogy ha a munkások összejártsása által tétetik vagy annak érdekében, ami nem volna büntethető akkor is, hogy ha az egy üzletember társaság által, mint üzletvitelük egy része és az ő személyes nyereségük érdekében tétetik meg.

De a munkás szerződés szabadsága és még inkább összejártsági szabadsága szükségképen magával hozza, amint láttuk, azon jogát is, hogy kiköthesse, hogy kivel hajlandó társá lenni munkájában. Ez a jog, hogy vonakodik munkát vállalni oly telepeken, ahol nem munkásegyleti tagok is vannak alkalmazva, az oly nagyban szervezett iparágakban, mint a northumberlandi kőszénbányászok vagy a lancashirei gyapotmunkások, egyre jár a kényszerítő munkásegyleti tagsággal. És ahol a közös alku oly formális gépezettel van végrehajtva, mint az északangliai gyári vasúzet közös székei vagy közös bizottságai, vagy a northumberlandi és durhami kőszénbányászoké., vagy oly országos szerződések útján, mint amelyek szabályozzák a munkabéreket és más munkaviszonyokat a kazánkovácsoknál, a kézi papírcsinálóknaál és a gyári cipő- és csizmamunkásoknaál, a közös szabályzatok tényleg kötelezők lesznek az egész iparágban. Az egyedre gyakorolt kényszer, alig szükséges mondanunk, nem kevésbé valódi és hatályos azért, mert nem személyes, békés és teljesen illemes formát ölt magára. Egy sínrakó vagy csiszoló, aki azért, mert ő kívül áll a kazánkovácsok egyesült társaságán, udvariasan elutasítatik, ha munkát kér, az északkeleti tengerparton mindegyik hajóépítő által, ép oly nagy mértékben kénysze-

rítve van arra, hogy csatlakozzék az egyesülethez, mint hogy ha az egyesületi tagság, valamely új gyári törvény útján a munkanyerés törvényes föltételéül mondatnék ki.

A közös alku is legteljesebb kifejttségében magában foglalja a kényszerítő munkásegyleti tagságot is. Ezen tény felismerése volt az, ami Devonshire herceg és a munkaügyi bizottságban résztvevő sok kitűnő társának azon nevezetes javaslatára vezetett, hogy a munkásegyletek jogosítasanak fel törvényesen kötelező közös egyezményeket kötni összes tagjaik részére. Az északi angliai nagy munkaadók úgy találják, hogy az ő jól szervezett iparágaikban, tényleg nincs oly nemegyesületi tagokból álló kisebbség, amelyet ők kijátszhatnak a munkásegyletekkel szemben, amelyeknek tisztviselői eszerint tényleg az összes, rendelkezés alatt álló munkások nevében beszélnek. Más oldalról, nincs semmi biztosítékuk arra, hogy egyes fiókok vagy tagok hűséggel is fognak viseltetni a közös megegyezés iránt, ha az létrejött. Ennélfogva a bizottságban résztvevő öt legnagyobb munkaadó¹ azt javasolta, hogy amikor egy közös megállapodás létrejött egy munkásegylet és egy munkaadók társasága közt, ezen testületek, a magok testületi minőség-

¹ Lásd a jelentéshez fűzött megjegyzéseket (C. 7421) 115-119. 1. Ezt aláírtak, nem csak Devonshire herceg (maga is nagy munkaadó sok ipari vállalatban, hanem Sir David Dale Darlingtonból (vasgyáros és kőszénbányatulajdonos), Mr. Thomas Ismay (hajótulajdonos), Mr. George Livesey (gáztársulati igazgató) és Mr. William Tunstall (vasúti igazgató) is. E javaslat megnyerte Sir Michael Hicks-Beach, Mr. Leonard Courtney és Sir Frederick Pollock támogatását is. Hasonlóul több, mint egyszer a Times helyeslését is. Így 1897 június 10-én egy vezércikkben, mely a munkásegyletek haladásáról szól, megjegyzi, hogy „most, ámbár megvannak szabadítva a legkomolyabb gátak alól, melyek alatt régen szenvedtek, nincsen igazi testületi létezésök; nem köthetnek végrehajtható szerződéseket; nyersen beszélve, nem köthetik tagjait semmire. Egyike azon kevés gyakorlati javaslatnak, ami kikerül a munkásügyi bizottságban lefolyt üres szöbeszédáradatból, az a javaslat volt, hogy az változtassék meg – egy javaslat, amely tetszésre talál a bizottság néhány legtisztább elméjű tagjánál”.

gében legyenek felelősök a kárért minden tagjaik által elkövetett szerződészegésből, és más oldalról legyen joguk behajtani a károkat azon egyeseken, akik megszegték a szerződést. Ezt a javaslatot, amint már említettük, szenvedélyesen elleneztek a munkásegyleti tagok, mert az mellékesen arra is vezetett volna, hogy jogi személy minőséget adjon a munkásegyletnek, ami őt kitette volna kereset lehetőségének a törvényszékeknél minden elégedetlen tag vagy megsértett idegen ember részéről. Azonban ily gyökeres változás a munkásegyletek helyzetében, nem szükségképpen állott volna be Devonshire herceg javaslata folytán. Az ő célja az lett volna, hogy biztosíttassék, mikép gondoskodás történjék afelől, hogy a munkásegylet beperelhető csak oly közös szerződések alapján legyen, amelyek a munkaadók egyesületével jöttek létre, és akkor is csak az ily egyezményekben megállapított határozott bírságok végett. Ilyen határozottan korlátolt szavatosság ellen nincs szüksége egy munkásegyletnek sem tiltakozni, feltéve, hogy megadatik, amint javasolva is volt, az ennek megfelelő jog, beszédni a bírságot a hibás tagoktól, és feltéve, hogy a munkaadók egyesülete is viszont felelőssé tétetik a munkásegyletrel szemben egyes munkaadók mulasztásaiért.

A közös szerződések minden ily törvényes keresztülhajtása, amint azt Devonshire herceg és társai javasolták, természetesen nagyban emelte volna a közös alknak, mint munkásegyleti módszernek használatba vételét. Tényleg kifejezetten azon szempontból javasolták ezen ily fontos változtatást, hogy megkönnyítse „az egyesületek közötti egyezségekkel való helyettesítését az egyes munkaadók és egyes munkások közt létrejövő egyezségeknek”, amelyet a biztosok általában véve összhangban levőnek találtak a közérdekkel. A munkásegyleti tagok teljesen egyet fognak érteni abban, hogy annak „eredménye lesz határozott időszakon át jobb megtartása az egyezségeknek a munkabérek, munkaórák, segéd tartási szabályok, a munka elhátárolása, a nyereség megosztása, és a közös biztosítási ter-

vezetek tárgyában.” Kivéve a legjobban szervezett iparáguknál, a munkások nehézsége mindenütt nem annyira az, hogy jobb feltételeket kapjanak, mint inkább az, hogy azokat meg is tartsák. Oly szörnyen elnyomott iparágak, mint a pékek, tramway-munkások, dock-munkások, és a női munkásoknak csaknem minden osztálya, gyakran képes egy feltűnő strike által, segítve a közvéleménytől, megkapni egy jobb munkafeltételeket ígérő szerződést. De a szerződés aláírását követő napon már megkezdődik annak visszaszívása. Egyik munkaadó a másik után a saját maga módja szerint „értelmezi azt”, és a munkások az ő telepén, akiket nem támogat már az általános strikeből folyó felbuzdulás, és akik gyakran nem is értik meg, hogy mi történik, hajlandók ebbe belenyugodni, félve, hogy elvesztik különben munkájukat, sőt esetleg fenyegethetnek is elbocsátással. Hogyha a munkásegylet beperelhetné az ilyen munkaadót a közös egyezség megtöréséből származó károkért, a szerződés feltételei azon időre tényleg az ország törvényeinek volnának kiegészítő részei. A jól szervezett, iparok pedig inkább azon irányban találnák meg előnyeiket, hogy tagjaiknál a fegyelem erősebbé válna. Legalább is a közös megegyezés lejártáig a vonakodó kisebbséggel szemben állana nemcsak a többség elítélése, hanem a törvényszékek minden íjdelme is.¹ Minden ily szervezkedés tehát nagyban erősítené a munkásegyletnek, mint egészen, tekintélyét, és minden iparágban, nagy mértékben arra irányulna, hogy oly szakértő munkásegyleti közigazgatás fejlődjék ki, mint aminővel már bírnak a gya-

¹ Hogy ha egy munkásegylet felelőssé tétetnék egy bizonyos időre szóló egyezség megtartásáért, szembeszökő, hogy az egylet egyik tagjának sem lehetne megengedni, hogy kilépjen azon időszak alatt, mindenesetre legalább az irányban, ami az egyezség megtartását és az annak költségeihez való hozzájárulást illeti így a munkásegyleti tagság tényleg nemcsak általánosan kötelezővé, hanem hosszú időre visszavonhatatlanná is válnék. Ugyanez volna az eset a munkaadók társaságának tagságára nézve is.

po f munka sok. Az, hogy vajjon ezen megnövelése a közös alku kényszerülő jellegének ártalmatlannak bizonyulna-e a fogyasztóknak ép úgy, mint a nagy munkaadóknak: hogy vajjon – hogy Mr. Gerald Bnlfour M. P. szavát használjuk – a Devonshire herceg „ipari úton való socializmusa” biztos fajtája-e a szocializmusnak arra, hogy a közönség létesítse: mindez érdekes kérdést képez a közgazdák és áll am - férfiak tanulmányozására.

A törvényi becikkelyezés módszerének is megvannak a saját maga folyamányai, amelyek kényszerítenek bennünket arra, hogy azon szélesebb kérdést is tárgyaljuk, hogy mint vesznek részt a munkásegyleti tagok a politikai pártok küzdelmeiben. „Már előadtuk, hogy mennyire függ a kölcsönös biztosítás és a közös alku a munkásegyletek törvénykezési helyzetétől. Az összejátszás szabadsága, a munkásegyleti pénztárak megvédése és a strike joga, nem nverttek meg politikai összeütközések nélkül, amelyekben a munkásegylet! tagoknak minden eszközt fel kellett használni arra, hogy befolyást gyakoroljanak a törvényhozásra. De ezen kérdések csupán bizonyos határozott törvényhozási reformokat foglalnak magokban, amelyek a pártpolitika keretén kívül állanak; és ezeket, ha egykor a parlament sikerült meggyőzniök, végleg elintézték. Csupán a törvényi becikkelyezés módszerével összeköttetésben találják úgy a munkásegyleti tagok, hogy mint ilyeneknek kell biztosítaniuk valamely állandó befolyást a képviselőházra. Minden évben egyik vagy másik csoport sürget valamely új szabályzatot, hogy törvényerőre emeltessék, egy módosítás formájában a gyári vagy bánya, vasúti vagy kereskedelmi hajózási törvényeken. Ezen törvények kezelése folytonos felügyeletet igényel, amelyet csak a képviselőház gyakorolhat hatálylyal. És azon mértékben, amint növekszik az ipar közgazgatása, akár központilag, akár helyileg, a munkásegyletek úgy vélik, mikép lényeges, hogy ők abban a helyzetben legyenek, mikép biztosítsák a szabványos feltételeknek pontos megtartását az országos és helyhatósági munkaadók részéről.

Ennélfogva életbevágó politikai szükség volt, hogy a munkásegyleti tagok teljes választójogot kapjanak. 1831-től 1884-ig az egyesületek lobogói mindig megjelentek a parlamenti reform mellett rendezett nagy tüntetéseken. A miin-kásegyleti mozgalom egész ereje érvényesült a titkos szavazás, a bitcikkelyek és tulajdoni minősítés mellőzése mellett és minden mellett, amely azt ígérte, hogy könnyebbé fogja tenni a munkásegyleti felfogás kifejezésre jutását a parlamentben és a helyi testületekben. Így 1860 és 1885 közt, amikor a liberális párt küzdött a választói jog kiterjesztéséért, és a konzervatív párt, kivéve egy pár hónapot az 1867-iki ülészakban, mereven ellenezte a reformot, a liberális vezérek számíthattak π munkásegyleti tagok nagy tömegének támogatására. Ezen évek alatt minden nevesebb munkásegyleti tisztviselő a liberális párt radikális árnyalatához tartozott.¹

De ezen szövetség a liberális párttal csak időlegesnek bizonyult. A választási reform befejezése 1885 óta a háttérbe szorult, a liberális vezérek közönyöseknek, ha nem is tényleg ellenségeseknek mutatkozván a munkásegyleti kívánságokkal szemben, az egyetemes választójog a képviselő-

¹ Az érzelem megfordulása 1871 és 1874 közt, amelyet az azon években fentálló liberális kabinet hihetetlen ostobasága okozott a munkásegyleti mozgalom bűnügyi üldözése útján, a mint azt a mi History of Trade Unionismusokban (256-280. l.) elmondottuk, egy szervezett lázadásra vezetett, független jelölésekre és a szavazatok bizonyos átpártolására a haladó konzervatívokhoz, kik megígérték eleget tenni a munkásegyleti kívánalmaknak. Az 1874-75-ki népszerű konzervatív törvényhozás (A Trade Union Act és a Factories (Health of Women Act), amely magában foglalta nagy mértékben azt, amit a munkásegyleti tagok kívántak,) kétségkívül nagy részét szakította el a munkásoknak eddigi szövetségöktől a liberalizmussal, különösen Lancashireban. De oly erős volt a követelés a választójog kiterjesztése iránt, hogy a vezetők, még Lancashireban is, félretették panaszaikat a liberális párttal szemben, és együtt jártak el azzal, míg csak az 1884-85-ki reformtörvényjavaslatok nem váltak tényleg törvény nyé.

lök fizetése és a választási költségek megtérítése tárgyában, míg a légymeleg hivatalos javaslatok a lajstromozási reform tárgyában nem keltettek semmi lelkesedést. A munkásegyesület! tagok megnyervén a szavazat jogát, most azt óhajtják, hogy azt használják fel, törvényi becikkelyezése közszabályzataik azon részének, amelyeknek elfogadására hajlandónak látják a közvéleményt. Itt csaknem mindig egyenlően támogatást találnak a versengő politikai pártoknál. A múlt tapasztalatairól ítélve, a konzervatívok kevésbé ellenszenvesek az ipar törvényes szabályozása iránt, mint a liberálisok, míg az 1897-iki munkások kártalanítási törvénye a munkásegyesületi tagokat újra lekötelezte a konzervatív pártnak. Más oldalról, a jelenlegi liberális pártnak kollektivista szárnya, megkezdte a manchesterismustól való eltérés emlegetése, és a jövő törvényhozásra való nagy ígéretések útján külön csalogatást nyújtani a munkásegyesületi támogatásért. Mindkét oldalon a vezetők őszintén ellenzik a kollektív szabályozás elvét és a yorkshirei kőszénbányászok vagy lancashirei gyapotfonók nagyon is kételkedhettek afelett, hogy vajjon Sir William Harcourt és Mr. John Morley közelebb vannak-e egyetértésben velők, mint Mr. Balfoui. vagy Mr. Chamberlain. Időközben egy harmadik párt támadt, amely versenyez a munkások szavazatáért. A szocialista-jelöltek készek megígérni a munkásegyesületi tagoknak a munka minden feltételének rendszeres és teljes szabályozását. De sajnálatra méltó hiányát mutatják annak, hogy azon pontos szabályzatoknak, melyek szükségesek, aprólékos ismeretével bírnának, és összezavarják javaslataikat oly forradalmi jelszavakkal, mint „a vagyontermelés, felosztás és csere eszközeinek államosítása”, amelyet a munkásegyesületi tagok zöme még csak megérteni sem képes. Ennélfogva a munkásegyesületi tagok csaknem összes osztályainak erős vágya ezen vagy azon rendszabálynak törvényi becikkelyezése iránt nem gyakorol manapság nagy hatást az általános politikára. Ma, nem úgy, mint mikor a szavazatjogot kérték, nem köti őket ezen óhajok teljesítésének vágya bármely politikai párthoz. De azt mégis maga-

val hozza ez, hogy erősen és talán állandóan is ragaszkodnak bármelyik politikai vezérhez, vagy bármelyik párthoz, aki osztja hitöket a közös szabályzat hatékony voltában, és aki meggyőzte öket arról, hogy meg van nála a szándék, az akarat és a parlamenti erő arra, hogy törvénybe foglaltsan a törvényes szabályozásra váró oly javaslatokat, amelyeket időről-időre határozottan követei valamely iparág. Ha már most elhagyjuk a munkásegyesületi mozgalom módszereit, és azoknak szabályzataira térünk át, azt fogjuk látni, hogy ezeknek is megvannak a magok követelményei, és hogy a munkásegyesületi tagok aszerint fogadnak el vagy elleneznek bizonyos ipari alakzatokat, amint azok előttök ellenkeznek a munkásegyesületi, törekvésekkel, vagy megfordítva. Legelői áll ezen folyamatok közt az erős munkásegyesületi kifogás a házimunka ellen, vagyis az ellen, hogy a munkát kiadja a munkaadó, hogy más helyen végezzék el, és nem azon gyárban vagy műhelyben, amely az övé.¹ Mindazon iparágban, ahol a munkakiadás divatos jelentékeny mérvben, az a kifogás, mely az utolsó félszázad alatt folytonosan növekedett erejében, legutóbb valóságos keresztes hadjáráttá vált. A csizma- és cipőkészítők országos egyesülete² a skót szabók társasága az otthoni

¹ Ezen fejezet alá foglaljuk mindazon berendezkedést, amelyben a kézimunkás-bérmunkás dolgát másutt végzi el, mint a munkaadója által előállított és ellenőrzött gyárban vagy műhelyben. A házimunka-kifejezés gyakran csak azon munka megjelölésére vonatkozik, amelyet a gyárimunkások a magok gyárinapjok végén visznek magokkal haza (Lásd Margaret II. Irwin: Home Work amongst Wioinen, Glasgow, 1897). más oldalról a kint dolgozó lehet, hogy nem a maga lakásán dolgozik, de (mint Sheffieldben) egy kereken, vagy egy csatornán, amelyet egy felszerelési műhelyben bérel, vagy (amint gyakran előfordul a skót kézcipészeknél) egy szövetkezeti műhelyben, melyet egy csomó munkás, vagy maga a munkásegyesület bérel ki.

A csizma- és cipőkészítők országos egyesülete céljai közt egyik elsőnek tüzi ki „egészséges és tiszta műhelyek felállítását, a munkaadók adjanak helyet, felszerelést, szerszámokat, melegítést

munka teljes eltörlését programjának most már főpontjává teszi. Az angol szabók egyesülete, bár házimunkás tagjai is vannak, aligha kevésbé határozott. „Ha – jelenti főtitkárok, – nem tudjuk teljesen eltörölni ezt a csapást, legalább meggátolhatjuk terjedését, és ahol csak a legkisebb nyoma is előfordul annak, hogy ez a rendszer behozatik oly városokban, ahol eddigelé ismeretlen volt, kötelességünk, hogy ne tűrjük azt egy pillanatig sem, ha nem használjuk fel legnagyobb erőfeszítésünket arra, hogy meggátoljuk behozatalát, és kiirtsuk, amennyire csak hatalmunkban van, minden oly helyen, ahol ma létezik”.¹

A házimunka ellen való ezen szenvedélyes kikelés meglepetésszámba, fog jönni azoknak, akik nem ismerősök a bérmunkás életének tényleges körülményeivel. Egyike azon fősérelmeknek, amelyeknek orvoslására alakultak a munkásegyséletek, amint láttuk, az az önkényes modor, amelylyel határozza meg minden szabályozatlan iparágban a munkaadó, hogy mikor nyitja meg és zárja be műhelyét, mikor étkezzék a munkás, mikor vegye ki a szabadidejét, mily gyors és mily állandósággal dolgozzék, és egy rakás más ily apró szabályozás, amely egy erőszakos munkavezető kezében könnyen válhatik nyers személyes zsarnokságra. Mindettől az a férfi és nő, aki otthon dolgozik, szembeszökőleg szabad. Ha egyszer a munkát kivitte a munkaadó raktárából, a munkásnak szabadsága van akkor és ott végezni azt el, ahogy neki tetszik, szabadon a munkavezető folytonos felügyelete és önkényes beavatkozásától. A házimunkának meg vannak az emberbarát előtt, bizonyos érzelgős, vonzó tulajdonságai. Nincs vele összekötve a családi élet feldúlása. A férj és feleség dolgozhatnak egymás mellett egy közös munkán, míg a kis gyermekek körülöltök játszanak, és az isko-

és gázt fizetés nélkül”. Rules of the National Union of Boot and Shoe Operatives (Leicester, 1892).

¹ Report of the Fourteenth Conference of Deputies of the Amalgamated Society of Tailors, Liverpoolban, 1891 augusztusán (Manchester, 1891); a titkár jelentése az értekezlethez, 17. 1.

lásgyermek az anya szemei előtt tanulja leckéjét. Semmi-féle parancsoló gyári csengetyű nem vonja el a feleséget és anyát háztartási vagy családi teendőitől, Az ebédet megfőzni, a kisdedet ápolni, a tanuló gyereket oktatni – minden együtt megtörténhetik és a kenyérkereső munkát sem hátráltatja. Minden egyes tagja a háztartásnak, hozzásimíthatja munkáját a maga képességéhez, még az öreg nagyapó is a tűzhely mellett, és az iskoláslány is fél napi szünetén hasznosan foglalkoztatható. Ha betegség jön közbe, a család egyik tagja ápolhatja a másikat, és emellett folyvást kereshet is munkájával. Tényleg, az otthon dolgozás szokása, úgy látjuk, hogy minden lehetséges előnyt egyesít magában. A személyes szabadság és családi nyugalomhoz hozzáadja az idő legnagyobb megtakarítását és a munkaképesség legteljesebb kihasználását.¹

Szerencsétlenségre, az otthon dolgozó életének tényei semmi módon sem felelnek meg ezen boldog képnek. Hazavinni a munkát, egy cipőmunkás szava szerint, „azt jelenti: „nyomorúságossá tenni az otthont”.”² Megérthető, hogy a magasan képzett és jól fegyelmezett újságíró, ügyvéd, bankár vagy üzér kellemesnek találhatja összes szakszerű dolgát ott végezni el felesége szemei előtt és jól nevelt gyermekei játékaik közt. De még ő is aligha szeretne ott dolgozni, enni és aludni, hogy ne is szóljunk a főzésről és mosásról, egy és ugyanazon szobában. Az otthoni munka középosztályu imádója elfeledi, hogy a rendes városi bérmunkás otthona, egy, vagy legfeljebb két kis szobából áll és hogy dolgát nem tollal és tintával, hanem bőrrel, szövettel, szőrmével, forró vassal, enyvvvel és más oly anyagokkal végzi, amelyekkel piszok, szag és kigőzölgés jár együtt. Lehetetlen felhasználni műhelyül a család lakószobáját anélkül, hogy azt a hőmérsék, levegő, telezsúfolás és rendetlenség oly nagy mer-

¹ Lásd a leírást: Dr. Kimo Frankenstein: Der Arbeiterseim tz (Leipzig, 1896).

² Monthly Report, National Union of Boot and Shoe Operation, 1891 március.

lékének ne tegye le, ami ártalmas lesz az egészségnek és a kényelemnek. Mindezen körülmény szükségképpen kellemetlenné teszi a műhelyotthont az atyának, anyának és gyermekeknek egyaránt, és minden alkalmat megragadnak, hogy kimeneküljenek onnan – a férfi a korcsmába, az asszony pletykálni a szomszédokkal, és a gyermekek az utcákra.¹ Ahelyett, hogy fentartaná a család egységét és elő-

¹ Némi pillantást enged arra nézve, hogy mit jelent inég egy igen rendkívüli jellemű emberre nézve ez a házi munka, Francis Place önéletrajzából a következő kivonat (Lásd History of Trade Unionism, II. fejezet). „Annak a következményei, hogy a férfi és felesége ugyanazon szobában élnek, amelyben a férfi dolgozik, károsak rajok nézve minden tekintetben„ és itt hozzáadom . . . hogy megtegyen csaknem minden áldozatot arra, hogy két szobája legyen, bárha kicsiny és bármily kényelmetlen fekvésű legyen is az foglalkozása szempontjából. Sokkal jobb, ha kényszerülve van arra, hogy egy vagy épen két mértföldet kelljen sétálni munkájához és munkájától egy kétszobás lakáshoz, mint hogy közel lakjék munkájához egy szobában. Egy tiszta, csinos szoba, ha oly kicsiny is, mint egy lyuk, és bármilyen kevés butor legyen is benne, sokkal nagyobb fontosságú erkölcsi következményeire nézve, mint bárki is gondolta volna eddig. Az a szoba, amelyben most élünk, egy pékműhely első szobája volt. A háznak három ablaka volt elől, kettő a szobában és egy a szoba végén egy kamarában. Ezen kamarában dolgoztam én. Nagy kényelem volt ez nekünk; képessé tette feleségemet, hogy a szobát jobb rendben tartsa; előnyös volt továbbá erkölcsi tekintetben is. A gyermek gondozása nem történt többé, mint azelőtt, mindig jelenlétemben. Nem kellett végignézni a tűz meggyújtását, a szoba felmosását és tisztítását, a ruha mosását és vasalását és a főzést. Gyakran úgy feküdtünk le, hogy a szoba padozata nedves vagy szivárgós volt, és a nedves ruha volt felakasztva a szobában. Mégis a kellemetlenségnek és az egymással való nagyon is szoros érintkezésnek nagyrészt sok kellemetlen apróság tekintetében (ami, ha csak egy szobánk volt, kikerülhetlen volt) megszűnt – szerencsére örökre megszűnt”. Place kézirati önéletrajza, idézve Sidney Webb: Labor in the Lon-

mozdítaná a házi erényeket, ezen okoknál fogva gyakran hangoztatják a legtapasztaltabb megfigyelők, hogy nincs napjainkban semmi sem romlást hozóbb befolyással, mint a házimunka, a családi életre és a személyes jellemre való hatásában.

A közvélemény ennél fogva a közegészségügy, családi élet és személyes jellem indokából, folyvást, jobban és jobban kárhoztatja a műhely minden összeköttetését a családi lakással. A mi még nagyobb mértékben bírt befolyással a munkásegyleti tagra: az azon felfedezés, hogy a házimunka szokásának végzetes hatása van a munkabérekre. Azon iparágakban, ahol ez a szokás divatos, az otthon dolgozók szabványos keresete sokkal alatta van annak, ami szokásos munkabér a hasonlóan képzett munkások tekintetében a gyári iparágakban. A „fekete ország” lánc- és szegkészítői, a nadrág- és gyerekruha-készítők London keleti részén: a Bethnal greeni olcsó bútorkészítők, a viskóban lakó cipészek a leicestershirei falvakban, és még ezeknél is figyelmet érdemlőbb módon, a képzett kint dolgozó sheffieldi kékessék, mind úgy találtattak a kiszipolyozó rendszer tárgyában kiküldött Lordok háza bizottsága által (1890), hogy szenvednek oly mértékben, melyet „nehezen lehetne túlozni”, mert „keresetök alig elégséges arra, hogy éltöket fentartsák; a munkaórák olyanok, hogy a munkás életét csaknem folytonos nehéz és a legnagyobb mértékben kellemetlen fáradtság szünetnélküli idejévé teszik; az egészségügyi feltételek ártalmasak a foglalkoztatott egyének egészségére és veszélyesek a közönségre nézve”.¹ Azon iparágak mindegyikében, anlegest Keign (London, 1897), most belevéve Graham Wallas: *Life of Francis Place* (London, 1897).

¹ Report and Evidence of the Select Committee of the House of Lords on the Sweating System (H. L. 62, 1890); lásd továbbá Beatrice Potter (Mrs. Sidney Webb): *The Lords and the Sweating System, a Nineteenth Centuryban* 1890 június; és a No. 50 Fabian Tractban: „Sweating, its Cause and Remedy”-ben felsorolt utalásokat.

lyekről ezen előkelő bizottság jelentést tett, ahol a kiszípolozás volt divatban, azzal együtt találták azt a szokást, hogy a munkások saját otthonaikban dolgoztak. A munkás egy és illeti tag előtt ezen szoros összeköttetés a házi munka és alacsony bérek közt nem pusztá véletlen. A tapasztalat azt mutatja, hogy azon munka, amelyet kiadnak, hogy másként végeztessék el, mint a munkaadó telepén, csaknem kikerülhetlenül tárgyává lesz az elszigetelt, személyes alkudozásnak az egyes bérmunkás és a tőkés munkaadó közt. „Azoknak, akik egyenkint, *mindegyik a maga kis műhelyében*, dolgoznak – írja Mr. John Burnett – kora reggeltől késő estig, a tömörülés minden dolgok felett nehéz.” Egy férfi vagy egy asszony mindig kijátszható egy másik ellen, és így a munká-
 árok alá vannak vetve a kenyérért versengő munkások napi hullámzásainak. Ez világos és félreismerhetetlen eredménye a kis műhely-rendszernek, amely kétségkívül gyökere, sok,

¹ Nem szabad azt tennünk fel, hogy a munka kiadásának szokása, hogy azt a munkás saját otthonában végezze el, új vagy növekvő baj. Ellenkezőleg, az csupán fentmaradó maradványa annak, ami korábban sok iparágban a rendes gyakorlat volt. A mi History of Trade Unionismunkban (28, 32, 48.],), alkalmilag leírtuk, hogy divatban volt a nyugati angol ruhaiparban, fehérműiparban, a sheffieldi késesiparban, a spitalfieldsi se-
 lyemmunkásoknál és a skót gyapotszövőknél. A tőkés ipar első kezdeténél a gyár, amint Du Cellier megjegyzi Franciaországra nézve, „nem a helye, de a központja volt egy iparágban; a gyáros állította elő a mintákat és rajzokat ... de gyakran egyetlen szövőszék sem dolgozott az ő házában” (Historie des Classes Laborieuses en France, 222. 1.). Újítás volt az, összegyűjteni egy bizonyos számú bérmunkást a munkaadó saját műhelyében, ahol felügyelet alatt dolgoztak állandóan és gyakorolhatták a munkamegosztást. Nagy-Britannia minden, fontos iparágában ez lett most már az uralkodó ipari forma. Ott, ahol a két rendszer még mindig versenyez egymással, – ahol a gyári és házi munka együtt létezik és ugyanazon piacra dolgozik – ott van a kiszivattyúzás rendszere legrosszabb minőségében. Der Arbeiterschutz: Dr. Kuno Frankenstein (Leipzig, 1896) 492. 1.

ha nem is minden hajnak, melytől a szegmunkások szenvednek”.¹ A kívülmunka ugyanazon következményeit jegyezte fel a liverpooli szabóknál egy gondos megfigyelő cég oly régen, mint 1860. „A munka – írta Mr. (most Sir) Godfrey Lushington – lehetőleg megengedi, hogy otthon végez- zék eh és az a munkás, aki vállalkozik reá elvégezni ezen feltételek mellett, elveszti azon ellensúly előnyét, melyet társai jelenléte tart fent a munkaadó túlkapásai ellen. Ilyen iparágban mindig nehéznek kell lenni egyesült eljárást léte- síteni, A rendes leszállítási eljárás a munkaadónál, ha egy öltözetet akar készíttetni, az, hogy így szól: Ezt 10½ shil- lingért már megcsináltattam mással, és nem fizethetek neked hasonló cikkért 13½ shillinget. El kell vállalnod 10½ shil- lingért elkészíteni, vagy menj másfelé. A társaság nem képes ezt megakadályozni”.² A házi-munka tényleg szükségszerű- leg magával hozza az egyénekenkénti alkut, és ennél fogva tény- leg lehetetlenné teszi bármely közös szabályzat elfogadta- tását.

Végezetül a gyakorlat azt is bizonyítja, hogy az otthoni munkás szabadsága a munkaórák tekintetében is csak lát- szólagos. Igaz, hogy a Sohoi szabó akkor hagyhatja abba a munkát, mikor neki tetszik, és beszélhet a korcsmába egy kortyra; vagy a borsóválogató asszony Peterborough³ vala- melyik kertjében felkelhet egyszer és másszor pletykálni egyet egy-egy barátnéjával, anélkül, hogy a munkavezető szí- dásától félne. De amikor a fizetés oly alacsony, hogy még ti-

¹ Report to the Board of Trade on the Sweating System at the East End of London, H. C. No. 33. I. 1888.

² Report of the Social Science Association on Trade Socie- ties and Strikes (London, 1860). Cikk a liverpooli szabókról Mr. (később Sir) Godfrey Lushingtontól, aki később a belügyi osz- tályban volt állandó államtitkár.

³ Egyike a fő női iparágaknak Peterborough városban a száraz borsó válogatása; kiválogatni kézzel a fekete vagy hibás borsószemeket a világosabb színűekből azon célból, hogy ha liszté őrlik, az egész olyannyira fehér legyen, amint csak lehetséges.

zenhat órai munkával sem keres meg többet, mint a pusztai napi élelem, minden szabad idő elenyészik, és hogy még egyszer idézzük a Lordok házában bizottságát „a munkások élete csaknem szünetlen fáradozás korszakává lett”. Ezen finom gazdasági kényszerítés arra, hogy dolgozni kell minden istenadta órán át, még csak fokoztatik azon könnyűséggel, amelylyel megkövetelheti a munkát kiadó azt, hogy a munka kész legyen egy meghatározott időre. Egyike a legfőbb vonzóerőnek a munkakiadásnál a munkaadók előtt, amint őszintén megmondták a Lordok háza bizottságának, az, hogy a sürgős megrendelések elkészítésénél a lehető legnagyobb gyorsaságot nem zavarja meg a szabványos munkanapnak semmiféle gondolata sem. Azért, hogy az idény szeszélyes kívánalmainak eleget lehessen tenni, ezer és ezer otthon dolgozó család önmagától kénytelen lesz egy szóra egész éjjelen át dolgozni.

Így az otthoni munka gazdasági eredménye az, hogy aláaknázza a szabványos munkabért, lerombolja a szabványos munkanapot, és elvonja a munkás összes fizetéséből a szoba, melegítés, világítás és egészségügyi berendezés összes előnyeit, amelyeket másként a munkaadónak kellett volna előállítani. És ezen ártalmas hatások nem csupán a kívül dolgozóakra szorítkoznak. Azon munkások, kik hasonló munkákat végeznek a munkaadó telepén, kénytelenek eltérni a bérek leszállítását és az órák kiterjesztését azon fenyegetés folytán, hogy az üzlet jobban és jobban el fog terletetni a kívül dolgozó versenytársak felé.¹ A házi munka tényleg minden munkásegyleti mozgalmat lehetetlenné tesz.

¹ Lásd a tényleges tapasztalatból leírt eseteket Beatrice Potter (Mrs. Sidney Webb) „Pages from a work-girl's Diary”, a Nineteenth Centuryban 1888 szeptember. Nem áll az, hogy az otthoni munkások tényleg olcsóbb béreket kapnának, mint a műhelyi munkások; egy új glasgowi kutatás újra bizonyítja azt, hogy ezen közönséges felfogás téves (Margaret H. Irwin: Home Work amongst Women, Glasgow, 1897). A külső munkások versenyzése a bent dolgozó munkásokkal mindkettő bérét lenyomja.

Szorosan összefügg a munkásegyesületi tagok ellenzésével a házi munkával szemben, mélyen gyökerező kifogások a kismester-rendszer ellen is. A társadalmi reformerek egy bizonyos osztálya előtt ez érthetetlennek látszik. A bér-munkások örökösen arról panaszkodnak, hogy ők meg vannak fosztva a termelés eszközeihez való hozzájutástól, és hogy a járadék és a nyereség egy aránylag kis osztály monopóliuma lett. Az, hogy némely iparágban, számos apró telep létezik, úgy látszik, hogy alkalmat adna, legalább a legerélyesebb munkásoknak, alkalmas eszközt arra, hogy a mesterek sorába emelkedjék. De ezen magasabb dolgokra emelő lépcső ellen kifogások van, nem annyira a nem törekvő és jövőjével nem törődő munkásoknak, mint inkább a leggondolkozóbbról és legtapasztaltabb munkásegyesületi tagoknak, vagyis éppen azoknak, akiknek magasabb erélyök, kitartások és szervező erejük észszerűleg azon várankozást kelthetné fel, hogy az őket személyes sikerekkel biztathatná.

Ezen különös tünemény kimagyarázása nem lesz nehéz azoknak, akik méltányolják a munkásegyesületi állásfoglalást. A munkások nem azért tömörülnek, hogy közülök a legjobbak közül néhányat segítsenek arra, hogy kiemelkedjenek soraikból, de azon célból, hogy emeljék az osztályt magát. Sok eszes közgazda előtt még az is szerencsétlenségnek látszik a bér-munkás-osztályra nézve, hogy ők, mint professor Marshall megjegyzi „minden évben átadnak a gazdagok osztályának nagy számát az ő legerősebb és legeszesebb, a legvállalkozóbbról és messzelátóbbról, a legderékabb és legjobb embereiknek, akik közöttök születtek”.¹ „Ami tényleg fontos a munkásokra nézve – mondja dr. J. K. Ingram – nem az, hogy egynehány ember kiemelkedjék osztályokból – ez gyakran inkább sérelmére van az osztálynak, mert megfosztja őket legszámbevehetőbb tagjaiktól. A valóban életfontosságú érdek az, hogy az egész osztály emelkedjék anyagi jóllét és

¹ Inaugural Address delivered at the Ipswich Co-operative Congress (Manchester, IÖSI) 14. 1.

biztonság, és még inkább erkölcsi és érzelmi tulajdonságokban”.¹

A felvilágosult munkásegyleti mozgalom ennél fogva a kismesterrend szert azon hatás alapján ítéli meg, amint az a bérmunkásosztályra, mint egészre gyakorol. Ezen kérdés felett sem habozás, sem véleménykülönbség nincs. Hogy ha kizárjuk a kismestert magát, gyakorlatilag egyhangú véleményt találunk a közgazdák, tőkések és munkások közt az iránt, hogy azon munkafeltételek, amelyeket a kismestei ajánl bérmunkásainak, rendesen és minden tekintetben rosszabbak, mint a nagy telepekéi. Mindenben, ami az egészségét, tisztességét és kényelmét illeti a munkásoknak, például, nincs még összehasonlítás sem a modern cipőgyár és a kismester zsúfolt bérelt háza vagy kerti műhelye közt. Nem is szükséges fárasztani az olvasót idézetekkel, hogy be-

¹ J. K. Ingram: Work and the Workman, being an address to the Trade Union Congress at their meeting in Dublin, 1880 szept. 16 (Dublin, 1880). Nem szabad azt következtetnünk, hogy mivel a munkásegyletek ellenzik a kis mesterrendszert, volna bármely ellenvetésük az ellen, hogy tagjaik jobb helyzetbe kerüljenek. Az erélyes munkásegyleti tag, gyakran egy fiók hivatalnok, gyakran választatik meg munkavezetőnek, amit ő elfogad teljes helyesléssel munkástársainak. Több egyesületben az ily előmenetellel együtt jár az, hogy őt tényleges tag helyett tiszteletbeli tagul választják meg, de az építő-, gépész- és hajóépítő iparokban a munkavezetőket szívesen fogadják rendes tagokul. Munkavezetőkből az ügyesebb ember gyakran fölemelkedik, hogy igazgató, sőt hogy társ is legyen egy nagy cégben; és nem volna nehéz a mai napi nagy munkaadóból egy teljes sorozatot állítani össze, akik bérmunkás-korokban, erős tagjai voltak munkásegyleteiknek. A rendkívüli tehetségű munkásra nézve valóban a nagy ipari rendszer több valódi alkalmat nyújt előkelő helyre jutásra, mint amennyi nyitva volt azelőtt előtte. A munkavezetők és felügyelők aránya a pusztá kézi munkásokkal szemben kétségen kívül kisebb ma, mint két századdal ezelőtt volt a kismesterek aránya a bérmunkásokhoz. De a modern ipar hivatalos rangfokozata mind biztosabb, mind magasabb létrát mutat fel a különös tehetség előtt.

bizonyítsuk, mi kép a munkaórák hosszabbak és a munkabérek alacsonyabbak a küzködő kis telepeken, mint azon nagytőkés vállalatoknál, amelyekkel versenyeznek. Magok azon előnyök, amelyek okozzák azt, hogy a nagymérvű ipa t-óí öli a kismesterrendszert – a lehető legteljesebb alkalmazása a gépeknek és munkamegosztásnak, a tőke és a nyers anyagnak legolcsóbb áron való megszerzése, a legmagasabb feltaláló és igazgatási képesség igénybevehetőse – arra kényszerítik a kismestert a létért való kétségbeesett küzdelmében, hogy állandóan szorítsa lefelé a munkabéreket és hosszabbítsa a munkaórákat mind magára, mind azokra nézve, akiket alkalmaz. Jelentőségteljes tény, hogy a kismesterrendszer ép oly jellegzetes tulajdonságnak találtatott a kiszipolyozó iparágakban, mint maga az otthoni munka. „Hogy ha leszállunk a bútóripar alacsonyabb rétegeibe, amelyekben a kiszipolyozás bajainak létezése be van igazolva, láthatjuk a szegénységtől sújtott asztal- vagy székcsinálót, hogy hurcolja áruát a Curtain Road hosszán, eladva egyenesen a kivívó kereskedőnek vagy a részleteladónak, vagy esetleg egy magános vevőnek. Az olcsó csizmák készítésében a fővárosban, az olcsó késekében Sheffielben, a közönséges szegekében Halesowenben, mindenütt találkozzunk ugyanazon szomorú alakkal – a *kismesterrel* vagy kint dolgozóval, aki hitelre veszi anyagát, és eladja áruját, hogy a napi szükségeit fedezhesse; minden esetben olcsóbban árulván, mint kis vagy nagy versenytársai. Tisztességes munkaadók, akik a termelés magas minőségében érdekelve vannak; munkásegyleti tagok, akik a magas munkabér iránt érzékenyek, megegyeznek abban, hogy ezen szánalomra méltó alaknak tulajdonítják a kiszipolyozó rendszer legrosszabb bajait.”¹

Ha hát a munkásegyleti tagok kijelentik, hogy egy sheffleldi titkár szavait használjuk, mikép a kismesterek »átkai az iparnak . . . éheztetési munkabéreket fizetve

¹ Beatrice Potter (Mrs. Sidney Webb): „The Lords and the Sweating System”. Nineteenth Century 1890 Junius.

azoknak, akiket a szükség kényszerít dolgozni nekik”, ez nem annak tulajdonítandó, mintha valami személyi ellen-szenv volna náluk a kismesterek iránt, vagy valami borzadály jellemők iránt. Pusztán egy gazdasági tény felismerése az a munkásegyleti tagok részéről. Gondolkodó munkások a vezető iparágakban saját tapasztalataik, nem különben a közgazdák ismételt érvelései nyomán meggyőződtek arról, hogy a munkabérek és más munkafeltételek emelkedő színvonala végeredményben a munka termelőképességétől, és ennél fogva a hitel, tőke és képesség leghatékonyabb és leggazdaságosabb felhasználásától függ. Mindezen tekintetekben a kismesterrendszer, közös egyetértéssel el van ítélve. Ha hát úgy találjuk, hogy a munkásegyleti mozgalom egész ereje folytonosan ezen rendszer ellen irányul, és amint egyik munkaadó naivul kifejezte magát „a nagy telepek kezére dolgozik”, kénytelenek vagyunk mindenestre javára irni azt, hogy óhajtja, amennyire csak lehet, a termelés lehető legnagyobb hatékonyságát előmozdítani.

Ezen tudományos érvelés a kismesterrendszer ellen, főleg oly felvilágosult szakértők előtt döntő, mint aminők a gyapotmunkások fizetett hivatalnokai. Amit a rendes munkás lát más iparágakban, az nem az, hogy az alkalmazott munkások arányában az összes termelés sokkal kevesebb ott, ahol a kis telepek vannak divatban, hanem az, hogy ily viszonyok közt, az ő saját stratégiai helyzete van komolyan meggyengítve. Azon jobb feltételek, amelyek, amint ő megvan győződve róla, a közös szabályzat elfogadtatása által biztosíthatók, tényleg elérhetően kívül hozatnak. A téglarak társasága kevés nehézségre talált megegyezni a londoni nagyvállalkozókkal], de teljesen lehetetlen neki szegletre jutni azon kis apró vállalkozók sokaságával a külvárosokban, akik semmiféle megállapított feltételekhez nem akarnak alkalmazkodni. A gyárfelügyelő ügyelhet rá, hogy a főgyárak egészségügyi viszonyai a színvonalon álljanak és kevés nehézsége van abban, hogy a meg nem engedett túlmunkának nyomára jöjjön. De ha csak egész sereg segédje nincs, lehetetlen neki bármely ellenőrzést gyakorolni

azon apró műhelyek ezrei felett, amelyek gombaszerű gyorsasággal tűnnek fel és ismét el a külvárosi zugokban. A nagy telepek tényleg megkönnyítik mind magát a közös alkut és a közös szabályzatok alkalmazását is, ahol létrejöttek. És így az találjuk, hogy a kismesterek gyakran panaszoznak, miként a nagy munkaadók részéről kedvelt rendszeres és egyforma megállapodások a munkásegyesületi tagok kezére játszanak. Például 1891-ben, a kis csizmakészítők ténylegesen tiltakoztak a „tőkés gyárosok azon összeesküvése ellen”, mely az ugyanazonos munkabérszabályzatok felállítása útján ki akarja irtani kisebb versenytársait. Ez, magyarázza a munkaadók lapjának szerkesztője, „nevetséges babona, de olyan, amelynek, tudjuk, hogy hitelt adnak az iparág bizonyos osztályaiban és amely nincs Londonra szorítkozva. Ahol csak az egyöntetű fizetés politikáját elfogadták az ipari (munkaadó) társaságok, a kismesterek mindjárt elkezdtek siránkozni, hogy az oly összeesküvés, amelyet ellenük piszkos célok érdekében indítanak meg a nagy cégek. Ezen feltevés nagyon is szembeszökőleg képtelen arra, hogy egy pillanatnyi gondolkozást is megérdemelne. Ha a kismesterek nem állhatnak fent tovább másként, csak úgy, hogy kevesebbet fizessenek a rendes szabványos munkabérnél az elvégzett munkáért, ez a lehető legvilágosabb bizonyíték arra, hogy nincs jogosultságok a létezésre, mint ilyeneknek. Nincs semmi szenvedélyesség a kismesterek ellen, de van egy dicséretes elhatározás arra, hogy mindeniket, a nagyot és a kicsit, ugyanazonos munkabér alapjára helyezték; és igazán vakmerő ember volna, aki valamely hibát merészkednék találni az ilyen berendezkedésben.” Épen az az ugyanazonos munkabéralap és hasonló közszabályzatok létesítése az iparág egészében az, amire törekszik állhatatosan a munkásegyesületi mozgalom. A munkások egyletének legtehetségesebb vezérei ennél fogva ösztönszerűleg elfogultak annak javára, amit mi a munkás-Szerkesztői cikk a Shoe and Leather Recordban X. köt. 254. 1. 1891. április 10.

osztályok vízszintes felosztásának neveznénk, és így szükségképpen elfogultak az ilyen képződésekbe való minden beavatkozás ellen. Ennélfogva szükségszerűleg elleneznek mindenféle függőleges megosztást, nemcsak ott, ahol, mint az otthoni munka és kismesterek esetében, ez rosszabb helyzetet teremt a bérmunkásnak, hanem a munkaadók segélyező-társaságaival és a nyereség-megosztás kevésbé káros formáiban is.

Első látszatra úgy tetszik, hogy nincs semmi sem jószivűbb és emberségesebb a munkaadó részéről, és kevésbé kifogásolható a munkások szempontjából, mint egy betegsegélyező és temetkezési társaság felállítása minden nagy teleppel összeköttetésben. Egynéhány penny vonatik le hetenként a munkás keresetéből, és az így alakított pénztárhoz hozzáadja gyakran a munkaadó a rend pénzbírságokat, és gyakran jelentékeny hozzájárulást is a cég részéről, amelynek üzletébe fektetik be a növekvő tőke. A középosztályi emberbarát előtt a munkás hirtelen ellenségeskedése minden ily berendezkedés ellen, háládatlanságnak tetszik. De mindenkinek, aki valaha megértette azon elveket, amelyekre van fektetve az egész munkásegyesületi mozgalom, a bérmunkás kifogása egyszerre világos lesz egészen. Nem csupán az, hogy a munkások nem találnak biztosítékot abban, hogy az illető rajok erőszakolt pénzügyi berendezkedésekben nyernek-e ők annyit, amennyit bevesznek rajtok; sem pedig az a kifogás, amely bármely kételyből származik a pénztár biztonsága tekintetéből – bárminő félelemből annak, hogy épen akkor, amikor ők reászorulnak a betegségi segélyre vagy a nyugdíjra, az iparág teljes pangásban lehet és a cég csődbe kerülhet. Az, amit a munkásegyesületi tagok rögtön meglátnak, az, hogy az így létrejött külön érdek elszakítja őket a más telepeken levő munkástársaiktól, - hogy egy függőleges irányú elválasztás állott be, amely gátolja a munkásegyesületi ügyet. Láttuk, hogy azon tény, mikor a munkások kénytelenek magokat a betegség, temetkezési költség és aggkor esélyei ellen a munkaadó pénztáránál biztosítani, nehézkessé teszi őket arra, hogy újra fizés-

senek ugyanazon célokra a munkásegyletnek.¹ De van még egy fontos kifogás. Hogy ha, amint rendesen ez az eset. a munkás elveszt minden segélyigényt, hogy ha önkénytelen elhagyja azon különös cég szolgálatát, egy erős és folyton erősödő kapocs teremtetik arra, hogy maradjon ott, ahol van és így fogadja el a munkaadó feltételeit. Tényleg elveszti azon teljes mozgékonyt, amely, mint a közgazdák gyakran mutattak már reá, szükséges feltétel arra, hogy a lehető legjobb vásárt csinálja munkája eladásánál. És a munkásegyleti tagnál, a betetőző kifogás az, hogy az így lekötött munkás kizárja magát a társaival együtt való közös eljárás minden előnyéből. Tényleg a munkaadók segélyező-társaságának bármily általános elfogadása nagy hatással volna arra, hogy a munkásegylet! mozgalmat lehetetlenné tegye.

A nyereség megosztására irányuló tervezetek, a munkásegyletek szempontjából, hasonló kifogások alá esnek. Ha csak a szabványos munkabérek és más feltételek nem szigorúan tartatnak meg, a nyereség-megosztó telepeken dolgozó munkások könnyen veszhetnek sokkal többet munkabérekben, mint amennyit nyernek a „bonus”-ban, vagy a nyereség-részesedésnél.² De még ennél is komolyabb kifogás

¹ Az volt állítva a segélyező-társaságok évi értekezletén 1897 márciusán, hogy részletek szereztettek be negyven nagyipari vállalatától, beleértve a Midland vasúti társaságot is, amelyeknél minden alkalmazott egyénre kötelezővé tétetett a biztosítás a munkaadó saját segélyező társaságánál, a díjak egyszerűen a munkabérekből vonatván le.

Így, szokatlan egy nyereségmegosztó vállalatnál, hogy a munkásoknak nagyobb bonit adjanak, mint munkabérek 5 százaléka, és kevés van olyan, amely ennyit is adna. De kivéve a legmegerősebben szervezett iparágakat a legerősebb munkásegyleti kerületekben, közönséges dolog néhány oly munkaadót találni, aki több shillinggel kevesebbet fizet hetenként a szabványos munkabéknél; és még inkább az, hogy a darabszámú liszták a különböző telepeken 10-től 20 százalékiig menő különbözözeteket ittak fel.

az, hogy az egyes munkaadókkal való minden különös egyezkedés tönkre teszi az egész iparágat átölelő azon érdekközösséget, amelytől függ a közös alku sikere. Azon munkások, kik ott dolgoznak egy különösen jóindulatú cégnél, egy valóban messzemenő nyereségmegosztó-rendszer mellett, nem lesznek hajlandók szívesen csatlakozni a többihez, a magasabb munkabérekért megindított bármely mozgalomhoz, nehogy elveszítsék a bonust, vagy bármely más különös előnyt, amelyet már élveztek. Pedig, ha ezek félreállanak, megelégedvén az ő szabványos béreikkel ezen rendkívül előnyök folytán, igen nehéz a másutt levő munkásoknak bármely hatályos mozgalmat indítani a magasabb munkabérért. A munkásegyesületi tag előtt nagyon kétséges jóindulatnak tűnik az fel, ha egy munkaadó emberbaráti érzelmeinek úgy nyit utat, hogy gyengíti munkásai képességét azon testületi önségélynél, amelytől függ védelmök a nem válogatós munkaadókkal szemben. A dolgot a munkásegyesületi szempontból tekintve, egy munkaadó, aki állandóan segíteni akarja az ő iparágában levő munkásokat, minden módon mozdítsa elő a munkások saját szervezkedését és tegye ennél fogva a saját telepét mintává a többiek előtt abban a tekintetben, hogy támogassa a szabványos munkabérek, munkaórák és a munka más feltételeinek lehető legpontosabb megtartását. Ez annál könnyebbé fogja tenni a más telepeken levő munkásoknak is, hogy követeljék ugyanezen előnyöket. Hogyha többet akar tenni munkásaiért és képes is megtenni azt, gondosan ki fog kerülni minden eltérést a fizetés szabványos módszerétől és minden oly formájától a segítyezésnek, ami bárminő megosztást okozna munkásai és azok többi társai közt. Amit megtehet, az annyi lehet, hogy egyszerű toldást ad a közös szabványos munkabérhez, vagy egyszerű leszállítást a szabványos munkanaphoz a keresmény minden megcsonkítása nélkül. Ezen az utón minden közvetett hatás a más telepeken levő munkásokra csak arra szolgálna, hogy megkönnyítse igényeiket hasonló haladásra. A munkásegyesületi tagoknak ezen erős kifogása az ellen, hogy a tőkés nyereménycsináló és a kézzel dolgozó

bérmunkás közt levő határvonal ne mosódjék el, és az ő előszeretettel a nagyipar ellen, első látásra úgy tűnhetik fel, mintha annak a kívánatos voltára utalna, miszerint minden egyes iparág lehetőleg összessíttessék egy nagy munkaadó kezeiben. De az üzletnek ily összpontosítása, a munkásegyesületi szempontból, könnyen túlságos messzire is vezethetne. Hogyha bármely iparágban a telepek elegendően nagyok arra, hogy könnyűvé tegyék a munkásoknak a tömörülést, a munkásegyesületi küzdelmek akkor vannak legnagyobb stratégiai előnyben, ha egy rakás munkaadó áll velök szemben, akik jelentékenyen különböznek egymástól, mind pénzerejükre, mind a nyereségszerzés alkalmára nézve. Így minden kőszén-, gépész-, és gyapot-strikenál a munkaadók viszonyai oly nagyban különböztek egymástól, hogy bármily szorosan fűzték is egybe magokat, mégis meg van némelyikökben az erős hajlam, elszakadni a többitől. Azok, akik rendkívüli haszonnal dolgoznak, nem szeretnek makacsul ellentállani a munkások igényeinek, és így elveszíteni azt az üzletet, melyet talán sohasem nyernek többé vissza, akkor sem, hogyha a munkásegyesülettel való megegyezés még mindig csinos többletjéig juttatná őket. Azon cégekre nézve, melyeknek nincs elegendő tőkéjük, viszont egy hosszú munkaszünet esetleg veszedelmesebb lehet, mint bármi, amit a munkásegyesület követelt. Mindegyik munkaadó-társaság zárt ülésén egy strike folyama alatt ezen két osztály folyvást sürgeti a megegyezést, és hogyha ilyen sikerül nekik, rávenni lassabban járó és erősebb tőkével ellátott versenytársaikat, hogy elfogadják az ő nézeteket, készek utoljára is megkötni a békét a saját szakállokra, és így a munkaadók sikeres ellentállásának minden kilátását tönkretenni.¹ Hogyha más oldalról, az egész iparág egyetlen óriás

¹ Tagja voltam a bizottságnak – mondotta Mr. Samuda, a nagy londoni hajóépítő – amely vezette ezt a küzdelmet (a gépének kizárását 1851-ben) és a nehézségek fentartani az együttjárást a mesterek között, rendkívül nagyok voltak, mert sok olyan mester volt, kinek szüksége oly nagy volt, hogy nem voltak sok

munkaadó hatása alatt van, vagy ha az egymással nem versenyző kis számú munkaadó közt van megosztva – különösen, ha a monopólium bármely módon védelmezve van új versenytársak ellen – a munkásegyesület úgy fogja találni, hogy kölcsönös biztosítási és közös alkuvási módszerei gyakorlatban nem érnek semmit. Ez az eset a vasút-társaságokkal szemben az egyesült királyságokban, és néhány nagytőkés trusttal szemben az Egyesült-Államokban. Az ezen modern ipari leviathanok által élvezett korlátlan vagyoni erő, a szokás által biztosított monopólium és a teljes akarategység ellenében a leggazdagabb munkásegyesület negyedmillió font sterlingnyi összerakott pénze, egy vagy két százezer makacs és elkeseredett munkás lármája is olyan, mint a nyíl a vasfalak ellen. Ily esetekben az egyedüli rendelkezésre álló módszer a közös szabályzat biztosítására csak a törvényi becikkelyezés módszere – amelyet ily hatalmas érdekekkel szemben nehéz megnyerni a munkásegyesületi tagoknak, de ha egyszer megnyerték, ily jól szervezett iparnál aztán könnyű alkalmazni és végrehajtani. Ennélfogva bizvást következtethetjük, hogy az iparnak minden szélső összpontosítása trustokba és monopóliumokba, vagy a munkásegyesületek bukására vagy hanyatlására, vagy pedig a törvényi becikkelyezés rendszerének csaknem kizárólagos igénybevételére fog vezetni.

Amikor az összpontosítás eléri legteljesebb formáját és az ipar átmegegy állami tulajdonná, a munkásegyesületeknek újlag meg kell fontolni, mily új szempontok keveredtek feladataik körébe. Ha a munkaadó maga az állam, ak-

időig képesek ellentállani azon követeléseknek, melyeket magok is igazságtalanoknak tartottak. Csakis azon mesterek voltak teljesen függetlenek, akik nem törődtek vele, lia be kell is zárni műhelyeiket, akik megtudtak állani a nehézségek dacára és szembeállni azon fizetésektelenséggel, mely rászakadt a gyengébb cégekre a munkások igaztalan követelményeinek ellentállás folytán”. – Tanúskodás a munkásegyesületek ügyében kiküldött királyi bizottság előtt 1868-ban, Q. 16,805.

kor a legerősebb és leggazdagabb munkásegyesület is ép oly képtelen lesz megtagadni a munkát bizonyos feltételek mellett, mint az egyes munkás. Egy hosszú strike megbuktathat egy tucat munkaadót és komolyan leszállíthatja még a legvagyonosabb trust osztalékát is. De hogyha a hadi hajóműhelyekben a munkások egész éven semmit sem dolgoznak is, sem a hivatalnok igazgató, sem a polgár tulajdonos még csak részletében sem fogja elveszteni napi jövedelmét. Ezen gazdasági tehetetlenségüket annyira tudják magok a munkásegyesületek is, hogy sohasem rendelnek el egy strikeot egy kormányi telepen, sőt ritkán kísérlik is meg, hogy alkudozást kíséreljenek meg egy ily túlhatalmas mindenhatósággal szemben. Ahol az államot oly osztályok vagy érdekek vezetik, amelyek nem osztják a munkásegyesületi felfogást, a munkásegyesületi tagok, mint ilyenek, ennél fogva az állami socializmus kiterjesztése ellen fognak gátat formálni az ő külön iparágaikban.¹ A helyzet megváltozik, hogyha a kormányi munkaadás feltételeire a demokratikus közvélemény befolyást gyakorolhat. Ha a parlament tényleg hajlandó belemenni abba, hogy a kormányi munkaadás feltételei összhangba hozassanak a munkásegyesületi szabályzatokkal, az ipar közkezelésének minden kiterjesztése

¹ Így az 1897-ki (Londonban tartott) nemzetközi bányászok kongresszusán a német küldöttek kifogásolták „a bányák államosítása” mellett beadott határozati javaslatot, azon kifejezett okon, mert „ők Németországon úgy találták, hogy a tőkés állam a lehető legrosszabb munkaadó és a munkások legrosszabb ellensége és ellenfele. Véletlenül Németországon van néhány nagy állami bánya, és a munkások helyzete ezen bányákban végtelenül rosszabb, mint másutt. Mert az állam közönyös a bányászati vitás kérdésekben. Ha az övé volna minden bánya, sokkal hatalmasabb és sokkal zsainokiasabb munkaadó volna, mint a magános munkaadó” (Daily Chronicle, 1897, június 12). Érdekes megjegyezni, hogy a francia és belga küldöttek egyhangúlag pártolták a határozati javaslatot, együtt az angolok többségével (csupán a norhumberlandiak és durhamiak nyilvánítván ellenkező nézetet), míg a németek, ámbár legnagyobb részben a szociáldemokrata pártnak voltak tagjai, tartózkodtak a szavazástól.

meg fogja kapni a munkásegysületek támogatását. Jelenleg azonban a munkásegysületei befolyás a kormányi munkaadás feltételeire a látszat dacára, szerfelett hiányos. A munkásegysületei világ, a gyapotmunkások és kőszénbányászok kivételével, mint már utaltunk rá, képtelen politikai erjét éreztetni a parlamenttel. Sőt a képviselőház, amint ma szervezve van, nem is illetékes, még akkor sem, ha igazán akarná is, hatályosan ellenőrizni a nagy igazgatási osztályok belső kezelését. Végezetül ott van az a tény, hogy a magasabb polgári hivatalnokok jelen nemzedéke – kik a mi valódi uralkodóink közigazgatási részletekben – legnagyobb részben, legyőzhetetlenül tudatlanok mind az ipari szervezetben, mind a modern közgazdaságban, és rendesen telve vannak a manchesteri iskola legnyersebb előítéleteivel. Hiába vallja meg az egyik minisztérium a másik után, hogy szándoka elhagyni a versenymunkabérek és a kormányt „minta munkaadókép” mutatni be. Az osztályok állandó fejeinek nincs semmi kedvök elállani azon „egészséges” elvektől, amelyet 1860-ban vagy 1870-ben hoztak be a hivatalokba. Innen következik tehát, hogy egy-egy munkásegysületei titkár gyakran nyilvánítja ki, hogy a kormány, ahelyett, hogy a legjobb, tényleg a lehető legrosszabb munkaadók egyike, kikkel neki dolga van.

De még a legteljesebb és a legjobban szervezett demokráciában is, lesznek oly befolyások, amelyek meg fogják gátolni a kormányt, mint munkaadót, abban, hogy teljesen kielégítse a munkásegysületeket. Ámbár a munkáosztályi szervezet túlnyomó volna, a bér munkások mindenik osztálya törpe kisebbségben találná magát a többivel szemben, és tudatára jönne így annak, hogy mily nehéz dolog az, az ő saját sérelmeit felvételni a közfigyelembe. És ámbár bármely rész, amely vagy túlalacsony van fizetve, vagy túlerősen dolgoztatva, találna rokonszenves támogatásra, erős hajlam volna meg az átlagos emberben arra, hogy kifogásoljon minden, a köz terhére való szívességet. Oly munkáosztályok, akik magánvállalkozás mellett, rendkívül magas béreket vagy rövid munkaórákat élveznek, vagy akik

keresztül vitték a számok szoros korlátozását vagy más monopóliumszerű állapotokat, nehéznek fognák találni azt, hogy ezeket a nagy közönség útján is fentarthassák. Az ezen iparágakban levő munkások ennél fogva, mint munkásegyesületi tagok, folytonosan hajlandók elégedetlenkedni a kormányi munkával. Így az ipar közös kezelése demokratikus ellenőrzés alatt legnépszerűbb a bér munkások azon nagyobb osztályai közt volna, amelyek most stratégiai helyzetök gyenge volta miatt szenvednek, és népszerűtlen maradna azon kisebb és jobban szervezett osztályok között, amelyek testületi erejük előnyénél fogva a magánmunkaadóktól monopóliumszerű feltételeket tudtak kiszorítani.

Ezen szempontok kevesebb erővel alkalmazhatók a helyhatósági munkára. A városi tanácsnak, ámbár hatalmasabb a közös alkunál, mint bármely magánmunkaadó, nincs meg semmi aféle minden hatósága, mint egy nagy állami hivatalnak. A helyhatósági gázgyárakban, vagy a városi mérnök műhelyeiben a strike komoly dolog, amelyet hamar be kell fejezni, mert különben a fogyasztó polgárnak rögtön nem fog tetszeni a dolog. És amíg a városi tanács gyengébb stratégiai helyzetben van, mint a parlament, sokkal jobban érzékeny is a közvélemény iránt. A helyhatósági választói gépezet sokkal teljesebben demokratává fejlődött, mint a parlamenti, és ennél fogva könnyebb hozzáférhetni a helyi egyesületeknek. A külpolitika, vallás, pénzügy vagy alkotmányi reform nagy kérdései nem választják szét a munkások sorait. A városi tanács politikájának a munkaadás feltételeinek szempontjából való erkölcsi hatását megértheti minden munkásegyesületi tag. Ha egyszer a városi tanácsosok meg vannak győzve, az állandó hivatalnokoknak nincs semmi kilátások arra, hogy a helyi képviseleti gyűlés határozatát kijátszhassak vagy meggátolhassák. Azonfelül, a kézi munka alacsonyabb fokozatai sokkal nagyobb arányát szolgáltatják a helyhatósági, semmint az országos tisztviselőknek.¹ Még mostanság nincs semmi a helyható-

¹ Így Londonbn 1891-ben s pedig a feltételek általános javulása után, Mr. Charles Booth úgy találta, hogy a „helyhatósági

sági szolgálatban, ami összehasonlítható volna az országos dockok és fegyvergyárak magasabban képzett hajókovácsok és gépészekből álló nagy telepeivel. Amint jeleztük, sokkal könnyebb a munkásegyesületeknek megnyerni a választók támogatását egy általános bérminimum, vagy méltányos munkabérekre, alapítva a megélhetési költségekre, mint valamely más magasabb feltételekre, amelyek ipari gyakorlaton alapulnak, vagy stratégiai előnyök útján szereztettek meg a munkások bizonyos osztályai részére. Ennélfogva úgy találjuk, hogy munkásegyesületi tagokul, a képzett iparok kevésbé ellenségei az ipar helyhatósági kezelésének, mint az állami munka bármely kiterjesztésének, míg a kiszipolyozott iparágak és a képzetlen munkások a vállalkozó eltörlése után és a munka közvetlen alkalmazása után, mint me nekülésük főreménye után sóvárognak.

Ha már most visszatekintünk a munkásegyesületi politikával összefüggésben álló és ezen fejezetben részletezett főbb jellemvonásokra, némi bepillantást nyerünk a társadalmi berendezkedés azon fájába, amelyre készíti napjaink britt munkását előre a munkásegyesületi mozgalom.

A munkásegyesületi tag előtt minden dolgok közt a legalapvetőbb az egyesülési teljes szabadság. Ez azt jelenti, hogy amíg a törvénynek meg kell adni a teljes védelmet a munkások társaságainak pénztáaira nézve, őket aztán, amennyire csak lehet, hagyja magokra; és hogy különösen, semmit se tekintsen büntetésre vagy kereset alá vételre méltónak, hogy ha egy munkáscsoport által vagy annak érdekében tétetik meg, ami nem volna büntetés vagy kereset alá vonandó, hogy ha egy csomóüzletember által nyereségek érdekében tétetnék meg. De, amíg a munkásegyesületi tagok követelik, hogy az ő tömörüléseiket hagyja magára a törvény, azt is óhajtják, hogy használják a törvényt az ő különös céljaik elérésére – a közszabályzatok útján a munka

munka” nagy osztálya az összes nyolcvankét foglalkozás közül a legrosszabb hatban, a túlzásúfolt állapotban élő családok százalékában volt található. *Life and Labour of the People*, IX. köt., 8. 1.

feltételeinek rendszeres szabályozására. Innen származik az ő óhajások egy teljesen demokratává váló választó-rendszer iránt, amelyben a többség akarata tényleg érvényesüljön. Az ipar szervezésére nézve, látjuk, hogy a munkásegysületek határozottan szemben állanak a társadalom minden függőleges szétválasztásával, amely gátolná a kézzel dolgozó bérmunkások kapcsolatát a tőkés munkaadókkal szemben. Ez azt jelenti, hogy a munkásegysületi tagok, mint ilyenek, nem barátai a munkabér-rendszer eltörlésének, még csak kísérletezni sem akarnak azzal. Ellenkezőleg azt szeretnék, hogy a munkabérek mellett való egyszerű munkáltatás helyettesítse a nyereségcsinálás minden formáját a kézi munkásoknál. Így határozottan ellene vannak az otthoni munkának, a kismestereknek és a nyereségrészesedésnek, és mellette a nagyiparnak, a maga fizetéssel hivatalnokokból álló bürokratikus igazgatásával. Amikor azonban a nagyipar átváltozik közös kezeléssé, a munkásegysületi tagok, mint ilyenek, ezt a változást vegyes érzelmekkel tekintik. A kormányi munka nagy részben az ő három módszerök közül kettőt lehetetlenné tesz, és még nincs bizalom a képviselőház akaratában és képességében arra, hogy legyőzze a régi állandó hivatalnoki kar ellenséges hangulatát a munkával szemben. A helyi hatóságokkal szemben több erélyök van a munkásegysületeknek, de még itt is, ámbár a rosszul fizetett és túldolgoztatott szakaszok óhajtják a helyhatósági munkát, a legjobban fizetett egyesületek haboznak felhívni a közvélemény ítéletét a magok megszorító szabályzataikra és monopóliumszerű viszonyaikra.

IV. FEJEZET.

A munkásegyleti mozgalom feltevései.

Eddigél arra szorítkoztunk, hogy a britt munkásegyleti mozgalomak tényleges politikáját fejtsük ki, amint az az egyes egyesületek módszereiben és szabályzataiban mutatkozik és azok egyenes következményeit. Meg kell még vizsgálnunk ezen módszereket és szabályzatokat, együtt a munkásegyleti mozgalomnak politikájával, mint egészet, a gazdasági tudomány világában és a közönység szempontjából. De mielőtt ezen új feladatra átmennénk, fontos, hogy teljes világításba helyezzük azon feltevéseket, amelyekre fektetik rendszeren a munkásegyleti tagok mind hitöket a munkásegyleti ügyben magában, mind különös követelmények igazolását. Ezen elvek, melyek ritkán fejtettek ki világosan, egyúttal megmagyarázására és egy tekintetben összegezésére is szolgálnak az áltatok javasolt módszereknek és szabályzatoknak.

Először is itt van minden reformernek minden korban közös feltevése – az a feltevése, hogy a gazdasági és társadalmi viszonyok határozott emberi beavatkozással, jobbra változtathatók.¹ A munkásegyleti tagok még csak

¹ Ezen hit annak lehető és kívánatos voltában, hogy a társadalmi élet viszonyai határozott módon megváltoztathatók, gyakran tekintetett tudományellenesnek, hogy ha nem is hitetlennek. Minden szándékos változást elítélnek, mint mesterségest – szembeszökölög azt tételezve fel, hogy a szándéktalanul létrehozott vál-

meg sem értették soha azt az – alkalmilag még most is felmerülő – felfogást, hogy van egy teljesen előre megállapított „béralap” és hogy az átlagos munkás részesedése a termelésből kizárólag azon számtani aránytól függ, amely fent áll ezen alap végösszege és a bérmunkások száma között. Ellenkezőleg, ők azt hiszik, hogy az az arány, amelyben az ipar összes termelése megoszlik a tulajdonosok, az agymunkások és a kézzel dolgozó osztályok közt, pusztán az emberi berendezkedés kérdése, és megváltoztatható hatályosan és állandóan egyik vagy másik osztály javára, ha megfelelő intézkedések tételtek. Ezt a felfogást részletesen meg fogjuk vizsgálni a következő fejezetben.

A munka feltételeinek megjavítására, akár a munka-bér, munkaórák, egészség, biztonság vagy kényelem tekintetéből, a munkásegyleti tagoknak tényleg, minden sokszerűsége mellett is szabályzatainknak, csak két eszközök van, amiket mi úgy fejeztünk ki, hogy a közös szabályzat esz-

tozások természetesebbek, mint mások, és valószínűbben eredményezik azt, amit óhajtunk. Még Mr. Lecky is abból farag vádat a munkásegylet! mozgalom, a modern radikalizmus és más mozgalmak ellen, melyeket nem szeret, hogy az ő politikájok az, „teremteni egy különböző társadalmi típust attól, amit a társadalmi erők szabad játéka hozott volna létre”, – amely politika szerinte „ugyanazon természetű eszmekörbe tartozik, mint a múlt védvám rendszere” (Democracy and Liberty, II. k., 383. 1.). A szociológia bármely tudományos tanulmányozója előtt ez a nyelv egyeneseit érthetetlen. „Hogy teremtsen egy különböző társadalmi típust attól, mint amelyet a társadalmi erők szabad játéka hozott volna létre ily mesterséges beavatkozás nélkül”, az oly politika, amelyet a munkásegyleti mozgalom közösen bírt nemcsak a védvám-mal, hanem minden nevelés és haladással, az angol egyházzal, a törvényszékkel, a magántulajdonnal és a családdal, és minden más társadalmi intézménnyel, akár jó, akár nem, akár közönyös az. Maga a művelődés is semmi más, mint teremtése egy különböző társadalmi típusnak attól, amit a társadalmi erők szabad játéka hozott volna létre, az embernek határozott, vagy „mesterséges” beavatkozása nélkül.

köze és a számmegszorítás eszköze. Azon szabályzatok, amiket a szabványos munkabér, a szabványos munkanap, a közegészség és biztonságról szóló fejezeteinkben tárgyaltunk, csak különböző formái egy ugyanazon elvnek – annak, hogy akár kölcsönös biztosítás, akár közös alku, akár a munka feltételei minimumának törvényi becikkelyezése útján, oly szabályzatok állíttassanak fel, melyek a munkások egész testületére alkalmazhatók. Mindezen szabályzatok azon elvre vannak alapítva, hogy amikor közös szabályzat hiányában, a munka feltételei a szabad versenyre vannak hagyva, az mindig azt jelenti a gyakorlatban, miként azok egyénenkénti alku útján állapítottak meg nagyon egyenlőtlen gazdasági erejű szerződő felek közt. Az ily megállapítás, azt állítják, mindig arra irányul, a munkások nagy tömegénél, hogy a munka lehető legrosszabb feltételei - utoljára maga a megélhetési színvonal – álljon be, míg még a kivételes kevés sem nyer állandóan annyit, amennyit máskülönben elérhetne. Ennélfogva úgy találjuk, hogy a közszabályzat elve általános jellege a munkásegyleti mozgalomnak, és hogy az a feltevés, amelyre az alapítva van, a munkásegyleti világ egyik végéről a másikig el van fogadva. A számok megszorításának jelszava más helyzetben van. Az iparágba belépésről szóló fejezetünkben leirtuk, hogy az ezen jelszót megvalósító szabályzatokat, melyeket egy időben természetesen gyanánt fogadtak el, egymásután mennyire alkalmazhatatlanoknak találták a modern ipar viszonyaira. Az a feltevés, amelyre alapított, - hogy jobb feltételek érhetőek el a versenyzők számának korlátozása útján – bizonyára nem tagadtatik meg egyik munkásegyleti tag által sem, de az nem mondható, hogy az a munkásegyleti világ érvényes hitcikkelyeinek fontos részét tenné. Mikor mi a munkásegyleti mozgalom gazdasági eredményeit akarjuk összefoglalni, a közös szabályozás és a számok korlátozásának ezen két jelszavára fogjuk összpontosítani bírálatunkat.

De ezen kezdetleges feltevések a munkásegyleti mozgalom szükségessége és a két jelszó hatályos volta felől

magokban nem adnak számot azon jellegzetes eltérésekről, amelyek meg vannak a különböző egyesületek közt úgy politikájuk általános jellege, mint az általuk kívánt szabályzatok tárgyában. A közszabályzatban való általános hit, nem nyújt, hogy azzal kezdjük, semmi vezérfonalat arra nézve, hogy egy különös iparág tagjai mennyi bért igényelhetnek vagy kaphatnak, vagy hogy hány órát gondoljanak ők egy teljes munkanapul. Tényleg nincs is munkásegyleti szabvány munkabér, hanem sok különböző munkabér, nincs egy munkásegyleti szabvány-nap, hanem a munkaórák változnak foglalkozásról-foglalkozásra. A politika ezen különbözősége még szembeszökőbben nyilvánul a számok megszorításának jelszavánál, egynéhány iparág még most is megtartván a segédek szoros korlátozását és a törvénytelen emberek kizárását politikájuk vezérfonalául, míg mások iparágokat teljesen nyílttá teszik minden újonjövő előtt, és kizárólag a közszabályzat fentartására fektetik a fősúlyt. A politika ezen különbsége és a típus különbsége egyik munkásegylet és a másik között, erősen kitűnik azon módszerek megválasztásában, amelyekkel végrehajtják szabályaikat. A kazánkovácsok például, igen nagy mérvben a közös alkura vetik magokat, míg a kőszénbányászok legalább is annyit kapnak törvényi becikkelyezés, mint bármely más módszer útján. A tizennyolcadik század alatt minden iparág, amely a segéd tartási szabályzatokat kívánta alkalmazni, természetesen a törvényhez fordult. Ma már egyetlen egyesület sem fordulna a parlamenthez ily kérdésben. Százötven év előtt különösen a képzett mesterember volt az, aki munkabérét törvényi becikkelyezéssel akarta megállapíttatni. Jelenleg az a törekvés, mely ezen eszme felé hajlik, csaknem kizárólag a munka alacsonyabb fokozatain nyilvánul meg. Mindezen kérdésekre nézve bármely különös egyesület eljárása – az az út, amelyen kísérli ő meg életbeléptetni a közös szabályzat jelszavát – főleg a tagoknak az iránti felfogása által állapíttatik meg, hogy társadalmilag mi a lehetséges. A politika szélesebb világában azt látjuk, hogy a választók egyik vagy másik politikai

párt politikáját főleg aszerint támogatják, amint helyeslik vagy helytelenítik a társadalomról való azon általános felfogást, amelyből az kiindul. A munkásegyleti tagok, az ő szűkebb körökben a munka feltételei tekintetében azon vezérelv három különböző felfogása által vannak vezéreltetve, amely szerint kellene meghatározni a munkabért, munkórát és a munkaszerződés más feltételeit. Ezen három feltevés, melyeket mi úgy különböztetünk meg, mint a szerzett érdekek tana, a kereslet és kínálat tana, és a megélhető munkabér tana, adja meg nekünk a kulcsot a munkásegyleti világ összeütköző politikáihoz.

A szerzett érdekek tana alatt mi azt a feltevést értjük, hogy a munkások bármely osztálya által addig élvezett munkabérek és más munkafeltételek semmi körülmények által nem zavarhatók meg rosszabbra. Ez volt az a tan, amely vezette, amint láttuk, azt a hosszú küzdelmet, mely egész 1860-ig tartott, a gépek behozatala vagy az eljárásban bármely újítás ellen. Ez a tan az, amely adja meg a keserűséget az elhatárolási viszálykodásokban, és fekszik gyökerén minden oly szabályzatnak, amely az iparághoz való jogosultságot tárgyalja.¹ Ez többet tesz, mint bármi más, arra, hogy életben tartsa az öröklés eszméjét, és a segédkezés meghoszszabbított időszakának gyakorlatát, mi g az egyes iparágak munkásait arra vezeti, hogy szorosan ragaszkodjanak azon eljáráshoz, mely korlátozza az iparágba belépők szá-

¹ Lássuk ezt például a gépészek között. „Az a kérdés, hogy egy esztergályos dolgozott a vízszintes fűróperselyen a Palliongyárban, eldöntetlen maradt; a munkaadók ragaszkodván azon jogokhoz, hogy ők válogatják meg a munkásokat és adják ki a munkát. Úgy látszik, hogy a kérdés tisztára van állítva, és teljes nyíltsággal kezelve. Az iparágban való biztosított érdeke a munkásoknak – ép úgy, mint a munkaadóké – kísérleti alkalmazás útján semmire zsugorodik össze. Eltenni helyéről egy munkást, amint jeleztük, a válogatás jogán a javasolt módon, ép oly igaztalanság; mintha ugyanazon eljárás javasoltatnék a munkaadó tőkéjére nézve”. A Tyneparti kerület küldöttjének jelentése az Amalgamated Engineers' Monthly Journal-ban, 1897 május.

mát még akkor is, ha a gyakorlat beigazolta, mikép az ily korlátozás keresztülvihetetlen. De a szerzett érdekek tana sokkal messzebbre terjed, mint ezen részletes szabályozások. Alig van oly iparág, amelynél ne volna az feltalálható egyik vagy másik alkalommal, amely a szokásos munkabérek vagy bármely más veszélyeztetett előjog védelmére ne buzdítaná a tagokat. Sok esetben tényleg úgy találjuk, hogy a munkásegyleti mozgalom mellett való egész érvelés ezen egy elvre van alapítva. Például a gépészek 1845-ben ügyöket egy tetszetős hasonlattal így támogatták: „Az az ifjú, akinek meg volt az a szerencséje és hajlama, hogy magát a társadalom hasznos tagjává, a természeti tudományok tanulása útján képezze ki, és aki ezt a szakmát elég eredménynyel tanulja arra, hogy megszerezze az orvosi oklevelet, természetesen elvárja némely tekintetben azt, hogy ő oly külön jogokra van jogosítva, amelyet a kontár nem igényelhet; és hogyha hasznos szakfoglalkozásának keretében háborgatva van ily betolakodó által, van módja rá, hogy a törvénytől keressen orvoslást. Ilyenek a tanult foglalkozással összekötött előnyök. De a mechanikus, ámbár esetleg ő is elkölthet közel ép oly nagy vagyont, és feláldozhatja életének ép oly nagy részét azért, hogy megösmerje a hasznos mechanizmus különböző ágait, nincs jogosítva ilyen törvényes előjogokra, Ennélfogva egészen megilleti őt, minden észszerű alapon, és minden lehetséges eszközzel, hogy megszerezzen magának a társadalomtól hasonló jogokat.”¹ Ugyanazon eszme van nem kevesebb világossággal felvetve a kisebb iparágak némelyike által is. „Tekintetbe véve – mondják a birminghami drótmunkások – hogy az az iparág, amelyből elünk, a mi tulajdonunk, melyet bizonyos évi szolgálattal szereztünk meg, ami nekünk szerzett jogot ad hozzá, és

¹ Rules and Regulations to be observed by the Members oi „the Jorneymen Steam Engine and Machine Malters and Mill-eight's Friendly Society” (Glasgow, 1845). Ezt a hasonlatot léüvegében ismétli a gépészek egyesült társaság» alapszabályainak sok kiadásában.

hogy nekünk így egyedüli és kizárólagos jogunk van arra, mint ahogy fog bírni jövőben is mindenki, aki ugyanazon eszközökkel szerzi azt meg. Ez lévén az eset, szembeszökő, hogy a mi kötelességünk megvédeni, minden méltányos és törvényes eszközzel, azt a tulajdont, amiből mi élünk, mindig ép oly gondot fordítva arra, hogy ne gázoljunk a mások jogaiba. Ezen célból alakítottuk ezt a társaságot” stb.¹ A szerzett érdekek, ezen fogalmát a munkások néha oly messzire előtérbe állítják, mint azon hatalmas szervezet, amely az utóbbi időkben különösen az „Ipar” neve alatt lépett előtérbe. Így a bodnárok, akiknek főm unkaadóik akkor is, és ma is a serfözők voltak, 1883-ban élénken érezték a nevelés és mérsékletesség terjedését, mint szintén a helyi döntés fenyegető rendszabályának életbeléptetését. „Több yorkshirei város – szólt hivatalos körlevelők – éveken át egész mostanig nagyipari központ volt a kiviteli üzletre nézve. Ezen ipari központok elsepertettek, és szomorúan kell megállapítanunk, hogy semmi sem jött helyökre pótolni őket, a következmény az lévén, hogy mindezen munkásoknak másutt kellett helyet szerezni magoknak. Amellett kénytelenek vagyunk érezni azt is, hogy a nevelésügy terjeszkedése egy nagyon is hatalmas tényező, és oly csapás, amelyet nem könnyen fogunk kiheverni. Aztán ott van a nagy északi báró Sir Wilfrid (Lawson, a mérsékletességi ügy apostola), aki, mint az ezüstműves macedóniai Demeter, és a rézkovács athénei Nagy Sándor, sok bajt okozott már eddig is nekünk, és amint beszédeinek hangjából kitetszik, fog még tenni ezután is.”²

¹ Kivonat egy előszóban foglalt beszédből a drótkészítők birminghami segélyző társaságának alapszabályaihoz és szabályzataihoz, amely kis egyesület 1869 augusztusán keletkezett. Ugyanezen bevezetést használták 1860-ban társasági alapszabályaikhoz a Sheffield! vasúti rugókészítők; lásd a munkásegyleti szabályzatokról szóló jelentést: Report on Trade Societies and Strikes of the National Association for the Promotion of Social Science (London, 1860), 131-132. 1.

² A bodnárok kölcsönös társaságának havi jelentése 1883

Igen nehéz a középosztályi megfigyelőknek, akik hozzászórtak ahhoz, hogy a szerzett érdekek tanát csupán a tulajdonjogokra szorítsák, megérteni azt a buzgalmat és meggyőződést, amivel akarja a képzett mesterember ezt a tant alkalmazásba venni az iparúhoz való jogosultságban. A természetjogról való ezen önkénytelen meggyőződést mi nagyrészen az eszme hosszú és tisztességes történetének tulajdonítjuk. A tizenharmadik század közepéig ez kétségbe sem vonatott. A mesterember céh vagy becikkelyezett társaság tagjai előtt annyira botrányosnak és a természetes igazsággal annyira ellentétesnek látszott volna, hogy egy fel nem jogosított kontár furakodjék be iparágába, mint az, ha egy tolvaj ellopja kész áruját. Sőt ez a felfogás nem is szorítkozott a közönségnek csak valamely különös részére. Azon idő közigazdái és állam fér fiai előtt a szerzett érdek védelme az iparúgak bármely osztályánál nem kevésbé alapvető elvének tetszett a polgárosult társadalomnak, mint a földbirtok vagy szolgáltatások tulajdona. „A mi ősatyáink” – mondotta Zsigmond császár 1434-ben – nem voltak ostobák. A céhek azon célból állítottak fel, hogy ezek útján mindenki megkereshesse mindennapi kenyerét, és senki sem

február. Ez a felfogása a szerzett érdekeknek a nemzet ivőszokásáról egy nyomon jár azzal a kísérlettel, mely a tulajdonjog szentségével akarja felruházni a munkaadó képességét arra, hogy olcsón bérelje a munkát vagy túlhosszú időn át dolgoztasson. Így Sir James Graham, úgy beszélvén a képviselőházban, mint a korona felelős minisztere, ünnepélyesen úgy ítélte el az 1844-iki tíz órás javaslatot, mint „Jack Cade” törvényhozása (Greville: *Journal of the Reign of Queen Victoria II.* köt. 236. 1.; lásd Sidney Webb és Harold Cox: *The Eight Hours' Day*, London, 1891, 240. 1.); és egy vezető lancashirei gyáros 1860-ban nyilvánosan így érvelt, hogy: „a munkásegylet ereje... elrabolja (mert nem tudok szelídebb kifejezést használni) ... a tőkéstől az ő jogát a vásárlásra. Edmond Potter: *Trades unions and their Tendencies*; egy értekezés, mely megjelent a társadalmi tudományok előmozdítására alakult országos egyesület kiadványai közt 1860-ban, 758. h

okozzon zavart más mesterségnek. Ezen az utón a világ megszabadul a nyomortól, és mindenki megtalálhatja megélhetését”.¹ „Az igazság első szabálya az – mondotta a párisi parlament háromszázötven évvel később – hogy megtartsa mindenki részére azt, ami az övé; ez a szabály fentáll nemcsak a tulajdonjog fentartásában, de még inkább a személyt illető azon jogok fentartásában, amelyek a születés vagy társadalmi állás előjogaiból erednek”.² „Megadni minden alattvalónak különbség nélkül – érvelt ez alkalommal Sogurier, a kitűnő főügyész – azt a jogot, hogy raktárt tartson vagy üzletet nyisson, annyit tesz, mint megsérteni azok tulajdonát, akik a bejegyzett céheket képezik.”³

De az iparágban ily szerzett érdek eszméje, ámbár egy lényegileg konzervatív jellegű szentesítést a maga hosszú és tiszteletreméltó történetéből kap, nem pusztán a hagyományon alapul. Azon emberekre nézve, akiknek a folytonos munkától függ mindennapi megélhetésük, az, hogy megélhetésük módja az elvételtől és betöréstől megóvassék, ép oly alapvető részének tetszhetik a társadalmi rendnek, mint a földbirtokosok előtt. Amit mind a két fél igényei, az a megélhetés biztos és állandó volta, azon fentartása a megállapított várakozásnak”, amely a művelt élet „megfelelő feltétele”. És könnyű ezen társadalmi felfogást a személyes jellem elemi megfigyelésére vezetni vissza. Hogyha az ember saját ténye vagy mulasztása folytán szerencsétlenség áll be, lehetséges abban találni a kártérítést, hogy az ráviszi őt szokásainak megváltoztatására. De ha az egyedek vagy az

¹ Goldasti: *Constitutions Impériales* IV. köt. 189. 1.; idézve Dr. Brentano által, 60. 1. *History of Trade Unionism.*, 19. 1.

² A párisi parlament tiltakozása Turgot rendeletei ellen a Corvée és a Jurandes eltörlése tárgyában; W. Walker Stephens: *Life and Writings of Turgot* 132. 1; Jobez: *La France sous Louis XVI.* 329-331. 1.

³ Séguier ügyész beszéde a törvényszék előtt Turgot rendelete tárgyában; W. Walker Stephens: *Life and Writings of Turgot*, 134. I; *Oeuvres* II. 334-337; Lonein, *LIV.* III. c. IX.

osztályok oly szerencsétlenségek által sújtatnak, amelyek elhárítására semmit sem tehettek, a tapasztalás azt bizonyítja, hogy ha esetre nem ragadtatják is magokat eltérő belenyugváásra, nincsenek arra sem sarkalva, hogy magokra támaszkodjanak, ellenkezőleg, arra lesznek hajlandók, hogy tehetetlenek és dologtalanokká legyenek. Nem várhatunk határozott előrelátást vagy kitartó szorgalmat egy vulkánon élő közönségtől.¹ Tényleg ez az alapérv minden ellen, ami csökkenti a magántulajdon biztonságába vetett érzést, vagyis minden „rázkódás vagy zavar ellen, amely megtámadná azi a várakozást, amely a javak bizonyos részletének élvezetére vonatkozó törvényeken alapul.”² És hogy ha a tulajdonjogról áttérünk annak szerződészerű birtoklására, ugyanazon érvet fogjuk feltalálni az ír és az angol bérlők hosszú és si-

¹ Buckle feljegyezte a fölindulások hatását a jellem gyönggítésére; „az emberek, akik oly legkomolyabb veszélyek tanúi, amelyeket sem kikerülni, sem megérteni nem tudnak; telve lesznek saját képtelen voltok és segédeszközök szegény voltának öntudatával” (History of Civilisation I. köt. 123. 1.). A középosztályú bírálók gyakran elsiratják a jövőre való azon nem gondolást – hiányát annak, hogy állandóan kövessenek valamely megfontolt élettervet, – amely jellemzi a munkást, aki változó iparba fogott, és némi mértékben az egész kézi munkásosztályok közt mi annak az érzésnek tulajdonítjuk, főleg a heti

munkabér keresésben, hogy ő életfentartásának állandóságában oly körülményektől függ, amelyek felett nem gyakorol ellenőrzést, és hogy ő azon modern szokás folytán, mely a munkások felfogadását és eleresztését rövid vállalatok szerint szabályozza, vdágosan érzi azon hullámzásokat, melyeknek elhárítására III.1 tehet semmit..

² Bentham: Principles of the Civil Code I. rész. VII. fejezet. 1816-ban a Whig vezetők nem engedtek meg a képviselőgazban semmi vitát sem a sinecura-hivatalok, vagy még csak a túl magas fizetések felett sem, azon okból, mert, amint Francis Horner írta Lord Hollandnak „Csiklandós dolog finom megkülönböztetését vonni a tulajdon körül”.. Memoirs and Correspondence of Francia Horner M. P. (London, 1843) II. köt. 386. 1.

kerre vezetett agitációjában egy oly törvény meghozatala iránt, amely az ő „bérlői jogait” biztosítsa. Most már el van ismervé, hogy nem lehet várni a föld bírlalóitól, hogy az önfeláldozás, előrelátás és erély azon mértékét gyakorolják, mely szükséges arra, hogy bérlőiteket a lehető legmagasabb termelési színvonalra állítsa, hogy ha munkájok gyümölcse önkényüleg elvehető, amikor csak tetszik gyakorolni a tulajdonosnak azt a törvényes jogát, hogy kidobja a bérlőt. Hasonló gondolat fekszik a törvényesen szabályozott érmekérdés javára való általános meggyőződés gyökerén. A bimetallisták épúgy, mint a monometallisták egyaránt sajnálják a nemzeti vállalkozásra gyakorolt káros hatását annak, hogy ha a kereskedők és iparosok észszerű várakozását tönkre teszik oly pénzürtéki hullámszások, amelyek felett ők semmi ellenőrzést nem gyakorolhatnak. Nem szükséges fárasztanunk az olvasót más oly példák felsorolásával¹ (ilyenek a szabadalmi és szerzői jog, a rendes gyakorlat, hogy kárpótlás adatik a hivatal megszüntetésekre, és mind az a száz és száz igénye a kártékonyán érintett egyéneknek, amelyek az angol Lands Glauses Consolidation Actsokban megvannak állapítva), amelyek útján megfontoltan védeni óhajtották a közönség az egyes egyéneket vagy osztályokat azon rossz hatástól, amelyet gyakorol a jellemre, ha azt találják, miszerint az ő igyekezetök és áldozataik semmivé vannak téve oly körülmények által, amelyeknek elhárítására nincs hatalmuk. Ha megemlékezünk azon nagy védelmi hálózatra, amelyet a jelen században építettek fel a szellemi munkások és tulajdonbirtokosok érlelmi módjuk állandóságának és biztonságának védelmére, különösen látszik, hogy épen ezen osztályok azok, amelyek nem értik meg, miért epekedik annyira ugyanezen előny után a heti bérmunkás. „Egy munkás ember – mondja a munkások egyik szószólója – ha egyszer megtanult egy iparágat, vagy képessé lett bármely becsületes módon jobb életmódot ke-

¹ C. A. Gripps: Principles of the Law of Compensation, 3-ik kiadás (London, 1892).

resni meg, hasonló módon igényt tarthat megfelelő kártalanításra, hogyha ipara vagy tulajdona háborgattatik vagy kevésbé jövedelmezővé tétetik, mint egy vízimalom birtokosa, kinek kártalanítás jár, ha a víz elvonatik. Minden faja a tulajdonnak bőven van védve, kivéve a szegény ember egyedüli birtokát, az ő és gyermekei munkás szokásait.¹

³ J. Jarrold: A Comparative Statement of the Number of Laborers employed in the Execution of the same Quantity of Work if executed by Hand or Machine (Norwich, 1848). Sismondi már 1834-ben ráutalt, hogy „igazi kiszámítását állítani fel annak, hogy mit nyer a társadalom valamely műszaki felfedezés által, le kell abból húzni azt a veszteséget, mely származik azon összes munkásokra, akik annak folytán elbocsáttatnak, amíg ép oly előnyös foglalkozást találnak, mint amilyen az volt, melyet elhagytak. „On Landed Property”, a Revue Mensuelle d'Economie Politiqueban 1834 február; lefordítva az ő Political Economy and the Philosophy of Governmentjében (London, 1837) 168. 1. Nem elegendő azt állítani, amint gyakran megtörténik, hogy a munkás szerzett érdekének bármily elismerése az ő iparához nem volna összeegyeztethető azon ipari mozgékonyssággal, amely nélkülözhetetlen a modern társadalomban. A közönség természetesen nem engedheti meg, hogy bármely egyén vagy osztály szerzett érdeke útjában álljon egy olyan változásnak, mely a közzjóra szolgál. Ez beismerten áll minden szerzett érdekre, akár föld, személyes birtok, közhivatal vagy bármi más legyen is az. De amikor egy tulajdon birtokáról vagy egy közhivatal betöltőjéről van szó, a szükséges mozgékonyság biztosítható anélkül, hogy az érdekelt egyénekre veszteség hárulna a pénzkárpótlás egyszerű módjával. Nehéz belátni, hogy miért ne kártalaníttassanak azok, akiknek foglalkozásuk károsan zavartatik meg egy vasút, vagy más a parlament szavára létesült eszköz útján, az életfentartások eszközeiben okozott károkért ép oly módon, mint a földbirtokos. Δ munkán kívül helyezett munkásoknak ezen igénye törvényhozási kártalanításra elismertetett J. S. Mill által is. Azon társadalmi előny, amely származik az új eljárások és gépek alkalmazásából, így szól „nem menti fel a kormányt azon kötelessége alól, hogy enyhítse és ha lehetséges, meggátolja azon bajokat, amelyeket ezen végleges előny forrása hoz vagy hozhat a létező nemzedékre és mivel a javítások, amelyek egészben véve nem csökken-

tik a munkaadást, csaknem mindig kitesznek valamely részleges osztályt a munkából, nem lehet jogosultabb tárgy a törvényhozó gondjaira, mint azoknak érdeke, akik így feláldoztattak¹ polgártársaik és az utókor javára”. (J. S. Mill: Principles of Political Economy I. könyv VI. fejt. 3. rész 62. 1.). Nem tudunk egy esetet sem, ahol ezen emberies elvnek elég tétetett volna. Igaz, hogy azon munkások esetében, akik a gépek miatt veszítették el helyüket, nem volna sem lehetséges, sem kívánatos nekik kerek pénzösszegeket fizetni. De hogyha hajlandók dolgozni az új eljárás szerint, nem látszik fentforogni semmi méltányos ok az ellen, hogy miért ne tartassanak meg korábbi bérük mellett még a közönségre háruló jelentékeny időleges veszteség mellett is. Az angol törvényhozás eljárása a szerzett érdekek megzavarásáért adott kártalanítás tárgyában ugyan szeszélyes volt a végletekig, mert az érdekelt osztály pillanatnyi befolyásától függött főleg. Így nem adatott semmi kárpótlása a sorsjáték-tartók és szolgálk része sem a tőke, sem a foglalkozás elvesztése címén, amikor a magán-sorsjátékok 1698-ban hirtelen eltiltattak. A hajótulajdonosok és kereskedők, akik a külön tervek szerint épített rabszolgaszállító hajókba nagy tőkét fektettek be, nem kaptak semmi kárpótlást, mikor 1807-ben a rabszolgakereskedés eltiltatott. Más oldalról, amikor 1834-ben a rabszolgák a britt gyarmatokban szerződéses szolgálkává változtattak át, húsz millió sterling szavaztatott meg a tulajdonosoknak, bár sem előbb, sem később egy más ország sem járt el így. Az irlandi parlamenti városok tulajdonosai kárpótolattak, amikor az Unió elvette a helyeket, de az angol parlamenti városok tulajdonosai, amelyek ép oly elismert jövedelmi források voltak, semmit sem kaptak, mikor az 1832-iki reformjavaslat elseperte őket. A mi magunk idejében, ha egy városi tanács maga állítja fel műhelyeit és a közpénzeiket használja fel arra, hogy végkép megszabaduljon korábbi vállalkozóitól, nem fizet nekik semmi kárpótlást sem a tőke, sem az életfentartás elvesztéseért. De hogyha az új műhelyek csak elsötétítik is a kilátást a vállalkozó ablakaiból, a városnak kártérítést kell fizetni. A parlament teljes jogot ad a közhatalóságoknak tönkretenni, ha tudják, a létező gázművek magántulajdonosait nyilvános villamos világító-művek felállításával, sőt tönkre tenni a részvénytársasági temetők üzetét is, nyilvános temetőket nyitva meg. De a képviselőház féltékenyen óvakodott megengedni bármely városi tanácsnak, saját magának állítani fel gázgyárt, míg bármely magán-gázgyár jelenik meg ellenző gyanánt; vagy akár

De ámbár a filozófia tanulmányozója kész is elismerni, hogy a szerzett érdek minden formájának közös eredete van az ember visszaborzadásában egy felállított várakozás csalódásából származó nagy társadalmi bajtól, még sem lesz oly kész elfogadni a gyógyszer értékes voltát. Nagyon könnyen megtörténhetik, hogy a személyes érdek némely formáira alkalmazva, az orvosser nagyobb társadalmi bajokat okozhat, mint azok, amelyeket meggyógyít. Így a közvélemény ma együtt érez Turgotval és Adam Smithtel, mikor elítélik a zárt testületek rász eredményeit, amelyekkel pedig a mestereberek egymásután következő nemzedékei voltak törvényesen biztosítva megszokott életmódjukra nézve, akár tartottak lépést az idővel, akár megalégedetten cammogtak tovább is a régi módon. Teljesen ugyanazon eszmemenettel a magántulajdon intézményeinek ellenségei azt állítják, hogy legalább is az örökölt vagyon tekintetében az túlmegey a célon, és azáltal, hogy a személyes munkától független megélhetést biztosít, tényleg ellentétben van azon fő feladátával, mikép minden nemzedék a saját erőinek legnagyobb mérvű kifejtésére legyen utalva. Amint érveltek a céhek ellen, a modern demokrácia tagadja bármely csoport vagy szakasz azon jogát, hogy a kevésbé szerencsés kívül állók kizárása mellett monopolizálja a közszolgálat bármely alkalmát. Ugyanazon módon a magántulajdon ellenzői azzal érvelnek, hogy a föld és tőkéből valóságos monopóliumot teremtven egy aránylag kis osztály javára, a kizárólagos tulajdon joga tényleg megakadályozza a polgárok egész osztályait abban, hogy hozzáférhessenek a termelés azon esz-

csak saját kutat fúratni, hogy új és teljesen különböző vízellátást biztosítson a közönségnek, anélkül, hogy előbb teljesen ne kártalanítana minden létező víztársaságot, nem azért, mintha elvenné földjét, gyárát vagy vizét, vagy megsértene bármely monopólium-jogot, hanem pusztán a jövedelem veszteségeit. Az, hogy vajjon az évente adott határidőhöz kötött jogosítvány birtokosa szeszés italok árulására van-e vagy nincs-e méltányosan jogosítva kártalanításra, ha a parlament jövőre elhatározná mel nem újítani azt, egy ma szenvedélyesen vitatott kérdés.

közeihez, amelyekkel volnának csak képesek tehetségeiket kifejteni. Jelentős dolog, hogy csaknem ugyanazon frázis - a munkához való jog - használtatott Turgot által érvül a céhek ellen, és Louis Blanc által a tőke és föld magántulajdonának elítélése gyanánt,¹

Azonban nem ezen általános érvek voltak azok, amik rábírták a parlamentet, hogy a mesteremberek szerzett érdekeiket keresztülgáolja. Az új feltalálások özönében, egy törvényes jog az iparhoz, vagy a segédek törvényes korlátozása, amíg terhes megszorítás lett volna, megszűnt biztosítani a munkás megélhetését. Az egyedüli orvoslás a szerzett érdekek ebből folyó megszavazására csak az lett volna, ha megörökítik a létező ipari rendet, a gépek vagy bármely más újítás teljes eltiltása útján. Az államférfiu előtt, aki a legnagyobb nemzeti vagyon biztosítására törekszik, minden ily megtiltás öngyilkosság számba volt veendő. Az ipar vállalkozó vezetői új osztályának minden korlátozása útjában állott volna tőkék azon szabad felhasználásának, amikből származtatják ők a magánvagyon!. A birtokból kitett céhtagok nem tudtak találni magok részére semmi alternatívát a *laissez faire* ellenében, és az uralkodó osztályok közül egyik sem gondolt semmi módjára sem a kártérítésnek. Amint az ipari forradalom előre haladt, a mozgékonyság bármely meggátlása ellenében a kifogás csak növekedett erejében. A munkások új seregei növekedtek fel, akiknek már nem volt önmagoknak szerzett semmi érdekek, és ennélfogva ellenezték minden oly felfogását a társadalomnak, amely kizárta volna őket a legjövödelmezőbb foglalkozásokból. Végezetül, ott van a fogyasztók nagy tömegének emelkedő befolyása, amely nem volt hajlandó beismerni,

¹ A dolgozás joga minden ember tulajdona, és ezen tulajdon az első, a legszentebb és legelidegeníthetlenebb minden közt („Bevezetés a céhek eltiltásáról szóló törvényhez: *Oeuvres de Turgot*: E. Daire, Paris, 1884 II. köt. 306. 1.). Ez a *droit à travailler*” hetven évvel előzte meg Louis Blanc „*droit au travail*”-ját.

hogy a munkások egyes osztályai megállapított várakozásainak be nem következése elegendő ok arra, hogy az ő folyton változó kívánalmaik kielégítésére a legolcsóbb mód elzárattott. Az eredmény az, hogy magok a munkásegyesületi tagok is érezik, mikép a szerzett érdekekről szóló tan idejét múlta. Azonban még mindig szenvedélylyel ragaszkodnak hozzá minden iparágnak konzervatívabb gondolkozású tagjai, akik előtt ez teljesen igazol minden oly korlátozó szabályzatot, amelyet csak képesek fentartani.¹ Természetese^ legerősebb ez az idős, régi kézimesterségekben. Azok, akik törődtek vele, hogy kikutassák az iparosvilág mindazon szegleteit és szeszélyeit amelyek még ez ideig kikerülték a kereskedelmi küzdelem teljes erejét, ezekben a munkásegyesületi jellemben egy különös tyrust fedeztek fel. Ahol csak a szerzett érdekek tanát még mindig fentartják a munkások és megengedik a munkaadók, – ahol, hogy így mondjuk, a munkaföltételek öntudatosan nem a versenyző csata-terén, hanem a különböző osztályok megállapított várakozásain fordul meg, – ott mindenütt úgy találjuk, hogy a tagok nagy csoportjában mindig szokatlanul divatos az, amit szelíd természetnek nevezünk – az az együttes jelenléte a nyugodt méltóságnak, komoly udvariasságnak, és szem-meltartása más emberek jogainak és érzelmének, ami rendszeren össze van kötve régi családi és hosszú idő óta megállapodott helyzettel. De a jellemnek ez a typusa minden nappal ritkább és ritkább lesz a munkásegyesületi világban. A szegzett érdekekről szóló régi tan, tényleg elvesztette életképességét. Titkosan még mindig lelkesedik érte sok

¹Így még 1897-ben úgy találjuk, hogy egy öreg szedő így ír „Üres beszéd azt mondani, hogy nem tudunk ellentállani a gépnek. Én azt mondom, hogy tudunk is, kell is. Földre kell-e vetni magunkat a magasabb civilizáció örökös jelszava előtt, *iogy kisépertsünk a világból szó nélkül? Hogy megéljen saját iparából, mindenkinek vele született joga, és aki megrövidíteni akarja ezt a jogot, áruló a közönséggel szemben.” Levél a Typographical Circularhoz, 1897 február.

munkás, és ethikai jogosultsága, a különböző munkás-egyesületek közti vitákban, tétovázás nélkül felhozatik mindkét oldalról. De úgy találjuk, hogy nem uralkodik már ez a munkás-egyesületek vezetőinek elméjén, nem szerepel már tárgyalásaikban a munkaadókkal, és a nyilvános felhívásokban a közönség támogatására. Bármily sors várja is jövőben a szerzett érdekek többi formáit, a haladásért való modern szenvedély, amely a társadalmi szervezetnek lehető leggyorsabb hozzáidomulását igényli a társadalmi igényekhez, tényleg aláaknázza azt a felfogást, hogy bárkinek is lehessen szerzett érdeke egy foglalkozásban.

Amikor a jelen század kezdetén, a szerzett érdekek tanát, amennyiben a bérmunkásokra vonatkozik, végleg visszautasította a képviselőház, a munkás-egyesületek visszatolattak arra, amit mi a kereslet és kínálat tanának nevezünk. A munkásoknak azt mondták, barátaik és ellenségeik egyaránt, hogy ők tovább már nem tekinthetők oly polgároknak, akik megállapított várakozásaiknak törvényes védelmére igényt tarthatnak; hogy a munka ép oly árucikk, mint minden más; és hogy az ő valódi helyzetük a vásáron az eladók helyzete, akik jogosítva vannak, minden lehetőt megtenni saját érdekekben az ország törvényeinek korlátai közt, hanem hogy semmiféle jobb feltételeket nem kaphatnak azoktól, akikkel tárgyalnak, mint amelyeket az alkuvás rendszer fogásaival érhetnek el. A munkaadó üzlete az, hogy vegye meg a munkát a legolcsóbb piacon, és a munkásé az, hogy adja el azt a legdrágább piacon. Ebből az következett, hogy bármely igény igazságos voltának egyedüli megítélő mértéke azon képesség volt, amelylyel azt valószínűsíteni lehet, s így az egyedüli mód, amely utón a munkások jobb munkafeltételeket érhetnek el, az, ha erősítik stratégiai helyzetüket a munkaadóval szemben. A History of Trade Unionism-ban leírtuk, hogy mint jött be ezen tan az Owen-féle Utopianismnak megbukása után a munkásmozgalomba, így a flint üvegekészítők, akiknek erős és megszorító tömörülésök 1849-től kezdődik, egész politikájukat bevallottan a kereslet és kínálat tanára alapították. „Amikor

– így írt főhivatalnokok 1869-ben – úgy találjuk, hogy Mr. Nasmyth (a munkásegyletekről tárgyaló királyi bizottságnak) azt fejt ki, hogy mily előnye a munkaadónak a felesleges munkakínálat, könnyű megérteni a munkásoknak azon következményeket, melyekkel jár minden korlátlan számú új munkások megjelenése bármely piacon, és az ő kifogásaikat ezen gyakorlat ellen. Az, hogy az állam rendeljen el bármily ily korlátozást, bizonyára igen helytelen politika volna. De azoknak eljárása, akik nem akarnak dolgozni a segédek korlátlan számának rendszere mellett, előtünk teljesen hasonlóan látszik azon munkaadókéval, akik viszont azt sürgetik. Mind a két fél igyekszik mindent megtenni saját érdekében, és egyik sem akarja fontolóra venni azok érdekeit, akiket eljárások közelről bánthat. A mesterek olcsóbbnak találják annyi fiút fogadni fel, amennyit tudnak, és ott hagyják az így kitett munkásokat a magok dolgára. A munkások a magok részéről érdekekben állónak találják, hogy ne dolgozzanak a fiúk korlátozatlan száma mellett, és ott hagyják a még be nem szokott fiúkat, hogy tegyenek, amit tudnak magoktól. A munkaadó meztagad minden felelősséget arra nézve, hogy mily következményei lesznek annak, ha középkorú munkások egy számát fiúkkal cseréli ki, azon az alapon, mert a tőke érdeke az, hogy a legolcsóbb munkát találja meg, amint csak lehet, A munkások pedig testületök érdekében állónak azt találják, hogy ily feltételek mellett ne dolgozzanak. Az érdekek ezen harcában, amikor egyik fél sem ismer el semmi más kötelezettséget azon kívül, hogy saját érdekeit biztosítsa, nekünk úgy látszik, hogy az állam részéről az egyedüli biztos eljárás a teljes részrehajlatlanság. Addig, amíg a rendes törvényeknek semmi *megsértése he nem* következik, és *semmi* törvényhozási megszorítás nincs, mindegyik félnek el kell viselni a saját eljárásából eredő következményeket.”¹

1843 és 1880 közt a kereslet és kínálat tana, bár álta-

¹ Szerkesztőségi cikk a 'Flint Glass Makers' Magazinében VI. köt. 7-dik szám (1869 március).

lánosan sohasem fogadtatott el, uralkodó helyet foglalt el a munkásegylet! eszme vezetőinek legnagyobb részének elméjében. A munkásoknak tapasztalatai szempontjából tekintve az egyéni alku hátrányos volta felől, továbbá tekintettel a pusztán helyi egyesületek gyenge voltát, ez azt jelentette, hogy erős országos társaságokat kell szervezni, nagy tartalékalapokat kell gyűjteni, és törekedni arra, hogy a munkakínálatot az egész iparágban ellenőrizzók az ország egyik szélétől a másikig. Továbbá magában foglalta ez azt, hogy fokozatosan át kellett fejleszteni a kizárás politikáját a befoglalás politikájává. Ahelyett, hogy a munkásegyleti tagságot féltékenyen csak oly munkásokra szorítanák, akik „megérdemlik” az iparághoz való jogosultságot megszorító viszonyok közt eltöltött segédminőség útján, az egyesületek mind tovább és tovább haladtak abban, hogy minden törvényes eszközt felhasználjanak arra, hogy taggá kényszerítsenek minden arra való munkást, akit tényleg dolgozni találnak az ő iparágokban, bármilyen mérvben legyen is kérdéses az, hogy mily utón szerezte ő meg a maga képességét. A segédtartás tárgyában követett politika ennek folytán, nagy átváltozást szenvedett. Az öröklés, az iparágba való jogosultság megvétele és eladása és a tanulók és elfogadottak közt való hagyományos arány, fokozatosan elhalványuló eszmékké lettek, amelyet az az őszinte és némi mérvben cinikus politika váltott fel, hogy az iparágba való belépés úgy szabályoztassék, hogy az egyesület tagjait az a lehető legjobb helyzetbe hozza a munkaadókkal való alku-dozásban. A munkáspiac öntudatos kezelése, a kereslet és kínálat tanának egyenes következménye, különböző formákat öntött magára a különböző iparágokban. Például a Flint üvegekészítőknél, arra vezetett, hogy egyáltalában szabatos rendelkezés hozatott létre, az iparágba való belépés és a haladás fokozatról-fokozatra úgy szabályoztatván, hogy minden üresedés rögtön betölthető legyen, amint az beállott, de hogy egyik fokozaton se maradjon egy munkás sem soha munka nélkül. „Ez – mondották ők – egyszerűen a kereslet és kínálat kérdése, és mi mindnyájan tudjuk, hogy ha

nagyobb mennyiséget kínálnak egy cikkből, mint amennyire tényleg szükség van, akkor azon cikkeknek, akár munka legyen az, akár bármely más cikk, olcsóbbá válása természetes eredmény.”¹ A következtetés volt a fiú-munka szoros korlátozása. „Nézzünk a szabályzatokra és tartsuk vissza a fiúkat; mert ez az alapja a bajnak, ez a mi haladásunk titka, ez az a szegletkő, melyen társaságunk dolgozik, és ez a jövő nemzedékek reménye.”² A gyapotfonók, elfogadván azon kiindulási pontot, hogy munkabérek szükségképen kizárólag az ő stratégiai helyzetüktől függenek a vásáron, úgy találják, hogy teljesen az ellenkező politika az, amelylyel leginkább képesek elérni céljaikat. Ahelyett, hogy megkísérlenék megszorítani a fiúk számát, azt követelik, hogy minden fonó mellett ott álljon két darabszámos, a tanulók aránya a felnőttekhez tízszeres olyan nagy lévén, mint ami szükséges a kínálat fentartására. Ezen szabályzatra a munkaadóval való minden tárgyalásnál nagy súlyt fektettek, kifejezetten azon az alapon, hogy csakis ily berendezkedés mellett képes az egyesület biztosítani tagjainak a lehető legmagasabb munkabéreket.³ De a tan megváltozásának legszembeszökőbb eredménye volt a munkabérek és munkaórák tárgyában folytatott politika felforgatása. A szerzett érdekek tanának befolyása alatt, a tizenennyolcadik századi munkásegyséletek főleg arra korlátozták magokat, hogy fentartsák szokásos életmódjokat; többet ennél fogva nem akkor kértek, amikor a haszon nagy volt, hanem akkor, mikor a megélhetés megdrágul. Azon felfogás nyomása alatt, hogy a munkabéreknek az összetömrült bérmunkások stratégiai helyzete által kell meghatározatni, a jelen század közepén a munkás-

¹ History of Trade Unionism. 183. 1.

² Flint Glass Makers' Magazine. 1857 szeptember; History of Trade Unionism, 184. 1.

³ Ezen tünemény gazdasági megmagyarázására – mely ami véleményünk szerint közelebb jár az igazsághoz, mint a Flint üvegtészítőké – lásd a munkásegyséleti mozgalom gazdasági jellegéről szóló további fejezetet.

egyesületek merészen felállították a jó üzlet-menetelek idején azt az igényt, hogy a lehető legjobb béreket szorítsák ki a munkaadóktól akkor, amikor azok a végtelen hasznot hajtó megrendeléseket legjobban óhajtják teljesíteni. A középosztályi! közvélemény, amely, mint kikerülhetetlen, elfogadta a sovány esztendőben a kereslet és kínálat által okozott éhségi munkabéreket, fel volt háborodva 1872-73-ban arra a hirre, hogy a kőszénbányászok és vasmunkások, a bőség ezen idejében, naponta tíz shillinget, sőt egy font sterlinget is követelnek, és bőségesen lakmároznak zöld borsón és pezsgőn. Az ipar nagy vezetői, ámbár túlságosan megijedtek a munkásegysületek azon követelésén, hogy osztozzanak velők a jó idők nyereségén, nehéznek találták, hogy visszautasítsák az ő saját kereslet és kínálati tanoknak ezen alkalmazását. Ennélfogva úgy látjuk, hogy különösen a kőszénbánya és vasüzletekben, igyekeztek értelmi egyetértésre jutni a munkásegysületi vezérekkel, amely a simuló skála híres jelszavában öltött testet. A dur hámi és northumber-landi kőszénbányatulajdonosok, és az észak-angliai vasművek egyszer s mindenkorra elhagyták azt az elméletet, hogy a munkabéreket az egyes munkásoknak önmagok közt folytatott versenye állapítsa meg, vagy az egyes munkaadó ügyessége az alkudozásban. Így őszintén elfogadták a munkásegysületi mozgalom főgerincét, nevezetesen, hogy az egész iparágra kiterjedő közös szabályzatnak van előnye. Sőt feladtak minden igényt arra is, hogy hasznot húzzalak a munka túlzónléséből, amely időről-időre előfordul, és amely a simuló skála értelmében nem fogadtatik el a munkabérek leszállításának indokául. A munkásegysületi tagok, a magok részéről belenyugodtak abba, hogy nem fogják felhasználni a munkakínálat alkalmilag szűk voltát, amikor más módon képesek némi béremelést biztosítani. De tettek egy fontosabb engedményt is. Belenyugodva abba, hogy a munkabér alapja önmagától fog váltakozni a termelvény ára arányában, elfogadták a munkaadók azon álláspontját, hogy a munkás felvétele is a kereslet és kínálat által állapíttassuk meg, ámbár ez a kereslet és kínálat nem közvetít-

nül a munkára, hanem a munka eredményére vonatkozott. A köszén- és vasiparokban, az áru eladási ára, amint az a versenyző piacon megállapított, vétetett nyers alapul arra, hogy azon időben mi az iparágnak átlagos jövedelmezősége, így a munkás helyzete, ami az ő viszonyát illeti az ipar termelvényéhez, egy szerény részes társ viszonya lett. De részes társ lett az igazgatásban minden részesedés nélkül, – különösen minden beleszólás nélkül abba, hogy mint simuljon a termelés mennyisége a kereslet viszonylagos erejéhez, amelytől függ szükségképen az ő termelvényének ára és ennél fogva az ő megélhetése is. Innen került aztán elő a köszénbányászok közt az a feljajdulás, hogy egy köszénbányatulajdonosnak se legyen megengedve, határtalan túltermelés útján, lenyomni az árat az egész iparágra és így csökkenteni mindenütt mind a nyereséget, mind a munkabéretet. Úgy érveltek, hogy ha félmillió bányász háztartásában a napi kenyérnek önmagától megkell változni a köszén árával együtt hogy ha a munkások, elfogadva a simuló skálát, lemondnak a jobb feltételekért küzdés jogáról – akkor az ár megállapítása a fogyasztóval szemben, kell hogy maga is kiegészítő részét képezze azon általános közös megegyezésnek, amely az egész iparág alapja.¹ Ez tényleg annyit jelentett volna, mint egy óriási köszéntrust, amelyet a tőkés és munkások közös bizottsága kezelt volna, amely szabályozta volna a termelést, az árakat és a munkabéretet, amely szervezkedést azonban, ismételt kísérletek dacára, a britt köszénbányatulajdonosok ez ideig vonakodtak életre hozni. A bányászok ennek folytán, a dél-walesiek kivételével, elhagyták a simuló skálát és ma már, mint rögtön elmondjuk, egy másik tan hatása alá kerültek.²

¹ Lásd a munkaállandóságáról szóló fejezetünket a termelés-megszorítási politika részletezése tárgyában.

² Az árak esése 1873 óta, bármely oknak tulajdonítjuk is, a simuló skála bármely általános előadását veszélyessé tette volna a bérmunkásoknál. 1807-től 1877-ig (egyformának véve föl) és 1806 közt, Mír. Sauerbeck Index száma, amely az árak általános

Időközben azonban azt a lépést, amelyet a kőszénbányatulajdonosok nem voltak hajlandók megtenni, megtette a birminghami fémiparosok nagy része. 1890 óta egy nevezetes sorozata köttetett a szövetségeknek a munkaadók egyesületei és a munkások egyesületei közt a birminghami főiparok különböző szakaszaiban, amelynek alapja a részesedés volt a munkaadók és munkások közt az iparágnak, mint egésznek jövedelmezőségét emelni.¹ Az egyesült ág-

színvonalát jelzi, folytonosan esett lefelé 110-től 61-re, a hanyatlás nem lévén arányban sem az üzlet terjedelme, sem a munkaadók összes nyereségével, amely mindkettő sokkal nagyobb most, mint volt bármely előbbi időszakban. A simuló skála hivei, igaz, az alap időszaki átvizsgálását veszik tekintetbe. De az árak esésének korszakában a változás megtételének terhe mindig a bérmunkásokra nehezednek és még akkor is, ha ezen komoly nehézségei túlesnének, szükségképen vesztetni kellene mindaddig, amíg valamely különös alap fentállana. Egy emelkedő árkorszakban, mint például 1850 és 1878 közt a munkaadók volnának hasonló hátrányos¹ helyzetben. A tény az, hogy akár egyik, akár másik feltevést fogadjuk el, a munkabéreknek nincs semmi kimutatható vonatkozások a termény árának hullámzásához. Nem látszik semmi komoly ok arra, hogy miért hozta magát önkénytelen a bérmunkás oly helyzetbe, amelyben a termelő módszerek minden javítása, a szállítási költségek minden olcsóbbodása, a kereskedői szervezkedés minden haladása, az üzleti kockázat minden csökkenése, az iparra nehezedő adók vagy terhek minden könnyebbedése és a kamatláb minden esést! -- amelyek mind befolyanak az ár csökkenésére - magoktól okozzák az ő béreinek csökkenését is.

¹ Ezen szövetségek, amelyek egy jelentőségteljes, ámbár talán csak időleges ipari fejlődési fokot jeleznek, részletes nyomtatott egyezményekkel bírnak, melyek csaknem ugyanazonosok a feltételekre nézve. A bennök rejlő szellem tekintetében sok felvilágosítás nyerhető egy röpiratból. E. J. Smith: *The New Trades Combination Movement, its Principles and Methods* (Birmingham, 1895) a munkaadók részéről; és W. J. Davis (az egyesült rezmmurikások országos egyesületének titkára) egy cikkéből a Birmingham and District Trades Journalban 1896 júliusán, A Birmingham Daily Post 1895 és 96. években sok cikket és levelet közölt ezen tárgy felől.

és rézszegély-készítők és azon munkások közt létre jött egyezség (huzalkészítők, bélyegzők, fonók, esztergályosok, égetők, festők és felállítók), akik tagjai az ágyállvány- s rézszegélykészítők társaságának, typusszerű mindezen egyezkedésnél. „A szövetség célja az eladási árak javítása és a munkabéreknek az eladási árak alapján való szabályozása... ily módon biztosítani nagyobb hasznot a mestereknek és magasabb munkabéreket a munkásoknak”. Ezen cél elérésére a munkaadók és munkások egyaránt elfogadják, hogy együttesen járnak el minden mester ellen, aki a megegyezett ár alatt ad el, vagy a munkabérek leszállítását kísérel meg. „Ez az egyetértés magában foglalja azt a kötelezettséget a mesterek részéről, hogy nem alkalmaznak más, mint csupán olyan munkást, aki az egyesület tagja (felül van a 21 éves életkoron), kivéve, ha a munkások társulatával különös egyezségekre léptek ez irányban” és a munkások részéről azt, hogy nem fognak dolgozni csupán oly mestereknél, akik oly áron adják el cikkeiket, amelyeket időről-időre megállapít a „munkabérbizottság, mely egyenlő számú munkaadóból és munkásból alakítatik”. „Az első áremelkedés akkor fog javasoltatni a munkabér-bizottságnak, mikor lehetségesnek fog tartatni az ily emelés megtétele . . . vagyis, amikor már minden munkás belépett az egyesületbe, és amikor minden mester megegyezett abban, hogy a munkaadók egyesülete által megállapított árakon fog eladni.. A munkások egyesülete tagjainak fizetendő bonus növeltetni fog ötszázalékos további bonussal a munkabérekben minden tízszázaléknyi emelés után ... a jelenlegi eladási árak felett”, (tekintet nélkül úgy a fém. mint a nyers anyag piaci árában beálló változásokra).

Ezen birminghami szövetségekben, amelyekből utóbb féltucat jött létre, rendkívül kifejlődött megnyilvánulását látjuk azon tannak, hogy a munka feltételei a kereslet és kínálatra hagyandók, vagy, hogy más módon fejezzük ki azt, a szerződő felek stratégiai viszonylagos erejének felelnek meg. Természetesen mindegyik párt elkövet mindent a törvény korlátai közt, hogy javítsa helyzetét a piacon. A mun-

kások, úgy találván, hogy egyenként nincs erejük jobb feltételeket kicsikarni, összejártsanak avégre, hogy megerősítsék magokat a munkaadókkal szemben. A munkaadók a magok részéről tömörülnek, hogy megvédjék magokat a munkások ellen. Végezetül mindkét fél nem találván serami más utat arra, hogy fen tartsák terményeik árát. araelvtől látják függeni mind a munkabéreket mind a nyereséget, egyesítik erejüket azon célra, hogy jobb feltételeket csikarjanak ki a közönségtől az iparáé”, mint egy egész javára, és mellékesen védelmezzék magokat az ellen, amit ők úgy tekintenek, mint köztök egynehány egyénnek igazolatlan versenyét. Sőt az ilyen szövetség sem nem oly ui. sem nem oy egyedüli, mint aminőnek lehetne tartani. Mind a munkaadók, mind a munkások tökéletlen szervezése, és a kölcsönös megértés hiánya köztök útját állotta mostanáig annak, hogy ily természetű formális és részleges szerződések létrejöjjenek. De egy hallgatólagos alapgondolat, amely szerint járnak el mind a munkaadók, mint a munkások, sok iparban ép oly hatályos lehet az árak fentartására és a versenyzők kizárására, mint bármely közzétett szerződés. Tgy a folyvást barátságos viszony a kézzelcsinált papírgyárosok kis csoportja és az által ok alkalmazott képzett iparosok közt, szembeszökőleg egy félig öntudatos egyetértés által éretett el. mely szerint megakadályozzák azt, hogy. új versenyzőtársak lépjenek be az iparágba.¹ És oly esetekben, mint a bá-

¹ Így a munkaadók régi idő óta megengedték az egyesületnek, hogy legszorosabban korlátozza a segédek számát, egész addig a pontig, hogy „ne legyen egy felesleges kéz sem az iparágban”. A munkások gyakran mutattak reá, hogy mily nagy mértékben jár ez a jelen munkaadók érdekeinek előnyével, felemlítve, hogy „nagy vonzerőt gyakorol az a tőkére, bemenni egy oly iparba, ahol rendelkezésre áll a munka”; de a munkásegyesületi szabályzatok a laza üzletet tényleg „zárt testületté változtatták át . . . Régóta kölcsönös egyetértés van a két fél közt . . . kevés viszálykodás volt, kétségkívül időről-időre, de azok inkább családi zsörtölődés természetével bírnak, semmint valami mással”, Arbitration

dogosok és kosárkötőké és sok másoké, rendes dolog feltalálni a munkaszabályzatokban, vagy éppen a munkásegylet alkotmányában egy oly szabályzatot felvéve a munkaadók óhajára, amely eltiltja és bírságolja a közvetlenül a fogyasztó részére elvégzett dolgot, vagy a munkaadók bármely osztályra részére, akik üzleti versenytársai lehetnek azoknak, akik az egyezséget elfogadták.

Látjuk tehát, hogy a kereslet és kínálat tana a leggyakorlatibb módon eltér a szerzett érdekek tanától. Ahelyett, hogy a modern ipar tényeivel összeütközésben volna, végtelen kifejlődésre látszik képesnek a világkereskedelem változó feltételeit kielégíteni. Távól attól, hogy ellentétes legyen a jelen század üzleti szellemével, egészen egybevág azon elvvel, hogy az emberiség legmagasabb érdekei legjobban elérhetők, azáltal, ha mindenki azt követi, amit ő a saját maga érdekének gondol, oly módon, az ország törvényeinek korlátai közt, amint a legjobbnak tetszik neki. Sőt az pusztán alkalmazza a tőke és munka közti viszonyokra azon elveket, amelyek már is igazgatják a kereskedelmi emberek üzleti viszonyait egymással szemben. Akár egyenként tud a tőkés alkut kötni az ő munkásaival, akár arra van kényszerítve az ő tömörülésük folytán, hogy együttesen tárgyaljon velők, a kereslet és kínálat tana úgylátszik, hogy az egész ügyet szorosán üzleti alapra fekteti. A munkaadó és a bér munkás közötti viszony, épúgy, mint a vevő és eladó közötti, tényleg egyszerű járuléknak látszik azon „jótekonny magánhadjáratban, amely minden embert ösztönöz arra, hogy felmásszon egy másik vállára és maradjon ott”.¹ Ezen világitásban nézve, azon rendszertelen egyenlőtlenség, amely a modern ipari küzdelemnek eredménye, jelentékeny hatással van az egyéni jellemre. Hogyha az önsegély szelleme azt eredményezi, hogy az egyének tömörültek a saját

on the Question of an Advance in Wages . . . Rupert Kettle, Esq., Q. C., választott bíró (Maidstone, 1874), 64. l.

50. l.¹ Sir Henry Maine: Popular Government (London, 1885)

magok védelmére, ezen öntudatos szövetkezésnek megvan az az előnye, hogy felbátorítja nem csupán az erélyt és kitartást, de azon határozott önuralmat és egyik indulatnak a másik alá rendelését, ami minden önkényes társulás gyökerén fekszik. Tényleg úgy találjuk, hogy a kereslet és kínálat tanának teljes értelmi elfogadásának nagyban ugyanazon hatása van a munkásegyesületi mozgalom magatartására, mint aminőt gyakorol a kereskedelmi életre, és hogy nagyban ugyanazon típusú jellemeket dob fel felszínre vezetőül az egyik esetben, mint a másikban. Azok, akik ismerik a munkásegyesületi világot, nem fognak nagy nehézséget találni elismerni, hogy némely osztályában mind a testületi politikában, mind az egyes vezetők jellemében megvan ugyanazon erős, magában bízó és harcias szellem; ugyanazon türelmetlensége az érzelmenek, emberbaráti és eszményi irányzatnak; ugyanazon öntetszelgés a küzdelemben elért sikerek felett, és ugyanazonos megvetés mindenki iránt, aki elesett; és mindenekfelett ugyanazonos felfogása a társadalmi rendnek, amely azon vezérelvre van fektetve, hogy „annak, akinek van, adatik, és attól, akinek nincs, az is elvétetik, amije van”. Az idealistának, aki a munkásegyesületi mozgalomban egy nagy osztály forradalmat lát: az elnyomottakét az elnyomókkal szemben, mint egy megdöbbenés, úgy jó azt felismerni egy ilyen típusu munkásegyesületi hivatalnokban, aki saját megbízóinak érdekeit minden más embernek rovására viseli szívéen, pusztán más megtestülését látja a megbízotti szellemnek. De nincs is az egyéni önségélyben bízónak semmi joga sem panaszkodni azon, ha a megbízotti szellem oda vezet, nem a szabad versenyre és a háborúra, hanem a zárt testületekre és a monopóliumra. Amikor a tömeg felfedezi, hogy jobban járnak el magokra nézve, ha egyesülnek megharcolni valaki mással inkább, mint lia veszekednek egymással, akkor az önségély elve maga az, amely tömörülésre vezeteti őket. Hogyha egyénenként szabadok oly módon követni saját érdekeiket, amint legjobbnak találják, abból az következik, hogy szabadok tömörülni is, amikor azt hiszik, hogy saját érdekek ezen irány

ban található fel. „Ahol az összejárás lehetséges – mondta Robert Stephenson 1853-ban a vasutakra vonatkozólag – a versenyzés lehetetlen”.¹ Hogyha a munkabérszerződés ugyanazon alapra van fektetve, mint minden más kereskedelmi ügyben, az egyéni önérdek követésétől lehet azt várni, hogy gyakorlatban ugyanazon módon fog érvényesülni, mint más üzleti ügyekben. „Mennél teljesebb a verseny – mondta Professor Foxwell 1880-ban – annál biztosabb és erősebb lesz az eredményezendő monopólium”.² Ahol, mint a londoni víz- és gáztársaságoknál, az amerikai trustoknál és a német kartelleknél, a tömörülés jobban fizet, mint a verseny, annak fokozatos átváltozására fog irányulni. Ha, mint a birminghami iparágakban, az, amint nagy hangon szövetségnek neveznek a munkaadók és a munkások közt, mind a munkabérek, mind a nyereségnek emelkedését fogja magával hozni, ezen megerősödése a közös erőknél a közönség többi része ellen, egy vagy más formában, divatba fog jönni.

De, ámbár a kereslet és kínálat tanát ma már a munkásegyleti világ nagy része elfogadja, mégis a munkabérek pénzüsszege tekintetében egy erős, és mi azt hisszük, növekvő kifogás emelkedik ellene. Az a feltevés, hogy a munka feltételei a bérmunkások mindegyik osztályának stratégiai helyzete szerint változnak, szembeszökőleg hátrányos eredményekkel jár a gyengébb osztályokra nézve. A britt acélöntők társaságának tagjaira nézve, akik egy font sterlinget is megkeresnek naponta, a kereslet és kínálat viszonya észszerű feltevésnek látszik. Más oldalról a szervezetlen munkások, akik époly nehezen és oly hosszú ideig dolgoznak ezen pénz egyötöd részeért, természetesen eltérő

¹ Report of Select Committee on Railway and Canal Bills, 1858, 885. kérdés.

² Lásd Professor H. S. Foxwell érdekes értekezését, amelyet a British Association előtt olvasott fel 1888-ban, a „monopóliumok szaporodása és azok hatásáról az állam teendőire”, közzétéve a Revue d' Economie Politique-ban, 1889, szeptemberben.

szempontra hajlandók. A női munkások nagy seregének, nagyon kevés kivétellel, a munkabéreknek megállapítása a stratégiai helyzet szerint, gyakorlatilag a lehetséges legpusztább élettengődést jelenti. Még az egyesült királyságban is, félszázados emelkedés után, a mi legelső statisztikusunk úgy számította, hogy 1893-ban nem kevesebb, mint 25 százaléka a felnőtt férfimunkások egész számának a maga munkájáért kevesebbet kapott, mint hetenként egy fontot – „vagyis — adta hozzá jelentőségteljesen Sir Robert Giffen — tényleg alatta azon színvonalnak, amelyet a legalacsonyabb önfentartására elegendőnek gondolunk”.¹ De az eredmények a munkásoknak még erősebb osztályainál sem egyáltalában kielégítők. Ámbár a kereslet és kínálatana jó fizetésekkel ad nekik jó időben, az magával hozza azt a szükségességet is, hogy az összehúzódás változatos korszakaiban alávessék magokat a munkabérek ismételt leszállításának és a munkaórák meghosszabbításainak. Egy növekvő meggyőződés képződik a munkásegyletek vezetőinél aziránt, hogy az ilyeszerű hullámzások kedvezőtlen hatással vannak a jőzanság, takarékoság és meggondoltság terjedésére a munkások közt — hogy például az a kazánkovács, aki 300 font st.-et keres egyik évben, és csak 50-et a másikon, kevesebb valószínűséggel fog szerezni magának egy kényelmes otthont, mint egy mintacsináló a woolwichei arzenálban, akinek állandóan harmincnyolc shilling a heti bére. Továbbá különösen észszerűtlennek látszik a munkaórákat nem a munkás fizikai ereje és munkája természete szerint határozni meg, hanem a versenypiacon mindegyik fél stratégiai helyzete szerint. Az a tan, mely azt eredményezi, mikép a közönség csak harminchét órát munkát kap hetenként a jól táplált northumberlandi kőszénbányásztól, és csak harminchárom órát hetenként a jól fizetett flint üveg-

¹ Mr. (most Sir) Robert Giffen tanúskodása a munka tárgyában kiküldött királyi bizottság (összes ülése) előtt, 1893 január 24, 6942. kérdés.

készítőtől, míg a mosóasszonyt kényszeríti, hogy dolgozzék hetven órát, és az alkalmilag szűken táplált lánc- és szegkovácsot nyolcvan órára, önönmagát elítéli. Végezetül vannak a munkának oly legéletbevágóbb feltételei, amelyekre a kereslet és kínálat tana szembeszökőleg nem alkalmazható. Lehetetlen például egy gyapotmalom vagy egy gépészeti telep szellőztetését, csatornázását, hőmérsékletét, egészségügyi berendezését és biztonságát azon stratégiai helyzet arányában igazítani el, amint az ott alkalmazott nyolc vagy tiz különböző osztályú munkás ereje áll. Ezen viszonyoknak, gyakorlatban, ugyanazonosaknak kell lenni a darabszamos és a fonó, mint szintén a kazánkovács és segédje részére. Hogyha semmi más megfontolni való nem játszana közre a kérdésben, mint a kereslet és kínálat, jobban kifizetné magát a munkaadóra nézve megvesztegetni magasabb bérrel bármely, zúgolódásra hajlandó kisebbséget, semmint magára vállalni az egész telep részére a helyzet megjavítására szükséges költséget.

Itt oly ponthoz jutottunk^ amelyre nézve a közönség már régidő óta meggyőződött, hogy sem a szerzett érdekek, sem a kereslet és kínálat tana nem nyújt semmi vezérfonalat a munka feltételeinek meghatározására. Mindarra nézve, ami a munkahelyiség egészségügyi állapotát vagy a balesetek meggátlását illeti, nem elégszünk meg pusztán azzal, hogy védelmezzük a munkások felállított várakozásait, sem azzal, hogy hagyjuk a kérdést, hadd döntsék el az mindegyik fél stratégiai ereje szerint. Közös egyetértéssel megkívántatik most a munkaadótól a feltételek ezen összes területén, nem azt adni meg munkásainak, ami szokásos, sem nem azt, amit azok kicsikarhatnak, hanem azt, ami a parlament és szakértő tanácsosai véleménye szerint szükséges egészségökre és munkaképességökre.

Teljesen ugyanazon álláspont éretett már el a gyermekek munkáóráira nézve minden iparágban, és a felnőtt nők munkáóráira nézve némely iparágban. A törvényhozás eljárása 1847-től le egész a mai napig, midőn a felnőtt női munkásokra nézve megállapított a maximális munkanap,

azon feltevésre volt fektetve, hogy a fáradság tartama, épúgy mint az egészségügyi és biztonsági feltételek, nem hagyhatók teljesen a kereslet és kínálatra, hanem szakértő bizonyítás alapján határozottan meg kell állapítani, hogy mennyi gyári munkát bír el egy átlagos nő egészségének kára nélkül. Sőt a parlament azt a föltevést nem is korlátozta csupán a nőkre és a gyermekekre. A vasúti szolgák (munkaórák)-ról szóló 1893-iki törvény kimondja, hogy amikor a Board of Trade megvan győződve, mikép bármely vasúti munkás órái túlzottak, vagy arról, hogy azok nem adnak nekik kielégítő időközöket félbe nem szakított pihe-
nésre, a Board felszólíthatja a vasúttársaságot, hogy terjesszen eléje az ő megerősítése alá, egy új óraösszeállítást, mely oly módon legyen szerkesztve, hogy a munka tényleges óráit behozza abba, amit a Board észszerű korlátoknak tart, és követelheti, hogy az átnézett beosztás szerint járjon el naponta száz font sterlinget túl nem haladó bírság mellett.¹ A munkásegyesületi tagok túlnyomó többsége előtt úgy látszik, hogy azon értelmi alap, amelyen elindult a parlament a nők és vasúti szolgák óráinak kérdésében, kö-

¹ A birtokos-osztály átlagos közvéleményét ezen kérdésekben jól fizette ki Eight Hon. Sir Lyon (most Lord) Playfair, F. B. 'S. tanulmányában *On the Wages and Hours of Labour* (London. 1892; kiadva a Cobden Club által). „Mindnyájunknak érdeke az, hogy a gyenge védve legyen az erős ellenében; és ennél fogva helyes gyári törvényeket hozni, a nők és gyermekek munkaóráit szabályozni, és ezek visszahatnak törvény nélkül is a férfiak munkaóráinak csökkenésére. A gyermekek a jövő nemzedék férfiai és női, és munkájuknak olyannak kell lenni, amely ne gátolja meg nővé-
söket. Igaz, hogy a nők lehetnek felnőttek is (miért „lehetnek?”); és miért osztályozzuk őket együvé a gyermekekkel? Mert mindnyájunknak érdeke, hogy a női munka korlátoztassék úgy, hogy ne legyen sérelmes az anyaságnak és a nemzet családi életének . . . Mindnyájunknak érdeke, hogy a munka az egészség rendes viszonyai közt folytattassék, úgy hogy a műhelyek se ne nyomorítsák meg, se ne törpítsék el a fajt. Nincs hatalmában az egyes munkásoknak megvédeni magokat a hiányos gépek vagy rossz

szellőztetés ellen; így mindnyájuknak érdeke oly törvényeket hozni, hogy a halandóság megelőzhető okaitól megvédjük őket”. Lord Playfair aztán tovább megy, elítélve minden állami beavatkozást a felnőtt férfiak munkaóráiba vagy munkabéreibe a következő okokból: 1. „mert lehetetlen az államnak beavatkozni az üzletmenetbe, mert lm ezt teszi, felelős lesz minden egyes vállalat virágzása vagy bukásáért” és 2., mert az nem pusztán elmélet de gazdasági biztosan megállapított törvény, mikép hanyatlás és elkorcsosulási követi az öntevékenység csökkenését”. Lord Playfair sehol sem mutatja meg, hogy miért nem tiltják el ezen érvek hasonló módon az állami beavatkozást a felnőtt nők munkaóráiban, vagy minden törvényes *elrendelését részletes és* költséges egészségügyi berendezéseknek pusztán felnőtt férfiakat foglalkoztató gyárakban. Sem azt nem magyarázza meg, hogy a közjólétre vonatkozó azon feltevés, amely mellett igazolja ő az állami beavatkozást a felnőtt nők óráiba és a felnőtt férfiak bérveteteibe, miért nem igazolná épúgy az állami beavatkozást a felnőtt nők munkabéreiben és a felnőtt férfiak munkaóráiban. Az egész tanulmány tele van hasonló ugrásokkal egyik feltevésről a másikra, anélkül, hogy figyelmeztetné az olvasót, vagy okadatolná a kicserélést. Az egész tényleg nevezetes példája azon módnak, amelyben az egyik tudományban képzett ember, ha más ágnak tárgyát kezeli, amelyben nem volt rendszeres képzése, a neveletlen fő logikájával jár el. Ennél fogva nem meglepő, hogy a legközelebb következő évben ezen kirohanás után minden állami beavatkozás ellen a felnőtt férfiak munkaóráiba, maga Lord Playfair volt az, aki keresztülvitte a Lordok házában azt a törvényjavaslatot, mely felhatalmazta a Board of Tradet, mikép rögtön tiltson be minden túlságos munkaórát a vasúti szolgák közt és aki épen ellentállott egy módosításnak, mely azt célozta, hogy ezen védelmező javaslat hatása csak a forgalmi személyzetre szoríttassék. (House of Lords Journals, OXX^r. kötet, 1893). Lord Playfair, amennyire tudjuk, még nem magyarázta ki, hogy miért nem tette ezen állami beavatkozás a komplikált vasúti üzletben még e törvényt „felelőssé minden egyes vállalat virágzása vagy bukásáért”, sem azt, hogy miért nem követte „hanyatlás és elkorcsosodás” az öntevékenység ezen elvesztését a vasúti szolgák közt. Az eljárás megváltozása Angliában a vasúti szolgák óráinak szabályozása tárgyában részletesen tárgyalatott Professor Gustav Gohn által két cikkben: „Die Arbeitszeit der Englischen Eisenbahnbediensten”, az Archiv für Eisenbahnwesen-ben (1892. és 1893-ban).

röskörül egyaránt érvényes. Az átlagos munkásegyleti tag öntudatlanul is biztosra veszi, mikép a munkaóráknak, akár közös alku, akár törvényi becikkelyezés alapján szabályoztatnak, úgy kell megállapíttatniok minden tekintet nélkül az érdekelt osztály pillanatnyi stratégiai helyzetére. Már jeleztük, hogy egy vagy két jelentős kivétellel, a gazdagabb és hatalmasabb bérmunkás osztályok nem helyeztek előtérbe semmi igényt arra, hogy rövidebb munkaórákat kapjanak, mint kevésbé előnyös helyzetben levő testvéreik, és hogy a rövidebb órák iránt való egymásután következő igények rendszeren kiegészítő vészét képezték oly egykorú általános mozgalmaknak, melyek kiterjedtek a munkásegyleti világ egyik végétől a másikig, és azon alapra voltak fektetve, hogy a javasolt rövidebb munkanap kívánatos a fizikai egészség és polgári munkaképesség érdekében.

Ha már most áttérünk azon körülményekről, amelyek közt dolgozik a bérmunkás, és azon órák számáról, melyeket munkában kell töltenie, azon pénzüsszetre, amelyet ő munkabéreként fog kapni, úgy fogjuk találni, hogy a kereslet és kínálat tana ellen való tiltakozás sokkal kevésbé általános, és csak ujabban kezd öntudatos lenni. Ezen század egész folyama alatt a középosztályú közvélemény neveltségessé tette azt az eszmét, hogy a munkás tényleges munkabéreit más bármely megfontolás szabályozhassa, mint az alkuban résztvevő felek viszonylagos stratégiai ereje. És ámbár a munkásegyleti tagok sohasem fogadták el teljesen ezen tant, még akkor sem, mikor a szerzett érdekek tana szembeeszkőleg lehetetlenné vált, mégis egész a legújabb időig, sohasem sikerült nekik megérthető módon felállítani semmi elleneszkő álláspontot. Az utolsó kétszáz év alatti munkásosztályi irodalom egy olvasója sem kételkedhetik azonban afelett, hogy volt egy folyton létező hit, egy teljesen más alapelvben. A szervezett munkások mélyen szivőkben, még akkor is, mikor a szerzett érdek tanát hangoztatták, vagy belenyugodtak a kereslet és kínálat tanába, mindig ápoltak egy érzést, hogy egy feltétel világosan felette áll mindennek, az nevezetesen, mikép a munkabéreknak úgy kell megállapíttatniok, hogy

a munkások létező nemzedéke minden esetre képes legyen megélni a munkabérekéből. „Kérjük – mondják az egyesült selyemmunkások 1872-ben – a méltányos napi bért a méltányos napi munkáért. . . . Mi a méltányos napi munka? Testvérek ... senki sem tagadhatja azt, hogy a munkánkért járó kellő bér ezen szavakban foglalható össze: lakás, élelem és ruházat mind magunk, mind feleségeink és gyermekeink részére.^a Mindenütt a simuló skála tárgyában folytatott tárgyalásoknál azt látjuk, hogy a munkások nagy tömegéből folyton kihallatszik az az óhaj, hogy a skála egy oly minimumból induljon ki, amely alá semmi körülmények közt se szállhasson le a munkabér. Ebben támaszkodhattak az ő legeszesebb munkásosztályú gondolkodójuk véleményére. „Az első dolog az, – írta Lloyd Jones 1874-ben - hogy azok, akik vezetik a munkástársaságokat, állítsanak fel egy minimumot, amelyet oly pontnak tekintsenek, amely alá sohasem mennek . . . Egy olyat, amely elegendő mennyiségű ételmet és a személyes és otthoni kényelem bizonyos fokát biztosítsa a munkásnak; nem egy nyomorult éhező eredményt, de *megélhető munkabérek*. A jelen szerződések, amelybe belemennek, a hullámzó piaci árak alapján, gyakorlatilag azt teszik, hogy sorsokat mások kezeibe teszik el. Az annyi, mint gyermekeik kenyerét beledobni a verseny küzdelmébe, ahol minden felett munkaadók vak és önző küzdelme határoz.”² „Teljesen egyetértek – írta professzor Beesly – azon kitűnő cikkel, melyet Mr. Lloyd Jones írt a

¹ Előszó: Rules of the United Silk Throwers' Trade and Friendly Society, „megkezdve 1868 okt. 24-én” (Derby, 1872.) A „Practical Uses and Remarks on the Articles of the Operative Colliers of Lanark, Dumbarton, and Renfrewshire (Glasgow, 1825) egy röpiratban, mely a Place-kéziratok közt maradt fent (27,805), ez a kifejezés fordul elő: „a mi célunk törvényesen kapni egy puszta megélhető munkabért a ml nehéz munkánkért.”

² „A piaci árak szerint szabályozandók-e a munkabérek?” Beehive 1874 július 14-ki, lásd továbbá az ő cikkét az 1874 március 4-M számban, hasonlóul a History of Trade Unionism, 325-327. 1,

Beehive egy legújabb számában, amelyben ő azt vitatta, hogy a kőszénbányászoknak törekedni kell egy minimális árat állapítani meg munka jokert, és arra kényszeríteni munkaadóikat, hogy úgy vegyék azt számításba, mint az egyedüli állandó és változatlan elemet minden spekuláció jökbán. Minden munkás szegezze rá szemét ezen végleges eszményre.”¹ Tizenöt év óta ezen eszméje a megélhető munkabérének sistergett a munkásegyesületi tagok elméjében. A munkásforrongás 1889-ben jelezte annak végleges elfogadásai a munkásegyesületi mozgalom egyik alap gondolatává, szembeszökő ellentétben mind a szerzett érdekek, mind a kereslet és kínálat tanával. A gyufacsináló leányoknak nem volt szerzett érdekek, amire hivatkozhattak volna, és a kereslet és kínálat, amikor egész csomó éhes munkás tolong a dockkapuknál, oly keresményt jelent, amely teljesen aránytalan az ipari munkaképességgel szemben. Maga a dock-társaságok egyik főigazgatója elismerte ezt a tényt. „Maga az a szokás, – mondotta a Lordok házában – amivel a dockmunkások jelentkeznek a munkára, meggátolja őket abban, hogy jól dolgozzanak. A szegény emberek nyomorultul vannak ruházkodva, alig van csizma a lábukon, a legnyomorultabb állapotban és nem tudnak sietni, mert csizmáik nem engedik azt meg . . . Vannak olyan munkások, akik úgy jönnek dolgozni a mi dockunkba, (és ha hozzánk így jönnek, még nagyobb mértékben így mennek máshová), hogy nincs egy falat élelem sem gyomrokban, talán az előző naptól fogva; dolgoztak egy órát és megszereztek 5 pennyt; éhségök nem engedi, hogy tovább folytassák; kiveszik az 5 pennyt, hogy élelemhez jussanak, talán az első ételhez, amit huszonnégy óra óta magokhoz vettek. Sokan panaszkodnak a dockmunkásokra, hogy nem akarnak dolgozni négy óra után. De valóban, ha meggondoljuk a dolgot, az természetes dolog. Ezek a szegény emberek úgy jönnek a munkába, hogy egy fillér sincs a zsebökben; nincs semmi, amit enni tudjanak a nap

¹ Beehive, 1874: május 16: History of Trade Unionism, 326. l.

közepéig; némelyek közülök talán kap vagy bír egy pennnyel, vesz egy kis száraz halat, és négy órára már összes ercök teljesen elfogyott; elmennek magok is; a végszükség az, ami kényszeríti őket . . . Sokan panaszkodnak, hogy nem dolgoznak négy után, de nem tudják ennek valódi okát.”^x Az eredmény tényleg az, hogy ha hagyjuk a munkabérek megállapítását kizárólag a szerződő felek illető stratégiai állására, az azt teszi, hogy kényszerítjük a lakosság egész rétegeit oly alacsony keresményeket fogadni el, és oly szabálytalanul meg-megszakadó munkát, amely teljesen nem lesz kielégítő arra, hogy bármely izomerőt fentartson. Azt gondoljuk, hogy ezen nem várt felfedezés volt az, amely a kiszipolyozás tárgyában ülésezett Lordok háza-bizottság és Mr. Charles Booth és társai által hozott napfényre, ami a közvéleményt az 1889-iki strikeolók mellé vezette és kényszerítette a munkaadókat, hogy legalább az időben engedjenek egy oly kérelemnek, amelyet sem a gyufacsináló leányok, sem a dockmunkások nem voltak képesek saját tömörülésök erejével elérni.

Négy évvel később ugyanazon felfogás jutott világszerte hírnévre Lloyd Jones saját kifejezése szerint mint megélhető munkabér. Amikor a bányászok szövetségének tagjai az 1892-93-iki iparnyomottság által a munkabérek komoly leszállításával fenyegetettek, határozottan visszautasították a kereslet és kínálat tanát és fentartották azon jogokat, hogy bárminő legyen is az iparág helyzete, nekik jogok van egy oly minimumra, amely elegendő munkaképességüknek, mint termelőknek és polgároknak, biztosítására. „Ezt úgy tekintetek, mint az élet és halál kérdését – mondotta a bányászok szövetségének alelnöke 1892-ben, – hogy az iparág bárminő helyzetének is szükségképen biztosítania kell a munkás megélhetését. Úgy tartották, mikép életbe vágó elv, hogy a munkás munkája után éljen meg, és a közzgazdák

¹ Tanuskodás a Lordok háza bizottsága előtt a kiszipolyozó rendszerről; dock-munkások strikejának története. Llewellyn Smith és Vaughan Nash-tól (London, 1880). 47. 1.

minden tanítása dacára, és a kereslet és kínálat minden tana mellett is, azt mondották, még van egy magasabb tan, mely 'mindezeket túlszárnyalja, és az a humanitás tana. Úgy hitték, hogy a munkás méltó a maga bérére, és úgy tartották, hogy a jelen pillanatban a munkabérek oly alacsonyok, amelyeknél alacsonyabbak nem lehetnek soha."¹ „Azon következtetésre jutottunk el, – ismételte ugyanazon szervezet elnöke 1894-ben – hogy 1887 előtt a munkások nem kerestek meg egy megélhető bért, vagyis nem volt elegendő bérök a hét végén arra, hogy kellőleg táplálják és ruházzák gyermekeiket és üzessék meg életmódjukat. Úgy gondoljuk, hogy az akkor üzetett munkabérekhez hozzáadva harminc százalékot, biztosítaná a munkásoknak azt, amit mi olyan munkabéreknek nevezünk, amelyeki azon kívánatos célt el lehet érni.”²

Most már képezhetünk határozott fogalmat azon alapgondolatról, amit az a nemzedék állított fel a kereslet és kínálat tana helyére és amit mi a megélhető munkabér tanának nevezünk. Egy növekvő érzés van arra nézve, mely nem csupán a munkásegyleti tagokra szorítkozik, hogy a közönség legjobb érdekei csak úgy elégíthetők ki, ha határozottan biztosítanak a munkások minden osztályának oly viszonyokat, amelyek szükségesek az ő különös teendőik állandó és kielégítő elvégzésére a társadalmi gépezetben. Ezen szempontból lényegtelen a közönségre nézve, az, hogy szerzett-e vagy nem a munkás születés, szolgálat vagy vétel útján jogosultságot valamely iparághoz, vagy, hogy valamely adott pillanatban, minő az ő stratégiai helyzete a tőkés munkaadóval szemben. A közönségnek, mint egésznek, jóléte

¹ Stun Woods M. P. beszéde a nagy-britanniai bányászok szövetségének évi értekeztetén, tartva Hanleyben, 1892 januárban, 9-10. l.

² Private Minutes of Proceedings at a Joint Conference between Representatives of the Federated Coal-owners and the Miner Federation of Great Britain and Ireland, Lord Shaud in the Chair (London, 1801); Mr. B. Pickard, M. P., beszéde, 17. l.

megkívánja, úgy állítják, hogy a munkások egy szakasza se hozsák oly helyzetbe, amely tényleg nem fér össze az ipari vagy polgári munkaképességgel. Azok, akik ezen alapon dolgot elfogadják, azt állítják, hogy míg ez magában foglalja mindazt, ami jó volt a régibb két tantételben, egyúttal elkerüli azoknak társadalmilag kifogásolható vonásait. Eltérőleg a szerzett érdekek tanától, nem hozza magával az ipari eljárások semmi megkövetelését, sem pedig a munkások bármely osztályának védelmét egy bizonyos szükséglet monopóliumában. Teljesen megegyeztethető minden bérmunkás szabadságával, hogy megválaszsa vagy megváltoztathassa foglalkozását és a munkaadó szabadságával, hogy azt fogadja fel, akit ő legképesebbnek tart a munka elvégzésére. Így semmi módon nem gátolja a mozgékonyt, sem nem szünteti meg a versenyt. Eltérőleg a kereslet és kínálat tanától, nem hozza kísértetbe a munkásokat arra, hogy korlátozzák számokat, vagy játszanak össze a munkaadókkal az árak megállapítására vagy a termelés megszorítására. Ezenfelül kikerüli a munkabérek hullámzásainak baját is, amennyiben a munkás jövedelme ott nem az ő szükségletei arányában, mint polgárokénak és termelőknek, sem pedig igyekezetők mérve szerint, hanem kizárólag aszerint változik, amint van az ő iparágoknak időleges, és amennyiben ők vannak szóban, véletlentől függő állapota. Más oldalról, a megélhető munkabér tana nagy haladást jelent a megállapított várakozás fentartása irányában. Ámbár nem foglal magában semminemű biztosítékot arra nézve, hogy bármely egyes egyén fog munkát találni az illető iparágban, azok, akik sikeresen versenyeztek, biztosítva érezhetik magokat, hogy mindaddig, míg megtartják helyöket, a munkaképes és erőteljes munkásélet feltételei biztosítva maradnak részökre.¹

¹ Így a megélhető munkabér tana nem állítja azt, épügy, mint ahogy nem állítja a szerzett érdekek vagy a kereslet és kínálat tana sem, hogy megoldja a munkán kívüli vagy a nem alkalmazható kérdését. Mind a három tan szembeeszköleg összefér ezen kérdés bárminő megoldásával; attól, hogy a munkanékülít

A megélhető munkabér tanának legnehezebb hátránya alkalmazásának nehéz volta. Még nincs, hogy azzal kezdjük, elméleti tökély elérve arra nézve, hogy a nélkülözhetlen minimális feltételek megszatatván minden egyes foglalkozásra, gyakorlatilag mint alkalmaztassanak az egyes egyén szükségleteire, hanem azok a rendes typus szükségletei szerint csak nyersen állapíthatók meg. Lehetséges, hogy egy sorvadásos szövő vagy egy rövidlátású gépész, a maga folytonos fentartására oly légköri viszonyokat vagy oly részletes gép-elzárókat kíván meg, amelyek társai nagy tömegével szemben pusztá tékozlás számába mennének. Úgy lehet esetleg találni, hogy egy rendkívülig gyenge leány nem dolgozhat többet, mint öt órát naponta, vagy hogy egy némileg ügyetlen munkás egy beteg feleséggel és nagy családdal nem képes fentartani magát fizikai munkaképességben az ő osztályának szabványos munkabéréen. De ez nem gyakorlati kifogás. Egy bizonyos minimális feltétel követelése nem gátolja meg a humánus munkaadót abban, hogy önkényt adjon bármely rendkívülig szerencsétlen embernek, akikre nézve a minimum nem elegendő, valamivel jobb feltételeket, ahol azok csak lehetségesek. Amit meggátol, az az, hogy kizsákmányolható legyen az ilyen egyének stratégiai gyengesége és ők szoríthatók legyenek arra, mikép tényleg rosszabb munkafeltételeket fogadjanak el, mint erősebb társaik. Még komolyabb nehézség az, hogy nem tudjuk szabatosan megállapítani azt, hogy mik az egészséges élet és az ipari munkaképesség feltételei. Az egészségügyi kérdésre nézve az utolsó ötven év alatt, ez a nehézség nagyjára le van győzve. Azon szabatos korlát tekintetében, amely a fáradság tartama tekintetében állítandó fel, évről-évre több felvilágosítást kapunk az orvosoktól és az élettantól, és egy választott bizottság, amely arra volna hivatva, hogy megállapítsa a kihallgatások után azt a

és a nem alkalmazhatót ott hagyja az éhenhalásnak vagy kolduságnál fel egészen a legtudományosabb alapon hozott szegénytörvényi osztályozásig, vagy az állami vagy iparági biztosítás legtökéletesebb rendszeréig.

maximális munkanapot, mely bármely különös iparágban, összefér az átlagos munkás egészséges létezése, otthoni élete és polgári kötelezettségével, nagy nehézség nélkül volna képes észszerű határozatra jutni. Nagyon különböző az eset a munkabérek tekintetében. Tényleg nincsenek tudományos adataink, amelyekből kiszámíthatnók az egyes foglalkozások szükségzeit. A szokásos életmód oly nagy mértékben különbözik egyik osztálytól a másikig, hogy nem enged meg valamely felfedezhető viszonyt a tékozlás és javítás azon mérvére nézve, amely a különböző fokozatok társadalmi működése tekintetében elkerülendő. Igaz, hogy lehetséges volna a mi képzeleti választott bizottságunknak valamelyes határozott megállapodásra jutni az élelmiszerek mennyisége, a ruházat, és házfentartás tekintetében, amelyek nélkül akár városban, akár a vidéken egy család sem tartható fenn teljes fizikai és értelmi egészségben. De mihelyt összehasonlítjuk az acélöntő, sínrakó vagy flint üvegekészítő izomi kimerültségét a gyapotfonó, véső, vagy linotype-munkás elmei megfeszültségének mennyiségével, még nincs mai napig egyáltalán adatunk arra, hogy megbecsüljük azon különös élelem, ruházat és pihenés költségét, amely kívánatik ezen osztályok bármelyike által a nagyobb izom- és idegpusztítás helyreállítására afelett, amely a napszámosnál vagy a vasúti hordárnál szükséges. És még akkor is, ha valamely megállapodásra tudnánk jutni, azon szabványszerű ellátásra nézve, amely megkívánatik arra, hogy minden iparágat egészségben tartsunk fenn, még mindig képtelenek volnánk elhatározni azt, hogy minden egyes esetben mennyit kellene hozzáadni azért, hogy a munka szabálytalan voltáért adjunk kárpótlást. A kőművesek és a festők, akiket minden fagy tétlenségre kárhoztat, a kazánkovácsok és a gépészek, akik az üzérkedő hajóépítés ftagy hullámzásainak vannak kitéve, igen különböző helyzetben vannak, mint a vasúti szolgák és helyhatósági alkalmazottak, akiknek heti bevételeik gyakorlatilag sohasem számítatnak meg. Még van egy másik nehézség is. Hogy ha az egyes iparágak különös szükségleteinek ellátására különös munkabérek vannak megállapítva, sem a munkaadó; sem a

közönség nem tudhatna semmi biztosítékot sem kapni arra nézve, hogy az így adott külön összeg tényleg külön táplálkozásra, helyes üdülésre vagy a munkanélküliség korszakai ellen való biztosításra költetnék-e el. Sőt a bérmunkások jobban fizetett osztályai egyáltalán nincsenek is hajlandósággal a megélhető munkabér tanának semmi ily alkalmazása iránt. Mindazon iparágak, melyekben a munkásegyletnek sikerült úgy létesíteni a munkafeltételeket, hogy rendkívüli fizetési arányokat biztosítottak nekik, természetesen kifogásolnak minden eltérést a kereslet és kínálat tanától. A sinrakó vagy a csiszoló, akik a jó időkben megkeresnek egy fontot naponta, teljes tudatában van annak a ténynek, hogy egy ily nagy bevétel nem szükségeltetik arra, hogy őt teljes munkaképességében tartsa fenn, különösen, ha meggondolja, hogy mily jelentékeny összeget költ el az „átlagos érzéki ember” az ő osztályában játéokra és italra. És a tőkés-rendszer korszakában az ő vonakodása attól, hogy feladja előnyös helyzetét, igazolja van azon tény által, hogy mindaz, amit megtakarítanak a munkabéreken, csupán a szellemi munkások és részvényesek jövedelmét emelné, akiknek saját személyi kiadásai és feleségeiké, előtte még rendtelenebbeknek és tékozlóbbaknak tetszenek, mint a rendes munkásosztály családéi.¹ Mindezeknek megfontolása arra vezet, hogy a közvélemény nehezen veszi rá magát, hogy a pénzbeli munkabérekre is alkalmazza azt a gondolatot, amelyet már elfogadott a munka egészségügyi feltételeire nézve, és nagy mértékben a munkaórák tekintetében is. Ennélfogva mi azon eredményre jutunk, hogy a megélhető munkabér tana, amely mély hatást

¹ Megvannak a közpolitikának egészséges okai arra, amint megkíséreljük megmutatni a munkásegyleti mozgalom gazdasági jellegéről irt fejezetünkben, hogy miért nem akarnak a jobban fizetett ágazatok lemondani nagyobb jövedelmeikről. A megélhető munkabér tana, ámbár, amint igazolni fogjuk, érvényes annyiban, amennyiben egy minimális közszabályzat létesítésére vonatkozik, nem lát el teljes elméletével a javak szétosztásának.

gyakorolt a munkásegyleti politikára és a közvéleményre, a munka minden többi feltételeire nézve, legkevésbé fogadtatik el a pénzmunkabérek tekintetében. A mi saját felfogásunk az, hogy míg a szerzett érdekek tana reménytelen módon elavult, és a kereslet és kínálat tana napról-napra vesztí a talajt, a megélhető munkabér tana valószínűleg a jelen időben csak fokozatos és kísérletszerű lehet. Mindabban, ami az egészségügyet és biztonságot illeti, már elfogadtatott elvben a parlament és a közvélemény által, az által, hogy ténylegesen biztosított minden bér munkásnak egy biztos és egészséges munkahely, tekintet nélkül arra, hogy mi volt szokásos az előtt az iparágban, tekintet nélkül a munkaadó hullámzó nyereségére vagy a munka keresletére, ámbár a nemtörődés és tudatlanság miatt az még csak tökéletlenül van végrehajtva. Azon tekintetben, hogy a nap mely része töltendő munkában, a közvélemény határozottan elfogadja ugyanazon tant a gyermekek esetében, és legnagyobb részben a nők esetében is. Sőt az utolsó tíz évben határozott irány mutatkozott arra is, hogy a munkaórák ugyanazon elveit alkalmazzák a férfiak munkájára is, és a vasúti szolgák esetében a felelősség arra nézve, hogy meggátoltassák az azon túlterjedő munka, amit az ipari munkaképességgel összeférhetőnek tartanak, elvállaltatott már a Board of Trade által. A munkabérek tekintetében a közvélemény sokkal határozatlanabb. Az ipar oly szervezete mellett, ahol a munkaadás szabálytalan, a személyi kiadás ellenőrizetlen, és a többlet-érték a földesúr és a tőkés zsebébe folyik, nem várhatjuk azt, hogy a megélhető munkabér tanát a pénzjovendelmek tekintetében elfogadják bármely másokra nézve, mint azon szerencsétlen osztályokra nézve, akiknek munkabérei szembeszökőleg alatta vannak a teljes fizikai munkaképesség fentartására szükségelt minimumon. Az 1889. és 1893. évi események, és az azután következő figyelem, amely a köztestületek hatása alatt álló alsóbb osztályú munkások munkabéreiből irányult, jelzik a közeledést azon felfogáshoz, mikép oly keresmények, amelyek világosan elégtelenek az ipari Munkaképesség fentartására, szükségképpen és határozottan

felemelendők a helyes színvonalra a közérdekéből és tekintet nélkül a keresletre és kínálatra.

A munkásegyleti mozgalom alapgondolatainak előrebocsátott kifejtése megadhatta az olvasónak a szükségelt kulcsot, mind a munkásegyleti politikának történelmi változásaihoz nemzedékről nemzedékre, mind azon eltérésekhez, amelyek most is fennállanak a munkásegyleti világban. Mihelyt belátjuk, hogy a munkásegyleti tagok nem egyetlen egy tan által irányíthatnak közös mozgalmukban, de többé vagy kevésbé három különböző, sőt sokszor ellentétes felfogása által is a társadalmi szükségnek, rögtön nem kereshetünk nálok egy összefüggő és következetes politikát. A munkások egyes külön osztályai közt, vagy egyes külön időszakokban az, hogy köztök az általunk leírt három alapgondolat egyike vagy másika volt a túlsúlyban – a szerzett érdekek tana, a kereslet és kínálat tana, és a megélhető munkabér tana – megnyilvánul azon tettség mérvében, amelyel találkoztak az egyes munkásegyleti szabályzatok. A szerzett érdekek tanába vetett általános hit magyarázta meg, hogy miért fejeződik ki a munkásegyleti mozgalom egy iparágban, vagy egy korszakban abban, hogy kér törvényileg megállapított feltételeket a segédtartásra, a munka szokásos béreire, az új eljárások megtiltására, az iparágak közt az elhatároló vonalak szigorú magatartására, a törvénytelen emberek kizárására és az öröklés és belépti díjak kötelező voltára. Amikor a kereslet és kínálat tana fogadtatik el, akkor felvételük a beerőszakolás és ezzel együtt a tényleg kötelező munkásegyleti tagságnak, a simuló skálának, a gépek javítása felbátorításának és a maradi munkaadók tényleges bírságolásának politikája, az óhaj a termelés szabályozására és a szövetkezések létesülése a munkaadókkal a fogyasztók rovására. Végezetül, amennyiben a megélhető munkabér tana hódít tért, újra figyelem fordíttatik a közegészségügyi és biztonsági berendezések megcsinálására, általános mozgalmak indulnak a munkaórák leszállítására, kísérletek tételnek a képzett iparágak által szervezni a nyers és női munkáso-

kat, elítéltetnek a simuló skálák és a hullámzó bevételeit, elhagyják a segédrendszert az egyetemes nevelés kedvéért, és sürgetik az erkölcsi minimális munkabért, a melyen alól egy munkás sem dolgozhat. Mindenek felett a hitnek ezen egymásután következő változásai magyarázzák meg azon átalakulásokat, amelyek jöttek létre a munkásegysületek véleményében a munkának viszonya felől az államhoz. Amikor az emberek a szerzett érdekek tanában hisznek, az ország köztörvénye az, amelyre tekintenek jogaik és birtokok megvédésénél. Csupán a törvény biztosíthatja az egyénnek, akár egy iparághoz, akár egy hivatalhoz való jogosultsága tekintetében, az ő kizárólagos jogát egy munkában vagy jogcímét a tulajdonhoz, az ő „megállapított várakozásának” kielégítését. Innen van aztán, hogy a tizennyolcadik századi munkásegysületi mozgalom bizton várta azt, hogy az ő szabályzatait teljesen végre kell hajtani a hatóságoknak, és pénzének nagy részét azért fordította politikai agitációkra és törvénykezési eljárásokra. Amikor a szerzett érdekek tanát a kereslet és kínálat tana váltotta fel; a munkásegysületi tagok természetesen a közös alkura vetették magokat, mint eljárások fő módszerére. Ahelyett, hogy az államhoz fordultak volna védelemért, büszkén visszautasítottak minden kísérletet a beavatkozásra munkaadóikkal folytatott küzdelmeikbe, amelynek kimenetelétől, azt mondták nekik, hogy függenek szükségképen munkabéreik. A köztörvény, mely egykor barátjuk volt, most nekik mindig legveszélyesebb ellenségükül tűnt fel, mert gátolta az ő összejártsági szabadságokat, és a rágalom és összeesküvésről szóló meghatározásai folytán önkényes korlátokat szabott azon képességük elé, hogy kellemetlenné tegyék magokat munkaadók vagy nem tagtársaikkal szemben. Ennélfogva a jelen század közepén a munkásegysületi tagok óhaja az volt, hogy egyoldalról az összejártságok ellen szóló összes törvényeket elseperjék, más oldalról magát a munkásegysületi mozgalmat teljesen kívül hozzák a törvényszékek hatáskörén. A megélhető munkabér tanának terjedése, azon alapelvől indulva ki, hogy a munka feltételeit határozottan meg kell

állapítani, szükségképen bíró szerepére vezeti az államot a munkás közt, aki többet kér és a munkaadó közt, aki kevesebbet ajánl, mint ami összefér a többi osztályok jóllétével. De a felfolyamodás nem a közönséges törvényre van címezve. Többé nem az a kérdés, hogy minden egyén védelmeztesék élvezetében, amit betud igazolni, hogy az ő szokásos előjoga, vagy folyamánya „hasznó természetes jogoknak”, de az, hogy megszabassanak az egyes osztályokra nézve, a megkövetelt feltételek, az egész közönség érdekében, az ő különböző tényleges szükségök szerint. Ennélfogva úgy látjuk, hogy mindegyik iparágnál a közszabályzatok különös szabályokba vannak foglalva, amelyeknek a munkásegyleti tagok nemcsak hogy nem állanak ellen, de sőt pénzőket és politikai befolyásokat is felhasználják, hogy hozzájussanak. E tantételek kettős megváltoztatása tehát visszavitte őket a tizennyolcadik századi régi egyesületek eljárás módjára, de egy jelentőségteljes eltéréssel. Mai nap nem a szokás vagy előjog az, minek nevében fordulnak az államhoz, hanem a munkaképes polgári elem igényei. Ahol csak egy munkásegylet komolyan elfogadja az ő vágyainak egyedüli és teljes megítélésére azt, amit mi a megélhető munkabérek tanának nevezünk, és azt hiszi, hogy a parlament ugyanazon nézetben van, mindig úgy találják, hogy előbb vagy később, de bizonyosan megkísérli ezen vágyát törvény alakjában testesíteni meg.

A politikus tanulmányozó észre fogja venni, hogy a munkásegyleti világban épúgy megvan majdnem ugyanazonos véleménymegoszlás arra nézve, hogy társadalmilag mi célravezető, mint a társadalom többi osztályai között. Minden munkásegyleti tag hiszi, hogy a munka feltételeinek odahagyása az egyéni alku esélyeire végzetes, épúgy a bérmunkások, mint a közönség szempontjából. De amikor ezen vélemény folytán együttes lépéseket indítanak meg helyzetök javítására, rögtön azt látjuk, hogy három különböző gondolkozásmód támad közöttük. A munkásegyleti mozgalom különös kérdéseiben és műszaki vitáiban is végigkísérhetjük ugyanazon széleskörű általánosításokat, hogy

a társadalomnak minő szervezete kívánatos utoljára is, ami a politika tágasabb világában a konzervatívok, individualisták s kollektivisták végleges szakadására vezet. Az olvasó láthatta, hogy megvan a munkásegyleti tagok közt is egy nagy rész abból, amit lehetetlen másképp nevezni, mint konzervativizmusnak. A teljes hit a szerzett érdekek szentségében, az erős elfogultság a status quo javára; az újítások iránti bizalmatlanság; a ragaszkodás a megkülönböztetett társadalmi osztályokhoz, amelyek egymástól testületi előjogok és különös hagyományok által vannak elválasztva; az idegenkedés a magát tolás modern szellemétől; és a mélyen meggyökerezett meggyőződés, hogy a társadalom egyedüli állandó szervezése az, amely arra van alapítva, hogy mindenki biztosítva és megelégedve legyen a maga életének örökölt állapotában – mindezek jellegzői a valódi konzervatívnek, épúgy a munkásegyletben, mint az államban. Éles ellentétben ezen jellemmel, és ahogy mi gondoljuk, kevésbé összhangban az angol munkás természetes hajlamával, most a nagy modern egyesületekben teljes mértékét látjuk a radikális individualizmusnak. A társadalom oly felfogása, mint a háborúban álló érdekek küzdelme; az az érzés, hogy minden egyén és minden osztály igényt tarthat mindarra, amit el tud nyerni és semmire többre; az a gondolat, hogy a siker a küzdelemben az érdemnek megfelelő bizonyítéka, sőt tényleg az egyedül lehetséges is; és azon széles optimizmus, amely nyugalommal helyezi a közönség jóllétét a magánérdek védelme alá – ezek a manchesteri iskola jellemvonásai, egyaránt a politikában és a munkásegyleti mozgalomban. De a munkásegyleti mozgalomban, épúgy, mint a politika szélesebb területén, a modern ipar tényei visszahatást szültek. A konzervatívvel szemben az individualista radikális azt vitatta, hogy „minden ember szabadnak és egyenlőnek született, egyenlő joggal az életre, a szabadságra és a boldogság keresésére.” De most már szembeszökő, hogy az emberek sem tehetségre, sem alkalomra nézve nem egyformán születtek. Ennélfogva előállott a munkásegyletben épúgy, mint a politikai vi-

lágban, egy gondolkozási mód, amely azt állítja, hogy a szabad küzdelem egyenlőtlen egyének, vagy egyének tömörülései közt, jelenti azoknak állandó elnyomását és lesüllyedését, akik rosszul indulnak el, és kivétel nélkül létesít egy hallgatólagos összeesküvést a kedvezményezettebb osztályoknál arra, hogy a magok előnyös állását fentartsák vagy még javítsák a nagy közönség rovására. A kollektivista ennélfogva a társadalom öntudatos és határozott szervezkedésének szükségét vitatja, amely nem a szerzett érdekekre vagy a küzdelem céljaira van alapítva, hanem a polgárok minden osztályának tudományosan megállapított szükségére. Így a munkásegyleti mozgalom keretén belül úgy találjuk, hogy a kollektivista módon gondolkozó munka a munka feltételeire vonatkozó szabályzatokat arra alapítja, amit mi a megélhető munkabérek tanának nevezünk. A politika szélesebb világában látjuk, hogy a kollektivista államférfi hasonló módon keresi útját egy hasonló fogalmának a termelés, a munkaszabályozás és a jövedelem-felosztás határozott szervezetéhez – egy szóval a közönség vagyonának oly öntudatos alkalmazását a szükségletekhez, amelynek eredménye a lehető legnagyobb jóllét legyen. A munkásegyleti világban a versengő alap gondolatok egymás-melleit vannak, és az ipar minden tényleges szabályozása egy folyton ingadozó megalkuvás azok közt. A politikai tanulmányozó ebből azt következtetheti, hogy a társadalom szélesebb szervezeteiben, a konzervativizmus, individualizmus és kollektivizmus egymással versenyző fogalmai is még soká fognak együttesen fentmaradni. A kollektivizmus minden további alkalmazása, épúgy a munkásegyleti, mint a politikai világban, világosan a mi tudományos ismereteink haladásától nem kevésbé függ, mint egy határozott társadalmi együttműködés új szokásainak terjedésétől. Ennélfogva ezen irányban a haladásnak fokozatosnak kell lennie, és valószínűleg lassú is lesz. És úgy hisszük, hogy a bölcselkedő kollektivista előre fogja látni, hogy akár a munka szabályozásában, az adózás elosztásában, akár a közszolgálatok ellátásában a társadalmi szükségletek bár-

mely állandó hozzáalkalmazásában a társadalmi vagyonhoz mindig tekintetbe fog kelleni venni nemcsak a hatályosság tudományosan megállapított feltételeit, hanem az érdekelt összes osztályok „megállapított várakozásait” és „küzdő erejét” is.

II. RÉSZ.
MUNKÁSEGYESÜLETI ELMÉLET.

I. FEJEZET.

A közgazdák ítélete.

Le egészen az utolsó harminc évig biztosan lehetett rá számítani, mikép minden művelt ember azt tartotta, hogy a munkásegyesületi mozgalom, mint eszköz a munkás helyzetének javítására „szemben áll a közgazdaságtannal”.¹ Ez a benyomás nem annyira a közgazdák kifejezett kijelentéséből származott, mint inkább a munkabérekre való azon általános felfogásból, amelyet a felvilágosult közvélemény átvett ő tőlük. A munkabérelap-elmélet együttesen a tőke felhalmozására és a lakosság szaporodására vonatkozó elméletekkel, úgy látszott, hogy határozottan ellentmond azon alap gondolatoknak, amiktől függött a munkásegyesületi mozgalom. Ha a közgazdaságtant úgy értelmezzük, mikép az azt mutatja, hogy teljesen lehetetlen bármely adott állapotában a tőkének és a népességnek, létrehozni bármely valódi és általános munkabéremelkedést másként, mint a nemzedékek lassú folyamán, valóban nem volt érdemes zavart okozni a munkások követelése miatt, akik nem ismerik a gazdasági tudományt. Ehhez képest a század első három negyedében azt találjuk, hogy a kihágások

¹ Még a keresztyén szocialisták, a pozitivisták és a munka vezérei is a parlamentben rendesen úgy tekintették a munkásegyesületi mozgalom követeléseit, mint amelyek ellentétben állanak az orthodox közgazdaságtannal és amelyben ők ennek folytán nem is hisznek.

és a strikeok szokásos kárhóztatásán kívül tényleg semmi más nem volt, csak egy általános és meg nem különböztető ellenséges felfogás a munkásegyesületi ügygyel szemben általában, az elméleti gazdaságtan nyelvezetébe foglalt módon. És ámbár az elméletet, minden következményeivel együtt, ma már elhagyta a gazdasági tekintély, az még is ott lappang a közönséges elmében, és a mostani középosztályi kifogások nagy részének gyökerén él a munkásegyesületi mozgalommal szemben. Ennélfogva meg kell tisztitanunk a *talajt ezen* elavult bírálattól, mielőbb tovább mehetnénk a munkásegyesületi követelések megbecsülésében a mai gazdasági tudomány világitásában.

Nem szükséges itt, hogy belemenjünk a hírhedt munkabérialap-elmélet bármely részletes történetébe vagy aprólékos boncolásába.¹ Amint azt széles körben ismertté tette, J. R. M'Culloch, 1823-tól kezdve, ez az elmélet kimondotta, hogy a munkabérek bármely pillanatban azon pénz vagy tőke nagyságától függnnek, amely a munkabérek kifizetésére van szánva, egybevetve a munkások számával ... „A munkások mindenütt az osztó, a tőke az osztandó.”² Sőt ez az ál-

¹ A legújabb és sok tekintetben a legjobb előadása ezen hírhedt elméletnek feltalálható T. W. Taussig, közgazdaság tanára a Harvard-egyetemen: *Wages and Capital: an Examination of the Wages Fund Doctrine* (London, 1896.) Edwin Cannan: *A History of the Theories of Production and Distribution in English Political Economy from 1776 to 1848*, (London, 1893) egy élesen bíráló boncolást tartalmaz. A modern gazdasági felfogás legteljesebb kifejezése talán J. A. Walker: *The Wages Question: a Treatise on Wages and the Wages Class* (New-York, 1876; London, 1891). Professzor Marshall: *Principles of Economics* (VI. könyv, II. fejezet, 618. 1. a 3. kiadásban, London, 1895) egy hosszú jegyzetben kifejti, hogy Ricardo és Mill tényleg mit gondoltak a munkabérialapról szóló állításaikban.

³ A munkabérekről szóló cikk az *Encyclopaedia Britannica*-ban (4-ik kiadás, 1823), újra kiadva toldalékokkal, mint *A Treatise on the Circumstances which determine the Rate of Wages and the Condition of the Labouring Classes* (London, 1851). Egy sze-

lítás nem is szorítkozott azon igazságra, hogy a bérmunkás-osztály átlagos munkabére megtalálható, ha felosztjuk az egész „az ő fizetésökre rendelt alapot” az azon időben meglevő munkások számával. Amire súlyt fektettek, az, hogy ezen alap összege szükségszerűleg előre meg volt határozva bármely adott időben a közönség gazdasági helyzete által. A tőke összege a megtakarítás terjedelmétől függött, hogy ezen tőkéből mennyi igényeltetett berendezésre és nyers anyagra. Ennélfogva a munkabérialap összege bármely adott pillanatban előre meg volt teljesen határozva, részben a közönség eljárása által a múltban, és, amint Cairnes mondotta, részben az ipar mostam műszaki jellege által.¹ „Azt tételezik fel, hogy van – írta J. S. Mill – minden adott pillanatban, egy rakás vagyon, amely föltétlenül arra van szánva, hogy munkabér fiztessék vele. Ezen összeget nem lehet tekinteni változhatatlannak, mert szaporodik a megtakarítás útján és növekszik a társadalom haladásával; de úgy veszik számba, mint minden adott alkalommal egy előre meghatározott összeget. Az állítatik tehát, hogy többet, mint ezen összeget, a bérmunkás-osztály nem oszthat szét maga között; azt az összeget és nem keve-

les körben olvasott amerikai tanítványa Ricardonak és McCullochnak következően állítja fel a kérdést: „Az, ami fizet a munkáért minden országban a tényleg felhalmozott tőkének egy bizonyos része, amelyet nem lehet megszorítani sem a kormány javasolt beleszólása, sem a közvélemény befolyása, sem magok a munkások közt levő összejátszás által. Van továbbá minden országban egy bizonyos számú munkás, és e számot nem lehet csökkenteni sem a kormány javasolt beleszólása, sem a közvélemény befolyása, sem a munkások összejátszása útján. Be kell hát következni a felosztásnak mindezen munkások közt a tényleg ott levő tőkerészletre nézve”. (Elements of Political Economy: A. L. Perry, New-York, 1866, 122. 1. Egy halljuk, hogy ez a munka mintegy húsz kiadást ért meg és még mindig kedvelt kézikönyv az Egyesült-Államokban. Egy kiadás 1891-ben Londonban jelent meg.

¹ Some Leading Principles of Political Economy newly Impounded (London, 1874), 199-200. 1.

sebbet pedig minden esetre megkapják. Úgy hogy az összeg, amely felosztandó, meg lévén állapítva, csupán az osztóktól függnék a munkabérek, a részesülők számától”.¹ Természetes következtetés volt aztán ezen szempontból, hogy bármi történhetik is a jövőben, ha egyik tényező gyorsabban szaporodik, mint a másik, a folyó alku feltételei a munkabérlésre bármely adott pillanatban, amennyiben a bérmunkás-osztályt, mint egy egészet illetik, megváltozhatatlanok egyáltalában, akár törvény, akár alkudozás útján. „Nincs semmi haszna – így szóltak a munkásoknak – okoskodni a számtan négy alapműveletének bármelyikével szemben. A munkabérek kérdése az osztás kérdése. Panaszkodnak arra, hogy a hányados rész nagyon alacsony. Nos hát hány út van arra, hogy a hányadost nagyobbá tegyünk? Két út. Szaporítsuk meg az osztandót, ha az osztó ugyanaz marad, és a hányados nagyobb lesz. Csökkentsük az” osztót, az osztandó ugyanaz maradván, a hányados nagyobb lesz.”² A bérmunkások minden pillanatban már megkapták mindazt, amit nekik azon pillanatban meg lehetett adni, és közülük egyik osztálynak bárminő nyeresége csak gyengébb társaik rovására lett lehetséges. Megfordítva, a bérmunkások egy osztálya által szenvedett bármely veszteséget szükségképen és egyidejűleg

¹ Mill bírálata W. J. Thornton könyvéről *On Labour, a Fortnightly Review*-ban, 1869 május; újra nyomva a *Dissertations and Discussions*-ban (London, 1875), IV. köt., 43. 1.

Ezen eszméje egy határozottan korlátolt munkabérialapnak, mely mind kéznél van az év elején és mind visszafolyik annak végén, úgy látszik, hogy az angol búzatermelő gazda gyakorlatából van átvéve, akiről felteszik, hogy, amikor betakarította aratását, kiszámítja, hogy mennyit adhat ki munkabérekben, míg a legközelebbi aratást betakarítja. Szorosabb hasonlatot lehetett volna feltalálni az angol kormányi osztályok, mint például a haditengerészeti hajóépítőtelep gyakorlatában, amely minden pénzügyi év kezdetén rendelkezésekre bocsát bizonyos, elméletileg fel nem emelhető összeget, amely munkabérekre lesz elköltendő az év folyamán.

² *Elements of Political Economy*: A. L. Perry, 123. 1.

ellensúlyoz valamely más osztály nyeresége. „Az összes tőke – mondta M'Culloch – a vásár hullámozása útján méltányosan osztatik fel az összes munkások közt. Ennélfogva üres dolog azt tételezni fel, hogy a tőkésék igyekezete a munka olcsóbbá tételére a legkisebb befolyást is gyakorolhat az átlagos árra”.¹ Nem kevesebb logikával következett, hogy a munkások minden igyekezete az ellenkező irányban ép oly hasztalan. A közvélemény ennélfogva habozás nélkül elutasította a munkásegyleti mozgalmat, hogy a modern közgazdák egyik legkitűnőbbjének szavait használjuk – „rövid utalással a munkabérialap tanára”. A strikeok nem növelhetik a munkabérialapot, ennélfogva azok nem is emelhetik fel a munkabéreket. Ha úgy látszanék, hogy mégis felemelik a munkabért valamely iparágban, ez azért lehet csak úgy, mert megfelelő veszteségnek kell bekövetkezni a munka állandóságában vagy a munka-

¹ Még egy egész életen át tartó gazdasági tudománytanulás után is M'Culloch határozottan képes volt ismételni, hogy „az ország mindazon vagyoni ereje, mely a munkabérek fizetésére fordítható, minden rendes esetben, egyformán osztatik szét a munkások közt. . . . *Lehetetlen a munkaadóknak mesterségesen leszállítani a munkabéreket*” (A Treatise on the Circumstances which determine the Rate of Wages and the Condition of the Labouring Classes, London, 1851, 48-49. 1.). „Egy magános gazdag ember egy magános szegény embert lefőzhet, felhasználva annak szükségét vagy ostobaságát. De a tőkésék testülete minden országban mindazt mindig el fogja fizetni munkabérekül a munkások testületének, amit ő oly alapképen bír, mely a munka foglalkoztatására alkalmazható”. (C. Morisson: An Essay on the Relations of Labour and Capital, London, 1854, 18. 1.). Fawcett, úgy látszik, megtartotta ugyanazon felfogást egész haláláig: „Az ország tőkéje látja el annak munkabérialapját. Ez a munkabérialap feloszlik az összes bérmunkás-lakosság között és ennélfogva az egyes egyén munkabérének átlaga nem növekedhetik, hacsak vagy azoknak száma apad, akik bért kapnak, vagy a munkabérialap növekedik”. Henry Fawcett: Manual of Political Economy (London, 1869), 206-207. 1.; Leslie Stephen: Life (London, 1886), 157. 1.

bérben, vagy valamely más iparágban hasonlóul a rendes alkalmazásban vagy a munkabérben olyanoknál, akik gazdaságilag hátrányos helyzetben vannak. Tehát a strikeok nem szolgálhatnak a bérmunkás-osztály előnyére”.¹ De az elmélet sokkal tovább ment, mint pusztá megtagadása a strikeoknak és összejátszásoknak. Nem hagyott semmi lehetőséget arra, hogy a bérmunkás bármiképp is emelkedhessek, még akkor sem, ha a javulás a termelő-képesség növekedésében igazolta magát. Hogyha a bérmunkások egy osztályának sikerült akár békés alkudozás, akár törvény útján, annyira megjavítani munkafeltételeit, hogy az már tényleg az ő termelő-képességök emelkedésével jár, ekkor sem hozna az magával nagyobb eredményt az osztályra, egészen tekintve azt. Ámbár a munka árában való növekvés mindjárt megtérülne is a munkaadónak a nagyobb termelés útján, mégis ezen növekvő igénybe vétele a munkabér-alapnak önmagától lenyomná helyzetét és így megcsökkenené a többi osztályok munkaképességét azon eredménnyel, hogy bár az egyes osztályok közt az egyenlőtlenség megnövekednék, a bérmunkások összes munkaképessége egészben véve nem emelkednék. Így minden gyári törvény, amely emelte a női vagy gyermekmunka közvetlen árát, kell hogy megfizetessék valakinek bérében való leszállítás által; és amikor csak az egészségügy vagy a balesetek elleni biztosítás folytán új terhek háríthatnak a tőkésekre, kell, hogy a bérmunkások némelyike önmagától szenvedjen jövedelmi csökkenést.²

¹ F. A. Walkers: The Wages Question 387. 1. M'Culloch kifejezetten megjegyezte az összejátszásokról szóló cikkében az Encyclopaedia Britannica-ban (1823), hogy „semmi, csupán csak a legszélsőbb tudatlanság tételezheti azt fel, hogy a bérek tényleg emelhetők az ily eljárások útján. Oly elven nyugosznak azok, amelyeket ezek nem érinthetnek, tudniillik a tőke és a lakosság közti arányokon és így nem emelhetők másként, csak a megnövekszik az előbbi, összehasonlítva az utóbbival”.

² Ebből az következett logikailag, hogy a rossz törvények nem nyomhatják le és a jó törvények nem emelhetik a bérmunkások

Ámbár a közvélemény elfogadta a munkabér-alap statikai felfogását, mint döntőt azon lehetőség ellen, hogy a munkaszerződés feltételének bármely általános megváltoztatása beálljon, ezen nyers eszme nem adott választ azon állításra, hogy a munkásoknak bármely iparágban szüksé-

helyzetét. M'ulloch és Harriet Martineau végig mentek e célból az összejátszási és illetőleg a gyári törvényeken. „Általában végig tekintve az ezen országban folytatott összes munkát, – írta az előbbi 1823-ban és ismét 1851-ben – mi nem hiszszük, hogy az összejátszási törvényeknek bármely észrevehető hatásos lett volna az átlagos és szokásos munkabérekre. Hogy azok alkalmilag némely igen korlátozott üzletekben alacsonyabb színvonalon tartották a munkabéreket, mint azok másképen lettek volna, ez igaz lehet, *ámbar épen ezen oknál fogva azoknak hasonlóul emelkedni kellett másokban*”. (Cikk az összejátszásokról az Encyclopaedia Britannica-ban, 4-ik kiadás 1823-ban; Treatise on the Circumstances which determine the Rate of Wages, London, 1851, 80. l. 1833. Harriet Martineau így ír: „Mrs. Marcet sajnálja úgy találni, hogy Mr. E. R. (Romilly) és én ugyanazon véleményen vagyunk a gyári törvényjavaslatról, én pedig örülök rajta. Neki is úgy kellene tartani, nevezetesen, hogy a törvényhozás nem avatkozhatik bele hatásosan a szülők és gyermekek közti viszonyba a munkapiac jelen állapotában. Igyekezetünknek arra kell irányozva lenni, hogy arányba hozzuk a tőkét és a munkát és nem arra, hogy megszorítsuk egyik kicserélését a másikért; amely kicserélésnek önkény tesnek kell lenni, akármit mondjon is a törvény felőle. Nem parancsolhatnak rá a szülőkre, hogy adjanak minden nap egy fél-napi szünetet gyermekeiknek az egész éven át, hacsak nem adunk kártalanítást a gyermekek munkájának elvesztéséért. Azon szerencsétlen gyári gyermekek sorsa kétségbeesettnek látszik; úgy látszik, az egyedüli remény az, hogy ez a faj ki fog veszni két vagy három év alatt, amikor a gép jobban el fogja végezni a dolgot, mint az ő nyomorult testök. Mindenkinék szíve megesik csupa említésére is azon tanúságnak, ami újabban megjelent a lapokban”. (Harriet Martineau: Autobiography, Maria Weston Chapman, London, 1877, III. köt., 87. l.). Csak méltányos hozzá adni, hogy Harriet Martineaut, nem úgy, mint M'Cullochot, megtérite az ipari élet tényeivel való további megismerkedés. Ő maga beszéli el, hogy mint tértette őt meg az, amit Amerikában lá-

gök lehet védelmezni saját munkabéreiket valamely különös megtámadás ellen, vagy hogy esetleg lehetségesnek találják, hacsak talán másodosztályú bérmunkások rovására is, jobb feltételeket csikarni ki a magok részére. De itt a munkásegyleti tagok szemben találták magokat a tőke alkalmazását szabályozó gazdasági törvényekkel. „Ha – jelezte M'Gulloch – az egyes munkákban dolgozó munkásoknak fizetett bérek túlságosan lehúzatnak, azon tőkésék, kik ezt megteszik, szembeszökőleg megnyerik ezen leszállítás egész összegét felette és túl azon közönséges és rendes nyereségaránynak, amelyet kapnak a más üzletekbe fogott tőkésék...

De az ily természetű nagy különbség nem tarthat so-
káiig. További tőke fog mindjárt oda vonzatni azon osztályhoz, ahol a munkabérek alacsonyak és a nyereség magas, és annak tulajdonosai kényszerítve lesznek, azon célból, hogy munkásokat kapjanak, magasabb munkabéreket ajánlani fel. Világos ennél fogva, hogy ha a munkabérek szükségén túl leszállítatnak az ipar bármely ágában, azok a magok helyes színvonalára fognak emeltetni a munkások részéről való bármely erőlködés nélkül is, a tőkének versenyé folytán.”^x Hasonlóul, hogy, ha a munkások sürgetik valamely iparágban a jobb feltételeket, ez szükségképpen le fogja szállítani annak jövedelmező voltát a munkaadók részére. És miután a tőkét mind mozgékonyak, mind mindentudónak tartják, ez rögtön megkezdi kivonulását ezen kevésbé jövedelmező iparból a végre, hogy belevonuljon oly más iparágakba, amelyekben a munka költsége egyidejűleg és önmagától leszállott. Azon munkások tehát, akik feltételeiket

tott, nemcsak megbecsülni Robert Owen eszméinek értékét és visszavonni korábbi gazdasági merev tanait, de arra is, hogy higgyen abban, hogy a jövődő valószínűleg a társadalom kollektív szervezése mellé fog állani. Ugyanott I. kötet, 232. 1.

¹ Cikk az összejátszásokról. J. E. M'Culloch-tól az Encyclopaedia Britannica-ban, 4-ik kiadás (Edinburgh, 1823), ismételve a Treatise-ben 1851.

a helyes színvonal felé akarták emelni, csakhamar a szarvas okoskodás szarvai közé kerülnek. Hogyha azt akarják, hogy mindnyájan találjanak munkát régi iparágaikban, a béreknek le kell szállani a régi színvonalra, és (tekintettel arra, hogy a korábbi munkabérialap egy része másfelé irányult azóta) esetleg időlegesen az alá is. Ha más oldalról azt óhajtják, hogy megtartsák újonnan szerzett jobb feltételeiket, szembeszökő, hogy csak kisebb számban fognak munkát találni, annyival inkább, mert az azon iparágba befektetett munkabérialap esetleg tettelesen megcsökkenhetett. Ennélfogva a munka nélkül maradt munkások, mint gyakran megmagyaráztatok nekik, így megölték az arany tojást tojó tyúkot. Azon kevesek, akik teljes munkát találtak iparágokban, nyerhettek esetleg, de az iparágat egészben tekintve, a munkások bizonyára vesztesek lettek a változás folytán.¹ És ennélfogva az az alapelv, hogy nincs más mód a munkabérek emelésére, mint az, hogy gyorsítsuk a tőke szaporodását összehasonlítva a népességgel, vagy gátoljuk meg a népesség szaporodását összehasonlítva a tőkével; és minden oly javaslat a munkabérek emelésére, amely nem ezen alapelvre van fektetve, vagy a melynek nem az a célja, hogy a tőke aránya javíttassák a népességhez képest, kell, hogy teljesen hasztalan és célteljesített legyen.²

És amikor a munkásegyleti tagok a mai munkabérek kérdésétől azon lehetőség felé fordultak, hogy azok a

¹ Hogyha a jobb feltételek nyerésére irányzott kísérlet a kölcsönös biztosítás vagy közös alku útján tétetett meg, – amint a közgazdák mindig feltételezték – akkor az csaknem biztosan sikertelen lenne, mert a munkából kiszorított munkások, előbb vagy utóbb kényszerülve volnának versenyezni munkáért azokkal, akiknek sikerült munkát kapni azon eredménnyel, hogy a dolgok visszatérnének a régi színvonalra.

² Cikk a munkabérekéről J. E. M'Culloch-tól az Encyclopaedia Britannica-ban, 4-ik kiadás (Edinburgh, 1829); lásd Principles of Political Economy (Edinburgh, 1825) III. rész, V. szakasz.

következő évben emeltessenek, a középosztályú közvéleménynek nem kevésbé határozott válasza volt kérelmekre. Az a jövő munkabérialap, amely a következő évben lesz a munkások fizetésére fordítható, természetesen a közönség lehető tökeereje által fog kiszabtatni. De ezen korlátok között annak végösszegét a tulajdonosok akarata szabja meg. Ha nekik úgy tetszik, módjokban van annak bármely részét saját élvezetökre használni fel, vagy ha nekik úgy tetszik, megtartoztatni magokat annak elfogyasztásától, és összes vagyonuk nagyobb vagy kisebb részét termelő munkára fordítani. Ricardo mellékesen megjegyezte, hogy „a tőkegyűjtésre való hajlam csökkenni fog a nyereség minden hanyatlásával”^x, és minden habozás nélkül úgy vélték, hogy bárminők legyenek is a megtakarítást előidéző indokok, ezen indokok fokoztatni vagy csökkenni fognak azon kamatláb szerint, ami nyereségül várható az így befektetett tőkéből. „Mennél magasabb bármely közönségnél a nyereség aránya, amely hozzájárul a tőkéhez, annál nagyobb lesz a megtakarítási hajlam.”² Ebből az következett, hogy az a fokozat, amelyben növekszik a tőke, és ennél fogva a munkabérialap, a nyereség aránya szerint fog változni; emelkedik, ha a nyereség aránya emelkedik, és csökken, ha a nyereség aránya csökken. „Mennél nagyobb a munkabérek aránya a nyereséghez képest, annál kisebb a nemzeti tőkegyűjtésre való hajlam.”³ Ennél fogva a munkabérek minden emelkedése szükségszerűleg csak időleges, és kell, hogy gyorsan ellensúlyozza magát, mert „az emelkedés a munkabérekben leszállítja a nyereséget, és így leszállítja a megtakarítási és üzlet kiterjesztési hajlandóságot, és ez ismét a munka-

¹ On the Principles of Political Economy and Taxation (London, 1817), 136. 1.

² Cikk a gépek hatásáról a Westminster Review-ben, 1826 januárján W. Ellis-től, idézve J. S. Mill által (Principles of Political Economy, IV. könyv, IV. fejezet, 441. 1., az 1865-iki kiadásban.)

³ Trade Unionism: James Stirling, 29. 1.

bérek leszállítására vezet.”¹ Cairnes, egy óvatlan pillanatban még ennél is tovább ment. „A nyereség – így szolt –, már most is ott van, vagy csak egy hajszál távolságra a minimumnál . . . amelyen túl, hogyha a tőke jövedelmezősége megszűnik, a tőkegyűjtés, legalább is a beruházás céljaira, megfelelő csalogatás hiányában meg fog szűnni.”² Ezen gépies csökkentése a bérmunkások vágyainak világos, hogy többre is ráillik, nem csupán a pénzmunkabérekre. Hogyha egy gyár törvény útján jövőre biztosíthatnak magoknak rövidebb munkaórákat vagy jobb egészségügyi viszonyokat, a jövedelem leszállásának ezen kilátása rögtön korlátozni fogja a tőkének gyűjtési óhaját és arra fogja őket, mint osztályt, bírni, hogy jövedelmeik nagyobb részét költsék személyes élvezeteikre. „Csak egy bizonyos termény van – irta a munkásegyleti mozgalomnak egy széles körben olvasott bírálója – amely megosztandó a tőkés és munkás közt. Ha többet adnak a munkásnak, mint a természet ítéli, kisebb összeg marad a tőkésnek; a gyűjtés szelleme csökken; kevesebb lesz termelő célra fordítva; a munkabérialap leszáll, és a munkás bére kikerülhetlenül lehanyatlak. Egy időre, igaz, a természetes hatás visszatartható, de csak azért, hogy végül még nagyobb erővel hasson. Hosszú időn át, az isteni törvények mégis túl fognak emelkedni minden emberi gátvetésen.”³ Más oldalról, hogyha a munkabérek alacsonyak ma-

¹ T. S. Créé: *A Criticism of the Theory of Trades Unions* (Glasgow, 1891), 25. 1.

² *Some Leading Principles of Political Economy newly expounded*: J. E. Cairnes (London, 1874), 256-258. 1. Ezen szerencsétlen jóslat az 1873-iki óriási üzleti nyereségek évében volt írva, Ezen időben a jó pupillaris biztosításokon a jövedelem Angliában mintegy 4 volt 100 után. Azóta (1897) lehanyatlott nem kevesebb, mint 25 százalékkal, de a tőkegyűjtés és befektetés még gyorsabban nőtt, mint valaha.

Trade Unionism, with Remarks on the Report of the Coimmissioners on Trades Unions: James Stirling (Glasgow, 1869), második kiadás 1869; új kiadás 1889, 26-27. 1. Ez az eszes munka lefordított franciára T. M. Bemard által és ki-

radnak, és a nyereség aránya magas, a tőkésék, mint osztály, kísértetbe jönnek, hogy szorítsák meg személyes kiadásokat, azon célból, hogy a magas nyereségből kivegyék részüket, oly sok tőkét gyűjtve össze, amennyit csak tudnak. Így, amint a munkásegyesületi mozgalomnak egy újabb bírálója teljes logikusan kifejtette, a munkásoknak „politikája legyen az, hogy a munkaadók helyzetét oly kellemessé és nyereségessé igyekezzenek tenni, amint csak lehetséges, hogy hozzáragasszák őket az iparághoz, épúgy mint ahogy egy boltos igyekszik becsalogatni vevőit üzletébe.”¹ Hogyha a munkabérek a nyereséghez viszonyítva alacsonyak lesznek egyik évben, magoktól fognak emelkedni a következő évben; hogyha magasabb az egyik esztendőben, magoktól fognak leszállani a következő esztendőben.²

adatott L'Unionisme des Ouvriers en Angleterre cím alatt. Lásd továbbá ugyanazon szerzőtől a cikket a Recess Studies-ban (Edinburgh, 1870.)

¹ T. S. Créé: A Criticism of the Theory of Trades Unions, 30. 1,

² „Míg valamely vállalat feltételei nagyon fontosak az egyes érdekelt munkás és¹ munkaadóra nézve: nem nagy fontosságúak azok a munkások és munkaadók összességére nézve, mert *mindig ott van az ellensúlyozó irányzat, mely a munkabéreket az igazi gazdasági pont felé irányítja.*” Ugyanott 10. 1.

„A munka ára minden adott időben és helyben, nem oly kérdés, mely a szerződő felek tetszésére van bízva, hanem a természeti erők önmagát szabályozó gépezete által van megállapítva részőkre. A termelésre szánt tőke összege – a felhalmozás valódi vágyának meglevő ereje szerint – határozza meg a munkakereslet erejét; a munkát kereső munkások száma – a szaporodási ösztön meglevő ereje szerint – határozza meg a kínálatot. Mind fel nem ismerve a tőkés és munkás által, a munkabér magassága részőkre ezen ellentétes! erők természetes kiegyenlítése által szabatik meg; egy részről a tőkésék egész testülete által keresett munka; más oldalon a munkások egész testülete által kínált munka végösszege közt. Amint maga Mr. Mill mondotta szabatosan az ő Political Economy-jában: „A bérek a népesség és tőke

A tőkefelgyülemelés arányáról szóló ezen elmélet, együttvéve a munkabérialap elméletével, úgy látszott, hogy a munkásegyleti ügy minden részletét agyonzúzza. De a felvilágosult közvéleménynek volt még egy másik érvelése is fel-fogni való, egy olyan, amely gyökerében vágta ketté nemcsak a munkásegyesülési mozgalmat, de a munkások jelen nemzedékének helyzetében lehetséges minden valódi javítást is, még akkor is, ha a tőkésék tényleg megakarták volna is velők osztani saját magok nyereségét is. Ez volt a hírhedt „népesedési tan.” Malthus bebizonyította, hogy az emberi termékenység tényleg nagy mértékben felette van a lakosság tényleges szaporodásának, és hogy az emberiség számát a bűn és nyomor tényleges akadályai tartják csak vissza, különösen a szegények által szenvedett nélkülözések és egyéb bajok. A bölcsesség egy része kellett ahhoz, hogy ezen tényleges akadályok helyére oda állítsa azon észszerű önmegtartóztatást, amely késleltesse a házasságokat vagy mellőzze a szülői állapotot, és egy egyedüli reménye a munkásoknak az, hogy ezen észszerű önmegtartóztatást nagyban gyakorolják, úgy, hogy a tőke aránya a bérmunkásokkal szemben szaporodjék. Ez a reménység legjobb esetben is üres volt, mert az észszerű önmegtartóztatásnak kikellett volna terjedni az egész bérmunkásosztályra, és fent kellett volna azt tartani folyvást növekvő szigorral, mert a nyereség arányában beálló csökkenés a tőkegyűjtés arányának csökkenésére vezetett volna. És bárminő foka lelkesítette volna is a bérmunkás-osztályt valamely időben a bölcsességnek, elismerték, hogy a szaporodás arányának szabályosan emelkednie kell, amikor a munkabérek emelkednek, és esni, ami-

közi aránytól függenek. Amikor hát a tőkés és munkás meg akarják osztani közös munkájuk eredményét, ezen megosztást készen találják magok előtt. Egyiket megilleti a nyereség, másikat a munkatér, amelyet a természeti erők csalthatlan működése alapít meg, mely nem hagy fent tért sem ingadozásnak, sem kényszernek.” Mr. Mill on Trades Unions”: James Stirling-től a *Research Studies*-ban (Edinburgh, 1870) 311. 1.

kor a munkabérek leszállanak. „Így, hogy ha az összejátszásnak egyidőre sikerülne felemelni a munkabéreket, a munkabérialap növekedése természetellenesen visszatartatnék, míg látszólagos felbátorítás adatnék a szaporodásra a munkásosztály időleges jobb helyzete által. A munka megcsökkent kereslete összeesnék a megszorított kínálattal. A munkabérek leszorítottatnának az éhezési pontig; és ez utóbbi helyzet rosszabb volna, mint a legelső”.¹ Tényleg a szaporodás aránya a tőkéhez mindkét oldalról csak átmeneti változás gyanánt védelmezett. Hogy ha a tőke maradt hátrább a szaporodásnál, a munkabérek hanyatlottak, de maga ez a hanyatlás magával hozta a tőkefelhalmozás gyorsítását és a lakosság szaporodásának csökkenését. Ha a szaporodás maradt hátrább a tőkénél, a munkabérek emelkedtek, de maga ezen emelkedés gátolta meg a tovább felhalmozást és adott ösztönt a népesség szaporodására. „Hogyha sikerült is egy egyesületnek, – mondotta a korábbi nemzedék közvéleménye, – kizárni a versenyt, és így természetellenes módon felemelni a munkabéreket és leszállítani a nyereséget valamely különös iparágban, rögtön beáll egy kettős visszahatás a természetes egyensúlynak visszaállítására. Egy megszorított lakosság fog hozzáadni a munkakínálatához, míg ugyanekkor egy megcsappant munkabérialap fogja csökkenteni a munkakeresletet. Ezen két elvnek közös hatása az lesz, előbb vagy utóbb, hogy minden önkényes szervezkedés erejét letöri és visszaállítja a nyereséget és munkabért a maga természetes színvonalára”.² „Ezen sáncok ellen, – mondotta Cairnes, – a mun-

¹ Trade Unionism: James Stirling, 29. 1.

² Trade Unionism: James Stirling, 27. 1. „Egy sűrű népességű országban, melynek nincs útja túlságos szaporodása részére külföldre, a közgazdaság tannak csak egy adható tanácsa van a szegényebb osztályok fiatalabb tagjai részére. A házasságtól, vagy a gyermekek születésétől való tartózkodás, vagy legalább is elhalasztás igen nagy mértékben, ily esetekben az egyedüli rendelkezésre álló orvosszer a számok nagyon is gyors megszorodásából

tágegyesületek hasztalan törnek. Ezeket sem nem törheti meg, sem nem játszhatja ki semmi, bárha általános, összejátszás sem; mert azok maga a természet által emelt sáncok”.

Oly erősen voltak a közgazdasági elméletek különböző részei összeállítva, hogy csupán egy út maradt, amelyen még csak feltehető is volt, mikép egy munkásegylet javíthatja tagjainak helyzetét. Hogyha valamely iparág munkásai képesek akár törvény útján, akár valamely oly teljesen erős összejátszás útján, amely az ország egyik sarkától a másikig kiterjed, megszorítani az azon iparágba belépők számát állandó módon, akkor, megengedték, miszerint kényszeríthetik fokozatosan munkaadóikat arra, hogy

eredő bajok ellen”. C. Morrison: *The relations between Labour and Capital*, 51. 1.

¹ Some Leading Principles of Political Economy newly expounded: J. E. Cairnes (London, 1874), 338. 1. Ellentétben az elvont okoskodás rendszerével, anélkül, hogy az ipar tényeit kutassák, ami ekkor a közgazdák gyakorlata volt, felemlíthet5 a sheffieldi iparágak gazdasági viszonyainak azon érdekes leírása, amelyet dr. G. Calvert Holland adott közzé. Az ő „Mortality, Sufferings, and Diseases of Grinders, II. rész (Sheffield, 1842), úgy adja elő az ő tényleges megfigyeléseinek eredményét (46. 1.), hogy mennél hosszabb ideje egyesült a sheffieldi iparágak valamely osztálya, és mennél tökéletesebb volt ennek eljárása, annál nagyobb bért kapnak a munkások, annál alacsonyabb a hullámszám az iparágban, és annál nagyobb a munkások józan és igyekvő volta. Hozzá adja: „Még egy lépéssel tovább is mehetünk és állíthatjuk, hogy kevés kivétellel a munkások tiszteletreméltó és komoly jelleme szoros arányt mutat ugyanazon viszonyokhoz, t. i. azon fokhoz, amelyben a fiókegyesüléshez állanak. Az a rendszer, amely korlátlan játékot enged a versenynek, nemcsak csökkenti a munkabéreket és lealacsonyítja a tömeg helyzetét, de végezetül leszállítja a gyárosok nyereségét, csökkenti jószágokat és megrontja erkölcsi színvonalokat.” Úgy látszik, hogy dr. Calvert Holland megfigyelései az ipari verseny tényleges hatása felől ismeretlenek voltak, vagy legalább is figyelmen kívül maradtak azon időkor közgazdái előtt.

nekik magasabb munkabéreket adjanak. Ennélfogva azt vélték rendesen, mikép a munkásegyleti mozgalom egész óhaja és célja az, mikép az illető iparágnak ilyen monopóliumszerű helyzete éressék el általa. Az ily monopólium világosan ellentétben állott a közönség érdekeivel. A munkabérialapra irányuló megnövekedett nyomás önmagától lenyomta a bérmunkások többi részének munkabéret. A kedvezményezett iparág soraiból való kizárások még erősebbé tette küzdelmeket a munkanyerésre. Végezetül, mivel a tőkének meg kellett kapnia a maga rendes nyereségarányát, a fogyasztó úgy találta, hogy a cikk ára az ő kárára felemeltetett. Szerencsére, amint a közgazdák megmagyarázták, az ily társadalomellenes eljárás gyakorlatilag nem sikerülhet soha. Még akkor is, ha a monopóliumot gyakorlónak sikerült is mereven kizárni az új versenyzőket iparágokból, az ár emelkedése oda vonzotta a külföldi termelőket és arra vezetett, hogy az árucikk külföldről hozatott be. Ha ezt meggátolták, a fogyasztó kezdett keresni más cikkeket azon áru helyett, amely túlságosan drága lett az ő részére, és a feltalálás rávezetett, hogy ugyanazon eredmény új úton éressék el, amely eshetőleg teljesen másnemű munkát igényelt. Egy vagy más úton végül is a monopóliumot kezelők biztosan úgy találták, hogy iparágok hanyatlik, s így az újonnan jövők egyszerű kizárása tovább már nem használ nekik. Úgy találták, hogy lehetetlen fentartani különös helyzeteket másként, mint fokozatosan leszállítva saját tagjaik számát, talán a végleges kihalásig egészen.

Ily teljes lévén annak bebizonyítása, hogy lehetetlen mesterségesen felemelni a munkabéreket, nem meglepő, hogy a közvélemény 1825-től kezdve le egészen 1875 körülig, pártkülönbség nélkül kárhoztatta a munkásegyleti mozgalom minden módszerét és minden szabályzatát. A rendes középosztályi ember előtt logikailag elvitázhatlannak látszott, hogy a munkásegyleti tagok előtt az út minden irányban el van vágva. Nem érhetik el az egész bérmunkáosztály helyzetének semmi közvetlen megjavítását, mert a munkabérialap összege minden adott időben előre meg van

határozva. Nem biztosíthatnak állandóan jobb feltételeket még egy különös résznek sem, mert ez arra vezetne, hogy a tőke rögtön megkezdene azon különös iparág vagy város elhagyását. Nem képesek okozni semmi valódi haladást a közeljövőben sem, mert ezáltal megcsökkentenék a tőke felhalmozódást. És végezetül, még hogy ha képesek volnánk is rávenni a tőkésék valamely jószívű testületét arra, hogy emeljék a munkabéreket, önkéntesen megosztva a nyereséget, a szaporodás törvénye ott van, amely minden ily házonkívül adott új formájú segílyt előre is hiába valónak jelent. A (munkások) sorsa lehetséges javításának határa, – jelentette ki 1874-ben határozottan Cairnes, – oly szűk határok közé van szorítva, amelyeket nem lehet túllépni, és emelkedések kérdése reménytelen. *Mint testület nem fognak egyáltalán emelkedni.* Egy néhány, tehetségesebb és szerencsésebb, mint a többi, időről-időre ki fog emelkedni, amint most is megtörténik, társai sorából az ipari élet magasabb fokozatára, de a nagy többség lényegben megmarad annak, ami ma. *A munkának, mint olyannak, akár képzett, akár képzetlen, megfizetése sohasem emelkedhetik sokkal jelen színvonala felett.*¹ A munkásegyesülési ügy tényleg világosan azon helyzetben van, hogy akár bukik, akár sikeres is közvetlen céljában, végső irányzata sérelmes a munkásra nézve. Ha sikertelen, abban, hogy magasabb feltételeket csikarjon ki a munkaadóktól, a szervezkedés egész költsége pénzben és fáradságban, egyszeruen ki van dobva . . . Ha ellenkezőleg egyidőre valamely látszólagos sikert ért el, a végső eredmény még rosszabb. A természet megsértett törvényei biztos visszahatásban fogják igazolni erejüket. Azon vakmerő halandó, aki szembe akarja helyezni önön akaratát az isteni rendelkezésekkel, saját fejére hozza a kikerülhetetlen bűnhődést; pénz előnyei eltűnnek, és hosszú ideig tartó szenvedéssel fogja megfizetni öngyilkos sikerének bűntetését.²

¹ Some Leading Principles of Political Economy newly expounded (London, 1874), 348. 1.

² Trade Unionism: James Stirling, 36. 1. „Azon keserű el-

Azt, hogy mennyire felelnek meg tényleg a gazdasági elmélet mai felfogásai ezen korszak legjobb közgazdái nézeteinek, nem tudjuk itt elhatározni. Ezen közgazdák közül némelyiknek csaknem lángesze volt arra, hogy olyat adjon közre, amit nem úgy gondolt, és maga a munkabérelap elmélet, még ahogy M'Culloch és Nassau Senior előtt is jelentkezett, valószínűleg nagyon messze járt azon képzelt gépszerű művelettől, aminőnek látszik ma mi előttünk. És csak igazság rámutatnunk, hogy a munkabér elmélet, amely ma már oly nagy helyet tölt be a gazdasági gondolkodásban, a klasszikus közgazdák tanításainak csak kiegészítő és teljesen alárendelt részét képezte. Az ő elméik más kérdésekre voltak irányítva: azon bajokra, amelyekkel jártak az ipari és politikai korlátozások, amelyeket azon nemzedéke az államférfiaknak, akiket ők tanítottak, már azóta nagy mértékben elhárított. Minden méltányos megbecsülése tehát tanításaiknak époly nehéz a mai nap demokráciájára nézve, mint amennyire az volt egy indokolt megítélése a kereskedelmi mérleg elméletének Adam Smith és közvetlen utódai előtt. Sőt a munkabérelap elmélet nem is volt pusztán üres találmány. Határozott formulában fejezte ki azon nemzedék iparának némely szembeötlő jellegét. Az angol gazdasági munkás vagy gyári munkás szembeszökőleg azon munka-

lenségeskedés a munkás-egyesületek ellen, amelyet legalább is a legutolsó évekig éreztek a felsőbb és felvilágosultabb osztályok, kétségkívül főleg azon rossz érzésnek volt tulajdonítható, amelyet okozott a hatalom azon aprólékos gyönyöreinek elvesztése, amely azzal járt, hogy a munka eladója és megvevőjének viszonyává változott át az ur és szolga régibb viszonya; de emelte azt a népesedés és tőke-bérelmélet, amely sok emberrel tényleg elhitette, mikép a bérmunkások egyesületei, bármennyire ártalmasak és zavarók is a munkaadókra nézve, örökre tehetetlenek lesznek szükségképen arra, hogy a bérmunkás általános helyzetében bárminő javulást is hozhassanak létre.” Edwin Cannan: *History of the Theories of Production and Distribution* (London, 1893), 393. 1.)

bérektől függött, amelyet hetenként munkaadója tőkéjéből fizettek ki részére. Köz észlelet tárgya volt, hogy a gazda által tartott munkások, vagy a gyártulajdonos által fizetett munkások száma azon tőkeösszegetől függött, amely az ő rendelkezése alatt áll. A gyorsan növekvő népesség és számos új találmány idején, a tőke lehető leggyorsabb növekvése volt kívánatos, míg másoldalról a régi szegény törvényből származó bajok csaknem kikerülhetetlenné tették a nyers Malthusianizmushoz való vak ragaszkodást. A közgazdák elméletei teljesen összeváltak az emelkedő középosztályok előítéleteivel és úgy tűntek fel, mint amelyek mindenki tapasztalatainak eredményei.

Időközben azonban magok a közgazdák aknázták alá azon épületet, amelyet ily sebtében állítottak fel. Egyik módosítás követte a másikat, míg utoljára is Cairnes 1874-iki utolsó helyreállítási kísérlete után a munkabéralap egész elmélete abba hagyatott. Azon közgazdasági szövegek könyvek, amelyek ezen idő lefolyta után íratkák,¹ hogyha egyáltalán tárgyalják is azt, csak úgy számolnak vele, mint történelmi érdekűvel, és azon felosztási elmélet, amely helyét foglalta el, épen nem tagadja a bérmunkások helyzetének emelési lehetőségét, sőt még ürügyet sem szolgáltat a bölcsen vezetett munkásegysülési ténykedés ellen. De a közgazdák felfedezései csak lassan és tökéletlenül hatoltak be a közszellembe, és a munkásegyleti mozgalom ellen folyó ellenzés legnagyobb része ma is a régi elméletre van lényegileg alapítva. Ennélfogva azon kockázat dacára is, hogy untatjuk a közgazda tanulmányozót, némileg részletesen kell kifejtenünk, hogy mint törik le az minden egyes kérdésben.²

¹ Idézhethük például a közgazdasági szövegek könyvek vagy tankönyvek közül Professor Marshall, Nicholson, Gönner, Mavor, Smart és Symes műveit.

² Cannan, Taussig és F. A. V. falker kimutatta, hogy a munkabéralap-elméletet sohasem fogadták el, hogy csak angol Írókat említsünk; W. Thompson, R. Jones, T. C. Banfield, Hontifort Longfield, H. D. Macleod, Cliffe Leslie, John Ruskin vagy Tho-

Lássuk tehát először is az előre meghatározott munkabérialap statikai fogalmát. Úgy látjuk, hogy nem tűnt fel ezen elmélet feltalálói előtt az, hogy bármily korlát állítsák is fel az év folyamán a munkásoknak adandó összegekre nézve, az semmi módon nem határozza meg az év folyamán kapott; béreik teljes összegét. Még akkor is, ha a gazda kiadásai a munka címén az aratásig a múlt év termelésének egy korlátolt összegére vissza voltak szoríthatók, az nem gátolhatja meg őt abban, hogy Szent Mihály napkor (az évi bérszerződés rendes végezetekor) ne adjon nekik, ezen összegekhez toldásul az épen akkor betakarított termésből valamelyes részt. Amint több közigazda jelezte már azóta, a világ munkásainak egy nem jelentéktelen része, különösen a cetalászó, halászó és bányászó iparokban, tényleg részletetési alapon van szerződve, és úgy találják, hogy béreik utolsó részlete az egész vállalatra nézve mind szabályozva, mind kifizetve azon haszon összegének arányában van, amelyet

rold Rogers a mi hazánkban, vagy dr. Wayland, Amasa Walker, Bowen, Daniel Raymond és Erasmus Peshine Smith Amerikában. Alaposan megtámadták nemcsak a munkás-egyesületi emberek, de a keresztyén szocialisták és a pozitivisták is; (lásd például T. J. Dunning: *Trade Unions: their Philosophy and Intention* (London, 1860), egy J. S. Mill által olvasott és magasztalt, de el nem fogadott munka; J. M. Ludlow: *Christian Socialism* (London, 1851); és a közgazdaságról Frederic Larrison által 1867-ben a *Portinghtly Review*-ben közzétett kitűnő cikkek); sőt az elvont közigazdák is határozott módon, például a *North British Review* 1868 márciusi füzetében egy cikkben Fleeming Jenkin („*Trade Unions: how far Legitimate*”) és különösen 1866-ban F. D. Longe: *Refutation of the Wages Fund Theory of Modern Political Economy, as enunciated by Mr. Mill and Mr. Fawcett* (London, 1866.) W. T. Thornton ismert támadása a következő címen: *On Labour, its Wrongful Claims and Rightful Dues, its Actual Present and Possible Future* (London, 1869), és erre aztán a munkabérialap-elmélet rögtönös elejtése J. S. Mill által, vonta tényleg először a közigazdák figyelmét e tárgyra.

ők magok szereztek meg.¹ Így, még akkor is, hogyha van a tőkének bármely előre meghatározott részlete határozottan úgy jelölve ki, mint béalap, az csak az előlegek mértéke lehet, és nem a munkabéréké; annak összege egyáltalán nem vetne világot, a közönség jövedelmének azon arányára, amelyet a bérmunkás osztályok szereznek meg; és annak korlátozása semmi módon nem állana útjában annak, hogy az osztálynak, mint egésznek évi fizetése ne szaporíttathassék meg végtelenül minden év végén, vagy minden vállalat befejeztekor, nem a már korábban felgyűlt tőkéből, hanem tényleg az ő saját termelésökből.

De tényleg nincs is ily előre meghatározott összeg, mely a munkabérek fizetésére volna fordítható, még kevésbé valamely oly alap, amely minden év, vagy bármely más korszak kezdetén ezen célra külön szakíttatnék. A világ bérmunkásai, épúgy, mint a világ tőkései nem táplálatnak az egész éven át egy oly élelmiszer vagy más szükségleti raktárból, vagy nem fizettetnek a tőke egy oly fölhalmozott alapjából, amely tényleg kéznél van az év kezdetén. Bárminők legyenek is a munkák, amelyekre szerződtetnek a munkások, azok tényleg hétről-hétre a piacra épen most hozott terményeken táplálkoznak épen úgy, amint a munkaadó és családtagjai. Munkabéreiket hétről-hétre munkaadók folyó pénztáraiból fizetik, ezen készpénz pénztárak a folyó termények folyó eladása útján telvén meg újra. A cégben résztvevő összes részesek heti kivételeik teljesen ugyanazon alaptól vonatnak el, mint munkásaik bérei. Akár vannak, akár nem kijelölhető határai a folyó jövedelem ezen forrásai lehető kiterjesztésének, egyszerre szembeszökő lesz, hogy nincs semmi számtani lehetetlenség abban, hogy a munkások kapjanak nagyobb, és a munkaadók kapjanak kisebb részt bármely különös hét összes kivételeiből. Hogyha a világ összes

¹ Ez látja el Mr. Henry Georget (Progress and Poverty) egy pár legjobb igazolásával a munkabéalap-elmélet tarthatlan voltának.

bérelt munkásai, hirtelen és egyszerre követelnék a munkabérek általános emelését, nincs semmi számtani lehetetlenség abban, hogy ezt az emelkedést egyidejűleg ne ellensúlyozhatná a munkaadók folyó kivételei összegénél egy megfelelő leszállítás. Hogyha a világ összes rendelkezésére álló éllelme és más szükségletei vétetnének fel ezen korlátok határaiul, mi gátolja azt meg, hogy a munkaadók és családjaiknak fogyasztása legyen az, mely leszállíttassék? Ennélfogva úgy találjuk, hogy John Stuart Mill, a maga híres bírálatában Thornton könyve felől, tartaléktalanul elejtette bármely előre meghatározott munkabérealapnak még eszméjét is. „Nincs oly természeti törvény, amely feltétlenül lehetetlenné tenné a munkabéreknek felemelkedését azon pontig, hogy elnyeljék nemcsak azon alapokat, amelyeket (a munkaadó) reá szánt üzlete folytatására, de annak is egész összegét, amit ő saját magánkiadásaira szán az élet szükségletein túl . . . Röviden, a munkabérfizetésekre elméletileg, mielőtt feltétlen határ éretnék el, rendelkezésére áll nemcsak a munkaadó tőkéje, de mindaz, amit ő elvonhat magánkiadásából, és a munkabérek törvénye a kereslet oldalán csak azon szembeszökő állításra szorítkozik, hogy a munkaadók nem fizethetik el bérekben azt, ami nincs meg nekik . . . Ennélfogva a munkásegységek befolyása gyakorolható úgy, hogy a munkásosztályok részére megkaphassa összesen a nagyobb részesedést, mint a munka eredményének nagyobb tényleges összegét.”¹

De ámbár az így határozottan korlátozott különös munkabérealapnak ilyen statikai felfogása volt az, amely a nevelt közönséget ily teljes biztonsággal vezette a munkások ellen, a közzgazdáknak magoknak legnagyobb része valószínűleg nagyobb súlyt helyezett arra, amit mi az elmélet dinamikus oldalának neveznénk. Hogyha a munkások arra kényszerítik a munkaadókat, hogy jobb feltételeket adjanak nekik a

¹ J. S. Mill, 1869 május. Fortnightly Review; Dissertations and Discussions 10. köt., 46-48. 1.

jövőre, maga ezen munkabér emelkedés, így okoskodtak, megfelelő esést okozván a nyereségnél, oly csökkenést fog okozni a megtakarításban, amely rögtön ellensúlyozza az emelkedést. Így az következik be, hogy a tőke nyereségének mérve, együtt a munkabérek mérvével, a megtakarító osztály minden adott elmeállapotában, tényleg változhatatlan. A nyereség általános mérvének minden esetleges változása, akár felfelé, akár lefelé, magától oly visszahatást szül, amely mindaddig tart, amíg a szabályos állapot ismét be nem áll. „Két ellentétes erő – mondották – tartja egyensúlyban az ipari világot. Egy oldalról a népesedés tana szabályozza a munka kínálatát; más oldalról, a felhalmozás tana szabályozza annak keresletét.”¹

Már most, mielőtt ezen elméletet pontról-pontra megvizsgálunk, meg kell jegyeznünk, hogy az oly állítások egész sorozatát tartalmazza, amelyek sohasem voltak határozottan megállapítva, vagy bármely módon bebizonyítva. Első sorban is, bebizonyítottnak veszi, hogy a munkásegylet! működésnek szükségképpen csökkenteni kell a nyereséget; oly állítás, amely egyszerűen figyelmen kívül hagyja azt a munkásegylet! állítást, amelyet részletesen fogunk tárgyalni a legközelebbi két fejezetben – hogy a közszabályzat elfogadása ténylegesen növeli a munka hatályos voltát. Másodszor itt van az az állítás, hogy a nyereség csökkenése szükségszerűleg magával hozza a tőke kamatlábának esését, így számításán kívül hagyva azt az eshetőséget, hogy a munkabérek emelkedése jelentheti egyszerűen a termelők különböző osztályai közt levő részesedés megváltozását, a vállalkozó osztály (és nem a pusztá befektető) vesztvén el azt, amit a kézimunkás nyer meg. Végezetül itt van az az állítás, hogy az anyagi vagyon felhalmozása az egyedüli mód a nemzeti tőke növelésére. „A régibb közgazdák – mondja Professor Marshall – annyira mentek, mikép azt is állították, mikép a kamat (vagy nyereség) emelkedése a

¹ Trade Unionism: James Stirling, 26. 1.

munkabérek rovására folyton növelte a megtakarítás erejét; elfeledték, hogy az országos szempontból a munkásember gyermekébe fektetett vagyron époly termelő befektetés, mint a lovakba és gépekbe való befektetés ... A közép, és különösen az értelmiségi keresetből élő osztályok mindig sokat megtagadtak magoktól azon célból, hogy gyermekeik nevelésébe fektessék be tőkéiket, míg a munkásosztályok béreinek egy igen nagy része abba van befektetve, hogy gyermekeiket testi erőben és egészségben tartják fenn.¹

De igaz-e az, hogy a tőke szaporodása a kamatlábtól függ, annyira, hogy mennél nagyobb a munkabérek aránya a nyereséghez képest, annál kisebb a hajlam országos felhalmozódásra.”² Csökken-e, – mint Ricardo jegyezte meg mellékesen – „a felhalmozás indító oka a nyereség minden

¹ Principles of Economics, 3-ik kiadás (London, 1895), IV. könyv, VII. fejezet, 311-318. 1. A munkás-egyesületi ember jogosan panaszkodhatik, hogy a közgazdák legalább is nem szabatosan állapították meg állításait. Még ha megengednök is, hogy a kamatláb leszállása a megtakarított összeg csökkenésére irányai, nem adatik semmi indok annak feltevésére, hogy a munkabérek bármely emelkedése szükségszerűleg ép oly arányban irányul a felhalmozódás meglassítására, hogy az által az emelési összeggel fogja leszorítani a munkabéreket. Hol például a bérek általában emelkednek tíz százalékkal, és annak terhe teljesen a kamatra esnék, hány százalékkal fog ennek folytán leszállani a kamatláb? Hogyha az a kamatot 3-ról 2½ százalékra szállítja le, mennyivel fog ez által az évente megtakarított összeg csökkenni? Hogyha az évente megtakarított összeget ez 200 millióról 175-re szállította le, mennyivel fog ennek folytán leszállani a munkabér? Ezen kérdések egyikére sem adható megközelítő felelet sem. A közgazdák hallgatólagos feltevése az, hogy más dolgok változatlanul maradván, egy tízszázalékos béremelkedés oly esést hozna létre szükségképen a kamatlábtól, amely az évente megtakarított összeg oly csökkenésére vezetne, amely újra legalább is tízszázalékos munkabércsökkenést okozva, valószínűleg úgy fog tekintetni a jövő korszakok által, mint a legendkívülibb láncolatok egyike azon feltevő okoskodásokban, melyek valaha felállítottak.

² Trade Unionism; James Stirling, 28-29. 1.

csökkenésével?”¹ Azon nagy kutatók, akik megelőzték Ricardót, teljesen ellentétes szempontot foglaltak el. Sir Josiah Child két évszázaddal ezelőtt azt jegyezte meg, miszerint Németalföldön a tizenhetedik század vége felé a kamatláb rendkívüileg alacsony volta nemcsak, hogy nem csökkentette a felhalmozást, hanem „hogy az volt a holland nép gazdagsága minden más okának causa causansa.” Oly országokban, ahol a kamatláb magas, azt jegyezte meg, hogy „a kereskedők, amikor nagy vagyont szedtek össze, ott hagyják az üzletet, kiadják pénzüket kamatra, annak nyeresége oly könnyű, biztos és nagy lévén; míg más országokban, ahol a kamatláb alacsonyabb, megmaradnak kereskedőknek nemzetléktől nemzedékre és meggazdagulnak magok is, az állam is.”² „Az alacsony kamatláb – így jelentette ki határozottan – természetesen anyja a takarékoságnak, szorgalomnak és a művészeteknek.”³ Adam Smith véleménye szerint a kamatláb magas volta sok tekintetben ténylegesen ártalmas a nemzeti vagyonosodásra. „De mindazon rossz hatásokon felül az országra nézve általában – szólt, – amelyeket már említettünk, hogy származnak a magas kamatlábból, van egy, talán végzetesebb, mint ezek együttvéve, de amely, hogy ha ítélnünk a tapasztalásból, elválaszthatatlanul össze van kötve azzal. A magas kamatláb úgy látszik, hogy mindenütt tönkre teszi azt a takarékoságot, amely más viszonyok közt együttjár a kereskedő jellemével. Amikor a nyereség magas, ez a jelen arány feleslegesnek látszik, és tékozló fényűzés az ő helyzetének jobban megfelelőnek látszik... így a tőkefelhalmozás megakad mindazoknak kezén, akik

¹ On the Principles of Political Economy and Taxation (London, 1817), 136. 1.

² A New Discourse of Trade, 2-ik kiadás (London, 1694), 8 1.; idézve Professor A. Marshall által Principles of Economics; IV. könyv, VII. fejezet, 316. 1., a harmadik kiadásban (London, 1895.)

³ A New Discourse of Trade, 2-ik kiadás (London, 1694), előszó.

természetesen leginkább hajlandók gyűjteni; és azon alapok, amelyek a termelő munka fentartására rendelvek, nem találnak gyarapítást azoknak jövedelméből, akiknek leginkább kellene azokat szaporítani . . . Könnyen gyűlt, könnyen elmegy, mondja a példabeszéd; és a költségek rendes mértéke, úgy látszik, mindenütt nem annyira a költsézési valódi képesség által lesz szabályozva, hanem az elkölthető pénz megszerzésének vélt könnyű volta által.”² Így ő arra következtet, hogy miután „a nyereség a vagyonon vagy tőkén csökken, a tőke nemcsak tovább fog szaporodni, de gyorsabban is fog sokkal szaporodni, mint előbb.”³

¹ Adam Smith: *Wealth of Nations* (London, 1716), IV. könyv, VII. fejezet, 276. 1. M'Culloch kiadása. Ugyanott I. könyv, IX. fejezet, 42. 1.

² Az ellenkező feltevés, amelyre van még most is alapítva a munkás-egyesületi úgy elleni érvelés nagy része, 1848-ig gyakorlatban csak benne foglaltatott, s nem kifejezetten állítatott a gazdasági kézi könyvekben. Nassau Senior, aki behozta a Közgazdaságtanba „a megtartóztatás jutalmának” kifejezését, sehol sem teszi azt az állítást, hogy a megtakarítás összege változik a nyereség vagy kamat mértékével. „A tőkék, – mondja egy helyen – rendszeren kis kezdetekből származnak felhalmozás által, amely idők folytán szokásossá válik”, és azon feltett példában, amelyet elmond, tényleg azt teszi fel, hogy a nyereség mérvének csökkenése új ösztönt ad a felhalmozásra (*Political Economy*, 192. 1.) M'Culloch is úgy tekintette, hogy a felhalmozás összege csupán a megtakarítás lehetőségének mérvétől, nem pedig a várt magas kamat vagy nyereségtől függ. „A tőkegyűjtés gyakorlata legnagyobb lesz . . . ahol a tőke tiszta haszna legnagyobb . . . Add meg a felhalmozás lehetőségét bármely néposztálynak és biztosak lehetünk abban, hogy nem lesznek fogékonytalanok arra, hogy felhasználják azt derekasan . . . Nem hozható fel semmi példa arra, hogy bármely néposztály elhagyta volna felhasználatlanul az alkalmat gyűjteni.” *Principles of Political Economy* 1825, II. rész, 2. szakasz.

³ Mr. Cannan felhívta figyelmünket egy cikkre W. Ellistől a *Westminster Review*-ben 1826 januárban, amely a másik felfogás első világos kifejezését tartalmazza magában. Úgy látszik, hogy

A modern közgazda, az ipari élet tényleges viszonyai közt, sok olyan dolgot talál, mely támogatja ezen felfogást. Igaz lehet, hogy itt és ott egy tőkés munkaadó, különösen egy gyáros vagy egy gazda, erősebben fog törekedni megnövelni tőkáját, ha rendkívüli haszonra van kilátása, mint hogyha csak épen kifizeti magát, ámár a másik oldalra kell helyeznünk azt a ténytet, hogy ezen osztályban vezet köztudomás szerint a magas nyereség a túlságos személyes költekezésre, és pedig, amint Adam Smith kifejtette, nem a magas nyereségek, hanem inkább rossz idők folyamán mérsékelte-tik a fényűzés. De van ok rá azt hinni, hogy a világ megtakarításának nagy része – a mi időnkben talán a nagyobb része, – teljesen tekintet nélkül jön létre azon kamatláb-tól, amely elérhető a tőke felhasználása útján. A megtakarításra indító legerősebb okok – gondoskodás vágya betegség és aggkor idejére vagy a gyermekek jövő eltartására - működnek, mint ahogy a francia parasztok megtakarításai igazolják – akár csak úgy szakad a nyereség és a kamat, akár sem. A népies takarékpénztárak egész története igazolja, hogy amit keres a befektető lakosság nagy tömege, az megtakarításaik biztonsága, nem valamely magas kamatláb. Tényleg minden takarékpénztár tapasztalata igazolja, hogy némely betevők, megelégedve magával a biztonsággal, addig növelik betétjüket, míg az túlhaladja azt az összeget, amely után még fizethető kamat. A takarékpénztár kamatlá-bának semmi leszállítása nem okoz arányos leszállítást a betétek összegében; sőt rendszeren nem okoz az semmi látható csökkenést sem. A társadalmi lépcsőzet másik végén, ám-bár valószínűleg különböző okból, úgy látszik, hogy a felhalmozódás hasonló közönyösséggel történik meg a kamat vagy nyereség mérvétől. Az évi megtakarítások az Astoroknál és

J. S. Mil] volt az első rendszeres közgazda Angliában, aki határozott formát adott azon állításnak, hogy a felhalmozás mérve, a vagyon és gondolkodásmód bármely adott állapotában, a tőke után várható kamat mérve szerint váltokozik. *Principles of Political Economy*, I. könyv, XI. fejezet.

Vanderbilteknél az időszakos új befektetései a jövedelmeknek a Cavendisheknél és Grosvenoroknál, a gépszerű felhalmozások a Rothschildoknál, tényleg nem függenek attól, hogy hány százalékot remélnék kapni ezen millionáriusok az új tőkék után, hanem az összegtől, amely egyszerűen feleslegül marad meg az ő szokásos költségek módjok felett és azon túl. Hogy legkevesebbet mondjunk, legalább is szerfelett kétséges, amennyiben ama nagy osztályról van szó, amelynek jövedelme nagy mértékben felette van annak, amire szükségök van, vagy amit el akarnak költeni, az, hogy az az összeg, amelyet egyéven befektetnek, nagyobb lesz-e akkor, ha arra van kilátás, hogy a kamatláb 3 helyett 4 százalék lesz, vagy kisebbedik-e akkor, ha a kamatláb 3 helyett csak 2-re száll le. Végezetül, van egy harmadik fajta is a megtakarításnak, ahol a nyereség kamatlábjában való minden változásnak hatása ellenkező irányban fog megnyilvánulni, tudniillik a kamatláb esése a felhalmozás növekvését, s annak emelkedése a felhalmozás csökkenését okozza. A világ megtakarításának nagy része azon indokból történik, hogy valamely jövő időben, oly jövedelem álljon elő, amelyből meg lehet élni munka nélkül. Amikor egy ember azért takarékoskodik, hogy képes legyen visszavonulni az üzlettől vagy a gyakorlattól; amikor célja az, hogy gondoskodjék özvegyéről vagy leányairól; vagy a cél az, amit közönségesen úgy nevezünk, hogy családot alapítson, akkor bizonyos meghatározott összegű évi jövedelem az, ami célba van véve. Különösen ez az eset, a szakszerű és felsőbb középosztályoknál, akik állítják elő mai napság a világ megtakarításának jelentékeny részét. Hogy ha 5000 font sterlingbe kerül évenként eltartatni elfogadott minőségű vidéki lakásban egy családot, vagy hogy ha 300 font sterling az elfogadott évi járadék egy leány részére, akkor megvan az erős hajlam arra, hogy mindaddig takarékoskodjunk, amíg a szükségeselt tőkeösszeg be nem szereztetik, és természetesen ezen tőkeösszeg magasabb lesz, ha a kamatláb esik. Az angol életmód egyetlen megfigyelőjének sem lehet kétsége az iránt, hogy a jó befektetések után fizetett kamatláb újonnan való leszál-

lása 4-ről $2\frac{1}{2}$ százalékra, ily módon nemcsak megerősítette sok családban a hajlamot a tovább dolgozásra, hanem egyúttal ténylegesen is elősegítette a tőkének felhalmozását. „Amint esik a kamatláb – mondja Professor Smart – a gazdagabb osztályoknál inkább a megtakarítási, semmint a fogyasztási hajlam erősödik meg.”¹ És nem szabad elfelednünk, hogy a kamatláb minden esése, új alkalmat nyújtva gyümölcsöző befektetésekre, a munka eredményes voltának megnövelésére célzó eszközökbe, emeli azt a vágyat, hogy befektessünk és így emeli azt a képességet, hogy megtakarítsunk. Ezen fejezet alá kell vennünk továbbá a kényszer megtakarításnak azt a nagy és folyvást emelkedő formáját, amely a közhasznú, állandó befektetésekre behelyezett közkiadásokban áll. Amikor egy helyhatóság nagy közdolgokra fog, többet tesz, mint egyszerűen hasznos befektetéseket talál azon megtakarításokra, amelyek minden esetre meg voltak teendők. Amikor szerződések kötnek, visszafizetni a kölcsönt egy meghatározott számú év alatt – Angliában, átlag mintegy harminc év alatt, – az adófizetők, azonfelül, hogy a kamatot fizetik, kényszerítve látják magokat a közönség által, hogy egyéni jövedelmeikből még mielőtt megkezdénének takarékoskodni a saját magok részéről, tegyenek félre egyenlő összeget azzal, ami szükséges az adósság évi törlesztésére. Aligha lehet kételkedni afelett, hogy az ily kényszerítő megtakarítás, amelyet egyetlen adófizető egyén sem tekint egyáltalában megtakarításnak, ép úgy, mint általában minden adó, nagy mértékben a folyó személyi kiadástól van elvonva, és ennél fogva ezen mértékig, tiszta hozzáadás a közönség vagyonához. Már most azon mérték, amelyig fognak az egyes helyhatóságok oly kölcsönöket kötni közmunkák céljából, amelyet így kötelező megtakarításokból fedeznek, nagy mértékben függ a kamatlábtól, emelkedő, ha az esik, és csökkenő, ha az emelkedik. „E szerint – így következtet Professor Nicholson – nem beszélhetünk szabatosan egy különös minimális kamatlábról bármely társada-

¹ Studies in Economics (London, 1895), 297. 1.

lomban, amely szükséges a tőke felhalmozáshoz egyáltalán; és ha Adam Smith felfogása alapos, még azt sem mondhatjuk, hogy a kamatláb emelkedése szaporítja, vagy esése csökkenti a felhalmozódást . . . Az anyagi tőke szaporodása egy rakás változó körülménytől függ, amelyek közt a kamatláb csak egyik, és azon kívül *meghatározatlan hatásában.*”¹ Hogy alkalmasabb módon fejezzük ki, ez azt teszi, mikép, hogy legkevesebbet mondjunk, szerfelett kétséges, vajjon az egyesült királyság felgyülemlett tőkége nagyobb vagy kisebb volna-e, hogy ha a legjobb biztosíték mellett kiadott pénz kamatlába, ahelyett, hogy leesett kevéssel 2 százalékon felülre, megmaradt volna azon 5 vagy 6 százalékon, amelyen bocsátotta ki gyakran Pitt az államkötvényeket. Még kevésbé lehetséges a közgazdának előre megmondani, hogy vajjon, ha nemzeti szokásaink megmaradnak olyanoknak, mint aminők, a vagyon szaporodása a következő száz év alatt gyorsíthatnák-e vagy lassíthatnák-e, hogyha a kamatláb ezen időszak alatt épen egy százalékra esnék is le. Ennél fogva tekintetbe véve, hogy a nagyon gazdag és a nagyon szegény, az anyagi vagyon tényleges felhalmozása tekintetében tényleg egyik irányban sem áll befolyás alatt; hogy a munkabérek emelkedése valószínűleg tényleg emelni fogja a nemzeti vagyon azon nagyon termelő formáját, a kézimunkásosztály fizikai erejét és elmei képzettségét; hogy a középosztály főleg arra utazik, mikép a jövő megélhetésre biztosítson állandó jövedelmet, és annál fogva hajlandó lesz tovább és jobban dolgozni és többet megtakarítani, mennél jobban esik a kamatláb; hogy az alacsony kamatláb mind ösztönzi a feltalálásokat, mind előmozdítja azok általános

¹ J. S. Nicholson: Principles of Political Economy (Edinburgh, 1893), 394. 1. Sir Josiah Child egész annyire elment, mikép megjósolta, hogy „ezen országban a kamatláb leszállítása hatról négy vagy három százalékra, magával fogja hozni szükségképen, kevesebb mint húsz évi idő alatt, hogy a nemzet tőkevagyonra megkétszereződik.” A New Discourse of Trade, 2-ik kiadás (London, 1694), 14. 1.

elfogadását; és hogy a helyhatósági és országos vállalkozás, ha azt az alacsony kamatláb elősegíti, nagy lépésekkel és ugrásokkal szaporodik, a közgazdák kezdik belátni, hogy a munkabérek emelkedése a nyereség helyett valószínűleg azt fogja eredményezni, hogy tényleg nem kevesebb, de több fog termeltetni, és hogy a nemzeti vagyon minden alakzatát számba véve, alaposan várható, miszerint az a közönség termelő tőkéjét egy vagy más alakban szaporítani fogja. Nem látjuk világosan, vajjon Professor Marshall elmegy-e ezen pontig, de azt mondja: „mi következtethetjük ellentétben (a régibb közgazdákkal), hogy minden oly változás a vagyon felosztásában, amely többet ad a bérmunkásoknak és kevesebbet a tőkéseknek, más dolgok egyenlően maradván, valószínűleg *gyorsítani fogja az anyagi termelés szaporodását*, és hogy az nem fogja észrevehetőleg késleltetni az anyagi vagyon felhalmozását.”¹

Eddig a rendes középosztályú felfogás modern gazdasági bírálata csak a munkafeltételek általános javítását és a kamatláb vagy nyereség általános csökkenését vette számba minden iparágban. Ha már most tekintetbe vesszük azon rendesebb esetet, amikor a változás valamely egyes iparág keretében áll elő a jövedelmezőség tekintetében, a modern tanulmányozó ép oly lehetetlennek fogja találni, hogy elvi ellentétbe jöhessen a munkásegyleti mozgalommal. A régebbi közgazdák azon kényelmes feltevésből indultak ki, hogy mind a tőke, mind a munka szabadon mozog egy és más iparág között, és ennél fogva lehetetlen, hogy hosszú tartamú lehessen a különböző iparágakban a munkabér és nyereség közt való lényeges eltérés. Itt

¹ Principles of Economics: Professor A. Marshall, 3-ik kiadás (London, 1895), IV. könyv, VII. fejezet, 311. 1. Némely közgazda azt kezdi állítani, hogy a világ tőkemennyiségét nagy mértékben a világ tőkeszükséglete határozza meg; – a munkaszükségleten túl terjedő – felhalmozás más tőke megsemmisülését önmagától vonván maga után. Lásd ezen kérdésben Mr. J. A. Hobson eszmekeltő műveit.

újra nem vette tekintetbe a munkásegyleti mozgalom ellen irányuló népies érv az idő fontos elemét. Hogyha egy iparágban a munkaadók véletlenül nagy haszonra tesznek szert, további tőke fog, így mondták, bevonulni azon iparágba, és így a munkások előbb vagy később úgy fogják találni, hogy szolgálataik kereslete megnövekszik és béreik felemelkednek.. De miért várjon a munkás? A közgazdák saját igazolása szerint, nem létezik semmi, ami meggátolja az iparágban levő összes munkások összejárását azon célra, hogy megragadják a kedvező alkalmat, amikor a nyereség nagy, és úgy emeljék fel béreiket, hogy ezen többlet nagy részét megkaparítsák a magok részére.¹ Akkor nem lesz meg a további tőkére vonzó ereje annak, hogy ezen iparágba özönöljék be, és nem lesz meg semmi ok sem arra, hogy ez a többlet ne maradjon meg állandóan, az azon iparágban levő munkások előnyére. Az ő béreik emelkednének más iparágak munkásaival szemben azon eredménnyel, hogy új munkások lépjenek be hozzájuk. De nem könnyű a munkásoknak ipart változtatni előnyösen különösen a képzett iparágokban, és több évet venne igénybe, míg a jobban fizetett iparág megnövekedett vonzó ereje a fiúk közt, akik választják pályájukat, bármely észrevehető szaporodást okozna a munkások számában. Továbbá, ez világosan oly eset volna, amelyben egy munkásegylet szoros összejárás vagy. törvényi becikkelyezés útján megjavíthatná munkafeltételeit anélkül, hogy saját tagjai részére csökkentse a munka mennyiségét vagy megfossza a bér munkások többi részét bármi olyantól, amihez más-

¹ „Amikor a nyereség az ipar bármely ágában a szokásos mérték felé emelkedik, a mesterek szembeszökőleg képesek, ha akarják, odaadni a munkásoknak további bér gyanánt, esetleg a régi és új nyereségeik közt levő egész különbséget is. Ha tetszik nekik, megtehetik ezt anélkül, hogy a korábbi rendes és szokásos mérték alá szorítanák nyereségüket. És képesek lévén ezt megcsinálni, felfogható, hogy egy hatalmas egyesület által reá is szoríthatók, hogy megtegyék azt.” W. T. Thornton: On Labour (London, 1870), 284-285. 1.

kép hozzájuthattak volna. Mindaz, ami így bekövetkezik, az volna, hogy a nyereség azon többletét, amely eleinte a tőkéshez, később esetleg a fogyasztókhöz jutott volna, állandóan biztosította volna magának a munkások egy csoportja, így a közzgazdák saját okoskodása is, úgy látszik, megerősíti a munkások; azon tapasztalati 'következtetését, hogy a munkásegyleti eljárás a leghatályosabban és legszembeszökőbben akkor eredményes, amikor a munkabéremelést azon pillanatban igényli, amikor az iparág nyereséggel jár.

Hogyha az országot egészében képzeljük, más országokkal való versenye közben, az érv, bárha összekuszáltabb is, de ép oly kevés súlyú. Hogyha egyik ország bérmunkásai, akár törvény, akár tárgyalás útján, jobb egészségügyi berendezkedést, rövidebb munkaórákat vagy magasabb munkabéreket érnek el, mint társaik más országokban, és hogyha a munka ezen jobb feltételei magokkal hozzák a nyereség vagy kamatláb alábbszállását, azt állítják, hogy a tőke ki fog vándorolni az aránylag kevésbé jövedelmező országból és fog keresni befektetést külföldön. Ezen viszonyok közt a munka feltételeinek megjavulása csak ideiglenes lesz, mert a nyereség bekövetkező csökkenése magával fogja hozni a maga gyógyszerét. A modern pénzügyi szakember előtt, aki tényleg ismeri a nemzetközi üzleteket, ezen állítás szerfelett kétesnek fog feltűnni. Látja, hogy az üzleti nyereségek mérve a különböző országokban állandóan különböző marad, rendszeren kétszer vagy háromszor annyit nyervén rendszeren egy országban a tőkés vállalatok, mint összehasonlítva egy más ország hasonló vállalatai. Dacára a tőke feltételezett nemzetközi mozgékonyosságának, még magok az egyszerű kölcsönök kamatlábai is a különböző országokban nagyon távol állanak az egyenlőségtől. És ámbar a tőke ide és tova folyik időről-időre, a szakértő pénzügyember semmit sem fedez fel ezen készséggel folyó áramlat természetéből az alacsony kamatlábú országokból a magas kamatlábú országokba, amiről azt lehetne következtetni, hogy ezt a különbséget hamar elenyésztetné, aminthogy így

gondolta azt egy elméletesebb nemzedék. Az ő rendes magyarázata itt is az, ami másutt, hogy tudniillik sokkal fontosabb a tőke befektetőre nézve biztonságot kapni, semmint magasabb kamatlábat. Ezen biztonság a megfontolásnak nagy változatosságától függ, amelyek közt, ezen demokrata időkben, nem a legkevésbé fontos a bér munkásosztály lelki állapota. Ennélfogva a munkafeltételek javítása, ha az a tőke hátrányára történik is, nemcsak hogy nem űzi szükségképen külföldre a tőkét, amint Cairnes képzelte, hanem tényleg irányulhat arra is, hogy itthon tartsa azt. A gyártörvénykezés, a kényszer egészségügyi berendezés, a munkórak rövidítése, a munkabérek magas színvonala, az összejátszás szabadsága, és általában a bér munkásokkal való megfelelő általános bánásmód, arra vezet látszólag, hogy a befektető kénytelen megelégedni tőkéje után kisebb évi jövedelemmel, mint amit megnyerhet más országokban. De hogy ha ezen dolgok politikai és társadalmi állandóságot okoznak, ha emelik az élet kellemességeit és különösen, ha ezek a forradalom és kifosztás ellen emelt védbástyák jellegét öltik magokra, tényleg a befektető inkább belenyugszik, hogy kamatlába fokozatosan csökkenjen a politikai biztonság emelkedése mellett, semmit magasabb nyereséget keressen kevésbé megelégedett és ennélfogva kevésbé állandó viszonyú országokban. Ennélfogva az a visszahatás, amely beállott az angol munkások helyzetének javításában a tőkepénzes rovására, egészen ellenkező irányú lehet attól, amint korábban képzeltek. De van még egy másik, és amint mi képzeljük, fontosabb ok is arra, hogy miért áll fenn azon első látszatra kimagyarázhatatlan eltérés a tőke által a különböző országokban élvezett kamatláb között. A tőke maga nem képes előállítani sem hasznót, sem kamatot, és tényleg csak ott használható fel hasznosan, ahol együtt alkalmaztatik az ipar hatályos szervezésével, a képzett munkások megfelelő kínálatával, és az üzleti képesség nélkülözhetlen mennyiségével. Valószínű, hogy az angol ipar jövedelmező voltát sokkal nagyobb veszélybe hozná minden képzett munkásának kivándorlása, vagy valódi ipar vezé-

reinek egyszerű otthagynása, mint bármely más pusztán mőszaki befektetés idegen országokban. A munkabérek emelése, mivel idehaza tartja a legdolgosabb és legtehetségesebb munkásokat, akik különben kivándoroltak volna, így tőnyleg arra irányul, hogy növelje a hasznot Angliában. De a képzett munkások vándorlása, és még inkább az elme-képességé, egy országból a másikba, sok más indoktól is függ, nemcsak a pénzbeli jutalom mértékétől. Itt újra a nyereség mérvének csökkenése által okozott visszahátás teljesen ellenkező irányban is nyilvánulhat, mint ahogy korábban gondolták. Hogy ha az angol munkásosztályok helyzetében beállott javulás elősegíti az angol élet kellemes voltát, az fokozhatja Anglia vonzóerejét az eszes üzletember előtt, és így tőnylegesen növelheti az angol ipar jövedelmező voltát, és így a tőkés és agymunkás díjazását, sokkal nagyobb mértékben, mint amibe került a javulás. Ahol megtalálható az üzleti képzettség, ott, hosszú időt számítva, meg lesz a tőke is Ennélfogva nem kell meglepetve lennünk, ha azt találjuk, mikép nem találunk egyáltalában semmi bizonyítékot arra, hogy az utolsó ötven évi emelkedésnek az angol bėrmunkásosztály helyzetében, egészében véve, lett volna valamely hatása arra nézve, hogy Anglia rendelkezés alatt levő tőkéjét kevesebbé tette volna, mint lett volna azon esetben, ha az emelkedés nem következett volna be. A kamatlábnak azon rendkővőlileg nagy esése, amely ezen korszaknak jellegzetes tőneménye volt, különösen az utolsó hűsz év alatt, tőnyleg kissé arra mutat, hogy az áramlat ma inkább az ellenkező irányban van. Angliának meglehetnek a maga munkásegysőletei, a maga szaporodó szabályozásai a magániparban, a maga jövedelmi és őrőkösődési adója, de Németországnak meg van a maga forradalmi szociáldemokráciája, Franciaországnak a maga politikai állhatatlansága, az Egyesőlt-Államoknak a maga tarifa és pénz-baja, Indiának a maga éhségei, Gubának a maga időszi forradalmi, és Dél-Amerikának a maga lázongásai. A világ legnagyobb nemzetkőzi pénzembereinek egyike jegyezte meg némı meglepetéssel mostanában, hogy dacára az angol

törvényhozás növekvő igényeinek, és az angol munkásegyletek beleavatkozásainak a magánvállalatba és annak, hogy a munka jobb feltételeit követelik, más országok ténylegesen növekvő hajlamot mutatnak arra, hogy megtakarításaikat angol vállalatokba való befektetés végett ide küldjék, és hogy London sokkal nagyobb vonzerőt látszik gyakorolni tehetséges üzletemberek részére, mint valaha.

A munkabérek és nyereség tárgyában felállított elvont elméletek, amelyek egykor oly döntőknek látszottak a munkásegyleti állítások ellenében, így a gazdasági tudomány világába állítva, elmosódnak. De van sok képzett ember, különösen a fizikai tudomány és természetrajz világában, akik soha sem fogadták el a munkabérialap levegőbe állított elméleteit, de akik ennek dacára a szaporodás törvényében élettani akadályt láttak a munkásegyleti mozgalom minden valódi sikerével szemben. Micsoda haszonnal járhatnak a munkások szervezkedései a küzdelemre és magasabb bérek kivívására, hogy ha ezen magasabb bérek gépiesen csupán a lakosság szaporodására vezethetnek, amely kétségkívül kell, hogy leszorítsa ismét a régi színvonalra azokat? Amint a haladás egy rokonszenves barátja egyszer fájdalmasan megjegyezte, „a gyermekek pusztító zuhataga az, ami elzárja az útját a munkafeltételek bármily javulásának.”¹

Most már érdemes megjegyezni, hogy míg a munkabérialap-elmélet szemben állott a munkafeltételek mindenmű javításával, a szaporodás törvénye úgy fogatott fel, hogy az csak a pénzbéreket, szabatosabban a kézimunkások által kapott élelemmennyiség növekedésének megtagadására vezetett. Senki sem állította, hogy a gyárakban behozott jobb egészségügyi berendezkedéseknek hatásos volna bármiként is emelni a születési hányadot; és nagyon is tüzes

¹ Hogyha csak a gyermekek pusztító zuhataga meg volna gátolható egynehány éven át, az kimondhatatlan enyhülést okozna.” J. Cotter Marison: *The Service of Man* (London, 1887), előszó, XXX. 1.

malthusianismus kellett volna hozzá azt bizonyítani, hogy a munkaórák rövidítésének eredménye korábbi házasságok lettek volna. Ennélfogva semmi érvelés nem volt felállítható a szaporodás törvénye alapján azon munkásegysületi törekvések ellen, amelyek az egészségi és biztonsági feltételek javítására, vagy a szabványos munkanap megvédésére irányultak. És a közgazdák csakhamar találtak okot kételkedni afelett is, hogy van-e valami nagy kényszerítő erő ezen elvben a munkabérek tekintetében is. Malthus és Ricardo rendszeren azt írták, mintha a munkabérek hullámzásai több vagy kevesebb kenyeret jelentenek a munkás családja részére, és a közönség azt vélte, ennél fogva, mikép a munkabérek minden emelkedése magával hozza, hogy több gyermek nevelkedik fel, és hogy minden esés e téren is csökkenésre vezet. De a bér munkásosztálynak 1820-ban ép úgy, mint ma, sok különböző fokozata volt, elkezdve a félig éhező devonshirei mezei munkások, akinek bére csak nyolc shilling volt hetenként, fel egész a londoni hajóácsig, aki nem fogad el munkát heti két guinea alatt. Ámbár igaz lehet, hogy a munkabér emelkedése a félig éhező mezei munkást képessé tette arra, hogy több gyermeket neveljen fel érett korra, sőt arra is rávehette őt, hogy korábbi életkorában házasodjék, nem következik egyáltalában az, hogy a munkabér emelkedésének ugyanazon hatása lett volna a városi mesteremberre vagy gyári munkásra, aki már addig is többet kapott, mint amennyi pusztán életfentartására kellett. Az egyik osztály részére a több munkabér főleg több táplálékot jelentett; a másokra nézve az élet több kényelmét vagy több kellemes oldalát. A közgazdák hamar meggyőződtek arról, hogy a fényűzés iránt felébredt új ízlés vagy a további kellemességek iránt feléledt új óhaj egyenes kihatással volt az észszerű önmegtartóztatás kifejlesztésére. Maga M'Gulloch határozottan kijelentette épen ezen alapon, hogy „a társadalom legfontosabb érdekei megkövetelik, hogy a munkabérek mérve oly magas legyen, amint csak lehetséges, – hogy a kényelem, fényűzés és az emberi élet gyönyöreinek után való óhaj szélesen kiterjedjen, és ha

lehetséges, a nemzeti szokásokkal és előítéletekkel egybeszővődött legyen”.¹ A malthusi szempontból való előítélet, amennyiben a mesteremberekre és gyári munkásokra vonatkozott, mindig a munkabérek emelése mellett volt. Mert „az esetek nagy részében, mielőtt a munkabérek emelkedését a munkások megnövekedett száma ellensúlyozhatná, tudniillik, míg mód lenne azokat behúzni a munkapiacra, idő van engedve képződni oly új és jobb Ízléseknek és szokásoknak, amelynek nem egy nap, egy hónap, vagy egy év gyors szülöttei, hanem folytonos behatások hosszú sorozatának eredményei. Ha egyszer a munkások megszerezték ezen ízléseket, a szaporodás lassúbb mértékben fog bekövetkezni, arányban a tőkével, mint korábban; és a munkások készebbek lesznek inkább elhalasztani házasságra lépésök életkorát, semmint idő előtt belépve abban, lenyomni saját helyzetüket és gyermekeikét is.„ Ugyanazon módon, erősen ellene volt e feltevés annak is, hogy bármily oly osztálynak munkabérei szállíttassanak le, amelyek már többet keresnek, mint a pusztá megélhetés. „A munkabérek hanyatlásának tehát – folytatja M'Gulloch, – épen ellenkező eredménye van, és a legtöbb esetben ép oly ártalmas a munkásnak, mint ahogy az emelkedés hasznos. Bármely módon állíttassanak is helyre korábbi magaslatokra a munkabérek, ha egyszer már leestek, akár történjék az a házasságok számának apadása, akár „a halálesetek számának növekvése útján, vagy mindkét utón, soha sem vihető az keresztül rögtönösen, kivéve . . . rendkívül ritka eseteket. Általánosságban beszélve, jelentékeny időre van szükség, míg keresztülvihető; és egy rendkívül nagy kockázat származik abból, vajjon azon időköz alatt nem csökkent-e alá a munkások ízlése, szokása és felfogása arról, hogy mi szükséges jól megélhetésökre ... A munkások véleményének megcsappanása azon mód felett, ahogy kell élniök, talán a legkomolyabb mindazon bajok közt, amelyek érhetik őket . . . Azon egyének, vagy egyénekből álló testületek példája, amelyek nyugodtan eltűrik, hogy munkabéreik leszállíttassanak és akik meg vannak elégedve, hogy ha az élet pusztá szük-

ségeit megszerezhetik, soha sem állíthatók fel a közön-
séges utánczás alapjául. Ellenkezőleg, mindent meg kell
tenni arra, hogy az ilyen közönyösség szerencsétlen dolognak
tartassék”.¹ Nem lehet határozottabb igazolása a munkás-
egyesületi törekvéseknek. A rendes középosztályú szempont,
hogy a szaporodás törvénye hiába valóvá tett minden kísér-
letet arra, hogy a munkabér emeltessék másként, mint nem-
zedékek lassú folyamatán, tényleg pusztá tudatlanságon
alapul, nem ismerve sem a munkásosztály életét, sőt még
magoknak ugyanazon közgazdák nézeteit sem, akiktől szár-
maztak állítólag azok.² Annyira távol állottak a klasszikus
közgazdák attól, hogy azt higgyék, mikép hasztalan dolog
emelni a munkásoknak bérét is, mikép M'Gulloch határo-
zottan kijelentette, hogy „a munkabérek emelése az egyedüli,
vagy mindenesetre a leghatályosabb és legegyszerűbb eszköz
arra, hogy a szegény állapota tényleg javíttassék.”³

¹ Principles of Political Economy, III. rész, Y. szakasz.
M'Culloch kifejezetten tagadta, hogy a munkabérek eme-
lése után a szaporodás természetesen arányosan fog beállni a
béremeléssel, „amint azt gyakran állítják, hogy fog . . . Nem csu-
pán nem valószínű, de közel lehetetlen is, hogy a népesség ugyan-
azon arányban szaporodjék.” VI. jegyzet az ő kiadásához a Wealth
of kationhoz (London, 1839), 473. l.

³ J. E. M'Culloch: A Treatise on the Circumstances which
determine the Rate of Wages (London, 1851), 49. l.

Nassau Senior szintén tiltakozott a közfelfogás ellen.
„Azok, akiknek ismeretségük a közgazdaságtannal csak felüle-
tes (és ezek képezik még a művelt osztályok nagy tömegét is)
félrevezettettek azon forma által, amelyben fejeztetett ki a né-
pesedés tana . . . Mert azért, hogy a megélhetés szaporodó esz-
közeit *követheti* és ellensúlyozhatja az ellátandó emberek szá-
mának növekvése, azt következtetik, hogy ennek *kell* lenni szük-
ségképen az esetnek. Ez a tan . . . könnyű kiszabadulásra ad utat
a minden javulási tervvel összefüggő baj és költség alól. Mi ha-
szon járna azzal? Kérdik . . . Ha a megélhetés egy időre bővebb
lenne, a népesség igen rövid idő alatt ismét egy színvonalon
állana a megélhetési eszközökkel, és épen ott volnánk, ahol az-

A szaporodás kérdésének modern tanulmányozójának még kevesebb oka van a panaszra, mint M'Cullochnak. Az egyesült királyság általános halálozási aránya, mint minden művelt országé, állandóan hanyatlott az egészségügyi fejlődés utolsó félszázada alatt, de semmi összefüggés nem mutatható ki ezen hanyatlás és a munkabérek emelkedése közt; sőt van valami gyenge ok azt hinni, hogy a halálozási arány leginkább oly osztályai közt csökkent a bérmunkásoknak (például a minden korú nők között) és oly kerületekben (például a nagy városokban), ahol a munkabérek emelkedése aránylag kisebb volt, mint másutt. De amire a fanatikus Malthusianus a fősúlyt fekteti, ez a születések szaporodása, ő előtte feltétlenül bebizonyíthatónak látszott, hogy a munkásosztály bármely adott helyzetében, a munkabérek emelését feltétlenül kell követnie a születések szaporodásának. Hogy a házasságok számé, felemelkedik és leszáll a búza ára szerint, egy általánosan elfogadott szabálynak vétetett. De ez az általánosítás, bármi lett legyen is benne igaz száz évvel ezelőtt, régen megszűnt igazolt lenni a tények által. A jelen nemzedék Angliájában a házassági arány lassanként süllyedve lefelé, semmi kimutatható viszonyban nem áll sem a szükségletek eső árával, sem a férfimunka emelkedő bérével, sem az ország növekvő jólétével. Ami még fontosabb, a születési arálynak megszűnt bármely egyforma viszonya a házassági arányhoz. A közigazdák mindig vágyakozó szemekkel tekintettek Franciaország példájára, ahol a lakosság szaporodása, és különösen a születések számának aránya a házasságokhoz, még akkor is, mikor J. S. Mill írt 1848-ban, állandó hanyatlást mutatott fel, aminek tulajdonította Mill a paraszt tulajdonosok gazdasági emelkedésének legnagyobb részét. A születési arány ezen hanyatlása most már általánossá vált egész északnyugoti Európában. A mi saját országunk sem kivétel.

előtt. Azt hisszük, hogy ez a félremagyarázás nagy mérvben elterjedt.” Nassau W. Senior: *Political Economy*, 2-ik kiadás az *Encyclopaedia Metropolitana*-ban (London, 1850), 50. 1.

1577-ig Anglia és Wales születési aránya nem mutatott semmi hanyatlást, minden évben az arány ezer után 35 átlag körül ingadozván. De 1877 óta a csökkenés nagy és állandó volt, az 1895-iki arány csak 30.4 lévén, összehasonlítva az 1876-iki 36.3-al, csaknem ugyanazonos, mint Franciaország csökkenése 1800 és 1850 közt, amely oly sok reménnyel töltötte el J. S. Millt.¹

Szerencsétlenségre, ámbár az angol születési arányban a hanyatlás most már húsz év óta fennáll, még mindig nem volt semmi tudományos kutatás okai felől. Nem lehet azt tulajdonítani a nemzet, vagy a munkásosztály növekvő szegénységének vagy nélkülözésének, mert előbbi időkkel összehasonlítva, nem lehet semmi kétség sem afelett, hogy az angol bémunkások jövedelme általában emelkedett; a szükségletek árai estek; és az ország általános jólléte nagyban emelkedett.² És a statisztikusok felfogása az, hogy a születési arány csökkenése egész északnyugoti Európában nem a közönség legszegényebb osztályai közt állott be. „Azon kutatások után, melyeket Quetelet végzett Brüsszelben, Schwabe Berlinben, Farr Londonban, Villermé és Benoisson de Chateaufort Parisban, nem lehetséges továbbra is kételkedni afelett, hogy a születések legnagyobb része a szegényebb osztályok közt fordul elő, és hogy maga a szegénység egy ellenállhatlan vonzerővel bír a nagy és rendetlen születési arányra.”³ Az ily tények, melyeket most kezdünk

¹ Principles of Political Economy, II. könyv, VII. fejezet, 178. l., az 1865-iki kiadásban Franciaország átlagos születési aránya 1801-10 és 1841-50 közt mintegy öttel hanyatlott ezerenként.

² Ezen haladás megbírálása tárgyában lásd Labor in the Longest Reign: Sidney Webb (London, 1897.)

³ Population and the Social System: F. Nitti (London, 1894), 153-162. 1. Adam Smith megjegyezte, hogy a szegénység „még kedvezőnek látszik a szaporodásra” (Wealth of Nations, I. könyv, VIII. fejezet, 36. l.) Professor Nitti így magyarázza meg ezt a tényt: „A hosszú, 12, 14 és 15 órás munkanapok lehetővé teszik értelmi javulásokat és kényszerítik őket, hogy egye-

elismerni, azon következtetésre vezetnek, hogy a születési arány nem azon rétegekben kezd csökkenni, amelyeknek alig van elegendőjük a pusztta megélhetésre, hanem azokban, amelyek az élet némely kényelmével is rendelkeznek – nem a kiszipolyozott iparágakban vagy az alkalmi munkások között, hanem a gyári munkások és képzett mesteremberek közt. Csupán egy statisztikai bizonyítékot akarunk felhozni ezen állítás igazolására, de ez az egy is, úgy hiszszük, jelentőségteljes.

A Hearts of Oak segélyző társaság a legnagyobb központosított jótékony társaság ezen országban, most több, mint kétszázezer felnőtt férfi tagja lévén. Senki sem vétetik fel, ha nincs jó jelleme és nincs legalább is heti huszonnégy shillingnyi, vagy azon felüli munkabére. A tagok tehát főleg a mesterember és képzett munkásosztályból valók, némi keverékével a kis boltosoknak és kizárásával a képzetlen munkásoknak. Szabályzatai közt ott van a betegági segély, harminc shilling fizetése egy tag felesége minden betegágya után. 1866-tól 1880-ig a betegági segély igénylése a tagság

düli gyönyöröket az érzékiségben keressék. Kényszerülve lévén sok órán át nagy hőfokra fűtött helyeken dolgozni, gyakran vegyest nőekkel; kényszerülve lévén oly anyagokkal táplálkozni, amelyek, ha képtelenek is a táplálkozásra, gyakran okoznak állandó izgatottságot; meg lévén győződve, hogy semmi utón nem javíthatják helyzetüket, szükségyszerűleg hajlandók a nagy termékenységre. Adjuk ehhez, hogy a gyermekek idő előtti befogadása a műhelyekbe azt hiteti el a szülőkkel, hogy a nagy család sokkal inkább előny, mint hátrány még a családi jóllét szempontjából is . . . Világosan látható ebből, hogy a születési arány nagyon magas volta mindig együtt jár az alacsony munkabérekkel, hosszú munkanapokkal, rossz ételmezőssel és ekként a nagyon rossz felosztásával . . . Semmi sem képes biztosabban korlátot szabni a születési aránynak, mint a magas bérek és a jóllét emelkedése.” „A szegénység – jegyezte meg Darwin – nemcsak nagy baj, de saját magát növeli, mert meggondolatlanságra vezet a házasságnál.” *The Descent of Man* (London, 1871), II. kötet, 403. 1.

arányában lassan felemelkedett 100 után 21.76-ról 24.72-ig. *1880-tól a mai napig folytonosan hanyatlott, úgy hogy most már csak 14 és 15 közt van száz után.*

A „gyermekes pusztító zuhataga” ezen egy millió lélek közt, amely az egyesült királyság egész lakosságának 2½ százalékát teszi, ennél fogva nem kevesebb, mint két ötöddel esett, csak tizennégy születvén ott, ahol korábban huszonnégy látott napvilágot. *A születési arány csökkenése ezen különösen igyekvő munkáscsalád-csoportban nagyobb volt kétszerte, mint az egész közönségnél a csökkenés.* A tagok átlagos életkora nem változott meg feltűnő módon, megmaradván állandóan 34 és 36 közt. A társaság jól ismert számvevője, Mr. R. P. Hardy, ügyelve a statisztikára évről-évre, és ismerve teljesen a szervezet minden viszonyát, a gyermekek születési számának ezen meglepő csökkenését ezen különösen jóllétben levő és igen igyekvő munkásoknál, teljesen az ő saját elhatározott azon óhajokra vezeti vissza, hogy korlátozzák családjaik kiterjedését.¹

A mi saját nézetünk, amely az angol munkásosztály életének tíz évi különös tanulmányozásán alapul, Összeesik Mr. Hardy felfogásával. Nem lehet semmi kétség sem afelett, mikép az a gyakorlat, hogy határozottan tétetnek lépések a család terjedelmének korlátozására, az utolsó húsz év alatt, szélesen elterjedt Nagybritannia gyári munkásai és képzett mesteremberei közt. Emlékeztethetjük az olvasót, hogy Francis Place és J. S. Mill malthusianus agitációja nagyon kiterjedt volt és először a nép nagy tömege elé szembeszökőleg Charles Bradlaugh, M. P. és Mrs. Annie Besant által hozott. (Dr. Hans Ferdy a maga röpirata: *Die künstliche Beschränkung der Kinderzahl als sittliche Pflicht*, 6-ik kiadás (Berlin, 1897), III. fejezetében ezen mozgalom gondos történelmét adja elő.) Mindenesetre érdekes megjegyezni, hogy a születési arány csökkenésének kezdete (1877) szorosan összeesik azon rendkívüli nyilvánossággal, amelyet adott e kérdésnek ezen terjesztők perbe fogása ugyanazon évben.

Az új malthusianus eszmék ezen elfogadását, mely a nagy család terhét akarja meggátolni, (aminek természetesen semmi köze nincs a. munkás-egyesületi mozgalomhoz), főleg annak tulajdonítják, hogy a munkásosztályú nők közt terjedt a nevelés,

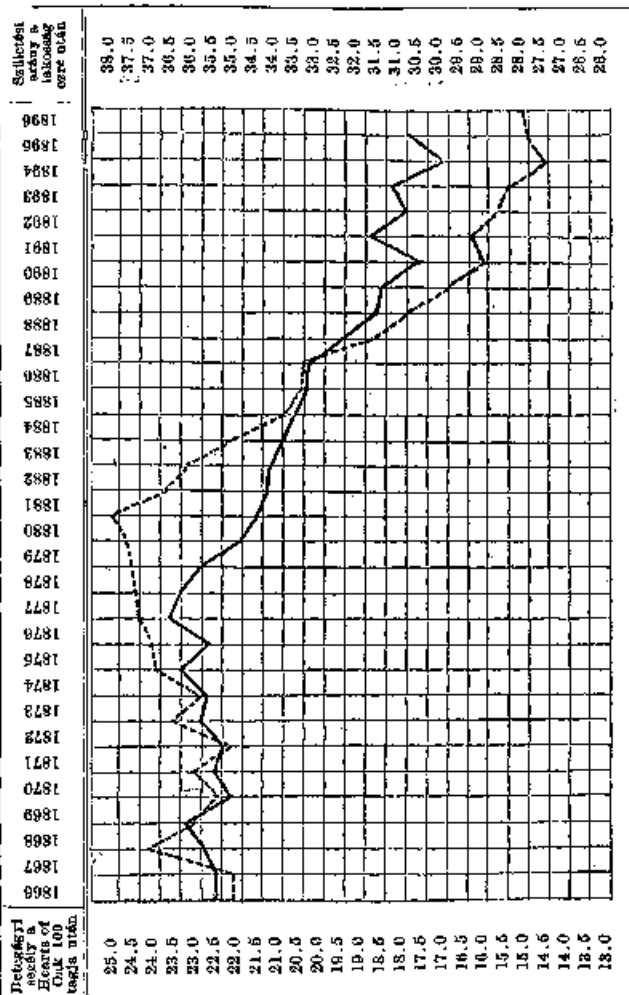
hogy ők elégedetlenkedni kezdtek a folytonos betegeskedéssel és házi bajokkal teljes étellel szűk viszonyok közt, ki hogy növekedtek vágyaik saját magok teljesebb és függetlenebb életmódja iránt. Ez a változás mind a férj, mind a nő részéről, nagy mértékű előrelátását, határozottságot és önmegtartóztatást igényel, amely a kevésbé értelmes és magának többet megengedő osztályoknál alig lehetséges, sőt nehéz a nagyon szegénység is, főleg, ha egy szobás lakásokra van szorítva.

Táblázat, mely mutatja 1866-tól 1896-ig bezárólag a tagok számát a Hearts of Oak segélyző egyesületben az év kezdetén, azoknak számát, a kik beteggyógyi segélyben részesültek az év alatt, ezeknek százalékos arányát az év kezdetén levő tagszámhoz, és a születési arány 1000 számra Anglia és Wales egész lakosságánál. (A Hearts of Oak segélyző társaság igazgató választmányának és a főkönyvvezető évi jelentéseiből.)

Év	A Hearts of Oak segélyző társaság			Anglia és Wales: születések aránya az összes népesség ezre után
	A tagok száma minden év kezdetén	A beteggyógyi segély esetek száma az év folyamán	A fizetett segélyek százaléka az év kezdetén levő tagszámhoz	
1866	10,571	2,300	21.76	35.2
1867	12,051	2,853	23.68	35.4
1868	13,568	3,075	22.66	35.8
1869	15,903	3,509	22.07	34.8
1870	18,369	4,173	22.72	35.2
1871	21,484	4,685	21.81	35.0
1872	26,510	6,156	23.22	35.6
1873	32,837	7,386	22.49	35.4
1874	40,740	9,603	23.57	36.0
1875	51,144	2,103	23.66	35.4
1876	64,421	15,473	24.02	36.3
1877	76,369	18,423	24.11	36.0
1878	84,471	20,409	24.16	35.6
1879	90,603	2,057	24.34	34.7
1880	91,986	22,740	24.72	34.2
1881	93,615	21,950	23.45	33.9
1882	96,006	21,860	22.77	33.8
1883	98,873	21,577	21.82	33.5
1884	104,239	21,375	20.51	33.6
1885	105,622	21,277	20.14	32.9
1886	109,074	21,856	20.04	32.8
1887	111,937	20,590	18.93	31.9
1888	115,803	20,244	17.48	31.2
1889	123,223	20,503	16.64	31.1
1890	131,057	20,402	15.57	30.2
1891	141,269	22,500	159.3	31.4
1892	153,595	23,471	15.28	30.5
1893	169,344	25,430	15.02	30.8
1894	184,629	27,000	14.08	29.6
1895	201,075	29,263	14.55	30.4
1896	206,673	30,313	14.67	

Összefoglalás. *Magyar gazdaság az 1866-1896. évek közötti időszakra a szülési erőnőve Angliáé és Walesé gazdaság lakosságának növekedéséhez képest, de a gyermekhalandósági viszonyok tekintetében a Haverly és Haverly of Oak települések közötti viszonyokhoz képest kedvezőebb volt.*

—— Vastag vonal = az összes lakosság ezer főre utáni a születési arány.
 - - - - - pontozott vonal = gyermekhalandósági viszonyok tekintetében a Haverly és Haverly of Oak települések közötti viszonyokhoz képest.

Év	Értékek
1866	25.0
1867	24.5
1868	24.0
1869	23.5
1870	23.0
1871	22.5
1872	22.0
1873	21.5
1874	21.0
1875	20.5
1876	20.0
1877	19.5
1878	19.0
1879	18.5
1880	18.0
1881	17.5
1882	17.0
1883	16.5
1884	16.0
1885	15.5
1886	15.0
1887	14.5
1888	14.0
1889	13.5
1890	13.0
1891	12.5
1892	12.0
1893	11.5
1894	11.0
1895	10.5
1896	10.0

Itt egy oly tüneményéhez jutunk el a népesedési kérdésnek, amelyről Malthus sohasem álmódott, és amelynek további kutatása sürgősen igényeltetik.¹ Sok jel mutat arra, hogy a jövő század alatt az a veszély, amitől kell félni északnyugoti Európában, nem a túlnépesedés egyáltalában, de az, hogy a szaporodás határozottan csökkeni fog a jobb-
létben levő, értelmesebb és iparkodóbb osztályokban, amit maga az életmód emelkedése hozott felszínre. Ez nem helye annak, hogy ezen nagyfontosságú tényt itt vitassuk meg.

¹ Vannak jelek arra nézve, hogy ugyanezen eredmény áll be Új-Angliában is. Így már 1875-ben úgy találták, hogy 393 munkás osztályú családban Massachetts-ben, a képzett mechanikusok családjában, (akik évente 800 dollárt keresnek meg) átlag egytől két gyermekig kevesebb volt, mint a közönséges munkások családjában, akik évente 700 dollárnál kevesebbet keresnek meg.)

393 massachusettsi család keresete, a család számával, átlagosítva az iparágak csoportjai szerint (újra csoportosítva).

Iparágak viszonyai	Az atya évi bére	A család száma	Dolgozó feleség és gyermekek	A feleség és gyermekek összes keresete	A család összes évi keresete
	\$			\$	\$
Képzett műhelyi mesteremberek	752.36	4 $\frac{3}{4}$	0 $\frac{1}{4}$	69.04	821.40
Fém munkások	739.30	4 $\frac{1}{2}$	0 $\frac{1}{3}$	90.51	829.81
Építő munkások	721.32	4 $\frac{1}{2}$	0 $\frac{2}{3}$	73.00	794.32
Kocsisok	630.02	5 $\frac{1}{2}$	0 $\frac{1}{2}$	105.00	735.02
Malom munkások	572.10	5	1	250.35	822.45
Cipő és bőr munkások	540.00	4 $\frac{3}{4}$	1	209.00	749.00
Ezen hat csoport átlaga	659.18	4 $\frac{4}{6}$	0 $\frac{4}{7}$	132.82	792.00
Fém munkások nyers munkásai.	453.09	5 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{8}$	256.08	714.17
Műhelyi munkások	433.06	5 $\frac{9}{10}$	1 $\frac{1}{10}$	232.02	665.08
Külső munkások	424.12	6 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{3}$	257.93	682.05
Malom napszámosok	386.04	6 $\frac{3}{4}$	1 $\frac{1}{2}$	284.08	670.12
Ezen négy csoport átlaga	425.32	6 $\frac{13}{80}$	1 $\frac{1}{4}$	257.50	682.88

(Sixth Report on the Statistics of Labour of Massachusetts, 1876 71. 1.).

Jelenleg meg kell elégednünk azon új fényvel, amit ez vet a népesség szaporodása és a munkabérek mértéke közötti viszonyra. Ahelyett, hogy a szaporodás törvénye határozottan kedvezőtlen lenne a munkásegyleti mozgalom sikeres voltának bárminő lehetőségére, amint azt gyakran még most is hiszik máskülönbön jól nevelt emberek, az érvelés iránya éppen az ellenkező oldalra mutat. Amennyire mi vagyunk képesek egyáltalán következtetéseket vonni az angol élet tényeiből, egyáltalán nincs ok azt hinni, hogy a munkabérek emelkedése, a munkaórák leszállítása, vagy a közegészségi és közbiztonsági feltételek javulása a munkások bármely osztálya közt, azon osztály születési arányában bármily emelkedést okozna; és ha a javulás a viszonyokban kiterjedne azon osztályára a munkásoknak, egyik osztályra a másik után, amelyek ma a képzett mesterember színvonala alatt állanak, minden ok van azt várni, hogy annak eredménye ezen osztályok közt a születési arány hanyatlását eredményezné.¹ Hogy a kérdést alkalmazottan tegyük fel,

¹ Ami kívánatos, az a tárgyak teljesen tudományos vizsgálata minden oldalról. Először jöjné a statisztikai kutatás a születési arány csökkenésének mind pontos kiterjedése, mind széteszlása tárgyában. Az egyes évekre szóló születések vizsgálata megmutatná például, hogy a születési arány egyforma volt-e minden foglalkozásnál, vagy változott iparágról-iparágra; hogy az volt-e valamely arányban a különböző iparágak bérszínvonalával, vagy az ezen iparágakban levő családok által lakott átlagos szobaszámmal, mint ahogy Londonra nézve kimutatta Mr. Charles Booth; vagy megegyezett-e az a munkás-egyleti tagság arányával. Egy hasonló vizsgálat azon különböző segélytársaságok születéseinél, amelyek gyerekági segélyt adnak, még hasznosabb volna. Lehetséges volna felhasználni a munkás-egyleti és a segélyzőtársasági gépezetet arra, hogy önkéntes összeszámítását eszközölje a különböző társadalmi fokok, különböző iparágak, vagy különböző kerületekben élő munkások családjainak. Az ily felvétellel egyengetné az utat az élettani kutatásra, a használt eszközökre és közvetett vagy közvetlen fizikai eredményeikre. Akkor aztán a szociológus munkája volna felfedezni azon viszonyokat, melyeknek nyomása alatt fogadtatott el ezen gyakorlat és hogy

ha képesek volnánk közös alku vagy törvényi becikkelyezés útján felemelni a londoni dockmunkásokat oly gazdasági helyzetbe, mely egyenlő volna a vasúti hordárokéval, nemcsak nem volna meg a köztök született gyermekek számában semmi megfelelő szaporodás, de minden valószínűség szerint igen kevés év alatt tényleges csökkenést látnánk ezen osztály átlagos családjának terjedelmében; és ha a munkásegyleti mozgalom képes volna mind őket, mind a vasúti hordárokat tovább emelni az egyesült gépészek gazdasági helyzetéig, ez az eredmény még biztosabb és még szembeötlőbb volna.

Ennélfogva nem találunk egyetlen modern közgazdát sem, bármily orthodox legyen is elméleteiben, aki ma a munkásegyleti mozgalmat akár a munkabérialap, akár a népesedési törvényre való utalással utasítaná vissza.¹ A felosztás elmélete, amely ma uralja a helyzetet, egészen eltérő jellegű, és olyan, amelyből a munkásegyleti mozgalom ellenesei kevés segítségre számíthatnak. Hogy azzal kezdjük, az azt jelenti ki, hogy a munkabérek, ép úgy, mint minden más jövedelem, a közönség összes jövedelmének, nem tőkénének, összegétől függ. „Az ország munkája és

mily hatása van annak a különböző osztályok gazdasági helyzetére, a házasság intézményére, a családi életre és a prostitúció nagy társadalmi bajára; mindenek felett, hogy a születések osztály szerinti megszorítása kiterjedésben és jellegben mint érinti a nemzedékek előállítási talaját. Némi előkészítő ily nemű kutatások már tétettek a London School of Economics and Political Science tanulói által, de pénz hiányában megakadtak. Nem képzelünk egy pár ezer font sterling hasznosabb elkölthetését a közönségre nézve, mint ily kutatásra. Nekünk úgy tetszik, hogy minden kérdés közt ez a legfontosabb a művelt fajok jövőjére nézve.

¹ Így Professor Marshall, bár másutt használ oly kifejezéseket, amelyek a régibb felfogás nyomait viselik magokon, az ő *Principles of Economics* utolsó kiadásában, amint az javítva van, a toldalékban (London, 1895), azt jegyzi meg, „hogy az valóban igaz, mikép a jóllét állandó emelkedése ép úgy képes leszállítani, mint fölemelni a születési arányt.” (594. 1.)

tőkéje – mondja professor Marshall – a természeti forrásokon alapulva, évente az áruk, úgy anyagi, mint nem anyagi cikkek egy bizonyos tiszta összegét állítja elő, magában foglalva a mindennemű szolgálatokat is. Ez az ország valódi tiszta évi jövedelme vagy bevétele; vagy a nemzeti osztandó ... ez osztatik fel a munka keresményére, a tőke kamatára és végül a termelő többletére, vagy a föld járadékára, vagy a termelés más, különmemű hasznaira. Ez képezi ezek összeségét; és ennek összesége osztandó fel köztök; és mennél nagyobb ez, más dolgok egyenlők maradván, annál nagyobb lesz minden termelési tényező részesedése.” A közönség munkájának mennyisége és jellege, mint szintén a munkabérek és árak folyton változó színvonala, a kereslet és kínálat állandó játékatól függ, amely a helyettesítés törvénye szerint működik.” Mindennek termelése, akár termelési eszköz az, akár a fogyasztásra már kész áru legyen az, azon korlátig vagy határig emelkedik, ahol megvan a kereslet és kínálat ereje közt az egyensúly. A dolog mennyisége és ára, az annak elkészítésénél felhasznált összes tényezők vagy közreműködők összesége és azoknak árai – mindezen elemek kölcsönösen meghatározzák egymást, és hogy ha egy külső ok ezek bármelyikét megváltoztatja, a megzavarás eredménye ki fog terjedni mind a többire.” És a járadék, amint látható „az eredmény azon több értéke, amely elnyerhető annak segítségével, ahol a munka és a tőke szabályos ügyességgel alkalmaztatik a hasznosság legfelső fokáig, a felett, amit ugyanazon munka, tőke és ügyesség megszerezne akkor, ha ily előny segítsége nélkül dolgoznék.” És ez nem szorítkozik pusztán a föld járadékára (vagyis „a nem ember által létrejött különbözeti előnyre”), mert más helyütt azt mondja, „hogy a föld járadéka nem magában álló tünelemény, hanem csak főfaja egy nagy csoport gazdasági tüneleménynek; és hogy a föld járadék elmélete nem valamely elszigetelt gazdasági tan, hanem csupán a kereslet és kínálat általános elméletéből levont egy különös következtetés főalkalmazása; és hogy a valódi járadéknak megvan egy folytonos fokozódása azon szabad ajándékokból, amelyeket

az ember adott hozzá, a föld folytonos javításából eredő jövedelem, a gazdasági és gyári épületek, gőzgépek és más kevésbbé tartós dolgok által teremtett jövedelmek gyanánt.” Az eredmény az, hogy állandó iránylat van az egyenlőség felé, de csak a szélső használatra szóló megtérítés egyenlősége felé. „Más dolgok egyenlők maradván, mennél nagyobb a termelés bármely tényezőjének kínálata, annál tovább fogja az tolni előre az utat oly felhasználásokra is, amelyekre nem különösen alkalmas, és annál alacsonyabb lesz a keresleti ár, amelylyel meg kell elégednie oly felhasználásoknál, amelyeknél alkalmazása már a szélső vonalon áll arra nézve, hogy nem hajt semmi hasznot, és miután a megtérítés egyenlővé teszi azt az árt, amelyet minden használatnál elérhet, ez az utóbbi ár lesz valódi ára minden felhasználásnál.”¹

Így a munkások és tőkésék közt is teljesen szabad és korlátlan egyéni versenynek eredménye az lesz, hogy egy oldalon biztosítja tulajdonosaiknak mindazon termelési tényezők teljes különbszeti hasznát, amelyek jobbak a legrosszabbaknál a rendes használatban és más oldalról, hogy levonja a termelők összes osztálya minden tagjának személyes jutalmát a legutolsó és legkedvezőtlenebb helyzetben levő színvonalára, ki azon osztályban van azon időben. A modern közgazda minden termelő osztálynak világosan megmondja, hogy mi fog történni jövedelmével, ha nincs beleavatkozás a szabad versenybe. Az osztály összes tiszta termelése jelentékeny lehet; az osztálynak, mint egésznek, összes szolgálati hasznossága és értéke végtelen nagy lehet a munkaadókra nézve; magok a fogyasztók készebbek lehetnek magasabb árakat is fizetni, semmint nélkülözni a termelt cikket. Mindezek dacára, ha a munkások ezen külön osztályban szabadon versenyeznek egymással munkáért, és a munkaadók nincsenek korlátozva abban, hogy hasznot

¹ Principles of Economics: Professor Alfred Marshall, 3-ik kiadás (London, 1895), VI. könyv, I. fejezet, 588, 591. 1.; és IX. fejezet, 705. 1.

húzzanak ezen teljes versenyből, az az ár, amivel az osztály minden egyes tagjának meg kell elégednie, az osztályban levő azon legutolsó további munkás által fog megállapítani, akinek „munkája már a legszélső határon áll arra, hogy nem fog haszonnal járni.” Teljes verseny mellett minden osztályú munkabére arra irányul, hogy egyenlővé legyen az azon osztályi legutolsó munkás további munkájának esedékes árral.”¹

De azt, amit így elveszít az elszigetelt bérmunkás, nem nyeri meg szükségképen a munkaadó. Mert ugyanazon okoskodás alkalmazható, amint professor Marshall kifejti, a tőkére is minden mozgó formájában. A keresleti árat nem azon előnyök összes hasznossága állapítja meg, amely elnyerhető a tőke minden egyedének felhasználása által, de a mozgó tőke utolsó egyedének használata „oly használatban, amelyben felhasználása már azon határszélen van, hogy nem fog haszonhajtónak találtatni.” A tőkések közt létrejövő verseny kényszeríteni fogja őket arra, hogy mindent odaadjanak a fogyasztónak, ami felette van a mozgó tőke utolsó, vagy határszéli egysége tiszta hasznának. Így teljes verseny mellett egy oldalon a földbirtokos, vagy a járadékok más tulajdonosa vagy a termelés jobb eszközei birtokosainak mintegy járadékai, más oldalon a fogyasztó, a maga fogyasztásának terjedelme szerint lesz az, aki megkapja mindig a helyettesítés törvénye szerint járó azon hasznot, amely egyformán lenyomja a munkások és tőkések jövedelmét, ha ezek, különös esetekben, felülemelkednek azon színvonalon, mely azon időben a legszélső felhasználás egyenértékét képezi.²

¹ Principles of Economics: Professor Alfred Marshall, 3-ik kiadás (London, 1895), VI. könyv, I. fejezet, 584. 1.

² Ezen felosztási elmélet csak nyerne logikai teljességében, ha a klasszikus közgazdák modora szerint: 1. képesek volnánk feltenni, hogy a tőkének ezen határszéli felhasználásának értéke maga meg tudná állapítani bármely közönségre nézve, hogy mily sok tőke takarítatik meg és alkalmaztatik termelő módon – a felhalmozás mérve a szabályos kamatlábtól való minden eltérést

Ennélfogva mindaz, amit az elvont közgazdák ma mondhatnak nekünk a munkabérek szabványos mértékéről, az, hogy teljesen szabad verseny mellett ez minden különös és meglehetősen egynemű osztályánál a munkásoknál, arra irányul, hogy ne legyen több, mint ami elérhető azon osztályban a szélső határon levő munkás által, és amennyiben a munka úgy tekinthető, mint amely szabadon mozog .” „különböző-fokozatokban, ne legyen több, mint amennyi – a közönséget egy egésznek véve – a határszélen álló embernek adható. Hogy mennyi legyen ez, még a teljes megtöltséget és sűrűdástalan mozgékonyt feltevével, sem lehet megállapítani az elvont közgazdaságtan bármely okoskodásával sem. „Úgy látszik tehát, hogy az érvelés következtetése az – vonja össze a mi legutolsó rendszeres irónk, - hogy nincs semmi rövid és egyszerű szabály, amelylyel bármely munkában megállapítható volna egy hosszú időszakra a munkabérek szabályos mérvé. Nem tudjuk a szabadság bármely mérvével sem megjelölni azon felső és alsó határokat, amelyek közt kell annak mozognia, és így nem vagyunk képesek bármely oly pontot megállapítani, amely körül kell a piaci áraknak lebegni.”¹

által úgy érintetvén, hogy az esetleg ellensúlyozza az eltérést; és hogyha 2. képesek volnánk elhinni, hogy a határon levő munkás tiszta termelési értéke határozza meg, hogy mennyi munkás élhet meg – a lakosság szaporodása pontos arányban változván ezen szabályos munkabérekkel. De *miután nem tudjuk azt, hogy az emberi természet olyan lévén, mint amilyen, vajjon a kamatlábemelés általában véve, növelni fogja-e a termelő tőke összegét vagy csökkenteni; vagy hogy a munkabér mérvének emelkedése növelni fogja-e a születési arányt, vagy csökkenteni;* kénytelenek vagyunk, mind a tőke összegét, mind a szaporodás számát, amennyiben az elméleti közgazdaságtanra tartozik, jelenleg meghatározatlannak tartani; vagyis oly tényeknek, amelyeket minden különös időben és országban, az elméleti közgazda csak a statisztikus útján képes megállapítani.

¹ J. S. Nicholson: Principles of Political Economy (Edinburgh, 1893), 353. 1.

A munkabérszerződésnek ezen szükség szerinti határozatlan voltára teljes verseny mellett is, már 1869-ben reámutatott Thornton és aztán számtanilag is bebizonyított az. Egy aránylag kevés feltűnést okozott műben, Fleeming Jenkin, egy nagy tehetségű természettudós, 1870-ben megmutatta a közgazdáknak, mikép saját érveléseiből az következett, hogy a munkabérek aránya azon mérv szerint változik, amint a bérmunkások tettek lépéseket a saját megvédésükre vagy nem. Merev ellentétben az általános közép-osztályi felfogással, arra az eredményre jutott, hogy „azon munkás helyzete, aki nem alkuszik munkabérére nézve . . . a kényszereladás helyzete ép olyan, mint a csőd eljárásnál, vagy bármely más árverés eseténél, ahol nincs megtartási ár kikötve . . . Annak tudata, hogy az árunak el kell adatnia, és hogy tényleg egyáltalán nincs megtartási határ ... egyszerre leszállítja a keresleti vonalat, és ugyanakkor felfemeli a kínálatét, és így kettős hatásban csökkenti az árat. Mind egy adott piacon, mind egy évekre kiterjedő átlagban az alkuvás képessé teszi magasabb árak elérésére az eladót (mint ezen erő hiányában)”.¹

Az egész tárgyat apróra megvizsgálta számtani szempontból 1881-ben professor F. Y. Edgeworth, egy műben, amely nagyon kevés figyelmet keltett. Ő így állítja fel érvelését. „Tegyük fel, hogy egy vásár egyenlő számú mesterből és munkásból áll, ajánlva megfelelően munkabéreket és szolgáltatot, azon feltétel mellett, hogy egy munkás sem szolgál két urat, egy mester sem tart többet egy munkásnál; vagy tegyük fel, hogy az ily felek közt már megállapodott egyensúlyt megzavarja a mesterek kezébe valamely hirtelen módon befolyó nagy tőke. Akkor aztán nincs meghatározott, és igen általános módon nincs az az egyetlen berendezkedés sem, amely felé egy, mondhatjuk, természeti törvény hatása alatt tör a rendszer, és amelyet előre megjósolhatunk, ha előre

¹ Graphic Representation of the Laws of Supply and Demand: Fleeming Jenkin, a Recess Studies közt (Edinburgh, 1870), 173, 175. 1.

tudjuk minden, árulónak valódi szükségletét, vagy az átlagosét; hamar közbejönnek oly a priori lehetséges berendezkedések végtelen nagy eshetőségei, amelyek közül egyik felé hajlik aztán az egész rendszer, még pedig nem a természetesen jelenlevő közönyös mozzanatok végtelen nagy számának összejátszása által, amelyek az esélyt kiküszöbölnék, de (eltekintve teljesen a szokástól) az által, amit az alkuvás mesterségének nevezünk – az alkuvási fogások és makacs-ság játszások és más kiszámíthatatlan s gyakran nem is tisztességes véletlenek útján.”¹

De az egyes termelő és fogyasztó, az egyes munkás és tőkés közt levő verseny, amint ma már a közgazda gondosan kiemeli, a tényleges életben nagyon távol áll attól, hogy tökéletes legyen, és nem is mutat hajlamot arra, hogy azzá váljék.² Az összejátszás³ – mondják – „csaknem szabályos tüneménye a modern iparnak”, ép úgy, mint ahogy kellene lennie a versenynek a szerződési szabadság tana mellett. Ha a bérmunkások összejátszanak munkafeltételeik javítása végett, vagy ha a munkaadók más oldalról, hallgatólag vagy formailag is egyesülnek a munkabérek leszállítására, - vagy ha egy nagy tőkés vállalat tényleges monopóliumot élvez a munka bármely faja felett, – az elméleti közgazda

¹ Mathematical Psychics: (London, 1881): F. T. Edgeworth most az oxfordi egyetemen a közgazdaságtan. Drummond tanára, 46, 1.

„A gyakorlati életben az ily súrlódási nehézségek számtalanok. A termelés egy pillanata és egy ága sincs teljesen menten tőlök. És így történik az, hogy a termelési költségek törvénye csak oly törvénynek tekinthető, amely csak megközelítőleg érvényes; amely törvényt a kivételek itt és ott át és át lyukasztanak. Ezen szám nélküli kivétel, mely nagy és kicsiny, a vállalkozó nyereségének, de egyúttal a vállalkozó veszteségének is kimeríthetetlen forrásait képezi.” The Positive Theory of Capital: E. v. Böhm-Bawerk, fordítva W. Smart által (London, 1891), 234. 1.

³ Studies in Economics: W. Smart, a közgazdaságtan Adam Smith tanára a glasgowi egyetemen (London, 1895), 259. 1.

bevallottan képtelen előre megmondani az eredményt. „Ha – mondja professor Marshall, – a munkaadók bármely iparágban együttesen járnak el, és úgy tesznek a munkások is, a munkabér kérdésének megoldása meghatározhatatlanná lesz. Az iparágat, mint egészet, lehet olyannak tekinteni, mint amely túltöbbletet (vagy mintegy járadékot) élvez, ami az összes ár azon többletéből áll, amelyet kap az általa termelt áruk után a felett, amelyet ő fizet más iparágaknak a nyers anyagért stb., amit ő vesz; *és nincs semmi más, mint az alkuvás, ami meghatározza a pontos részesedést, amelyben ez a munkaadók és munkások közt elosztandó.* A munkabérek semmi oly leszállítása nem lehet a munkaadók érdekében állandóan, amely szükségtelen és sok képzait munkást más piacokra vagy épen más iparágakba kerget, ahol kénytelenek lemondani különös képzettségök által szerzett különös jövedelmökről; és a munkabéreknek elég magasnak kell maradni arra, egy átlagos évben, hogy fiatal embereket vonzzon az iparágba. Ez adja meg a munkabéreknek alsó határát, a felső határt pedig azon megfelelő szükségek képezik, amelyek fennállanak a tőke és üzleti képesség kínálatában. *De azt, hogy ezen határok mely pontig vétetnek igénybe, bármely időben csak az alkudozás és a tárgyalás határozza meg.*¹

Ennélfogva azt látjuk, hogy nem csupán megengedhető gazdaságilag, de a legnagyobb tekintélyek nézete szerint szükséges is az önvédelemre, hogy a munkások ne nyugodjanak egyszerűen bele bármely feltételbe, amelyet a munka-

¹ Elements of Economics of Industry: Professor A. Marshall (London, 1892), 341. l. „A kereslet és kínálat nem oly fizikai tényezők, amelyek egy bizonyos munkabérösszeget belejuttatnak a munkás kezébe, a saját akarata és ténykedése, hozzájárulása nélkül. A munkabér piaci árát ő ránézve nem valamely önmagától működő gép állapítja meg, de az emberi lények közt való tárgyalás eredménye – azé, amit Adam Smith a vásári alkudozásnak nevez.” J. S. Mill: Principles of Political Economy: V. köny. X. fejezet, 5. szakasz.

adó ajánl, hanem hogy határozott lépéseket tegyenek meg-
 óvni magokat az alkudozás és tárgyalás útján, ha nem akar-
 nak alacsonyabb béreket és rosszabb munkafeltételeket fo-
 gadni el, mint a minő gazdasági szükség reájok nézve. „Ha
 a munkás – mondja Walker – bármely okból nem megy
 utána saját értékének, *elveszti ezt az érdekét*, bármi okból
 történik is ez az elhanyagolás, akár testi félelem, akár sze-
 génység, akár tudatlanság, akár félelem, vagy a megszidás-
 tolt való aggály, vagy rossz közgazdasági nézetek miatt, ame-
 lyek azt tanítják neki, hogy ha ő nem néz érdekei után, azok
 fognak ő utána járni.”¹ És hogy ha a munkások azt kérde-
 zik, hogy mint erősítsék meg magokat ezen alkuvás és tár-
 gyalásnál, hogy mint képesek hatályosan megvédeni a saját
 érdekeiket, most az elvont közgazdák felelete is az már, hogy
 tényleg csak *összejátszás útján*. „Ezen állandó küzdelem-
 ben a (munka) vevő és eladó közt – írta J. S. Mill 1869-ben
 – semmi más nem adhatja meg a bérmunkásnak – még
 csak a lehetőséget is arra, hogy sikeresen küzdjön meg a
 munkaadók ellen, mint a szoros összetartás.”² Ez volt azon
 következtetések egyike, amely legjobban megdöbentette Mill
 közgazdasági barátait 1869-ben, de ez az, ami azóta gazda-
 sági közhelylé lett.³ 1881-ben Professor Edgeworth, azon
 művében, amelyet már idéztünk, azt a számtani analizis
 szilárd alapjára helyezte. Egy hosszú matematikai érvelés,
 amely azt akarta megmutatni, hogy minő az „az általános
 eset, amelyben a számok, a természeti helyzet és az összeját-
 szás egyenlőtlen”, kijelenti, hogy „az összejátszás arra irá-
 nyul, hogy határozatlanságot létesítsen, vagy azt növelje; és

¹ The Wages Question: F. A. Walker (Hew-York, 1876; London, 1891), 364, 411. 1.

² Fortnightly Kevuew, 1869 május; Dissertations and Dis-
 cussions (London, 1876), IV. köt., 42. 1.

³ „Az összejátszás tényleg az egyedüli mód, amelylyel ké-
 pes a szegény egy színvonalra helyezni magát a gazdaggal az al-
 kudozásban.” H. Sidgwick: Elements of Politics: XXVIII. fej.,
 2. szakasz, a 2-ik kiadás 579. 1. (London, 1897.)

azon végleges megállapodások, amelyek ennek hozzájárulásával jönnek létre, *kedvezőbbek az összejátszóknak*, mint az azelőtt létrejött (határozott vagy nem határozott) végleges megállapodások.” Az ő véleménye szerint tényleg „az egyedüli dolog, amely elméleti szempontból látható a különös puhányszerű mozgásban, a versenyző csoportok játékában az, hogy azok, akik összejátszás útján szervezett testületekké alakulnak ki, nem *fognak veszteni, hanem inkább nyerni.*”¹ Nem is szükséges, hogy az összejátszás bármely értelemben monopóliummá változzék át. „Ha például, – így folytatja tovább Professor Edgeworth – hatalmas munkás-egyesületek nem óhajtának megállapítani a *quid pro quot*, azt a munkamennyiséget, amely becserélendő vagyontra, (amelyet szintén teljesen illetékesek volnánk megállapítani), hanem pusztán a kicserélés mérvét, szabadon hagyván minden tőkésnek, hogy annyi munkát vásároljon, amennyit akar azon az áron, még akkor is meg van a meghatározatlanság azon faja, amely, mint fentebb érintve volt, kedvező a munkásnak.” És egyik iparágnak sincs oka, más iparágak érdekeire való tekintetből, hogy ne igyekezzenek megtenni mindent, amit megtehet magáért a saját maga munkaadóival folytatott tárgyalásokban. „Nyugodtan lehet azt mondani, – jegyzi meg Professor Taussig – hogy a gyakorlati életben ritkán, valószínűleg soha sem történik meg, hogy a munkabérek egy különös emelkedése, amelyet akár strike, akár munkás-egyesületi nyomás, akár egyszerű megegyezés hozott létre, bebizonyíthatólag valamely szembeállítható munkabérleszállítást akart volna azoknál, akik nem voltak egyenesen érdekelve . . . Az esélyek ellene vannak annak, hogy valamely kimutatható veszteség volna szemben a látható nyereséggel. Bizonyára egy elfogulatlan és eszes tanácsadó, hogy ha minden munkás érdeke szívéen fekszik, habozni fog sokáig, míg azt tanácsolja bármely különös munkásosztálynak, hogy ne kíséreljen meg jobb feltételeket kapni munkaadóitól, azon

¹ Mathematical Physics: Prof. F. Y. Edgeworth (London, 1881), 43, 44. 1.

okból, hogy sikerök későbbi következménye gyanánt társaik közül némelyek szenvedni fognak. Hogy ha nincs más ellenvetés, mint az, nyugodtan állíthatja, hogy a közgazdasági tudománynak nincs egy szava sem az ő igyekezetök ellen, és sok van mellette.”¹ Ennélfogva Professzor Sidgwicknek nincs semmi nehézsége abban, hogy elmondjon több tipikus esetet, amelyek között az elméleti közgazdák szerint teljesen lehetséges a munkásegysületeknek a munkabéreket emelni; és abban sem, hogy arra a következtetésre jusson, mely szerint „a fentebbi esetek mindegyikében lehetséges a munkásszervezeteknek akár állandóan, akár ideiglenesen, felemelni a munkabéreket; míg ezek egyikében sincs, az utolsót kivéve, az ily nyereségnek semmi szembeszökő irányzata arra, hogy azt egy későbbi veszteség ellensúlyozza. És az sem látszik ki, hogy ezen elemek a gyakorlatban igen kivételesek volnának, vagy hogy az az állítás, miszerint a munkásegysületek hosszú időre számítva, nem képesek felemelni a munkabéreket, csak megközelítőleg is be volna bizonyítható az ipar valódi tényeivel,” míg más oldalról tényleg nincs semmi alap a régebbi közgazdák azon következtetéseire „hogy ha a munkások egyik csoportja ily utón valamelyes béremelésre tehet szert, meg kell lenni a többi munkások béreiben a megfelelő csökkenésnek.”² Végezetül itt van Professzor Marshallnak határozott véleménye, amelyben a munkásegysületi mozgalom mellett és ellen felhozott okok gondos megvizsgálásának eredményét fejezi ki. „Oly iparágakban, amelyekben a munkásoknak valamely monopólium természetű helyzetük van, ők, ha korlátozzák számokat, képesek igen magas munkabéreket biztosítani magoknak részben a munkaadóknak, de főleg a nagyközönség terhére. De az ily eljárás rendesen meg-

¹ Wages and Capital: an Examination of the Wages Fund Doctrine: F. „W. Taussig, a közgazdaságtan tanára a Harvard-egyetemen (London, 1896), 103, 104. l.

² Principles of Political Economy: Henry Sidgwick, az erkölcsei bölcsészet tanára a cambridgei egyetemen (London, 1863), 363. l.

csökkenti a képzett munkások számát, és ezen vagy más utakon többet vesz el a kívül levő munkások valódi béreinek összegéből, mint amennyit ad hozzá a belül levő munkások bééréhez, és így végeredményül csökkenti a munkabér átlagát . . .¹ Eltekintve az ilyenmű önző és kizárólagos eljárás-tól, úgy találjuk, mikép az egyesületek rendesen képesek úgy vezetni a tárgyalásokat munkaadóikkal, hogy mindazon különös hátrányokat kikerülük, amelyek a munkásokra nehezednének, ha egyenként és minden tartalék nélkül alkudoznának; és ennek folytán a munkaadók gyakran képesek megtalálni azt az utat, mely legkevesebb ellent állásra vezet az irányban, hogy valamivel magasabb béreket fizessenek, mint különben tették volna. Oly iparágakban, amelyek sok lekötött tőkét használnak, egy erős egyesület képes egy időre a tiszta jövedelemnek (ami tényleg egy mintegy – járadék) összegéből egy nagy részt juttatni a munkásoknak; de ez a sérelme a tőkének részben átháríttatik a fogyasztókra, részben pedig visszahatás folytán, csökkenti a munkát és leszálítja a munkabéreket . . . Ha más dolgok egyenlők, egy egyesület leverése egy iparágban emeli a munkabéreket más iparágakhoz viszonyítva. De az a befolyás, amelyet az egyesületek a munkabérek átlagos színvonalára gyakorolnak, kisebb, mintha csak a saját külön iparágokban gyakorolt befolyásokról következtetőleg gondolnók. Hogy ha azon rend-

¹ Más tekintélyek kétségbe vonják, hogy lehet-e megmutatni, miszerint ezen hátrány, az elvont közgazdasági tanok alapján, szükségképen bekövetkezik-e. „Ha – jegyzi meg Professor Edgeworth – megkíséreltetik azon érvet használni fel a munkás-egyesületi mozgalom ellen, hogy az arra tör, miszerint az összes nemzeti termelést csökkentse, a szembeszökő válasz az, hogy közülük sincs az összes termelésre. Abból, ha az összes termelés csökken, nem következik, hogy a munkás részesedése is csökken, (a hiány eshetik' a tőkére, vagy a vállalkozóra, akinek részesedése jól volt kimutatva Mr. Sidgwick által a Fortnightly Reviewben 1879 szeptemberén); és még kevésbé következik, hogy csökkenjen azon mennyiség, amelyet egyedül akar az észszerű munkás növelni – a munkás haszna.” *Mathematical Psychics*, 45. 1.

szabályok, melyekhez nyúlnak azért, hogy egy iparágban emeljék a munkabéreket, azon eredményre vezetnek, hogy az üzlet nehezebb, kockázottabb lesz, vagy akadályozzák azt bármily más módon, valószínűleg csökkenteni fogják a munkát más iparágaknál, és így végeredményben más iparágakban nagyobb végösszegű bérvesztéseget idéznek elő, mint amennyit nyernek önmagoknak, és így az átlagos munkabér színvonalat leszállítják és nem emelik ... Az egyesületek ereje közvetlen eszközökkel emelni az általános munkabéreket sohasem nagy; sohasem elegendő sikeresen megküzdni a kor általános gazdasági áramlatával, ha annak iránya a munkabéremelés ellen van. De mégis elegendő arra, hogy lényegesen hasznot hajtson a munkásnak, ha úgy van vezetve, hogy együtt működjék és erősítse azon általános áramlatokat, melyek arra irányulnak, hogy javítsák a helyzetét erkölcsileg és gazdaságilag.”¹ Ennélfogva a mai nap egyetlen közgazdája sem tekinthet előre, oly biztosan, mint ahogy még a jelen nemzedék alatt is, a középosztályok népszerű tanácsadói tették, azon időre, amikor „a munkásosztály fanatikus hite az összejátszás mesterséges rendszerébe helyet fog adni az egyéni verseny bölcsebb, mert természetesebb rendszerébe vetett bizalomnak; és amikor a munkabérlete, épúgy, mint az áruk cseréje, szabaddá tétetik, hogy csak a kereslet és kínálat égből rendelt törvényei szabályozzák azt.”^{2a} Így, a mai napi közgazdái tekintély, visszatekintve a munkásegyesületi mozgalom ellen emelt hangos állásfoglalásokra M'Culloch és Mill, Nassau senior és Harriet Martineau, Fawcett és Cairnes által, kénytelen elismerni, azon szavakkal, amelyeket az egykor maga Nassau Senior által elfoglalt tanszék jelenlegi betöltője mond, hogy „ezen kérdésében a munkásegyesületi mozgalomnak, mint szintén az előre megállapított munkabérialap kérdésében a munkás szabad elméje szabatosabban oldotta meg a kérdést, semmint

¹ Elements of Economics of Industry: Prof. A. Marshall (London, 1892), 407, 408. 1.

² Trade Unionism: James Stirling, 55. 1.

a rossz rendszer által félrevezetett gazdasági tudomány.”¹ Az elméleti közgazdák Ítélete tényleg határozottan a munkás-egyesületi állítás mellett van, habár csak némi korlátok között. Afelett, hogy vajjon a munkás-egyesületi mozgalom ezen felfogása az elméletben többet ér-e a gyakorlati élet tényleges kérdései közt, semmint az előző nemzedék közgazdái által felállított ellenkező Ítélet, természetesen eltérők lesznek a vélemények. A mi magunk részéről, mi nehezen akasztjuk hozzá a gazdasági elméletek bármely kezeléséhez a mi hitünket, akár a számtan segélyével állítatik az fel, akár anélkül. Mi hajlandók vagyunk nagyobb súlyt tulajdonítani az ipari élet azon megnyilvánulásának, amelyek tényleg jelentkeznek. A következő fejezetben, ennél fogva igyekezünk követni azt a folyamatot, amelyet tárgyalásnak és alkudozásnak nevezünk, és amelytől függenek, amint láttuk, beismerten a munkaadás feltételei.

¹ Mathematical Psychics: E. Y. Edge-worth, 145. 1.

II. FEJEZET.

A vásári alkudozás.

Gyakran elismert igazságul vétetik, hogy a vásári alkudozás, amelyben a munkás van érdekelve, tisztán csak a közte és munkaadója közötti tárgyalásra szorul. De a nemzet iparának összes jövedelméből az a részesedés, amely a bérmunkásoknak, mint egész osztálynak, vagy bármely egyes munkásnak jut, – nevezetesen azon részletnek felosztása, amely vitás területnek volna nevezhető – nemcsak a munkás helyzetének erős vagy gyenge voltától függ a tőkés munkaadóval szemben, de a munkaadó stratégiai helyzetétől is a nagyban kereskedővel, a nagyban kereskedőtől is a boltossal, és a boltosétól is a fogyasztóval sem. A vásári alkudozás, amely a szabad verseny és egyéni alkuvás rendszere mellett, a munkafeltételeket szabályozza, egy oly alkuláncolatot okoz, amely összeköti a kézimunkást, a tőkés munkaadót, a nagyban kereskedőt, a boltost és a fogyasztót. Ezen a kézimunkás és a fogyasztó közt fennálló közvetítők egész sorozatának minden szaporodása vagy fogyása – a tőkés munkaadó, vagy a nagyban vagy kicsiben kereskedő kihagyása, egy oldalon az alvállalkozó és a másik oldalon a házhoz hurcoló részleteladó¹ beiktatása –

¹ A házhoz hurcoló egy kereskedő hálózó, aki meglátogatja a fogyasztók lakását és áruit egy különös kifogás alá eső hitelrendszer mellett adja el. Lásd a részletrendszerről szóló cikket Chambers' Encyclopaediájában (London, 1874) és a ki-

gyakorlatban úgy fog találatni, hogy lényegesen megváltoztatja mindegyik félnek helyzetét. Ennélfogva külön-külön kell megvizsgálnunk az alkuk ezen sorozata mindegyikének viszonyait.¹

Célszerű lesz oldalt hagyni egy pillanatra az előzőnlés és szükség minden tekintetbe vételét; azt, hogy vajjon van-e többlet a helyt kereső munkásokban vagy a betöltendő üres helyekben; vajjon a gyárosok felhalmozták-e készleteiket, vagy képtelenek lépést tartani a kapott megrendelésekkel; vajjon az iparosok „átvitelel” csökkennek-e vagy gyorsan szaporodnak. A kereslet és kínálatban beálló ezen változások természetesen nagyban fogják emelni azon erők viszonylagos nyomását, amelyek határozzák meg a különös alkukat. De az ilyeszerű hullámzások, bármennyire fontosak legyenek is az érdekelt felekre nézve, és bármennyire higyjünk is bennök, hogy hosszú időre a mérleg serpenyőjét egyik vagy másik osztály javára billentik fel, csak arra való, hogy az összes bizonylatok lényeges és állandó jellegeit elhomályosítsák. Hogy ezen jellegeket megláthassuk, teljes egyensúly állapotában kell látnunk a vásárt, ahol a kínálat teljesen egyenlő mennyiségben van a kereslettel.

A munkás és a tőkés munkaadó közötti alkuval kezdjük. Azt tesszük fel, hogy csak egy hely van üres és csak egy jelölt van arra. Amikor a munkás ajánlkozik a helyre

tűnő cikket a részletügyről M'Culloch: Dictionary of Commerce and Commercial Navigation (London, 1882), 1357-58. 1.; szintén C. S. Devas: Groundwork of Economics (London, 1883), jegyzet a 213. szakaszhoz, 443. 1.

¹ A mi felfogásunk szerint egyike a régiebb közgazdák leggyengébb oldalának, hogy nem vették tekintetbe rendszeren az ipari világ tényleges szervezetét magok körül, és rendszeren egész okoskodásokban a „tőkés” és a „munkás” elvont alakjaira fektették a súlyt. Az angol üzleti szervezet fővonásainak rövid leírására lásd a Nineteenth Century 1890 májusi füzetében: A lordok háza és a kiszipolyozó rendszerről irt cikket Beatrice Potter (Mrs. Sidney Webbtől.) Az angol üzleti élet tényleges gépezetének egy rendszeres gazdasági fejtegetésére nagy mértékben szükség van.

a munkaadó munkavezetőjének, a,z alkuvó két fél jelenté-
kenyen különbözik stratégiai erőben. Először is ott van az
alternatíva különböző volta. Hogyha a munkavezető, vagy
a tőkés munkaadó, akinek nevében jár el, nem képes sze-
geletre jutni a munkással, valami kellemetlenséget okozhat
magának a telep munkájának vezetésében. Szükségök lesz
esetleg arra, hogy a többi munkást beszéljék rá, hogy erő-
sebben dolgozzék vagy túlidőt dolgozzék; talán arra is rá
lesz szorítva, hogy egy gépet üresen hagyjon és így talán
azon kockázatnak is kitegye magát, hogy egy megrendelés
elkészítésénél némi késedelem álljon be. Még akkor is, ha
a munkás makacs marad, a legrosszabb, amit a tőkés szen-
vedni fog, az évi nyereségnek némi töredékes csökkenése.¹
Ez idő alatt ő és munkavezetője, feleségeikkel és családjaik-
kal, teljesen háborítatlanul látják háztartásokat; ép úgy
esznek és isznak, dolgoznak és mulatnak, akár létrejött az
alku az egyes munkással, akár sem. Nagyon más a bér-
munkás helyzete. Hogy ha visszautasítja csak egy napra is
a munkavezető feltételeit, visszahozhatatlanul elveszti egész
napi megélhetését. Ha nincs egyáltalában más segélyfor-
rása, mint munkája, az éhség térdre borítja őt már a leg-
közelebbi reggelen. Még akkor is, ha van valami kis tartal-
lékja, vagy egy pár szobája tele bútorral, ő és családja csak
úgy maradhat fenn, ha közvetlenül feláldozza a maga ked-
velt gondoskodását baleset ellen, vagy kifosztja otthonát.
Előbb vagy utóbb szegeletre kell jutnia, a büntetés másként
az éhség vagy a dologház.² És mivel a vasári alkudozásnál

¹ A munkás-egyesületi mozgalom utolsó bírálója tagadja ezen egyenlőtlenséget azon az alapon, hogy amíg a bérmunká-
soknak éhen kell halni, ha a munkaadók makacskodnak, a munka-
adóknak csödbe kell jutniok, ha a munkások forronganak. (A
Criticism of the Theory of Trades' Unions: T. S. Créé, Glas-
gow, 1891, 20. 1.) De maga ezen érv felteszi a munka megszűnését
a strike, tehát a bérmunkások közt létrejött elhatározott együt-
tes eljárás – esetén; magát azt a munkás-egyesületi eljárást,
amit az író sürgősen jelent ki.

²Érdekes, hogy ezt a helyzetet világosan látta 1773-ban egy

a sikert nagy részben az határozza meg, hogy mily nagy a felek viszonylagos szüksége szegeiére jutni – különösen, ha ez a szükség nem rejthető el, – ma már, már magánál ezen oknál fogva, általánosan el van ismervé, „hogy a kézimunkások, mint osztály, hátrányos helyzetben vannak a szerződésnél”.¹

De van jelentékeny különbség a felek közt, azon viszonyok ismerete tekintetében is, amelyek a sikeres alkudozásnak kellékei. „Az alkuvás mestersége, – mondja Jevons, – főleg abban áll, hogy a vevő ki akarja kutatni

ismeretlen francia író: „Partout où il y a des très-grandes propriétés, et par conséquent, beaucoup de journaliers, voici comment s'établit naturellement le prix des journées: le journalier demande une somme, le propriétaire en propose un moindre; et; comme il ajoute *je puis me passer de vous plusieurs jours, voyez si vous pouvez vous passer de moi vingt-quatre heures, on sait que le marché est bienôt conclu au préjudice du journalier.*” Éloge de Jean Baptiste Colbert, par Monsieur P. (Paris, 1773), 8. 1. Három évvel később Adam Smith jegyezte meg, hogy „hosszú idő alatt a munkás ép oly szükséges lehet urának, mint ura neki, de a szükség nem oly közvetlen. (Wealth of Nations, London, 1776, I. könyv, VIII. fejezet, 30. 1. M'Oulloch kiadásában. Du Cellier (Histoire des Classes Laborieuses en France) megjegyzi, hogy „a munkapiacon a küzdelem igen gyakran nem két egyenlő szerződő fél, hanem egy pénzacskó és egy gyomor közt folyik le.” (324. 1.) „Az emberi természet természetes menetén – jegyezték meg az amerikai alkotmány eszes megalapítói – az emberi megélhetés feletti hatalom egyre jár az akarata feletti hatalommal.” (Federalist, No. 1, XXIX.)

¹ Principles of Economics: Professor A. Marshall, 3-ik kiadás (London, 1895), VI. könyv, IV. fejezet, 649. 1. Professor Marshall hozzá teszi, hogy „a munkás hátrányának az alkudozásban eredményei ennél fogva két irányban nehezdednek reá. Leszállítják munkabéreit; és, mint láttuk, ez viszont leszállítja az ő munkaképességét, mint munkásnak, és az által csökkenti az ő munkájának rendes értékét. És ráadásul még csökkenti eredményes eljárását az alkudozásnál is, és így növeli annak esélyét, hogy ő kénytelen lesz eladni munkáját még annál is kevesebbért, mint ami annak rendes értéke.”

azt a legalacsonyabb árat, amelyért az eladó kész megválni árujától, anélkül, hogy elárulná, ha lehet, azt a legmagasabb árt, a melyet ő, a vevő, kész volna megadni . . . Más emberi gondolatainak olvasni tudása nagy fontosságú az üzletben.”¹ Már most az elszigetelt munkás helyzetének lényeges gazdasági gyengesége, amint ép most írtuk le, szükségképen ismeretes a munkaadó és munkavezetője előtt. Más okból az elszigetelt munkás nem ismeri a munkaadó helyzetét. Még azon ritka esetekben is, amikor egyetlen munkás hiánya is komolyan hátrányos a tőkés munkaadóra nézve, ezt senki sem tudja a hivatalon kívül. Ami még fontosabb, a munkaadó, ismervén a piac állását az ő terménye tekintetéből, friss fogalmat alkothat magának arról, hogy mennyire érdemes neki megadni inkább, mint egyáltalán lemondani a munkáról, vagy még inkább elhalasztani azt egy néhány héttel. De az elszigetelt munkás, agít egy munkásegyleti hivatalnok nem támogat, és aki képtelen még a más városokban levő munkásokkal is közlekedni, teljesen sötéttségben van hagyva aziránt, hogy mennyi az, amit ő kérhet.

Ezen két fontos hátrány mellett még aránylag kisebb fontosságú körülmény az, hogy a kézimunkás a maga helyzeténél és neveltetésénél fogva sokkal kevésbé ügyes, mint a munkaadó vagy munkavezetője magában az alkudozás mesterségében is. Ez a mesterség a vállalkozó mindennapi életének jelentékeny részét képezi, míg a munkavezetőt azon ügyességéért szemelik ki különösen, amelylyel a munkások szerződésében és felügyeletében bír. A kézimunkásnak ezzel szemben a lehető legkevesebb tapasztalata és gyakorlatilag semmi képzettsége nincs abban, ami a tőkés munkaadó ügyességének szükségképen egy részét teszi. Soha sem csinál más alkut csak egy formát, és ez is alkalmilag nem is gyakran fordulhat elő, és ez pedig semmi esetben sem több, mint az ő életének csak jelentéktelen töredéke.

¹ W. S. Jevons: Theory of Political Economy, 3-ik kiadás (London, 1888), IV. fejezet, 124. 1.

így a munkaszerződés megkötésénél az elszigetelt egyes munkás, akit a társaival való összejátszás nem védelmez, minden tekintetben hátrányban van a tőkés munkaadóval összehasonlítva. Van még egy még komolyabb hátrány később. A munkás megfogadása nem úgy, mint valamely áru megvételi szerződése, szükségszerűleg, nem pontosan meghatározottan hagy sok feltételt, és még kevésbé valamely határozott formába kifejezeten. A munkaszerződések ezen határozatlan volta több tekintetben hátrányos a munkaadónak. A megjelölt munkabérért cserében, a munkás úgy vétetik fel, hogy a rendszeren elfogadott mennyiség és minőség színvonala szerint teljesíti a munkát. A határozottság hiánya e tekintetben őt szabadon hagyja hogy húzódozzon-lasúszkodjék. De ez ellen a munkaadó védelmezi magát, gondoskodván felügyeletről és megkövetelvén az engedelmességet a munkaadónak, vagy esetleg kiszabható bírságok és levonások útján. Ahol csak vita támad a munka gyorsaság, vagy a termelt cikk minősége felől, a munkavezető döntése feltétlen. A munkásra nézve azonban szerződésének határozatlan volta sokkal több tele forrását nyitja meg a személyes szenvedésnek, amely ellen nincs gyakorlati orvosszere. Amikor egy további „kéz” vétetik fel egy gyári telepre, gyakorlatilag az egyedüli pont, amely közte és a munkavezető közt határozottan megállapítatik, a heti bér összege vagy esetleg a darabszám szerint fizetendő összegek. Az, hogy hány órán át fog ő dolgozni, hogy mily gyorsan és mily erőfeszítéssel kell dolgoznia, hogy mily pihenő idők engedtetnek az étkezésekre, hogy mily bírságoknak és levonásoknak lesz alávétve, hogy mily gondoskodás történik a fűtés és fedél, a szellőztetési készülétek és a balesetek meggátlása, az egészségügyi berendezkedés, a lárma, a bűz és a piszok ellen, hogy milyen a munkavezető természete és társainak modora - mindezt el kell fogadni neki, mert a felfogadással mindig velejárónak tartatik, hogy a munkás elfogadja a munkaadó telephén levő viszonyokat és engedelmeskedik minden törvényes parancsának. Lehet azt hozni fel, hogy ha a viszonyok rosszabbak, mint rendszeren, a munkás nem fogadja el a he-

lyet, ha csak magasabb bér nem ajánlatik neki. De amíg csak nem kötötte meg a szerződését és tényleg nem kezdett el dolgozni, nem tudhatja, hogy milyenek a viszonyok, még akkor sem, ha kitudná fejezni azok hátrányát pénzértékben, és a magasabb árért kilépne a munkából. Aztán, hacsak törvényesen vagy közös alku útján nem állapítottak meg, ezen viszonyok bármely pillanatban megváltoztathatnak akár a munkaadó akaratára, akár a munkavezető szeszélye folytán. Így, amikor az elszigetelt munkás megkötötte szerződését, ő nem biztos arról, hogy ezt megtartják-e bármely más szempontból, mint az ő pénzbeli munkabére, és még azt is fel lehetik az előre nem látott bírságok és levonások. A munka minden más feltételére nézve egy nem szabályozott ipari rendszerben, ő teljesen a munkaadó kezében van szerződése tartama alatt. Igaz, hogy a munkás ott hagyhatja helyét és kidobhatja magát ismét a piacra, még egyszer belemehet a kockázatba, hogy elveszítse megélhetését, míg új helyet talál, és újra átszenvedje az egyéni alku veszélyeit; de még akkor is, ha rászánja magát, hogy inkább elveszítse a munkát, mint megbékéljen a túrhetetlen viszonyokkal, még akkor sem képes így tenni megfelelő felmondás nélkül,¹ és az ezen idő alatt eltúrt szenvedéseire épen nincs semmi orvoslás.

Ilyenek azon hátrányok, amelyeknek, még akkor is, ha a munka piaca a teljes egyensúly állapotában van, amelyeknek az elszigetelt egyes munkás ki van téve a tőkés munkaadóval való szerződésben. De az, hogy legkevesebbet mondjunk, ezen országban bármely iparágban is szokatlan, hogy ne lenne több munkás, aki helyet keres, mint amennyi a betöltendő hely. Amikor a munkanélküliek tolonganak minden reggel a gyár kapuja körül, világos mindenki előtt, hogy ha csak ő nem képes rábírní a munkavezetőt, hogy inkább válassza őt, mint mást, az ő esélye a megélhetésre egy

¹ Hogyha a munkát elhagyja a szerződésben kikötött vagy abba beleértelmezett felmondás nélkül a munkás, akkor kártérítésre beperelhető; és az ily perek a munkaadó által dacoló munkásaik ellen indítva gyakoriak, különösen a kőszénbányaiparban.

pár hétig megmásíthatatlanul elveszett. Ezen viszonyok közt az alkuvás az elszigetelt egyes munkásra nézve, feltétlenül lehetlenné válik. A munkavezetőnek csak ki kell választani emberét, és megmondani neki a feltételeket. Ha egyszer bent van a kapun, a szerencsés munkás tudja, hogyha zúgolódik a környezet bármely része ellen, akármilyen túrhetetlen az; ha neheztel minden siettetés, a munkaórák meghosszabbítása vagy levonások miatt; ha haboz engedelmeskedni minden rendeletnek, bármennyire észszerűtlen is, akkor még egyszer kiteszi magát a munkánélküli állapot félélhalálának és nyomorának. Mert az alternatíva a munkavezető előtt, egyszerűen egy más embert venni be a tolongó tömegeből, míg a munkaadó előtt a különbség kiszámíthatatlanul jelentéktelen. És tévedés azt gondolni, hogy a munkás lényeges hátrányai az alkuvásnál eltűnnek a jó üzletmenetel idején, vagy még akkor is, amikor a munkaadók panaszkodnak a munkások kevés számáról. Igaz, hogy a munkásnak akkor nem kell félni az éhhaláltól, mert számíthat arra, hogy más munkaadót talál. De hogyha nem fogadja el első munkaadója feltételeit, mégis visszavonhatatlanul elveszti napi megélhetését és azon kockázatba megy bele, hogy pár következő napját is ily módon tölti el. Továbbá a keresés más munkaadó után gyakran jelentheti neki házi tűzhelye otthagyasát, eltávozást barátaitól, gyermekei nevelésének megszakasztását, és a vándorlás és számkivettetés minden más száz és száz nehézségét.¹ Más oldalról, a munkaadó rászorítható, hogy jobb feltételeket ajánljon inkább, semmint hogy kockázatba menjen elveszíteni a felpendült idő megnövekedett hasznának némi részét. De a vitatható terület kiterjedése, a magas haszon ezen idejében, rendkívül megnőtt és a mun-

¹ Így 1896-ban egy rendkívülieg jó üzletmenetű évben, öt és hatszáz közötti tagja az egyesült hajóácsok társaságának kapott előleget vasúti menetjegyekre, hogy képesek legyenek elmozdulni otthonaikból, ahol nem volt munkájuk, oly városokba, ahol munkát kaphattak; lásd Fifteenth Annual Report of the Associated Shipwrights' Society (Newcastle, 1897), 164-179. 1.

kaadón kívül senki sem tudja, mily mértékben. Itt a körülmények ismerete lesz legnagyobb fontosságú, és végzetesen hátrányos az elszigetelt munkásra nézve. A munkaadó tudja, hogy körülbelül mit fizetnek más cégek a munkásoknak, és hogy mily mértékben van tényleg szükség a munkásokban; ennél fogva megtudja ítélni, hogy mennyit szükséges neki ajánlani arra, hogy azt a munkán kívül levő munkás elfogadandónak tartsa. Más oldalról az elszigetelt munkás nem tudja, hogy vajjon a munkáskézben való szükség kiterjed-e az ő saját városán kívülre is, vagy valószínűleg sokáig tart-e; míg legkisebb sejtelve sincs arról, hogy mennyi magas összeget kívánhat és mégis felfogadtatik. Röviden könnyű volna kimutatni, hogy dacára a munkabérek tényleges emelkedésének a jó üzletmenet idején, épen akkor, amikor a nyereség legnagyobb, áll az elszigetelt munkás a legnagyobb gazdasági hátrányban a vitatható terület felosztása tekintetében.

Eddigelé az a felfogás, hogy az elszigetelt munkás, ha semmi olyan valami által sincs védelmezve, ami a munkás-egyesületi mozgalom természetével bír, szükségképen a legrosszabbul jár a megegyezésnél, azon a feltevésen alapul, hogy a tőkés munkaadó a maga stratégiai erejének teljes előnyét kizsákmányolja, és a bérmunkások minden osztályát a lehető legalacsonyabb feltételekre szorítja le. Amennyiben ezen eredmény minden egyes munkaadó akaratától és hajlamától függ, a feltételezés igaztalan. Az a tőkés munkaadó, aki nemcsak egyes, hanem több év termelését tartja szem előtt, és aki úgy tekintí üzletét, mint egy értékes tulajdont, amit egyik nemzedéknek a másikra át kell szállítani, eszében fogja tartani, ha csak a maga érdekében is, minden ily leszállítás valószínű eredményét a telep állandó munkaképességére is. Tudni fogja, hogy nem képes munkásait rászakfeltételek elfogadására szorítani anélkül, hogy ne okozná azt, hogy azok észrevétlenül is, vagy mennyiségben, vagy minőségben épúgy megfogják rontani azt a szolgálatot, amit teljesíteni hivatvák. Mint olyan, aki az emberek szervezésével foglalkozik, készséggel fogja méltányolni, hogy mily

nagy mértékben függ minden egyes munkás azon érzelmétől az összekötött ipari vállalat sima és gyors működése, mikép őt méltányossággal kezelik, és hogy ő is kap legalább is annyit, mint amennyit megkereshet másutt. De ezen pusztán önzésen alapuló tekinteten kívül, a rendes tőkés gyáros a mai nemzedékben, a maga emelkedő neveltsége és jóizlése, a maga növekvő politikai érdeke és közszelleme folytán, addig, amíg a maga megszokott jövedelme nincs érintve, tényleges gyönyörűséget fog érezni munkásainak bérei emelésében és jólétének előmozdításában. Szerencsétlenségre azonban az értelmes, messzelátó és közszellemmel bíró munkaadó nem ura a helyzetnek. Ha csak őt nem védelmezi a mindjárt részletezendő bástyák vagy védfalak egyike vagy másika, állandóan tehetetlennek fogja látni magát, éppannyira, mint munkása, arra, hogy a versenyző ipar nyomásának ellent tudjon állni. Hogy ezen versenyző nyomás mint fogja őt arra szorítani, hogy pusztán önvédelemből, éppoly nagy előnyt zsákmányoljon ki munkásaival szemben, mint versenytársai legzsarolóbbjai és legrövidebb belátású tagjai, azt megfogjuk érteni, ha a láncolat legközelebbi szemét vizsgáljuk meg.

Bárna ennyire különösnek látszik is, Anglia mai nagyon kifejtett kereskedelmi rendszerében a tőkés gyáros éppoly nagy aránylagos hátrányban áll a nagyban kereskedővel szemben, mint az elszigetelt munkás a tőkés munkaadóval szemben. A vásári alkudozásban a nagyban kereskedővel szemben, aki megveszi termelését a tőkés gyáros ugyanazon alsóbb fokát mutatja fel a stratégiai helyzetnek az alternatíva, a körülmények ismerete, és az alkuvó képesség tekintetében. Először is előttünk áll a tény, hogy a gyáros többet vészt el, ha nem tudja eladni terményét feltétlen biztonsággal, mint a nagyban vásárló, ha egy időre tartózkodik a vételtől. A gyárosnak, akinek tőkéje le van kötve a gyárában és a felszerelésben, a folytonosság a munkában főfontosságú. Hogyha gyárai csak egyetlen napot is szünetelnek, ő visszavonhatatlanul elveszítette azon egész napnak nyers bevételét, mely magában foglalja az ő saját zsebéből teljesített kiadásait is

a szükséges fizetésekre és fentartásra. A nagyban kereskedőnek ezzel szemben aránylag kis dolog, hogyha készlete egy rövid időre csekély marad. Az ő heverő üzleti tőkéje legrosszabb esetben is megszerzi a betéti kamatot, a bankban, és minden, amit ő elveszít, csak egy kis részét teszi az ő évi nyereségének. Továbbá, mivel a nagyban kereskedő jövedelmét kis százaléknyi nyereség adja meg óriási forgalom mellett, minden egyes üzlet aránylag jelentéktelen reá nézve. A gyáros, aki a kis forgalom mellett aránylag magas százalékot keres meg, annak minden része által jobban van érdekelve. Röviden, amíg a tőkés gyáros „maga-magában egy összejátszás,” szemben azon ezer munkással, akit ő alkalmaz, a nagyban kereskedő is „maga-magában egy összejátszás,” szemben azon száz és száz gyárossal, akiktől ő vesz. Nem kevésbé nagy az a különbség sem, ami a piac ismerésére vonatkozik, s ami megbecsülhetetlen a vásárnál. A gyáros, még akkor is, ha van neki egy ott lakó ügynöke a fő kereskedelmi helyen, nem számíthat sohasem oly széles áttekintésre az egész világ felett, sem nincs neki oly hálózata az összeköttetéseknek minden városban a részleteladók és hajózási ügynököktől, amelyek a nagyban kereskedő üzleti szervezetét képezik. A kereskedőnek van meg röviden teljesen korszerű ismerete a piacról minden tekintetben, ő kapja meg a legutolsó értesítéseket egyedül arról, hogy a boltosok mit találnak legjobban menő árunak, és hogy a bel- és külföldi gyárosok mit ajánlanak eladásra. Mindezen ismeretbeni felsőbbsege *mellett*, csak kisebb dolog az, hogy összehasonlítva a gyárossal, aki a munka szervezésébe és a műszaki gyártás javításába van belemerülve, a nagybani kereskedő szakértő az alkudozásban, mert egész életében abba a mesterségbe volt belenevelve, hogy vegyen a legolcsóbb és eladjon a legdrágább piacon.¹

¹ Ahol, amint sok iparágban ez az eset, a nagyban kereskedő utazókat küld ki a részletboltosokat meglátogatni, a gyáros még jobban függ tőle. Mert ezen utazóknak nagy tehetségök van az árak egyik fajtát jobban szorítani, mint a másikat, és hogyha

így aztán, amikor a gyáros alkuszik egy megrendelésre, ő bizonyos meghatározatlan korlátok közt, a nagyban kereskedő kegyelmére van hagyva. Azt mondják neki, hogy az ő gyártmányának ára túl magas arra, hogy a fogyasztók vegyék; hogy a boltosoknál egyáltalában nem keresik; hogy a külföldi termelők naponta jobban tért hódítanak a semleges piacokon; és végül, hogy éppen most jött egy ajánlat egy versenyző gyárostól, ugyanazon cikket olcsóbb áron ajánlva. A gyáros kételkedhet ezen állítások felett, de nincs mód rá, hogy bebizonyítsa igaztalan voltokat. Ő nagyon is jól tudja azt a tényt, hogy gyáros társai ép úgy óhajtják, mint ő, megkapni a megrendelést, és azok közül azt is tudja, hogy némelyik mindig hajlandó az árak leszállítására is. Ha csak nem vagyos ember, aki képes várni nyereséghejtőbb megrendelésekre, vagy hacsak az ő gyártmánya nem valami különleges dolog, amit senki más nem készít, csaknem bizonyosan kísértetbe jó, hogy inkább, semmint elereszsze az üzletet, olcsóbb ajánlatot is elfogadjon, mint amint gondolta. Az így elfogadott ár aztán csak akkor hagy hátra nyereséget, ha képes a termelési költséget valahogy leszállítani. Tanácskozik társaival és munkavezetőjével, hogy mint lehetne ezt megtenni. Valami csekély javítás talán lehet a műszaki oldalon, vagy valamely új gép állítható be. De ez mind időt, mind tőkét igényel. Hacsak sem törvény, sem összejárás nem áll útjában, sokkal könnyebb megtalálni a segítséget úgy, hogy ugyanazon fizetésért több munkát kap-

egy nagykereskedő háznak jól megállapított összeköttetései vannak – még inkább, hogy ha üzlettartó vevői bármely módon függenek tőle – komolyan kárt okozhat egy valamely gyárosnak oly módon, hogy boycottálja áruit. Természetesen a gyáros is útnak zúdíthatja a maga saját utazóit. De az világos, hogy gazdaságosabb a nagyban kereskedőnek fentartani az utazókat, úgy hogy a kis boltos minden készletét egyszerre szerezhesse be, mint minden cikk gyárosának külön tartani megfelelő személyzetét. Ennélfogva a nagyban kereskedő állandó létezése gazdaságilag előnyös mindenkinek, kivéve a legnagyobb gyárosoknak, ép úgy, mint a legnagyobbakat kivéve minden résztárusítóknak.

jon munkásaitól – a siettetés, a munkaórák meghosszabbítása, a bírságok és levonásoknál nagyobb szigor, vagy az idő vagy darabszerinti munkabérek egyenes leszállítása útján. Minden gondolatot arra, hogy jobb egészségügyi berendezést vagy a gépek további elkerítését létesítse, abba hagy, és minden üzleti kiadás a legalsó korlátig leszállítatik. Bármely nehezére esik is egy jó gyárosnak esetleg ezt az eljárást követni, az szükségképen megszűnik, mikor úgy találja, hogy még nagyobb szükségben levő vagy még kevesebbé kényes versenytársai tényleg felébe kerülnek. Mert ép úgy, amint minden iparágban vannak messzelátó és jó hajlandóságú munkaadók, akik ép úgy éreznek munkásaik iránt, mint magok iránt, vannak olyanok is, akiknél a személyes nyereség vágya az uralkodó szenvedély, és akiknek értelemhiánya, vagy pénzügyi komiszsága, kizárja őket, hogy bármely más politikát folytassanak, minthogy nyúzzák a szegények bőrét. Az ily természetű gyárosnak nincs szüksége semmi nyomásra a nagyban kereskedő részéről, ami ösztönözze őt arra, hogy a lehető legnagyobb mértékben kiaknázza munkásainak nehéz helyzetét; és az ily természetű versenynyel szemben a jó munkaadónak sincs más választása, mint engedni. Valami, így vigasztalja magát, még mindig jobb az ő munkásainak, mint megállítani saját gyárát és az egész ipart ilyen csatornába szorítani bele.

Van továbbá egy másik ok is, ami a gyárost arra veteti, hogy engedjen az ár állandó útmutatásainak, ami a nagyban kereskedő mesterségének oly nagy részét teszi. Azon célból, hogy a gyárosnak haszna is legyen az évi üzletén, az ő gyártmányaiért nemcsak eleget kell kapni a arra, hogy fedezze a munkabérekért és nyers anyagért való kiadásait – a kész árunak „első költségét” – de azonfelül a gyártás állandó terheit is, amiket Professor Marshall a „további költségeknek” nevez. Ha a gyáros szorítva van arra, hogy az alkut a legalacsonyabb ár mellett is inkább kösse magát, semmint azt lássa, hogy gyára megállott, az első költségeknek minimumát gondolja, hogy veszteség nélkül elfogadhatja, mert hát az állandó terhek mindenképen

megmaradnak. Minden gyáros a maga idején inkább elad az első áron, semmint hogy ne kapjon megrendelést egyáltalában azzal az eredménnyel, hogy mint mondani szokás, megrontja a piacot mind maga, mind versenytársai részére egyaránt.¹ Az állandó terheket fedezni kell bármi módon is, és a zaklatott munkaadó kényszerülve van, hogy segítsen magán, leszállítani minden lehető módon a termelési költségeket, természetesen nem véve ki a munkabéreket. Időközben, a nagyban elárusító nem lát semmi lehető kifogást azon leszállítás ellen, amelyet ő hozott létre. Ő rá nézve semmi pénzkövetkezménnyel nem jár, hogy ha egy bizonyos cikk gyártóinak nagy része csak alig képes fedezni első költségét is, és így tényleg vesz is pénzt, vagy hogy a legjobban sújtott gyárakban vagy a legkevesebbé szerencsés kerületekben a munkások, a viszonyok romlása folytán, kez-

Különösen ez az eredménye volt a gyárosok versenyének a megrendelések elnyerése céljából: a gyakori eladás oly árakon, mely csak az első költségeket fedezte; – az, ami azon nevezetes szövetségek megalkotására vezetett a birminghami agyagáru iparokban, amelyeket leirtunk a munkás-egyleti mozgalom feltevéséről szóló fejezetben. Az, hogy védelem szereztessék a folytonos eredményül beálló árhanyatlás ellen, a rendes indoka a gyárosok ringjeinek és kartelljeinek. A különbség az angol iparban az első költségek és a további költségek közt méltó további gazdasági és statisztikai kutatásokra; lásd különösen a költség felállításáról szóló fejezetet a *The New Trades Combination Movement*: J. E. Smith (Birmingham. 1895.) Az amerikai iparra vonatkozó statisztikai adatok tárgyában a tanulmányozó nézze át a *Report of the Commissioner of Labor in the United States for 1890* (Washington, 1891), és a *Report of Statistics of Manufactures of Massachusetts 1886-től 1896-ig* terjedő becses sorozatát. Az angol gyári gyakorlat részletei feltalálhatók *Factory Accounts*: E. Garcke és J. M. Fells. Az egyedüli angol statisztika ez a rövid: *Report on the Relation of Wages to the Cost of Production*, C. 6535, 1891. Professor Marshall az ő *Principles of Economics*ban V. könyv, IV. és VII. fejezetében írta le azon viszonylagos befolyást, amelyet gyakorol a csereértékre az első és a további költség.

denek süllyedni erkölcsileg és munkaképességben is. Hogy ha az áru komolyan aláesik minőségében a kért ár alá, ő elmehet másfelé; és ő különben is, ép oly nagy százalékot szerez meg rossz minőségű áruk után, mint a legkitűnőbb cikk után. És hogy ha egyáltalán gondol is minderre, ő úgy tekinti magát, mint nem a termelők egy különleges osztályának, de a fogyasztók egész világának képviselőjét, akinek szemében szembeszökő előny az, hogy ha az ár leszállítatik. Nem kell tehát csodálkoznunk a gyárosok rendes panaszán minden iparágban a felett, hogy a nyereség mindig lejjebb és lejjebb száll, úgy hogy az üzletet alig érdemes tovább folytatni. Még a nemzeti fellendülés korszakaiban is, amikor a jövedelmi adó és örökösödési illetékek azt mutatják, hogy óriás vagyonok keletkeznek valahol, azon munkaadók, akiknek nincs valami különös különlegességük, és akiknek terményeit a nagyban kereskedő vásárolja meg, s a mellett képtelenek arra, hogy valamely ringet, kartellt vagy szövetséget formáljanak áraik fentartására, keserve-sen panaszkodnak a felett, hogy alig képesek beszerezni gyártmányaik első költségeit, vagy hogy legjobb esetben sem képesek megszerezni többet, mint befektetett tőkéjük pusztá kamatát.¹ Azon behatások tehát, amelyeket leirtunk, ép úgy

Hogy mily élénken érzik ezt a nyomást azon gyárosok, akik ki vannak téve a teljes versenynek, megítélhető Lord Mashamnak – az egykori Samuel Listernek következő beszédéből, aki óriási vagyont szerzett törvényesen védett szabadalmaival. Kimagyarázván, hogy a manninghami gyárak miért jövedelmeztek kevesebbet, mint amint várták, hogy jövedelmeznek, Lord Masham rátért bebizonyítani azt, hogy ők még sokkal többet nyertek, mint a legtöbb más vállalat. „Lister és társa az utolsó nyolc év alatt, mióta társasággá változott át, átlag 4 százalékot nyert az egész tőke után – tudniillik a kötvényeket, elsőbbségi és rendes részvényeket mind együvé számítva. Ha ez a tőke földbe lett volna fektetve, mi történt volna? Ő ugyanazon összeget fektette be földművelésbe, amely után szerzett 2½ százalékot, és úgy vette, hogy fog hozni 3-at. Közél ugyanannyi pénzt veszített a földművelésen, mint amennyit kapott a Lister és társa cégbe való befektetése

érintik a vásári alkut, hogy ha a fogyasztók valódi kereslete élénk, mint hogy ha az korlátolt. Tényleg ez egy 'szabad' és szabályozatlan versenyrendszer mellett annyit tesz, mint egy állandó nyomás a gyáros munkaadókra arra nézve, hogy a lehető legteljesebb módon kihasználja stratégiai előnyeiket az elszigetelt munkásokkal való alkudozásaikban. De hibát követnének el, ha azt képzelnék, hogy e nyomás

után. Azután áttért a gyapotra. Ő látott a Saturday Reviewben egy cikket, mely azt állította, hogy a gyapotfonó ipar egy nagy számú részvénytársaságnál átlag $1\frac{1}{4}$ tőli $1\frac{1}{2}$ százalékot jövedelmezett. Ez oly csekély volt, hogy η nem volt képes elhinni. Kivágta a cikket és elküldte egy úrhoz, aki a gyapotiparban dolgozik, és a kinek az atyja már előtte is a gyapotiparban volt. Ez az úr visszaküldte azt ismét, azt mondva, hogy az teljesen igaz, és így szólott: „Mondok önnek valami mást, felhívom rá, hogy az egész lancashirei ipar, és bizonyítom, hogy Lancashire egész ipara nem fizet a befektetett tőke után annyit, mint az államkötvények – nemcsak maga a fonóipar, de az egész lancashirei gyáripár! „Ennyit szól ezen két iparágról. Áttérve a vasra, minő volt a vasipar állapota két vagy három év előtt? Három évvel ezelőtt, tudjuk, Angliában a vastelepek nagy része szünetelt és azok, amelyek dolgoztak, nem hoztak nyereséget. Nem volt semmi osztalékjok és ennél fogva, hogy ha azon két jó évet, amely mostan következett a rossz évekre, hozzávesszük, biztosak lehetünk benne, hogy amióta a Lister és társa fent áll, a vasvállalatok nem hoztak meg tőkájök után 4 százalékot, mint a Manningham meghozott. Aztán áttérhet egy más iparágra, amelyről teljes biztonsággal beszélhet. Ez egyike Anglia legnagyobb iparainak és több, mint 800.000 embernek ad munkát. Hogyha ez úgy emelkedik, amint eddig tette, az volna legmagyobb iparunk. A köszénre céloz; „ő benne van a köszénüregben (nevetés) és tudja, hogy már sok éve annak, hogy nem kapott semmi kamatot, és igen közel annyi pénzt fektetett abba belé, mint amennyit a Manningham gyárba.”,

Ezt a beszédet 1897 januárján mondták el, egy rendkívülieg jó üzletmenetü időben, miután már több éven át több mint átlagos jóllét volt és amikor Nagybritanniának, mint egésznek, összes nyeresége szembeszökölég nagyobb volt, mint egész történelmének bármely megelőző korszakában.

a nagyban kereskedőtől ered. Ép úgy, amint a gyáros tudja, hogy gyenge szemben a nagyban kereskedővel, ép úgy érzi a nagyban kereskedő is, hogy ő tehetetlen a részletboltossal szemben, akinek ő eladja portékáját. Itt az alárendeltség nem abban áll, hogy valami nagyobb veszteség állana be, ha semmi üzlet nem jön létre, mert a boltos ép oly erős indokok által van szorítva venni, mint amelyek indítják a nagyban eladót arra, hogy eladjon. Sőt nincs különbség az alkuvási képességben sem. Mindezen két tekintetben a nagyban árulónak esetleg előnye is lehet a kis boltossal szemben. De a részletárusnak jobb és legújabb tudomása van pontosan arról, hogy mit keresnek a fogyasztók, és ami még fontosabb, neki némi mértékben megvan a maga módja arra, hogy ezen keresletet irányítsa, egyik cikkben jobban, mint a másikban, mikor a fogyasztók nagy tudatlan tömege ítélete alá helyezi azokat. Ennélfogva nekik hízelegni kell a nagyban árulóknak és érdektársaivá tenni őket, hogy azon különös dolgokat forciozzák, amelyekben ők érdekelve vannak. De megvan még egy más, és még sarkalóbb oka is annak, hogy miért gyengébb a nagyban kereskedő stratégiai helyzete. Az ő fő gazdasági működése az, hogy táplálja a kis boltost. A kis részletáruló, akinek csak szűkkörű vevői vannak, nem képes arra, hogy mindegyik cikkből elegendőt vegyen arra, hogy közvetlenül vásárolhasson a gyárostól; továbbá nem képes azon külön gyárosok nagy számával egyenesen érintkezni, akiknek gyártmányait eladja; sőt nem képes annyi tőkét sem nélkülözni, hogy készpénzben fizessen meg készletéért. A nagyban kereskedő tehát úgy jár el, mint az ő közvetítője. A nagy városi raktárban a boltos maga előtt összegyűjtve látja azon iparág különböző ágaiban a gyártók mindegyikének termelvényét, megvehet mindegyikből oly kis mennyiséget, amint neki tetszik, és kap annyi hitelt, amennyit forgalma igényelt. Ameddig a dolgok ezen állapota tart, a nagyban kereskedő ura a helyzetnek. De az utolsó félszázad alatt egy állandó irányzat lépett fel a részletüzlet felforgassa irányában. Egy városban vagy egy kerületben egymásután keletkeznek a számtalan apró bolt helyett a nagy

részletüzletek, amelyek ép oly nagy tőkével és kereskedelmi ismerettel vannak ellátva, mint maga a nagyban kereskedő cég, és amelyek képesek oly megrendeléseket tenni, amelyeket még a leggazdagabb gyárosok is nagy örömmel fogadnak el. Ennélfogva a nagyban kereskedő cég állandó veszélyben forog, hogy elveszíti vevőit, a kisebbeket azért, mert nem képesek elég olcsón vásárolni arra, hogy óriás versenytársaik árleszállításainak ellentálljanak, és ezen óriásokat magokat azért, mert ők képesek meglenni eredeti közvetítőik nélkül is. A nagyban kereskedő egyedüli esélye vevői megtartására az, ha nagyobb képességet mutat a gyárosok árainak leszorítására, mint aminővel még a legnagyobb részletárúsító is bír. Ennélfogva szorítva van arra, mint élet és halál kérdésére, mikép egész figyelmét arra összpontosítsa, hogy egyik gyárostól a másik után, erős leszállítások, vagy bármely természetű különös engedmények egész sorozatát szorítsa ki. Ez ennélfogva az alapok arra, hogy miért találja a gyáros a nagyban kereskedőt oly kíméletlennek akkor, ha az ő stratégiai helyzetének teljes kihasználásáról van szó. Ámbár gyakran valódi gazdasági előnyt szolgáltat a közönségnek, ő csak úgy képes létezni, ha folytonosan facsarja kifelé a termelés minden más tényezőjét.¹

A versenyző nyomás hatása a nyereség leszállításában a forgalom arányához igen jól látható azon végleges esetekben, amikor a közbeneső állomások egyike vagy másika kimarad. A nagyban ruhakereskedésben például, lehet, hogy csak egyetlen fokozata van a tőkéseknek, a kiszipolyozott női nadrágcsináló és a vevő közt. Ezen nagyban ruhakereskedő, bár óriási jövedelmet csinál magának, csak; a legkisebb összeget veszi minden pár nadrágból vagy gyerekruhából. Sikere azon tényről függ, hogy óriás üzlete legyen, minden évben millió számra adva el ruhát és mérsékelt tőkéjét rendkívüli gyorsasággal forgassa. Még akkor is, hogyha érzékenyen érinti a tény, hogy azok a nők, akiknek ő adja ki a ruhadarabok millióit feldolgozni, csak hattól tíz shillingig keresnek hetenként, nem képes észrevehető módon felemelni munkabéruket még akkor sem, ha egész nyereségét odaadja, mert ez talán csak

Már most a lánc utolsó szeméhez értünk, a részlet-árusítók közt való versenyhez vevők biztosítása tárgyában. Itt a felsőbbbség az ismeretben és a technikai ügyességben az eladó oldalán van, de ezt sokszorta felülmúlja súlyban a vásárlónak rendkívüli szabadsága. Az igaz, hogy a boltos nincs kötelezve eladni bármely különös árucikket, bármely különös időben. De arra kénytelen, csődbe jutás büntetése alatt, hogy áru részére a vevők állandó folyamatát tartsa fenn. Más oldalról a fogyasztó olyan szabad, mint a levegő. Ép úgy vehet az egyik boltban, mint a másikban. Sőt arra sem köteles, hogy egyáltalán vásároljon, és tartózkodhatik attól nemcsak veszteség nélkül, de pozitív előnyére zsebének. Röviden, őt kísértetbe kell hozni, hogy vegyen, és erre a célra szolgál a boltos minden ismerete és tehetsége. Már most, az áruk általános forgalmában, az egyedüli mód kísértetbe hozni a fogyasztók nagy tömegét arra, hogy vegyen, az, ha az árucikket úgy ajánlják, amit ők olcsó árnak tartanak. Ennélfogva a boltos folytonosan keres valamit, amit ő képes olcsóbb áron adni el, mint amint ezideig szokásos volt, vagy olcsóbban, mint ahogy versenytársai adják azt. A boltosok közti verseny, minden ily esetben pusztán az árak leszállításának kérdésévé válik, az ő régi módi, szokás szerint járó üzletök, amely egy időben szívesen megfizetett bármely árat, amit a nagyban kereskedő kért, ép oly élesen kénytelen most olcsó forrásokat keresni, mint a legügyesebb

egy pennyt tesz ki egy öltözet után. Vagy, hogy más példát vegyünk fel, a köztisztviselők fogyasztási szövetkezetében az eredeti részvényesek, akik nyereségeket betű szerint száz százalékokban kapják évente, nem képesek semmi gátat állítani igazgatóik buzgalmának a gyárosok árai lesrőfolásánál, vagy munkavezetőik igyekezetének, hogy saját termelő osztályaikban nyomják le a munkabéreket; mert ámbár a nyereség óriási a befektetett tőkével szemben, az millió és millió vétel apró hozamaiból áll és hogyha az árucikkek előállításánál és szétosztásánál érdekelt bér munkások mindegyike részesülne benne, csak egy végtelen csekély hozzáadást jelentene heti béreikben.

üzletember. Lehet azt állítani, hogy a boltos hasonló módon túllicitálhatja versenytársait, hogy ha ő jobb minőséget ajánl ugyanazon áron. De ez azt jelenti, hogy az egyes fogyasztó lélektani állapota van félremagyarázva.¹ A műszaki ismeret hiánya folytán, hogy ne is szóljunk arról, hogy vásárlása minőségének megállapítására neki tökéletlen módja van csak, az egyedüli tény, amelyet ő felfoghat minden nem részletesen ismert árura nézve, a részlet, pénz, ár és minden megkísértetnek arra, hogy vegyen, ezen, és ránézve egyetlen csatornán át kell elméjébe jutni. Ily viszonyok közt könnyű megérteni, hogy a részletelárusításban való azon forradalom, amelyre már fentebb utaltunk, mint jár a fogyasztó kezére. Azon óriási vállalatok, miután sokkal alacsonyabb százalékat kell a forgalomnak az üzleti költségekre számítaniok, képesek alacsonyabb árakon adni el, mint a kis boltok, és természetesen megteszik mindazt, amit tehetnek, hogy vevőket csalogassanak, szélesen hirdetve olcsóságokat. A fogyasztók hozzászoknak ezen árakhoz, és követelik azokat egyedüli feltételül annak, hogy megmaradjanak a fenmaradó kisebb boltok vevőül továbbra is. Ezek, képtelenek lévén leszállítani üzleti költségeiket, nagy mértékben panaszkodnak a nagyban kereskedő házakra, akik viszont, amint láttuk, kényszerülve vannak a lehető legolcsóbb árakon látni el őket, mert különben elvesztik összeköttetéseiket egyáltalán.

Így elérkezünk aztán a fogyasztókhoz, mint utolsó forrásához az eladókra gyakorolt azon állandó nyomásnak, amely az alkuvás hosszú láncolatán átvonulva, végül agyon-

¹ Még azon boltok is, amelyek a minőség tekintetében szerzett jó hírnevökre támaszkodtak fő vonzerő gyanánt, nem követik el azt a hibát, hogy pusztán jobb cikkeket ajánljanak ugyanazon áron, amelyeket másutt fizettetnek közönséges árak után. Ha ezt tennék, hamar úgy találnák, hogy vevőik elhagyják őket. Hogy megtartsák azon vagyonos vevőik korlátolt osztályát, akik a legjobb minőségre fektetik a fősúlyt, kénytelenek arra, hogy tényleg magasabb árakat szedjenek azok után.

tiporja az elszigetelt munkást a pyramid alján. De, bármennyire különösnek lássék is az, a fogyasztó mégis az, akik a folyamat összes részvevői közül, legkevesébbé felelős egyénileg az eredményért. Mert hát ő nem vesz tevőleges részt az eljárásban. A világ nagy piacán ő csak elfogadja azt, amit önkényt ajánlanak neki. Szabály gyanánt ő még csak nem is javasolja a boltosnak, hogy szeretné, ha az árat lejjebb szállítaná. Mindaz, amit ő tesz – és ez elég arra, hogy az egész gépezetet mozgásba hozza, – annyi, hogy nem akar 2 és fél shillinget fizetni egy oly cikkért, amelyet valaki más neki két shillingért ajánl. Lehet felhozni azt, hogy neki készségesen meg kellene fizetni a magasabb árat a jó minőségért. Mint tény áll az, hogy a fogyasztók, akár gazdagok, akár szegények, csaknem szenvedélyes módon vágnak valami különös tulajdonságot biztosítani vásárlásaikban, amely kibékíti őket a magasabb ár fizetésével. Elismerik, hogy a saját magok személyes tapasztalata bármely árucikkre nézve nagyon csekély és esetleges arra, hogy valami megbízható vezérfonalul szolgáljon és ennél fogva egy vagy másnemű tekintélyben egészen megható hitet mutatnak fel. A hagyomány, a folyó mende-monda arról, amit szakértők mondtak, sőt még a hazug hirdetések ismételt állításai folytán rajok gyakorolt kósza benyomás mind ok arra, hogy híven megmaradjanak egy bizonyos árucikk, egy bizonyos készítmény, vagy minta mellett, sőt épen a különös részletkereskedés mellett is, tekintet nélkül a pusztán olcsóságra. De arra, hogy képessé tegyék a fogyasztókat ezen választás megejtésére, kell lenni valamely könnyű módnak arra, hogy megtudják tenni a megkülönböztetést a versenyző áruk közt. Az történik azonban, hogy a közönség által fogyasztott cikk nagy tömege oly cikkekből áll, amely nem jelezhető, vagy máskülönben nem különböztethető meg. A napi életben tett bevásárlások nagy többségében senki más, csak egy szakember tud biztonssággal megkülönböztetést tenni a minőség különböző árnyalatai közt, és a rendes fogyasztó csak arra van szorítva, hogy pusztán az ár szerint ítéljen. Nem is képes még a legnagyobb emberszeretet alap-

ján sem, észszerűen semmi más módot választani. Mint gyakorlati ember tudja, hogy reá nézve teljesen lehetetlen nyomozni az árucikket termelése és forgalomba hozása minden változásainál és felfedezni, hogy a drágább bolt által megfizetett külön hat penny magasabb bérfizetést jelent-e valami munkásnak, vagy külön haszonképen megy az érdekelt tőkésnek egyikének vagy másikának zsebébe. Hogy ha közgazda, erős lesz gyanúja arra nézve, hogy e külön hat pennyt legnagyobb valószínűséggel azon rendkívüli alkalom járadékának egyik vagy másik formája nyeli el, amely oly nagy szerepet játszik az ipari bevételeknél. Nincs is szüksége bármely különös esetben arra, hogy előítélete legyen az alacsony árucikkek, mint olyanok ellen, sőt még az áruk esése ellen sem. A nyugat-Angliában készült legfinomabb és legdrágább szövet rosszabbul fizetett munkatermelvénye, mint a dewsbury vagy batley-i olcsó fonottasak. A drága kézzel csinált csipke, a gyakorlati életben, rendszeren kegyetlenül hosszú munkaórák, éhezési munkabérek és hihetetlenül rossz egészségügyi berendezések mellett állítatik elő, míg az olcsó áruk, amiket rendszeren Nottingham állít elő, szorosán szervezett iparág termékei, akik rendkívül magas munkabérek, rövid munkaórákat és kényelmes lakásokat élveznek. Hasonló módon az árakban való nagy esés, ami a mi időnknek annyira jellegzetes tünete, kétségkívül főleg annak tulajdonítandó (hacsak nem, mint némelyek állítják, a pénzérték változásnak), hogy a termelés valódi költsége természetesen és indokoltan leszállított; hogy a műszaki eljárások javítottak, a szállítás olcsóbbá vált, a felesleges közvetítők kiküszöböltettek, és a társadalmi szervezetnek mind értelmessége, mind munkaképessége általában megnövekedett. Ebből az következik, hogy a fogyasztók, úgy mint fogyasztók, teljesen tehetetlenek ezen kérdésben. A rendszeres nyomás az elszigetelt munkásra, amelyet leirtunk, csupán tőlök ered és az ő közvetlen érdekeiket szolgálja, de nem lehet mondani, hogy valami olyan tény által hozatnék létre, ami az ő akaratoktól függ, vagy megvolna

változtatható bármi által, amit ők, azon minőségökben, mint fogyasztók, valószínűleg képesek volnának megtenni.¹

Ilyen tehát azon ipari szervezet általános formája, amely, amennyiben nincs megkötvé monopólium vagy közös

¹Ezen boncolása a modern üzleti szervezkedés tényleges hatásának a maga állandó nyomásával az eladóra emlékeztetni fogja a gazdasági tanulmányozót Professor Böhm-Bawerk fényes és eszmedús fejtegetéseire a „jelen” javak előnye tárgyában a „jövő” javak felett. Minden lépésnél, a bérmunkástól a boltosig, a kényszer az eladónál, hogy becserélje „jövő” javait „jelen” javakért az, ami teremti a nyomás folyamatát. „Tagadhatatlan, – mondja Professor Böhm-Bawerk – hogy a jelen javak ezen becserélésénél jövő javakért, a körülmények oly természetűek, hogy a szegényt kizsákmányolással fenyegetik a monopolisták részéről. A jelenlevő javak feltétlenül szükségesek mindenkinek, aki élni akar. Akinek nincsenek meg: kénytelen törekedni megszerezni bármely áron. Hogy saját számlájára állítsa elő a szegény ember, a körülmények lehetlenné teszik . . . Ennélfogva meg kell venni a jelen javakat azoktól, akiknek van olyan . . . eladva munkáját. De ezen szerződésben kettős nehézségre talál; először azon kényszerhelyzetben, amelyben találja magát és másodsor a jelen javak eladói és vevői közt levő számszerű viszonyban. A tőkésék, akiknek eladó jelen javai vannak, kevesen vannak; a proletárok, akiknek meg kell azt venniök, számtalanok. A jelen javakon való piacon tehát a vevők nagy száma, aki kénytelen venni, egy kis számú eladóval áll szemben és ezen viszony az, amely szemszeshököleg kedvező az eladónak (tudniillik a munka vagy árucikk vevőinek) és kedvezőtlen a vevőknek (tudniillik a munka vagy áruk eladóinak) . . . (Ez megjavítható a (jelen javak) eladói közt létrejövő élénk verseny által . . . Szerencsére a tényleges életben ez a szabály, nem a kivétel. De mindannyiszor időközönként valami felfüggesztheti a tőkésék versenyét és akkor azon szerencsétlenek, akiket a sors egy monopólium által utalt vásárra dobott, az ellenfél kegyelmére vannak hagyva . . . Ennélfogva állanak elő a munkásoktól kéréselt alacsony munkabérek, gyakran egyes gyárak, gyakran a termelés egyes ágainál, gyakran – ámbár szerencsére nem sokszor és csakis különösen kedvezőtlen viszonyok között – egész nemzeteknél.” E. von Böhm-Bawerk: *The Positive Theory of Capital* (London, 1891), 360. 1.

szabályozás által, a „természetes szabadság rendszerén” épül fel. A szolgálatok kölcsönös kicserélésének eszméje szabad és független termelők között a gazdasági egyenlőség állapotában eredményez nem egy egyszerű, de egy erősen összekuszált ipari szervezetet, amely akár összefér, akár nem bármely valóságos szabadsággal, szembeszökőleg nagyon is hiányos ép úgy az egyenlőségben, mint a testvériségben. Ami legjobban szembeszökő benne, nem valami szabadság az alternatívák közt, amit az érdekelt felek élveznek, de az általános öntudata annak, hogy a termelők minden osztálya által érzett nyomás alatt működnek. Az alkuvás láncolatának minden szemén a szabadságban a felsőbbség annyira feltűnően van a vásárló oldalán, hogy az eladó csak a kényszerhelyzetet érzi.¹ A vevő ezen szabadsága növekszik a tényleges termelés minden fokozatán, amint eltávolodik a tényleges termeléstől, míg tetőpontra jut a magános fogyasztó egész fejletlen szabadságában, amely teljesen mentes minden erkölcsi tekintetbe vételétől a munka feltételeire

¹ A kényszerérzetnek ezen jelenléte következtethető azon törekvésekből, amelyet a termelők minden fokozata tesz a vevők megnyerésére. A megvesztegetés minden formája használtatik, a kiszipolyozott kint dolgozó munkás borralalójától a munkavezetőnek a munkaadáskor, a gyáros karácsonyi ajándéka a nagyban kereskedő cég bevásárlójának, a nagyban kereskedő cég ebédje a boltosoknak és végül a szakácsné ajándékai a mészárosától és tejestől. *Nagyon jelentős, hogy mindig az eladó az, aki megveszteget, sohasem a vevő.* Gyakran az eladó törekvése, hogy megmeneküljön a nyomástól, – azt az alakot ölti magára, hogy megkísérli – rendesen hitelnyújtás által – megszorítani a vevőt, megrontani szabadságát arra, hogy ott hagyja őt és így kényszeríteni, hogy folytassa vásárlásait. Így a bórkereskedő hitelt nyújt a cipőgyárosnak, a cipőgyáros a boltosnak és a boltos a mesterembernek – a jól megértett feltétel mindig az lévén, hogy a vevő minden esetben továbbra is üzletben marad a szíves eladóval, még pedig anélkül, hogy nagyon szoroson megvizsgálja árait. Már említettük a „tallyman” részletes árusító esetét, aki a szükségben levő fogyasztó hasonló lekötésével szerzi meg a maga hasznát.

nézve, és minden értelmes megbecsülésétől a termelvény minőségének. Más oldalról az olcsóságra törekvés, amelynek öntudatlan forrása a fogyasztó, növekszik erejében, amint az az alkuvás egyik fokától a másikra megyén át, míg végezetül, teljesen felgyülemlett egész súlyával reánehzkedik. mint valami óriás teher, az elszigetelt munkás megélhetésére.

Itt szünetelünk egy pillanatra az ipari gépezet tárgyalásában, hogy megvizsgáljuk a háziszolgák helyzetét. Az olvasó láthatja a vásári alkudozás ezen leírásából, hogy mily erőtlen az állítás, – amelyet pedig mint a munkásegyleti mozgalom szüksége, vagy annak munkabéremelési képessége ellen döntő érvül szoktak felhozni – a háziszolgák által élvezett magas béreket illetőleg. Nincs semmi hasonlóság azon háziszolgák szerződtetése közt, akik arra hivatják, hogy az aránylag gazdag személyi kényelmét szolgálják ki, és a nyereségvágyó által alkalmazott munkás munkaszerződése között. Elsősorban is, a házi szolgálat viszonyai a munkaadót és a munkást sokkal közelebb hozzák azon egyenlő helyzethez, amelyen jön létre az alku, mint az ipari bér munkáé. A jómódú nőnek alternatívája arra nézve, hogy egyetlen napig is szolgálja nélkül legyen, talán ép oly kellemetlen neki, mint amilyen kellemetlen a szolgára nézve azon alternatíva, hogy hely nélkül legyen; és a kellemetlenség és zavar az úrnőnek, míg más szolgát talál, legalább is van oly nagy, mint a szolgálta nehézsége új állást találni magának. Az alkuvási képesség tekintetében a szolgálta rendesen ép oly jó, mint az úrnő, míg technikai ismeretben rendesen még inkább felette áll nagy mértékben. A szerződés keresztülvitelénél – ami legfontosabb dolog – az úrnő az, aki ismeretei hiányos voltánál, a részletek iránt való közönyénél és más dolgokkal való elfoglaltatásánál fogva, testestül-lelkestül ki van szolgáltatva a szolgálta száz és száz módjának arra, hogy neki kellemetlenné tegye magát. A cselédek által élvezett személyes kényelem egy rendes középosztályú háztartásban főleg ők tőlök magoktól függ; háziasszony és családjáé igen nagy mértékben cselédjei jóakaratótól függ. De sok-

kal fontosabb mindezen körülményeknél az a tény, hogy a cselédek alkalmazási feltételei a közép- és felsőbbosztályú háztartásokban semmi módon nem érinti azon versenyzési nyomás áramlata, amely leszorítja az áruk és azok előállítói térének árát. Mivel minden háztartás a maga céljaira, és nem eladásra dolgozik, arra egyáltalán nincs meg a kísértés, hogy a bérek leszoríttassanak. Egy csepp különbséget sem tesz az egyik háziasszony előtt, hogy ha ugyanazon városban egy másik alacsonyabb béreket fizet szakácsnéjának vagy szobaleányának. A társadalmi nyomás tényleg, épen az ellenkező irányban működik. Az a verseny, ami létezik a jó helyzetben levő osztályok háztartásai között akár Londonban, akár a vidéki társaságban, vagy a szerényebb, de nem kevésbé kényelmes hivatásos szakember vagy gyáros osztályában egy vidéki városban, azt a formát ölti magára, hogy fényesebb lakást és tökéletesebb ellátást akar biztosítani kívánatos vendégei részére és ennél fogva tényleg arra irányul, hogy emelje az ügyesebb és megbízhatóbb szolgák részére önként felajánlott béreket. Ezen viszonyok között előre meg lehetett volna mondani, hogy a jövedelemben való emelkedés, a házi kényelem iránt fokozódó vágy és a felsőbb és középosztálya nőknek emelkedő érdeklődése más dolgok iránt, mint a háztartás, arra fog vezetni, hogy a magánháztartásokban a cselédek bérei jelentékenyen fognak emelkedni.¹ Annnyira tehetetlenek tényleg a munkaadók ezen

¹ Azt gondoljuk, hogy némileg szégyenére válik az angol közgazdáknak, mikép egyszerűen lemásolták és újra lemásolták egymás felolvasásaiból és kézikönyveiből azt az eszmét, mikép a bérek emelkedése a jómódú osztályok házi cselédei közt bármely érvet is szolgáltat a munkás-egyleti mozgalom ügyének jogosultsága ellen a versenyző ipar világában. Ezt a tényt csak azon ténynek tulajdoníthatjuk, hogy a férfi közgazda-felolvasók és kézikönyvírók ritkán tapasztalták magok a háztartás zavarait akár nagy, akár kis mértékben, míg az eddigelé kevés női közgazdának nem volt meg személyes ismerete azon tényleges viszonyról, ami megvan a nyereségszerű világban a tőkés és a munkás között.

esetben, hogy ha a szakácsnak és szobaleányok egy hatásos munkásegységet képeznének, úgy hogy az ő stratégiai előnyöket teljesen kihasználhassák, a középosztályú nők kénytelenek volnának úgy védelmezni magokat, hogy egy fizetett hivatalnok vagy egy nyereségre dolgozó vállalkozó háta mellé bújnának, például bennlakó, klubbokat, penzióházakat, vagy szövetkezeti utón kezelt házakat vagy lakosztályokat szerveznének. Érdekes megjegyezni, hogy ahol csak közbelép a nyereségre dolgozó, a házi cselédek által élvezett rendkívüli viszonyok eltűnnek. Dacára annak, hogy állandó kereslet van cselédek iránt a magánháztartásokban, azok a nők, akik főznek, súrolnak, tisztítanak vagy felszolgálnak a közönséges szállodákban, penziós házakban, lakásokban, kávéházakban vagy éttermekben, oly rosszul vannak fizetve, oly rossz elbánásban részesülnek, és oly túlsókat dolgoznak, mint más szervezetlen foglalkozásokban levő társaik.

Eddigélé főleg azzal foglalkoztunk, hogy a nyomás folyamát kutattuk kezdetéig a magánfogyasztónál. Most már tekintetbe kell vennünk – azon ép oly fontos tény, hogy amint bármely osztálya a termelőknek, öntudatot nyert ezen nyomásról, igyekszik kimenekülni alóla, ellentállani annak, vagy kibúvni alóla. Az egész folyamat mentén ott látjuk a vitatható terület lakosait, amint bástyákat vagy védfalakat emelnek, néha azon célból, hogy nyugodt álló vizein tartassák fenn a nyereséget a magok részére, néha azon célból, hogy körülsáncolják a maguk megélhetési módjaikat a további megrohanások ellen. Ezen határozott ellentállás az egy pusztán tapasztalt nyomás ellen az, amiben találjuk, nem csupán célját a munkásegyséleti mozgalom módszereinek és szabályozásainak, amelyek által védelmezik és javítják munkafeltételeiket a bérmunkások bizonyos osztályai, hanem egyúttal a többi termelő osztályok hasonló irányzatainak alapvető okát is – az ipari titkok, a szabadalmak és üzleti jegyek, a különlegességek nagymérvű hirdetéséig, a kizárólagos jogosultságok vagy engedélyek, a tőkés gyáros küzdelme felül kerekedni a kereskedőn, és a kereskedő megfelelő ellen vonal a a tőkés gyáros nélkül szerezni be szükség-

letét, együtt minden kétségbeesett kísérlet ringek és trustok, kartellek és szövetkezések létesítésére, – amelyeknek egyike vagy másika útján magyarázható meg a mi korunk iparában a haszon állandó egyenlőtlen volta, és nagy vagyonok felhalmozása egyes iparágakban. Ha nem volna meg ezen határozott felállítása a gátaknak és védfalaknak, úgy találnék minden régen fennálló iparnál, hogy minden egyes gyáros és kereskedő pusztán a minimális nyereségre tehetne szert, amely nélkül nem volna rávehető, hogy egyáltalában bemenjen az üzletbe, és hozzáadhatjuk, minden egyes bér-munkás le volna nyomva a pusztta megélhetési bérekre, amelyek alatt már nem élhetne meg tovább. De ezen egyenlőség helyett a kényszerhelyzetben, amely magával hozná a megjutalmazás minimumánál is az egyenlőségét, az ipari élet ma is, és már több mint két század óta, állandóan a legnagyobb különbségeket mutatja fel, egyformán az osztályok, az iparágak és az egyes egyének közt. Nem akarunk itt tekinteni azon megfizetési különbségekre, amelyek hozzávannak mérve az egyéni, úgy fizikai, mint értelmiképeség különböző voltához: ezek, épúgy mint a különböző fekvések és talajok előnyös voltában rejlő különbségek a magok megfelelő járadék különbözőségeivel, könnyen félre tolnak a közgazda által. De az közészelet tárgya, hogy minden pillanatban vannak nagy jövedelmek létrehozva, egyszer az egyik iparágban, máskor a másokban, amelyek egyáltalán nincsenek semmi arányban az érdekelt gyárosok vagy kereskedők viszonylagos képességeivel, sem az általok elvégzett munka mennyiségével. Hogy csak ezen századot vegyük, míg a sörfőzők még mindig folyvást halmozzák fel vagyonaikat, úgy látjuk, hogy azon nagy vagyonok, amelyek szereztek száz év előtt a gyapot- és más szövő-iparban, felváltattak a kőszéntulajdonosok és vasgyárosok mesés nyereségei által, együtt a gépkészítő iparéval; a hajótulajdonosok és külföldi kereskedők által összegyűjtött nagy vagyonra következett a nagyban fűszerárulók, alkalmi termelők és a varrógép-készítők kiterjeszkedése; amíg a mai nap beismerten óriás nyereségek érettek el a nagyban ruhakészítők és

élelmicikk-árulók, a nagy szappan- és labdacshirdetők és a kerékpár-készítők által. A nagy vagyonok ezen időszakai, ami az egyes különös iparágat vagy bármely különös céget illeti, gyakran csak kevés ideig tarthat. De az utolsó két évszázad tapasztalata nem mutat fel olyan időt, amikor ne lett volna egy helyen vagy más helyen, és nem ad semmi támpontot annak feltételezésére, hogy a jelenlegihez hasonló bármely berendezkedés mellett, valaha nem így lesz. Ámbár minden egyes különös eset csak ideiglenes lehet, maga a tünemény állandóan előfordul. Ennélfogva a közönség szempontjából nem múló, hanem állandó. Tényleg azt lehet mondani, hogy a jelen ipari rendszernek éppen ez a legjellegzőbb tüneménye, összehasonlítva minden mással, és olyan, amely életbevágólag érinti mindegyik osztálynak életét. Ezen különös nyereségek állandó jelensége nélkül az ipari élet ép oly alaposan különböznék attól, amiben jelenleg vagyunk, mint egy szövetségi köztársaság vagy egy socialista állam. Ami felfogásunk szerint ezt nem lehet bölcsészetiileg megmagyarázni sem a gazdasági súrlódás, sem a mozgékonyág hiányára való egyszerű utalással: ezek, amint most megkíséreljük megmutatni, a természetes szabadság rendszere mellett egyenes és szükségszerű következményei azon ténynek, hogy a nyomás folyamata, amelyet leírtunk, nem az elszigetelt egyéni eladó rendszeres gyengeségére nehezedik, hanem azon igen különböző bástyák és védfalak egész sorozatára, amelyet az ipari világ különböző osztályai állítottak fel. Átnézve ezeket röviden szemlénkben, akkor aztán készek lehetünk arra, hogy kellő arányokban lássuk azon menedékeket, amelyek különösen a bérmunkás előtt állanak nyitva.

Hadd jegyezzük meg először egy velejáró és tisztán előnyös hatását az állandó nyomásnak minden létező termelvényre és minden létező piacon. Az ösztönzi a tőkést és agymunkást arra, hogy meneküljön ki ezen szorosan elárasztott talajról úgy, hogy új terményt és új piacot fedezzen fel. Minden gyáros és kereskedőnek mindig jelenlevő ösztöne az, hogy oly cikket fedezzen fel, amelyet még egy

versenytárs sem termel, vagy találjon oly vevőket, akiket még nem szolgál ki senki. Legalább itt ő megtalálja a szerződés valódi szabadságát, ahol neki megvan ugyanaz a gazdasági szabadsága megtagadni cikkének olcsóbbá tételét, mint a vevőnek abban, hogy megtartóztassa magát azon különös vágyát kielégíteni. Természetesen nem képes arra, hogy tényleg diktáljon feltételeket, mert a vevő mindig teheti azt, hogy úgy költi el jövedelmét, ahogy eddigelé tette. De az ár megállapíttatik a versenytől való félelem, nélkül, és csak a kereslet terjedelme és élénksége szabályozza azt. Pusztán az, hogy első, ily esetben gyakran egyenértékű egy nagy vagyonnal, ami csupán a jutalma annak, hogy friss jövedelmi forrásokat nyitott meg a termelőknek és új vágykielégítést a fogyasztóknak. De a tőkés élénken tudja azt a teljességet, amivel a nyomás folyamatja el fogja tőle venni ezen gazdasági szabadságot, és ennél fogva siet gátat emelni fel, mielőtt a folyamat elérné őt. Kétszáz évvel ezelőtt, mint mesterember, a kormányhoz fordult, és mint természetes dologért, egy szabadalom-levélért folyamodott, amely neki királyi hatalmat adott a belopózók ellen. Amikor a képviselőház azt a szempontot fogadta el, hogy ne legyen beleavatkozása a törvényhozásnak az üzlet szabadságába, vagyis minden ember azon jogába, hogy saját belátása szerint foglalkoztassa azt a tőkét, amelyet örököl vagy megszerez,¹ azt lehetett volna feltételezni, hogy a verseny teljes szabadságával szemben minden törvényes gát és védfal végleg leromboltatott. De ámbár a parlament ezen elv alapján a mesterember mindenféle szerzett érdekét elseperte, az egész század alatt, megengedte a tőkésék egyik csoportjának a másik után, hogy oly törvényekkel sáncolják el magokat, amelyek kizártak más tőkéséket a velők való versenyből. A becikkelyezett társaságok újra feléledése következett be, amelyek törvényesen biztosítottak különleges előjogaik élvezetében.²

¹ Report on Petitions of the Cotton Weavers, 181. 1.; Report of the Committee on the State Woollen Manufacture in England, 1806; History of Trade Unionism, 54-56. 1.

² A charter modern formája gondosan meghódol az iparsza-

De a mi növekvő imperialismusunk ezen mellékes eredményétől eltekintve, a század tanuja volt a parlamenti magántörvényeken alapuló hasonlíthatlan nagy mennyiségű vasúti, gáz, víz és lóvasúti monopóliumok létesülésének. Itt, igaz, a parlament fentartja magának a jogot, hogy bármikor engedélyezzen bármely versenytársat. De a politika mindig az volt, hogy sohase adassék engedély egy új vállalatnak versenyezni azzal, amely már elfoglalta a teret, bármily nyereségesnek mutatkozott is az üzlet, ha csak az új vállalkozó nem igazolja, hogy még mindig van a vevőknek egy elegendőleg nagy csoportja vagy osztálya, akik még nincsenek ellátva a kérdésben forgó szolgálattal. Így, sohasem engedte meg még érvelésül sem egy javasolt új víztársaság vagy vasút mellett azt, hogy a már működő 10 százaléknyi osztalékot fizet. Az új vállalkozók nem kapják meg törvényöket, míg meg nem győzik mindegyik törvényhozó házbizottságát arról, hogy tényleg egyik létező társaság sem látja el azt a szolgálatot, amit ők akarnak elvállalni. Nem tudjuk, ha a közvélemény tudja-e, hogy az ország vagyoni erejének mily nagy mértéke van ily törvényesen védett csatornába fektetve be. Mi nyersen úgy becsüljük, hogy kizárva a földet és a házakat, az egyesült királyság összes tőkéjének mintegy egynegyede parlamenti magántörvények védelme alatt van befektetve, és ily módon meg van védelmezve, a versenyző nyomás folyamától. Nem csak az, hogy az így külön jogot nyert tőkések képesek megtartani azon fogyasztómennyiséget, amelylyel először megindultak, ők

badsnak. De mivel rendszeren megadja a kiváltságot nyert vállalkozóknak a föld és bányák kizárólagos tulajdonjogát, a beviteli és kiviteli vámok szedésének jogát minden kereskedőtől (amit, hogy ha maga a társaság folytat üzletet, csupán egyik zsebből a másikba fizetésnek lehet mondani) és azt a jogot, hogy vasutakat és kikötőket építsenek, hogy létesítsenek városokat és piacokat, a független kereskedő (Nigeria területén például) vagy a független bányász (Rhodesiában például) nem találhatja pénzügyileg oly különbözőnek helyzetét a tizennyolcadik századi belopózótól, mint amint lehetne gondolni.

megosztják a földtulajdonosokkal azon meg nem szolgált emelkedést, amely a népesség pusztá szaporodásából származik. Sőt meg vannak védelmezve maga az egész közönség ellen is, amelynek nincs megengedve, hogy szövetkezési utón lássa el magát vasutaival, gázával vagy vizével, anélkül, hogy előbb ne elégítené ki a monopólium birtokosát, aki elfoglalta a tért. Nem szükséges azt fejtegetni, vajjon van-e valamely más mód rávenni a tőkést arra, hogy ezen nagy és egy időben veszélyes vállalkozásokba belemenjen más-ként, minthogy így megadatik neki az, ami tényleg az ő felállított várakozásaik megvédésére szolgáló törvényes oltalom. De ezen határozott parlamenti politika teremteni és fentartani befektetett érdekeket, mint a legjobb eszköz bizonyos szolgálatok teljesítésének biztosítására, – ezen tényleges védelem a versenyző nyomás egész folyama ellen, amelyet a közönség összes ipari tőkéjének egy negyede élvez – már maga magában érdekes bírálata a természetes szabadság rendszerének.

Ha már most áttérünk a nyomás egy más velejáró előnyére, – a gyárosok állandó törekvésére javítani technikai eljárásokat – egy másik sikeres forradalmat találunk a természetes szabadság rendszere ellen. Hogy ha valamely új találmány vagy új gépezet által, a termelési költség leszállítható, vagy egy jobb árucikk állítható elő, a gyáros képes lesz engedni a nagyban kereskedő nyomásának és mégis saját előnyére megnövekedett nyereséget állítani elő. A nyomás hatása így, látszólag az, hogy a lehető legnagyobb ösztönzést adja a technikai eljárás javítására. De ha csak a gyáros nem képes valamelyes gátat emelni javítása védelmére, úgy, hogy megvédelmezze attól, hogy más gyárosok is ugyanazon eljárást kövessék, igen valószínűleg hamar azt fogja találni, hogy az újítás tényleges veszteséget hoz neki is, és nekik is, egyaránt. Mert amint egyszer a főbb gyárosok elfogadták a javítást, közülök egyik sem képesebb egyáltalán jobban ellentállani a nagyban kereskedő nyomásának, mint ahogy volt azelőtt. A verseny folyamata bizonyára elseperte az új feltalálás egész gazdasági hasznát az

ár leszállítása útján, hasznára először a kereskedőknek, és esetleg aztán a fogyasztóknak. De ez nem teszi teljessé a létező gyárosok baját. Az, hogy az új találmányt bevezesse, esetleg tovább tőkebefektetést igényelt, és aligha történhetett meg anélkül, hogy előbbi tulajdonok némely része használhatatlanná ne váljék, és így megsemmisüljön. Még ezen áron is, a régi gyárak hozzá alkalmazása az új kívánalmakhoz sok kívánni valót hagy hátra a termelés teljes gazdaságos voltának szempontjából. Itt van az esély egy új tőkés részére, hogy egy teljesen új gyárat építsen, amely a legutolsó javításokkal van kiállítva, és a lehető legteljesebb módon felhasználja az új találmányokat. A régi gyárosok tehát, akiknek elmés és vállalkozó voltának köszönheti a javítást, úgy találják magokat a szabad és szabályozatlan verseny rendszere mellett, hogy tényleges hátrányra vannak utalva. Ezen eredményen nyugszik a szabadalmi törvények jogosultsága, amely az új találmány tulajdonosának törvényes monopóliumot biztosít annak használatára nézve egy bizonyos (az egyesült királyságban tizennégy) évre. A jelen évszázad, és különösen a jelen nemzedék, a szabadalmaknak óriás kiterjedését látta minden iparágban, most tényleg ritka dolog lévén találni oly jelentékeny gyárost, aki ne élvezné a verseny ellen felállított ezen oltalmak egyikét vagy többjét is. És ámbár ezek mindegyike csak tizennégy évig tart, a tőkés életrevalóság kitalálta az utat arra, hogy végtelen módon kiterjesztessék azok védelme. Mielőtt egy szabadalom lejárna, egy mást biztosítanak valamely mellékes javításra az eredeti felfedezésben, amelyet felfedezni természetesen a szabadalommal bírónak van a legjobb alkalmá, vagy amit megvesz egy szükségben levő feltalálótól. Az a jog, hogy az eredeti találmányt gyártsa, kellő időben közös lesz mindenkivel, de akkor már az kevés hasznot hajt bárkinek is, mert a legutolsó javítás törvényesen védett egyedárusággal bírója lesz mégis a helyzet ura. Semmi számítást nem lehet tenni azon tőke összegére nézve, amely így a szabadalmak útján törvényesen meg van védve a szabad verseny nyomásától, de ezen összeg nagy mérvű és nap-nap után emelkedik.

Eddigélé csak a törvényes védelem azon különböző alakzatait tárgyaltuk, amelyek útján képesek voltak a tőkés elsáncolni a magok nyereségeit a versenyző nyomás folyamata ellen. Most menjünk át ugyanezen célt szolgáló más módszerekre. Amit a gyáros keres, az az, hogy valamely utón megmeneküljön a nagyban vásárló kereskedő által gyakorolt óriás nyomástól. Ösztönöztetve azon óhaj által, hogy növekvő hasznot biztosítson magának, a kereskedő mindig azon járátja elméjét, hogy képes legyen a magánfogyasztó vak és pártatlan nyomását oly szabályos és összefutó erővé alakítani át, amely mindenkit ott szorítson, ahol legkevesebb az ellentállás. Az ő különös ügyessége az alkuvá snál, az ő képzett megbecsülni tudása a minőség legrészletesebb fokozatainak, és az ő gyors észrevése a technikai eljárásban behozott javításoknak képessé teszi őt arra, hogy a versenyző gyárosokat kijátszsa egyiket a másik ellen, úgy, hogy megadásra kényszerítse őket gyorsabban és teljesebben, mint ahogy máskülönben szükséges lett volna, és elvegye azon rendkívüli nyereségeket, amelyeket felfedez, hogy ők élveznek. Így, a modern üzleti szervezet teljesen modern alakulásában a nagyban és részletben kereskedők tényleg a tudatlan fogyasztó szakértő ügynökei. A gyárosok folyvást arra törekeshnek, hogy megszabadítsák magokat ezen szakértő bírálattól és az ő áruik árára vagy minőségére intézett határozott nyomás alól, az által, hogy közvetlen összeköttetésbe lépnek a magánfogyasztóval. Ez gazdasági magyarázata annak, miért nőtt meg ennyire a különböző különlegesség világszerte való hirdetése és a védjegyek és a készítőik neveinek ebből folyó használata, különösen a jelen nemzedék idejében. Ha oly benyomás kelthető a fogyasztók elméjére, hogy közülök ezer és ezer fogja követelni, hogy valamely különös árucikket meg tudjon vásárolni, azon árucikk készítője óriásilag nyer stratégiai helyzetében a nagyban kereskedővel szemben. Nem tesz semmi különbséget e tekintetben az, hogy a fogyasztó előszeretete a bebizonyított jelesen alapul-e vagy nem: sok hasonló orvosság az előnyök tekintetében ép oly helyzetet biztosít, mint aminőt ért el Cad-

burynak a kakaója, vagy dr. Jaegernek a gyapjúárui. A „különleges cikkek” nagymérvű kifejlődése, amely szabadalmazott orvosszerekkel kezdődött, de ma már csaknem minden háztartási szükségletre kiterjed, az árak leszállítása elleni védfalaknak egy érdekes alakzatára vezetett. Egy ily különleges árucikk készítője, ha egyszer megnyerte a közönség tetszését, kevés előnyt lát azon élet-halál versenyküzdelemben, amely abban végződik, hogy a fogyasztó olcsóbb áron kapja azt meg. Nem találja úgy, hogy az ő különlegessége észrevehetőleg nagyobb mennyiségben adatik el, ha vevői tizenegy pennyért vehetik azt meg tizenhárom és fél helyett. Ami történik azonban az ily esetben, az, hogy a nagyban árulóra gyakorolt nyomás különös kedvezmények adása, vagy a nagybani ár más módú leszállítása iránt oly ellenállhatatlan lesz, hogy végre is a nagy ház gyakorlatilag nem találja jövedelmezőnek azon cikkben egyáltalán folytatni az üzletet, a gyáros vesztesége következtében ebből. Ennélfogva egy különös különlegesség tulajdonosa mai napság arra fog törekedni, hogy az árakat az egész vonalon át megállapítsa. Minden érdekelt félnek védelmére azt állapítja meg, amit vasfalu szerződésnek (ironclad contract) neveznek. Nem fog adni, hogy visszatartsa legnagyobb árengedményét, azon nagyban kereskedővel szemben, aki nem hajlandó formailag is kötelezni magát, hogy bírság terhe alatt, nem fog eladni egy bizonyos előre meghatározott nagybani ár alatt. Sőt még egy határozott részletárat is kiköthet, amely alatt egy boltos sem árulhatja az ő cikkeit, azon büntetés alatt, hogy többé nem fog kapni egyáltalában. A mi magunk véleménye az, hogy ott, ahol a nagyban kereskedő és a részletelárusító topább is alkalmaztatnak, egyáltalán az újonnan feltalált cikkek elárúsításánál, ezen szorosan védelmezett és nagy mértékben szabályozott üzleti szervezkedés már ma is a rendes alakzat.¹

¹ Ezen vasfalú szerződéseket nehezen látják meg oly emberek, akik nincsenek összekötte az illető üzlettel és mi nem hisszük, hogy bárkinek is volna fogalma megfelelő módon azok gyors szaporodása, vagy az összes üzlethez képest azon magas arány

De ámbár a részletboltos jobban szereti a különleges cikkek árának szabályozását a szabad verseny romboló hatásánál az ő elárúsításánál, mégis nagy mértékben nem szereti a különleges cikkeket egyáltalában. Mindig törekszik arra, hogy előnyt adjon a le nem irt áruknak, amelyekből „jobban kedvezményezheti az egyiket a másiknál” és így a vevő tudatlanságából azt az előnyt biztosíthatja, hogy nagy haszonra tehet szert.¹ A különleges cikkek készítői azzal fe-

tekintetében, amelyre most kiterjednek. Volt különös alkalmunk megfigyelni hatását az angol nagykereskedőházak egyik legnagyobb bikában, mely minden nevű háztartási szükségleteket árusít és százzámra köt ilyenmű szerződéseket. Előttünk vannak most egy jól ismert különlegességek gyártójának 1896. június 8. keltezett bizalmas körlevelei, amelyekből veszünk némi kivonatokat. A részletárúsítókhoz intézett körlevél, elmondva a nagyban árusító árait és árleszállításait, így folytatja: „Hogy elkerültessek az árak zavarai, és megelőztessék az árleszállítás, és hogy biztosítsam vevőink részére a méltányos haszon, tisztelettel kérjük mindazokat, akiknek szállítunk, hogy ne adjanak el a lentebb megnevezett árak alatt. Vevőink érdekében tehát csak *azoknak fognak szállítani, akik az e célra szolgáló szerződést aláírják.*” A nagyban áruló cégekhez küldött körlevél megállapítja, hogy fizettetni fog „egy 5 százalékos boni azon feltétel mellett, hogy az árak nem fognak olcsóbban adatni, mint a részletüzletben ... Ez képessé fogja tenni a nagyban áruló cégeket . . . biztosítani közel 14 százalékos nyereséget, és úgy hiszszük, biztosítani fogja az önök állandó érdekét előtérbe állítani (ezt a cikket).” Lásd továbbá a boltosok összejárásáról szóló cikkeket a Progressive Reviewben 1897 ápril.

¹ Érdekes megjegyezni ezen irányban, hogy mily készséggel adta oda magát a törvényhozás az árujegyekről szóló törvényekben a különleges cikkek által élvezett biztonság törvényes megvédésére az ár vagy minőségben való verseny ellen. Egy gyógyszerész készíthet Condý's fluidot (a jól ismert mentesítő oldat permanganate of potash), ép oly módon, mint Condý, olcsóbban, mint Condý, és jobban, mint Condý, de nem szabad neki eladni azon egyedüli név alatt, amely alatt a vevők keresik, semmint mást, mint a maga Condý által készített – valószínűleg vasfalú szerződés alatt lévő – árut.

lehetnek, hogy saját részletárusítóikat küldhetik ki határozott fizetéssel, így elárasztván a talajt egy nagy számú pékkel, akik teacsomagokat is árulnak, vagy újságárulóval, akik bizonyos minőségű dohányt is árulnak. Egy új gyártmány, mint az Írógép vagy kerékpár, egyáltalán új utat keres a rendes üzleti szervezkedéstől eltérőleg, és látunk oly gyárosokat, akik a magok kezében tartják úgy a nagyban, mint a kicsiben eladást, sőt magoknak fentartják még a szállító és javító üzletet is. Ahol sem a szabadság, sem a hosszú idő alatt szerzett jóhírnév, sem a világszerte való hirdetés nem használható fel védbástyául, a gyárosok úgy kísérlék megvédeni magokat ringek vagy más szervezkedés útján az árak megállapításával. Oly szembeszökő ezen eljárás pénznyeresége, hogy csupán az egymás elleni küzdelem hosszú megszokása és az ebből származott kölcsönös gyanuskodás az, ami meggátolja azt, hogy ezen módszer még sokkal nagyobb mértékben nem fogadtatott el az angol gyárosok által.² Végre van oly vakmerő kísérlet is, eltörölni a versenyt egyáltalában, minden versenyzőt egyesítve egy szervezetbe, amint részlegesen vagy egészen sikerült is ez a csavar-, gyapotfonál-, só-, alkali- és gummicső-iparokban ezen országban és számtalan más esetben az Egyesült-Államokban.

Mindezen elmondott kísérletekben a nyomás folyama-

¹ Idézhetjük egyikét a sok ismert és nem ismert ringeknek, amelyek a gyártás némely részeiben otthonosak. Az angol üresáru-üzlet, például (a mindennemű érc házieszközök gyártása) tényleg mintegy egy tucat cég kezére van szorítva Birminghamban és a körül. Ezek több év óta egyesültek arra, hogy minden általok készített cikk árát megállapítsák. Egy egyforma nagybani áru-listában egyeznek meg, három különböző árleszállítással. A cégek közös megegyezéssel osztályozhatnak, áruk bevégeztsége, nagy tökéletessége szempontjából és azon jó hírnév szerint, amelyben állanak, három osztályba, amelyek közül mindegyik a megfelelő árleszállítással dolgozik. Ezen ring egyszerűen önkéntes, azonban már évek óta jól fentartatik s a tagok szembeszökő módon megvannak elégedve vele.

tának ellentállani vagy az alól kibúvni, a tőkés eljárása úgy tekinthető, mint bizonyos védfal felállítására irányozva, hogy az árakat egy fizető szinten tartsa. Más esetekben különböző eljárást látunk. Már megemlítettük azt aényt, hogy amikor egy új iparág támad, ma már megvan az az iránylat, hogy a termelő-szervezet minden tagozottságát megakadályozzák, és minden fokozatot egy ugyanazon kézben tartanak. Így az Írógép és kerékpárgyárosok nyomában járva a nagy varrógép termelőknek, minden kereskedőt kiküszöbölnek. De az emelkedés a másik végből is épügy indulhat ki. A vidéken levő falusi házalóiból, vagy az olcsó ,cipő és ruha kisvárosi részletelárulóiból nőtt ki napjaink óriás ruhaüzlete, akik ezer és ezer elszigetelt családnak adnak ki munkát az egész országban; osztályozzák és megjelenik raktáraikban különböző áruikat; ellátják a magok részletüzleteiket a különböző városokban; ellátják a menedék- és dologházak szerződéseit; és hajón szállítják saját számlájokra Cape Townba vagy Melbourneba, százezreket azon olcsó öltözeteknek, melyeket évente elnyelnek a gyarmatok. Itt a jellegző vonás nem az árak fentartása a fogyasztóval szemben, hanem a kézimunkás termelőnek elnyomására használt rendkívülig borzasztó gépezet. Minden „kiszipolyozó iparban” tényleg a tőkés választott útja nem az, hogy kibúvjon az olcsóságra intézett nyomás elől, hanem az, hogy találjon módot arra, hogy az a nyomás egész súlyával a munkásra nehezedjék. Már leírtuk korábban az elszigetelt munkásnak azon hátrányos helyzetét, melyben van akkor, amikor alkudozik a malom vagy a gyár tulajdonosával. Azonban minden körülmény között meg van neki azon előnye, hogy tudja, mint fizettetnek a többi munkások, és azon megbecsülhetlen erkölcsi támogatás, ami annyi számú társától jó. Azután, amint láttuk, a malmokban és gyárakban a munkásegyleti módszerek, a kölcsönös biztosítás, a közös alku és a törvényi becikkelyezés a közszabályzatok formájában emel oly védfalakat, amelyeknek gazdasági hatásait most fogjuk vizsgálni. De az otthoni munkás nélküli mindezen védelmet, és szabály szerint a pusztá megélhetési

bérre szorítottatik le. És amikor, mint a ruházati iparban, ezen otthoni munkások főleg oly osztályokból szedetnek, amelyeknek semmi fogalmok nincs egy meghatározott életmódról – mert hát a lengyel zsidók és képzetlen angol nők megtesznek minden dolgot, minden áron, minden viszonyok közt – az ő munkabéreiből leszorítottatnak még az alá is, mely osztályokat állandóan munkaképes állapotban volna képes fentartani. Így az úgynevezett kiszipolyozó rendszerben a tőkés munkaadó talált módot nem csak arra, hogy kibúvjon azon lefelé nyomás alól, amelyet a nagyban és részletben kereskedő rendszeren gyakorol a gyárosra, de arra is, hogy ki meneküljön akár az összejátszás, akár a törvényi szabályozás által okozott azon bajokból, amelyekkel szemben találja most rendszeren magát a gyártulajdonos, hogy ha az életmódot lejjebb akarja szállítani. Azon óriás vagyonok, amelyek összegyűjtetnek és még most is felhalmozatnak a nagy ruhaiparosok által, jelenti a tőkének egy kis osztálya által való felszívását az összes vitatható területnek, amely van a gondatlan fogyasztó által fizetett és fizetendő ár között, aki egyformán nem ismeri az ipar minőségét és annak átalakulását, és azon bér között, amelyet félig eltartott nők és a más országokból kirekesztett zsidók egy áramlata még mindig inkább elfogad, semmint hogy egyáltalában minden munka nélkül legyen.

Az előző lapokban röviden jeleztük már némelyikét azon főmódotoknak, amelyekkel a tőkéseknek csaknem minden osztálya, akár gyáros, akár kereskedő, sikerrel menekül meg, áll ellent vagy legalább is mérsékli a maga érdekében mai napság azt a vak kényszert, amelyet a nem képzett és nem felelős fogyasztók nagy tömege mindig előidéző öntudatlanul. Hogy ezen különböző eljárásokat boncoljuk, hogy megvitassuk, miképp mily mértékben emelik ezek vagy csökkentik a nemzet vagyonát, hogy felfedezzük, miképp mily módon hatnak azok a nemzeti jellemre, vagy mennyire vannak összefüggésben a társadalmi fejlődés ezen vagy azon felfogásával: az oly részletes nyomozását igényelne az üzleti szervezkedés mai fényének, mint amilyent vállaltunk ma-

gunkra a munkásegyleti mozgalommal szemben. Egy ilyen nyomozásnak azt hisszük, a legnagyobb értéke volna a közönségre nézve. Egy dolog világos. Az ilyen tőkés gátak és védfalak, megrövidítések és mesterséges előzölések oly állandó és általános tünetények lettek a gazdasági alkudozás egész vitatható területén, hogy minden vitatkozás azon viszony felett, mely a fogyasztó és termelő, vagy a tőkés, agymunkás és kézimunkás közt áll fent, és amely arra a feltevésre van alapítva, hogy szabadon versenyző egyes alkuvók közt célozza a szolgálatok kölcsönös kicserélését, gyakorlati szempontból teljesen elavult. Tényleg ki kell dolgoznunk egy új tudományos boncolást, nem a természetes szabadság valamely eszményi állapotán, hanem azon gyakorlati tényeken alapulva, hogy a világ többé vagy kevésbé teljes gazdasági monopóliumokkal van tele – törvényes monopóliumok, természetes monopóliumok, monopóliumok, amelyek a fogyasztók előítéleteinek kizsákmányolásán alapulnak, és végül, de nem legkevésbé oly monopóliumok, amelyek az összes versenyző érdekek hallgatólagos vagy nyílt összejátzásán vagy összeolvadásán alapulnak.¹ De mielőtt tovább

¹ Mr. C. S. Devas emlékeztet az ő Groundwork of Economics-jában, 20. szakasz, 33. 1. (London, 1883), hogy „egy bölcs pillanatban” J. S. Mill kifogást tett atyjának és azon iskola más gazdasági politikusainak elvont módszere ellen. „ÍSiem lehet képzelnem sem, hogy lehetséges lett volna – mondotta Mill, – sem nem igaz tényleg, hogy ezen bölcsészek olybá tekintették volna elméleteik egy néhány tételét, mint ami magában foglal mindent, ami a társadalmi tünetek megértésére szükséges . . . Ők alkalmazhatták és alkalmazták is, de számtalan fentartással elveiket. De nem ily fentartások azok, amik szükségesek . . . Nem bölcsészhez illő egy tudományt alkotni egy pár oly tényezőből, ami által vannak a tünetények meghatározva... *Szükséges, hogy tanulmányozzuk egyformán mindegyik meghatározó tényezőt, és törekedjünk, amennyire lehet, mindnyáját behozni a tudomány keretébe, meri különben csalhatatlanul aránytalan figyelmet fordítunk azokra, amiket elméletünk számításba vesz, amíg kevésre becsüljük a többit és –valószínűleg kicsinybe vesszük fontosságokat.*” Az idézet Mill: System of Logic-jából van véve. VI. könyv; a VIII. fejezet vége.

mennék ezen, a a közgazda által még ki nem kutatott világtól, kötelesek vagyunk megjegyezni, hogy mint érinti az a mi tárgyunkat.¹

Kutatásainkban azon láncolatos alkudozások felett,

¹ Ezen monopóliumok, mondhatjuk, nagy mértékben tényleg a törvényes szerződési szabadság szülöttei. Ha minden egyes embernek szabad oly szerződést kötni, ami neki legjobbnak látszik érdekeire, lehetetlen megtagadni tőle a jogot, hogy csatlakozzék tőkés társaihoz az árak megállapítása, a termelés szabályozása, vagy tényleg az összes versenyző érdekek egybeolvadására, ha ez látszik legelőnyösebbnek. „A monopólium – mondja Professor Foxvell – kikerülhetetlen . . . Az az ipari szabadság természetes kinövése” (The Growth of Monopoly, and its Bearing on the Function of the State”, a Revue d'Économie Politique-ban III. köt., 1889 September.) Hogy a dolgok ezen állapota magával hozza a kisebbségek gazdasági kényszerítését, az újonnan jövők megrontását határozott árnyomással és az iparágból való kiűzését minden vonatkozó cégnek, az, mint Mr. Justice Chitty világosan kifejtette a Mogul Steamship Co. v. Macgregor, Gow and Co. perben, a szerződés törvényes szabadságának kikerülhetetlen következménye. A klasszikus közgazdák sohasem figyeltek arra, hogy vajjon a természetes szabadság rendszere alatt ók a szerződés egyéni szabadságát vagy egyének közötti szabad versenyt értették-e? Amint már kifejtettük a közös alku rendszeréről szóló fejezetünkben, ezen két társadalmi eszmény nemcsak nem azonos, de reménytelenül összeférhetetlen egymással. Ép úgy a tőke világában, mint a munka világában az egyéni szerződési szabadság kikerülhetetlenül összejátszásra vezet és ez tönkre teszi a szabadversenyt az egyének között. Ha fent kívánjuk tartani a szabadversenyt az egyének között, az egyedül lehetséges mód volna oly állami beavatkozás a szerződésekbe, amely meggátolna nemcsak mindennemű egyesülést, de minden földeladást és minden eladását a kisebb üzleteknek a nagyobbak részére, ami bármely módon hozzájárulna a vagyon vagy hatalom egyenlőtlen voltának megteremtéséhez vagy megerősítéséhez. Valóban érdekes kérdés volna elvi vitára, vajjon az egyenlő egységek közti szabadverseny, feltéve, hogy az kívánatos és meg-egyeztethető az emberi természettel, biztosítható-e bármi más utón állandóan, mint a termelés, felosztás és csere eszközeinek államosítása útján.

amelyek létrejönnek a kézi munkás és a magánfogyasztó között és így meghatározzák a munkabéreket is, megmutattuk nemcsak azt, hogy az elszigetelt egyes munkás van komoly hátrányban az alkudozás folyamán a tőkésgyárossal szemben, hanem azt is, hogy maga a tőkésgyáros is nagy mértékben képtelen oly feltételeket ajánlani, amelyek felette állanak a más telepeken dívó áraknak. De ez az utolsó megfontolás, amint látjuk most, nem szükségképpen alkalmazható másra, csak azon esetekben, amelyeknél nem volt a versenyző nyomás egész folyamata ellen semmi ellenkezés. Ha egy egyes munkaadó képes ezen nyomást eltávolítani terménye áráról egy kizárólagos engedély vagy szabadalom, egy musztrajegy vagy akár egy biztos személyes összeköttetés útján, vagy hogyha a munkaadóknak egész testülete képes egyesülni egy hallgatóságos vagy formális összejátszásra az iparág szabályozásán, akkor az ezen telepeken levő munkásoknak lehet, így lehet állítani, némi esélye arra, hogy jobb munkabéreket kapjon. És amennyire ezen részleges monopóliumok közszellemmel bíró emberbarátok által vezetettek – *sőt addig, ómig ezen rendkívüli haszon az eredeti töltés hezén marad,* – ezen feltevést megerősítik a tények is. Oly jólismert cégek, mint Cadbury, Horrocks, Tangye és egy rakás más különlegesség készítői, arról nevezetesen, hogy jó munkaadók, azaz, önkényesen adnak jobb feltételeket a munka minden fokozatán, mint aminőt kapnak hasonló munkások más telepeken. De ezen viszonylatban fontos megemlékezni arról, hogy a színvonal, ami alapján határozza meg a jó munkaadó a munka feltételeit, nem valamely határozott fel-fogás arról, hogy mi kívántatik meg a teljes családi jólétre és méltó polgárelétre, hanem egy gyakorlati megbecslése annak, hogy mit kereshetne meg a munkások mindegyik fokozata egy oly rendes munkaadónál, aki a verseny nyomás alatt dolgozik. Ennélfogva egy aránylag csekély hozzáadás a heti bérekhez, egy méltányosabb darabszám áruhiszta, a tekintetbe vétel nagyobb foka a munka megkezdési és bevezési órák megállapításában, hasonlóul az étkezési szünetek és a szünnapok felállításában méltányosság,

nagyobb gondosság a gyár kis kényelmeiben, vagy lehetlenné tétele a munkavezetők apró zsarnokoskodásainak – mindezen javításai a munka feltételeknek elegendő lesznek arra, anélkül hogy komolyan megtámadnák a nyereséget, hogy a céghez vonzzák a város legjobb munkásait, hogy megszerezzék annak az igazságosság és jóakarát hírnevét, és hogy megadják a munkaadó családjának a megelégedés nyugodt érzetét, valahányszor belép a gyárba, vagy átlépi munkásainak küszöbét. Ezen mértékig igaz az, hogy „a tőkés ereje a munkás paizsa.”¹ De ezen aránylag emberies viszony mai napság ritkán hosszú tartamú. Hogyha az üzlet felnő nagy mértékben, igen hamar át fog változni részvénytársasággá, melyben a régi társak esetleg megtarthatnak eleinte nagy érdekeltséget, de amelynek évente növekvő aránya külső részvényesekre ruháztatik át lassanként. Ezen új részvényesek, akik talán oly áron vették meg a részvényt, hogy azok nem hajtanak nekik többet, mint a megfelelő osztálya mellett a biztonságnak a rendes kamatláb, úgy fogják érezni, hogy nekik nincs semmi szétosztani való rendkívüli nyereségük. Még akkor is, ha a régi társak családjai nagy részben megtartják érdekeltségeiket az ő régi vállalatokban, ők azáltal, hogy nyereségüket tőkésítették, elvesztették azon előjogokat, hogy jóindulattal lehessenek irántok; és a részvényesek közgyűlése, az igazgató tanács és a fizetett vezérigazgató kikerülhetlenül üzleti elveket hoz be, és nem fizet többet a munkáért, mint amennyire kényszerítve van. És hogyha átmegyünk az óriási tőkés testületekre, amelyek törvényes monopóliumokat kezelnek, vagy az óriási egybeolvadásokra, amelyek jobban és jobban uralkodnak az ipari világ felett, úgy találjuk a legélesebb ellentétben a gazdasági regényesség patriarchális munkaadójával, hogy a részvény- és kötvénybirtokosoknak naponként változó tömege teljesen nem érez semmi felelősséget a munka feltételeire nézve és oly kevéssé értesült és fejetlen, mint maga a fogyasztó. Nem nagyon sok azt mondani, hogy

¹ Trade Unionism: James Stirling (Glasgow, 1869), 42. 1.

ami a London and North-Western vasúti társaság 50,000 alkalmazottjának életét illeti, az azon 55,000 rendes részvénybirtokos előtt, akik tulajdonosai ezen óriás vállalatnak, époly ismeretlen, még jobban hozzáférhetlen, és ők teljesebben felelősségnélkülinek érzik magokat, mint azon milliói az utazóknak, akiket kiszolgálják. A helyzetet még rosszabbá teszi azon tény, hogy nem lévén semmi törvény vagy közös alku ez irányban, ezen nagy tőkés egyeduralmak tényleg képesek diktálni feltételeiket munkásaiknak. Hogyha, amint most már el van ismerve, az elszigetelt munkás komoly hátrányban áll a tőkés gyárossal szemben a megalkuvásban, mit mondjunk akkor azon jelölt helyzetére nézve, aki hordárul vagy ajtónállólul jelentkezik egy nagy vasúti társaság hivatalában? Itt az alku vasnak már maga a fogalma is elvész. Ez nem azt jelenti, hogy az ily tőkés azáltalán az általában minimális béreket fogja alkalmazni. A testület saját maga érdeke szerint fogja meghatározni, hogy mily politikát folytasson a munkabérek, munkaórák és más feltételek tekintetében. Hordárok és ajtónállók, sínrakók és közönséges munkások tényleg mindig találhatók bármely számban és bármely árban. Az, hogy legjobban az fizet-e, ha a legrosszabb munkabér adatik, amely mellett az emberi állat még ideiglenesen megélhet, és megelégedjék-e az izomerő állandó megtartásának alacsony színvonalával, vagy vajjon helyesebb-e jobb embereket keresni és dolgoztatni azokat hetenként kilencven óráig is, oly kérdés, amely, miután „a szerződési szabadságot” egyáltalán nem háborgatja meg semmi sem, nagy mértékben ugyanazon felfogás alapján döntenek el, amely vezeti a lóvasúttársaságot annak eldöntésénél, hogy nyereségesebb-e lovait négy vagy hat év alatt nyúzni el. És ha egyszer a munkás belép ezen óriási monopóliumok bármelyikének szolgálatába a munkaadói parancsának való engedelmességgel szemben az egyedüli alternatíva az, hogy meg kell cserélni nemcsak állását, hanem új életmódot is kell keresnie. Mert az a vasúti alkalmazott, aki bizonyítvány nélkül megy el, vagy rossz jegyzettel neve után, egészen jól tudhatja, hogy

hasztalan keres állást az ország bármely más vasúttársaságánál, így hát csupán rendkívüli esetekben, és akkor is csak ideiglenesen történik meg, hogy a bérmunkások, mint osztály részesedjenek bármily módon is a gátak és védfalak által a tőkésék részére biztosított rendkívüli nyereségből. Ezen rendkívüli nyereségeket tulajdonosaik gyorsan tőkésítik, és így adják át az új részvényeseknek, akik túlárakat fizetnek érte. Mennél teljesebb és törvényesen mennél jobban van biztosítva a monopólium, annál biztosabban el lehet adni oly áron, amely csak alacsony kamatoztatást biztosít, – a legszélső esetekben, mint a városi vízvezetékeknél, ténylegesen megközelítvén azt a hozadékot, amely maga a kormányi kötvények után jár. Más oldalról, a bérmunkás helyzete tényleg rosszabbá válik az óriás tőkés testületeknél, miután nincs ezen szolgálatokra nézve hatályos verseny a versenyző vállalkozók közt. A különbség a stratégiai helyzetre nézve oly túlnyomóvá lesz így, hogy a munkabérszerződés, minden valódi értelemben, megszűnik egyáltalában szerződés lenni.¹

Mindazon tőkés eljárások között, amelyeket most részleteztünk, a munkásoknak törekvései védelmezni magokat a versenyző nyomás teljes folyamata ellenében aránylag nagyon szerényeknek fognak látszani. Nem úgy, mint a nagy tőkés vállalatok kezdeményezői, a bérmunkások egyik osztálya sem képes mai napság a parlamenttől bármely kizárólagos jogot biztosítani magának bizonyos szolgálat ellátására. Nem úgy, mint az újonnan felfedezett gép tulajdonosa, a munkás nem képes arra sem, hogy a legeszesebb javításnak is megtarthassa törvényes monopóliumát, amelyeket a maga termelő munkássága közben fedez fel, mert egy ország

¹„Azt tételezni fel, hogy a verseny a munkaadó közt egy oldalról és a bérmunkások közt más oldalról, hogyha az utóbbiak nincsenek szervezve és nincsenek védelmezve törvény által, egyenlő egységek közt folyó verseny, annyira képzeleti csak és annyira ellenkezik a tényekkel, hogy az ily feltételezésből vont minden következtetésnek csak csekély értéke lehet a jelen viszonyok közt.”
B. R. Wise: *Industrial Freedom* (London, 1892), 13, 15. 1.

sem ad szabadalmat a kézi ügyesség – talán csak az újak használatának egy új módjából álló – bármely új fogásának feltalálójának, amely esetleg óriási mértékben emelheti az ipar termelő erejét. Sőt amit időnkben még a legképzettebb kézimunkás sem képes biztosítani magának, mint egy különlegesség, vagy egy törvényesen biztosított ipari jegy hirdetője, a távolálló magánfogyasztók egy nagy testületének hűségese fogyasztását. És az a tény, hogy a bérmunkások képezik az ipari pyramid talaját és nincs alattok még gyengébb osztály, amelyre áttolhassák a nyomást, elzárja őket minden, a folyamat alól való kibúvástól, amint hogy láttuk, hogy az a nagybani ruhakereskedőnek nyereségét képezi. Mindezen gátaknak és védfalaknak, úgy van most is, és szükségképpen úgy is kell maradniok, hogy a tőke birtokosainak kizárólagos tulajdonát képezzék.¹

¹ Az egyes munkások természetesen válhatnak tőketulajdonosokká, talán alvállalkozók formájában és így kiemelkedhetnek osztályokból. De ez nem érintheti (hacsak nem ártalmasán) magának az osztálynak gazdasági helyzetét. A szövetkezetiek egyik része azt vitatja, hogy a bérmunkások társaságai teljesen feleslegessé tehetik a tőkés munkaadó viszonyát a kézimunkás bérmunkással szemben. Ép úgy, amint a munkaadók vagy gyárosok összejátszása egy különleges cikkben tényleg a kereskedőket az ő ügynökeiké teszi, ép úgy a munkások társaságai a tőkés vállalkozót egy, az ő parancsai szerint eljáró fizetett igazgatóvá változtathatják át. Ez azonban azt tenné, hogy a munkások egy része tulajdonosává lenne azon tőkének, amelylyel dolgoznak. Ha a termelés ezen eszközének tulajdonjoga a termelők egyesületei kezében egyszer általánossá válik, akkor szükségtelemmé válnék a bérmunkások osztályának gazdasági helyzetét tárgyalni. Azon okok, amelyek a mi felfogásaink szerint, minden ily általános összeolvadását a tőkés és bérmunkás helyzetének bensőleg és állandóan lehetetlenné teszik – az okok, amelyek eddigelé meggátolták még azt is, hogy az ilyen termelő társaságok még csak a brit szövetkezeti mozgalomnak is jelentékeny részévé nőjék ki magokat – részletesen el vannak mondva Beatrice Potter (Mrs. Sidney Webb) által a *The Co-operative Movement in Great Britain*ben (London, első kiadás 1891, második kiadás 1894).

Az angol-szász munkásnak az első kísérlete sokkal inkább ösztön volt, semmint egy rendszer. Az ipari testületnek egy nagy részében, a bérmunkások makacsul ragaszkodnak a kiadások némely megszokott színvonalához. Ámbár túlnyomó lehet a munkaadó stratégiai ereje, ámbár szervezetlenek és vagyontalanok lehetnek a bérmunkások, mégis lehetetlenek találtatik a munkások bizonyos fokozataink béreit és más feltételeit bizonyos, nem határozottan megállapított színvonal alá lenyomni. A legrosszabb üzleti években, amikor ezer és ezer gépész és kazánkovács, kőműves vagy bádogos sétál az utcán munkát keresve, a legügyesebb munkaadó is tudja, hogy teljesen hiábavaló munkát ajánlani nekik a magok megfelelő iparágában hetenként tíz vagy tizenöt shillingért. Előbb, semmint ily sérelmet elszenvedjenek azon érzelmökön, hogy mi illeti meg az ő társadalmi helyzeteket, inkább fognak dolgozni, mint nyers munkások vagy vállalnak fel lehetetlen vállalatokat ugyazazon vagy még kisebb bérért, mint amit, mint mesteremberek, visszautasítottak. Ezen rendszer visszautasítás arra nézve, hogy mint osztály, rendelkezésre álljanak oly munkabér mellett is, amely nekik a magok megszokott színvonala alatt annyira sértően alatta látszik lenni, nem attól függ, hogy valamely munkásegyesülethez tartoznak-e, mert az jellegző a munkásegyesületi tagokra és nem tagokra nézve egyaránt és feltalálható még oly iparágakban is, hol semmi tömörülés nincs még. Még a dockmunkások is, akik kétségbeesetten küzdenek a dock kapuinál, bármely minőségű munkáért, morogva megfordulnak és néhány óra múlva elmennek, ha tőlük azt kívánják, hogy naponta egy shillingért dolgozzanak. És nincs is az pusztán a pénzbérekre szorítva. A britt munkás az építő iparban, ámbár óraszámra van fizetve, és gyakran nem tagja egy egyesületnek sem, inkább elfogad bármely alternatívát, semmint megengedje, hogy munkaadója rendszeren munkánál tartsa őt naponta tizenöt órán át. És ezen szokásos minimumnak nincs semmi kimutatható összefüggése a tényleges megélhetés költségével. A fiatal gépész vagy bádogos, kinek nincs felesége vagy gyermeke, boszankodva visszautasítja a

munkát oly bér mellett, amely mellett polgártársainak milliói nemcsak megélnék, de meg is házasodnak és gyermekeket nevelnek fel. Más oldalról, ámbár a londoni dock-munkás nem fog dolgozni naponta egy shilling mellett, ő készen elfogad bármely szabályzatlan munkát oly óraszámra, amely, hogyha tekintetbe vesszük azt a munkánélküli időt, amely együtt jár az ő foglalkozásával, megmutathatóan elégtelen az állandó fizikai egészségre vagy munkaképességre. A munkaadó képessége ellenében fentálló ezen korlátot a munkabérek leszállítására nézve mindig észlelték a közgazdák. „Ahol – mondotta J. S. Mill – nincs meg a népben, vagy annak valamely igen széles rétegében a határozott ellenállás ezen leszállítás ellen – az az elhatározás, hogy megtartsa a létező jólét színvonalát – ott a legszegényebb osztály helyzete hanyatlik még a haladó közállapot mellett is, egész azon legsós pontig, amelyet hajlandók eltérni.”¹ A klasszikus közgazdákat különösen meglepte az a mód, amint érintette a megszokott jólét megtartása iránt való ezen elhatározottság, a munkabérek színvonalát a különböző országokban és ugyanazon ország különböző kerületeiben vagy népfajai közt.² „A szokás – mondotta Adam Smith – ...

¹ J. S. Mill, *Principles of Political Economy*: IV. könyv. VI. fejezet, 1. §. 453. 1. „A munkásosztályok rendes keresetét nagyban semmi sem érintheti, csak a munkásosztály rendes szükségletei; tényleg ezek is megváltozhatnak, de amíg fentmaradtak, a munkabérek sohasem süllyedhetnek állandóan ezen szükségletek színvonala alá és nem maradnak sokideig ezen színvonal felett”. Ugyanott V. könyv, X. fejezet, 5. §. 564. 1.

„Angliában például az alsóbb osztályok főleg buzakenyérrel és mészárszéki hússal élnek, Irlandban kolompárral, és Chinában és Hindosztánban rizszsel. Franciaország és Spanyolország némely tartományában egy kis bor is nélkülözhetlennek tartatik. Angliában a munkásosztálynak csaknem ugyanaz a véleménye a világos vagy sötét sör, vagy almaborra nézve; míg a chinai és hindu csak vizet iszik. Irlandban a parasztság nyomorúságos sárkunyhókban él ablak vagy kémény vagy bármilyen olyan nélkül, ami bútorzatnak volna nevezhető; míg Angliában a parasztok kuny-

Angliában életszükségletté tette a bőrlábbelieket is. Bármely nemből is a legszegényebb valamire való ember is szégyenelne megjelenni nyilvános helyen azok nélkül. Skóciában a szokás azokat életszükségletté tette a legsalsóbb osztályú férfiaknál, de már nem az ugyanazon osztályú nőknél, akik minden szégyen nélkül járhatnak meztelen lábbal. Franciaországban nem szükséges az már feltétlenül sem a férfiaknak, sem a nőknek.”¹ „Az Angliában ma szokásos életmódnak viszonyai és szokásai – írja Colonel Torrens – rég elhatározták, hogy a munkásosztályokba tartozó nőknek lábaikat és lábszáraikat fedetten kell viselniök, búza kenyeret enniök egy részlet állati táplálékkal. Már most, sokkal azelőtt, hogy a munkabér színvonala leszállítatik annyira, hogy a nőket arra kényszerítse az egyesült királyság ezen részeiben, hogy meztelen lábbal és lábszárral járjanak és hogy burgonyán éljenek és talán egy kis oly tejjel, melyből a tejfel már leszedetett, az összes munkásosztályok már rászorulnának a községi segélyre és az ország nagy mértékben el volna néptelenedve.”² „Ezen különbségek életmódjukban – vonta össze M'Gulloch – hasonló különbségeket okoz munkabérekben. De ámbár a tény világosan fel volt ismerve, semmi kielégítő magyarázat nem adatott reá. Az egyedüli ok a munkabérek ezen különbözőségeire, amit a klasz-

hóinak üvegablakai, kéményei vannak és jól vannak bebútorozva, és ép olyan ismertek csinos, tiszta és kényelmes voltokról, mint az írlandiaké piszkokról és nyomorúságos voltokról. *Ezen különbségek életmódokban megfelelő különbségeket okoz munkabérekben*; úgy hogy, míg a munkabér naponta átlagosan 20 pennytől 2 shillingre tehető, nem tehető az többre, mint Y pennyre Irlandban és 3 pennyre Hindosztanban”. J. K. M'Culloch: *A Treatise on the Circumstances which determine the Rate of Wages* (London, 1851) 32. 1.

¹ *Wealth of Nations*, V. könyv, II. fejezet, IV. cikk 393. 1.

² *Essay on the External Corn Trade*: Kobert Torrens (London, 1851), 58. 1. Lásd a többi felvilágosítást Gunton: *Wealth and Progress* (London, 1888) 193. 1.

szikus közgazdák feltudtak hozni, az volt, hogy a szokásos jólét rendes színvonala állapítja meg azt a mértéket, amelylyel a népesség szaporodik, – hogy a munkaadó minden kísérlete a munkabérek leszállítására ezen színvonal alá rögtön azt okozná, hogy kevesebb gyermek születik és így hűsz év multán meg fog változni a munkások számaránya a munkabérelaphoz!¹ De ez, szembeszökő, hogy nem mondja meg nekünk, hogy miért képes a munkás visszautasítani azt, hogy kevesebbet kapjon ma, még akkor sem, ha a népesedési statisztika megengedné nekünk, hogy ily számítást tehessünk a születési arányra nézve. Hogyha a közgazdákra nem nehezedett volna az előre megállapított munkabérelap tévedése, észrevették volna abból, hogy minden egyes nemzedék annyira ragaszkodik megszokott életmódjához, hogy az egy kezdetleges védfal azon újítás ellen, mely a munkafeltételek megállapítását a munkára való jelöltek közt folyó szabad verseny által akarja megállapíttatni. A modern észlelő előtt szembeszökő, hogy egyszerű megléte, egy bizonyos osztályú munkás közt, ugyanazon fogalomnak arra nézve, hogy a heti kiadásnak milyen összege és neme az, amely jelenti a megélhetést, magamagában egyértékű már a hallgatólagos összejátszással. Tényleg az, bár hogyha mellőzhető is, egy kezdetleges közös szabályzat, amelyet az általános és hosszas vonakodás a munkától is támogat, és amely nem

¹ „Még akkor is, hogy ha a munkabérek elég magasak arra, hogy megengedjék, hogy az élelmiszer drágább legyen anélkül, hogy megfossa a munkásokat és családjaikat a szükségesektől; ám!b;ár fizikailag szólva, eltűrhethék, hogy rosszabb helyzetbe kerüljenek, nem fognak belenyugodni, hogy ezt tegyék. Lehet, hogy oly kényelmi szokásaik vannak, amelyek nekik ép olyanok, mint a szükségesek, és inkább semhogyz ezekről lemondjanak, további megszorítást tesznek szaporodási képességükön, úgy hogy a munkabérek emelkedni fognak nem a halálesetek szaporodása, hanem a születések megcsökkenése folytán”. J. S. Mill: Principles of Political Economy: II. könyv, XL fejezet, 2. §. 209. 1. (London, 1865).

kevesebb a strikenél még akkor is, hogyha nem előzi meg egyetértés és nem elhatározott. Hogyha mindegyik mesterember, a legkisebb megegyezés nélkül is társaival, nem okoskodó előítélettel van tele az iránt, hogy neki és családjának búzakenyeret, mézárszéki húst, sört és teát kell fogyasztani, ahelyett, hogy zabliszten, tengerin, burgonyán és vizén éljen, a munkaadó hiábavalónak fogja tapasztalni azt az állítást, mikép „minden étel jobb, mint a semmi.” Hamar fel fogja fedezni, hogy ha ő oly munkabéreket fog ajánlani, melyekkel csak az olcsóbb táplálékot lehet megszerezni, azon osztályból, amelyet ő szükségei, senki sem fogadja el az ő helyét, ő tényleg szemtől-szemben áll azzal, ami tényleg egy általános strike. Mint minden más strike, egy vagy más ok miatt, egyidőben az sikertelen lehet. De addig, amíg tart, a munkaadó előtt az alternatíva azzal szemben, hogy egyezésre jusson a munkással, nem az, hogy egy munkás fog hiányozni az ő rendes erejéből, de az, hogy nem fog kapni egyetlen embert sem, – nem az, hogy lemondjon nyeresége egy töredékéről, de az, hogy bezárja telepét. Ennélfogva világos, hogy a munkásoknak egy oly osztályában, ahol köztök a jólét színvonaláról bármely ilyen egyenlő öntudat megvan, az elszigetelt egyes bérmunkás nagyobb előnyben van alkuvásában, mint volna akkor, ha ő maga és társai képesek volnának inkább elfogadni bárminő munkabért, mint semmit. Pusztá fentlétele mindazon munkás közt, akik a munka bizonyos fajáért versenyeznek, egy ugyanazonos felfogásnak arra nézve, hogy mi alkotja az ő minimális létezésüket, ennélfogva tényleg egyértékű, még akkor is, ha nincs támogatva az egyetértés vagy valamely tartalék-pénztár által, a verseny nyomása ellen emelt valódi védőfállal.¹

De ezen kezdetleges védőfálnak – a nem tömörült vagyontalan bérmunkások ezen ösztönszerű életmód színvonalának – súlyos hiányai vannak. Elsősorban is ez egy

¹ Képtelenek vagyunk itt többre, mint egyszerűen reámutatni, hogy megvannak ezen népszerű eszmék az életmód színvo-

nalára nézve. Hogy hogy keletkeztek, hogy például miért követezte mindig az angol munkás, hogy drága és nem tápláló búza-kenyeret egyék, vagy hogy miért mutat fel némely osztály és faj annyira nagyobb makacsságot az életmódban, mint a többiek, ez mind termékeny tárgya lehetne a gazdasági kutatásnak. Mi úgy látjuk, mintegy feltételező osztályozásul és kiindulási pont gyanánt, hogy a bérmunkások fajai és osztályai három csoportba oszthatók fel. Vannak olyanok, mint az angol szász képzett mesterember, aki nem dolgozik egy megszokott minimális életmód színvonalára alatt, de akinek nincs maximuma; vagyis akik erősebb erő kifejtésekre és új szükségletekre ösztönöztenek a jövedelem minden emelkedése folytán. Vannak oly fajok, amelyeknek, mint az afrikai négernek, nincsenek megjelölhető minimumai, de egy igen alacsony maximuma; ezek tudniillik fognak dolgozni végtelenül alacsony munkabérek mellett, de nem bírhatók reá, hogy dolgozzanak, mihelyt kezdetleges szükségleteik ki vannak elégítve. Végezetül itt van a zsidó, aki, úgy gondoljuk, egyedül áll abban, hogy sem minimuma, sem maximuma nincs; aki elfogadja a legalacsonyabb feltételt is inkább, semmint munka nélkül maradjon; akit, amint emelkedik a világban, új szükségletek ösztönöztek még nagyobb erő kifejtésre és a jövedelemnek nincs oly nagy összege, ami lassítaná fáradhatatlan tevékenységében. Az életmód színvonalának ezen nevezetes rugékonyságának tulajdonítható, úgy véljük, a zsidóknak mind gazdag, mind szegény volta – az a szembeeső tény, hogy az ő bérmunkásosztályok állandóan a legszegényebb egész Európában, míg egyes zsidók megfelelő országaiknak leggazdagabb emberei.

Az angol munkásszónynak helyzete e tekintetben különösen jól kifizetné a kutatást. A szegénységgel üldözött özvegy, akitől gyermekei a kenyeret várják, el fog inkább fogadni bármily munkabért vagy bármi hosszú munkaórákat, semmint visszautasítsa a munkát. Más oldalról a mesterember jól nevelt leánya makacsán fog ragaszkodni az illem, kényelem és tisztesség bizonyos feltételeihez munkájában. De azon tény folytán, hogy ő gyakran nem egészen béréből él, képes elfogadni inkább bárminő fizetést, semmint elhagyjon egy kényelmes és jól vezetett gyárat, és a munkaadók gyakran panaszkodnak arról, hogy a darabszámnak vagy külön jutalomnak nincs oly ösztönzése, amely azon női munkásokat rábírja arra, hogy megnöveljék igyekezetüket egy bizonyos, némileg alacsony maximumon túl.

nagyon gyenge védőfal, mely ritkán képes ellentállani a rossz idők rendkívüli nyomásának, különösen azért, mert gyakran nem képes egyformán védelmezni a vonal egész hosszát. Aztán rendszeren leggyengébb felsőbb részeiben, úgy hogy a munkaadók, nagy nyomás idején, mindig képesek egy kissé lejjebb szállítani a színvonalat. Más oldalról, miután nincs semmi meghatározott egyetértés, nem lehet gyakorlatilag felemelni a munkások saját igyekezete által, még akkor sem, ha a nyomás megszűnt, és így, valamely jobb védelem hiányában, vagy valamely külső erő beavatkozása nélkül, alkalmas arra, hogy fokozatosan alacsonyabbá és alacsonyabbá váljék. Ezen hiányok származnak, amint látni fogjuk 1. a pusztán ösztönszerű életmódi színvonal szükségyszerűen határozatlan voltából, 2. a bérmunkás makacságának bármely anyagi támogatása hiányából és 3. annak lehetetlenségéből, hogy együttes eljárás nélkül lehessen a munkások ösztönszerű óhaját úgy vezetni, mikép az az iparág változó viszonyaihoz hozzásimuljon.

A meghatározottság hiánya minden pusztán ösztönszerű színvonalnak lényeges jellemvonása. Amit az elszigetelt egyes munkás érez, az, hogy ő neki joga van egy bizonyos megélhetésre, egy bizonyos körül nem irt összegű he Li költekezésre, cserében hasonlóan körül nem irt mennyiségű napi munkájáért. Mindegyik munkás átfordítja ezt aztán magának munkabérekre, munkaórákra stb. és kikerülhetlen aztán, hogy ezer és ezer ember ilyen átszámítása az ország különböző részeiben eltérő egymás közt. Minden gépész például elfogadná, hogy hetenként tizenöt shilling nagyon alatta van az ő minimális igényeinek. De minden együttes eljárás nélkülözése esetén eltérnének egymástól arra nézve, hogy vajjon egy bizonyos időben és helyen a pénzbeli egyenérték heti huszonhét vagy huszonkilenc shilling volna-e, vagy arra nézve, hogy valamely adott darabszám munkabér méltányos-e vagy nem. Még határozatlanabb a munkás ösztönszerű életmód színvonala a munkanap hossza, az étkezési idők, a szünnapok; a mindennemű bírságok és levonások; a túlszűfolttság és szellőzés, illendőség és biztonság fel-

tételei tekintetében, amelyek mellett kell a dolgot elvégezni; és az idegek, izmok és ruházat kopása és fáradtsága tekintetében, amelynek kivannak téve. Az átszámítás ezen különböző volta képezi a munkaadó alkalmát, folyvást arra törekedve, hogy minden kérdés színvonalául a munkát keresők bármelyike által eszközölt legalacsonyabb átszámítást állítsa oda, fokozatosan képes aztán a többit mind ezen színvonalra szorítani le.

Nemkevesébbé komoly ok a gyengeségre az, hogy minden közös tartalékalap hiányában, az elszigetelt egyes munkás nem remélheti, hogy sokáig fentarthassa magát a macacs munkaadóval szemben. Bármily erős legyen is ellen-szenve az ellen, hogy elfogadja azt, amit érez, hogy kevesebb, mint a szabványos munkabér, az a munkás, akinek nincs más megélhetése, mint munkájának eladása, minden nappal erősebb és erősebb kísértésbe hozatik a szükség által arra, hogy valami kevesebbet is elfogadjon, mint amennyit igényel. Ha egyszer aztán már munkában van, az ő nyíltan kimondott fellázadása minden kufárkodás ellen a munkabéreknél, az időzorsa vagy a feltételek rosszabbá változtatása ellen, nagy mértékben ellensúlyozva van, különösen a rossz üzletmenet idején, az által, hogy mégsem nagyon szeret „verekedni a maga vajával és kenyérével.” Amire pedig egyszer a legnagyobb szükségben levő munkás rászánja magát, arra csakhamar rá fognak kényszeríteni mind a többiek is. Így, nem lévén a leggyengébb tagoknak semmi pénzügyi támogatások, a pusztán ösztönszerű életmód színvonalának bástyafala szembeszökőleg nem állja meg a helyét a munkaadó támadásával szemben.

Végezetül, míg az életmód színvonalának bástyája mindig enged az erős verseny nyomása alatt, nincs mód rá, arra, hogy rendszeresen újra fel lehetne azt építeni azon időszakokban, amikor a nyomás engedett. A tőkésnek a sovány évek gyenge nyereségét kipótolják a kereskedelmi fellendülés váltakozó korszakaiban a nagyon megdagadt nyereségek. De az a munkabér, amelyet egy ösztönszerű életmód színvonal határoz meg csak, nem fog emelkedni pusztán

azért, mert a munkaadók időlegesen nagyobb nyereségekre tesznek szert. Egy nép szokásai és életmódjai – fogalmaik arra nézve, hogy mi szükséges a kényelemre és a társadalmi illendőségre – megváltozhatnak lassan és észrevétlenül az egymásután folyó szerencsésebb nemzedékek lassú folyamán jobbra, de változatlanok maradnak azon gyors és szakgatott hullámzások alatt, amelyek jellegzik a modern ipart. Így jó üzletmenet idején, ahol nincs szükség arra, hogy arra való munkás sokáig munka nélkül legyen, ámbár a törekvő munkás munkásegylet nélkül is tehet szert ideiglenesen jobb bérekre, az osztály, mint egész, csupán szabályos munkát talál megszokott életmódja mellett. A kölcsönös megbeszélés és együttes eljárás hiányában az egyesek vágyakozhatnak magasabb színvonalra, de nem lehet egyöntetű és egyforma emelkedés, és így nem jöhet létre azon új érzelmi megegyezés, amely a gyengébb munkásoknak jönne segítségére az egyéni alkuvásnál.

Hogy röviden fejezzük ki magunkat, a munkásegyleti mozgalom megorvosolja a pusztán ösztönszerű életmódi színvonal mindezen hiányait. A színvonalat megmagyarázva szabatos és egyforma munkafeltételekké, az összejátszás minden tagjának megadja azon határozott és azonos minimumot, amelyre kell törekednie, és azt a szabatos mértéket, amelyhez hozzá kell mérni a munkaadó minden új javaslatát. Aki elolvasta a mi részletezésünket azon kidolgozott szabványos munkabérek és darabáru lisztákról, azon skálákról, amelyek megállapítják a dologórakat és korlátozzák a túlidőt és a külön szabályzatokról a közegészségügy és biztonság tekintetében, amelyek együttesen alkotják a munkásegyleti szabályzatok egészét, tudja méltányolni, hogy mily buzgósággal és kitartással végezték el a munkásegyletek azt a dolgot, amely által aztán megadták a bér munkások minden osztályánál az életmódi színvonalnak a nélkülözhetlen szabatosságot. És hogy ha áttérünk a munkásegyleti mozgalom szabályzatairól annak jellegző módszereire, most már láthatjuk, hogy mily pontosan vannak ezek arra berendezve, hogy a bér munkások ösztönszerű vé-

dekezésének többi hiányait orvosolják. A kölcsönös biztosítás módszere útján, a legnagyobb szükségben levő munkás, aki különben az egész helyzet leggyengébb része volna, megvan szabadulva a maga különös szükségeinek nyomásától és ép oly jó állapotba helyezve, mint társai, hogy ellentárhasson a munkaadó támadásainak. A közös pénztárról való gondoskodás képesíti tényleg az összes tagokat egyaránt, hogy felállítsák munkájuk eladásánál azt, amit a közgazdák „tartalékárnak” neveznek. Így a védőbástya egyformán erőssé tétetik az egész vonalon. De a kölcsönös biztosítás módszere egy lépéssel tovább is viszi a védelem gyengébb részeinek ezen megerősítését. A jó években megtakarított pénz, amikor a munkán kívüli segély kevés mértékben vétetik igénybe, arra használtatik fel, hogy segíyezze a tagokat rossz üzlet idején, amikor a nyomás a legnagyobb. Így a védőbástya különösen megerősítettik az előre törő dagály ellen. A közös alkuvás módszere a támogatásnak egy új fajtát hozza magával. Hogy ha a szerződés feltételei nem egyenként az érdekelt egyes munkásokkal állapíttatnak meg, hanem az általok felállított ügynökök közbejöttével közösen, egy további védgát állíttatik fel a munkaadó útján nyilvánuló nyomás és a bérmunkások ügyetlensége és tudatlansága közzé. A közös megállapodások kötése nemcsak kizárja, amint kifejtettük, az egyes munkások, egyes cégek vagy egyes vidékek külön követelményeinek befolyását, de azonfelül megadja a szövetkezett kézi munkásoknak a hivatásos szakértő megbecsülhetetlen segítségét, aki az üzlet ismeretében és az alkura való képzett minőségében még magának a munkaadónak is felette állhat. A közös alku rendszerének megvan az a további előnye is a pusztán ösztönszerű megélhetési színvonalra való támaszkodás felett, hogy a feltételek gyorsan felemelhetők úgy, hogy hasznot lehessen húzni bármely időben emelkedő nyereségből, és végtelenül úgy alkalmazni, hogy a folytonos változó ipari állapotok követelményeivel összhangban legyen. Végezetül a törvényi becikkelyezés módszere, – amelynek a munkások által való felhasználása az önkéntes szervezkedés magas fokát kívánja meg, és minde-

nekfelett fizetett hivatalnokok szakértő, hivatásszerű testületét – feltétlenül biztosítja az életmód színvonalának egyik elemét a másik után, befoglalta azokat a mi gyári törvényhozásunkban és így megerősíti a munkások eredeti védbástyáját, az ország törvényének merev bástyafokait adva mellé.

De a munkásegyleti mozgalomnak ily természetű általános leírása, mint egy határozott életmódi színvonal bástyája, amely egy közös pénztár, szakavatott tárgyalók és a törvény védelme által van megerősítve – ámbár jó arra, hogy megjelölje helyét a vásári alkudozásban – mégis nagyon is határozatlan jellegű arra, hogy hasznosan vessék alá a gazdasági bírálóknak. Ezen munka második részében az olvasó elé terjesztettük kimerítő boncolását a brit munkásegyletek által felállított szabályzatoknak, azon módszereknek, amelyek útján törekednek elérni céljaikat, és végezetül azon messze kiható társadalmi politikai szempontokat, amelyek határozzák meg a munkásegyleti világ különböző szakaszainak politikáját. Ezen boncolásnál különbséget tettünk a között, ami általános és a között, ami csak részleges, és mindenekfelett azon elemek között, amelyek mélyebbek és kiterjedtebbek lesznek, és azok között, amelyek enyésznek el fele terjedelemben és erőben. Ami most még előttünk áll, az az, hogy mindegyik csoportnak nyomozzuk ki gazdasági hatását is és így tegyük képessé az olvasat, hogy valamely általános képet nyerjen a mi ipari fejlődésünk eredményeiről, az egykori munkásegyleti mozgalom tényleges tartalmáról ezen országban.

III. FEJEZET.

A munkásegyesületi mozgalom gazdasági jellegvonásai.

A közgazda és az államférfi a munkásegyesületi mozgalmat nem azon eredmények szerint fogja megítélni, amelyeket elért egy bizonyos időben a munkások egy bizonyos részének helyzetének javításában, hanem a nemzet állandó munkaképességére gyakorolt hatása szerint. Hogy ha a munkásegyesületi mozgalom módszereinek vagy szabályzatainak bármelyike azt eredményezi, hogy a termelésre kevésbé munkaképes tényezők vállalkoznak, mint amilyenek volnánk különben; hogy azok a szervezkedésnek alacsonyabb minőségét kényszerítik elfogadásra, mint amilyen volna érvényben nélkülök; és különösen, hogy ha irányzatok az volna, hogy akár a kézi- akár az agymunkások tehetsége csökkenjen és jelleme sülyedjen, az a része a munkásegyesületi mozgalomnak el volna ítélve még akkor is, hogy ha a munkások bizonyos szakaszaira nézve előnyöseknek látszanék is. Ha, megfordítva, bármely munkásegyesületi rendszer és szabályzat úgy találtatnék, hogy előmozdítja a termelés legmunkaképesebb tényezőinek vállalkozását, akár tőke, áru, vagy munka az; ha arra irányul, hogy ezen tényezők szervezkedése jobb legyen, és mindenek felett, hogy ha hatása az, hogy fokozatosan emeli mind az agy-, mind a kézimunkásoknál a tevékenységet és emeli a jellemet; akkor, a tőkésosztály személyi hatalmával való minden látszó ellentét dacára is, helyeselni fogja őket a közgazda, mert a közön-

ségnek, mint egésznek tehetsége emelésére és élvezetkörének tágasbítására hatnak közre.¹

Lássuk először is a munkásegyleti szabályzatokat, mert, ha ezeknek káros hatások van, szükségtelen megfontoltolni azt, hogy mily eszközökkel léptetnek életbe. Dacára annak, hogy technikai részletekben csaknem végtelen változat van köztök, ezen szabályzatok, amint láttuk, két gazdasági elvre vihetők vissza: a számok megszorítása és a közös szabályzás. Az elsőbb csoporthoz tartoznak a régi munkásegyleti javaslatok a segéd tartásra, az iparágból az új versenyzők kizárására és a különös foglalkozási ágban a szerzett érdek tanára vonatkozólag. Az utóbbi csoport a modernbb szabályzatokat foglalja magában, amely közvetlenül megállapítja a szabványos munkabért, a rendes munkanapot és a közegészségügy és közbiztonsági határozott feltételeket.

¹ Itt és mindenütt ezen szakaszban azon feltevésből indulunk ki, hogy kívánatos a közönségre nézve „haladni”; vagyis, hogy tagjai nemzedékről-nemzedékre, folytonosan szélesebb és teljesebb életre jussanak el, kifejtve emelkedett tehetségeiket, és kielégítően magasabb fokú vágyaikat. Amikor tehát rövidség kedvéért használjuk azon kifejezést: a legarravalóbb kiválasztása, mi azt gondoljuk, aki legarravalóbb a társadalmi fejlődés ezen dolgát elvegezni; és ezen kifejezés alatt „működő hozzásimulás” értjük az egyén hozzásimulását tehetségei és vágyai erejének és teljességének növekvéséhez, szemben a visszahanyatlással, ami a tehetségek és vágyak megfelelő csökkenését jelzi. Jól tudjuk, hogy ezen feltevés nem fog általános helyesléssel találkozni. Az egész keleti világ például az ellenkező életbölcsheszetet vallja; az angol ember, úgy mondják, „a boldogságot birtokának szaporításában, a hindu szükségleteinek leszállításában keresi”. És vannak, ha nem tévedünk, sokan a nyugoti világban is, akiknek ellenszenve a modern haladás ellen félig öntudatlanul, abból ered, mert kifogások van oly élet ellen, amely még sokkal mesterségesebb vágyat elegit ki, szaporodó igényekkel lép fel a tehetségekkel szemben. Az ily emberekre nézve az ezen fejezetben foglalt érvelés egy további ok lesz arra, hogy a munkásegyleti mozgalom modernbb megnyilvánulásait elítéljék.

a) A számok megszorításának javaslata.

Van bizonyos értelem, amelyben minden szabályozás, akár törvény, akár közönséges szokás állapította meg, akár a munkaadó hozta be, akár a munkásegylet sürgette, mondható olyannak, amely megszorítja az egy bizonyos foglalkozásba való belépést. Vele jár minden szabállyal, hogy annak keresztülvitele önmagától kizárja mindazokat, akik egy vagy más okból, nem képesek, vagy nem akarnak alkalmazkodni ahhoz. Így az a cég, amely üzleti okokból, megköveteli, hogy alkalmazottaik pontosak legyenek a megjelenésben, vagy tartózkodjanak a dohányzástól és az ivástól munkájuk közben, vagy amely rendszeresen elbocsátja azokat, akik nem képesek egy bizonyos gyorsaságra szert tenni, vagy ismételten hibákat követnek el, ezáltal megszorítja egy bizonyos színvonalon álló magaviseletű vagy képességű munkásnak az alkalmazást. Hasonlóan, az általános munkásegyleti sürgetés a fizetésnek bizonyos szabványa mértékére irányulva egy adott munkamennyiség után, kizárja azon különös foglalkozásból azokat, akiket egyetlen munkaadó sem hajlandó azon az áron szerződtetni. És hogy ha valamely szabályozás, akár a munkaadóké, akár a munkásoké, felvétetik az ország törvényei közé, ez az új gyári törvény magamagától elzár azon munkától, a melyről szól. minden olyan egyént, aki nem akar, vagy nem tud eleget tenni rendelkezéseinek. Maga az ország el lehet zárva bizonyos fajok előtt egy új egészségügyi törvénykönyv által, amelynek, hogy eleget tegyenek, vallások eltiltja tőle. De van egy nagy különbség mind jellegben, mind eredményben azon esetleg megszorító hatások közt, melyeket egy közszabályzat rendel el, amelyhez mindenki szabadon hozzáalkalmazkodhatik, és meghatározott osztályú egyének egyenes kizárása közt, akár alkalmazkodik, akár nem, amelyet egyes szabályzatok tiltanak el, melyek teljesen kizárják az ő belépésüket. A jelen részben pusztán azon közvetlen kísérleteket részletezzük, amelyek az egyes foglalkozások többé vagy kevésbé teljes monopóliumának biztosítását vagy fentartását célozzák.

korlátozván vagy a tanulók számát, vagy kizárván a nem, előbbi foglalkozás vagy inaskodás hiánya folytán oly személyeket, akiket egy munkaadó kész befogadni és akik magok hajlandók dolgozni, teljes összhangban az iparág szabványos feltételeivel.

Az ipari hatályosság álláspontjából a számok megszorítása javaslatának a legszembeötlőbb jellege az a mód, amint az gyakorol befolyást a termelés tényezőinek megválasztására. Hogy ha az állások versenyvizsgák útján töltenek be, mint például az angol közigazgatásban, el van ismerve, hogy a jelöltek számának minden megszorítása, még inkább a jelöltek bárminő korlátozása különös családok, különös osztályok, vagy különböző előfeltételek mellett ajánlkozó személyekre – csökkenti azon minőség átlagát, amely a sikeres versenyzőknél állapítható meg. Ugyanezen következmény folyik mindazon korlátozásból, amely meggátolja a munkaadót abban, hogy üresedésbe jövő helyeit úgy töltsse be mind, hogy a legjobb munkásokat válogassa össze, akárhol találja is őket. A segédek arányának pusztá megállapítása is a munkásokkal szemben ki fog zárni az iparágból néhány olyan fiút, aki esetleg a legtehetségesebb munkás lehetett volna a mesterségben, s aki másként megtanulta volna azt. Ez biztosan bekövetkezik akkor is, hogy ha a szabályozás azt a formát ölti magára, hogy magas belépési díjat követel, vagy a bevételt csupán a mesterek fiaira korlátozza. Még anélkül is, hogy valami korlátozás tétessék a segéd tartásnál, az a követelmény, mikép az iparágba egy meghatározott életkor letelte előtt kell belépni, mivel kizárja azon gyorselméjű kívülállót, aki későbbi éveiben akarja megváltoztatni foglalkozását, szükségképen arra vezet, hogy korlátozza a munkaadó választási körét és ennél fogva a megvédett iparágban a képesség átlagos színvonalát alacsonyabbra szállítsa, mint máskülönben volna az eset. És ha a választás menetének ezen korlátozása káros még a régen létező iparágakban is, világosan még károsabbá válik akkor, amikor a kérdés oly emberek megválasztására irányul, kik egy új gépet kezelnek vagy valamely új szolgálatot látnak el. Mennél korlátozottabb

a terület, amelyről szedi a tőkés ezen új munkásokat, annál alacsonyabb lesz képességök átlagos színvonala. És nem csupán a munkán kívüli munkások hiánya az, ami meggátolja a munkaadót szabadságában arra nézve, hogy helye betöltésére a legarravalóbb munkást találja meg. A munkán kívül maradtak folytonos megléte képessé teheti a munkaadót arra, hogy olcsó munkást kapjon, sőt arra is rásegítheti, hogy általában leszállítsa a munkabéreket; de ezen tartaléksereg versenye kevesebb vagy semmit sem tesz arra, hogy a munkaképességet emelje. Az a tény, hogy egy munkás munka nélkül van, alkalmat ad azon feltevésre, hogy azon pillanatban nagyobb szükségét érez, de arra nem, hogy nagyobb képességgel bír. Kényszeríteni a munkaadókat arra, hogy minden üresedést az iparágban levő munkanélküliek maradvékával töltsse be, ahelyett, hogy a legközvetlenebb alatta álló fokozat legtehetségesebb tagjait léptesse elő, gyakran egyre jár azzal, hogy ők kényszerítve vannak alkalmazni nem azon munkásokat, akik legarravalóbbakká ígérkeznek kifejlődni, hanem azokat, akik már bebizonyították, hogy alatta állanak akár rendszeret, akár képesség tekintetében az átlagnak. Más oldalon, hogy ha a számok megszorítása egész odáig vitetik, hogy csupán egy jelölt jelentkezik mindegyik üresedés betöltésére, minden választás megszűnik, Hogy ha a flint üvegekészítők és selyemkalaposok szabályzatai feltétlen általánosságban keresztülvitettek volna, ezen iparágokban mindegyik munkaadó kényszerülve látta volna magát, hogy ha a telepén üresedés állott be, hogy vagy elfogadja a munkásegylet által megjelöltet, bárminő is legyen jelleme vagy tehetsége, vagy teljesen betöltetlenül hagyja a helyet.

És amíg azon személyek minden korlátozása, akikből töltendő be az üres hely, ártalmasán csökkenti az újoncok minőségét, ugyanazon befolyás megrontja a már az iparágban levő munkásokat is. Hogy ha egyszer köztudomássá lett, hogy a mesternek nincs lehetősége jobb munkásokra szert tenni, hogy választása az iparágban levő munkanélküli maradvékra van korlátozva, az „átlagos érzéki ember”

hajlandó sokat elengedni abból, ami munkaképességét, sőt épen magaviseletének rendességét is sarkantyúzza. Azon iparágaknál, ahol a számok korlátozásának jelszava gyakorlatilag életbe van lépve, a munkaadó rendszeren leszámol a rendetlenség, gondatlanság és munkaképtelenség nagyobb fokozatával létező munkásainál, mint tenné akkor, ha képes volna szabadon előállítani egy tanulót vagy egy segédet egy jobban fizetett helyre.

Amit nem ismernek fel ily általánosan, az, hogy azon iparágaknál, amelyekben a munkások képesek a számok megszorítása jelszavát tényleg életbe léptetni, magok az agymunkások is kevésbé válogatottak és hasonló módon nélkülözik a munkaképesség sarkantyúját. Az oly teljesen szervezett és régi modorú iparágakban, mint az üvegfűvás és a kézi papírgyártás, a számok korlátozásának politikája oly hatályosan keresztül van vive, hogy azon tőkésék, akik amikor az üzlet jól megy és a nyereség nagy, új telepeket akarnak létesíteni a régi telepekkel való versenyzés céljából, tényleg megakadnak azon nehézségen, hogy nem akadnak megfelelő mennyiségű képzett munkásra. Ennélfogva ezen régi modorú családi vállalatok, álmos kezeléssel és elavult felszerelésekkel, úgy találják, hogy a munkásegyesületi szabályozások tényleges védőeszközök a verseny ellen. Ez gyakran el van ismerve a mesterek és a munkások közt folyó tárgyalások során. Például 1874-ben a kézi papírcsinálók szószólója az ő egyesülete megszorító szabályzatainak ezen valószínű hatását úgy állította oda, mint egy okot arra, amiért a munkaadók adhatnak nekik jobb. feltételeket „Hogy ha – így szólott – a munkásoknak jó bérök van, a mesterek rendszerint nagy nyereségeket érnek el, és ezen nagy nyereségek ösztönöznek arra, hogy új tőke özönöljön be egy iparágba. Ha azonban a munkásoknak korlátjuk van a munkakínálat ellen, tekintet nélkül arra, hogy milyen nagy a nyereség, új tőke nem jöhet be, mert hogy ha valaki új malmot állít is fel, nincs munkása, akikkel dolgoztasson. Ennélfogva a munkakínálatot korlátozó szabályzat két irányban döntő. Ami a mi helyzetünket ezen iparágban

illeti: mi olyanok vagyunk, mint egy zárt testület . . . Nagy ösztönzés volna a tőkének bejönni az iparágakba, ha kaphatna munkást, de ... a mi szabályunk és szabályzataink szerint, a verseny megvan kötve.”^x

A fogyasztó szempontjából, a munkások részéről a számok korlátozása ezen jelszavának használata és az, hogy ők zárt testületet képeznek, első pillantásra egyformának látszik egy tőkés ring vagy trust felállításával. Mind a két eljárás azt célozza, hogy hasznos monopóliumot teremtsen azok javára, akik már az iparágban vannak, az új verseny-

¹ Arbitration on the Question of an Advance in Wages. ... Rupert Kettle, Q. C. választott bíró (Maidstone, 64. 1. 1874).

Úgy látszik, hogy hasonló viszonyok uralkodtak Franciaország korábbi gyári iparában, a II. Henrik által (1550. körül) létesített fellendülés után. A tizenhetedik század vége felé a papírmalmok, szőnyeggyárak és tükörgyárak munkásairól azt mondják, hogy erős, bár nem jogosított testületeket képeztek, amelyeket a munkaadók támogattak, és amelyek kizárólag a munkások fiaiból és vejeiből szedték az újoncokat, úgy, hogy tényleg egy öröklő monopóliumot képeztek. A papírkészítők oly hatalmasak voltak, hogy különös megtorló törvényeket szereztek az iparág javára 1793-ban és ismét 1796-ban. Du Cellier: *Historie des Classes Laborieuses en France* (Paris, 1860.), 259., 260., 334. 1.; és a papírcsinálókat illetőleg, C. M. Briquet cikkei a *Revue Internationale Sociologique*-ben, 1897 márciusán.

Az új tőke ezen kizárásánál, és az ebből folyó azon körülménynél, hogy a munkaadók által a legalkalmasabb kiválasztásának folyamata meggátoltatott, jövünk reá a termelés megszorításának politikája ellen való azon alapkifogásra, amelyet a munka állandóságáról szóló fejezetünkben részleteztünk. Amint kifejtettük, lehetetlen a munkásegyletnek, saját magok bármely módszerével vagy szabályozásával, korlátozni az összes termelést. De a munkaadók meg tehetnek, és alkalmilag meg is tesznek ily korlátozást az érdekelt munkásegylet közreműködése mellett vagy anélkül. Amennyiben ez úgy jön létre, hogy új tőkés vállalat létesítése megakadályoztatik vagy nehezé tétetik, az egyúttal csökkenti az iparág munkaképességét, mert gátolja az arra nem valónak ki-
kűszöbölését a munkaadók között.

zók kizárása útján. De van egy fontos különbség a munkások monopóliuma és a tőkéséké közt, azon ipari szervezet minőségénél, amelyet létesítenek, és azoknak hatásánál a termelőképességre. Egy sikeres trust elveszíti ugyan a javításokra való azon ösztönzést, amely a többi versenyzőekkel folytatott szabad küzdelemből ered. Más oldalról azonban csökkentés nélkül fentartja és szabad játékot ad a nyereségre dolgozó rendes ösztönének, hogy tovább is növelje üzletét és nyereségét. Mindaddig, míg a tőke további nevelése azzal biztat, hogy nagyobb nyereséget ad, mint amit a bankár vagy kötvénybirtokos fizet érte, a tőkés trust mindig igyekezni fog szaporítani termelését, és arra, hogy a lehető legjobb javításokat megtegye gyártásmódján. Még a legfeltételebb monopólium birtokosai sem képzelik, hogy kifizetné magát terményeik árát úgy felemelni, hogy az eladásai mennyiségét jelentékenyen leszállítsa; sőt rendesebben, mint ahogy ez volt az eset a Standard Oil Gompanynál,¹ abból csinálnak előnyt, hogy tényleg leszállítják az árakat a kereslet ösztönzése céljából. Minden esetben folytonosan törekednek arra, hogy a legtehetségesebb agyakat hozzák be a Trust szolgálatába, mint szintén arra is, hogy a legjobb gépeket és a legutolsó találmányokat használják fel; mert a termelés minden olcsóbbítása, ami csak lehetséges, teljesen az ő saját hasznokat növeli. Ennélfogva bármennyire nagy és aránytalan legyen is a Trust birtokosai által nyert jövedelem, bármennyire önkényes és zsaroló legyen is az a társadalmi hatalom, melyet gyakorol, ezen tőkés monopóliumnak mindenestre megvan az a gazdasági előnye, hogy a termelés tényezőit úgy válogatja össze és úgy szervezi, hogy termelvényei mindig csökkenő költségen állíttassanak elő. A munkások egy szoros testületének, ezzel szemben, nincs semmi érdeke abban, hogy nagyobbítsa üzletét. Az egyes munkásoknak, akik a monopóliumot élvezik; csak saját magok munkaereje van meg, amit eladnak, és ennélfogva érdekök az, hogy az

¹ Lásd *Wealth Against Commonwealth*: Henry D. Lloyd (London, 1894.); E. von Halle: *Trusts*.

ő határozottan korlátozott termelésekért cserében oly magas árat kapjanak, amint csak lehetséges. Ha képesek arra az ár emelése által, hogy ugyanazon jövedelmet kevesebb órai munkáért megkapják, tényleg ki fogja magát fizetni nekik, hogy a világ keresletének egy részét kielégítetlenül hagyják. Nem nyerhetnek semmit, ha olcsóbbá teszik a termelés menetét és tényleg veszíthetnek csak a szervezetben való minden oly találmány vagy javítás által, mely képesít arra, hogy terményeik kevesebb munkával állíttassanak elő. Röviden minden változtatás ellenszenves lesz nekik, mert egy szokás megváltoztatást, új erőfeszítést és semmi pénzbeli nyereséget nem hoz magával. Inkább, semmint lemondjanak a lehető legnagyobb egyéni munkabérről, még az is kifizetné nekik magát, hogy ha egyáltalán megszüntetik az újoncok felvételét és fokozatosan felemelik áraikat, amint tagjaik egymás után kihalnak, míg csak az egész iparág el nem tűnik. Eddig a számok megszorításának gondolata teljesen ártalmasnak tűnik fel az ipari hatályosságra. Azonban van egy fontos hatás az ellenkező irányban. Hogy ha minden szabályozás hiányában, a munkaadók szabadok minden gát vagy akadály nélkül a legjobb alkut kötni meg az egyes munkásokkal, amire képesek, a lakosság egész osztályai, férfiak, nők és gyermekek, kénytelenek lesznek oly feltételek mellett élni és dolgozni, amelyek komolyan ártalmasak egészségükre és ipari munkaképességükre. És ez nem csupán tapasztalati következmény a szabályozatlan gyárrendszer történetéből és a kiszipolyozott iparágak egykori tényeiből. Most már elméletileg is be van igazolva, amint láttuk a közgazdák ítéletéről szóló fejezetünkben, mikép a „teljes verseny” és teljes mozgékonyság mellett egyik foglalatosságról a másikra, a munkabérek általános színvonala arra törekszik, hogy ne legyen több, mint „a legszélső munkás további munkájából vett tiszta haszon,” aki éppen határán van annak, hogy egyáltalán ne kapjon foglalkozást. A számok megszorításának javaslata szembeszökőleg képesíti az előjogot nyert bentlevőket arra, hogy jobb alkut kössenek munkaadóikkal – azaz, hogy törekedjenek jobb egészségügyi fel-

tételekre, rövidebb és szabályosabb munkaórákra, és mindezek felett oly munkabérre, amely családjaikat és őket magokat az élelem és ruházat kielégítőbb fedezetével látja el. Bármennyire helytelen legyen is az a jelszó, amivel az életmódnak magasabb színvonala biztosítatik, nem lehet kétség a felett, hogy az maga magában, képessé tesz az ügyesség, magaviselet és általános munkaképességnek sokkal magasabb fokára, mint a hosszú munkaórák, egészségtelen környezet és a pusztá megélhetési munkabérek, amelyek még mindig gyakorlatban vannak a nem szabályozott iparágakban. Ily esetben a számok megszorításának jelszavának előnyére el kell ismernünk, hogy az közvetve megelőzi a bajt, és hogy egy bizonyos emelkedését hozza magával a munkaképességnek, mint épen ellentéte a javításra való hajlam egyenes meggyengítésének, amelyet részleteztünk. Így könnyű dolog megvádolni az üvegcancsókészítőket, hogy kárára voltak iparágoknak a számok szigorú korlátozása által. De ők könnyen válaszolhatják azt, hogy maga az, mikép a technikai ügyesség azon magas színvonala, amelylyel bírnak, megtartassék, attól függ, hogy ők megtarthatják az életmódjuk magasabb színvonalat; hogy a szám megszorítása jó eszköz volt arra, mikép ezen magas színvonalokat képesek legyenek fentartani; és hogy e nélkül, az ő egész szervezkedésük szétporlott volna, az ő darabszámáru-listáikat semmivé tette volna az egyénekenkénti alku, és hogy ők magok is lesülyedtek volna az iparág jelen kitagadottainak alacsony színvonalára, azon képtelen és szervezetlen munkásokéra, akik koplalási béreket tudtak csak szerezni, pincékben és lyuk-boltokban csinálva a legközönségesebb fajú orvosságos üvegeket. Ennek meggondolása volt az, ami odavezette J. S. Millt, hogy kijelentse, mikép az ily „részleges munkabéremelést, hogy ha az nem a munkásosztály többi részének rovására nyeretik meg, nem kell úgy tekinteni, mint valami bajt. Igaz, hogy a fogyasztónak meg kell fizetni érte, de az áruk olcsósága csak akkor kívánatos, ha annak oka az, mikép előállítások kevés munkába kerül, és nem akkor, amikor oka az, hogy a munka rosszul fizettetik

meg. Ha ennél fogva nem remélhető semmi javítás sem a munkásosztályok állandó viszonyaiban, egy részöknek, bármily csekély legyen is az, sikere abban, mikép béreiket összejátszás folytán képesek a piaci ár felett tartani, bizonyára megelégedést kelthet csak.”¹ Ennél fogva azoknak szempontjából, akik a számok megszorítását úgy tekintették, mint az egyedüli eszközt arra, hogy a munkabérek bármiképp is a megélhetési színvonal felett tartassanak, nem volt semmi kifogása sem egy oly munkásegylet ellen, mely ezen rendszert fogadta el arra, hogy megmentse tagjait attól, hogy az általános ingoványos talajon elsüllyedjenek. Azon ötven év alatt, amely követte az összejátszásról szóló törvények eltörlését, a munkásegyleti tagoknak szünetlenül azt mondták, hogy „a munkások összejátszásai . . . mindig sikertelenek fentartani a munkabérek egy mesterséges színvonalon, hacsak nem korlátozzák a versenyzők számát is.”¹ Amikor a flint üvegekészítők és szedők, a papírkészítők és a gépészek elfogadták a szigorú segéd tartási szabályzatokat, mint az ő munkásegyleti felfogások egyik fő jelzőjét, amennyiben csak ezen egyedüli eszközt fogadták el védelmezni az ő aránylag magas megélhetési színvonalokat a szükségtelen lehanyaglásától, és fentartani sértetlenül az ő aránylag magas színvonalú ipari képzettségüket, ők akkor csak a közgazdaságtan akkor folyamatban levő tanítását vették alkalmazásba.

Hogy összefoglaljuk: a számok megszorításának tanácsa, az által, hogy folytonosan nehezíti a legképesebb kézi munkások és vállalkozók szabad kiválasztását; az által, hogy mindkét osztályból kiirtja a túlhaladástól való félelem által

¹ J. S. Mill: Principles of Political Economy, V. könyv XL fejezet §. 5., 564. 1.

¹ J. S. Mill: Principles of Political Economy, II. könyv, XIV. fejezet 6. §., 223 1., az 1869-i kiadásban, lásd szintén a 229.1. »Minden sikeres összejátszás a munkabérek fentartására a versenyzők számának megszorítására irányzott törekvéseknek köszöni sikerét”.

okozott előhaladási ösztönt; az által, hogy gépiessé teszi a gyártás módját és megszorítja a termelést; és az által, hogy állandóan gátolja az iparág újjászervezését a legjobb alapokon, a termelőképesség színvonalat köröskörül leszállítja. Más oldalról összehasonlítva „a teljes versenynyel”, megvan azon gazdasági előnye, hogy egyes családokat, fokozatokat vagy osztályokat elkerít az általános sülyedés elől, és így megtartja a közönségnek ezen kedvezményezett csoportokban, egy oly mennyiségét az ipari hagyományoknak, egy oly magas színvonalat a különleges ügyességnek, és egy oly fokát a fizikai egészségnek és általános értelmességnek, aminő nem érhető el pusztán megélhetési munkabérek mellett. Ha hát választani kellene a verseny teljes szabadsága és egy hatályos, bárha mérsékelt igénybevétele közt a számok megszorítása jelszavának – például a lancashirei szabályozatlan gyármunka között egyik oldalon a jelen század kezdetén, és a középkori mesterember céh között a másik oldalon, – a modern közigazda sokáig haboznék, mielőtt a régi módszer teljes elhagyását javasolná.

Szerencsére mi megvagyunk kiméivé ezen nehéz választástól. Elsősorban, a számok megszorítása elvének hatályos használatbavétele most már nem gyakorlati. Az iparágba való belépés és az iparághoz való jogról szóló fejzeztünkben láttuk, hogy mily csekély és mily csökkenő azon munkásegysületi kisebbség, amely még mindig ezen módon akarja életmódja színvonalat megvédelmezni. A tőke folyton növekvő mozgékonyasága és az ipari gyártásmódok folytonos változatai lehetetlenné teszik a foglalkozások legnagyobb részében bármely megszorítását a munkára való bocsátásnak a kölcsönös biztosítás vagy közös alkuvás módszerei mellett. A szerzett érdekek tana ellen folyton növekvő ellenszenv napról-napra reménytelenebbé teszi, hogy a törvényi becikkelyezés rendszere után állíttassék fel vagy tartassék fent bármely korlátozás az illetékes egyén azon szabadsága felett, hogy megtegyen bármely dolgot, amire ő tényleg jobban képes, mint azok, akik eddig elvégezték azt. Így csakis aránytalanul kis része a munkásegysületeknek az, amely

tényleg képes korlátozni azon személyek számát, akik a munkára jelöltek lesznek az ő foglalkozásaikban. Igaz, hogy a munkásegyleti világnak, amint láttuk, még mindig nagy szakaszai ragaszkodnak az ósdi felfogáshoz. A szedők, a gépészek, a vasöntők, a gyári cipő- és csizmakészítők és sok kerületben az építőiparok egyik vagy másik csoportja több vagy kevesebb szigorúsággal korlátozza minden egyes telepen a fiútanulók számát. Ezen szabályzatokat azonban csak oly kerületekben vagy telepeken lehet keresztülvinni, amelyek felett a munkásegyleteknek rendkívüli hatalom van, és teljesen eredménytelen oly telepeken, ahol munkásegyleti munkást nem vesznek igénybe, és oly kerületekben, ahol a képzett munkások csak részlegesen vannak szervezve. Ennélfogva, amint már reámutattunk az iparágba való belépésről szóló fejezetünkben, ezen munkásegyletek a magok segéd tartási szabályzataikkal, nem korlátozzák a jelöltek számát a munkára; pusztán arról gondoskodnak, jelentékeny költséget okozván ezzel önmaguknak, hogy a fiúk kiképeztesse az iparág legkevésbé képzett osztályában is; bevezettesse ipari pályákra a legrosszabb munkaadók és a legközönyösebb munkások által; és – hozzáadhatjuk – felneveltesse a settenkedők érzelmeiben és hagyományaiban, nem pedig a jó munkásegyleti tagokéiban. Bármily előnyöket is véljünk, hogy származnak e rendszeres és sikeres számmegszorításából, ezen jelszó részleges és csalékony alkalmazása a modern munkásegyletek részéről, úgy hisszük, gazdaságilag ép oly hátrányos az ő saját tagjaik stratégiai helyzetére nézve, mint amint hátrányos a közönség többi részének érdekeire nézve.

Sokkal hatályosabb volt a munkásegyletek nagy többséget rávenni arra, hogy megváltoztassa eljárását, azon felfedezés – merev ellentétben J. S. Mill határozott állásfoglalásával, – hogy ők képesek sikeresen fenntartani egy magas életmódi színvonalat, hogy ha kizárólag a közös szabályzat alapján állanak. Így a gyapotfonók egyesült társasága vagy a northumberlandi bányászok kölcsönös

bizalmas egyesülete – oly szervezetek, amelyek egy egész nemzedéken keresztül sikeresen fentartották aránylag jó munkabéreiket és rövid munkaóráikat a közegészségi és biztonsági színvonal magas volta mellett – sohasem avatkoztak bele a munkaadók szabad válogatásába a munkások között, akármilyen volt is azok előélete, hogy betöltsék a magok iparágában megürült helyeket. A gyapotfonók esetében a munkásegyesület, mint láttuk, egyenesen követeli, hogy legyen mindig tízszer annyi tanuló, mint amennyi szükséges az iparág fentartására. Amennyiben az ezen iparágakat szabályozó közszabályzatok törvényerővel bírnak, ezt könnyen meg lehet érteni. A számok szabályozásának jelszava semmi módon sem növeli meg egy munkásegyesület képességét egy törvény meghozatalára vagy a létező törvény merev alkalmaztatására; ellenkezőleg, arra irányul, hogy ez az erő csökkenjen. A számok minden sikeres korlátozása szükségképen megszorítja a kérdésben levő iparág terjedését és így csökkenti azon választóterületet, amely felett uralkodik, míg a szoros monopólium fentartása a kizárt rokonszenvét elidegeníti. Még szembeszökőbb az a tény, hogy gyakorlatban soha sem szokott a közös alkunál a közös szabályok megtartása ellen érvényesülni az, ha a nép nagy száma szeretne bejönni az iparágba, sőt még az sem, ha egy nagy csoport jelölt jelentkezik minden üresedésbe jött helyre. Ezen különös tünény megmagyarázása a közös szabályzatok jelszavának gazdasági jellegében leli magyarázatát.

b) A közös szabály javaslata.

Kellőleg kifejtettük a szabványos munkabér, a szabványos nap és a közegészség és biztonságról szóló fejezeteinkben, hogy a közös szabályzat javaslata, a munkás szempontjából, mindig azon minimumnak kierőszakolása, amely alá egy munkaadó sem szállhat le, és sohasem azon maximumé, amely felett, ha neki úgy tetszik, nem ajánlhat jobb feltételeket. Különösen szembeszökő az ott, ahol a közös

szabályzatot a törvény rendeli el. Azon munkaadó, aki egy vagy más ok miatt azt óhajtja, hogy műhelyeit a legtisztességesebb fiatal nőekkel töltsen meg, nem szorítkozik azon már most is magas fokára a kényelemnek és illendőségnek, amelyet a gyártörvény megkövetel; utána fog nézni, hogy a dolgozó szobák kedvesek, melegék és világosak legyenek; gondoskodni fog, hogy legyenek ebédelő és ruhaszobák, meleg víz, szappan, törülköző, mentesen a szokásos bosszantó díjaktól; gondoskodni fog, hogy lehetetlenné tegye a munkavezető minden apró zsarnokoskodási alkalmát; és törekedni fog arra, hogy a kellemes előzékenység szelleme hassa át az egész telepet. Hogy ha a munkásegyletnek kell keresztül kényszeríteni a közös szabályzatot a kölcsönös biztosítás vagy a közös alku útján, az sohasem emel kifogást, ha egy munkaadó úgy csal jobb munkásokat az ő telepére, hogy a szabványos munkabér felett levő fizetést fogad el; hogy ha nyolcórás munkanapot állapít meg; vagy ha azt ígéri, mikép az egész munkabért megfizeti a szünnapok és gépmegállások idejére is. Egy közös szabályzatnak maga a felállítása, még akkor is, ha nem tesz többet, csak határozottá és egyformává teszi azt, ami eddig is átlagos és gyakorlatban levő, vagy méltányos feltétele volt az iparágak, már az által meghozta azt a lélektani hatást, hogy az átlagost minimálissá változtatja át, és ezáltal hallgatólagosan felállít mind a munkaadók, mind a munkások szemében egy új középezt az iparágban meglevő legjobb és legrosszabb feltételek között.¹

A közszabályzati eljárás a legélesebb ellentétben áll mindabban, ami a termelési tényezők megválogatását illeti,

¹ A munkásegyleti felfogás és gyakorlat a szabványos munkabér tekintetében, aligha szükséges mondani, a túlsó végleten áll szemben a középkori gyakorlattal, mely törvénnyel állapította meg a munkabért, amelytől eltérni mindkét irányban egyenlően bűnnek tartott. Nincs semmi hasonlat egy minimális munkatérnek megállapítása és egy maximális munkabér megszabása közt a gazdasági eredmény tekintetében.

gazda szempontjából, aki a nemzeti munka legnagyobb teljesítőképesség biztosítására irányozta tekintetét, azt a közszabályzati eljárásának nagy előnye gyanánt kell elismerni, hogy az szorítja a munkaadót, amikor üres helyeit választás útján tölti be, hogy mindig arra törekedjék, miután nem képes olcsó munkát kapni, az általa fizetett áron, nagyobb erőt és ügyességet, a józanság és pontos megjelenés nagyobb mérvét, és a felelősség és kezdeményezés emeltebb képességet megkövetelni.¹

De a közszabályzati eljárásnak merev megkövetelése többet tesz, mint egyszerű állandó ösztönzés arra, hogy a munkára a legarravalóbb ember választassák ki. Az a tény, hogy a munkaadó elméje mindig arra van irányozva, mikép a lehető legjobb munkásokat szedje össze, hallgatólagos és észrevétlen módon visszahat a bérmunkásokra is. A fiatal munkás, jól tudva, hogy nem képes előmenetelt biztosítani a munkánál, ha rosszabb eredményeket tud felmutatni, mint a színvonal, arra törekszik, hogy jó jelleme,

lönös nemű munkára, a teljesítő képesség megköveteli, hogy gyenge ne alkalmaztassák mindaddig, míg minden arravalóbb ember nem kap teljes munkát. Azon feltett eset, amely szerint míg a közönységben minden arravaló munkás teljes munkában áll, mégis van némi ki nem szolgált kereslet, de nem elég arra, hogy érdemes volna a szélén levő öreg embernek vagy rosszabb munkásnak a szabványos munkabért megfizetni, a casuistikára hagyható. Azon szükséges gondoskodást, mely mind az időlegesen munkán kívül állóra és az állandóan munkaképtelenre terjesztendő ki – és eme kérdést nem a szabványos munkabér keresztülvitele teremtette – ezen fejezet egy további részén fogjuk tárgyalni.

Du Cellier (*Histoire des Classes Laborieuses en France*, Paris 1860) elbeszélvén azon nagy strikeokat, amelyek uralkodtak az egész Franciaországban az 1791 év tavaszán (320, 321. l.) megjegyzi, hogy a szabványos munkabér hatása tényleges előnyt adott a munkaképes munkásnak a képtelen felett. 1860-ban a legtöbb író azt látszott feltételezni, hogy célja az volt, mikép a rest és képtelen munkást egy színvonalra helyezze szorgalmasabb versenytársával.

technikai ügyessége és általános értelmessége által ajánl-tassa magát. E szerint a közös szabályzat mellett nem csu-pán állandó kiválogatása van biztosítva a legmunka-képesebb jelölteknek, de egyúttal tényleges ösztönzés is van szolgáltatva az egész osztálynak, hogy folyvást munkaké-pesebb legyen.¹

Itt értünk el azon különlegesség megmagyarázásához, amelyre már utaltunk, hogy nevezetesen a gyakorlatban úgy találtatott, mikép nem áll szemben a közös alku útján való fentartásával a közszabályzatoknak az, hogy a nép nagy száma szeretne belépni az iparágba. Hogy ha egy lan-cashirei gyártulajdonos vagy egy northumberlandi kőszén-tulajdonos, a munkát keresők nagy száma folytán kísértet-be jön arra, hogy egy új gyapotfonót vagy kőszénbányászt bármely más feltételek mellett, mint amelyek szokásosak az iparágban beállítson, a telepén levő összes többi fonó vagy bányász rögtön bejelentené felmondását és esetleg egy tes-tületben elhagyná az ő szolgálatát. A munkabérekben vagy más szabványos feltételekben semmi uzsoráskodás nem kár-pótolná az ilyen munkaadót azon veszteségért a munkaké-pességben, mely vele járna azzal, hogy egész csoportját a fonóknak vagy kőszénvágóknak egyszerre tapasztalatlan munkásokkal kellene helyettesítenie. Mennél nyíltabb egy iparág és mennél vonzóbbak ezen szabványos feltételek, annál biztosabb az, hogy a munkaadók gazdaságilag lehe-tetlennek találnák a már munkában levő munkások egész

¹ Az ellenkezőre mutattak reá sokszor azok, akik a dolog-házon kívüli segílyt, kritikátlan jótékonytságot és esetleges munka befolyását tanulmányozták. Az a tény, hogy egy bizonyítvány nél-küli, vagy rendetlen szokású ember oly könnyen bemehet esetleges dockmunkásnak, mint a lehető legjobb bizonyítványokkal ellátott munkanélküli munkás, helyesen tekinthető úgy, mint ami demora-lizáló hatással van az összes londoni munkára. Ha a docktársasá-gok kötelezve volnának mondjuk huszonnégy shillinget adni heten-ként minden munkásnak, aki belép szolgálatokra, egyszerre megke-zdenék csak azon embereket válogatni ki, akiknek pontos megjelené-sökre és hűséges szolgálataikra aztán biztosan számíthatnának.

testületének szolgálatait egyszerre nélkülözni.¹ Ahol a munka minimális feltételei meg vannak állapítva és egységesek, a verseny azt az alakot ölti magára, hogy emeli a minőség színvonalat, és ahol ezen minimális feltételek aránylag magasak, a sikerrel versenyzők, akik egy csomó ajánlkozó közül választatnak ki, egy igen válogatott osztálylyá lesz, amelyet lehet egyéenként újjakkal helyettesíteni, de nem lehet egyszerre másokkal helyettesíteni. A közszabályzat fokozatos emelkedése, az által, hogy állandóan a legarravalóbb kiválasztásának ad tér, ily módon a munka fokozatos szakszerűsítésére vezet, amely egy külön csoportot teremt a magok saját életmódi színvonalokkal és testületi hagyományokkal, amelyeket minden újon belépő szívesen fogad el magáénak. Ha képzelünk egy oly közönséget, amelyben mindegyik iparágnak meg van a maga különálló jellegzetes közszabályzata, ott a munkások stratégiai ereje független lesz az ipar megválasztására gyakorolt minden megszorítástól. A munkaadók minden iparágban szabadok lesznek hogy választani ki a saját munkásaikat, ahogy nekik tetszik, de képtelenek lévén leszállani a minimális bérek alá, vagy más módon lesülyeszteni a munkafeltételeket, gazdaságilag kényszerítve lesznek a lehető legjobb munkásokat választani a kívánt munka mennyiségéhez képest, hogy képesek legyenek kielégíteni a fogyasztók igényeit. Egy újonnan belépő munkás hasonlóul szabad fog lenni elfogadni bármely oly állást, amit megkap, bármely iparágban, amit választ, de mivel nem lesz alkalom arra, hogy egy jobb »embert nélkülözzön oly formán, hogy az általa végzett munkát leszállított munkabér mellett rosszabb módon végeztette, gazdaságilag kényszerítve lesz arra, hogy azon külö-

¹ Innen származik, hogy a lancashirei gyapotfonók közt előforduló ritka, de általános munkaszünetek nem igen igényelnek rábeszélést. A munkaadók tudják, hogy nekik ugyanazon munkáscsoportot kell visszafogadniuk, és ennél fogva nem nyitják meg gyáraikat, amíg csak szegeletre nem jutottak velők. Ugyanaz mondható a köszénbányászokról is minden jól szervezett kerületben.

nős foglalkozásba menjen át, amelynél a kereslet és az akkor létező különös tehetség adott kínálata mellett, az ő további munkája a hasznosság legnagyobb hozadékát fogja termelni.

Az, hogy a közönséges minimális munkabér fentartása, maga magától, gépiesen fogja a szolgálat minőségét javítani, sok olvasó előtt különösnek fog látszani. Mégis minden más esetben a verseny elterelésének ezen erdménye a gyakorlati közgazdák előtt egy elfogadott igazság. Hogy ha egy középosztálya kormányzótestület – egy városi tanács vagy egy vasúti társaság például – keres egy középosztályi! hivatalnokot, legyen az doktor vagy építész, gépész vagy vezérigazgató, különbség nélkül a minőségre fekteti az egész versenyt, elvágva attól az ár kérdését. Az üzletemberek gyakorlati tapasztalata megtanította őket arra, hogy oly doktort vagy vezérigazgatót szerződtetni, aki a legalacsonyabb tiszteletdíj mellett is kész jönni, veszedelmes üzlet volna. Ennélfogva először mindig megállapítják a fizetést, amit ajánlanak, megállapítva az összeget azon különös társadalmi fokozat életmódi színvonala szerint, amilyent akarnak megszerezni és aztán kiválasztják azt a legjobb jelöltet, aki azon tiszteletdíj mellett felajánlja szolgálatát.¹ Sőt a megállapított árnak ugyanezen hatása vehető észre még az áruk eladásánál is, ámbár itt az árak megállapítása ritkán mentes a monopólium valamely elemétől. Hogy ha az áruk versenyző termelői akár szokás, akár egyetértés folytán elvannak zárva attól, hogy egymást áruiuk árában versenyezzék le, minden tehetségüket arra fordítják,

¹ Érdekes megjegyezni, hogy az a javaslat, amelyet egy köztestület munkástagjai, kiknek nincs még tapasztalatok, gyakran tesznek meg, hogy nevezetesen képtelenség megajánlani a szokásos magas tiszteletdíjat egy agymunkás állásnak, amikor van elég ember, aki kész megtenni azt a dolgot kevesebb pénzért, mindig neveltségnek tartatik az ő középosztályai társaik részéről, – és, a munkásegylet! tagoknak önmagoknak érvelése szerint is, helyesen, – mint amely egy „garasban bölcs, forintban esztelen” politika.

hogy egymást a minőség terén szorítsák le. Innen van az a tény, hogy a reggeli lapok elfogadott ára az egyesült királyságban már régóta egyenlő módon egy penny, és az semmi módon nem korlátozza a versenyző kiadók közt a versenyt. Amit tesz, az az, hogy összeszorítja a nyomást azon küzdelemre, mikép egymást felülmúlják a nyomás és papír kiválóságában, a hírek gyors és kizárólagos összeszedésében, az irodalmi styl szépségében és a vonzóerő minden más formájában. Annyira erős ezen ösztön a vasúttársaságoknál, hogy dacára annak, miszerint a versenyző vonalak számában szoros korlátozás áll fenn, és önmagok közt megvannak egyezményeik, a vezérigazgatók mindig törekednek egymást leversenyezni a közönség kegyéért azon más módokon, amelyek nyitva maradnak előttük, és az tény, hogy azon három különböző vasút, mely London és Anglia északi része közt ugyanazonos viteldíjakat szed, folytonosan emeli a szolgálat minőségét gyorsaságban, pontosságban és kényelemben.

De míg, mindennemű monopólium hiányában, minden termelő által egy ugyanazonos ár elfogadása önmagától arra irányul, hogy javítást létesítsen a minőségben, ezen tekintetben ép úgy, mint minden más tekintetben, megvan egy életbevágó különbség az áruk és azon munkások közt, akik termelik azokat. Az áruk esetében, a javításra való törekvés a közszabályzat azon hatásából ered, amely a verseny nyomását az ár helyett a minőségre viszi át. A munkások esetében – akik, amint láttuk, ugyanazon módon vannak befolyásolva a közszabályzatnak már pusztá létezése által is – szintén tekintetbe kell vennünk az élő emberre gyakorolt hatást, amely megjavult egészségügyi helyzetből, rövidebb munkaórákból és méltányosabb munkabérekből áll. Hogy ha a korlátlan egyéni verseny a bérmunkások közt a fizikai és értelmi tevékenység magas színvonalának általános megteremtését eredményezné, akkor nehéz volna úgy érvelni, hogy az egészségügyi helyzet pusztá javítása, a munkaórák pusztá megrövidítése, vagy a munkások vagy családjaik által szerzett élelem és ruházat mennyiségének egyszerű megszorítása maga magától növelné az ő munka

teljesítő képességeiket. De tény az, hogy a bérmunkások egész osztályai, akiket nem védelmeztek sem gyári törvények, sem a közös alku, rendesen leszorítottatnak az élettani munkaképesség határán alólra. Még az egyesült királyságban is, a lakosságnak legalább is nyolc milliója – ezek közül több, mint egy millió, amint Mr. Charles Booth mondja nekünk, magában Londonban – van jelenleg is oly viszonyok közt, amelyet az jelez, hogy a felnőtt férfi keresete kevesebb, mint egy font sterling hetenként.¹ A képzetlen munkás, aki csak félig lakik jól, akinek ruházata rossz és nem az időjáráshoz való, aki családjával és gyermekeivel, egy piszkos ház egyetlen szobájában lakik, és akinek lelke le van törve a munkának folyton előforduló szabálytalansága által, semmi ösztön által nem lelkesíthető sokkal nagyobb erőfeszítés megtételére azon egyszerű oknál fogva, mert életmódja őt élettanilag képtelenné teszi azon akár fizikai, akár elmei munkára, amivel ez együtt járna.² Még az az átlagos mechanikus vagy gyári munkás is, aki 20-tól 35

¹ Lásd Sir E. Giíffon tanúskodását a teljes egészében ülésező munkaügyi királyi bizottság előtt 6942., 6943. kérdés; Mr. Charles Booth: *Life and Labour of the People*, különösen IX. kötet 427. 1.

„Angliában most, az élelem hiánya aligha oka valaha közvetlenül a halálnak; de gyakori oka a szervezet azon általános elgyengülésének, mely képtelenné teszi azt ellenállani a betegségnek; és főoka az ipari munkaképtelenségnek ... Az élelem után az élet és munka legközelebbi szükségletei a ruházat, házlakás és tüzelés; ha ezek hiányoznak, az elme nyomott lesz, és végezetül a fizikai szervezet lesz aláásva. Ilyen a ruházat nagyon szegényes, rendesen azt viselik éjjel és nappal; és a bőr egy piszokréttegbe ful bele. A házi lakás vagy a tüzelő hiánya okozza, hogy az emberek rossz levegőben élnek, amely ártalmas az egészségre és az erőre ... A pihenés oly lényeges az erőteljes lakosság növekedésére, mint az élelem, ruha stb. szükségletei.” (Professor A. Marshall: *Principles of Economics*, 3. kiadás 1895., 277., 278. 1.; lásd továbbá a felvilágosító tények érdekes sorozatát: *The Groundwork of Economics*, C. S. Devas, London, 1883.) M'Culloch megjegyzéseire nézve lásd más utalások közt az ő *Principles of Political Economy* VII. szakaszát, különösen a magas munkabérek előnyeiről szóló részt.

shillingig keres hetenként, ritkán kap eléggé tápláló étkezést, megfelelő mennyiségű alvást, vagy elegendően kényelmes környezetet arra, hogy kifejtse azt a teljes fizikai és elmei munkát, amire szervezete képes. Egy középosztály u agymunkás sem mulaszthatta el, aki elegendő hosszú ideig lakott a rendes gyári munkás vagy mesterember háztartásaiban, hogy ne lássa fájdalmasan azt, hogy az ő életmódjuk nagyon sokkal alacsonyabb a táplálkozásban, a ruházásban és a pihenésben, és ép úgy alacsonyabb életképességek és fizikai és elmei erőfeszítésök.¹ Eszerint helyesen jegyezte meg sok közgazda, J. R. M'Gullochtól Professor Marshallig, hogy legalább is annyiban, amennyiben a leggyengébb és legnagyobb szükségben élő munkásokról van szó, a munka javított feltételei magokkal fogják hozni a termelés tényleges megnagyobbodását is. „Az életmód színvonalának általános emelkedése – mondják most kifejezetten – nagyon megnövelné az országos osztalékot, és azt a részesedést, ami abból illet minden fokozatot és minden iparágat.”² Ennélfogva azt látjuk, hogy a közös szabályzati eljárás, amennyiben a bérmunkás van érdekelve

¹ A gazdag és középosztály ritkán tudja meg, hogy mily botrányosan alacsony a napi egészség színvonala a bérmunkások között. Eltekintve a tényleges betegségtől vagy munkaképtelenségtől, a munkás és felesége folytonosan szenvednek kisebb rosszullétekben, amelyet rajok hoz a hiányos vagy ki nem elégítő táplálkozás, a rossz egészségügyi állapot, az elegendő pihenés vagy szünet hiánya és az orvosi gondozás hiánya. Az agymunkás, aki ideiglenesen egy bérmunkás családban él, tényleg le lesz sújtva, látva azt a folytonos szenvedést egyik tagnál a másik után, fogfájástól a sebekig, főfájástól és rossz emésztéstől és a nők között kízó fájdalmaktól és időleges vértelenségtől is, amit a nehéz munka vagy a rossz időjárásnak kitett állapot okoz. A kiszípolozott iparokban aligha túlságos azt állítani, hogy az egészség állapota, amely a rendes állapot mai napság a hivatásszerű osztályoknál, csaknem ismeretlen.

² Professor A. Marshall: Principles of Economics, 3-ik kiadás 779. 1.

benne, előmozdítja a fejlődési folyamat mindkét erejét; állandóan a legarravalóbb kiválasztására irányul, és ugyanakkor előállítja mind az értelmi ösztönt, mind az anyagi feltételeket, amelyek szükségesek a magasabb színvonalú ügyesség és szorgalom közreműködő hozzáalkalmazására.

Vizsgáljuk meg most már a közös szabályzati eljárás hatását az agymunkásokra, ezen kifejezés alatt értve mindazokat, akik az ipar vezetésénél érdekelve vannak. Hogy ha az egy iparágban létező összes munkaadók elzárva találják magok előtt az utat, a közszabályzat létezése folytán arra, hogy rosszabbítsák a munka feltételeit, – ha például a törvény tiltja el attól őket, hogy több munkást zsúfoljanak be gyáraikba, vagy hosszabb órákig tartsák őket munkában, vagy hogy lehetetlennek találják, egy mereven követelt darabszám áruliszta mellett, uzsoráskodni a munkabérekben, – arra vannak kényszerítve, az egymással folytatott verseny küzdelmében, hogy más módon keressék előnyeiket.¹ Ennélfogva azon nem várt eredményhez jutnak, hogy a munkásegyesületek állhatatos törekvése a munkafeltételek egyenlő voltára tényleg ösztönöz a gyártás új módszereinek és új találmányok elfogadására. Ezt ismételve megjegyezték a munkásegyesületi mozgalom ellenzői is. Így Babbage 1832-ben részletesen leírta, hogy a puskacsövek

¹ Így Mr. Mundella így ír a nottinghami fehérenemű ipari szék által szövegezett szabványos árlisztáról: „Korábban, a nyomottság korszakában, a legnagyobb szabálytalanság volt, a munkaadók egyéni jelleme szerint. A kemény és vakmerő, üzletet csinálva a munkások szorult helyzetéből, leszállíthatta a munkabéreket az észszerű színvonal alá; a megfontoltabbnak vagy követni kellett ezt, vagy leversenyeztetett. A mi székünk megváltoztatta mindezt. Most mindenki ugyanazon árat fizeti, és a *verseny nem abban áll, hogy ki tudja lesrófolni legjobban a munkabéreket, hanem abban, ki vásárolja a legjobb anyagot és állít ja elő a legjobb cikket.*” Arbitration as a Mean of Preventing Strikes: Right Hon. A. J. Mundella (Bradford, 1868) 15. 1.

kalapálása és öntésének új módszerét mint találták fel és fogadták el; ezt egyenesen az okozta, hogy a régi eljárásban alkalmazott összes munkások egyetértve követelték a munka jobb feltételeit. „Ezen nehézség közt – így szól – a vállalkozók egy oly módjához fordultak a puskacsövek készítésének, amelyre szabadalom volt már kivéve néhány évvel ezen esemény előtt. Akkor nem sikerült az olyan jól, hogy általános használatba került volna, *miután a kézi munkával való előállítás szokásos módja olcsó volt*, együttevve más oly nehézségekkel, melyekkel a szabadalommal bírónak meg kellett volna küzdeni. De *a munkabéremelés tárgyában a munkások részéről való együttes eljárás által okozott ösztönzés* reávezette őt arra, hogy néhány kísérletet tegyen, és így képes volt oly könnyebbséget szerezni a puskacsöveknek pergettyűn való készítésénél, és magában a munkában oly tökéletességet, hogy minden valószínűség szerint igen kevés fog a jövődőben kézi munkával készíteni.”¹ Hasonló példáknek – folytatja Babbage – kellett előfordulni mindenki előtt, akik ismerősök a mai gyártásmódnak részleteivel, de ezek elegendők arra, hogy megmutassák az összejátszások eredményeinek egyikét . . . Teljesen szembeszökő, hogy mindegyiknek ugyanez az iránylata; az is bizonyos, hogy jelentékeny ösztönzésnek kell alkalmaztatni egy emberre, hogy ő egy új és költséges gyártási módra szoruljon; és hogy *mind e két esetben, hacsak a pénzbeli veszteségtől való félelem nem halott volna erőteljesen, a javítás nem tétetett volna meg.*”² A lancashirei gyapotipar szolgáltatott ugyanazon nemzedék idején egy klasszikus példát ilyenemű „munkásegyesületi bolondságra.” Csaknem minden egykorú észlelő kijelenti, hogy az önműködő motolla közvetlen eredménye volt azon ismételt

¹ C. Babbage: *Economy of Manufactures* (London, 1832) 246. 1. Most minennemű csőnek előállítása kivétel nélkül géppel történik – oly dolog, amiről lehet mondani, hogy az tette lehetőségessé a modern kerékpárt.

² ugyanott 248. 1.

strikeoknak, amelyekkel a gyapotszövők 1829 és 1836 közt kiereszkolták az ő darabszámárulisztájokat, és hogy sok más javítás is ezen iparágban ugyanazon ösztönzésből eredt. Az Edinburgh Review egész odáig ment, hogy azt mondta 1835-ben, mikép „ha a szövőszék feltalálása óta a mostani időkig a munkabérek egy színvonalon maradtak volna, és a munkások egyesülései és a strikeok ismeretlenek maradtak volna, minden túlzás nélkül állíthatnók, mikép az iparág nem tett volna félannyi haladást sem.”¹ És, lejöve a mi napjainkig, minékünk magunknak volt alkalmunk, hogy egyszer északon egy óriási acélgyáron vezeteti; keresztül az az eszes iparosvezér, aki tényleg vezeti annak igazgatását, és megmutogatta az egyik javítást a másik után, amelyet azért találtak fel és alkalmaztak, kifejezetten, mert a régi eljárásban alkalmazott munkások a magok hatalmas munkásegységeik útján, magas darabszámú fizetéseket követeltek. A régi közgazda előtt, aki hozzászókkott a mesterember vak ellenségeskedéséhez a gépekkel szemben, ezen nem várt eredménye a magas bérek követelésének úgy tűnt fel, mint a munkásegyséleti eljárás rövidlátóságának bizonyítéka. A modern tanulmányozó úgy veszi észre, hogy a munkásegyséletek az által, hogy a munka jobb feltéte-

¹ Edinburgh Review 1835 július. Hasonlóul, Marx megjegyzi, hogy egész addig, míg a nők és fiatal gyermekek alkalmazása a bányákban el nem tiltott, a kőszénbányatulajdonosok nem hoztak be semmi műszaki szállítást; és hogy – mint a gyári felügyelők jelentik 1858-ban, – a „félidőrendszer behozatala ösztönözte a darabológép feltalálását a gyapjúfonalgyártásban, amely által a gyermekmunka nagy részét nélkülözni lehetett (Capital, LV. rész, XV. fejezet, 2. szakasz az 1887-i angol fordításban II. kötet 390. 1. A Proceedings of the Institute of Mechanical Engineersben 1895-ben (346. 1.) azon szellemerő nagy összege, amely újabban a gázfejlesztők megtöltésénél és kiürítésénél a hidraulikus gépezetnél kifejtetett, úgy volt leírva, mint „egyenes eredménye a tapasztalt munkásbajoknak” a gázmunkások egyesületének megalkotása óta, és „megmutatta, hogy mi az ily zavaroknak általános eredménye.”

leire törekedtek, mint ami az egyéni alku útján elérhető lett volna „jobban építettek, mint magok is tudták.” A bérmunkásoknak, mint osztálynak, a legnagyobb fontosságú dolog az, hogy a termelésben a többi tényezők – a tőke és az értelmi erő – mindig a lehető legnagyobb munkaképességben legyenek, azon célból, hogy a közös termelés, amitől a munkabér nem kevésbé függ, mint a nyereség, oly nagy legyen, amint csak lehetséges. A közszabályzatoknak ráerőszakolása minden telepre a verseny nyomását a munkaadók agyvelejére összesíti össze, és folytonosan az őrálláson tartja őket. „Az emberek – mondja Emerson – olyan restek, amint csak mernek olyanok lenni”, és mindaddig, míg egy munkaadó képes szembeszállani a nagyban kereskedő, vagy a külföldi verseny nyomásával a munkabéreken való uzsoráskodás vagy az idő toldása által, nem valószínű, hogy magára vegye „a gondolkodás eltűrhetlen terhét”, ami megkívántatná arra, hogy a gyártási folyamaton fedezzen fel valami valódi javítást, vagy csak arra is, hogy – amint Babbage őszintén megvallja, – behozzon oly javításokat, amelyeket már előbb feltaláltak. Ezek szerint a közös szabályzatnak már pusztán léte is, az által, hogy elzárja az erősen szorongatott munkaadó előtt a segítség legszembeszökőbb forrását, tényleg szorítja őt más eszközökre a termelési költségek leszállításánál. És az a tény, hogy a közszabályzat rendesen a munkásoknak nagyobb jutalmat hoz munkájuk után, maga még tovább növeli a munkaadók hajlamát munkamegtakarító gépek behozatalára. Mert „mennél alacsonyabb a napi bér – így halljuk – annál kisebb a javulás a munkamegtakarító módszerekben és gépekben . . . Ahol a munka legolcsóbb, a haladás a leglassúbb.”¹ Távol hát attól, hogy előnyére volná az iparnak „az emberi munka olcsósága, ahol uralkodik, a legnagyobb ösztönző az elavult módszerek megörökítésére ... Hiányzik az ösztönzés arra, hogy nagy tőke kiadással, a régi és elavult

¹ The Economy of High Wages: J. Schoenhof (New-York, 1892) 276. 1.

gépezet új és javítottal cseréltessék ki. A legalkalmasabb túlélése tehát, hogy úgy szóljunk, a magas munkabér eredménye”,¹ feltéve természetesen, hogy ezen magas munkabér reászoríttatik minden telepre egyformán. Ezt most már még a tőkésék is belátják. „Mi munkaadók – jelentette ki újabban egyike az angol ipar vezető alakjainak, – többet köszönhetünk, mint testület, mint amennyit hajlandók vagyunk elismerni, az eljárásainkban a gyártásnál behozott azon javulásoknak, amelyek az ipari szervezkedések szilárd és független voltának köszönhetőek. A mi ipari szilárdságunk és vállalkozásunk a világ irigységének tárgya. A munkásegyletek erélye és kitartása fogadtatott el oly törvényeket, amelyeket máskülönben nem támogattattak volna a munkaadók és politikusok által, és amelyeknek mind-egyike javítására szolgált a britt kereskedelemnek . . .² Minden értelmes munkaadó el fogja ismerni, hogy az ő gyára vagy műhelye, amikor fel van szerelve mindazon kényelemmel és eszközökkel és védőkészülékekkel, amelyeket a parlament követelt meg az ő munkásai javára és biztonságára, – ámbár nagy erőfeszítés, és lehet, esetleg áldozat is tétetett az Ő részéről arra, hogy előállítsa azokat, – a szó minden értelmében sokkal becsesebb tulajdon lett, és hogy haszon származott neki azon javult viszonyok folytán, amelyek közé helyeztetek munkásai.”³

¹ Ugyanott 38., 39. l.

² Egy új példát nyújt a ruhamosás szerény iparága. Az Eastbourne Sanitary Steam Laundry részvénytársaság elnöke 1897 január 25-én azt mondta a részvényeseknek, hogy „az új gyártörvény meggátolta azt, hogy a munkások oly soká dolgozzanak, mint korábban tették volt, és az igazgatók kénytelenek voltak oly gépekről gondoskodni, amelyek képesekké tették őket gyorsabban dolgozni.” (Laundry Record, 1897 március 1.) A ruhamosás mesterségének rendkívüli hátramaradottsága, és az a nehézség, hogy képzett, rendes és becsületos mosodai munkásokat kapjanak, úgy gondoljuk, hogy nagy részben annak tulajdonítható, mikép nem lévén közös szabályzatok, nincs meg az ösztön a munkaadóknál, sem a tisztességes viszonyok a munkásoknál.

³ W. Mather: Contemporary Review, 1892. november. Itt,

Azon közvetlen hatáson túl, hogy minden munkaadót ösztönöz, a közszabályzatok pusztá létezésének megvan egy más és még fontosabb eredménye az ipar hatályosságára az által, hogy mindig arra irányul, mikép az üzletet azon telepekre vezesse, amelyek legkedvezőbb helyzetben vannak, legjobban felszerelvék, és a legnagyobb ügyességgel igazgatvák, és hogy az arra nem való vagy régi módi munkaadót kiküszöbölje. Ezen tényt, mely nyilvánvaló minden gyakorlati ember előtt, nem vették észre a régibb közgazdák. Félrevezetve az által, hogy a nyereség egyenlő voltát hirdették, rendesen abból indultak ki, hogy a termelési költségek megnövekedése egyformán káros minden munkaadóra nézve ugyanazon iparágban. A modern tanulmányozó egyszerre felismeri, hogy a közös szabályzat rendszere, már magánál természeténél fogva, kell hogy mindig szükségképen magával hordja minden egyes adott időben a ténylegesen megkívánt legrosszabb színvonal felett álló minden termelő tényező összes különbözőeti előnyeinek egyenértékét. Amikor például a munkálkodó gyapotfonók egyesült társasága biztosít egy egységes darabszám szerinti bért, vagy ugyanazonos munkaórákat, vagy hasonló óvszabályokat a baleset és betegség ellen minden angol gyárban, ez egyáltalában nem támadja meg azon cégek különös nyereményét, amelyek régi jó hírnévnek örvendenek minőség

Mr. Mather mellett vannak a mai nap a kefegazdák. Professor Nicholson idézi Thorold Rogers azon megjegyzését, „hogy a törvényhozás minden oly törvénye, amely beavatkozni látszik a *laissez faire* tanába, és kiállotta a tapasztalati vizsgát, elfogadtatott, mert emelte a munka általános hatékonyságát.” (Eogers: *Six Centuries of Work and Wages*, London, 1891, 528. 1.; Nicholson: *Principles of Political Economy*, Edinburgh, 1893, 331. 1.) Mr. Mather, aki vezetője egy nagy gépészeti telepnek, a következő érdekes röpiratok szerzője: *The Forty-eight Hours' Week: a Year's Experiment and its Results at the Salford Iron Works* (Manchester, 1894); *A Reply to some Criticisms on Mr. Mather's Report of a Year's Trial of the Forty-eight Hours' Week* (London, 1894).

vagy különös üzleti képesség, vagy műszaki ügyességek folytán. Hasonlóul egyáltalában nem fosztja meg előnyeiktől azon gyárat, amelyek vagy fekvésöknél fogva élveznek különös előnyöket, vagy a legújabb és legjobb gépezettel bírnak, vagy különös szabadalmaik vagy üzleti összeköttetések vannak azon különös nyereség tekintetében, amelyet ezen előnyeik folytán élveznek. Még szembezőköbb ez a kőszénbányászok esetében, akiknek bánya szabályozási törvényeik és a „megyei átlagokban” kiszámított bérei, amelyek egyformán alkalmaztatnak mindenütt, szükségszerűség érintetlenül hagyja azon nagy jövedelmeket, amelyek származnak a bányatulajdon jogaiból mindenütt, kivéve az üzemben levő bányák legrosszabbikánál. A munkásszervezeti ügy ezen alaptanáknak – tudniillik, hogy minden, az egész iparágakra vonatkozó szabályzatnak szükségképen azonosnak kell lenni – magának természete arra vezet, hogy az nem a legjobb, hanem azon legrosszabb műhely viszonyaihoz simuljon, *amelyben a munkásszervezet tagjai még keresnek munkát*. Ez nem azt jelenti, hogy bármely jól szervezett iparágban, a szabványos munkabér, vagy bármely más közös szabályzat úgy állapíttassák meg, hogy még a gazdaságilag leggyengébb munkaadónak is lehetségessé tegye az üzletben maradáást. Ellenkezőleg, a köztapasztalat tárgya, hogy minden időben, amikor egy munkásegylet tényleg létrehoz egy közös szabályzatot, akár a közös alku, akár a törvényes becikkelyezés útján, ugyanakkor egy-egy szeget üt az iparágban levő kevésbé értelmes és legrosszabbul felszerelt munkaadó koporsójába.¹ Leírtuk már, hogy mint szidalmazták a cipő- és csizmaiparban levő kis mesterek, az iparágban levő nagytőkések összejátásása gyánánt, bármely elfogadását az „egyforma megállapításnak”,

¹ „Éveken át veszteséggel dolgoztunk” – mondta egy nagy gyapotgyáros az egyesületi titkárnak. „Igen – ez volt a találó válasz – önök elvesztették kis gyáraikat és építettek nagyobbakat.” „Ithuriel”: első pályadíj nyertes tanulmány a munkásegyletekről. (Glasgow, 1875) 31. l.

vagy a műhelyi kényelem minden oly magas színvonalat, amelyet követel a csizma- és cipőművészek nemzeti egyesülete. Az építőiparokban különösen a kis apró mesterek azok, akik különösen tiltakoznak azon munkaszabályzatok zsarnoksága ellen, amelyeket készségesen fogad el a nagy méretben dolgozó vállalkozó. És Lancashireben is a távoleső falvak, ahol már sok gyár záratott be, főleg azok, ahol a gyártörvények és a darabszám szerinti bérek szidalmaztatnak azon tekintetben nem ismerő nyomás miatt, amelylyel kényszerítik őket az oldhami vagy boltoni magas színvonalra emelni berendezéseiket.¹

Az, hogy a „legalkalmasabb kiválasztásának” ezen politikáját a munkaadók közt mennyire lehet érvényesíteni bármely adott időben, egy kényes megfontolás tárgya min-

¹ Ez egy céltudatos politika a modern munkásegyletnél, így a gyapotművészek hivatalos lapja legutóbb kijelentette, egy előkelő munkásegyleti tisztviselő által irt cikkben, hogy „ha egy cég észreveszi, miképp nem tud haszonnal dolgozni többé, és nem fizet többet, mint a többiek a munkáért, jobb, hogy az a cég, bármily kellemetlen legyen is ez az elv, megszűnjék létezni, semmint hogy a munkások fogadjanak el bérlevonást és lehúzzák az egész iparágat magokkal.” Cotton Factory Times, 1896 júl. 17.

Ezt az eredményt gyakran tüntették fel olyannak, amely olyképp mutatja fel a munkásegyleti eljárást, mely ostobául „kiűzi a tőkét az iparágból.” De mindaddig, amíg bármely jobban vezetett, jobban felszerelt vagy kedvezőbben fekvő gyár képes nagyobb üzletet fejteni ki, az iparágban levő tőkét nem csökkenti az, ha a legrosszabb gyár bezáratik. Az ár, és ennél fogva valószínűleg a kereslet ugyanaz maradván, ugyanazon mennyiségű termény fog termeltetni és eladatni. Ami történik, az lesz csak, hogy az iparágban levő tőke átlag véve nagyobb haszonnal fog dolgozni. Hogy mennyi hely van a modern iparban az üzlet ezen központosítására, a legelőnyösebb helyekre, megítélhető a kitűnő massachusettsi iparstatisztikából 1886-tól 1896-ig, amely mutatja, hogy a megvizsgált két vagy három ezer külön telepen a teljes termelési képességnek csak 50-től 70 százalékáig terjedt az átlagos üzlet, némely iparágban a létező berendezésnek csak fele használtván ki. Lásd Eleventh Report, Boston, 1897, 99- 104., 169. 1.

dig. Szembeszökőleg az áll érdekében a munkásegyletnek, hogy úgy állapítsa meg a közös szabályzatot, mikép az folyton „gyomlálja kifelé” a régi módi vagy ostoba cégeket, és központosítsa az egész termelést azon jobb „ipari vezérek” kezeiben, akik tudják, mint kell lejobb szállítani a iermelés árát anélkül, hogy csökkentsék a munkabért. Ennélfogva addig, amíg az iparágban levő előnyösebb helyzetű telepek nem képesek dolgozni legteljesebb képességek szerint, vagy ameddig megnagyobbíthatnak, anélkül, hogy elveszítsék ezen előnyeiket, a munkásszervezet elméletileg emelheti közszabályzatát mindaddig, míg egymás után fokozatosan kizárja a legrosszabb munkaadókat, anélkül, hogy érintse az árt vagy a fogyasztók keresletét és ennélfogva anélkül, hogy a munkaadás területét csökkentené. Ily módon „emelve a megmunkálás keretét”, és egyidejűleg megnevelve a kedvezőbbben elhelyezett telepek termelését, a közös szabályzat ezen rendszere ehhez képest eltolhatja a termelés azon részének hatását, amelynek közgazdaságilag járadék természete van, és annak egy részét a munkások zsebeibe juttathatja.¹ Ha például egyik munkaadónak oly szabadalma van, amely nagy mértékben leszállítja a termelési költséget, ő képes lesz, mindaddig, amíg az ő terménye csupán egy részére terjed azon mennyiségnek, amelyet a régi áron keres a közönség, saját zsebébe juttatni a javításnak teljes egyenértékét. De hogyha a munkásegylet, fokozatosan felemeli szabványos munkabérét, kiüzi egymásután az összes többi munkaadót az iparágból és központosítja az egész üzletet a legelőnyösebb központba, a termelés összes költsége ez által nagy mértékben le fog szállíthatni. Hogy ha a megnövekedett hasznót az egyeduralomra szert tett tartja vissza, nincs semmi elméleti ok arra, hogy a

¹ Ricardo, és még kifejezettebben J. S. Mill rámutattak arra, hogy mindaz, ami növeli a termékenyebb gazdaság termőképességét, arra irányul, hogy a mezőgazdasági föld összes járadékát leszállítsa. *Principles of Political Economy*. IV. könyv, III. fejelet, 4. §., az 1865-iki kiadás 434-436. l.

munkások, ha elég erősek hozzá, ne támadják meg ezen többletet, mindaddig, míg azt leszállították a tőke haszná-
nak rendes lábára. Azonban vannak ezen művelettel szem-
ben gyakorlati korlátok. Bármily kedvezőleg legyen is el-
helyezve egy bizonyos telep, nem fogjuk azt találni, hogy az
gyakorlatilag, felszívja az egész iparágat. A helyi össze-
kötetések, a kereslet különféle voltának, a tőke hiányának
és mindenek felett a nagyobb üzletek vezetésére megkíván-
tató hajlandóság vagy képesség hiányának szempontjai kor-
látot szabnak még a legkedvezőbbben elhelyezett cég végnél-
küli kiterjesztésének is.¹ És míg ezen korlátok szemben álla-
nak az iparág összpontosításával, más szempontok arra
játszanak közre, hogy a munkásegyesület vágyát, az egy
színvonalra hozás politikáját, a legvégsőig vigye keresztül.
Ámbár közvetlenül hasznára van is az iparágak, mint egy
egésznek, és végezetül még a leggyengébb tagnak is, az össz-
pontosítással mindig együtt jár, hogy azzal kezdjük, egy fáj-
dalmas újítás azon tagokra nézve, akiknek meg kell vál-
toztatni munkáik rendszerét, gyakran megváltoztatni élet-
módjukat, és nem egyszer át is vándorolni más városokba.
Oly iparágakban, mint a gépészek, a cipő- és csizmakészí-
tők, a gyapotszövők és a szedők, a munkásegyesület, egész
nemzedékeken át azért küzdött, hogy rábírja legközönyö-
sebb és legmaradibb lelkű tagjait is arra, hogy a „gazdasá-
gos munkás” simulékonyságára és mozgékonyságára fek-
tessék a fősúlyt. Az „egyöntetű árszabályok” és „országos
egyezmények” szaporodása egyik iparágban a másik után
jele annak, hogy ez a nehézség sok esetben legyőzött; míg
más oldalról a növekvő előszeretettel egy része a törvényes
becikkelyezés módszere iránt, ami felfogásunk szerint azon

¹ Ezen eszme kiterjesztésére nézve lásd „a kamatláb és a
szétosztás törvényei”, Sidney Webbtől a Quarterly Journal of
Economicsban, 1888 áprilisban. Így, nem lehet feltenni, hogy a
szélső határon álló termelés költsége egyenlő a jó és a rossz tele-
peken egyformán. Sok más ok is van, ami meghatározza az üzlet
szétosztását a termelés szélső határú költségein kívül.

ténynek tulajdonítandó, hogy egyformán nehezedik minden vidékre és így ténylegesen elősegíti mindegyik iparág tömörülését azon központokba, amelyekben a legelőnyösebben folytatható. A lancashirei gyapotfonók közt folytatott ezen messzelátó politika a legnagyobb kitartással, azon eredménynel, hogy – ha hihetünk a munkaadóknak, – átjatszatott általa a munkásoknak magasabb munkabérekben és jobb feltételekben, nem csekély része a termelés folyamán elért minden egymást követő javításnak.

A közös szabályozás ezen eredménye – állandó kiválasztása a legaraválóbbnak az iparág vezetői közt, és az üzlet tömörülése a legelőnyösebb központokra – elég különös módon gyakran hozatott fel szemrehányás gyanánt a munkásegyleti mozgalom ellen. Így még egy oly jóakarátú munkaadó is, mint Sir Benjamin Browne, visszaneézve a huszonhat éves gyakorlatra, mióta a gépészek megállapították 1871-ben a szabványos kilenc órai munkanapot, kárhoztatja a munkásegyleteket amiatt, hogy ez után az üzletet oda kergették a legjobban felszerelt cégek kezei közé. „Ezen időtől kezdve, – így szól, – több munka tétezt meg nagy társaságok és kevesebb kis vállalkozók részéről ... . Költségesebb és kevésbé egyszerű gépezet hozatott be ... A kilencórás mozgalomnak gyakorlati eredménye az volt, hogy a kis munkaadó tönkrement”.¹ De tekintetbe véve, hogy a gépésmunka általános mennyisége beismerten nem csökkent, – hogy az ellenkezőleg nagy mértékben megszorodott – nem tekinthető másnak, mint gazdasági nyereségnek, hogy ez a munka ott lett elvégezhető, ahol az a legnagyobb haszonnal végezhető el. Hogyha egy közös szabályzat hiányában, a kis munkaadó a maga tökéletlen gépeivel és ki nem elégitő tőkájével, a maga kisebb tudományos neveltségével és a vásárok felületes ismerésével képes elvezetni az üzletet a jobb telepekről úgy, hogy leszorítja a munkabéreket, rendes túlidót követel, túltörni gyárát, vagy elhanyagolja az óvintézkedéseket a balesetek ellen, akkor

¹ Levél a Timeshoz 1807 augusztus 11.

az ő fennállása nemcsak káros a munkásoknak, hanem egyúttal a nemzet termelő képességének is tiszta megcsökkenése. Ennélfogva a közös szabályzat keresztülvitele, az által, hogy fokozatosan kiküszöböli a legrosszabbul felszerelt munkaadókat és a verseny egész nyomását arra irányítja, hogy a termelésnek lehető legnagyobb hatékonyságot biztosítson, állandóan arra vezet, hogy az ipari szervezkedés legmagasabb faja fejlődjék ki.¹

¹ Az előző tárgyalás folyamán elmondottak nagy részének érdekes megerősítését fogja találni a mai napi iparból vont példakal a tanulmányozó egy szellemes beszédben, melyet épen most mondott el a gépész iparban egy vezető munkaadó. Az Inaugural Address by the President of the Manchester Association of Engineers (Mr. Joseph Nasmith), mely Manchesterben 1897-ben nyomtatott ki, nagy mértékben foglalkozik azon módokkal, amelyek útján szembeszállhatnak az angol munkaadók az idegen versenyyel. Három legfőbb fontosságú tényezőt különböztet meg, azok közt nem lévén sem az alacsony munkabér, sem a hosszú munka nap. „Első, a javított eszközök gazdasági hatása; második, a legjobb üzleti módszer elfogadása; és harmadik, mindazoknak, akik az iparágban alkalmazva vannak, és különösen a vezetőknek tehetségeik legteljesebb kifejtése ... Az újabb módszerek és eszközök elfogadásának egyik közvetlen következménye némely művelet oly felosztása volt, melyek a munka új szervezését követelték meg. Elég oly példa lett köztudomású, amelyben egyetlen cikk előállításánál, mint például a linyotype gépen használt mátrixé, vagy a körforgó gépeken használt orsóké, szükségli azt, mikép a tárgy tizenöt vagy húsz munkás kezén menjen át, akik közül mindegyik csak egy munkát végez, amely esetleg csak kis részletét képezi azoknak, amik az egész cikk előállítására szükségesek. Ez viszont a gépek vagy eszközök nagy számának tervezését és alkalmazását követeli, amelyek közül mindegyik csak arra van szánva, hogy ezen kisebb műveletek egyikének elvégzésénél segédkezzék, és mindegyik megköveteli egy, *annale használatára különösen betanított munkás felügyeletét.* Ily módon egy teljes forradalom állott be, amely még mindig nincs eléggé megértve, és *amelynek még sem volt kevesebb hatása, mint az, hogy a gépkezelőt egy alárendelt helyzetből egy fontos helyre juttatta a műhely kezelésében.* Azon további felosz-

Így a közös szabályzat hatása az ipar szervezkedésére ép úgy, mint annak eredménye a kézi munkásra és az agymunkás vállalkozóra, minden irányban a növekvő hatályosságra vezet. Semmi módon nem törli el a versenyt, vagy nem csökkenti annak erejét. Amit tesz, az az, hogy állandóan ösztönöz a legjobb munkások, a legjobban felszerelt munkaadók, és az ipar legelőnyösebb formáinak kiválasztására. Semmi módon nem rontja a termelés bármely tényezőjét sem; ellenkezőleg befolyása úgy hat, mint folytonos buzdító a kézimunkások, a gépészek és az iparban használt szervező képességnek folytonos további javítására. Röviden szólva, úgy a munka, mint a tőke tekintetében, a feltalálás vagy szervező ügyesség szempontjából, bármely ipar-

tás könnyűségének, amelyet a különös eszközök létesítésében mutatkozó feltalálás hozott létre, következménye az lett, hogy minden rendezett iparágnál minden cikk munkaköltsége folytonosan csökkenni kezdett. Valószínűleg azt, mert azon gazdasági változás, amely így bekövetkezett, csak részlegesen véttetett figyelembe, állott be az a helyzet, hogy az emberek még mindig sokat beszélnek a munkabérekről. A tény pedig az, hogy a munkabér menyisége nem szükségképi vezető egy cikk munkaköltségénél, és ezen tény tágasabb felismerése egy nagy csomó zavart szüntetne meg . . . . A munkaköltség, és nem a munkabér, a határozó tényező és nincs szükségszerűleg egyenes összeköttetés ezek közt. Sőt lehet azt állítani, hogy ezek gyakran megfordított arányban állanak és *mennél jobban szervezett egy iparág, annál nagyobb a hajlandóság arra, hogy ez így legyen . . .* Semminek sincs oly nagy befolyása ezen kérdésre, mint azon lehetőségnek, hogy a cikk nagy számban állítható elő' és ezen irányban nagyon sok tenni való-jok van még a gépészeknek. Semmi sem mutat oly reménydús mezőt a szerelő gépészek jövő munkájára, mint oly gépek feltalálása és készítése, amelyek képesíteni fogják a gyárosokat mindenféle cikket a lehető legnagyobb számban állítani elő egy adott időben. *Ily helyzetben a munkabérek másodsorban jönnél tekintetbe* és ámbár a fizetett munkabér változtatása egy időre érintheti a gazdasági feltételeket, *nem sok idő múlva a gépkészítő ügyessége túleszi őt az új viszonyok hatásán*".

ágnál egy egységes közös szabályzat pusztá létezése előmozdítja egyformán a termelés legarravalóbb tényezőinek kiválogatását, az ő fokozatos tényleges kiképzésöket egy magasabb színvonalra, és az ő együttműködésöket az ipari szervezkedés lefelőhaladottabb minőségére¹. És ezen eredmények állandóak és együttesek. Ámbár kevés legyen is a hatás a bérmunkás vagy a munkaadó jellemére vagy fizikai munkaképességére; ámbár fokozatos lehet is a javulás az iparág műveleteiben vagy szervezetében, ezen eredmények állandóak és folyton emelkedők, úgy, hogy az előre tett legkisebb lépés is annak idején a legnagyobb fontosságú előhaladássá válik.

Eddigélé a közös szabályozás által való helyettesítése bármely iparágban is az egyéni alkuvás anarchiájával szemben minden irányban áldásosnak látszik. Most kell vizsgálnunk némely jellegző vonást, amely ezen következtetésnek némi módosítására vezet.

Első sorban is meg kell jegyeznünk, hogy az eredmény, ámbár biztos, valószínűleg lassú lehet. Egy gyártörvénynek létrejötté, amely az egészségügyi követelmények valamely határozott fokát vagy egy szabványos munkanapot szab ki, lehet nélkülözhetlen arra, hogy meggátolja a munkások egész osztályainak fokozatos lesüljedését; az által, hogy elfordítja a verseny nyomását, esetleg helyreállíthatja minden következő nemzedék fizikumát, javíthatja jellemét és növelheti munkaképességét, de ugyanazon napon, amelyen hatályba lép, csaknem biztosan fogja emelni a munka költsé-

¹ Egy közös szabályzatnak hatása egy iparágnál a verseny természetének és hatásának megváltoztatása tekintetében természetesen nem szorítkozik pusztán a munkaadó és a munkások közti viszonyra. A termelés, a vállalkozás teljes szabadságára, jellegére és hatására vonatkozó eredmények egy oldalról és más oldalról oly egyöntetű megszorítások hatása, mint a hamisítási törvények, vagy az épületek emelésére vonatkozó szabályzatok, vagy a közös bérlakások kezelésére vonatkozó rendeletek más oldalról, nagyon is méltók arra, hogy ezen szempontból tovább tanulmányozhassanak.

gét a munkaadó terhére, ha csak egy időre is. Egy egységes darabáru lisztának egy iparág minden telepére való kiterjesztése esetleg összpontosíthatja az egész üzletet a legjobban felszerelt gyárakba, amelyeket a legügyesebb munkaadók vezetnek, és így ténylegesen leszállítja a termelési költségeket; de az első eredmény valószínűleg az lesz, hogy emelni fogja ezt a költséget azon régi módú vagy távol fekvő telepeken, amelyek még fennállanak. Mint minden állandó változás az egyéni jellemben vagy a társadalmi szervezetben, a közös szabályozás elvének gazdasági eredményei is fokozatosak az alkalmazásban és nem mutatkoznak tüstént a minőség javulásában vagy a termelési költség csökkenésében. Továbbá az eredmény az emelkedő munkaképesség tekintetében változni fog iparágról iparágra. Az a gyorsaság, amelylyel beáll az eredmény, az a kiterjedés, ameddig fog terjedni a javulás, és az a különös „görbe vonala a csökkenő haszonnak”, amelyet le fog írni, különböző lesz mindegyik iparágban azon állapot szerint, amint azon időben kevesebb vagy nagyobb tért fog engedni a tevőleges alkalmazkodás és a legalkalmasabb kiválasztása két hatalmas erejének hatására úgy a munkásokra, mint a tőkésekre vonatkozva, így, a munkások közt a folytonos kiválasztás hatása azon választás kerete szerint fog váltakozni, amelyet az iparág műszaki viszonyai megengednek a munkaadónak kihasználni. Ez a képzett iparágaknál gyakorlatilag azon kiterjedéstől függ, amelyben maga a munka kívánja meg fiúk vagy más tanulók közreműködését, akikből szedetnek aztán a képzett munkások. Így a szövőszék fonók, akiknek mindegyike mellett két darabszámos van – tízszeres aránya azon tanulóknak, akik igényeltetnek az iparág fentartására – egy sokkal inkább „válogatott” osztály, mint a képzett kézimunkás szabók nyugati London iparában, akiknek egyáltalán nincs szükségök arra, hogy fiúk dolgozzanak mellettök, és akiknek gyakran oly nők segédkeznek, akik képtelenek aztán az ő helyeiket betölteni. Nem akarjuk vitatni az oly berendezkedésnek társadalmi helyes vagy helytelen voltát, amely bevon egy foglalkozásba évente ezer és ezer fiút, akik-

nek kilenc tizedrésze, miután eléri érett korát, oly foglalkozásba képezte bele magát, amelyet nincs módjok tovább folytatni, és amelyet kénytelenek feltétlenül otthagyni, életök egyik vagy másik szakában, valami más megélhetési módot. De bármilyen legyen is ezen berendezkedés következménye a célt nem ért darabszamosokra, annak hatása a gyapotfonókra, mint egy osztályra, az, hogy őket ügyesség tekintetében egy nagyon kiválógatott arisztokráciává teszi, akik képesek hozzáidomítani magokat a gépezet fokozatos komplikáltságához és gyorsulásához. Hasonló különbségek léteznek az egyes iparágak közt azon kiterjedés tekintetében is, amelyben a legalkalmasabb egyén kiválasztása hathat a munkaadókra, különösen a gépezet és elhelyezés tekintetében. Így az, hogy egyáltalán nincs semminemű egyedáruság a gyapotfonásban és gyapotszövésben, és hogy rendkívül könnyű olcsó tőkét kapni Lancashirében új gyapotgyárakra, a gyapotmunkásegységeknek különös alkalmat ad arra, hogy növeljék az iparág munkaképességét azáltal, hogy folyvást üzzék kifelé a leggyengébb cégeket. A dolgok ily állásával szemben teljes ellentétet képeznek az oly törvényes vagy természetes egyedáruságok, mint a vasutak, vízvezetékek, lóvasutak és gázgyárak, ahol a munkásegységek kénytelenek megenni bármely nem arra való igazgató tanácsossal vagy vezérigazgatóval, aki véletlenül elfoglalta a tért. Sőt az iparág és iparág közti különbség egy cséppel sem kevesebb a munkás hozzáidomítás tekintetében a munkaadók ténykedésénél. Így a gyári cipő- és csizmaipar, amelyet nap nap után friss felfedezésekkel lát el, és amely folyton új munkásokat szed új üzletek létesülése folytán, szembeszökőleg több helyet ad az oly javításoknak, amelyeket a munkaadókra nyomást gyakorló verseny okoz, mint egy oly munkaág, mint az angol földművelés, ahol egyik nemzedék gyakran következik a másik után ugyanazon gazdaságban, és ahol a vállalkozásnak gazdasági szabadsága és a tőke mozgékonyága aránylag ritka. Az egyedüli irány, ahol a haladás egyáltalán egyenlő lehet az egyik és a másik iparág közt, úgy látszik csak azon javulás, melyet a munkásoknál

a megszorodó élelem, ruházat és pihenés okoz. Még ezen tekintetben is azonban több tere van a javulásnak oly iparágban, amelyet nők és képzetlen munkások folytatnak, akik valószínűleg időnként rosszul táplálkoznak, vagy túlságosan dolgoznak, mint egy oly iparágban, amely oly képzett munkásokat alkalmaz, akik már magas szabványos munkabért keresnek meg. De ha egyszer a „felfelé emelkedés” folyamata elért egy bizonyos pontot, akkor az eredménynek nem egyenlőtlen volta meg fog szűnni szembeeszkő lenni. Ezen fokon aztán a munkaképesség azon emelkedése, mely a fizikai egészség és erő, mint szintén az elegendő táplálkozás és pihenés által lehetővé tett emelkedés az észbeli képességben, várható, mikép mindenik iparágban meglehetősen szoros arányt mutat a munkások állapotának javulásával, és hogy valószínűleg nagy mértékben ugyanazon hatások közt mozog egy bizonyos ország minden iparágánál. Minden más tekintetben az egyik iparág nagy mértékben különbözik a másiktól, azon gyorsaság és fok tekintetében, amint mutatkozik az emelkedő munkaképesség eredményeül a közös szabályzat ösztönző erejének. És ezen különbség az egyik és másik iparág között az emelkedő munkaképesség esélyére nézve szembeeszkő, hogy nincs semmi határozott arányban a munkások stratégiai erejével vagy politikai hatalmával. Az, hogy képesek legyenek bármely különös iparágban tényleg kicsikarni a munkaadóktól akár kölcsönös biztosítás, akár közös alkuvás vagy törvényi becikkelyezés útján magasabb munkabéreket, rövidebb munkaórákat vagy javult közegészségügyi berendezéseket, a gyakorlatban sok más körülménytől függ. mint a megjavult munkaképesség lehetőségét illető körülmények. Sőt, ha bármely általánosítása egyáltalában megengedhetőnek tartatnék is e pont felett, azt állítanók a „csökkenő eredmények általános törvényéből” indulva ki, hogy az oly iparág, amelyben a bérmunkások eddigelé nagyon gyengék voltak arra, hogy bármely közös szabályzatra tegyenek szert, valószínűleg nagyobb aratást kapnak az emelkedő munkaképesség terén, mint egy régen folyó, s jól szervezett és hatalmas

iparág, amelyben a munkásegyesület már nemzedékeken keresztül, az előnyöket lehetőleg kiszorította, és így valószínűleg kimerítette a tényleges hozzásimulás és a legalkalmasabb kiválasztására ösztönző erőket, amelyeket a közös szabályzat alkalmazása teremt meg.

Ennélfogva, minden adott pillanatban meg lesz a gyakorlati határ a közös szabályzat előnyös alkalmazása előtt. A legarravalóbbak kiválasztása, úgy a munkaadóknál, mint a munkásoknál, telepeknél vagy vidékeknél, nem tehet többet, mint hogy céljaira azt a legjobbat foglalja le, melyet azon időben bír a közönség. A munkához alkalmazkodás akár a munkásoknál, akár a munkaadóknál vagy az ő kölcsönös szervezkedéseikben, nem mehet tovább, mint amennyit az azon időben meglevő helyiség megenged. És ámbár a közös szabályzatban beálló minden következő emelkedés megteremtheti is a további munkaképességre a maga saját növekedését, meg van a gyors leszálló visszatérés a nyomás minden következő beállta esetén. Így egy oly munkásegyesület, amelynek sikerült a maga teljes szervezkedésének első néhány éve alatt jelentékeny előnyöket érni el, szabványos munkabérében, jelentékeny leszállításokat szabványos munkanapjában, és gyökeres javításokat a munkahelyek egészségügyi és biztonsági berendezéseiben – mindezt anélkül, hogy tagjai munkájának mennyiségének és szabályosságának kárt okozott volna – egyszerre úgy találhatja, hogy tökéletesített szervezete és felhalmozott pénzereje dacára, felfelé menő áramlata lassul, a további előnyökre irányuló mozgalma ritkább és kevésbé sikeres lesz, és összehasonlítva más iparágak egyidejű nyereségével, csaknem teljesen megüledett marad.

A munkásegyesületi embernek meg van a maga nyers és kéznélfekvő légmérője, amely vezeti őt e nehéz hajózásban, lehetetlen még a legtudósabb közigazdának vagy a legügyesebb üzletembernek is előre megmondani, hogy mi lesz az eredménye bármely különös haladásnak is a közös szabályzás körül. Addig azonban, amíg egy munkásegyesület úgy találja, hogy anélkül, miszerint megszorítsa a foglal-

kozáságra belépni kívánczók számát, tagjai teljes munkában vannak, alig lehet helytelen fentartani a közszabályzatokat a létező színvonalon, sőt észszerű időmultán azt is megkísérlem, hogy fokozatosan emeljék azokat.¹

Amikor a munkán kívüli munkások aránya emelkedni kezd, az annak a jele, hogy az ő különös cikkük kereslete csökkenni kezd. A kereslet ezen csökkenése, mint mindjárt fogjuk látni, lehet egy csaknem végtelen számú ok hatásának tulajdonítható, melyek teljesen összeköttetésen kívül állanak a munkások által élvezett viszonyokon. De ezen valószínű okok egyike az áremelkedés és az áremelkedés valószínű okainak egyike a közös szabályzat oly haladása, amely nem hozza magával egy vagy más alakban, az iparág hatályosságának megfelelő emelkedését. Ennélfogva, bár nem következtethető egyáltalában, hogy a kereslet meglanygulása a közös szabályzás színvonalának emelkedése folytán állott be inkább, mint bármely más lehetséges indokból, mégis ezen el-lanygulásnak, bármi oknál fogva keletkezett is az, szükségképen korlátoznia kell minden további haladást. Mert feltéve, hogy a munkások kizárólag a közös szabályzás elvére támaszkodnak, nem fogja nekik kifizetni magát, hogy oly áron kapják meg a munkabér emelkedést, a munkaórák rövidülését vagy a közegészség és közbiztonságügyi javításokat, amelyek csökkentik saját magok munkájának állandó voltát. Hogy szabatosan fejezzük ki gyakorlatban magunkat, amikor a munkanélküliek arányszáma egy bizonyos iparágban emelkedni kezd a „jó időt” jellegző 3 vagy 5 százalékról, a „rész időben” tapasztalt 10, 15 vagy éppen 25 szá-

¹ Ez azt tételezi fel, amint csaknem mindig” ez is az eset, hogy a munkabérek és más munkásviszonyok a legteljesebb élet-tani hatályosság korlátaiban belül vannak. Ameddig a rendes, ügyes munkás családi jövedelme, még Angliában is, kevesebb, mint évi 100 font sterling, és munkaóráinak száma nagyobb, mint negyven vagy ötven hetenként, addig a lehetőség az emelkedésiben az ő fizikai és értelmi munkaképességében, családi élete és polgári tevékenységében, épúgy mint iparában, még mindig nagy.

zalékra, akkor szünetnek kell beállania a munkások előrehaladó mozgalmában.¹

A közös szabályzat részleges alkalmazásának hatása az iparág szétesztására.

Most meg kell tárgyalnunk a közös szabályozás elvének hatását nem azon különös iparágra nézve, amely gyakorolja, hanem az ország iparának fejlődésére, – az az a tőke, munka és elme erő szétesztására bármely közönségnél azon különböző foglalkozásokra, amelyek nyitva vannak előttök. A versenyző ipar modern világában az összefolyó apály és dagály, valamely iparág kiterjeszkedése vagy összehúzódása nem Ítéltető meg önállóan. A rendes gyáros vagy munkás tisztán látja eléggé, hogy saját telepének emelkedése vagy hanyatlása szorosan össze van kötve az ugyanazon

¹ A bíráló olvasó erre azt válaszolhatja, hogy ha a kereslet emelkedik, a közös szabályzat emelkedése, ha nem kíséri ezt a termelés emelkedése, megcsökkentheti a kiterjedést anélkül, hogy bármely munkást is kidobna a munkából. Ez lehetséges volna oly esetben, hogyha a közös szabályozás illető emelkedése, amely túlhaladja a termelőképesség emelkedését, bekövetkezett már azelőtt, mikor az árucikk megnövekedett megrendelése keltek, és hogyha a bekövetkező áremelkedés csupán a bekövetkező kereslet emelkedés némely vagy egész összegét juttatta érvényre. Ez azonban nem rendes folyamata a dolgoknak. Ami először bekövetkezik, az az, hogy a kereslet megnövekedése kifejezésre jut abban, hogy a (gyárosok rendkívül sok megrendelést kapnak. A létező munkások teljes időt, később túlidőt is dolgoznak; az iparágiban levő legtöbb munkanélküli dolgot kap; fiúk és más tanulók előbb haladnak és további munkások kerestetnek; a régi telepek megnagyobbíttatnak és újak nyitattak. Ezen alapon aztán a munkásegylet kéri a munkabérek emelését vagy a munkaórák leszállítását. Ha ezt megadják, és nem következik be a növekvő termelés, a termelési költség és ennél fogva az ár emelkedése aligha nem vezet arra, hogy a munkában állók egy része eleresztetik. Mennél teljesebben van szervezve az iparág, annál szabatosabb a „segélyezésben” levő tagok számaránya által jelzett kimutatás.

iparágban levő más telepek hanyatlása vagy emelkedésével. A közgazda hasonló verseny folyamatát fedezi fel az egyik és a másik foglalkozás között, még ugyanazon községben is; és látja, hogy a munkások különböző osztályai közt ezen verseny területe végtelenül ki van terjesztve a nemzetközi üzlet által. Anélkül, hogy teljesen méltányolnók ezen hallgatólagos, de örökös küzdelmet a különböző foglalkozások közt, lehetetlen szabatos fogalmat alkotni azon befolyásról, melyet mindegyik külön tényező gyakorol az iparágak szétozása felett.

Hogy azzal kezdjük, meg van a verseny ugyanazon termény különböző gyártási módjai közt. Nem szükséges fejtegetnünk azon történelmi küzdelmet, mely folyt a kézimotollaszövők és a rámakezelő munkások részéről a gőzerővel dolgozó munkások ellen; sem felemlíteni napjaink azon versenyét, amely folyik a kézi ruha- és cipő-, szeg- és kötélcsinálók és a géppel csinálók közt. Ami jellegzetesebb napjainkban, az az a verseny, mely folyik egyik gépkezelés és a másik közt, mint amilyen az acélkészítés számtalan faja, vagy hogy egyszerűbb példát említsünk, a gyapotfonás versenye a magától járó, férfiak és fiúk által kezelt motolla és a tökéletesebb körmotolla közt, amelyet nők kezelnek. A versenyben egy új mozzanat vehető észre abban, hogy az egyik anyagot helyettesíti egy másik, mint ahogy például, a vas a fát az ágszerkezetben és az acél a vasat a vasútépítésnél. Egy lépés tovább elvisz bennünket arra, amikor alternatív utakat találnak fel ugyanazon vágy betöltésére, mint amire példa a vasút és a közút, a ló és a villanyos erő közötti verseny. Végezetül, van egy bizonyos korlátolt keret, amelyben a teljesen önálló cikkeket előállító munkások versenyeznek a fogyasztásért, úgy hogy, amint általánosan állítják, a könyvek és zongorák iránt való időszakai kereslet megfordítva hullámszik a cricketverők és kerékpárok keresletével.

Eddigélé a nemzetet, mint egy önmagába zárt közönséget vettük tekintetbe, és úgy tekintettük a fogyasztókat, mint akik csupán saját hazájok különböző terményei között választanak. A külföldi üzlet új zavarokat okoz. A külső pia-

cokra dolgozó árucikkek angol termelői, és azok, akik otthoni fogyasztásra oly cikket gyártanak, amelyeket külföldről is be lehet hozni, úgy találják, hogy az ő iparágaik emelkednek vagy csökkennek azon árak szerint, amint terményeik ára emelkedik és hanyatlik más országokban, ép úgy, mint otthon. Ez világosan látható az angol kőszén esetében. Gardiffból és a Tyne mellől a rakományok kimennek az egész világba és sok külföldi kikötőben nem találnak gyakorlatilag semmi versenyre. De az, hogy mily messze tud a belföldön eljutni kőszénünk minden szárazföldön, az változik az ár minden változásával. Németországon a sziléziai és vesztfáliai bányák, Ausztráliában a new-south-walesiek, Délafrikában a fokföldiek és natáliak már nagyrészen ellátják a helyi keresletet, és azon földrajzi határ, ahol az angol kőszén használata megszűnik olcsóbb lenni, mint a belföldi kínálat, gyakorlatilag ép oly érzékenyen ingadozó-nak látszik, mint a hőmérő. És hogy ha a behozatali üzlet befolyására gondolunk, láthatjuk, hogy a búzatermelési terület Nagy-Britanniában szoros összeköttetésben emelkedik vagy hanyatlik a búza világárainak hullámzásaival. Eddigélé az angol termelők mindegyik osztályának sikere úgy látszik, hogy kizárólagosan attól függ, vajjon képesek-e ugyanazon cikkek külföldi termelőinél olcsóbban adni el azokat. De ez csak fele az igazságnak. A nemzetközi kereskedelem különös hatása az, hogy versenyző küzdelemre hív, anélkül, hogy tudnák magát aényt, sok más oly iparágat is az illető országban, amelyeknek semmi szembeszökő összeköttetése nincs egymással. Ez szembeszökő lesz mindenki előtt, aki csak egy pillanatra is szemügyre veszi a behozatal és kivitel közötti viszonyt. Anélkül, hogy vizsgálók az orthodox „nemzetközi kereskedelmi elmélet” mélységeit vagy a külföldi váltók rejtjelmeit, nem lehet kétségbe vonni, hogy ami összes kivitelünkben minden szaporodás tényleg arra vezet, hogy legalább is némi emelkedést okozzon a mi összes behozatalunkban. Hogy ha tehát Anglia bármily oknál fogva emeli kiviteli üzletét, – ha például az angol gépészet, kőszén és szövetek termelési költségének csökkenése képe

teszi Lancshiret és Cardiffot arra, hogy emelkedően kihasználják erejüket a külföldi piacokon külföldi versenytársaik felett, – bizonyára fog mutatkozni bizonyos emelkedés a mi behozatalunkban is, *nem gépekben, kőszénben vagy szövetekben, hanem teljesen különböző cikkekben*; lehet, amerikai élelmi cikkekben és ausztráliai gyapjában vagy lehet német üvegáruban és belga vasban. Az, hogy pontosan mily áruk fognak küldetni Angliába nagyobb mennyiségben arra, hogy megfizessék a szaporodó külföldi vásárlást a gépekben, szövetekben vagy kőszénben, a termelésnek viszonylagos olcsóságától fog függeni mind otthon, mind a külföldön, mind azon Angliában fogyasztott cikkekre nézve, amelyek külföldön is termelhetők. Lehet, hogy az élelmi cikkek és a gyapjú, az üveg és vas mind olcsóbban termelhetők tényleg külföldön, mint ahogy eladhatók Angliában. De rendszeren a növekedés nem azon cikkeknél fog bekövetkezni, amelyeknél a különbség legkisebb, de főleg azoknál, amelyeknél a különbség a legnagyobb. Ennélfogva egy bizonyos a belföldi fogyasztásra dolgozó angol iparban, az angol termelés leszállását vagy felemelkedését nemcsak az angol piacra dolgozó ugyanazon árucikk külföldi termelői fogják befolyásolni, hanem minden, a kivitelre dolgozó angol iparnak fellendülése vagy csökkenése is, sőt azon viszonyok is, amelyek beállanak mindazon más angol iparágaknál is, amelyek ki vannak téve a külföldről való behozatal versenyének is. Az élelmi cikkek behozatalának óriási emelkedése és az ebből származó összezsugorodása az angol mezőgazdaságnak, ennélfogva nem választható el a mi kivitelünk egyidejű megszorodásától; a lancshirei gyapotszövő és a northumberlandi kőszénbányász az, aki legkomolyabb versenyben áll az angol gazdával. Vagy, hogy más példát vegyünk fel, hogy ha a sheffieldi olcsó kékparban a vállalkozó otthoni munkások lenyomják terményeik árát az által, hogy hosszú órákig dolgoznak, és nincsenek ellátva költséges egészségügyi berendezésekkel, az élet-halál verseny éhező árai mellett, ők a magok nyomorúsága árán megszerezhetik a nyomorult mentesítést az angol piacon, a francia és német

kések versenyétől. De ezen mentesítés hatása az, hogy az ország behozatala más cikkekbe tereltetik át. A scheffieldi kések testvérei és rokonai, akik magas munkabéreket szereznek meg a yorkshirei üveghutákban és vaskohókban, ennél fogva úgy találhatják, hogy munkájuk csökken a német üveg és a belga vas állhatatos bejövetele folytán, és anélkül, hogy csak sejtelmök is volna arról, hogy az ő saját iparágok apálya és dagálya valamelyes összefüggésben áll vagy a lancashirei kiviteli üzlet kiterjeszkedése vagy csökkenésével egy oldalon, vagy a sheffieldi késipartermelés olcsóságával a másik oldalon. Ugyanezen helyzet, szembeszökőleg áll a másik irányban is. A lancashirei gyapotmunkásoknak, akik nagy mértékben dolgoznak kivitelre, ügyes tisztviselői ép oly világosan tudják, mint munkaadóik, hogy egy új gyári törvény sürgetése, vagy darabszám munkalisztáik leszállításának ellenzésében, számba kell venniök Massachusetts és Bombay versenyét is. De sem a munkások, sem a munkaadók nem vették észre Lancashireban, hogy a külföldi piacok ezen dolgában nem kevésbé veszélyes versenyzőkkel találkoznak a saját kapuiknál. Ámbár összes kiviteli üzletünk egész tömege önmagától fentartatik egy oly pontig, amely kifizeti külföldi tartozásainkat, abból egyáltalán nem következik, hogy minden egyes cikk kivitele ugyanazonos marad. Anglia ezen tekintetben olyan, mint egy nagy bolt, amelyből az idegen bizonyára vásárol némely árucikket. De az, hogy mint osztja fel az ő vásárlását, a mi különböző terményeink között, attól fog függeni, hogy melyik lesz ezek közül az, amely mind a többivel arányban a legnagyobb előnyt mutatja a külföldön készített árukkal szemben aránylag. Hogyha az adósság mérlegének minden megváltozása nélkül oly új üzlet merül fel, amely képes terményének aránylagos olcsósága vagy ajánlatos volta folytán elhódítani egy külföldi piacot, minden többi cikkünk kivitele kártékonyán fog befolyásoltatni ezen új eladás által. Így az utolsó húsz év alatt egy nagy kiviteli üzlet kifejlődése készen csinált ruhában és agyagáruban természetesen kizorította részben a régibb iparokat, talán a gyapot- és gyapjuipart.

amelyek aztán ezen új versenyzők hiányában, szükségszerűen kiterjeszkedtek, hogy az élelmicikkek behozatalának emelkedését ellensúlyozzák.¹ Ennélfogva a lancashirei gyapotosoknak tudatára kell jönni annak, hogy ők nemcsak

¹ Ez azt feltételezi, hogy nem volt további fejlődés sem a tőke, sem az értelmi erő, sem a munkában. Néha azt vitatták, hogy keleti Londoniban a nagyban vezető ipar növekedése csak a zsidó bevándorlók letelepedése által volt lehetséges, és hogy az újon jövők, egy új kiviteli kereskedelmet teremtve, tényleges szaporulatot okoznak behozatalunkban és így sem nem csökkentik a többi hazai iparban a munkát, sem nem szorítanak meg semmi létező kivített. Ennélfogva azt állítják, hogy a zsidó bevándorlás nem sérelmes az angol bérmunkásoknak, sőt az emeli az angol üzleti jólétet.

Tény gyanánt sem a tőke, sem az agymunka, amely megteremtette a nagyban ruházkodás új kiviteli üzletét, nem a zsidó bevándorlók által teremtett meg, és! egyáltalán nem is a ibeköltöző munka által láttatik el. Lehet, hogy az ipar fejlődésének alkalma a jelen alakjában ezen és más alacsony életszínvonalú munkások jelenlétéről van feltételezve; de a tőke és szervező tehetség saját honfitársainktól került ki; és ennél fogva úgy lehet fel a dolog, hogy az ezen alkalom folytán elvonatott más iparágaktól, amelyek ezáltal érzékenyen megkárosítottak.

Tényleg, hogyha a bevándorlók magokkal hozták volna saját tőkájüket és¹ észbeli képzettségeket, és megteremtettek volna egy zárólag kivitelre szolgáló ipart, az eredmény az lett volna, mint állítják, növekedése behozatalunknak, és nem lett volna az iránylat a többi kiviteli üzlet csökkenése. De akkor a szorítás másutt lett volna érezhető. A további behozatal természetesen nem a bevándorlók által tényleg elfogyasztott cikk lett volna, hanem egy eltolása az üzletnek; némely honi iparág kiterjeszkedett volna a további kereslet folytán, mások pedig lanyhultak volna az újra felemelkedő behozatal versenye folytán. Az összes üzlet, eltekintve a bevándorlók saját termelésétől és fogyasztásától, sem nem növekedett, sem nem csökkent volna és a nemzet vagyona, kivéve a bevándorlók saját birtokát és megtakarítását, nem érintetett volna. A bevándorlás főfontossága így annak közvetett hatása lett volna csak a nemzeti jellegre és munkaképességre. Ha a bevándorlók, mint a lengyel zsidók, alacsonyabb életmódot hoznak be, az eredmény lett volna (az iszapok szaporodásán túl) az állandó be-

a magában Lancashireban ott levő körfonó asszonyokkal és a külföldi gyapotgyárakban dolgozó motolla fonókkal versenyeznek, de mindazon iparágak angol munkásaival is, akik bármely külföldi eladásra szánt árucikkeket állítanak elő. Ennélfogva azon következtetéshez jutunk, hogy minden egyes iparágban a munkaadóknak és munkásoknak úgy kell tekinteniük magokat, mint akik a legigazabb értelemben versenyeznek az üzletért; nem kevésbé, mint a tőke, képesség és kézimunka kínálatáért, kénytelen más iparággal versenyezni tényleg az országban, még akkor is, ha azok egyáltalában nem látszanak összeköttetésben lenni velők, és ezen versenyküzdelemben a győzelem szembeszökőleg nem mindig az erősnek, s a pályadíj nem mindig a gyorsnak fog jutni. Az üzlet apálya és dagálya, és ennélfogva az ország iparának felozlása, és inkább egy, mint más iparcikk termelése sok oly más körülménytől függ, ami teljesen különálló az érdekelt munkaadók és munkások magaviseletétől és munkaképességétől, vagy az ő javadalmaiktól. Egy változás az ízlésben vagy divatban, egy tudományos felfedezés, egy új fogyasztói osztály felnövekedése, egy pusztá változás a nemzeti vagyonban vagy annak felosztásában az osztályok közt, egy háború vagy szükség, vagy épen egy költséges törvény némely iparágat fellendít és másokat megszorít teljesen függetlenül azon költségek minden szaporodása vagy fogyásától, amelyen állítatnak elő terményei. És még akkor is, ha csupán az ár hatására szorítkozunk egy különös cikk keresletének emelése vagy leszállása tekintetében, akkor is szembeszökő lesz, hogy az előállítási költség változni fog sok oly ok miatt is, amelyek semmi összeköttetésben nincsenek a munkaadók kívánalmaival vagy az érdekelt munkások munka feltételeivel. A nyers anyag változó bő vagy ritka volta, azon köny-

folyás a hanyatlásra. Ha más oldalról a bevándorlók, mint a hugonották, magasabb életmódot hoznak be, példájok állandó emelkedést teremthet a nemzeti jellemben. Végül a fajok összekeveredésének hatása, e homályos kérdés is tekintetbe veendő.

nyűség és költség, amelylyel az szállítható, egy új pótanyag felfedezése, egy új gép vagy készítési mód feltalálása, az átló súlyának némi változása – mindezek és számtalan más, a munka feltételeivel összeköttetésben nem álló, tényező érinti az előállítási költséget és ennél fogva az árát is. Ennél fogva természetesen a ténynek ezen végnélküli zavara, ezen csaknem végtelen fokozata az okok többfélesége és a hatások egybeolvadásának – az, ami lehetetlenné teszi azt, hogy helyeseljünk vagy tagadjuk a munkásszervezeti ügy befolyását az egyes esetek felsorolása alkalmával. Amit mi tehetünk az, hogy feltéve, mikép mindegyik iparág szünetlenül alá van vetve minden más iparág legélesebb versenyének otthon és a külföldön, oldalt hagyjunk minden más működésben levő befolyást, és vizsgáljuk azt, hogy mily hatást gyakorol a közös szabályozás elve maga-maga az ipar károsulására.

Láttuk, a közös szabályozás gazdasági hatásait vizsgálva azon iparágakon, amelyekben alkalmazva van, hogy ezen szabályozás, a színvonal fokozatos emelése útján tényleg arra irányul, hogy a termelési költségeket csökkentse azon iparágakban. Ebből az következik, hogy más körülmények ugyanazonasak maradván, ezek gyorsabb menetben fognak terjedni, mint a nem szabályozott iparágak. De jellemző az így okozott kiterjedésre az lesz, hogy az egyúttal előnyöket hoz az egész termelő világra. Az a tény, mikép az ország egyik vagy több iparágában elhelyezett munka és tőke termelőbb lesz, mint előbb volt, nem csökkenti az összes keresletet vagy az összes vételi árt: ellenkezőleg, növeli azt. Az egyes iparágakban való minden megtorlódás, mely a javuló iparok terményei által okozott részleges elnyomásnak tulajdonítandó, legalább is époly nagy kiterjedés által ellensúlyoztatok másutt, ezen iparágaknak magoknak megnövekedett vételei folytán. Továbbá, a megnövekedett vágy a munkakímélő gépek feltalálása és tökéletesebbé tételére, a további ösztönzés új piacok, új anyagok és a létező vágyak kielégítésének új módozatai iránt, amelyek mint láttuk, kikerülhetlen visszahatások a közös szabályozás bástyafalai-

ról, megszerzi a szabályozatlan üzletágakban is a készen használható eszközök, kipróbált találmányok, és új alkalmaznak egész folyamatát, amelyek soha sem tűntek voira fel az ő nyugvásra kárhóztatott elméiknek. Hasonlóul, a bér-munkások minden osztályánál beálló általános emelkedés a megélhetés módjánál megjavítja azt a nemzeti anyagot, amelyből minden foglalkozási ág szerzi a maga újoncain.¹ De ámbár a szabályozott iparágak azáltal, hogy fokozatosan emelik a műszaki ügyesség, szervező képesség és fizikai erő színvonalat, sokat emelték a nemzeti tőkét minden formájában, mégis maga az ő fejlődöttebb voltak folytonosan nehezebbé teszi a nem szabályozott iparágak küzdelmét a világgpiacok megtartása végett. Az új felfedezések elfogadása csaknem kivétel nélkül magával hordja más iparágak hanyatlását és romlását. Így, a vaságyak használatának rendkívüli elterjedése – amely egy jól szervezett iparág terménye – szükségképen megszorította azon olcsó faágy-

¹ Így a csizma és cipő gyártás nagy angol gyáripár, amely csak újabban kezd kiemelkedni az otthoni munka pólyáiból, és amely magamagától még alig hozott létre bármely feltalálást, lehetőségessé vált Connecticut és Massachusetts óriási (feltaláló képessége által¹, ahol a jól szervezett munkások kétszer oly magas munkabérek tudtak kiszorítani, mint angol versenytársaik. Hasonlóul az indiai gyapotgyárak minden saját igyekezetök nélkül, magok magoktól kapták meg azon felfedezéseiket, amelyek, hogyha Babbagenak és az Edinburgh Reviewnak hihetünk, létezésüket a lancashirei munkások harcias kedvű munkásegysületeknek köszönhetik. És azon eszes angolok, akik munkásokul kezdték életüket, és most oly sok szárazföldi gyárban vannak vezető állásban, világosan azon aránylag magas munkabérek és rövid munkaórák termelvényei – hogy ne is szóljunk az igazgatásban való képzésről – amelyet a szabályozott iparokban levő angol munkások nyertek el munkás szervezeteik segélyével. Ezen és sok más módon azon országok és azon iparok, ahol egy aránylag magas életmód kieroszakoltatik, folyton ellátják feleslegekből azzal a világot, amit szabályozatlan versenytársaik nem képesek termelni a saját magok részére.

szerkezetek gyártását, amelyet a keleti London „bútoros mestereinek” kiszipolyozó barlangjaiban készültek. Ez eléggé szembeszökő akkor is, ha nézzük egy új cikk által való kielégítését ugyanazon szükségletnek, melyet korábban alacsonyabb áron is kielégített; vagy még ha egy szükséglet inkább előtérbe jön, mint a másik, mint a könyvek és kerékpárok közti versenyben. A nemzetközi forgalom, amint láttuk, ugyanazon versenyt hívja létre oly iparágak között is, amelyek külsőleg semmi összeköttetésben nem állanak egymással, így, a vaságyak termelési költségeinek csökkenése nem csupán a faágyak angol termelésével versenyez: hanem azon ösztönzésnél fogva, melyet az angol vaságyak kivitele tényleg ad az Angliába való behozatalnak egészen más természetű cikkekben is, lehet esetleg egyik tényezője az angol mezőgazdaság hanyatlásának és az üveg, kős és faárúkban az olcsóbb minőségek gyártásának is.

Fontosabb lesz a szabályozatlan iparágakra gyakorolt káros hatásban az, hogy elvezeti azoktól a legjobb ipari újoncokat. A közös szabályzatok által nem szabályozott iparágaknak lehetséges, hogy megfeleljen egy munkaadó közvetlen hasznának és kiadási megtakarításának, hogy vezető munkásának ne azt az embert válassza ki, aki leginkább képes javítani a terményt vagy a munkát, de azt az embert, kinek legnagyobb képessége van a munkabérekben huzakodni vagy az időt kihasználtatni. Az a tény, mikép a közös szabályzat meggátolja a bérek alányomását, a munkaórák meghosszabbítását vagy a balesetek és betegség elleni elővigyázatok elhanyagolását, önmagától hozza a kiválogatását a munkavezető vagy igazgató állására oly embereknek, akiknek a gépezet és szervezés javításában rendelkezésére áll sokkal állandóbb és szaporább mód a termelési költségek leszállítására, mint a munkások gyengeségének kihasználása. Az üzletnek tömörülése nagy telepekbe, ami, mint láttuk, egyik eredménye a közös szabályzatnak, közvetlenül felbátorítja az iparágba behozatalra a szakszerű ismeretek és tudományos készséggel rendelkező embereit. Óriási különbség van, amit még eddig nem becsülnek eléggé, azon emberfajta közt, aki

a nem szabályozott iparokban lesz rendszeresen „kis mester”, és azon magasan képzett szervezők, igazgatók, vevők, utazók, ügynökök, vegyészek, gépészek, metallurgok, villamosok, rajzolóok és feltalálók közt, akik a nagy telepek üzleteit vezetik. A minőségben való ezen különbség a bevonásnál nem kevésbé szembeszökő a kézi munkásoknál is. Egy oly munkás, aki elég erős, vagy eléggé értelmes, vagy eléggé rendszerető arra, hogy egy magas munkabért adó iparba és illő munkaviszonyok közé mehessen, nem fog oly foglalkozásnál maradni, amely neki alacsonyabb előnyöket ad. Az a magas munkabér, melyet a lancashirei gyapotfonók és gépészek, vagy a northumberlandi bányászok élveznek, okozza azt, hogy ezen iparágak vonták magokhoz illető kerületeikben a fiatal emberek színe-javát. Innen származik a szabályozatlan iparágak végleges átka – örökre elvannak kárthatva, hogy alacsonyabb munkásokkal kínlódjanak, akik nem kapnak munkát másfele. Minden új emelkedés a gyári munkás és a kőszénbányász életviszonyaiban nehezebbé teszi a falusi vidéknek azt, hogy visszatarthassa a faluban a legjobb fiúkat. Minden új alkalom, amikor a Board of Trade rövidíti a vasúti munkások munkaidejét vagy védelmezi életüket; minden új törvény, mely növeli a baleset esetében őt illető kártalanítás biztonságát és összegét; minden emelkedés a szabványos munkabérben, amelyet a közvélemény biztosít neki; közvetlen nehezebbé és nehezebbé teszi a létért való küzdelmet a gazdának és a vidéki városban élő „kis mesternek.”

d) *Élősdí iparágak.*

Eddigélé azon feltevésből indultunk ki, hogy az iparágak közti versenyt nem zavarja semmi olyan, ami támogatás vagy adomány természetével bírna. Ha a közönségnek úgy tetszik, hogy egy különös iparágnaál mindegyik munkaadónak ad egy évi ajándékot az adókból, vagy hogyha ad azon iparágban minden munkásnak heti adományt a szegényalaptól munkabéreik támogatására, szembeszökő, hogy

az a kiváltság, minden más dolog egyenlő maradván, azt fogja okozni, hogy a kedvezményezett iparág elnyomja versenytársait. A segély vagy adomány képessé teszi a megajándékozott gyárosokat megvesztegetni a fogyasztókat, hogy fogyasztásuk az ő cikkeit, oda adván nekik azt, amiért nem fizettek. Hasonló előny származhatik egy különös iparág-nál a munkaadókra nézve, hogyha képesek oly munka használatát megkapni, ami nincs munkaszámláikon elkönyvelve. Azon versenynyomás alatt, amelyet a „piaci alkuról” szóló fejezetünkben elmondtunk, tényleg a nem szabályozott iparok némelyike élősdi iparrá válik. Ez a gyakorlatban két különböző utón következik be.

Az első eset oly munka esete, amelyet részben oly egyének jövedelmei támogatnak, akik nincsenek összekötésben a kérdésben forgó iparággal. Ha egy munkaadó anélkül, hogy megfelelő oktatást nyújtana egy képzett mester-ségben, elvégezteti a munkát oly fiúkkal és leányokkal, akik szüleiknél élnek és gyakorlatilag csak zsebpénzért dolgoznak, akkor ő tényleg oly segélyt vagy ajándékot fogad el, amely az ő munkamenetének gazdasági előnyt ad azok felett, melyek teljesen fizetett munkával dolgoznak. De ez még nem minden. Még akkor is, ha ő a fiúknak és leányoknak oly munkabért fizet, amely elegendő fedezni táplálékok, ruházatok és lakások kiadásait, addig amíg a húsz év alatt vannak, és elereszti őket, mihelyest felnőttek teljesen hasonló helyzetben van. Mert a fiúk és leányok költségei a közönségre nézve nem csupán az ő napi kenyerüket teszi tizenhárom és huszonegy év között, de egész felnevelésüket születésüktől a munka kezdetéig, és fentartásokat, mint felnőtt polgárok és szülők.¹ Hogyha egy iparág teljesen a fiúk és

¹ Ehhez szorosan véve hozzá kellene adni fentartásokat öreg-ségben és eltemettetésüket. Az öreg bérmunkásoknak csupán egy kis része tartatik fent és esetleg temettetik el az Egyesült királyságban, saját megtakarításaiból vagy rokonai segélyéből. Az aggkor és eltemetés, épúgy mint a nevelés nagy részben már, a jótékony-ság és a szegény törvény formája alatt, ma a közönség egészének ter-

leányok munkájával láttatik el, és egymásutáni rajok rögtön elbocsáttatnak, mihelyst felnőttekké lesznek, az a pusztá tény, hogy a munkaadó úgy fizet nekik, amint az jó megélhetési munkabérnek látszik a fiatal embereknek, még nem gátolja meg azt, hogy az iparág gazdaságilag élődsi ne legyen. A felnőtt nők munkaadója ugyanazon helyzetben van akkor, hogyha, mint az rendesen úgy van, nem fizet nekik oly munkabért, ami elégséges volna teljes munkaképességben tartani őket, tekintetbe nem véve azt, amit szülőiktől, férjeiktől vagy szeretőiktől kapnak.¹ Mindezen esetekben a fiatal emberek vagy nők által elvégzett szolgálatok egy más osztály keresményeiből egészítettetnek ki. Ennélfogva ezen iparágak époly világosan kapnak segílyt, mint hogyha a bennök dolgozóknak „a munkabér pótlására közpénz” adatnék. Az angol gazda, igaz, nem fizet magasabb munkabéreket, de viszont a régi szegény törvény eltörlése óta ő csak azt kapja meg, amiért megfizet: az ő alacsony életszínvonala magával hozza a munka alacsony színvonalat. Egy oly munkaadó, aki részben segítézett női- és gyermekmunkát használ fel, ezzel szemben, tényleg kettős előnyben van az önmagokat fentartó iparágak felett: anélkül, hogy megfizetne érte, megkapja a jobb táplálkozás folytán előálló jobb munkaarat és azonkívül elvonja – valószínűleg egy versenyző munkaág munkásaitól vagy egy versenyző iparágtól – azon jövedelem egy részét, amely növelhetne volna a másik iparágra fordítható munkaerőt.

De van egy még sokkal helytelenebb formája az élősdiségnek, mint ezen részleges eltartás más osztály által. Egy nemzet iparának állandó termelőképesége szembeszökőleg attól függ, hogy polgárai állandóan egészségesek és erősek legyenek. Ennélfogva arra, hogy egy iparág gazdaságilag

heire lettek. Lásd: *Pauperism and the Endowment of Old Age* (London, 1892) és *The Aged Poor* (London, 1894) Charles Booth-tól.

¹ „A nők rendesen kiegészítő bérmunkások”. – Charles Booth: *Life and Labour of the People*, IX. köt. 205. 1.

önfentartó legyen, szükséges, hogy fentartsa munkásainak összes mennyiségét, nem rontva meg számban és erőben, kellő számú gyerekekkel is arra, hogy a halál vagy előregedés által okozott ürüléseket betölthesse. Hogy ha egy bizonyos iparágban a munkaadók képesek annyira kihasználni munkásaik nélkülözéseit, hogy azokat oly munkabéreken szerződtetik, amelyek nem adnak nekik elegendő élelmezésre kielégítő eszközt, vagy ruházat vagy lakásra valót, ami átlagos egészségben tartsa fenn őket; ha képesek dolgoztatni őket oly hosszú munkaórákon át, hogy a megfelelő pihenés és szórakozástól megfosztják őket; hogy ha képesek oly veszélyes vagy egészségtelen viszonyokra szorítani, amelyek ténylegesen megrövidítik éltöket, az ilyen iparág világosan oly részét kapja meg a munkaerőnek, amelyért nem fizet meg. Hogy ha az így kihasznált munkások lovak volnának – mint például egy városi lóvasútnál – a munkaadóknak szükségképen kellene gondoskodni a napi élelem, fedél és pihenésen túl a tenyésztés és betanítás egész költségén túl, azon egymásután következő fordákról is, amelyek szükségese a szervezet fentartására. Azon szabad emberi lények esetében, akiket nem vesz meg a munkaadó, a munkások ezen új nemzedékének tőkeértéke ingyen jön a munkaadó rendelkezése alá, aki csupán a napról-napra való megélhetést biztosítja. Az ily élődsi iparágak nem húznak el semmi pénzsegítséget más osztályok jövedelmeiből. De így megrontva munkásaik fizikumát, értelmét és jellemét, megcsontítják a nemzet tőkeerejét.¹ És még akkor is, hogy ha a fel-

¹ Azon rabszolgatartó gazdasági helyzete, ahol, mint utóbb az Egyesült Államokban és Braziliában, a rabszolgákat ki kellett nevelniök a munkapiacra, szorosán hasonlít azon lóvasúttársasághoz, amely a lóerőt használja fel. Addig, amíg az afrikai rabszolga-kereskedés tartott, a rabszolgák behozatala valószínűleg olcsóbb lévén, mint azok tenyésztése, a rabszolgamunka által ellátott iparágak gazdaságilag nagyon hasonló helyzetben voltak ahhoz, mint aminő a mi saját kiszipolyozó iparágainké – vagyis, el voltak látva egymásután következő rajjaival az olcsó, de gyorsan hanyatló munkának – és termelések olcsósága, mint Mill mondja, „részben

élés ténylegesen nem olyan gyors, hogy meggátolja a „kiszipolyozott” munkásokat abban, hogy egy új nemzedéket állítsanak elő, amely helyettesítse majd őket, – az iparág még azért mindig élősdi. Állandóan sülyesztve lefelé azt az anyagot, amit felhasznál, folytonosan szívja el felé a közönség élő munkaerejét. Hétről-hétre többet szív ki ezen munkásokból, mint amennyit az általa fizetett munkabérek visszaállíthatnának. Lehet képzelni, hogy ily módon egy egész közönség élőködhetik maga magán, vagy helyesebben saját jövőjén. Ha elképzeljük, hogy minden munkaadó az ország minden iparágában, ily értelemben „kiszipolyozza” a munkát, az egész nemzet fog nemzedékről-nemzedékre, állandóan hanyatlani jellemében és munkaképességben.¹ És az emberi társadalomban, ép úgy, mint az állatvilágban, az élősdiség által kifejlesztett alacsonyabb faj, amelyet a kisebb tehetségek és kevesebb igények jellemeznek, nem olyan, amelyet szükségképen kiküszöböl a szabad verseny.² A le-

egy mesterséges olcsóság, amelyet össze lehet hasonlítani a termelésre vagy kivitelre adott prémium hatásával; hogy tekintetbe véve azon módot, amelylyel hozzájutnak, még helyesebb volna az összehasonlítás az ellopott javak olcsóságával.” *Principles of Political Economy*. III. könyv, XXV. fejt., 3 §. az 1865-ki kiadás, 413. lap.

¹ A gyakorlati gazda láthat hasonlóságot a föld esetében. Az elméleti közgazda előtt a föld gyakran úgy tűnik 'fel, mint a termelés elpusztíthatatlan eszköze, de a gyakorlott gazda jobban tudja, hogyha teljes munkásszabadság mellett a föld bérlőinek csak arra kellene gondolni, hogy a legnagyobb hasznot vegyék ki magoknak, akkor kifizetné nekik még egy néhány éven át a legkisebb kiadásal a legnagyobb hozamot állítani elő. Az így használt föld tényleg tönkre volna téve, mint termelési eszköz, és csupán erős tőkebefektetéssel volna ismét művelés alá hozható. De ez nem zavarná a béri őt, ha ő képes volna a kiszipolyozott földet ott hagyni, mikor neki tetszik és újat bérelni helyette. Ezen esetben az orvoslás azon megállapodásban találtatott meg, amelylyel a föld tulajdonosa szabályozza annak használatát a bérlő által, hogy így biztosítsa, mi-kép az teljes erőben tartassék fent.

² A *laissez faire* apostolai gyakran bámulandók azon kiter-

hanyatlott minőségek ellenkezőleg virágozhatnak hanyatló állapotokban és tovább és tovább távozhatnak el a magasabb minőségtől. Egyszóval a kifejlődés, ha nem gátolja az ember kiválókató képessége, ép úgy eredményezheti az elsatnyulást, mint azt, amit mi haladásnak nevezünk.

Elfogadhatnék talán úgy, mint kikerülhetetleneket, az élősdi iparágakkal együttjáró bajokat, ha azt lehetne felhozni létezésük mellett, hogy az a nemzeti vagyonhoz való tényleges hozzájárulás eredménye – vagyis, hogy új tőkét használnak fel és oly munka részére teremtenek keresletet, mely másként heverőben maradt volna. De ez nem az eset. Először is előttünk áll az a tény, hogy minden élősdi iparágak pusztá létezése is egyúttal az önfentartó iparok kiterjedését gátolja, akár szabályozottak azok, akár nem. És pedig nemcsak az oly nem haladó munkággal szemben, mint a földművelés. A gyapotfonásban az a tény, mikép jól táplált és tisztességes fiatal nőket lehet felfogadni hetenként tíz vagy tizenkét shillingért, készíti a gyártulajdonosokat arra, hogy a körmotollával helyettesítsék a kézit, még pedig nagyobb mértékben, mint ahogy hasznos volna nekik akkor, ha a munkaadóknak teljes megélhetési béreket kellene adni a körfonóknak, vagy hogy ha az ő heti tíz vagy tizenkét shillingjökért csak oly ideiglenes és rossz munkásokat kaphatnának, aminők állandóan ezen a jövedelmen el tudnának élni. Az a tény, mikép a női körfonók részben magok a kézi fonók által neveltettek fel és tartatnak el, vagy más jól fizetett iparágak által, mint a gépészek, ily módon tényleg

jedés miatt, amennyire elragadja őket optimizmusok. Így mikor Harriet Martineau odaszorított az 1833-iki Factory Commissioners által gyűjtött adatok által, hogy elismerje, mikép „ezen nyomorult gyári gyermekek esete kétségbeejtőnek látszik,” rögtön hozzáadja, mikép „az egyedüli remény az, hogy az a faj két vagy három nemzedék alatt ki fog halni” (Harriet Martineau's: *Autobiography: Marie Weston Chapman*, III. köt. 88. 1.) De hát nincs oly gyári munkás gyerek faj, amely a saját maga újjátermelésének állandó voltától függene.

több kézi fonót szorít ki a munkából, mint lenne másként az eset. És amint láttuk, van még élesebb verseny is. Az a tény, hogy a nagyban ruházó ipar képes megrontani és felhasználni a maga szolgálatára a kiszipolyozott otthon dolgozók szerencsétlen rajait, akik az ő varrását végzik el, tényleg rendelkezésére adja neki egy oly munkaerőnek egész kínálatát, amelyet neki nem kell és amelyet nem is állít vissza. megfelelő munkabérek és pihenés útján, és amely így lehetővé teszi neki, hogy eladja terményét olcsóbban, és így növelje kiviteli üzletét inkább, mint ahogy tehetné mindezt, hogy ha iparága szabad volna a társadalmi élősdiségtől. És ezen versenyző kiviteli üzlet minden kiterjesztése, amint láttuk, arra irányul, hogy kiszorítson más eladásokat a külföldre, – sőt lehet, hogy esetleg épen azért megszorítja, a kemény áru, gép vagy szövöttárúk kivitelét és ennél fogva gyártását is.

Sőt azt sem lehet képzelni, hogy van valami oly különös a kiszipolyozó iparágak terményeinek természetében, hogy azokat nem lehetne ép oly sikeresen rendelkezésünkre adni minden rossz élősdiség nélkül is. Merjük állítani, ép ellenkezőleg, hogy nincs az élősdi iparágak egész csoportja által termelt cikkek közt egy sem, amelyet ne lehetne gyártani nagyobb műszaki eredménnyel, és határozottan kevesebb munkával egy jól szabályozott gyár munkája útján. De ép úgy, ahogy egy egyedüli iparágban a szabályozatlan munkaadó, aki képes „olcsó munkára” tenni szert, nem igen törekszik gépeket szerezni, ép úgy a nemzetben is, azon vállalkozó tőkésék, akik valami új anyagot használnak fel, vagy valami új szükségletet elégítenek ki, kivétel nélkül a legkevesebb ellentállás útján indulnak el. Hogy ha megszerzhetik, hogy a munka élősdi munkával látassék el, annál kevesebb lesz igyekezetök arra, hogy keressenek módot ugyanazon szolgálat ellátására gépezet és gőzerő útján, és annál kevesebb lesz érdekek oly műszaki felfedezések elfogadására, amelyek már nyitva vannak előttök.¹ Így az

¹ Schmoller tanár megjegyzi, hogy „az önzés a munkástársadalomban olyan, mint a gőz a gőzgépiben: csak akkor tudjuk meg-

élődsi iparágak nemcsak elvonják más bérmunkások keresetének egy részét, nemcsak felélik a nemzeti munkaképesség tőkeerejét: hanem tényleg útjában állanak a nemzet iparának legelőnyösebb feloszlásának is, és így meggátolják azt, hogy tőkéje, szellemi ereje és kézi munkája általában véve oly termelőképese legyen, mint aminő volna másként. Addig, amíg abból indulnak ki, hogy minden iparág gazdaságilag önfentartó, a versenyt az iparágak közt olyannak tekinthetjük, mint amely állandóan a tőke, szellemi erő és kézi munka legtermelőbb szétoszlását segíti elő a közönségnél. Mindegyik iparág kiterjeszkedésre fog törni azon arányban, amint képesebb lesz a közönség igényeit kielégíteni, és csak azon a ponton lesz korlátolva, ahol valamely más iparág túlhaladja őt ezen tekintetben. A nemzet tőkájének minden egyede, mint szintén minden vállalkozó, és munkásainak

mondani, hogy mit képes megmunkálni, ha tudjuk, hogy mily nyomás alatt működik” (Sendschreiben an Herrn von Treitscke, Berlin, 1875, 37. 1.) Ezt szembeszökőleg igazolja Angliában, az elavult és gazdaságtalan munkálkodás rossz állandósága, amely annak tulajdonítandó, mivel nincs meg a szabványos munkabér nyomása a kiszipolyozó iparokban. „A közfigyelem kevés idővel ezelőtt némi nyomatékkel odairányul a Dudley kerületben levő szegcsinálók nyomorult helyzetére. Amerikában az ily fajta munkaviszonyok lehetetlenek a létező gazdasági viszonyok folytán, és mégis a szegeket sokkal alacsonyabb munkaköltséggel készítik, mint ami a rendes a Dudley-kerületben. Egy amerikai szeggyár munkásának termelése 2½ tonnára rúg hetenként, míg a Staffordshire! szegcsináló régi módszer szerint dolgozva, csak két mázsát állít elő. Mi haszon van aztán abban, hogy ha a munkás az utóbbi esetben csak 15 shillinget keres hetenként, míg az előbbiben 6 font sterlinget? A munkaköltség fontonként az egyik esetben 0.8 penny és a másikban 0.257 penny. Így a kereset nyolcszorta nagyobb az amerikai munkásnál, míg a termelt szeg munkaköltsége csak egyharmada annak, mint az angol munkásnál. Ez . . . csupán példája egy oly helyzetnek, mely keresztül fut minden iparágban.” A gépészek manchesteri egyesületében: Inaugural Address by the President, Mr. Joseph Nasmith. (Manchester, 1897), 6. 1.

mindegyike folytonosan hozzá lesz fűzve azon iparághoz, amelyben a lehető legnagyobb további termelést tudják létrehozni. Ha azonban némelyik iparág segélyt vagy ajándékot kap, ezen élősdiék valódi képességek arányán túl fognak terjeszkedni és így a nemzeti tőke, szellemi erő és kézi munka nagyobb részének használatát kapják meg, mint volna más-ként az eset, azon eredménynyel, hogy az összes termelés csökkeni fog és az önfentartó iparágak terjeszkedése idő előtt meg fog gátoltni. Az iparágnak ezen iránya természetesen az olcsóság nyomása alatt nem a legjobb, de a legrosszabb csatornába lesz terelve, amint azt már észrevették azon éles megfigyelők, akik a régi 'szegénytörvény hátrányait mutatták ki. „A gyáripár egész ágai – így mondták – úgy követhetik nem a kőszénbányák vagy folyamok, hanem a pauperismus folyamát; virágozhatnak, mint a gombák, amelyek a rothadóságból erednek, azon visszaélések következményeiül, amelyek tönkreteszik azon helyiség minden más érdekét, amelyben léteznek, és megszűnnek létezni a jobban kormányzott kerületekben épen azért, mert jobban vannak kormányozva.”¹

¹ First Report of Poor Law Commissioners, 1834, 65. l., vagy az 1884-iki új nyomásban (H. C. 347-1884-ból.) Azon végzetes hatások, amelyet a „munkabér támogatására adott közpénz” okozott a régi szegénytörvény alapján a mezőgazdasági munkára, gazdasági példabeszéddé váltak. Úgy látszik, hogy ügyelmen kívül hagyták, hogy tényleg ugyanazon ajándék-rendszer van hatályban mindenütt, ahol a munka kiadatik, hogy dolgozzák ott-hon. A női kívül dolgozók sovány keresete, foglalkoztatások meg-megszűnő korszaka, kikerülhetlenül arra vezet, hogy megélhetésekben őket a magán jótékonyosság, hanem egyúttal közsegély is támogassa őket. Így egy újabb kutatás Glasgowban „azt jelenti, hogy „a szegényfelügyelők jelentései igazolják, hogy sok kívüldolgozó, akik nagyon kevés munkabért kapnak arra, hogy eltartsák magokat, ámbár teljes időt dolgoznak, a közpénzből segélyeztettek. Továbbá oly mérvben, amit lehetetlen megállapítani, az alacsony munkabéreken dolgozók közül sokan segélyeztetnek az egyházak és a jótékony egyletek által. Itt a munkabérek egy részét szembeszökő-

Az elődiség ezen helyzetét sem nem teremti a szerencsésebb iparágak önfentartó igyekezte arra, hogy javítsák helyzetüket, sem pedig nem orvosolható az semmi ily részleges eljárással. Azon alacsony munkabérek, túl hosszú munkaórák és egészségtelen viszonyok, amelyek a kiszípolozott iparágak áldozatait nyomják le vagy ölik meg, főleg az ő saját stratégiai gyengeségükben gyökereznek szemben a munkaadóval, aki maga is szorítva van kihasználni azok szükségéit azon öntudatlan nyomás által, amit a várás alkudozásról szóló fejezetünkben irtunk le. Ezen gyengeség és azon ipari munkaképtelenség, amire vezet kikerülhetetlenül, sem nem okoztatik, sem nem növeltetik azon tény által, hogy a bér munkások más csoportjai magas munkabéreket szereznek, rövid munkaórákat dolgoznak, és egészséges munkafeltételekre tesznek szert. Hogyha, amint okoskodtunk, ezen viszonyok, elősegítve a közös szabályzat elve által, magok megszerzik a szakszerű képesség azon magas fokát, amelyre így képessé lesznek, az ő létezőik nem hátrány a közönségre, sem annak bármely csoportjára nézve. Ellenkezőleg, a szabályozott iparágok ebből eredő terjeszkedése a mocsár-ból egy további területet tesz szárazra. Hogyha más oldalról, nem járnak együtt a munkaképesség teljes egyenértékével, az ő megjelenésük a szabályozott iparágokban, megnövelvén a termelési költséget, szükségszerűleg hátrányos lesz azokra nézve az iparágak közötti versenyben, és ennél fogva tényleg csökkenteni fogja a nyomást a nem szabályozott foglalkozási ágakra és az azokban dolgozó munkásokra.¹ Egyik

leg kívülállók fizetik ... Az ily viszonyok közt termelt áruk olcsóságát ellensúlyozza a szegényadó növekvése és a jótékonyág igénybevétele.” – *Home Work amongst Women*: Margaret H. Irwin (Glasgow, 1897.)

¹ Így az iparágak közt folyó nemzetközi versenyben, a munkabérek magasán fentartása a számok korlátozásának eszköze útján azon iparágra nézve tartatik végzetesnek, amely gyakorolja ezen szabályt. A munka magas ára, összekötve hanyatló termelő-képességgel, aligha nem vezet a termény árának emelésére. Ha ez

szempontból véve sem lehet azt mondani, hogy a köszénbányász vagy a gépész által kivívott jó feltételek bármely módon ártalmasak volnának a Black Country lánc és szeg készítőjének, vagy az otthon dolgozó Sheffield késesnek, vagy a manchesteri kiszipolyozott ingkészítőnek, vagy valami kelet-londoni iszap esetleges dock munkásának. Ezeknek hatása, amint megnyilvánul, mind a másik irányban van. A tény az, ha egy testvér, rokon vagy barát magasabb béreket kap, rövidebb időt dolgozik és jobb egészségi helyzetben van, az indító ok hasonló előnyökért küzdeni.¹

versenybe kerül külföldi árukkal, vagy egy olcsó helyettesítő könnyen található, az iparág könnyen nehéz helyzetbe kerül, és a kereslet csökkenése, amely arra vezet, hogy sok munkás elveszti helyét, az új termelők kizárásánál további szigorúságot fog igényelni. Bármely iparágnál a számok megszorításának eredménye, ha az oly messze visz, hogy komolyan felemeli a termény árát, ennél fogva az, hogy ténylegesen többet és többet üz el a nemzeti tőkéből és munkából, a megszorított iparágtól és azt fokozatosan összehúzza, vagy a teljes kiölés vagy a más országba átköltözés végpontjái.

¹ Lehet azt mondani, hogy élősdi munkások egy osztálya – a nő- és gyermekmunkások – részben más, rendszeren jobban fizetett munkások béreiből tartatnak fenn; és hogy az ő élősdi voltak ezen jobban fizetett munkások és ennél fogva némely tekintetben a munkás-egyesületi mozgalom létezése által vált lehetségessé. Azonban nincs összeköttetés a kettő között. Az élősdiség ezen faja tényleg feltételezi a premium adóját és elfogadját is, de a jövedelem közötti különbségek létezése az egyesek, sőt osztályok között is, egyáltalán nem függ a munkás-egyesületi mozgalomtól. Sőt vannak némely esetek – mint aminő az otthoni munka és az esetleges dock-munka közti viszony Kelet-Londonban – ahol a két egyenlően alacsonyan fizetett foglalkozásról elmondható, hogy kölcsönös segélyek által – egymáson élőködnek. Az a könnyűség, hogy „olcsón” fizetett munkát kapjanak – mondja Mr. Charles Booth – tekinthető legközvetlenebb okául annak, hogy elterjedt az a legkülönösebb kézi ipara London keleti és déli részének – a butor, cipő és csizma, sapka, ruha, papírdoboz és papircsomag, gyufa, édesség stb. készítésnek. . . . Ezek legnagyobb

Szerencsétlenségre nincs semmi kilátás arra, hogy az élősdű iparágak kiemelkedjenek bölcsőjökéből saját magok valamely részleges mozgalmok folytán. Például reménytelen dolog a londoni esetleges dockmunkásnak megkísérlem kölcsönös biztosítás vagy közös alku útján, bármely hatásos közös szabályzatot fentartani munkaadóik akarata ellen. Még akkor is, hogyha a dockmunkánál bármely héten is alkalmazott minden munkás is merev és hűséges tagja volna is a munkásegyletnek, még akkor is, ha az egyesületnek volna elég pénze, hogy minden munkást képessé tegyen jobb feltételek kieroszakolására, még akkor is képtelenek volnának eredménynyel járni el. A munkaadók képesek volnának, minden számba vehető veszteség nélkül, megtölteni a legközelebbi napon már áruházait egy teljesen új csoport emberrel, akik a munkát épen olyan jól megcsinálják tényleg. Tényleg mindig megvan a nem szakszerű kézimunkára egy gyakorlatilag határtalan „tartalék hadsereg”, amelyet minden más osztálynak időlegesen nem alkalmazott tagjai alkotnak. Miután ezek egy folytonosan hullámozó testületet képeznek és az „általános munka” foglalkozása semmi kitanulást nem igényel, semmiféle összejátszás, bármennyire kiterjedjen is az az egyidőben alkalmazott összes munkásokra is, nem képes megfosztani a munkaadót azon lehetőségtől, hogy teljesen új csoportot alkalmazzon. Ugyanazon ok teszi örökre reménytelenné megkísérteni közös biztosítás vagy együttes alkuvás útján jelentékenyen felemelni a közönséges munkára menő nők munkabérét. Ahol, mint ahogy rendszeren az az eset, a női munka gyakorlatilag csak képzetlen munkára kerestetik, ami csak a legrövidebb gyakorlatot igényli meg; vagy ahol a munka, ámbár képzett, olyan, amelybe

részben oly kerületek szomszédságában virágoznak fel, ahol képzetlen vagy félíg képzett munkások laknak, vagy olyanok, akiknek foglalkozása a legkevésbé állandó, mivel *főleg ezen munkások leányai, feleségei és özvegyei azok, akik az ilyenmő munkára mennek.*” O. Booth: *Life and Labour of the People* (London, 1897), IX. köt., 193. 1.

minden nő be van már avatva már általános nevelése útján, ott soha sem képes semmi öszejátszás saját erején keresztül erőszakolni bármely szabványos munkabért, bármely szabványos munkanapot, vagy bármely határozott egészség- és biztonságügyi berendezéseket. Ez még szembeszökőbb akkor, hogyha az élődsi munkára fiúk és leányok alkalmaztatnak minden ipari tapasztalat nélkül. A kölcsönös biztosítás és a közös alkuvás, mint a közös szabályzat kierőszakolásának eszközei, tehetetlenekké válnak, ha a munka oly képzetlen vagy oly szakszerűtlen jellegű, hogy a munkaadó képes gazdasági hátrány nélkül, egyszerre helyettesíteni létező munkásait bármely előéletű gyakorlatlan emberek egész új csoportjával.

Ezen boncolás eredménye az, hogy a világ fogyasztására és a nemzet szellemi ereje és tőkájének felhasználására a legerősebb versenyzők egy oldalról a szabályozott iparágak és más oldalról az élődsi üzletek lesznek; – a nem szabályozott, de önfentartó iparágak arra levén hagyatva, hogy mind az otthoni, mind a külföldi üzletből a maradékra maradjanak, és a szervező képesség és kézimunka csökkenő mennyiségére és minőségére.¹ Hogy mily arányban fog egy nemzet

¹ Kívánatos lehet megjegyezni, a lehető félreértések megelőzése céljából, hogy mi az iparok ezen felosztását három osztályba javasoljuk, mint típusos, nem határozott osztályokra. „Ezt nem egy kívülről húzott határvonal, hanem egy belül fekvő központ állapítja meg; nem az, amit szabatosan kizár, de az, amit feltűnően magában foglal; egy példa, nem egy elv.” (Whewell: History of Scientific Ideas, II. k., 120. l.; MÜH: System of Logic, II. köt., 276. l.) Itt, mint másutt is a természetben, nincsenek éles elválasztó vonalak. A különböző üzletek észrevehetetlen fokokban árnyalódnak el egymástól. Amennyire mi tudjuk, nincs teljesen szabályozott iparág, nincs olyan, mely teljesen szabályozatlan és önfentartó, és nincs olyan, mely teljesen élődsi. A motolla fonás például jól szabályozott iparág, de amennyiben darabszamosok csoportjait igényli, akiket nem táplál, egyúttal élődsi is más iparokon. A főklmivelési, ámbár főleg önfentartó akar lenni, némely vidékén élődsi oly foglalkozási ágakon, amelyekkel együttesen.

ipara felosztatni a két hódító közt, az szembeszökőleg főleg azon fordul meg, hogy mily mérvben vétetik a közszabályzat igénybe. Mennél elterjedtebb és hatásosabb a közös szabályzat elve, annál nagyobb lesz, más dolgok egyenlők maradván, a lakosság azon része, amely a kiszipolyozás borzalmaitól meg van óva. Más oldalról, mennél általánosabban hagyattak oda a munkafeltételek, hogy az egyenkénti alkuvás által állapíttassanak meg, annál szélesebbre nő az élősdi iparágak területe. És kihagyván e tekintetbe vétel alól azon iparágakat, amelyek egyszerre szabályozatlanok és önfentartók is – amelyek, mint láttuk, meghátrálnak egyik győzedelmes társ előtt – finom gazdasági kutatást igényelne megbecsülni egy oldalról azon viszonylagos hasznot, amelyet az iparágak közt folyó ezen napról-napra folyó küzdelemben, ad a közös szabályozás lassú, de emelkedő irányzata és más oldalról a termelés azon közvetlen olcsóbbítása, amelyet az élősdiség tesz lehetővé, akár az iparágon kívülálló személyek életfentartási támogatásának, akár a munka tőkeértéke meg nem fizetett elfogyasztásának alakját vegye is az magára. Azt következtethetjük, az ipari előny ezen két forrásának sajátos gazdasági jellegző tulajdonságaiból, hogy a szabályozott iparágak terjeszkedni fognak, nemzedékről nem-

gyakoroltatik, így a halászaton és házbérkiadáson; és ámbár főleg szabályozatlan, gyakran alkalmaz a szabvány munkabér alatt dolgozó vagy gazdasági házakban lakó munkásokat, akikre van némi kísérlet reá bűzni a közegészségügyi törvényeket. Magok az élősdi iparágak is alkalmaznak gyakran egy kevés szervezett munkást, és műveleteik gyakran vannak megosztva a jól szabályozott gyári és a szabályozatlan otthoni munka közt. Eszerint lehetetlen megállapítani, hogy egy iparág élősdi-e vagy sem bármely oly művelet által, hogy megosztjuk az általa fizetett összes munkabért az alkalmazottak összes száma közt. Minden iparág annyiban élősdi, ha alkalmaz bármely munkát, amely nincs teljesen fentartva és visszaállítva az ezen különös munka által nyújtott munkabéreiből vagy más felvétel útján. Ennélfogva megjegyzéseink az élősdi iparágakról alkalmazhatók mindennemű iparágra, amennyiben azok tényleg élősdiak.

zedékre állandóan, javítván terményeik minőségét még gyorsabban, mint áraik leszállítását, és így arra irányulva, hogy vetélytársaikat főleg a felsőbb termelési eljárás és a munka finomabb fokozatainál túlszárnyalják. Az élősdiparágak ellenkezőleg egy folytonos hullámzó területet fognak képezni, amely hirtelen fog új alakokban és számításba nem vett helyeken felmerülni, egymásután nyervén egy nagy előnyt a világpiacon a termény olcsó volta folytán, szert tévén gyakran nagy jövedelmekre, de mindegyik aztán folytonosan tért veszítve más versenytársak előtt és így egyenként nem biztosítva magoknak állandó helyet a nemzetiparában.

Az emberi társadalom minden szövevénye közt lehetetlen példaszzerű bizonyítást adni bármilyen általánosításra is. De a mi boncolásunk bizonyára összefér a brit ipar főfejlődésével a tizenkilencedik század alatt és annak jelen állapotával. Ha például összehasonlítjuk az ipar szétoszlását Nagybritanniában ötven év előtről a mai napival, egyszerre meg fog lepni az a rendkívüli arányú növekvés, melyet a szövőáru gyárak (különösen a gyapot), a hajóépítés, a gépcsínálás és kőszénbányászat¹ foglalnak el, összehasonlítva a földműveléssel és azon kézi mesterségekkel, mint az órákészítés, selyemszövés és keztyű készítés, amikről híres volt egykor Anglia. Bármely okoknak tulajdonítjuk is az előbbi iparok emelkedését, az legalább is szembezőkő együttes jelenség, hogy ezek épen azok, amelyekben a közös szabályozás elve, már akár a közös alku, akár a törvényi becikkelyezés segítette keresztül, a legkiterjedtebb és a legszembezőtlőbb módon került alkalmazásra. Hasonlóan jelentőségteljes az a tény, hogy jelenleg termelésünk kiterjeszkedése a fővonalakban kevésbé a minőség alacsonyabb, semmint a felsőbb fokozatain megy végbe. Így a cérnánál a finomabb fonalokban, a hosszú szövésnél a legszebben, és

¹ Ezen négy főipar adja most a brit termelés összes kivitelének háromnegyed részét és az itthoni fogyasztásra szóló iparcikkeknek is folyton növekvő arányát.

a legfinomabban készített muslinokban – nem a gyapot-
 áruk közönségesebb fajaiban találja a lancashirei kivitel
 legkiterjedtebb piacait. A hajóépítésnél a nagyon kompli-
 kált és teljesen kiállított hadihajó és személyszállító gőzös
 a legszembeszökőbb britt termény. És angol gőzgépet, szer-
 számokat és gépezetet vesznek évről-évre növekvő mennyiség-
 ben az idegenek, nem azért, mintha olcsóbbak volnának, mint
 sok szárazföldi gyártmány, de azért, mert minőségben ki-
 tűnő voltokat nemcsak megtartják, hanem fokozzák is. Ezen
 terjeszkedéssel együttesen a mi szabályozott iparágaink leg-
 fejlődöttebb részében együtt jár fokozatos kiküszöbölése
 még a hazai piacokon is, a mi gyártmányainknak az ács,
 üveg, papír és késipar közönségesebb fajainál – mindazon
 ágazatokban, ahol az angol munkások sohasem voltak eléggé
 szervezve arra, hogy egy szabványos munkabért vagy
 egy szabványos munkanapot kicsikarhattak volna.¹ Kö-
 vethetjük a terjeszkedés és szabályozás közt ezt az együt-
 tes megjelenést még tovább, keresztül vezetve a kézi-
 munka és gépezet közti szakadékon, és megjegyezve a
 jól szervezett kenti kézi papírcsinálók és a nottinghami
 gép csipkekészítők sikerét, szemben a külföldi verseny-
 nyel szemben mutatkozó viszonylagos gyengeségét a gép
 papírmunkának és kézi csipkemunkának, amelyek mind-
 egyike lényegileg szervezetlen iparág volt, alacsony munka-
 béreket keresve meg. Érdekes megjegyezni, hogy a kézi
 csipkemunkások kivételével mindezen gyenge és hanyatló
 iparágakban felnőtt férfiak dolgoznak, és ezek ennél fogva
 el vannak zárva az élősdi segítség rendes formáitól. De a
 szabályozatlan és önfentartó ipar legszembeszökőbb hanyat-

¹ Magokban ezen iparágaikban is a munka ügyesebb ágai,
 amelyek az üveg, kés, papír és butor finomabb fajait állítják elő,
 amelyekben a munkások magas munkafeltételeket követelnek, ren-
 desen aránylag, kevesebbet szenvedtek a külföldi versenytől, da-
 cára azon ténynek, hogy az ő régi módi egyesületeik megtartották
 a számok megszorításának elvét és így, amint mi hisszük, meggá-
 tolták mesterségük terjeszkedését.

lására a britt földművelés szolgáltató példát. Az a tény, hogy az angol gazda mindig képes volt fogadni munkást gyakorlatilag a tiszta megélhetésért, és hogy, ellentétben a gyártulajdonossal, ő követelhet korlátlan munkaórákat és hogy nincs megszorítva semmiféle egészségügyi követelményekkel, azt hisszük, a lehető legrosszabb hatással volt a földművelés felvirágzására. Hogy azzal kezdjük, az fosztotta meg a rendes falusi munkát minden mástól, mint a falusi lakosság sálakja. Egy egész századon át a legügyesebb és legdolgosabb fiúk, a legerősebb és legvállalkozóbb ifjú emberek elvonattak a vidéktől azon magasabb feltételek által, amelyeket a közös szabályzat által vezetett iparágak ajánltak. Ebből az következik, hogy a munkaadónak nemzedékeken át igen kis választéka volt munkásokból és gyakorlatilag semmi kilátása arra, hogy más foglalkozási ágakból toborozzon magának friss csapatokat. Azonfelül ámbár levonhatja a munkabéretet a pusztá megélhetésig, hosszú időre számítva, nem tud többet kivonni munkásaiból, mint amennyit munkabérei megérnek, mert hiszen reájok és családokra kell támaszkodnia a munka ellátásánál. Ennélfogva a hiányos táplálkozás és ruházás, a hosszú munkaórák és egészségtelen lakások a vidéki lakoságnál lassú, álmos és értelemnélküli munkát szülnek: az alacsony megélhetési mód, amint már említettük, együtt jár az alacsony munkaszínvonallal. Ami nemkevésbé fontos, a munkaadók voltak azok, akik minden osztály közül legkevésbé törték magokat új felfedezéseken vagy eljárási módjaik javításán. Hogyha a gazda nem tud kijönni a gazdaságon, az ő orvosszere az, hogy a bérösszeg leszállítását keresi. Maga az a tény, mikép egy gazdasági bérlő, nem úgy, mint egy bányatulajdonos vagy egy gyapotgyáros, nincs mereven odakötve a földesurával kötött szerződéshez, és gyakran felmentetik a bérösszeg egy része alól terméketlen években, megakadályozza a kevésbé munkaképesnek azt az erőteljes kigyomlálását és az alkalmatlannak azon folytonos mellőzését, ami egyike Lancashire munkaképessége legfőbb tényezőinek. Ennélfogva nem meglepő, hogy azon században, amely páratlan műszaki javításokat létesít-

tett csaknem minden termelő folyamatban, a földművelési módszerek, úgy hisszük, kevésbé változtak meg, mint bármely más foglalkozási ágéi. Az iparágak közötti versenyben folyton veszett talajt, mert a nemzeti tőkének folyvást csökkenő arányát tudta csak biztosítani magának, és folytonosan többet és többet veszített el azon lakosság színe-javából, amelyet táplált. A nemzetközi verseny nyomása alatt folytonosan lefelé hanyatlott és távol attól, hogy mint az oly teljesen szabályozott iparágak, mint a kőszénbányászat vagy gépészek, a világpiacnak ellátására lett volna kiszemelve, úgy találja, hogy még a hazai piacból is mindig többet és többet vészt; nem csupán a búza termesztésben, de műveleteinek minden más ágában is. Vannak, természetesen, más okai is az angol gazdálkodás hanyatlásának, és mi távol állunk attól, mintha teljes magyarázatát óhajtanok adni rász helyzetének, összehasonlítva például a hajóépítéssel vagy gépkészítéssel. De az 1833-1847 közötti vidéki urak, akik oly készséggel hozták meg a gyártörvényeket a gyárosokra, és oly erősen kifogásoltak minden hasonló szabályok alkalmazását a földművelésre, valószínűleg nem lettek volna oly készségesek támogatni Lord Shaftesburyt, hogyha világosan megértették volna közös szabályzatok gazdasági hatásait.¹

¹ Még egy ugyanazon iparágban azon kerületek, amelyekben a közös szabályzat mereven megtartatik, gyakran túlszárnyalják azokat, amelyekben a javításra való ezen ösztönző hiányzik, így a gyapotfonásban Glasgow egykor versenyzett Lancashirevel és a jelen század első harmadában a két kerület nem különbözött észrevehetőleg a szabályozás terjedelmében. Az utolsó hatvan év alatt a munkás-egyleti mozgalom emelkedése Lancashireben a közös szabályzatoknak, amelyek az iparágat uralták, folytonos kidolgozására, emelésére s mindig szigorúbb alkalmazására vezetett. Glasgowban más oldalról, a munkások erőszakoskodása és a munkaadók önkényes bánásmódja komoly bűnös kitérőkre vezetett 1830 és 1837 közt, amelyeket szigorú megszorítás és a munkás-egyesületi mozgalom teljes összeomlása követett a fonóiparban. 1838-tól lefelé egész a mai napig a glasgowi gyapotgyárosok, ami

Szerencsétlenségre a szabályozott iparágak győzelmes haladása összehasonlítva a nem szabályozott, de önfentartó iparágakkal, nem teszi teljessé ipari életünkről a képet. A nagyváros zsúfolt iszapjaiban, a messze kiterjedő külvárosokban és iparos falvakban, amelyek Nagy-Britannia oly nagy részét változtatják át házak keresztülvágott láncolataivá, folyton támadnak mindennemű és helyzetű gomba-

a munkás-egyesületi mozgalmat illeti, gyakorlatilag szabadok voltak oly olcsón fogadni fel munkásaikat, amint nekik tetszett, míg a szervezet hiánya folytán még a gyártörvények közös szabályai is a legutolsó néhány év előttig kevésbé mereven vitettek keresztül, mint Lancashireban. Legalább is érdekes együvé találkozás, hogy ezen időszak alatt, míg a többi gyári iparok rendkívülieg fellendültek, a glasgowi gyapotfonás hanyatlott munkaképességében. Most egy alacsonyabb minőségű munka alkalmaztatik, amelynek nagy része & legpusztább megélhetési bérekkel fizettetik; a munka gyorsasága és a munkások száma szerinti hozama megszünt növekedni; javítások a gépezeteken későn és tökéletlenül fogadtattak el; és újabban új gyárak nem állítottak fel. Csak kevés telep maradt fent abból, ami egykor egy virágzó ipar volt, és kétséges, vajjon mindezek sokáig fent fognak-e maradni.

A ruhagyártás hasonló példát mutat fel. A vászongyárak Anglia nyugatán az öröklött hagyomány előnyével birtak és amellett a minőség kitűnő volta tárgyában egy világra szóló hírnévvel. A század legelső kezdete óta ez az iparág teljesen mentes volt a munkás-egyesületi mozgalmaktól. A munkabérek rendkívül alacsonyak voltak és a gyárfelügyelő bizonyára sohasem szorítottatott semmi különös mozgékonyagra. A vízerő bőséges és a köszén olcsó, míg a csatornák és vasutak mind Bristolt, mind Londont hozzáférhetővé teszik. Mégis Gloucestershire, Somersetshire és Wiltshire vászongyárosai folytonosan vesztették állandóan a talajt Yorkshire és Lancashire előtt. Ezen hanyatlást közülnök egyik legvállalkozóbb szellemű kifejezetten a javításra való ösztönzés hiányának tulajdonította, amely egyként nyilvánul a munkavezetők és a munkaadók közt. Az azonban kétséges, hogy vajjon a mi forrásunk lelkiismeretesen üdvözölte volna-e a tevéleges hozzá alkalmazkodás és a legarraalóbb kiválasztásának azt a gyorsítását, amelyet egy erős munkás-szervezet közös szabályzata hoz magával.

szerű iparok – a ruházati cikkek számtalan fajai, olcsó cipők és papucskok, sétapálcák és esernyők, ásványvizek és édességek, az alacsonyabb minőségű bútorok és háztartási cikkek, táskák és bőröndök, játékok és mindennemű apróságok – röviden, ezer és ezer vegyes iparág, amelyek közül egyik sem hasonlítható össze állandóságban vagy kiterjedésben a mi főiparágaink egyikével sem, de amelyek együttesen mégis elnyelnek a nemzet szokásaiból, tőkájéből és szervezőképességéből egy jelentékeny részt. Ez egy külön mezeje a „kis mesternek”, aki folytonosan arra van szorítva, hogy hitelben vásárolja anyagát és eladja terményét a napi szükségletek fedezésére; a spekulatív üzletemberé, akinek van tőkéje, de nincs ismerete bármely műszaki iparág technológiai részleteiről; járókelő alvállalkozók egész seregeié, akik a verseny nyomása és a szabályozás hiánya folytán kénytelenek lehúzni a bőrt a szegény emberről; és más oldalról, a szervezetlen munkások, férfiak, nők és gyermekek millióié, akik az alkalomhiány, az erőhiány, vagy a műszaki képzettség hiánya folytán képteleneknek látják magokat kimenekülni azon kerületekből vagy iparágakból, ahol a szabályozás hiánya kényszeríti őket oly munkabéreket és feltételeket fogadni el, amelyek összeférhetlenek az ipari hatályossággal. Itt egy oly területen járunk, mely tetszőleg távol áll a nagy ipar azon világától, amelynek köszönheti a mi országunk ipari fölényét. Ezen „kiszípolyozott iparágak” ritkán lépnek közvetlen versenyre a jól szervezett és önfentartó főiparágakkal. Ami történik, az az, hogy az élősdiség egyik formája elzárja az utat a másik elől – a nagyban áruoló vagy kicsiben eladó, felhasználva a sülyedő otthon dolgozók új csoportjait, leversenyzi a gyártulajdonost, aki tisztességes fiatal nők segélyezett munkájára támaszkodik. Jól esik azt jegyezni meg, hogy amikor ezen kiszípolyozott iparágak egyike részlegesen beleharap a gyári rendszerbe, és így a munkaórak és egészségügyi dolgokban a közszabályzatok alá kerül, a gyárak, még akkor is, ha csak kevésel fizetnek többet női munkásaiknak, mint zsebpénzt, mégis lassan fölébe kerülnek még végzetesebben élősdi vetélytár-

saiknak.¹ De épen maga ezen verseny a segített gyári munka és a sülyedő otthoni munkások közt ezen utóbbiakra nézve a dolgot még rosszabbá teszi. Hogy mily mély fokára a nyomornak és sülyedésnek képes a vásári alku leszorítani a mi nagy városaink iszapjainak lakóit, azt nem mérte meg soha a régibb közigazdák szabatos frázisa az „életfentartási színvonalakról.” Szerencsétlenségre a kár, amit a kiszipolyozó okoz, él még ő utána is. Azon férfiak és nők, akik valamely hosszabb időn át, oda voltak szorítva, hogy idézzük a lordok házának bizottságát, „oly keresetre, amely alig elégséges az élet fen tartására; oly munkaórákra, amelyek a munkások életét csaknem szünet nélküli fáradtság, kin és szeretlenség korszakaivá tették; oly egészségügyi viszonyokhoz, amelyek ártalmasak az alkalmazott egyének életének és veszélyesek a közönségre nézve is”,² képtelenné lesznek hasznos munkára. Amit tehetnek, az az, hogy versenyeznek folyvást oly helyek után, amelyeket nem tudnak állandóan betölteni, és így nemcsak lenyomják minden más szahályozatlan munkának bérét, hanem hozzájárulnak, magokviselete szabályozatlansága és állandó munkára való képtelenségök által, a termelési gépezet felbomlásához is. De még ez sem minden. Senki sem, aki csak valaha nem élt a szegények között Londonban vagy Glasgowban, Liverpoolban vagy Manchesterben, nem tud megfelelőleg helyes fogalmat alkotni azon láthatatlan és megmérhetetlen ártalomról, amelyet a nemzeti jellem szenved azon társadalmi megmértelyezés folytán, amelyre kikerülhetetlenül vezet ezen nyomor. Egy elsülyedt vagy rossz magaviseletű munkás demoralizál egy családot; egy rendetlen család feltétlenül lealacsonyítja egy egész utca magaviseletét; egyetlen utca alsóbbrendű élete ki-

¹A vászonüzletben a leeds-i és máshelyi gyárak, amelyek leányokat és nőket rendkívül alacsony munkabérek mellett, de jó közegészségügyi berendezésekkel és meghatározott óraszámra alkalmaznak, állandóan emelkednek.

²Final Report of the Select Committee of the House of Lords on the Sweating System 1890.

terjeszti rossz hatását egy egész negyedre; és az iszapnegyed, összekötve a többiekkel az emberi érintkezés ezer észrevehetetlen szálaival, alattomosan megrontja az egész város egészségének, erkölcsének és közszellemének színvonalát. Így ámbár a mocsár, bár tényleg nem terjed szét a nemzet életének azon részén, amely már horgonyon van a közös szabályozás által, azt látjuk, hogy megőrökíti magát és a lakosság szaporodásával még tényleg nyer is terjedelemben.¹

e) Az országos minimum.

Ámbár a munkásegyleti mozgalom nem nyújt semmi eszközt arra, hogy az ipari élősdiséget részleges mozgalommal ölje el, a közös szabályozás elvének gazdasági eredményei kimutatják a kérdés megoldásának útjait. Egy iparág keretén belül, ha nincs semmi közös szabályzat, a

¹ Ámbár azok számaránya, akik az egészséges megélés színvonala alá esnek, kétségkívül nagy mérvben csökkent 1837 és 1897 között 60 év alatt, mégis elég ok van azt hinni, hogy tényleges számok legalább is oly nagy most, mint bármely előbbi időszakban. Sőt nagyobb is lehet. Lásd: Labour in the Longest Reign: Sidney Webb (London, 1897.) Hogy mily nagy kiterjedésű a rosszszul fizetett foglalkozások által elfoglalt terület, kivehető Charles Booth gondos summájából kutatásai felől, London 4½ millió lakosának gazdasági viszonyai felől. „Minden kutatásnak eredménye észszerűleg biztossá teszi, hogy a lakosság egy harmada a szegénység színvonalán vagy a leörül, vagy alatta van, legfőljebb oly jövedelme lévén, amely egy és más időt egybevetve, átlagul huszonegy vagy huszonkét shillinget ed egy kis családnak (vagy huszonötötől huszonhat shillingig egy nagyobb családnak) és sok esetben sokkal alászáll ezen színvonalnak is. Lehet egy második harmad, akiknek van talán tíz shillinggel többje, vagyis az egész átlagba véve, huszonötötől harmincöt shillingig hetenként, akik közé be kell számítani a bér munkásokon kívül sok részletes kereskedőt és kismestert is; és az utolsó harmad foglalja magában azokat, akik jobb helyzetben vannak.” Life and Labour of the People, IX. köt., 427. 1.

cégek közt való verseny, mint láttuk, oly gyakorlatok elfogadására vezet, amely által az egész iparág romlik. Egy közös minimális életmód keresztülvitele az egész iparágon nemcsak megállítja a hanyatlást, de minden tekintetben hozzájárul az ipari hatékonysághoz. Egy közönségben is, minden szabályozás hiányában, az iparágak között folyó versenyárra vezet, hogy némely foglalkozásban oly viszonyokat teremtsen és tartson fenn a munkánál, amelyek ártalmasak a nemzetre, mint egészre nézve. Az orvoslás az, hogy terjesztessék ki a közös szabályozás gondolata az egy iparágról az egész közéletre, és egy országos minimum megállapításával eleje vétessék teljesen annak, hogy bármely ipar is oly viszonyok közt folytattassék, amelyek károsak a közérdekre nézve.¹

Ez alapján véve a gyári törvényhozás politikája, melyet már minden iparosország elfogadott. De a minimális feltételek ezen meghatározásának politikája, amelyeken alól egyetlen munkaadónak sem szabad alákergetni legszükség-szenvedőbb munkásait sem, még csak tökéletlenül van keresztülvive. A gyári törvényhozás rendesen csak az egészségügyi viszonyokra, és némely különös esetben, a munkaórákra vonatkozik. Még ezen korlátolt körben is mindenütt rendszertelen és egyoldalú. Hogy ha bármely európai állam-

¹ Az angol államférfiak nagy része megvan győződve, hogy Francia- és Németország azzal, hogy praemiumot ad az adókból a cukorgyárosoknak, szegényíti a maga közönségét a cukor fogyasztóinak – gyakran külföldi fogyasztóinak – hasznára. Pedig ezen politikának ára Francia- és Németországnak pusztán egy meghatározott évi összeg, egyenlő egy vagy két vashajó elpusztításával. Ha megengedjük, hogy egy oly ipar emelkedjék fel, amely rendesen többet vesz el munkásaitól, mint amennyinek visszaállítására ad alkalmat munkabérei és más feltételei útján, – s még inkább, hogyha ez eljárás hatása az, hogy megrontja a munkások következő nemzedékének jellemét és fizikumát, azokat az emberi jótékonyág vagy a szegénytörvény szemétdombjára vezetve – nem fizet-e a nemzet ezen iparágnak egy költségében sokkal komolyabb praemiumot, mint bármely pénzadomány?

férfiú elhatározza magát, hogy komolyan hozzányúl a kiszí-
polyozott iparágak kérdéséhez, annak ki kell terjesztenie
országa gyári törvényeit egy rendszeres és összefoglaló
munkatörvénykönyvvé, amely megszabja azon minimális
feltételeket, amelyek mellett megengedheti a közönség, hogy
vitessék az ipar; és nem csupán határozott elővigyázatokat
kell tartalmaznia az egészségügy és biztonság tekintetében és
az órák maximumát állapítania meg a munkára, de a heti-
keresetek minimumát is. Nem óhajtunk itt belemenni min-
den egyes ország ipari politikájának kuszált kérdéseibe, sem
pedig megvitatni a gyakorlati nehézségeket és politikai aka-
dályokat, amelyek mindenütt megnehezítik a gyári törvé-
nyek reformját és kiterjesztését. De hogy teljessé tegyük
gazdasági fejtegetésünket, meg kell vizsgálnunk, hogy a tör-
vényi becikkelyezés munkásszervezeti módszerén minő ki-
fejlődése volna a nemzeti minimum fogalmának rendszeres
alkalmazásával összekötve és hogy mint várható, hogy az
érinteni fogja az általunk leirt bajokat.

Az ipari élődsiségnek egyik legszembeszökőbb formája
a gyermekmunka alkalmazása. A korábbi szövőgyáros úg-
y találta, hogy legjobban kifizette magát, ha gyárában csak-
nem kizárólag fiatal gyermekeket alkalmazott, akiket ő fel-
fogadott, tekintet nélkül arra, hogy mi lesz belőlök akkor,
mikor megnőnek akkorára, hogy nem tudnak elmászni a
gépek alatt, és amikor már magasabb bért igényelnek, mint
amennyit az ő költségvetése megenged. A gyáros lakosság
ebből eredő súlyedése oly szembeszökővé vált, hogy a parla-
ment, minden elfogultsága dacára is, kénytelen volt bele-
avatkozni. A yorkshirei gyapjúmunkások arra törekedtek,
mint a mostani flint üvegfűvők, hogy a dolgon a tanuló szol-
gaság régi korának újra felélesztésével segítsenek. A calico-
nyomók ép úgy, mint Lord James ideje előtt a cipő- és
csizmamunkások országos egyesülete az alkalmazható fiúk
számának egyszerű korlátozására törekedett.¹ Ezen javas-

¹ Minutes of Evidence and Report of the Committee on the
Petition of the Journeymen Calico-printers, 1804 július 4, 1806.

latok egyikét sem lehetett gyakorlatiasnak tekinteni. Egy alternatív orvoslás találtatott abban, hogy megtiltották a gyárosnak egy bizonyos életkoron alól álló gyermekeket alkalmazni, és megkívánják tőle utána nézni annak, hogy azok egy további korig, napjaik felerészét az iskolában töltsék. A gyártörvények a gyermekek tekintetében már régóta megnyerték az általános helyeslést, nem csupán humanitárius alapon, de mint olyanok is, amelyek ténylegesen elősegítik a közönség ipari hatékonyságát. Azonban még mindig sok a tennivaló, míg a „gyermekek törvényétől” el lehetne mondani, hogy tényleg megakadályozza a gyermekmunkának minden élődsi felhasználását. Ámbár a gyermekek nem alkalmazhatók a gyárakban tizenegy éves korukig, sem teljes munkaidőig, amíg tizenhárom vagy tizennégy évesek, megvan nekik engedve, hogy más foglalkozásokban dolgozzanak korábbi életkorukban. „Anglia és Wales némely kerületében, ha egy tízéves gyermek felmutat bizonyítványt arról, hogy előbb öt évig már iskolába járt, alkalmaz-

július 17: Hansard: Parliamentary Debates IX. k., 534-538. 1.; History of Trade Unionism, 50. 1. Az iparágak közt folyó gazdasági verseny tanulmányozása képessé tesz bennünket belátni azt, hogy semmi, pusztán részleges rendszabály nem lesz használható a fiú-munka törvénytelen felhasználása ellenében. Mert nemcsak az illető iparág felnőtt munkásain esik ez nton sérelem. Egyik iparág versenyében a másikkal, akár a hazai, akár a külföldi piacokon, a praemiummal táplált iparág szabálytalan kiterjedése szükségképen magával hozza más és eshetőleg teljesen távol eső iparágak megfelelő összenyomását. Ennélfogva nem csupán és talán nem is főleg a felnőtt csizma- és cipőmunkások azok, akik károsítva vannak a fiúk túlságos megszorodása által a nagy cipőgyárakban; az oly iparágak, mint flint üvegtészítők, akik sikerrel zárták ki mereven saját segédeiket; és a földművelés, mely felveszi a fiúk maradékát, valószínűleg ép úgy szenved, bár nem oly közvetlen módon, azon tény folytán, hogy a cipő- és csizma-iparágak ezen segélyző támogatást kapják kiviteli üzletők javára, amely így felbátorítja a külföldi behozatal megszorodását, ami esetleg jöhet be német üveg vagy amerikai élelmi cikk formájában.

ható másutt, mint gyárban, műhelyben vagy bányában minden további nevelési igazolás vagy feltétel nélkül, és az órák tekintetében való minden megszorítás nélkül.”¹ Még akkor is, ha a gyermekeknek a gyárakban való alkalmazásáról szóló törvények egyenlően alkalmazhatókká tétetnének minden foglalkozási ágra az egyesült királyság minden részében, a kor jelen korlátai szembeszökőleg nem kielégítők arra, hogy az élősdiséget korlátozzák. Anglia ezen tekintetben elveszítette tiszteletreméltó vezérszerepét a védelmi törvényhozásban, és egyszerűen felemelnünk kellene azt a kort, amelyben bármely fiú vagy leány beléphet a munkáséletbe, nem azon 14 éves korra, amelyet már elfogadott a svájci szövetségi törvény,² hanem azon tizenöt éves korra, mely most már érvényben áll Genfben, és esetleg azon tizenhat éves korra, amelyet a nemzetközi szocialista és munkássegylet kongresszus követelt 1896-ban. Azonban mi a félidőrendszer kiterjesztésében látjuk valószínűleg a leghatályosabb korlátozását a gyermekmunkának. Már láttuk az okot, mely odavezet minket, hogy az egyedüli mód, amelylyel ma biztosítani lehet a megfelelő szakszerű nevelést a nép nagy tömegének az, hogy ők határozottan taníttassanak nevelőintézetekben. Az ily tanítás sohasem használható fel teljesen addig, amíg az ifjúnak teljes és kimerítő napi munkát kell elvégeznie a gyárban vagy a bányában. Sokat lehetne mondani mind a köznevelési, mind a tisztán kereskedelmi szempontból a félidőrendszernek oly fokozatos kiterjesztése mellett, amely egész tizennyolc éves korig kitolná a teljes gyári munkaórákat, azon célból, hogy megengedje a műszaki

¹ Report of Departmental Committee appointed to Inquire into the Conditions of School Attendance and Child-Labor. Képviselőház 1893 311. szám, 25. 1. Irlandban az iskolalátogatás csak a városokban kötelező és ennél fogva a bármely korú gyermekek törvényesen alkalmazhatók a vidékeken bármely órahosszig, éjjel vagy nappal, másként, mint gyárakban, műhelyekben vagy bányákban.

² A svájci szövetségi gyártörvény 1877 március 23-ról.

iskolák és az ismétlő tanfolyamok kötelező látogatását. Minden ily javaslat ma nagy ellentállásra találna a szülőknél, akik nem óhajtják, hogy megfosztassanak gyermekeik keresetétől.

A munkásegyleti vezetők gondolkozóbbjai közül némelyek azonban kezdvén belátni, hogy a félidőrendszer ilyen kiterjesztése, míg egyoldalról az egyedüli gyakorlati pótlását adja a segédképzésnek, azon további előnnyel járna, mikép a legigazoltabb módon, hatályos korlátot vetne a fiú-munka túlságos felhasználása ellen a munkaadók részéről.¹ A kínálat megszorítása folytán a fiúmunkabérek emelkednének, úgy hogy csak kevéssel kevesebbet tudnának esetleg megszerezni a félnap alatt, mint korábban az egész időre. Ennélfogva a fiúmunka kevésbé haszonhajtóvá válnék a munkaadóra, és lassanként csak arra irányulna, mikép az általok a maga igazolt céljára, a felnőtt munkások új nemzedékének kiképzése céljára használtassák fel.² Röviden, hogy

¹ Lásd például a Report of the Trade Unionist Minority of the Royal Commission on Labor, 1894-ből. Egy némileg hasonló rendelkezés van már életben Neuchâtelban-ben, az 1891-iki segéd-törvényben és némely más svájci kantonban.

² Sőt még szükséges is lehetne a közönség szempontjából díjat fizetni a fink megfelelő szakszerű oktatásáért oly iparágakban, amelyekben a munkaadók jobb szeretnék egészen nélkülözni őket. Magánvállalkozás mellett az egyes munkaadók részéről bizonyos előrelátást és érdekállandóságot igényel az, hogy tekintettel legyen képzett munkások új nemzedékeinek felnevelésére. Így, amíg Anglia északi részén a legjobb hajóépítő telepek némelyike nagy figyelmet fordít segédeire, addig a közép-angliai csizma- és cipőgyárakban a szabály az, hogy a fiúknak, amint láttuk, nem tanítanak gyakorlatilag semmit, és a londoni építők egyáltalában megszűntek fiúkat alkalmazni. Úgy találták 1895-ben, hogy 41 átlagos londoni cég az építőiparok különböző ágazataiban, akik 12.000 munkást foglalkoztattak, csak 80 segéddel és 143 más tanulóval rendelkezett telepén. (Lásd a jelentést a segédrendszer megvizsgálásáról, melyet a szakoktatási tanács vitt keresztül a londoni építőiparoknál, közzé téve a London Technical Education Gazetteben, 1895 októberén.)

az élősdiségét meggátoljuk, nem úgy kell tekintenünk a fiút vagy leányt, mint független vagyontermelőt, aki a mindennapi megélhetéssel megelégedhet, hanem mint a jövő polgárt és szülőt, akire nézve huszonegyéves korig a növekvés és nevelés megfelelő viszonyai főfontossággal bírnak. Ennélfogva az országos minimum politikája – megtiltása minden oly munkáltatási feltételnek, amely nem egyeztethető össze a munkásoknak mint termelőknek és polgároknak megfelelő állapotban tartásával – azt jelenti a gyermek vagy az ifjú esetében, hogy megkívántatnak nemcsak a napi megélhetés és zsebpénz, hanem a táplálkozás oly viszonyai is, amelyek biztosítják egészséges és munkaképes felnőtteknek folytonos rendelkezésre állását nemzedékről-nemzedékre.

A felnőttek esetében az élősdiség azt az alakot ölti magára, ha még egyszer idézhetjük a Lordok házában kifogástalan tanúskodását, hogy „alig elegendőt keresnek életök fentartására; a munkaórák olyanok, hogy azok a munkások életét csaknem folytonos fáradtság korszakaival, károssá és a legnagyobb mértékben rideggé teszik; az egészségügyi be rendezések ártalmasok az alkalmazott személyek életére és veszedelmesek a közönségnek.”¹ Ezen pontozatok mindegyike külön tárgyalást igényel.

A közegészségügy szempontjából az egyesült királyságok törvénye már azt mondja, hogy biztosít minden gyári munkásnak, akár gyárban, akár műhelyben dolgozik és akár férfi, akár nő, a munkában észszerűen egészséges helyzetet. A közegészségügyi törvények általános kívánalmain túl a munkátadó magára vállalta a gyártörvények által, annak feltétele gyanánt, hogy iparát folytatni lehessen, azt a kötelezettséget, hogy ellássa és fentartsa mindazt, ami szükséges mindazon személyek egészségére és biztonságára, akiket ő alkalmaz, míg azok az ő területén vannak munkában. Hogy ha az iparág olyan, mely magánál természeténél fogva egészségtelen, a munkaadótól megkívántatik az, hogy

¹ Final Report of the Select Committee of the House of Lords on the Sweating System, 1890,

azon műszaki elő vigyázatokat, amelyeket tudományos szakértők tartanak szükségeseknek és amelyek megállapíthatnak minden egyes foglalkozási ágra nézve különös szabályzatokban, tétesse meg. Eddigélé a közegészségügyi országos minimum politikája már az angol törvényben beiktatottnak látszik. De a látszat csalóka. Az ipari bérmunkások egész osztályai teljesen kívül találják magokat a gyártörvényeken, míg még azokból is, akik névleg benne vannak azokban, nagy részben vannak olyanok, amelyek egy vagy más módon, megvannak fosztva minden valódi védelemtől. Ennélfogva, távol attól, hogy biztosítson a közegészség és biztonságból egy országos minimumot mindenkinek, a törvény ma gyakorlatilag csak akkor hajtatik végre, amikor biztosítani kell a bérmunkások leghatalmasabb osztályainak, nevezetesen a kőszénbányászok és a gyapotmunkások munkaviszonyait, míg a leggyengébb osztályok, mindenkifelett a „kiszipolyozott iparágak” otthon dolgozói ép úgy elnyomva maradnak az egészségügyi dolgokban, mint a munkaórákban és a munkabérekben. Hogy ha kívánatos az országos minimum politikáját érvényre emelni ezen a ponton, a parlamentnek egyenlően kell felelőssé tenni azon egészségügyi berendezésekért, amelyek közt végeztetik el a munka, minden munkaadót, akár gyártulajdonos, akár kis műhelymester, akár oly üzletember legyen az, aki kiadja az anyagot, hogy azt másutt dolgozzák fel.¹

¹ Egy kezdet indult meg az 1891. és 1895-iki gyártörvények részletei által arra, hogy rárovassék olyan egyénekre, akik kiadják a munkát elvégezni másutt, mint az ő saját telepeiken, némi kötelezettség otthoni munkásaik egészségügyi viszonyai tekintetében. Azonban ezen rendelkezések jelenlegi alakjukban beismerten végre nem hajthatók és még nem is tétetett komoly kísérlet arra, hogy a Lordok házának a kiszipolyozó rendszer felett üléselő bizottsága által 1890-ben megállapított baj orvosoltassék. Lásd *Sweating, its Cause and Remedy* (Fabian értekezés, 50. sz.), *How to do away with the Sweating System*: Beatrice Potter (Mrs. Sidney Webb) a szövetségi egyesület röpirata és

Hogy ha az egészségügytől a hasonlóan nélkülözhetlen munkaszünet és pihenés feltételeihez térünk át, az angol gyári törvényhozás még tökéletlenebb. Ötven év előtt elfogadta már, hogy a közpolitikával ellentétes nőket kézimunkában tartani több mint hatvan órán át hetenként és azt hisszük, hogy ez az elv benne foglaltatik a törvényben. De itt ismét, a legjobban elnyomott osztályok – azok a nők, akik éjjel és nappal dolgoznak a nagy szabóknak, vagy egész nap állva tartatnak egy bolt állványa, vagy egy korcsma kimérése előtt – azok, akik teljesen kivannak zárva a törvény hatása alól. Még ott is, ahol a törvény alkalmazásba jön, általában legkevésbé jön alkalmazásba a legelhagyatottabb iparágakban. Már leírtuk, hogy minden nem-szövő iparágban a túlidőrendelkezések mint semmisítik meg a gyártörvények rendelkezéseit és oly esetekben,¹ mint a mosóházi munkások és varrónők a kis üzletekben, mint teszik azt gyakorlatilag értéktelenné. Egy további példa az angol munka törvényhozás gúnyjára, hogy csupán a szövőgyárakban levő nők voltak képesek biztosítani magoknak munkaóráikban egy valóban hatályos korlátozást, és pedig 56½ órára hetenként, dacára azon ténynek, hogy ők az összes női munkások közt a legkevésbé elhagyottak, és mint osztály, a legjobb állapotban levők. És hogy ha áttérünk a nőkről a férfiakra, a törvénykönyv a munkaórák tekintetében jelenleg egy fehér lap, melyet csak az 1893-iki vasúti szabályozási törvény kísérletszerű intézkedése szakít meg. Mielőtt azt mondhatnók, hogy felállítottunk egy országos minimumot a munkaszünetre és pihenésre, a gyártörvényeknek rendelkezéseit alkalmazhatókká kell tennünk nemcsak a szövőgyárakra, azon különös módosításokkal, amelyek megfelelnek minden külön foglalkozási ágának és minden bárminő kézimunkásra.

De az egészségügy és a pihenés magában nem tartja fenn a nemzet munkásait egészségben és munkaképesség-

a Trade Unionist Minority Report of the Royal Commission on Labour, képviselőház 7421, 1894-ből.

¹ Lásd a szabványos munkanapról szóló előbbi fejezetet.

ben, sem nem gátolja meg az ipari élődiskedést. Ép úgy, amint ellentétben áll a közpolitikával megengedni egy munkaadónak, hogy fogadjon fel egy nőt, hogy dolgozzék túlsok munkaórát vagy egészségtelen viszonyok közt, ép úgy ellentétben áll a közpolitikával megengedni neki, hogy foglalkoztassa azt oly munkabér mellett, amely nem elégséges ellátni őt oly táplálékkal és lakással, ami nélkül nem maradhat egészségben. Hogy ha egyszer megkezdjük megszabni azon minimális feltételeket, amelyek mellett szabad csak egy munkaadónak megnyitni a gyárat, akkor nincs többé semmi logikus megkülönböztetés, melyet a bérszerződés különböző pontjai közé lehetne húzni. A munkaadó szempontjából egyik helyütt megnövelni a termelési költséget, ugyanaz mint a másik, míg a közzgazdának és az államférfinak, akit az iparág állandó munkaképessége és a nemzeti közegészség fentartása érdekel, a megfelelő táplálkozás legalább is oly fontos, mint az észszerű munkaórák vagy a jó csatornázás. Hogy hát teljesen eredményes legyen, az országos minimum politikájának ki kell terjeszkedni a munkabérekre is.

A munkabérek országos minimumáról szóló javaslat – egy határozott heti kereseti összegnek törvényszerű megállapítása, amelyen alól egy munkaadónak sem engedtetik meg felfogadni bárminő munkást – még eddig elő nem terjesztett a munkás egyesületi tagok bármely jelentékeny csoportja részéről, sem nem vétetett figyelembe egy belügyminiszter által. Ezen vonakodás attól, hogy a gyári törvényhozásnak egy logikus és gyakorlati szembeszökő teljessé-tétele vétessék munkába, azt véljük azon vonakodásból ered, mely mind a munkásoknál, mind a munkaadóknál megvan, hogy minden munkabér törvényileg szabályoztassék. De ez egy teljesen más javaslat. Az egészségügyi követelményeknél egy országos minimum felállítása nem gátolta meg a mi nagy ipari városainkban oly munkahelyek építését, amelyek összehasonlítva a törvény által kiszabott minimummal, valóságosan palotaszerűek a világosság, levegő, köbtér-fogat, melegség és egészségügyi berendezés tekintetében. És a munkaszünet és pihenés országos minimuma, amely pél-

dául a szövőiparnál heti $56\frac{1}{2}$ órai munkát szab ki, semmi módon nem zavarná a northumberlandi kőszénbányászokat abban, hogy fentartsák a magok heti 37 óráját, vagy a londoni gépészeket, hogy heti 48 órai alapon alkudjanak. Még kevesebb ok van arra, hogy a munkabérek tekintetében egy országos minimum megállapítása mért zavarná meg a tényleg létező magasabb munkabéreket, vagy azokat, amiket jövőben fognak kivívni, az egész országban a tízezrekre menő különböző foglalkozási ágakban. Az a tény, hogy a londoni megyei tanács bizottságai szabályzataik értelmében nem alkalmaznak egyáltalában kisebb munkabér mellett, mint 24 shilling hetente, egyáltalában nem gátolja meg őket, hogy munkásokat fogadjanak mindenféle magasabb bérek mellett a megegyezés szerint. És hogyha a képviselőház a maga jelenlegi elméleties kijelentéseit a kiszipolyozás bajai felett egy hatékony minimummal cserélné fel, a különböző kormányszolgálatok fejei még mindig továbbra is fizetnék a magasabb munkabéreket a munkások legalacsonyabb osztályát kivéve mindenkinek.

Az országos minimum célja az lévén, hogy biztosítsa a közönséget az ipari élősdiség káros hatásai ellen, az egy férfit vagy illetőleg egy nőt megillető minimális munkabér gyakorlati megvizsgálása útján állapítanak meg azon költséget, melyet igényel az élettanilag szükséges táplálék, ruházat és lakás, ami az országos szokás és gyakorlat szerint szükséges a testi elsatnyulás meggátlására. Ennélfogva az ilyen minimum alacsony volna, és ámbár annak felállítása áldás gyanánt volna üdvözölve a nem szabályozott iparágak képzetlen munkásai által, az egyáltalán nem felel meg a „megélhető munkabér” azon fogalmának, amelyet a gyapotmunkások vagy a kőszénbányászok alkottak. Komoly megfontolás tárgya volna, hogy milyen arányban álljon a felnőtt férfiak országos minimuma a felnőtt nőkéhez, mi csoda megkülönböztetések tétessenek, ha teendők, a város és a vidék közt; és vajjon a színvonalat országos hatóság állapítsa-e meg (mint a fiatal emberek és nők részére a munkaórákat), vagy a helyhatóság (mint a gyermekmun-

kára való nevelési minősítést). Azokra nézve, akik gyakorlatilag nem ismerik az angol ipar és a kormányi igazgatás szervezetét, ez az eszme gyakorlatiatlannak fog látszani. De a tény az, hogy egy minimális munkabér hatósági megállapítása már ma is naponta történik. Az egész országban mindenütt, minden helyi kormányzótestületnek magának kell elhatározni a közvélemény bírálata alatt, hogy mily munkabért akar fizetni munkásai legalacsonyabb osztályának. Felfoghatja őket minden áron, még egy shillingen is naponta; de ami a gyakorlatban történik, az az, hogy *az* erre megbízott hivatalnok oly munkabért állapít meg, amiről azt gondolja, hogy azon állandóan kaphat jó és elegendő munkát. Hasonló módon az országos kormány, amely a legeslegnagyobb munkaadó az országban, nem a legolcsóbb munkásokat fogadja fel, akiket kaphat, a legalacsonyabb áron, amint felajánlják magokat, hanem megfontoltan állapítja meg a saját maga minimális munkabéréit mindegyik osztály részére. Az utolsó néhány év alatt a kormány munkáért fizetendő munkabér rendszeres megállapítása, amelynek léteznie kellett Pepys ideje óta, mindig inkább és inkább öntudatosan arra volt alapítva, amit mi a megélhető munkabér tanának nevezünk. Így a tengerészet most állandóan adatokat szerez, akár a munkaosztály útján, akár saját maga hivatalnokai útján a megélhetési költségekről a különböző helyiségekben azért, hogy így képes legyen hozzáalkalmazni saját munkásainak munkabéreit az ő megélhetési költségeikhez. És a mi helyi kormányzó testületeinkben is azt látjuk, hogy a bizottságok a közvélemény nyomása alatt napról-napra helyettesítik egy megfontoltan megállapított minimummal az egyes osztályok vezetői által ötletszerűleg hozott határozatokat.¹ Amit nem olyan általánosan

¹ Egy érdekes összeállítás az azon lépéseknek, amelyek a szabványos munkabér fizetését akarták biztosítani a közhatóság részére dolgozó munkásoknak Franciaországban, az egyesült királyságban, Belgiumban, Hollandban, Olaszországban és Svájcban foglaltatik Auguste Keufernél Rapport tendant à rechercher

ismernek fel, az az, hogy ugyanazon változás megy végbe a magánvállalkozásban is. Az ipar nagy vezérei, akiknek érdekükben van telepeiknek állandó munkaképessége, már rég elfogadták azt a gyakorlatot, hogy meggondoltan állapítsák meg a képzetlen munkások legalsó osztályának fizetendő minimális munkabért, azon saját felfogások alapján, hogy miből élhet meg a munkás, ahelyett, hogy kiadnák a munkát alvállalkozóknak, akiknek egyedüli céljuk a legnagyobb erőfeszítést sajtolni ki a legalacsonyabb áron. Egy vasúttársaság sohasem álmodik arról, hogy vállalatra bocsássa állásait és azt az embert fogadja fel, aki a legolcsóbb bérért jön el: ami történik, az az, hogy a hordárok és munkások fizetési összege határozottan előre meg van állapítva. És az utolsó tíz évnek egy jellegzetes tüneménye az, hogy ezen minimumnak megállapítása, a legnagyobb iparágak némelyikében, kivétetett az egyes munkaadó kezeiből és arbitrator által eszközöltetett. Az a feltevés, hogy a munka legalacsonyabb fokának bérei kell, hogy minden esetre elegendők legyenek az ipari munkaképességben fentartani a munkást, tényleg elfogadtatott mind a két fél részéről, úgy, hogy az arbitrator feladata aránylag könnyűvé vált. Lord James például legutóbb általános helyeslés mellett megállapított egy minimális munkabért a North Eastern vasút-

les moyens de parer aux funestes conséquences du système actuel des adjudications (Paris, 1896, 48. 1.) Lásd továbbá Louis Katzenstein: Die Lohnfrage unter dem englischen Submissionswesen (Berlin, 1896); és a fontos Enquêtet a brüsszeli községi tanács részéről a közszerződésű munkáknál fizetendő munkabérek meg vagy meg nem állapításának hatásairól (Brüsszel, 1896, 2. köt.); és a Eeport of the House of Commons' Committee on the Conditions of Government Contracts (H. C. 334), 1897 jul.

Azon célból, hogy véget vessen azon gyakorlatnak, miszerint tanulókat és segédeket mindenféle fizetés nélkül alkalmazzanak, a victoriái gyári és műhelyi törvény 1896-ból (No. 1445) kimondja (16. szakasz), hogy „egyáltalában senki sem alkalmazható bármely gyárban vagy munkahelyiségben, ha csak nem. kap hetenként legalább két shilling és hat penny munkabért.”

társaságnál alkalmazott munka minden alsóbb fokozataira/ Valóban a minimális munkabérek megállapítása élettani alapokon kevésbé nehéz dolog, és olyan, amely kevesebb műszaki ismeretet kíván, mint az egészségügyi minimum megállapítása; és sokkal kevésbé zavarja az iparág napról-napra való igazgatását vagy termelőképességét, mint a munkaórák bárminő megállapítása akár a nők, akár a férfiak részére. Hogy gyakorlatilag fejezzük ki magunkat, ha Colonel Dyer (az Armstrong cégtől) és Mr. Livesey (a déli fővárosi gázgyártól) képesek volnának egy pillanatra megszabadulni az ő borzasztó iszonyoktól a munkabérek bármily törvényes szabályozása ellen, ők is megengednék, hogy a közegészség és közbiztonsági kívánalmak a gyári törvényekben, és a munkaóráknak bármily korlátozása sokkal nagyobb gátat képeznek az ő saját üzletük vezetésének útjában, ahogy ők képzelik azt leghelyesebbnek, mint amennyit okozott a munka legalsó fokára megállapítandó bármely országos minimum. Mint tény, az áll, hogy valószínűleg bekövetkeznék országos minimumul való elfogadása a jobb telepek által tényleg fizetett munkabéreknek, akik ennél fogva csak addig volnának érintve, mikép versenytársaik is ugyanazon színvonalra volnának helyezve ő velők.²

Sokkal veszedelmesebb volna, mint bármely elméleti ellenvetés az országos minimum ellen azon munkaadók részéről, akiket tényleg nem érintene az, az az ingerült tá-

¹ Lásd az ő döntését a Labour Gazetteben 1897 aug.

² Nyomatékosan akarjuk kiemelni azt a momentumot, hogy bárminő politikai ellenvetések legyenek is az országos minimális munkabérnek törvény által való szabályozása ellen és bármily gyakorlati nehézségek legyenek is annak keresztülvitelénél, a a javaslat, az *elvont közgazdasági szempontból*, nincs kitéve más egyéb ellenvetésnek, mint a törvény által való országos szabályozása a közegészségügynek, vagy az országos minimuma a pihenésnek, amelyek mindegyike elvileg bele van véve a mi gyári törvényhozásunkba. Tényleg a minimum munkabér, miután ez semmi módon nem zavarhatja a gépezet és felszerelés legteljesebb kihasználását, vagy más módon sem csökkentheti a termelő

madás, amelylyel találkozni minden ily javaslat az élődi iparágakban meghonosult nyereség-hajhásztól. Ezen ellenzés kikerülhetlenül két fő érvebe fog csoportosulni. Azt fogják vitatni, hogy ha ők tisztességes feltételeket adnak minden egyénnek, akit alkalmaznak, az ő üzletük egyszerre megszűnik hasznot hajtani és vagy megszűnik létezni, vagy kiüzetik az országból. És, teljesen kívül a munkaterület ezen összébszorulásán, mi lesz, fogják kérdezni, a gyenge és rász munkából, a tehetetlen és vén munkából, a „jelleg nélküli munkából”, vagy a „szegény özvegyből”, akik most mégis megkeresik (azaz, némely részét annak) megélhetésüket, és akik kikerülhetlenül nem lesznek egyáltalában méltók arra, hogy az országos minimális munkabérral fizetve alkalmaztassanak?

Az országos minimum becikkelyezése egyáltalán nem hozná magával szükségszerűleg azon iparágak tönkretételét, amelyek most élődi munkával állanak fent. Hogyha egy iparág kezelésének bármely különös módja kedvezményeztetik ajándék vagy segély által, az csaknem biztosan úgy adatik meg, hogy abból az üzlet folytatásának más módszerei kizártnak. Ha a segély visszavonatik, gyakran megtörténik, hogy az iparág egy más eljárásra tér vissza, amely, kevésbé közvetlenül lesz ugyan haszonhajtó a tőkéseknek, mint az ajándékkal támogatott módszer, mégis tisztán előnyösebbnek fog idő folyamán bizonyulni az iparra nézve.

képpeséget, még sokkal kevésbé látszik kitéve a gazdasági ellenvetésnek, mint a munkaórák korlátozása.

Nem kell feltételeznünk, hogy a munkabérek országos minimuma szükségképen magával hozná az idő szerinti fizetést. Nincs semmi ellenvetés az ellen, hogy az a szabványos darabáruliszta alakját vegye magára, feltéve, hogy ez együtt járjon, mint ahogy az mindig együtt jár valamirevaló munkás-egyesületnél, azon biztosítással, mikép addig, ameddig a munkás a munkaadó szolgálatában áll, minden héten el legyen látva a szabványos darabszámbéren elegendő munkával arra, hogy megszerezze minimális heti keresményét, vagy pedig fizettségét elvesztett idejéért.

Ez az eredmény, mely ismeretes a szabad kereskedő előtt, még inkább valószínű, hogyha a segély vagy ajándék nem egy védelmi tarifa, nem az adózás alól mentesítés, vagy a közvetlen pénzsegély formáját veszi magára, hanem azt a jogot, hogy a kézimunkásoktól több munkaerőt vesz el, mint amennyit pótol ki a munkabér és a többi munkaviszonyok. A néger rabszolgatartás megléte Amerika déli államaiban, amíg fentállott, az iparfolytatásnak minden más módszerét gazdaságilag lehetetlenné tette; de az még sem volt tényleg gazdaságilag előny a gyapottermelésre nézve. A régi gyárrendszer „fehér rabszolgasága” útjában állott, amíg meg volt engedve, annak, hogy bármely gyáros is elfogadhasson a munkánál emberesebb feltételeket; de amikor a lancashirei gyártulajdonosok ezen emberesebb feltételekét reájok kényszerítették, mindjárt felfedezték, hogy azok sokkal hasznosabbak is, mint azok, amiket a verseny korlátlan szabadsága diktált. Sok ok van azt hinni, hogy azon alacsony munkabérek, amiket a szabályozatlan iparágakban, a versenyző nyomás folyamata kényszerít reá a munkaadókra és munkásokra egyaránt, magokban véve époly kevéssé előnyösek gazdaságilag az iparágra nézve, mint ahogy voltak a korábbi lancashirei gyapotgyárakban a hosszú munkaórák és az egészségügyi elővigyázatok hiánya. Nyersen fejezve ki, hogyha a munkaadók többet fizetnek, a munka gyorsan lesz többet érővé. Amennyiben bebizonyulna, hogy ez az eset, az országos minimum emelné az életmódot munkaveszteség, a munkaadó költsége és a közönség minden hátránya nélkül. Sőt maga azon tény, hogy a munkaadók most alacsonyabb munkabéreket fizetnek, mint a javasolt minimum, nem bizonyíték arra, hogy a munka nem ér többet nekik és a fogyasztóknak; mert a legalsóbb minőségű munka munkabérének nem annyira az egyes munkás értéke, hanem inkább a szélső munkás szüksége állapítja meg. Igen könnyen lehet, hogy a közönség készséggel fizet többet érte, semmint, hogy nélkülözze az illető cikket. Mindezek dacára addig, amíg a bérmunkást le lehet szorítani a megélhetésre, vagy szabatosabban az élődsi munkabérre,

addig a verseny nyomása kényszeríteni fogja a munkaadót így le is szorítani, akár óhajtja is azt a fogyasztó, akár sem.

Azonban meglehetősen engedni, miképp az élősdiség eltiltásának megszorító hatása lesz némely iparágra. A legképeesebb, legjobb felszerelt és legjobb elhelyezett munkaadók képeseknek fogják találni magokat hozzásimulni az új viszonyokhoz, sőt még hasznot is húzni a változából. Azon cégek, amelyek ép a határvonalon küzködnek, valószínűleg alá fognak merülni. Sőt az is megtörténhetik, hogy a kiszípolyozott iparágak egy része más országok kezeibe fogna átmenni. Hogyha a francia kormány visszavonná a maga prémiumait a cukor termelésre, némely francia telep bizonyosan becsuktnék, és a francia cukor összes kivitele, hogyha más körülmények ugyanazonosak maradnak, csökkenésbe kerülne. De minden közzgazda meg fog egyezni abban, hogy a pusztá életbentartása egy üzletnek prémiuma útján, bármely más előnyök származását várják is belőle, magamagában nem növeli az ország összes üzletét vagy a munka területét. Amit a prémium tesz, az odavonzani a cukortermelésre azt a tőkét és munkát, amely máskülönbén más cikkek előállítására lett volna fordítva, valószínűleg nagyobb haszon mellett, mert máskülönbén a prémiumra nem lett volna szükség. Amikor a prémium visszavonatik, ez az elirányítás megszűnik és a rendelkezés alatt álló tőke és munka újra szétosztás alá kerül az ország iparába a leghaszonhajtóbb módon. És hogyha azt válaszolják, hogy nem lesz kereslet ezen többi cikkek után, a felelet világos. Hogyha a prémiummal táplált cukor kivitele megszűnik, akkor a cserébe adott árucikkek behozatala is megszűnik és azok odahaza lesznek termelendők. Az a tőke és munka, amely korábban cukrot termelt, most szabad oly cikkek termelésére, amely korábban a cukor kivitele által szereztettek be. Röviden az összes termény ugyanazonos maradván, az összes kereslet nem csökkenhet meg, mert ezek csupán különböző látszatai egy és ugyanazon dolognak.

Teljesen ugyanezen okoskodás válik be azzal szemben is, amit mi élősdi iparoknak nevezünk. Feltéve, hogy az

ezen iparágakban levő munkaadók eddigelé több munkakerőt csikartak ki, mint amennyit munkabéreik visszapótoltak, a munkafeltételek országos minimumának eredményes keresztülvitele egyenlő lesz a prémium egyszerű visszavonásával. Ennélfogva várhatjuk, hogy ezen iparágakban hanyatlást fogunk látni. De legalább is meglesz egy megfelelő kiterjeszkedés a többiekben. Képzeljük például, hogy a nagyban dolgozó szabók kényteleníttetnek tisztességes feltételeket adni minden otthon dolgozóiknak. Lehet, hogy az emelkedést fog okozni némely ruházati cikk termelési költségeiben. Ez bizonyára csökkenteni fogja kiviteli eladásait, sőt esetleg be is zárhat egyáltalában egyes piacokat. A kiviteli üzletnek ezen csökkenése a két eredmény egyikével fog jární. Hogyha behozatalunk csökkenés nélkül fog folytatni, a mi kivitelünk egész összegének kell valahogy, hogy külföldi adósságunkat fedezhessük, kárpótoltatni, és a nemzetközi kereslet a mi kiviteli üzletünknek más ágait fogja kifejleszteni. Ennélfogva az élősdiség kiirtása a nagyban ruházó iparágban azt fogja eredményezni, hogy tényleges emelkedés lesz a kivitelben, és így a termelők számában oly dolgokban, mint a szövetek, gépek vagy kőszén. De lehet azt állítani, hogy a nagybani ruhaipar ellanyhulása azt fogja eredményezni, hogy behozatalunk csökken. Ezen esetben utoljára is lesz egy reménysugár a szegény angol gazdának, akinek eladása fog emelkedni, hogy a korábban külföldi élelmickek által ellátott keresletet kielégítse. Ebből az következik, hogy bármilyen új szétosztását eredményezze is a nemzet iparának az élősdiség eltiltása, nincs ok félni attól, hogy az összes termelés, és ennélfogva akár az összes kereslet, akár a munka összes területe, bármely módon is csökkenne.¹

¹ Érdekes lehet követni ezen érvelést logikai befejezéséig. Tegyük fel egy országot, amelyben minden lehető üzlet élősdi, vagyis, ahol minden kézimunkás oly viszonyok közt dolgozik, amelyek nem elegendők őt állandóan munkaképességben tartani. Ezen esetben egy országos minimum megszabása szükségképen

emelni fogja a termelés költségeit (ámbár nem a tényleges munkaköltséget) a tőkés munkaadónak minden termelt cikknél. A közgazda ennek dacára javasolni fogja e politika elfogadását. Életfontosságú lesz a közönségnek, mint egésznek gazdasági érdekében megállítani az általános élősdiséggel együtt járó társadalmi sülyedést és ipari hanyatlást. A megszaporodott termelési költség, amelyet a jövőre való kölcsönzés ezen megakadályozása okoz, az árakban általános emelkedést hoz létre. Gyakran tételezték fel, hogy az ily emelkedés ellensúlyozni fogja a magasabb munkabérek előnyeit. Herbert Spencer, az ő Synthetic Philosophy-ja záró kötetében, naivul ezt teszi egyedüli gazdasági ellenvetésének a munkás-egyesületi mozgalom ellen. „Hogyha – így szól – a munkabérek felerőszakoltnak, a termelt cikk árának is fel kell erőszakoltni. Mi történik hát, ha, mint most, munkás-egyesületek szerveztetnek a munkások közt csaknem minden foglalkozási ágban az ezen egyesületeknek mind sikerül magasabbá tenni a munkabéreket.” Mindazon különböző cikkek, melyekben dolgoznak, kell, hogy emelkedjenek az árban; és minden munkás-egyesületi tag, amennyit kap zsebébe az emelkedett bérben, ugyanannyit kénytelen kiadni zsebéből, magasabb áron véván a cikkeket” (Industrial Institutions, London, 1896, 536. l.) De ez azt tételezi fel, hogy a bérmunkások veszik meg, mint fogyasztók, mind azt a cikket és szolgálatot, amit ők termelnek. Nem szükséges arra emlékeztetni az olvasót, hogy ez nem igaz. Az Egyesült királyságban például, ámbár a bérmunkások teszik a lakosság négyötödét, ők, legmagasabb számítás szerint, is csak egyharmada és kétötöde közt fogyasztják a termelés és szolgálat évi összegét, a többit a tulajdonos osztályok és a szellemi munkások élvezték. Még hogyha a bérösszegek általános emelése, mely, mondjuk, ötven millió sterlingre rúgna, az árakban egy szintén ötven millió sterling emelkedést hozna léptre, egyenlően szétosztva minden terményre, nem lehetne azt mondani, hogy a bérmunkások, mint egy osztály, viselnének ezen további árból saját vételeik után többet, mint egyharmadtól kétötödíg. Ha az áremelkedés nem egyenlően oszlik meg minden cikk és szolgálatra, de csupán a más országok által fogyasztottakra terjed ki, a munkabérek emelése tiszta nyeresége volna a bérmunkásoknak. Csakis azon lehetetlen esetben, ha az emelkedés kizárólag a bérmunkások által fogyasztott cikkekben állana elő – ezen cikkek, mint láttuk, csupán egyharmadtól kétötödíg terjedvén az egésznek – csak akkor találná ez az osztály, hogy eljárása a munka-

bérek emelésében ellensúlyozva van azon egyszerű módon, ahogy Spencer képzele. Ennélfogva még akkor is, ha az egész bérmunkás-osztály életmódjának emelkedése megfelelő általános emelkedést okoz a szükségletek árában, az eredmény mégis tiszta nyereség lesz a bérmunkásoknak. Ezen folyamat elméletileg nagyon messze vihető, a végső szenvedők lévén a járadék és kamat nem dolgozó élvezői, akiknek jövedelme, utólag változatlanul, fokozatosan kevesebbet vásárolhatna az évi termelésből. Gyakorlatilag azonban a munkabérek minden végnélküli emelkedése korlátozva van az által, hogy lehetetlen rábírní a fogyasztó pplgárok összességét szentesíteni a legelső osztály érdekében bármely oly törvényes minimális munkabért – amely, mint ez is azzal járna, együtt járna a jobban szituált vevők nagy többségének megsarcolásával, – amely nem ajánlaná magát ezen többségnek úgy, mint ami szükséges a közjóllétre.

Azt sem lehet felhozni, hogy a munka árának minden ily általános emelkedése, még akkor sem, hogyha az az áruk áránál is általános emelkedést idézne elő, hátrányosan érintené a nemzet külkereskedését. Bármely szükséglet árának emelkedése csaknem kivétel nélkül közvetlen hatással van *azon árucikk* behozatali és kiviteli kereskedelmének tömegére. De ha az árak emelkedése általános és egyenlő a közönség mindezen cikkeiben, azon közönség kivitelének összes tömege nem fog csökkenni pusztán ezen emelkedés miatt. Közigazság nemcsak az elméleti közgazdánál, de minden ország gyakorlati pénzübereinél is, hogy a mi országunk behozatala (együtt minden más külső adóssággal) az évek átlagában, a mi kivitelünk útján fizetendők meg, számításba véve a külföldiek minden más kötelezettségeit is irányunkban. Minden általános emelkedés a munka árában, mint aminő az életmód emelkedése, a gyártörvényhozás általános haladása, vagy egy általános nyolc órai munkanap, hogyha felteszük is érvelés kedvéért, hogy *uz* az áruk egyenletes emelkedését okozza, ami évi eladósodásunkat a külső országoknak változatlanul hagyja, még akkor is, ha nem növeli ezt időlegesen ösztönző behozatalokkal. Ebből biztonsággal következtethető, hogy egy pusztán általános és egyforma áremelkedés egy országban nem fogja gátolni azt, hogy ugyanazon összeg értékű áruk menjenek ki, mint előbb, ezen adósság fedezésére. Hogy röviden fejezzük ki magunkat, az a pusztán tény, hogy a kézimunkások nagyobb és az ipar vezetői vagy tőkésék kisebb arányrészét kapjanak az összes termelésből, egyáltalán nem bír befolyással az egész meny-

Az a kérdés támad most elénk, hogy az élősdiség eltiltásának minő hatása volna azon egyénekre, akik jelenleg dolgoznak a kiszipolyozott iparágakban. Nincs szükség részletezni azon kikerülhetlen egyéni nehézségeket, melyek együtt járnak az ipar minden eltolódásával vagy a munka változásával. Minden meggondolt javulásnak a nemzet iparszétoszlására ennél fogva fokozatosan kell keresztülvitetni és a sérelmesen érintett egyének méltányos figyelembevételével. De nincs semmi szükség sem azt tételezni fel, mintha körülbelől mindazok, akik most kevesebbet kapnak, mint az országos minimum, egyszerre munka nélkül maradnának annak behozatalával.

Látjuk elsősorban, hogy az egészségügyi, óra- és munkabér tekintetében a szabványos viszonyoknak egy színvonalra hozása maga ösztönzi a munka keresletét némely irányban. A fiúk és leányok alkalmazásának megszorítása, amelyet a teljes és illetőleg félidőre kívántató életkor szükségelt felemelése hozott életre, már magában megszorítja a felnőttek által betöltendő helyek számát. A szabványos munkanap behozatala, az által, hogy megszünteti a túlságos munkaórákat, melyeken át a legnagyobb szükségét szenvedő munkások dolgoznak, a munkát kapók számát fogja növelni. Továbbá az önfentartó iparágak terjeszkedése, amely, mint láttuk, együtt fog járni a kiszipolyozott iparágak minden hanyatlásával, maga magától el fogja nyelni a munka nélkül levők legjavát a saját magok és rokon foglalkozási ágakba és új keresletet fog teremteni tanulók iránt. Végül a munka azon rendetlenségének elhagyása, amely oly végzetesen sújtja az otthon dolgozókat és a londoni dockmunkásokat, egy új állandó munkáscsoport félfogadására fog vezetni. Mindezen változások be fogják vinni szabályos munkába az országos minimum mellett vagy a felett egész osztályait a munkásoknak, válogatva azok közül, akik most

nyiségre, vagy a nemzetnek való hasznosságára a nemzetközi kereskedelemnek. Lásd függelék, II. rész, ahol ez a kérdés kimerítően tárgyalatik.

csak részlegesen vagy alkalomadtán vannak munkában. Így a legképeesebbek és a legjobb magaviseletűek bizonyosan kapnának mindnyájan rendes munkát. De a munka ezen tömörítése kétségkívül magával hozná másoknak teljes kizárását, akik esetleg a szabályozás nemléte esetén valamely részleges megélhetési módot mégis „halásztak” magoknak. Amennyiben ezen állandóan nem igényeltek főleg munkásgyermekből állnának, akik az ipari munkától az iskolába tereltetnének, kevés ember kétségelné, hogy a változás általában előnyös volt. És vannak sokan, akik örömmel üdvözölnék az iparnak újjászervezését, amely tömörítve a munkát kizárólag azok közt, akik rendes alkalmazásban állanak, hajlandók volnának kizárni a bérmunkából és teljesen visszaadni házi kötelességeiknek egy folyton növekedő számarányát azon asszonyoknak is, akiknek ápolni való fiatal gyermekeik vannak. Még mindig tekintetbe volna azonban veendő azon maradék, amely, dacára a növekedő keresletnek a férfimunka és a független női munka iránt, képtelennek mutatkoznék az országos minimumot bármilyen minőségben is megkeresni. Tényleg, így szemtől-szemben állanánk aztán nem a munkanélküli, de a munkaképtelennek kérdésével.

f) A munkaképtelen.

Itt egyszer s mindenkorra meg kell tennünk a főfontosságú megkülönböztetést: el kell választanunk a munkaképtelent az időlegesen munkanélkülitől. Azon munkás esete, aki rendszeren alkalmas megszerezni megélhetését, aki csak azért nincs munkában, mert az adott pillanatban nincs megtenni való dolog részére, egy teljesen elűtő álláspontot foglal el, mint az az ember, aki nincs munkában azért, mert minden időben képtelen egy szabályos foglalkozást folytatni és teljes önfentartását eszközölni. A munkanélküliségnek vannak korszakai, ha azok csak egyszerű hullámmások is egy vállalatnál a másikkal. Csaknem minden iparágban, és az kikerülhetlen mozzanat még a legarravalóbb és a legjobb

magaviseletű munkás életében is az, hogy ezen kényszerített heverési idők gyakori voltát és tartamát csökkentse, hogy az általa okozott szenvedéseket enyhítse, és meggátolja azt, hogy állandó züllést okozzon az egyéni jellemén, amit láttuk, épen egyik legfőbb célja a munkásegyleti mozgalomnak.¹ De ezen baj, amely főleg az arravaló emberek foglalkoztatásánál időszakonként vagy ismétlődőleg beálló hullámzásokból származván, egyáltalán nincs semmi összekötésben azon kérdéssel, hogy mit kell tennünk az arra nem valóval. Mindaddig, míg ez a két kérdés reménytelenül össze van zavarva egymással, és míg rendesen úgy tekintik őket, mint egy és ugyanazon dolgot, bármelyiknek is lehetetlen bárminő tudományos tárgyalása.

A munkaképtelen kérdése nem az által létesül, hogy törvényben állapítatik meg az országos minimum. A munkaképtelen mindíg velünk van. A lakosság némely részére nézve ezen munkanélküliség nem egy társadalmi betegségnek, hanem tényleg a társadalmi egészséges állapotnak a jele. Az országos munkaképességnek, nem kevésbbé, mint a humanitás szempontjából kívánatos, hogy a gyermekek, az öregek és a gyermeknevelő nők ne legyenek kényszerülve a szükség által saját megélhetésüket a munkapiacra keresni meg. De minden más esetben, egy megélhetés megszerzésére való képtelenség vagy vonakodás, egy egészségtelenség vagy betegségnek jele, vagy fizikaié vagy értelmié. Az ezen munkaképtelenek főosztályaira nézve – a beteg és a nyomorék, az örült és az elmebeteg, a nyavalyatörős, a vak és a siket és néma, a bűntevő és a javíthatatlanul rest, és mindazok, akik tényleg „erkölcsileg fogyatékosak” – a képtelenség azon egyéni betegség eredménye, amelytől egy társadalmat sem várhatunk teljesen szabadnak. De van egy harmadik osztálya is a munkaképtelennek, azon férfiak és nők, akik a nélkül, hogy valamely látható testi vagy elmei betegségben szenvednének, képtelenek ál-

¹ Erre visszatérünk a következő fejezetben „a munkás-egyleti ügyről és a demokráciáról” szólva.

landó és folytonos munkára, vagy akik annyira hiányosak erőben, gyorsaságban vagy ügyességben, hogy képtelenek azon munkafajban, amelyben vannak, megszerezni megélhetésüket bármely foglalkozási ágban. A két utolsó csoport - a fizikailag vagy elmeileg betegek és a szervezetileg képtelenek - minden további alosztályaikban ép úgy szaporíthatók, mint csökkenthetők számban társadalmi berendezkedéseink bölcsessége szerint. Hogy ha óhajtjuk ezen munkaképtelenek számát leszállítani egy minimumra, minden egyes alosztály irányában egy kettős politikát kell követnünk. Egy oldalról úgy kell berendezni társadalmi szervezkedésünket, hogy az ily hanyatlásnak, akár fizikai, akár értelmi legyen az, lehetőleg legkisebb mennyisége álljon elő. Más oldalról úgy kell kezelnünk az ily előálló eseteket, hogy megállítsuk a betegség előhaladását és amennyire csak lehetséges, visszaállítsuk a beteg egészségét.¹

Most nem bocsátkozhatunk bele tárgyalásába azon megfelelő társadalmi berendezkedésnek és gyógyító eljárásnak, amely legjobban felelne meg annak, hogy minimumra szállítsa le a munkaképtelenek termelését mindegyik alosztályban és gyorsítsa a már meglevők helyreállítását. Ezen fizikai és erkölcsi gyengélkedőket és elzüllötteket fel kell valahogy tartani más emberek költségén. Lehet gondoskodni rólok saját tulajdonokból vagy megtakarításaikból, a jótékonyság útján vagy közalapokból, úgy hogy bármely módon képességeiknek megfelelő munkára szoríttatnak, vagy a nélkül. De minden út között az ezen szerencsétlen élősdiekkel való elbánásnál a közönségre nézve a legvészhözőbb az, ha

¹ Ami a testi betegséget illeti, ezen kétirányú politikát most már a közegészségügyi törvények megkövetelik. Hogy az egészség magas fokát fentartsuk, „közös szabályzatok” kényszeríttek mindenkire a csatornázás és vízvezeték, a piszok és túlszűfoltosság tekintetében. Arra, hogy elbánjon azon betegséggel, mely még így is előfordul, kórház állítatik fel. És hogy ha azt tételzik fel, hogy a beteg megfertőzi azokat, akik még nem betegek, az elkülönítés és külön ápolás kötelezővé tétetik.

megengedjük ezeket megszorítás nélkül versenyezni, mint bérmunkásoknak, az ipari szervezetekben levő munkáért. Mert ez egyszerre meggátolja a versenyt abban, hogy az a lég-árra valóbb kiválasztását eredményezze, és így lehetetlenné teszi önön célját.¹ Minden közös szabályozás hiányában, mint láttuk, gyakran ki fogja fizetni magát egy vállalkozónak, hogy egy fizikai vagy erkölcsi nyomorékot válasszon, aki munkáját élősdi munkabérért kívánja, inkább, mint a legügyesebb munkást, aki követeli az ő munkaképességének fentartására szükséges feltételeket. Hasonló módon egy egész iparág támaszkodhatik élősdi munkára, amely elcsavarja a nemzeti tőkét és értelmet a jövedelmezőbb eljárástól és aláássa képesebb munkásainak helyzetét. És ahol az ipari élősdiség a rendetlen munkáltatás jellegét ölti magára - mint például minden nagyvárosban az otthon dolgozóknál és a londoni dockmunkásoknál - annak hatása az, hogy tényleg kiterjeszti a baj területét. Az adott munkamennyiség képes volna szabályosan fentartani munkában, valamely megfelelő forma hetikeresettel, ezen esetleges munkásoknak egy bizonyos hányadát, De mivel ez szét van osztva, mint részleges foglalkoztatás és részleges kereset, az egész osztály között, annak elégtelen és rendetlen volta demorizálja mindet egyformán, és a mi nagy városaink lakosságának egész osztályait teszi állandóan képtelenné szabályos viselkedésre és állandó munkára. Így a baj megörökíti magát, és épen nagy kiterjedésénél fogva képtelenné válik arra, hogy elszigeteltessék és megfelelően kezeltessék. Helyes megfigyelése annak, hogy mily bajokat okoz az elzülötteknek minden beleavatkozása a mindennapi életbe, együvé kapcsolva természetesen emberbaráti indokkal, arra vezetett, hogy a beteg és a gyenge, az örült és a tébolyodott, a nyomorék és a nyavalyatörős minden polgárosult társadalomban mindjobban elvonatott a versenyző munkapiactól és tudományos módon kezeltetett tehetségeik és szükségleteik

¹ „A verseny fő működése a kiválasztás.” Professor Foxwell (a 689. 1. idézett tanulmányban.)

szerint. A hollandi és német „munkatelepek” ezen szempontból ugyanazon politika kiterjesztései. Az, hogy a mi ipari nyomoréinkat, még restségökben is közalapokból tartjuk fenn, egy határozott és ismert teherrel jár a közönségre. Az, hogy megengedjük őket szabadon lenni, élősdi versenyben azokkal, akik épek, annyi, mint megmételtyezni a munkapiacot, és jelenti egyúttal az élet színvonalának és a magaviselet színvonalának egy végzetes leszállítását, még pedig nemcsak ő reájok nézve, de az egész bérmunkásosztályra is.¹

így, a mi véleményünk szerint, az országos minimum politikájának elfogadása a közoktatás, közegészség, pihenés és munkabérek tekintetében egyáltalán nem növeli azon eltartás összegét, amelyet be kell szerezni a közönségnek egy vagy más módon azon személyek részére, akik képtelenek saját magok eltartását megkeresni. Ellenkezőleg ez arra vezetne, hogy állandóan lefelé szállítsa azt, mind az által, hogy csökkentené az évente termelt gyengék és züllöttek számát, mind pedig az által, hogy határozottan reámutatna azokra, akik ilyenek, hogy azok aztán elszigetelhetők és megfelelő módon kezelhetők legyenek.²

Azon pontos összegnek azonban, amelyre határozandó meg az országos minimum, mindig szigorú megvitatás útján kell megállapíttatnia. Szembeszökőleg közvetlen előnyére

¹ Hogyha minden osztályú munka bére, teljes verseny mellett, arra irányul, hogy ne legyen több, mint azon tiszta termelés, amely ezen osztály szélső munkása munkatöbbletének tulajdonítandó, aki azon a választó ponton áll, hogy egyáltalában nem alkalmaztatik, a szegények elvonása, nem szükségképpen a magok részére való termelő munkától, de a versenyző munkapiactól, az által, hogy a szélső bérmunkás képességét emeli, úgy látszik, hogy az egész munkásosztály munkabérét növelni fogja.

² Azon egyéneknek, akik a versenyző munkapiactól, akár mint nyomorékok, akár mint aggok, szegények vagy bűnösök, visszavonultak, nem kell szükségszerűleg semmittevőknek lenniök. Ellenkezőleg rendszeren mind a saját hasznokra fog válni, mint szintén a közönség gazdasági előnyére fog válni, hogy vé-

gezzenek el olyan munkát, amire képesek. De az aztán életfontosságú, hogy terményeik ne a nyílt piacon adassanak el. Ha terményeik eladatnak, azok kikerülhetlenül olcsóbbak lesznek, mint az önfentartó munkások által készített cikkek, akik ennél fogva a magok foglalkoztatását kevésbé állandóvá téve látják, mint ahogy az volna másképen és akik ennél fogva *lépteiéniél- lesznek ellentallni a munkaadók által reájok kényszerített levonásoknak*. Ez nem azért van, mint gyakran felhozzák, mert a munkások intézménye feleslegessé tesz más munkásokat, de mivel azok a termény árát csökkentik. A piacra gyakorolt lélektani hatás még sokkal komolyabb, mint a kereslet közvetlen megszüntetése. Minden magános gyáros fél attól, hogy ő lehet éppen az, aki arra van kárhóztatva, hogy elveszítse vevőit azon intézettel szemben, amelynek nem kell egyáltalában a termelési költségekkel számolni; és ez a félelem megadja a vevőknek az árak lefelé szorítására az ellenállhatlan erőt. A baj a más osztályok életszínvonalának ezen leszállításában, nem bármely más egyszerű eltérítésében rejlik a lehetséges további vevőknek, tőlök. Ennél fogva nincs gazdasági kár és semmi más, csak nyereség abban, ha az intézetek bentlakói az intézetben bent való fogyasztást látják csak el. Ennek nincs semmi hatása arra, hogy az árakat vagy munkabéreket csökkentse kívül, ép úgy, mint annak a ténynek nincs, hogy a tengerészek a tengeren magok mossák ki ruháikat, arra, hogy a szárazföldön élő mosónők munkabéreit csökkentésék. És nem is volna semmi gazdasági kár abban sem, hogyha a segélyezett munkások látnák el a közönség valamely új szükségletének egész tömegét, ha erre képesek volnának, és hogyha jobban kifizetné magát a más módon dolgozó minden arravalóbb munkást mellőzni. Ugyanaz volna az eset, hogyha a szolgálati ág nem is volna új, és hogyha az a létező munkásokra való kellő tekintettel, egyszerre kivétnék a versenyző iparág területéről, így elérkezhetik az az idő, mikor minden munkaképes angol képes volna agyát és munkáját nagyobb haszonnal foglalkoztatni, mint a gabonatermesztéssel és állattenyésztéssel; és a földmivelés főágai talán összekötetésben a városi csatornagazdaságokkal, vágóhidakkal és tej üzletekkel, kizárólag a szegénytörvény alatt álló foglalkozássá válnának, amelyek nem haszonra dolgoznak, hanem azért, hogy egészséges foglalkozást adjanak a szegényeknek, gyengéknek és elaggottaknak, és áruikat csak a külföldi behozatalokkal való versenyben adnák el, az ezek által meghatározott árak mellett.

lesz a bérmunkásosztálynak, és különösen az önfentartó, de aránylag képzetlen felnőtt munkások nagy többségének, hogy az országos minimum oly magasra állapíttassák meg, amint csak lehet, mert ez fog nekik jó munkabéreket biztosítani. Ezenkívül minden oly iparág, amely időlegesen erős külföldi versenynek van kitéve akár a behozatali, akár a kiviteli üzlet folytán, előnyt fog látni magára nézve abból, ha emelkedik azok életmódja, akik közvetve az ő versenyeleik. Még azon munkaadók is, akik többet fizetnek már, mint a minimum, bevonatnak a magok gazdasági érdekeik által, ezen áramlatba. Más oldalról az azon iparágakban levő munkaadók, akik rosszul fizetett munkát használnak, nem fognak örülni oly helyzetnek, amelyre a viszonyok kényszerítő emelése kényszeríti őket, és ezek hatalmas szövetségesekre fognak találni az adófizetők egész tömegében, akik megijednek azon kilátástól, mikép a közintézetekben a munkaképtelenek egy nagyobb mennyiségét fogják eltartani. A közzgazda nem lesz hajlandó nagy súlyt tulajdonítani ezen érvelések bármelyikének is, és inkább szorítani fogja az államférfiakra annak szembeszökő szükségét, hogy oly emelkedő módon állapítsák meg és emeljék fokozatosan az országos minimumot, hogy az által növeljék a közönségnek, mint egésznek, termelőképességét, a nélkül, hogy túlságos terhet hárítsanak az adófizetők jelen nemzedékére.

g) A közös szabályzat elvének, gazdasági jellegeinek összegzése.

A közös szabályzat elvének gazdasági eredményeiről szóló előbbi vizsgálódás, amint az gyakoroltatott először az elszigetelt és különálló iparágak által, és amint az a változatos eljárások vagy változó termények helyettesítése által korlátoltatott; és amint az végtére kiterjedt ezen helyettesítés helytelen felhasználásának korlátozása folytán, az egyes iparágokról a közönségre, mint egészre, felmutathatták a tanulmányozó előtt azon viszonyokat, amelyek mellett nyerheti el mindegyik iparág és a bérmunkások egész tömege,

az ott és akkor lehetséges legjobb munkafeltételeket és ugyanakkor azt a módot is, amely mellett biztosítható a nemzet iparának lehető legnagyobb termelőképessége is.

Látjuk, hogy azzal kezdjük, miszerint a közös szabályzat szüksége legnagyobb a társadalmi gúlának épen legalján.¹ Az első szükségesség arra, hogy a közönségnek, mint egésznek, lehető legnagyobb termelőképessége elérhető legyen, az, hogy a létfenntartási küzdelem úgy korlátoztassék, mikép egy osztály se taszítottassék az élősdiségbe vagy elzülésbe. A bérmunkások gazdaságilag független osztályainak érdekében, akiknek munkáját a munkásoknak egy élősdi osztálya elveheti, nem kevésbé, mint a polgárok egész összességének érdekében, akiket elzüllött és elszegényedett osztályok felszaporodása fenyeget, tényleg életfontosságú az ipari gúlát egy szolid alappal látni el, amelyen alól a bérmunkásoknak egyik osztályát se lehessen, bármily nagy legyen a nyomás, soha leszorítani. A közös szabályzat elvének ily kiterjeszkedése az iparágról az egész nemzetre – az országos minimális feltételeknek megállapítása az egészség és biztonság, pihenés és munkabérek tekintetében, amelyeken alól semmi munka nem volna folytatható – azt következtetjük, hogy ugyanazon hatással járna az összesség munkájára, mint aminővel jár a közös szabályzás behozatala minden egyes iparágra. Így az nem gátolná meg semmi módon az iparágak közt a versenyt, vagy nem csökkentené ennek erejét. A fogyasztó szabad volna választani bármely terményt, amit akar, akár férfiak, akár nők, akár kézzel, akár géppel, akár honfitársai, akár külföldiek készítették azt. A tőkés szabad volna behozni bármely gépezetet, felhasználni bár-

¹ Annak társadalmi fontosságáról, hogy ne hagyassanak magokra a bérmunkások azon leggyengébb osztályai, akik képtelenek erős egyesületeket létesíteni, lásd Dr. Heinrich Herkner: *Die Sociale Reform als Gebot des Wirtschaftlichen Fortschrittes* (Leipzig, 1891), X. fejezet; és azon jelentéseket, amelyeknek címe: *Arbeitseinstellungen und Fortbildung des Arbeiterverbandes* (Leipzig, 1890), 12, 35 stb. 1.

mely eljárást vagy alkalmazni bárminő munkát, amit hasonhajtónak gondol saját magára nézve. A munkás, akár férfi, akár nő, szabad volna belépni bármely iparágba, vagy megváltoztatni az egyik iparágat a másikra, amint az neki tetszik. Amit a közönség megkövetelne, az csak annyi, hogy ne legyen semmi élősd munká, vagyis, hogy egy munkaadónak se legyen megengedve ajánlani, és egy munkásnak se legyen megengedve elfogadni, munkát azon feltételek alatt, amiket a közönség minimumképen szükségesnek határozott el arra, hogy a legalsó osztályokat is teljes és állandó termelőképeségben tartsa, mint termelőket és polgárokat. Ezen viszonyok közt a verseny nyomása eltolódnék a munkabérekéről a minőségre. Egyformán az osztályok, eljárások és a termények között, a legarravalóbbnak valóságos kiválasztása, melyet semmi ajándék nem zavar meg, szabad játékkal bírna. Hogy ha a munkások egyik osztálya elnyomná a másik osztályt, az csak azért lenne, mert a sikeres munkások a munkát tényleg jobban tudnák elvégezni, mint versenytársaik, míg ők magok sem fogadnának el semmi támogatást és nem túrnének el semmi hanyatlást. Az eredmény az lenne, hogy az egészségességre szükséges feltételek biztosítva lévén, a létért való küzdelem a magasabb színvonalra való fokozatos munkálkodó hozzáalkalmazkodás alakját venné magára, mindegyik osztály úgy igyekezvén megtartani helyzetét, hogy javítsa műszaki képzettségét.¹

¹ Hogy a sok példából csak kettőt említsünk fel, mi nem képzelünk semmit, ami inkább képes volna javítani a nők társadalmi helyzetét és gazdaságilag függetlenné tenni őket nemi viszonyaiktól, mint egy törvényes minimális munkabér behozatala, amelyen alól munkájok nem volna megengedhető. Semmi sincs, ami most annyira megakadályozná a nőket abban, hogy műszakilag ügyesek legyenek egy munkában, és annyira megfosztaná minden ösztöntől a leányokat arra, hogy műszaki nevelést szerezzenek magoknak, mint annak érzése, hogy találnak munkát úgy is, ahogy vannak, hacsak eléggé alacsony munkabérekkel megelégszenek! A siralmasan alacsony munkabérek eredménye a siralmasan alacsony munkaképesség, amelyet egyformán lehet

Szembeszökő, hogy a feltételek ezen országos minimuma a munka legsegélytelenebb és legszegényebb fokoza-
tára csupán a törvényes becikkelyezés módszere mellett kap-
ható meg, és hogy ez nem azt az eszményi helyzetet fogja
felmutatni, amelyre törekszik minden egyes osztály, hogy
magának elérje, de azt, amit a jobbmódú polgárok tömege
hajlandó engedélyezni, a kevésbé szerencsés emberek egy
kisebbségének azon célból, hogy kikerülje az élődsi és el-
züllött osztályok növekvésével együtt járó pénzügyi terhet
és társadalmi megmételvezést. De hogyha minden egyes
iparágban a munkások részére a maximális jövedelem, és
az egész ipari gépezetnek maximális termelőképessége is biz-
tosítandó, egyik osztály sem marad megelégedve ezen mi-
nimális feltételekkel. A lehető legnagyobb haladást fogja el-
érni a munka minden osztálya szervezve magát és folyto-
nosan törve előre, törekedve a közös szabályozás elve alap-
ján elfordítani minden egyes foglalkozási ágban, a verseny
egész erejét a munkabérektől a minőségre, a fizetéstől a
niegszolgáltatásra, úgy, hogy mindig biztosítsa azon egyének
kiválasztását a munkára, akiknek tehetsége legjobban kifej-
lett/ inkább, mint azokat, akiknek legkevesebbek szükség-
letei. Minden egyes osztály célja az lesz, hogy a maga saját
szolgálatát a szakszerű kitűnőség lehető legmagasabb fokára
emelje, és megkülönböztesse magát a legnagyobb mérték-

megmagyarázni a megfelelő élettani feltételek és a nagyobb erő-
kifejtéshez szükséges ösztönzés hiányával. Az utolsó húsz év alatt a
javulás a tanítónők képességében és gyakorlati képességében, együt-
tesen a közoktatási kormányzatnak a minőséghez kötött állandó
fizetéseinek behozatalával és azzal, hogy az iskolaszékek részben
a teljes megélhetési munkabéreket elfogadták, különösen jellem-
ző ezen tekintetben. A másik példa a nagy városok esetleges kép-
zetlen munkása. Jelenleg tudja, hogy nyomorult díjazását futó
munkával szerzi meg, jelleg nélkül, napról-napra való szabályos
alkalmazás és szakszerű ügyesség, nélkül. A törvényes minimalis
heti bér arra vezetné a munkaadókat, hogy válogassák ki mun-
kásaikat és rögtön beállítaná a legaraválóbb kiválogatását pon-
tosság, megbízhatóság és ügyesség szempontjából.

ben a nem szakszerű és „képzetlen” munkástól, amelynek csak az országos minimumra van igénye. Ezen az utón a szakszerűek minden csoportja képes lesz megkövetelni a saját maga részére járó „ügyességi járadékot”, vagy az „alkalom járadékát”. Mennél nyíltabb lesz a foglalkozási ág az újonjövők előtt és mennél vonzóbbak lesznek azon feltételek, amelyeket elérnek azok, akik már benne vannak, annál hatályosabbá lesz a legarravalóbb állandó kiválasztása. Mennél haladóbb az iparág és mennél több alkalmat ad a szakszerű oktatásra, annál nagyobb lesz a tevőleges hozzáalakítás a magasabb színvonalhoz. És ameddig ezen haladó emelkedése a közös szabályzatnak magával hozza, akár a tevőleges hozzáalakítás, akár a legarravalóbb kiválasztása folytán, a munkások saját munkaképességének megfelelő emelkedését is: az emelkedő munkabérek, vagy a feltételek másnemű javulása magokban a közönség jövedelmének tiszta megszorodását fogják képezni. És amennyiben a közös szabályzat fentartása nyomást fog gyakorolni a munkaadók agyára azon irányban, hogy kényszeríti őket az ipari műszaki lebonyolítást javítani; és amennyiben a színvonal fokozatos emelése az iparágat összpontosítja a legképesebb munkaadók kezei közé, a legjobban felszerelt telepekre, a legjobban fekvő helyekre, a szervezett bérmunkások, amikor saját helyzetüket akarják javítani, mellékesen épűgy ténylegesen emelték a közönség többi osztályának is jóllétét, mint a saját magokét. Eddigél a bérmunkások helyzetének javítása nem szükségképen vezet a cikkek áránál bárminő emelkedésre. Ha azonban, bármely adott iparágban a munkások már kimerítették a tevőleges hozzáalakulás és a legarravalóbb kiválasztásából származott nagyobb munkaképességet, akár a munkaadókra, akár a munkásokra irányultan, akkor már a munkabérek minden további emelkedése, kivéve igen kivételes viszonyokat, azt fogja eredményezni, hogy csökkenni fog cikkeik kereslete. Ugyanazon eredmény áll be azon gyakoribb esetben, hogy ha a munkabérek emelkedése egy időre nagyobb a termelő képesség növekedésénél, vagy akkor, ha még a munkabérek vagy

az árak emelkedése nélkül is, a divat megváltozása vagy egy új felfedezés egy másnemű munkával helyettesítést okoz. Mirdazon esetben, a szóban forgó iparág előhaladási mozgalmát ténylegesen megakasztja munkanélküli tagjainak aránylagos megszorodása, Tényleg ez az, ami jelzi valamely iparág feltételeinél a lehetséges haladás hatását, amelyen túl aztán, a közös szabályzás fokozatos emelése, akár a közös alku, akár a törvényes becikkelyezés módszere szerint is, többé nem képes elérni célját. A fogyasztók keresletének tényleges megcsökkenése ellenében a termelőknek nincs orvosszerök. Hogyha tényleg a munkabérek és az előzetesen élvezett bármely más feltételek nem szükségszerűleg voltak jók – azaz, hogyha többek voltak, mint elégségesek arra, hogy fentartsák a szakszerű folytatásnak különös fokozatát a kérdésben forgó iparágban – akkor elméletileg helye lehet, hogyha a munkásegyesület belenyugszik a leszállításba. Véleményünk szerint ez az eset ritka a gyakorlatban. Még az aránylag jól fizetett iparágokban és aránylag jólét idejében is, egy képzett munkás rendes jövedelme – Angliában, 80-tól 150 font sterlingig évente – alatta van azon összegnek, mely szükséges, hogy ő magát, feleségét és gyermekeit azon legmagasabb munkaképességre fejlessze ki, amire csak képes. Hogyha a fogyasztók kereslete csökken, és elfordul más eljárásra vagy valamely más terményre, a hanyatlást ritkán lehet megállítani valamely kis áreséssel, és a munkásegyesületnek jó lesz meggondolni, ha vajjon az az aránylag csekély megtakarítás, melyet okozna az egész termelési költségben még egy 10 vagy 20 százaléknyi bérleszállítás is, nem lesz-e valószínűleg egészen hiába hozott.¹

¹ Amikor a kereslet csökkenése egy bizonyos cikk iránt nem valamely helyettesítés miatt állott be, hanem egyszerűen a világipar általános összehúzódásának eredménye, – okozva például az aratás általánosan rősz volta által, – nincs semmi előny a munkabérek leszállításában akár csak egy bizonyos iparágban, akár általában a világ összes bér munkásai részéről. Mivel bármely ily leszállítás nem emelheti fel semmi módon sem az összes ke-

Mát. oldalról nincs, amint már megmutattuk az „új eljárások és gépezetekről” szóló fejezetünkben, egy politika sem oly végzetes a képzett munkásokra, mint belenyugodni a munkabérek bármely leszállításába, a munkaórák bármely megtoldásába vagy az egészségügyi követelmények bármely csökkentésébe, amely minden módon rontja az ő különös szakszerű termelőképességeket. A közönségnek, mint egésznek érdekének, nem kevésbé, mint saját iparágok érdekében, azon tagjaiknak, akik munkában maradnak, minden áron csökkentetlenül fenn kell tartaniok azon magas életszínvonalat, amely egyedül tette őket képesekké arra, hogy kifejleszék különös tehetségöket. Amit egy munkásegylet megtehet, ha úgy találja, hogy tagjaik szolgálatának kereslete - folytonosan csökken, az az, hogy szakértő tisztviselőik által kutattassák a kereslet ezen változásának pontos okát. Hogyha a hanyatlás nem csupán az iparnak általában beállott pusztán időleges ellanyhulásából ered; hogyha tudniillik egy tényleges kicserélés állott be a munkamódnak vagy cikknek, ami valószínűleg folytatódni fog, a munkásegylet első kötelessége ezt a tényt széles körben tudomására hozni saját tagjainak és a közönségnek, úgy, hogy a tagok megragadhassanak minden alkalmat kimenekülni az iparágból,

resletet (ami az összes termelés), nem szolgálja az semmi más célra, mint arra, hogy kipótolja a világ tőkéséi részére, egy részét azon jövedelemcsökkenésnek, amelyet másként elszenvedni volnának kénytelenek. Inkább, semmint belenyugodni a munka szabványos feltételeinek leszállításába, jobb volna ilyen esetben minden ország munkásai részéről fenntartani változatlanul a munkabért és segíteni munkán kívül álló tagjaikat. Az ipar általános lanyhultsága idején a szabályzatlan verseny gyakori eredménye – hogy a munkában levő munkások munkaórái tényleg meghosszabbíthatnak az ő stratégikus gyengeségök folytán, és azáltal a munkanélküliek száma *szükség nélkül* megszorítottatik – egy oly észnélküli berendezkedés, hogy az bizonyára nem türetnék más-kép, csak azon babona folytán, miszerint a „természet” anarchiája valami módon felette áll a tudomány megfontolt berendezkedésének.

és úgy, hogy a szülők tudják meg, hogy ne vigyék fiaikat az ily keveset ígérő foglalkozási ágba. A fenyegetett iparág második kötelessége az, hogy vizsgálja meg élesen azon viszonyokat, amelyek mellett termeltetik a kicserélésbe vett cikk vagy (külföldi verseny esetében) az ország összes kiviteli iparainak viszonyait. Lehet, hogy ezek egyáltalában kikerülnek minden szabályozást, vagy lehet, hogy van lehetőség ott követelni a munkaadási feltételek törvényes minimumának emelését. A fenyegetett iparág legjobb politikája tehát az, hogy erősen indítsa meg az országos minimum általános emelésére a mozgalmat. És ezen politikában fokról-fokra jobban támogatva fogják találni magokat a közvélemény által. Mert ha minden foglalkozási ág, mely egyáltalában bír valamely szervezettséggel, azt a politikát követi, hogy felfelé szorítja közös szabályzatát és fejleszti a saját szakszerűségét, a közönségben, mint egészben, lassanként új fogalom támad arra nézve, hogy mi szükséges bármely osztályú munkás tisztességes megélhetésére. Mindegyik iparágban, amint láttuk, egy közös szabályzás létesülése maga-magától egy új igényt hoz az iparágba, amely arra irányul, hogy új minimummá fejlődjék. Hasonlóul, ha egy országos minimum állapítatik meg hatálylyal; és amikor egyik foglalkozási ág a másik után emelkedik feléje ezen minimumnak az ő különös ügyessége mérvében, ez által megteremtetik, mind a bérmunkások, mind más osztályok közvéleményében, a munkaadókat magokat sem véve ki, a költségek egy új színvonala egy átlagos munkásosztály család részére. Ezen színvonal lélektani felállítása aztán a régi minimumot, melyet egykor áldásnak tartottak, éhenhalási munkabér színezetében tünteti fel. Innen ered aztán a munkások legszegényebb osztályai közt a növekvő elégedetlenség és az ő nélkülözéseik iránt szaporodó rokonszenv, amely esetleg a minimum emelésére vezet. Ezen emelkedést igazolni fogja a közgazda előtt a termelőképeség azon emelkedése, amelyet a törvényes minimum keresztülvitele hoz magával. Így a bérmunkások egész összege, beleértve azok legelső osztályait is, a közös szabályzás elvének állandó és

rendszeres használata útján egy végtelen, ámbár természetesen nem korlátlan, emelkedést érhet el életszínvonalában. És a közös szabályzás ezen általános és öntudatos alkalmazásában találja meg a közgazda a munkásegyleti ügynek egészséges és összefüggő elméletét a modern ipar viszonyaihoz alkalmazottan; melyet minden egyes iparág viszonyaihoz lehet hozzásimítani; melyet a bérmunkások egész testülete elfogadhat; és amely a nemzeti termelőképesség és a nemzeti vagyonosodás céljainak szolgál.

h) Munkásegyleti módszerek.

A munkásegyleti mozgalom gazdasági jellegeiről való vizsgálódásunk nem volna teljes anélkül, hogy gazdasági szempontból ne hasonlítanék némileg egybe azon három módszert, amelylyel, mint láttuk, törekednek a munkásegyletek elérni céljaikat. Első pillanatra ez szükségtelennek látszik. Ha egyszer egy munkásegyleti szabályozás sikeresen reáknyszerítettett a munkaadókra és a munkásokra egy iparágban, gazdaságilag egyre jár, hogy az a szabályozás törvényi becikkelyezés, vagy közös alku, vagy azon csendesebb, de nem kevésbé kényszerítő befolyás útján jött-e létre, amely a kölcsönös biztosítás által gyakorolható. A bányabérek tulajdonosai, a kőszén bérlői és az egyes bányászok teljesen ugyanazon módon vannak érintve elméjükben és kívánalmaikban, ha a nortumberlandi kőszénbányák tonnabéreit törvény vagy a vegyes bizottság ellenállhatatlan parancsszava szabta ki. Lényegtelen egy régi mócli gyapotgyár tulajdonosára nézve, vajjon a munkaórák rövidítése, vagy az egyes munkás részére megkövetelt köbterület emelése, amely végleg tönkre teszi az ő haszna lehetőségét, a gyári felügyelőnek vagy a munkaadók és munkások egyesületek titkárainak látogatásai folytán rendeltettek el. Röviden lehet azt mondani, mikép a munkásegyleti szabályozás maga az, amely befolyással bír az ipar szervezetére, vagy változtatja meg a termelési költségek, a haszon vagy az ár összegét, nem pedig az a különös módszer, amely hozta létre magát a szabályzatot.

De ez, azt látszik feltételezni, hogy akár egyik, akár másik módszer hozta is létre a munkásegyleti szabályzatot, az ugyanazon súrlódással, ugyanazon hatékonysággal, ugyanazon általánossággal és a változó viszonyokhoz való alkalmazkodás ugyanazon gyorsaságával jött volna létre és vitetett volna keresztül. Így a munkaóráknak azon általános leszállításának, amely az 1870-től 1880-ig terjedő tíz évet jellemezte, meg volt a maga különös gazdasági eredménye, akár törvényi becikkelyezés útján jött az létre (mint a szövőiparban), akár közös alku útján (mint a gépészműhelyekben). De a közgazda nem tekinthet el azon tényről, hogy a leszállítás az egyik esetben elérhető volt az iparág szünetelése nélkül, keresztül vihető általában az iparágban levő minden telepen, az ország egyik végétől a másikig, és me-reven fentartható küzdelem nélkül a következő években. A másik esetben, a munkaórák leszállítása a közönségnek öt havi szünetelést jelentett a gépészeti iparban a legfontosabb központok egyikén és sok más küzdelmet.¹ Soha sem lesz általánossá még ugyanazon iparágban sem, és nem is tartották fenn egyformán. Más oldalról a gépészek a leszállítást három évvel korábban kapták meg, mint a gyapotmunkások, és képesek voltak jó munkamenet mellett, jól szervezett kerületekben még további leszállításokra is szert tenni. A munkásegyleti mozgalom gazdasági vizsgálatát teljessé tenni, ennél fogva meg kell vizsgálnunk, hogy ezen fontos különbségek a szabályzatok alkalmazásában mennyire jellegzők azon módozatokkal szemben, amelyekkel létrehozattak. Ezen kutatásnál kihagyhatjuk a kölcsönös biztosítás módszerét, amely, gazdasági szempontból, nehezen különböztethető meg egy tökéletlen közös alkuvástól, és amely, egy pár kisiparágot kivéve, úgy tekinthető, mint más módszerek csatolmánya.² Ennél fogva a kérdés azon módra

¹ History of Trade Unionism, 299-302. 1.

² Ez nem veszi tekintetbe a munkásegyleti mozgalomnak összes segélyező egyleti oldalát. A gondoskodás, melyet a bér-munkás családok tanúsítanak betegség és baleset ellen és a temetkezési költségekre, fontos hatású az ő jóllétükre, és nem

vonatkozik csak, amint a különböző munkásegyleti szabályzatok gazdasági hatásai módosulnak aszerint, amint azok a közös alkuvás, vagy a törvényi becikkelyezés útján jöttek létre.

Jelenleg csupán ezen ország viszonyaira szorítkozván, úgy látjuk, hogy egy munkásegyleti szabályozás megnyerése és keresztülvitele a közös alku útján szükségképpen magával hordja, amint egy előző fejezetben már leirtuk, az alkalmoszerű villongások és munkaszünetelések hátrányait. Azon hétszázon felüli strike és kizárás, amelyről évente jelentést tesznek a Board of Tradenek,¹ jelentékeny összegű gazdasági súrlódást jelez. Drága és elkopó gépszerkezet és berendezés tétlen heverése, az üzleti vállalkozás megszavazása, a megrendelések áttétele más orszá-

mellőzhetők a közzgazda részéről. De ezen tekintetben, amint a kölcsönös biztosítás módszeréről szóló fejezetünkben láttuk, a munkásegyletek nem többek, mint apró oldalhajítások a nagy segélyző egyleti mozgalomból és (ami a halál esetére való segélyt illeti) az „ipari biztosítás” époly kiterjedt szervezetéből. Az egyesült királyságban végösszegben ezek sokszorta több beteg és temetkezési segélyt adnak, mint az összes munkásegyletek összevéve. A megtakarítás ezen formájának, mint a pusztán egyéni félretétel vagy takarékpénztári betevésnek, gazdasági eredményei ennél fogva egyáltalában nem jellemzők a munkásegyleti mozgalomra. A munkásegylet, amint láttuk, rász formája a segélyző társaságnak, és hogyha úgy kell tekintenünk, mint csupán segélyző társaságot, akkor a számvevői alap teljes hiánya és a biztonság hiánya is a legszigorúbb elítélést vonná reá. A munkásegylet által adott fő jótétemény azonban nem a beteg vagy temetési pénz, hanem a munkanélküliségi segély, és ezt, amint jeleztük, nem úgy kell tekinteni, mint egy célt maga magában, hanem mint eszközt a tagok munkafeltételeinek fentartására és javítására – vagyis a munkásegyleti szabályzatok támogatására szolgáló módszert.

¹ Az évi strikeokra és kizárásokról szóló jelentések, amelyek 1888 óta évente közzétettek a Board of Trade munkaosztálya és több amerikai állam kormánya által, egy igen értékes képet adnak ezen küzdelmek számáról és különböző nemeiről.

gokba, az elméknek, melyek különben az iparnak tovább fejlesztésében lettek volna elfoglalva, éles veszekedésbe merülése, – mindenek felett, a szegénységre és fél-éhhálalba üzése ezer és ezer munkásnak, – komoly támadást jelez a nemzet jólléte ellen. Ezen folytonos lehetősége a megkülönböztetésnek alkura hivatott felek közt a szerződés szabadságának szükségszerű folyamánya. Már reámutattunk arra, hogy ha egyszer kívánatosnak tartjuk, hogy a szerződésre lépni akaró felek szabadon határozzák el, akarnak-e egyezséget kötni vagy sem, akkor kikerülhetlen, hogy, az emberi természet olyan lévén, amilyen, néha-néha egy holt pont éressék el, amely aztán azon erőpróbára vezet, amely mindig ott van háttérében a szabad és független szerződő felek közt folytatott minden tárgyalásnak. A munkásegyesületi módszer a közös alkunál, ámbár gépiesen az ipari diplomácia útján a minimumra szállíthatja le az ipari háború alkalmait, soha sem képes, amint láttuk, egyáltalán meggátolni annak bekövetkezését. Nem szükséges tovább tárgyalni az ipari szabályozás ezen módszerének ezt a főhátrányát, miután az olyan, amelyről mind a közvélemény, mind a közgazdasági tekintély egyaránt meg vannak győződve, sőt amelynek tekintetében, a mi felfogásunk szerint még éppen túlzottan nagy véleményt táplálnak.

A munkásegyesületek által való felhasználása a törvényi becikkelyezés rendszerének azon nagy közgazdasági előnnyel bír, hogy elkerüli mindazt az eltékozlást és sűrűlődséget, amit leirtunk. Bármilyen legyen is az új gyártörvény eredménye, az nem egy strike vagy kizárás költségeivel vásároltatott meg. Még akkor is, hogy ha egy új törvény a legnagyobb mértékben ízlése ellen van, mind a munkaadóknak, mind a munkásoknak, mint az 1896-iki jancsibankó törvény, nincs legalább a nemzeti iparban sem abbanhagyás, sem megzavarás. Mind az, ami történik, az, hogy a munkaadók és munkások zaklatják képviselőiket és küldöttségeket küldenek a belügyminiszterhez, kérik a kifogásolt törvény módosítását vagy eltörlését. Magok a szabályzatok, mint például a jancsibankó törvény azon szakaszai, amelyekre

panaszkodnak, lehetnek zaklatok, haszontalanok, vagy gazdaságilag sérelmesek, de az a módszer, amint azok megnyerettek és keresztülvitettek, legalább is bír a békés módszer megbecsülhetlen előnyével.

Az 1896-iki jancsibankó törvény esete nyújt példát a törvényi becikkelyezés módszerének egy megfelelő hátrányára is. Egy parlamenti törvényt nehéz meghozatni és nehéz megváltoztatni is. Ennélfogva lehetséges, hogy egy iparág elsenyvedhet éveken át oly szabályozás nélkül, mely gazdaságilag előnyös volna reá nézve, vagy kénytelen eltérni sok időn át egy oly elavult szabályozást, amelyet előnyösen lehet megváltoztatni. Ezen hiánya a ruganyosságnak hozzá-simulni a változó körülményekhez, különösen szembeötlő napjaink törvényhozó gépezetében, amikor az egy központi törvényhozás szembeszökőleg képtelen eleget tenni a törvények iránt való azon szünetlen új kívánalmaknak, amelyeket az összekuszált társadalom igényel. Érdekes volna megkérdezni, vajjon ezen hiány vele jár-e a törvényi becikkelyezés módszerével. Hogy ha a munka feltételeinek szabályozását elvileg végleg elfogadná a parlament, úgy látszik, nem volna semmi lehetetlenség abban, hogy magok a szabályok egy végrehajtó osztály parancsszava által jöjjenek létre és módosíttassanak, – mely felruházná azokat a törvény erejével, – vagy a helyi hatóság vagy pedig az illető iparág kényszerítő választott bírósági székei által.¹ De ám-

¹A mesterember céhek rendeletei a középkori városi tanácsok helyhatósági rendeletei, és a béreknek bírák által való megállapításai ismeretes példák a törvénykezésre, amelyek, bár sok más kifogásnak voltak kitéve, sem a gyorsaságban, sem a ruganyosságban nem hibáztak. „A lényeg nem kevésbé, mint a forma is, valószínűleg nagy mérvben javulna a törvéynél, ha a végrehajtó kormány Angliában képes volna rendeletek, szabályzatok vagy törvény erejével bíró intézkedések útján kidolgozni a törvényhozás törvényeiben foglalt általános elvek részletezett alkalmazását, mint Franciaországé teszi.” (A. V. Dicey: *The Law of the Constitution*, I. fejr.; H. Sidgwick: *Principles of Politics*; XXII. fejr. 433. 1.) Már a mi törvényhozásunknak egy nagy része

bár oly közönség, amelyik hisz abban, hogy a munka feltételeit törvénnyel szabályozni lehet[^] képes volna nagy mértékben egyszerűsíteni és kifejleszteni törvényhozási gépezetét, mindazonáltal törvényesen kényszeríthető szabályok meghozatala és módosításának, azt hisszük, szükségszerűleg merevebb és lassúbb eljárásnak kell lenni, mint egy önkényes ipari egyezségnek megkötése és módosítása egy vegyes bizottság által. Ha ennél fogva kívánatosnak tartatnék, hogy maga a szabályozás, vagy azon felfogás, amivel az értelmezted k vagy alkalmaztatik, állandóan mozgatható legyen felfelé és lefelé a napi változó viszonyok, vagy a munkaadók és munkások viszonylagos helyzete szerint, akkor a közös alkuvás módszerének kétségkívül nagy előnye van a törvényi becikkelyezés módszere felett.

Ennél fogva eddigelé a törvényi becikkelyezés rendszere jobb a maga békés és az előzetes súrlódásokat nélkülöző jellegében, míg a ruganyosság, a létrehozatal gyorsasága és a megváltoztatás könnyű voltának tulajdonságai tekintében a közös alkuvás rendszere jár elől. Hogyha már most a szabályzatok hatályát tekintjük, – tudniillik azon merevséget, pártatlanságot és általánosságot, amivel alkalmaztatik, – a kérdés több kétségre ad okot. A közös szabályozás gazdasági eredményeiről való fejtegetéseinkben láttuk, hogy mily fontos az, miszerint ezek tényleg teljesen együvé terjedjenek ki az iparág kiterjedésével az egész közönségben. Világos, hogy egész nagy különbséget tesz a munkaórák leszállításának vagy drága egészségügyi berendezések kiterjesztésé-

megy „szabályok” vagy „rendeletek” útján a végrehajtó hatalomtól ki, néha egy, a törvény által adott általános felhatalmazás alapján és csak névleg téve le a parlament elé, néha pusztán a végrehajtó hatalom erején alapulva; lásd például a Statutory Rules and Orders (London, 1897) nyolc kötetét, amelyek törvényerővel bírnak. Valószínű, hogy a képviselőház növekvő képtelensége arra, hogy minden dolgát elvégezze, ezen gyakorlat hallgatólagos kiterjesztésére fog vezetni. Tényleg mi utoljára is a királyi előjog által fogunk megmentetni!

nek közgazdasági hatásában az, hogy vajjon minden versenyző munkaadó egyformán van-e alávétve a szabályzatnak vagy tényleg ez csak egyes telepekre vagy egyes kerületekre nézve van érvényben. Első pillanatra ez úgy látszik, hogy döntő súlyú érv a törvény javára. A mi saját országunkban, mai nap a gyári törvényhozás egyformán szól az ország egyik végétől a másikig. Hogy ha helyesen van szövegezve és tényleg akarják is alkalmazását, lelkiismeretesen és részrehajlás nélkül hajtatik végre a belügyi kormány által. De szerencsétlenségünkre ámbár a szabályzatok végrehajtására szolgáló gépezet az egyesült királyságokban rendkívül hatályos, magok a szabályzatok még szerfelett tökéletlenek. A szövő és bányászati iparon kívül nem nagy túlzás azt mondani, hogy azokat rendszeren oly miniszterek vagy a közvélemény nyomásának engedő oly törvényhozók szövegezték vagy rendezték, akik magok is elvi ellenfelei voltak a munkaadó „vállalkozói szabadságába” való minden beavatkozásnak. A mi munkatörvényünk sok „üres” záradékot tartalmaz, amelyeket szerkesztőik magok sem akartak soha alkalmazni, és amelyeket a legbuzgóbb gyárfelügyelők is képtelenek alkalmazni. Más oldalról azon szabályzatok, amelyek a közös alku alkalmával egy hatalmas munkásegylet eszes és tapasztalt tisztviselői által hoztak létre, kezdettől fogva arra vannak szánva, hogy működjenek, és ha az iparág teljesen szervezve van, oly lankadatlan és részletes pontossággal vannak keresztül vize, amilyen ismeretlen a gyárfelügyelő vagy a megyei törvényszék előtt. De amíg a törvény, bárha tökéletlen is, egyenlően alkalmaztatik minden cégre és minden kerületre, az ritka dolog, mint láttuk, hogy egy munkásegylet tudjon egy „országos” egyezséget létrehozni, és még szokatlanabb, hogy egy egész iparág oly jól legyen szervezve, mikép képes legyen ugyanazonos feltételeket diktálni az összes munkaadókra. A rendszer eredmény az, hogy ámbár a munkások rászorítják szabályzataikat „társulati” műhelyekre a „jó” munkásegyleti városokban többel, mint az ország térvényének szigorúságával, vannak számos telepek és néha egész kerületek is,

amelyek felett a munkásegysületeknek egyáltalában nincs semmi hatalmuk.

Végezetül itt van a kérdés, – amely, amint láttuk, életfontosságú az államférfiúra nézve, – hogy vajjon a két módszer közt az egyik vagy a másik módszer alkalmasabb-e az ipari élősdiség meggátlására. A közönség szempontjából lényeges az, hogy mindegyik iparág megadja minden benne foglalkozó embernek, legalább az országos minimumát az egészségi és biztonsági, pihenési és munkabéri ellenszolgáltatásnak azon célból, hogy meggátoltassék bármely iparág egy valóságos „prémiumot” kapni a közönségtől akár részlegesen segélyezett munka, akár szolgálataik folyamán elsúlyed munkások egymásután következő rajai alakjában. Csakis ezen feltételek mellett lehet, mint láttuk, a nemzetnek biztosítéka az iránt, hogy ipara azon csatornában fog folyni, ahol tőkéje, értelmi ereje és kézimunkája a legnagyobb gazdasági haszonnal fog dolgozni, és a legnagyobb „nemzeti osztalékot” nyeri el. Már most az egyes munkásegysületek, bármely részleges eljárásának vele születtett hátránya az, hogy eredménye nem a munkások valódi szükségleteitől, hanem az ő stratégiai helyzetüktől fog mindig függeni. A közös alkuvás módszere mellett az egészségi és biztonsági rendelkezések különbözők volnának iparáról iparágra, nem a szerint, amint veszélyes vagy egészségtelen a munka, de a szerint, amilyen képesek a munkások szervezkedésre, amilyen ügyesek vezéreik, hogy mily nagy a „hadi kincstárok” ereje, milyen ritka aránylag a munkás, és milyen nagy munkaadóiknál a „megfoghatóság”. Ahol a munkaórakat nem a törvény állapítja meg, tényleg ma azt találjuk, hogy azok iparáról iparágra váltakoznak anélkül, hogy legkevesebb tekintettel is lennének az érdekelt munkások átlagos erejére, vagy munkájuk kimerítő jellegére. A londoni ezüstmunkások, a birminghami flint üveggészítők és a fővárosi építő iparosok különböző osztályai például lényegben nyolcórás munkanapot élveznek, amíg az otthon dolgozó sheffieldi kések, a londoni kocsisok és a szabók nagy serege mindenütt legalább is újra félannyival többet dolgozik ki-

sebb munkabér mellett. És, áttérve a négy milliónyi női bér-munkásra, azon szembeszökő eredményre találunk, hogy ahol csak nincs törvénynyel szabályozva, a munka világában a fizikailag leggyengébb osztály van azon kénytelen helyzetben, hogy a leghosszabb munkaórákon át dolgozzék a legkevésbé kielégítő önfenntartás árában. Világos, hogy az országos minimum, tekintettel az egészségre és biztonságra, pihenésre vagy munkabérre, nem biztosítható épen azon esetekben, ahol legtöbb szükség van reá másként, mint törvényileg.¹

Ennélfogva azt látjuk, hogy ha egy pillanatra számí-táson kívül hagyjuk magokat a szabályzatokat, a törvényes becikkelyezés módszerének, ahol az alkalmazható, jelenté-keny fölénye van a gazdasági előnyök tekintetében a közös

¹ Meg akkor is, hogyha a törvényi becikkelyezés módszerét a saját maga előnyére veszi igénybe egy munkás-egyesület, az rende-sen biztosít előnyöket a gyengébb osztályoknak is. Így a felnőtt férfi gyapotszövők rövidebb munkaórákat és jobb egészségügyi be-rendezést kíván ki magoknak, ugyanazon feltételeket biztosították az aránylag gyöngé női körfonóknak Lancashireben és a gyakor-latilag szervezetlen nőknek, akik a glasgowi gyárakban a motolla-fonásnál segédkeznek. És a szabályozás ezen egyformasága, me-lyet 19.000 férfi szövő kezdeményezett, nemcsak a gyapotárak-ban dolgozó akár fonó, akár szövő, akár fehérítő, fonalozó vagy kártyaszobai munkás mintegy 300.000 munkásra terjedt ki, hanem a gyapjú-vászon- és selyemiparokban versenyző cikkeknél dolgozó 200.000 gyármunkásra is. Végezetül, míg így a szövőiparban dol-gozó 500.000 munkás ugyanazon törvényes feltételek mellett dol-gozik, megvan arra is az általános irány a gyártörvények minden módosításánál, hogy a szabályzatok ezen „szövőipari” színvonal-a közelíttessék meg a munkaórák és egészségügyi (berendezésekre vo-natkozó szabályzatoknál az ország minden más iparágában. Rövi-den, amikor a parlamentnek kell meghatározni a munkaviszonyo-kat, az szükségképen arra törekszik, hogy egy és ugyanazon közös alapra helyezze rendelkezését, bármilyen legyen is a kérdésben forgó iparág; – nevezetesen annak szükségére, hogy a munkások mindegyik osztálya részére biztosíttassék legalább az egészség és munkaképesség minimális kelléke.

alkuvás rendszere felett. Először is, hogy azzal kezdjük, megvan az a nagy előnye, hogy elkerüli az iparág minden fennakadását és a legkevesebb gazdasági súrlódást okozza. A mi saját országunkban mindenestre, egy törvényi becikkelyezéssel biztosított szabályzat sokkal egyformábban és részrehajlatlanabban fog alkalmaztatni egy iparágban egészben mindenütt, mint volna az eset egy közös alkuvás útján biztosított szabályzat esetén. Legnagyobb hátránya azon gépezet nehézsége, amelyet mozgásba kell hozni, és az abból folyó nehézség arra, hogy gyorsan módosíttassanak a szabályzatok az új viszonyokhoz. Ennélfogva a törvényi becikkelyezés módszere legjobban alkalmas oly szabályzatokra, amelyek állandó megfontolásokon alapulnak, mint a minők a munkások egészsége és termelőképessége. Az egészségi és biztonsági kellékek minimumának nincs szüksége gyors módosítására. Nagyrészen ugyanezen érv állja meg helyét a szabványos munkanap, sőt még a munkabérek minimumának megállapításánál is, ha az úgy számíttatik, hogy a munkások mindegyik osztályát megóvja attól, mikép az egészséges megélhetés színvonalán alólra szoríttassék le. Ezek pedig mind az élettan tudományos kérdései. A törvényi becikkelyezés módszere tényleg gazdaságilag a legerőnyösebb a megélhető munkabér tanán alapuló minden szabályzatnak keresztülvitelére.¹

¹ Ezen felfogás támogatására örvendünk, hogy idézhetjük a Times egy szerkesztői cikkét az angol közvélemény ezen nagy közegének viruló napjaiból. Megemlékezve a bolti segédek munkaóráinak megrövidítése támogatására megindított mozgalomról, 1846 november 11-ről szóló vezércikke megjegyzte: „Most már tisztelettel azt javasoljuk, hogy utoljára is egy törvény volna a legrövidebb és legbiztosabb mód a javasolt cél elérésére. Az, általános volna hatásában. Nem engedne meg részletes kivételeket vagy kedvezéseket. Kötelező volna mindenkire. Kívánatos volna mindenki részére, akik azt remélik, hogy a változás hasznokra volna. Az oly mester, aki dölyfből, makacsságból, vagy a martírság vágyából oda se hederítene a szónak és megátalkodott maradna a beszéddel szemben, meghajolna a törvény tekintélye előtt.

De a közös alkuvás módszerének is megvan a maga jogosult köre. A közös szabályozás gazdasági jellegéről szóló kutatásainkban reámutattunk már, hogy mily lényeges minden egyes külön iparágnak, és egyúttal a közönségnek, mint egésznek, érdekében is, hogy a munkások egy osztálya se maradjon megalégedve a törvény által biztosított országos minimummal, és hogy mindegyik iparág állandóan törekedjék úgy felemelni a maga saját életszínvonalát, hogy ösztönözze a legnagyobb mértékben a foglalkozási ág keretén belül a működési hozzásimulást és a legarravalóbb kiválasztását. A munkások összes osztályai nem mutatnak semmi hanyagságot követelni mindazt, amit megnyerhetnek, és gyakran óhajtják, amint láttuk, hogy a törvény az ő oldalokon legyen. De hogy ha a megállapított érdekkörök tanát elhagyjuk, sok ok van, amely meggátolja a törvényi becikelyezés módszerének felhasználását annak megnyerésére, amit mi ezen részleges „ügyességi járadék” vagy „alkalmi járadék” nevével jelölhetnénk. Hogy ha tényleg bármely bizonyos iparágban a munkások be tudnák bizonyítani az egész közönség képviselőinek azt, hogy az ő munkájuk arra, hogy megfelelően végeztessék el, többet követel meg a rendes pihenésnél és jövedelemnél, nincs semmi ok sem arra, miért ne követeljék ezen kivételes feltételeket akár egy új közös szabályzatba foglalva és törvénynyel biztosítva. De azon kivételeknek, hogy a különböző iparágak munkabéreibet és más feltételeiket az országos minimum felé emeljék fel, mint ahogy megmutattuk, pusztán kísérletieknek kell lenniök. Addig, amíg a közös szabályzat színvonalának minden eme-

Több ékesszólás van egy kis, 5 font sterling pénzbírságot elrendelő büntető záradékban, mint Lord John Manners kegyes jóakarátában, vagy, dr. Vaughan történelmi okoskodásában. Senki sem állana ellen sokszor és nem állana ellen sokáig . . . Hadd ... folyamodjanak a fiatal emberek és nők a parlamenthez, hogy rendelje el parancsszavával azt az elvet, amely minden törvényhozás büszkesége és feladata kell, hogy legyen – megóvni a szegényt a gyalázattól és a gyengét az elnyomástól.”

lése az iparág termelőképességét vonja maga után, mindegyik munkásegylet biztosan követheti a saját érdekeit. De minden ilyen kísérlet sikere oly erőktől függ, amelyeket nem lehet előre látni, és amelyeknek nagyrésze nincs összeköttetésben magoknak a kézi munkásoknak munkaképességével. Az ipari feltalálások gyorsasága az érdekelt iparágban, az a terjedelem, amelyben odatódulnak további szellemi munkások, az a könnyűség, amivel új tőke szerezhető, fogják azt meghatározni, hogy mily mértékben és mily gyorsasággal lesz képes a munkásegylet közös szabályzatának emelése útján ösztökélni a növekvő munkaképességet és tömöríteni az üzletet a legelőnyösebb központokban. És van még egy másik irány is, amelyben a magánvállalkozás rendszere mellett, egy munkásegylet sikerrel emelheti tagjainak igényeit. A „vásári alkudozásokról” szóló fejezetünkben láttuk, hogy mint emeli fel a tőkések csaknem mindenik osztálya a maga saját bástyáját a nyomás folyamata ellen, azon célból, hogy a maga különös haszonforrását élvezhesse. Egy törvényes egyedáruság vagy kizárólagos engedmény, egy egyesülési mozgalom, biztosíthat az iparág tőkésai t észére kivételt a verseny alól és rendkívüli nyereségeket. Ugyanazon eredmény áll elő mindenütt, ahol gyors keresleti roham van egy új cikkért vagy a termelésnek egy hirtelen való megolcsóbbodása. Hogy ha ezen iparágakban a bérmunkások erősen vannak szervezve, akkor képesek ezen rendkívüli haszonnak némely részét magoknak kaparítani meg, amit a munkaadók nekik engednek át, ha az iparág teljes megállításaival vannak fenyegetve. A közönség szempontjából egyáltalán nem lehet kifogás „a zsákmányban való ezen részeltetés” ellen, mert a munkások részének költsége, amely ezer és ezer család közt osztatik meg, ép oly valószínűleg lesz társadalmilag előnyös, mint az újonnan meggazdagodott munkaadók aránylag csekély számának feldagadt jövedelme.¹

¹ De itt ismét emlékeztetnünk kell az olvasót, hogy a munkás egyület nem képes semmi közszabállyzattal sem, az egyes cé-

Ezekre és az „alkalmi járadékok” minden más fajára nézve a törvény szembeszökőleg nem lehet egyáltalában alkalmazható. Röviden, mindarra nézve, ami túl van az országos minimumon és ennek szakszerű magyarázatán, hogy biztosítsa mindegyik iparágnál a munkaképes polgári létezés szükséges viszonyokat, a bérmunkásoknak a közös alkuvás módszeréhez kell fordulniok.

gek különös hasznában részesülni. A szabadalmak és cégjegyek, jelezve a különyszerűséget és a tulajdonjogi cikkeket, ennél fogva kívül esnek hatáskörén. Csak akkor jelentkezhetik a munkás-egyesület sikerrel a zsákmány megosztására, amikor, mint aminő τ olt a birminghami egyesületek esete, a megdagadt hasznok az egész iparágra kiterjedtek már. És úgy történik gyakran, hogy ezen esetekben a bérmunkások ritkán vannak eléggé jól szervezve arra, hogy védeni is képesek legyenek helyzeteket. Amikor az iparág megnövekedett haszna a kereslet egy hirtelen emelkedéséből vagy a termelés egy hirtelen megolcsóbbodásából származik, rendszeren egy új termény vagy egy új munkamód kérdése ez (mint aminő volt a varrógép és a kerékpár esete), amelyeket újonnan összegyűlt munkások állítanak össze, akiket nem véd hatályos összejátszás. Ennél fogva, ámbár a bérmunkások a rendkívüli nyereséges iparágakban gyakran nyernek állandó foglalkozást és kis béremelést is, gyakorlatilag sohasem képesek azon „hasznos forrásoknak” bármely jelentékeny részét biztosítani magoknak, amiket leirtunk, így míg a serfőzők, a nagyban élelmi cikkárulók, kizárólagos orvoságygártók, szappan- és labdacskészítők, nagyban ruhaárulók, varrógépkészítők, kerékpár- és ruggyantaárulók és az ásványvíz-kereskedők az utolsó nyolc év alatt óriás hasznokra tettek szert: az ezen iparágakban alkalmazott bérmunkások, akik csaknem teljesen szervezetlenek, általában véve inkább alatta, semmint fellette állanak az ország átlagának. Ezen esetek nagy részében a bérmunkások viszonyai tényleg alatta maradnak a „megélhetési munkabér” színvonalának.

IV. FEJEZET.

A munkásegyesületi mozgalom és a demokrácia.

Könnyen lehet vitatni, hogy a munkásegyesületi mozgalomnak semmi logikus vagy szükségszerű összeköttetése nincs a közigazgatás bármely különös állapota vagy formájával. Hogy ha csak a főcélját vesszük tekintetbe – a munka feltételeinek oly módon való megfontolt szabályozását, hogy távol tartsák a kézi munkás termelőtől az ipari versenynek rossz hatásait – szembeszökőleg nincs semmi összeférhetlenség e közt és a kormányzás bármely faja közt. Ezen módú szabályozások tényleg voltak császárok és köztársasági elnökök alatt, arisztokráciák és demokráciák mellett. Az ipari újjászületés elterjedése és a nemzetközi forgalom óriás fellendülése a nem szabályozott verseny bajait szembeszökőleg előtérbe helyezték. Ennélfogva napjainkban egy bölcs önkényes uralkodó, aki ismeri a közgazdasági tudomány legújabb haladásait, és akinek érdeke van állama fokozatos haladásában, ép oly sietve foghatja meggátolni az ipari élősdiség terjedését, mint a legdemokratább politikus. Ennélfogva könnyen képzelhetjük, hogy egy ily autokrata hozza be az országos minimumot, amely ki fog küszöbölni az ipari rendszerből minden oly formáját a versenynek, amely népének egészségét, értelmét vagy jellemét lealacsonyíthatná. A gyártörvényhozás gyors elterjedése az utolsó években félig önkényuralmi államokban jelenti, hogy ezen igazságnak némely áramlata megérinti az európai bürocratiák elméit is. Amitől vonakodtak a modern munkás-

egyesületi mozgalomban, az nem annak célja, még csak nem is tanai, hanem inkább annak szervezete és módszerei. Hogy ha a munkások összegyűlnek megbeszélni bajukat, – még inkább, hogy ha országos kiterjedésű egyesületeket alkotnak, egy független jövedelmet szednek össze, állandó képviselő-bizottságokat választanak, és úgy kezdenek el alkudozni és mozgalmakat vezetni, mint egyesült testületek – akkor az államban egy saját magok önkéntes demokráciáját teremtik meg magok részére. Az autokrata ezen ipari demokráciában nem láthat semmi más ellenségesebb mozgalmat az ő állami fensősége ellen, mint egy falu önkormányzatában vagy egy szövetkezeti boltban. Azt képzeljük, hogy ezen szempont vezeti a minden oroszok cárját, amikor kedvesen nézi a Mir és az Artel önkéntes működését. Rendesen azonban az autokrata nem igen szereti még a legalacsonyabb formájú önkormányzat nevelő hatását. És ha a társulat kiterjedésben országos, és kizárólag egy osztály tagjaiból áll, és nincs semmi kényszerű szervezethez kötve, az ő bizalmát annak céljaiban, vagy türelmét tanai iránt teljesen túlhaladja az ő félelme annak szembeszökőleg felforgató szervezete tekintetében.¹ Ennélfogva ámbár az európai önkényuralmak nagy mértékben ki is fejleszthetik a magok gyári törvényhozását, sőt a közgazdák tanácsára vagy a bérmunkás osztályok közvéleményének engedve, határozottan elrendelhetik az oktatás, egészségügyi, pihenés és munkabér területén az országos minimumot, valószínűleg nem igen fogják elősegíteni azon előretolását minden egyes osztály közös szabályozásának a közös alkuvás módszere szerint, ami oly jellegző sajátága a britt munkásegyesületi mozgalomnak, és amelytől függ, amint láttuk, a közönségnek, mint egésznek, legnagyobb termelőképessége.²

¹ Ezen tekintetben a régi módú szabadelvű az ellenkező szélsőséget foglalta el az autokratával. Amit ő szeretett a munkásegyesületi mozgalomban, az annak szervezetében az önkéntes elhatározás és módszerében az önmagára támaszkodás volt; még akikor is, ha nem hitt céljai lehető voltában és nem szerette is tanait.

² Úgy látszik, mintha az volna következtethető, hogy, – ha

Az a kérdés, hogy mennyiben fér össze a munkásegyleti mozgalom az autokratikus kormányzattal, – amely oly fontos a szárazföldi tanulmányozó előtt – nem bír gyakorlati fontossággal az angolszász előtt. Az angolul beszélő világban azon intézményeknek, amelyek óhajtják állásokat megtartani és fejleszteni, minden körülmény közt összhangba kell hozni magokat a demokráciával. Az az előrelátó tisztviselő, akinek egy igazgató-választmány ellenőrzése alatt kell működnie, gondosan meglátolja a maga eljárási módját és tagjai érdekeit és véleményét, hogy képes legyen úgy formálni ki és úgy állítani fel politikáját, hogy elkerülje az általa kívánt javaslatok visszavetését. Ép azon módon a munkásegyleti világ minden egyes szakaszának oly politikát kell igyekeznie előterjeszteni, amelynek egyik része sincs ellentétben a nép nagy zömének érdekeivel és eseményeivel. Hívén, amint mi hiszünk, mind a népies kormányzás társadalmi lehetőségében, mind a termelők minden osztályánál egy előrelátóan vezetett munkásegyleti mozgalom helyes voltában, azzal fogjuk művünket befejezni, hogy javaslatokat tegyünk arra nézve, mily módosítások és kiterjesztések mellett, és mily korlátozások felállítása mellett tudja legjobban teljesíteni jogosult munkásságát a brit munkásegyleti mozgalom a modern demokrata államban. Ezen a ponton tehát elhagyjuk a tények magyarázását és boncolását, mint szintén azok általánosítását gazdasági elméletté, azon célból, hogy utasításokba és jóslásokba bocsátkozzunk.

Egyszerre belátjuk, hogy a demokrácia teljes elfogadása, a közönségnek, mint egésznek érdekei iránt való éles tudata és azon törekvése miatt, hogy egyenlő alkalmat adjon minden polgár részére, szükségessé fogja tenni, hogy a munkásegyletek újra megfontolják a magok három tanát – ejtsék el az egyiket, módosítsák a másikat, és nagy mér-

fel tudnék tételezni, hogy minden más dolog teljesen ugyanazonos marad is, az autokrácia nem képes oly nagy nemzeti vagyontermeletést előidézni, mint a demokrácia.

tékben terjeszszék ki és fejleszszék a harmadikat.¹ Hogy a fontos érdekek tanával kezdjük, feltehetjük, hogy bármily tekintetbevételt fognak is találni mindenik osztály „megállapodott várakozásai”, ez nem fogja soha magára öltetni a feltalálások ellen való ellenszegülés vagy az ipari munkában való javítások bármely megakadályozásának formáját. Kétségkívül nagyobb és nagyobb mértékben igényeltetni fog a létező munkások érdekeinek méltányos figyelembevételét, és a népies kormányzás még Mill javaslatát is elfogadhatja arra nézve, hogy némi gondoskodás történjék az egy új gép által feleslegessé tett munkásról. De ez a tekintetbevétel és ez a gondoskodás bizonyára nem ölti azt a formát magára, hogy megszorítsa a belépést egy iparágba, vagy elismerjen bárminő kizárólagos jogot egy különös foglalkozási ág vagy szolgálatra. Ennélfogva a megszerzett érdek régi munkás-egyleti fogalmának minden foglalkozási ágban teljesen meg kell szűnnie, – amely arcszínváltoztatás annál könnyebb lesz, mert, amint láttuk,² ma sem képes egyetlen egyesület sem ezt a felfogást valami gyakorlati eljárásban megtestesíteni.

Áttérve már most a kereslet és kínálat tanára, azt látjuk, mikép minden kísérletet arra, hogy egy bizonyos osztály stratégiai helyzetének a számok megszorítása tanával való megjavítása eszközöltessék, tartaléktalanul el kell vetni. Nem csupán azért, mert ez a tan nem fér össze azon demokráttal, mely a lehető legszélesebb alkalmat akar megnyitni minden polgár részére, de azért is, mivel az ellentétben van a közönségnek, mint egésznek, jóllétével és különösen a kézi munkásokéval, amennyiben az ország tőkéjének, szellemi erejének és munkájának kevésbé termelő szétosztására vezetne, mint amint volna másképen az eset.³ Ennél-

¹ Lásd a II. rész XIII. fejezetét: „A munkás-egyesületi ügy feltételezéseiről.”

² II. rész, X. és XI. fejezet. „Az iparba belépés” és az „iparhoz való jog.”

³ Lásd IV. rész, III. fejezet „A munkás-egyesületi ügy gaz-

fogva a munkásegyleti mozgalomnak teljesen el kell ejt-
 nie két javaslatának egyikét. Az egyedáruság ezen régi
 Ádámjának kidobását meg fogja könnyíteni azon tény, hogy
 a modern ipar mozgékonyága, egy keveset kivéve, már min-
 den foglalatossági ágban ma már a számok megszorításá-
 nak bármely eredményes felhasználását teljesen gyakorla-
 tiatlanná tette.¹ Még akkor is, ha egyes esetekben a régi uta-
 sítás újra lehetséges volna, azon munkásegyletek, ame-
 lyek gyakorlatba vennék, egyenesen ellentétbe helyeznék ma-
 gokkal saját osztályok többi részének öntudatos érdekével és
 a közönségével, mint egészével. És annyiban, amennyiben
 az iparág a magános tőkés kezéről átmegy a fogyasztók
 képviselőinek vezetése alá, már akár az önkéntes szövetke-
 zeti társulatok formájában, akár a helyhatóság vagy a köz-
 ponti kormány kezelésébe,² bizonyosan nem fog eltűretni

dasági jellegvonásai”, a „számok megszorításának javaslata” feje-
 zet alatt.

¹ Lásd II. rész X. fej. „Az iparba belépés”.
 Itt és másutt ezen fejezetben szövetkezeti társulatok alatt
 a jellegzetes britt typosát értjük a fogyasztók egyesületeinek, akik
 azon célra egyesülnek, mikép fizetett szolgálat mellett az általok
 kívánt cikkek gyártását és szétosztását eszközöljék. A szövetkezeti
 társaság ezen formája – a „bolt” és a „központi nagyban áru-
 ló” együtt a magok függetlenségével, a szövetkezeti gabona malommal, adja
 a tőke tizenkilenc-husadrészét, tényleg az egész szétosztó üzletek
 és a britt szövetkezeti mozgalom összes termelésének háromnegye-
 dé. (Third Annual Report of the Labour Department of the
 Board of Trade C. 8230, 1896, 25-48. 1.) Ámbár a fogyasztók ön-
 kéntes egyesületei által nyújtott cikkek és szolgálatok változni
 fognak időről-időre, a szövetkezeti társaság ezen typosát mi ál-
 landó elemnek tekintjük a demokrata államban. Bármily szélesen
 terjeszszük is ki a központi vagy helyi kormányzás hatáskörét,
 mindig lesz helye a fogyasztók önkéntes társulatainknak arra, hogy
 beszerezzék a magok részére azt, amit a közhatóság vagy nem tud,
 vagy nem akar. A szervezés másik typusa szintén szövetkezeti tár-
 saság, a termelők egyesülete, vagy az úgynevezett „termelő tár-
 saság” egészen más helyzetet foglal el. Mi ennek részére nem látunk
 jövőt a teljesen kifejlődött demokrata államban. A kézimunkások

bármely beavatkozás azon szabadságba, hogy minden egyes üresedésre a legjobb férfi vagy nő választassák ki, s így azt mindig erősebb öntudattal fogja kárhozhatni a közvélemény.

De a munkapiacnak az egyes osztályok előnyére való kezelése nem mindig a segédkezés korlátozásának vagy a számok megszorításának formáját veszi magára. A gyapotfonók közt a darabszámosok, és a gyapotszövőök közt a kísérletezők magok a munkások által fogadtatnak fel és fizettetnek, akiknek keresete tehát az ezen ifjak által teljesített munka után járó nyereséggel egészül ki. Ennélfogva az találkozik épúgy a felsőbb munkások, mint a tőkés gyárosok érdekével, hogy oly kevés legyen a megszorítás, amint csak lehet, ezen alárendelt tanulók életkorára és számára nézve: a gyapotfonók, tényleg, amint már nemcsak egyszer említettük, anyvira mennek, mikép azt sürgetik, hogy mindig tízszer anynyi legyen belőlök, mint amennyi elég az iparág ujoncozására. A gyermekmunka ezen élődsi felhasználásában a gyapotmunkások megosztják a gyárosokkal azt, ami tényleg segélyezés az összességtől, mint egésztől. Egy országos minimumnak reájok szorítása, amint már fentebb láttuk,¹ a minimális életkornak oly felemelésével járna, mind a fél, mind az egész időre szóló foglalkoztatásnál, hogy véget vetne a testületi önségely ezen különös módjának.

Így, a kereslet és kínálat tanának pusztán azon állandó kísérletekben kellene megnyilvánulni minden egyes

önkormányzó társaságának eszményi eredeti formájában úgy tetszik nekünk, (amellett is súlyos kifogások alá esvén), hogy az lehetetlenné van téve a nagyipar által, míg az erre következő másik forma, amelyet „részesedésnek” nevezünk, úgy tetszik nekünk, hogy nem egyeztethető össze a munkás-egyesületi mozgalommal és a közös szabályzat nélkülözhetetlen fentartásával. Lásd: *The Co-operative Movement in Great Britain* (2-ik kiadás, London, 1894) és *The Relationship between Cooperation and Trade Unionism* (Co-operative Union röpirat, Manchester, 1892), mindkettő Mrs. Sidney Webbtől.

¹ III. rész, HI. fejezet. „A munkás-egyesületi mozgalom gazdasági jellegei.”

iparágnál, hogy szakszerűvé tegye az ügyesség különleges fokozatát az által, hogy fokozatosan emelje a saját maga közös szabályzatának színvonalát. Amennyiben ez a termelőképesség megfelelő emelkedését eredményezi, az, mint láttuk,¹ nemcsak az iparágnak magának fog hasznára válni, de azt is fogja okozni, hogy a közönség tőkéje, szellemi ereje és munkája a legtermelőbb módon fog szétoszolni. És mindegyik fokozat kereslete, nem lévén semmi megszorítása a számoknak vagy ellent állás az újítások ellen, maga magát fogja ellenőrizni a fogyasztó szabadsága folytán, hogy egy másik cikkhez forduljon, és az iparág vezetőinek teljes szabadsága folytán az irányban, hogy egy más munkafolyást fogadjanak el, vagy más minőségű munkát válasszanak. Így a kézimunkás állandó törekvése a magasabb munkabérek és a rövidebb munkaórák iránt állandóan ellensúlyozva lesz egy másik által – az ő hasonlóan erős óhaja által a munka állandó voltára. Hogyha bármely iparágban, bármely időben a közös szabályzat feljebb vagy gyorsabban szoríttatik fel, mint ahogy az iparág termelőképességének egyöntetű haladása megadja a kárpótlást, a termelési költség és ennél fogva az ár fog emelkedni, és a fogyasztó kereslete ezen különös cikk iránt, az esetek túlnyomó nagy részében, ezáltal csökkenni fog. Az ily esetben tehát a munkabér emelkedése azon az áron fog megvásároltatni, hogy sok munkás kidobatik a munkából. És ámbár a munkásosztály hivatalos közege ép oly kevéssé képes előre megmondani a keresletre való hatását valamely különös áremelkedésnek, mint a tőkés vagy a közigazda, a munkásegyletnek még legharciasabb indulatú tagja is észre fogja venni, a munkánkivüli tagtársak százalékanak növekedésében, akiket aztán nekik kell eltartaniuk, a túlságos igények minden ismétlése ellen a kétségbe nem vonható és parancsoló korlátozást. Hogy mily állandóan és hatásosan működik ezen korlátozó a munkásegyleti tisztviselők elméjére, azt csupán azok tudják

¹ Ugyanott „a közös szabályozás részleges alkalmazásának hatása az iparág szétosztására” fejezet alatt.

megbecsülni, akik hallották magánkörben megbeszéléseiket, vagy akik megfigyelték az egyes egyesületek kedvenc vágyainak hallgatólagos előadását. Nem a munkaadók erejétől való félelem, vagy a rövidebb munkaórák iránti vágy hiánya az, ami (1897-ben) megakadályozta a gyapotmunkásokat abban, hogy felhasználják egész erejüket megnyerni a nyolcórás napot vagy felemelni darabszám-munkabéreiket, de azon folytonosan jelenlevő félelem, amelyet csak emelt a munkánkívül levő fonók és a rövidebb órákat dolgozó szövők látása, hogy Lancashire iparának egy részét elúzi. Bármily különösnek lássék is az, e tekintetben a munkásegysületek bűnei, inkább vannak az elmulasztás, mint az elkövetés oldalán. Akár az egészségügy, akár a munkaórák, akár a bérek tekintetében mindenik munkásegység, attól való félelmében, hogy új találmányokat bátorít fel, képes volna rövidebbre fogni igényeit korábban, mint ahogy a legteljesebb munkaképesség igényelné, inkább, semmint tovább vinné mestersége szakszerűsítését azon az áron, hogy lássa annak egy részét, a közhaszonra más munkálási mód által helyettesítve.¹

Eddigélé a demokráciától elvárható, hogy tetsző szemmel néztek arra, ha az ipar vezetői és a kézi munkások közt közös egyetértéssel különös munkabérek állapíttatnak meg a különös osztályokra. De a közös alkuvás rendszerének ezen felhasználása különös osztályok hasznára – ez a „szerződési szabadság” a tőkés és munkások közt – fokozatosan inkább és inkább alá lesz vetve azon alapfeltételnek, hogy a közönség egész üzlete ne háborgattassék. Hogyha az alkuvás folyamán beáll aztán egy holt pont² – ha a munkások strikeolnak, vagy a munkaadók kizárnak – sok más érdek lesz érintve, nem csak az érdekelt feleké. Ennélfogva azt várhatjuk, hogy mihelyest egy ipari küzdelem elér egy bizonyos

¹ Lásd II. rész, VIII. fejezet. „Új eljárások és gépezet.”

² Lásd II. rész, II. fejezet „A közös alkuvás módszere”; III. fejezet „Választott bíráskodás” és IV. fejezet „A törvényi becikelyezés módszere.”

nagy terjedelmet, a demokrata állam, a közönségnek, mint egésznek érdekében nem fog tévovázni közbelépni és hatalmi szóval dönteni el a kérdésben forgó pontokat. Az ipari elhelyezés növekvő türelmetlensége, ahol tényleg minden közös alkuvás lehetetlen, arra vezet, hogy azt a kényszerítő választott bíraskodás valamely formája helyettesítse; vagyis a törvényi becikkelyezés.¹ És ha azon feltételek megállapítása,

¹ Ezen tekintetben a new-zealandi Industrial Conciliation and Arbitration Act rendelkezései, melyeket Hon. W. P. Reeves szerkesztett és vitt keresztül, nagy mértékben jelentőségteljesek. Ezen törvény által (No. 14, 1894-ben, kis mértékben módosítva az 1895-iki 30, és 1896-iki 57. törvény által) egy teljes szervezete teremtett az ipari törvényszékeknek, amelyek látják el, a közérdek szempontjából, nemcsak magyarázattal és végrehajtással azon közös szerződéseket, amelyek kifejezetten hozzájuk tartoznak; hanem a mindennemű ipari viszályokat is. Először is megvan minden kerületben egy békéltető szék, amely egyenlő számban az illető munkaadók és munkások által választott tagokból és egy kívülről a szék által választott pártatlan elnökből áll. Az ipari viszályban érdekelt mindegyik fél – vagyis a munkaadók vagy a munkások egyesülete, és egy vagy több munkaadó, ha nincs is az együletben – felhozhatja a viszályt a szék elé, amely aztán köteles, akár beleegyezik a másik fél, akár sem, megvizsgálni a kérdést és elkövetni mindent, hogy megoldja azt. Ha a békéltetés nem sikerül, akkor a szék kötelezve van az első megkereséstől számítva két hónap alatt eldönteni a kérdést az ügy érdeme és valódi igazság szerint. Eddigélé a rendszer pusztán a kényszerítő bíraskodási rendszer, formai döntéssel, melyet a felek nem kötelesek elfogadni. De a szék odautalhat, ha helyesnek véli, minden meg nem oldott kérdést saját döntésével vagy anélkül, a központi választott bírósági törvényszékhez, amely áll három, a kormányzó által kinevezett tagból, kettő közülök a munkaadók, illetőleg a munkások egyesületének ajánlatára nevezve ki, és egy, aki elnököl, a legfelsőbb törvényszék bírái közül. Ha a helyi szék nem teszi át, bármely félnek joga van megkívánni, hogy a szék jelentése a törvényszékhez küldessék fel. A törvényszék erre aztán kötelezve van a legteljesebb módon megvizsgálni az ügyet, a felek bármelyikének beleegyezése mellett vagy anélkül, és a törvényszékek min-

amelyek mellett folytatható valamely ipar, így kivéttetik a munkaadók és munkások kezeiből, a megállapítás már nem fog többé a felek vagy az iparág stratégiai helyzetétől függeni kizárólagosan, de nagy mértékben befolyásolni fogja azt a megélhető munkabér tana. Akkor aztán a munkásegyleti tisztviselőnek kell igazolni, hogy az ő védenecinek igényeit igazolja vagy munkájoknak nagyobb fáradsága, vagy ügyességüknek ritka volta összehasonlítva a pusztán országos minimumot kereső legalacsonyabb fokú munkával szemben; míg az egyesült munkaadóknak ügye annak bebizonyításától függ, hogy úgy a követelt feltételek szükségtelenek,

den előjoga mellett. A döntés minden esetben névlegesen kötelező az abban megnevezett személyekre és egyletekre, a megnevezett (két évet túl nem haladó) időszakra; és minden döntés, amely egy egyesületre vonatkozik, kötelező nemcsak mindazokra, akik tagok a döntés idején, de mindazokra is, akik később csatlakoznak ahhoz a döntés érvénye idején. De ámbár a döntés névleg kötelező, a törvényszék belátására van bízva, vajjon legyen-e az törvényesen végrehajtható. A törvényszék belátására van bízva, ha neki helyesnek tetszik, akár rögtön, akár a felek bármelyikének kértére később kifüggeszteni döntését a legfelsőbb bíróság¹ hivatalában, amikor az, a törvényszék engedelmével ép úgy végrehajthatóvá lesz, mintha a legfelsőbb törvényszék ítélete volna. A döntésben lehet rendelkezés a költségek és kiadások megfizetésére, a megszegési bírságokra, melyek nem haladhatnak túl 10 font stet egy magános munkás, és 500 fontot egy egyesület vagy így magános munkaadó részéről. A választott bírósági törvényszéknek, amely tagjai többségével dolgozik, döntése ily módon belátása szerint az ország törvényének egy része lehet. Ha egyszer egy vita a szék vagy a törvényszék elé vitetett, „minden oly tény vagy dolog, mely strike vagy kizárás természetével bír”, kifejezetten eltiltatik és valószínűleg, mint bíróságmegvetés, lesz büntethető.

Azon három év alatt, mióta ezen törvény érvényben van, összesen tizenhat munkaviszály volt, és az sikerrel alkalmaztatott mindegyik esetében, a felét a békéltetési székek, és másik felét a választott bírósági törvényszékek bonyolították le. A döntések egyformán jó néven vétetnek a felek által és úgy látszik, hogy általán engedelmeskedtek azoknak. Több közülök kifüggesztett a legfőbb

ha nem ártalmasok, a munkások munkaképességére, és másrésről hogy hasonlólag arravaló újoncok elegendő számban kaphatók azon különös „ügyességi járadék” nélkül is, amelyet a munkásegylet az országos minimumon túl és azon felül követel tagjainak.

Ennélfogva a megélhetési munkabér tanának oldalán igényli meg a munkásegyleti mozgalom mostani politikája a legnagyobb kiterjesztést. A demokratikus közvélemény azt fogja várni, hogy mindegyik iparág úgy használja fel stratégiai helyzetét, hogy biztosítsa azon viszonyokat, amelyek szükségesek az ő különös társadalmi teendőinek a le-

törvényszéken és így törvényerőre emelkedett. Eddigélé a törvény teljem eredménynyel járt az ipar elomlásának meggátlásában. Ezen siker kétségkívül nagy részben azon általános támogatásnak tudandó be, amelyet nyújt a gyarmatközönség a választott bírásokos elvének. Ma nincs gondoskodás arról, hogy a bíróság vagy szék tárgyaljon oly vitát, bármily végzetes legyen is az a közjólétre, amelyben a felek egyike sem kéri a beavatkozását. És mivel eddigélé nem volt vonakodás arra, hogy valamely döntésnek engedelmesskedjenek, a végrehajtás tényleges folyama még nem próbáltatott ki a törvényszékeken. Az állítottatott, hogy egy makacs munkaadó, aki nem akar csatlakozni egyik egyesülethez sem, és csakis nem egyesületi munkásokat alkalmaz, kikerülheti a törvénykezést az által, hogy nem akar elismerni (és ennélfogva veszekedni sem) egy munkásegylettel sem. Ily eset fordult elő Dél-Ausztráliában, hol egy kevésbé ügyesen fogalmazott törvény van életben, némileg ugyanazon elvekkkel, mint New-Zeelandban. A kérdés azonban bírósággal nem döntetett el. („Quelques Expériences Politique-ën 1897.) A közvélemény jelen helyzete mellett New-Zeelandban ez vagy bármely más megkerülése a törvénynek, nagyon szigorúan vétetnék a bírák által, és minden felfedezett hézag rögtön orvosoltatnék egy módosító törvénynyel. A szék vagy törvényszék könnyen felhatalmazható, hogy saját kezdeményezéséből tárgyaljon minden vitát, melyet sérelmesnek tart a közönségre és arra is, hogy tudomásul vegye, mint vitát, a munkások bárminő tömeges elbocsátását, vagy bárminő határozott vonakodást egy kellően (bejegyzett társaság tagjainak alkalmazásáról.

hető legjobb módon való elvégzésére, – vagyis, hogy elérje nem azt, amit közvetlenül leginkább élvez az „átlagos érzelmi ember”, de azt, amit hosszú időszak alatt legtöbbet emel az ő munkaképességén, mint szakember, szülő és polgár. Ez a munkásegyleti politika némi módosítását foglalja magában. Hatalmas munkásegyletek nem maradnak hátrul abban, hogy követeljék azon legmagasabb pénzbéreket, amelyet tudnak, megkapni; de még a most legjobban szervezett iparágak is belenyugosznak, mint a munkaadóval kötött szerződés egyik részébe, abba, hogy rendkívüli és túlságos órákat dolgozzanak, és hogy megelégedjenek veszedelmes, egészségtelen, illetlen és ocsmány környezettel.¹ A mai Anglia minden jobban fizetett mesterségében a rövidebb és szabatosabb munkaórák, a nagyobb egészségesség, kényelem és ízlés a munka viszonyaira nézve, és az időszakos pihenési és utazási szünidők határozott megállapítása az ipari és polgári termelőképesség érdekében sürgősebb kívánalmak, mint a szabványos munkabér emelése. A megélhetési munkabér elvének ilyen alkalmazása magával hozná nemcsak a meggondolt előrelátás és önuralom növekedését a munkások tömegében, de egyúttal a munkásegyleti mozgalom hivatalnoki karában a képesség emelését. A munkabérek emelése tárgyában alkudozni, képességi körében fekszik minden munkás vezérnek; az, hogy a munkaadónak és a törvényhozásnak javaslatba hozza azon „különös szabályokat”, melyek arra szánvák, hogy biztosítsák a legnagyobb kényelmet a munkásoknak, és ugyanakkor az iparágak a minimális költséget és hasznot okozzák, magasabb fokát igényli a műszaki szakszerűségnek.²

De nem is elég minden iparágra nézve fentartani és emelni a saját maga életszínvonalát. Hacsak a jobban fizetett foglalkozási ágakat nem akarjuk határozottan hátra vetetni a belföldi és külföldi piacon, akkor lényeges szükség,

¹ Lásd II. rész, V. fejezet. „A szabványos munkanap” és VII. fejezet „Közegészségügy és közbiztonság.”

² Lásd II. rész, VII. fejezet. „Közegészségügy és közbiztonság.”

amint már kimutattuk,¹ hogy az országos iparágak közül egyiknek se legyen megengedve segélyezett vagy hanyatló munka felhasználása útján élősdivé válni. Ennélfogva a szervezett iparágak életszükséglet gyanánt vannak érdekelve a „kiszipolyozás” eltörlésében minden foglalkozási ágánál, akár versenyeznek ezek velők, – ugyanazon kereslet részére állítva elő az árukat, – a fogyasztókért, akár a termelési eszközökért versenyeznek, oly módon, hogy elvezetik a nemzet szervező képességét és tőkét. És a jobban fizetett iparágaknak ezen önérdeke együvé esik, amint láttuk, a közönség érdekével, mivel az érdekelve van abban, hogy biztosítsa az egészség, értelem és jellem, lehető legnagyobb kifejlődését ép úgy a gyengébb, mint az erősebb osztályoknál. Így érünk el a megélhető munkabér tanának azon jellegzetes javaslatához, amelyet mi országos minimumnak neveztünk – nevezetesen egy részletes munka törvénykönyv útján való részletes követeléséhez a nevelés, közegészségügy, pihenés és munkabér bizonyos meghatározott mértékének minden iparág minden fokozatú munkása részére.² Ezen országos minimumot a közvélemény egy demokrata államban nem csak támogatni fogja, de ténylegesen követelni is a közérdek szempontjából. De a közvélemény maga nem lesz elégséges. Arra, hogy az országos minimum elve tartalék nélkül elfogadtassák; arra, hogy az a szükséges műszaki részletekkel beiktattassék egymásután következő törvényekbe; arra, hogy ezen törvényhozás megfelelő végrehajtása biztosíttassák; arra, hogy a szabályzatok gyorsan és észszerűleg hozzáalkalmaztassanak a nemzeti ipar változásaihoz, kitartó követelés és szakszerű ügyesség kívántatik meg. Erre a célra a közönség egyik osztálya sincs annyira ráutalva és oly jól képesítve, mint a szervezett iparok, a magok hosszú tapasztalataikkal a munka szabályozása körül és a magok képzett hivatalnoki karokkal.

¹ III. rész, III. fejezet: „A munkásegyleti ügy gazdasági jellemvonásai” az „Élősdi iparokról” szóló fejezet alatt.

² Ugyanott „Az országos minimumról” szóló fejezet alatt.

Ennélfogva a munkásegysületekhez kell főleg fordulni a demokrata államnak ösztönzés, szakértő tanácsadás és azon kitartó szemmel tartás végett, ami nélkül az országos minimum sem meg nem nyerhető, sem meg nem tartható.

Ezen áttekintése azon változtatásoknak, amelyek megkívánatnak a munkásegysületi politikánál, egyenesen oda vezet bennünket a következtetésre azon szerep tárgyában, amelyet várhatólag kell látszani a munkásegysületi ügynek egy demokrata állam munkásügyének vezetésében. Azon végtelen sora a döntéseknek, amelyek együttesen alkotják az ipari közigazgatást, három főosztályba sorozandó. Először is ott van annak elhatározása, hogy mit kell termelni; – azaz, meghatározása pontosan azon cikknek vagy szolgáltatnak, amelylyel el kell látni a fogyasztót. Ott van aztán másod sorban a döntés afelett, hogy mily módon kell a termelést eszközölni: a nyersanyag beszerzése, az eljárás megválasztása és az emberi közreműködők kiválogatása. Végezetül ott van azon feltételeknek teljesen másnemű kérdése, amelyek közt alkalmazandó ezen emberi közreműködés – azon hőfok, légkör és egészségügyi viszonyok, amelyek közt ők dolgozni fognak, az ő fáradságok fokozata és tartama, és a jutalmul adott munkabérek.

Arra, hogy a közönségnek a legnagyobb megalégedés szereztessék meg, lényeges, mikép a fogyasztók szükségletei és óhajai legyenek a főtényezők a termelendő cikkek és szolgáltatások meghatározásánál. Az, hogy ezen szükségletek és vágyak legjobban felfedezhetők és kielégíthetők a magánhaszonkereső tőkés vállalkozása által, aki üzletkeresés szempontjából szembeszökőleg érdekelve van, vagy pedig fizetett hivatalnokok közszolgálat útján, akik igyekeznek teteszeni a fogyasztók egyleteinek (mint az az eset a brit szövetségi mozgalomnál), vagy a polgárok egyesületeinek (a helyhatóság vagy az állam), az jelenleg a demokrácia sarkalatos kérdése. De bármint döntessék is el ezen kérdés, egy dolog bizonyos, nevezetesen az, hogy a kézi munkások mindegyik osztályának, amely a maga munkásegysületeibe van tömörülve, akár magánvállalkozás, akár kollekti-

vizmus mellett, nem lesz semmi több köze annak eldöntéséhez, hogy mit kell termelni, mint bármely más polgárnak vagy fogyasztónak. Mint kézi munkások és bémunkások, nem hoznak a kérdés megoldásához semmi különös ismeretet, és mint különös szolgálatok elvégzésére képesített egyének, még inkább elfogultak azon igényelt kikerülhetlen változások ellen, amelyek jellegzetesek egy haladó közönségnél.¹ Ez még inkább az eset az ipari közigazgatás második osztályánál, – a nyers anyag kiválasztása, az eljárás megállapítása és az emberi tényezők megválogatása körül. Itt az érdekelt munkásegyletek különösen nem arra való, nem csak azért, mert nem ismerik a lehetséges alternatívákat, hanem azért is, mert túlnyomólag előítéletesek egy különös anyag, egy különös eljárás, vagy a munkások egy különös faja iránt, tekintet nélkül arra, vajjon ezek-e vagy nem ezek a leginkább alkalmasak a fogyasztók igényeinek ki elégítésére. Más oldalról, a munka igazgatói, akár a versenyző küzdelem dobta őket felszínre, akár meggondoltan hozattak oda a fogyasztók vagy a polgárok által, különösen azért kerültek oda és arra képezvék, hogy felfedezzék a fogyasztók óhajainak elégtételére a legjobb eszközöket. Továbbá, saját érdekek elfogultsága is összeesik a fogyasztók vagy munkaadók célzatával – tudniillik a legjobb és legolcsóbb termeléssel. Így, hogy ha számításon kívül hagyjuk azon zavaró befolyást, melyet gyakorol az egyedárság a magánvállalkozásnál és a megvesztegetés a közigazgatásban, első pillanatra az látszhatnék, hogy biztosan hagyhatjuk oda úgy az egyik, mint a másik rendszer szerint a termelés és szétosztás szervezetét a munka igazgatóinak szakértő ismerete alá. De ez egy főfontosságú minősítéshez van kötve. A nyereségre törőnek, vagy épen úgy a szövetkezeti, közhatósági vagy államkormányi fizetett hivatalnoknak is állandó elfogultsága csökkenteni a termelési költséget. Amennyire csak a közvetlen eredményt veszi tekintetbe, egyenlően előnyösnek látszik, akár az anyagok,

¹ Lásd II. rész, IX. fejezet: „A munka állandósága.”

termelési mód vagy munkások jobb megválasztása útján éretik el a termelési költség ezen leszállítása, akár a munkabérek némi leszállítása vagy azon viszonyok másnemű rosszabbodása által, amelyek közt alkalmaztatnak az emberi munkások. De a demokrata állam, amint láttuk,¹ életbe vágó érdekekkel bír összes polgárainak és különösen a kézi munkásoknak, akik az egész négyötödét teszik ki, fentartani lehetőleg legmagasabb életmódját. Ennélfogva a munka igazgatóinak előszeretete az olcsóság javára a közönség érdekében, állandóan kell, hogy ellenőriztessék és vezettessék azon elhatározás által, hogy a munka feltételei fentartásfianak és fokozatosan emeltessenek.

Ez vezet bennünket az ipari közigazgatás harmadik részéhez – azon viszonyok megállapításához, amelyek közt alkalmazandók az emberi lények. Egyik nyers anyag elfogad as a a másik helyett – az alternatív munkaberendezések, vagy a gyár szervezésének alternatív módjai, a munkások különös osztályainak, vagy épen egy különös munkavezető alkalmazása, legrosszabb esetben is csak az érdekelt munkások megelégsi viszonyait érinthetik. Ezen közvetett befolyás a munka feltételeire nézve észrevétlenül átmehet a munkabérek, munkaórák és a munkaszerződés más részleteinek közvetlen megállapítására. Mindezen tárgyak felett, egy oldalról a fogyasztók, más oldalról a munka igazgatói állandóan képtelenek bírák gyanánt Ítélni. „A vásári alkuról” szóló fejezetünkben² leírtuk, hogy a munka azon részletes felosztásánál, amely a modern ipari rendszert jellegzi, ezer és ezer munkás működik közre egyetlen cikk vásárra hozatalánál; és egyik fogyasztó sem képes, még akkor sem, ha óhajtaná azt, megállapítani, vagy megítélni a munka viszonyait mindezen különböző iparágakban, így minden osztályú fogyasztó nemcsak elfogultsággal bír az alacsony árak iránt, hanem kényszerülve van

¹ Lásd III. rész, III. fejezet: „A munkásegyesület! ügy gazdasági jellemvonásai.”

² III. rész, II. fejezet.

azon látszó vagy valódi olcsóságot egyedüli bizonyítékául venni a termelés hatályos voltának. És ámbár mindegyik osztályú munkás közvetlen munkaadója tudja azon órákat, ameddig dolgoztak azok és a béreket, amelyeket kapnak, mégis meg van gátolva a versenynyomás azon áramlata által, amelyet a részleges boltos és a nagykereskedő áthárít reá, abban, hogy hatályosan szembeszálljon saját önérdéke arra sarkalásának, hogy folyvást olcsóbbítsa a munkát. Sőt, ámbár statisztikailag biztosan tudja a munkaviszonyokat, azon viszonyokat személyes tapasztalatból nem ismerve, nincs semmi valódi tudata azok hatásáról. Az ipari vezető agymunkás előtt, aki magára és családjára évente ezreket költ, a kézi munkás, bérmunkás más fajnak látszik lenni, akinek elmei tehetsége és testi szükségletei teljesen különbözők az övéitől. A felső vagy középosztályok férfiai és női teljesen képtelenek megérteni, hogy micsoda állapotát eredményezi a testnek és léleknek, micsoda színvonalat a jellemnek és magaviseletnek egy oly élet, amelyet gyermekkortól aggkorig pizsokban, bűzben, a gyár lármája, csúnyasága és fuladt levegőjében töltenek el; a munkavezetőnek állandóan alávetve, az ő feltétlen és lehet, hogy durva parancsolgatása mellett; állandóan dolgozó kézi fáradozásban lenni az év mindegyik hetében hatvan vagy hetven óráig; és megélni mindezt oly táplálkozás, ruházkodás, lakás, szórakozás és családi élet mellett, amely együtt jár egy heti tíz shillingtől negyvenig terjedő – nem is biztos – jövedelemmel. Hogyha a demokrata állam el akarja érni legteljesebb és legszebb kifejlődését, lényeges, hogy az érdekeit emberi közreműködők szükségletei és óhajai legyenek a munkaviszonyok meghatározásánál a legfőbb zsinórmértékek.¹ Itt találjuk aztán a munkásegylet különös feladatát az ipar közigazgatásában. A munkásosztályi szervezet legegyszerűbb tagja is tud legalább annyit, hogy szorít a cipő. A munkásegyleti tisztviselőt különös

¹ Lásd II. rész, V. fejezet: „A szabványos munkabér” és III. fejezet: „Választott bíraskodás.”

azért választják meg társai, mert képes kifejezni azon bajokat, amelyeket ő szenved, és képzett foglalkozása folytán javasolni orvoslást is azokra. De tagjainak óhajait fejezvé ki, és a szükséges reformokat sürgetvén, a munkás-egyesületek folyton azon állandó dörzsfék mellett dolgoznak, hogy szükségök van biztosítani a munkát. Mindig a fogyasztók, és csakis a fogyasztók azok, akár a nyereségszerző vállalkozók, akár saját fizetett hivatalnokaik útján hatnak arra, akik megállapítják azt, hogy a munkások mindegyik külön csoportjából mennyit akarnak foglalkoztatni a kívánt viszonyok mellett.¹

Ennélfogva a fogyasztókat illeti meg, akár a tőkés vállalkozó, akár az ő saját fizetett ügynökeik útján működve, hogy ők határozzák meg, hogy mit termeljenek. A munka igazgatóira vár, akár nyereségkeresők, akár hivatalnokok, elhatározni, hogy miként termeljenek, ámbár ennek eldöntésénél számításba kell venni a munkások képviselőinek ellenvetéseit annak hatása tekintetében a munka viszonyaira. És ezen viszonyok megállapításánál, a munkás-egyesületek szakavatott tárgyalóira néz, tagjaik óhajai által ellenőrzötte az, hogy állapítsák meg azon feltételeket, amelyek mellett hajlandó mindegyik csoport eladni munkáját. De mindezek felett áll maga a közönség. Annak választott képviselőire és szakavatott hivatalnokaira van bízva a kötelesség, hogy állandóan szemök előtt tartsák az államnak, mint egésznek, állandó érdekeit. Hogyha a fogyasztók bármely csoportja óhajt valamit, ami ellentétesnek látszik a köz jólléttel – például mérget, robbanó anyagot, piszkos

¹ Ez volt Fleeming Jenkin következtetése is az elvont gazdaságtól számtani analysisben. „A munka eladója az, aki meghatározza az árat, de a vevő az, aki meghatározza a forgalom számát. A tőke állapítja meg, hogy hány munkás kell a meghatározott bér mellett, de a munka állapítja meg, mi lesz egy munkás bére.” „Graphic Representation of the Laws of Supply and Demand”: Fleeming Jenkin, a Recess Studies-ban (Edinburgh, 1870), 184. 1.

irodalmat, vagy szabadságot nemi erkölcstelenségre vagy játékra, – a közönség megtiltja vagy szabályozza ezen óhajok kielégítését. Hogyha az ipar igazgatói akarnak oly anyagot vagy oly eljárást alkalmazni, amely veszélyesnek tartatik – például oly hamisítását az élelmi szereknek, amelyek veszélyesek az egészségre, vagy oly mérges keverékeket az azokat használókra, vagy oly eljárást, mely megfertőzteti a folyót vagy a levegőt – az ő eljárásokat megkorlátozták a közegészségügyi törvények. És amikor az érdekelt munkások akár tudatlanság, közöny vagy stratégiai gyengeség miatt, hajlandók dolgozni oly feltételek mellett, amelyek ártalmasak testökre, megrontják értelmöket, vagy lealacsonyítják jellemöket, a közönségnek kell saját érdekében, követelni a nevelés, egészségügy, pihenés és munkabér tekintetében az országos minimumot. Ennélfogva azt látjuk, hogy egy demokrata államban, az ipari közigazgatás nehezebb dolog, mint ahogy azt naivul képzelte a régi módi tőkés, aki követelte „a jogot a maga dolgát az ő maga módja szerint végezni.” Mindhárom osztályban, egyik vagy másik tényező érdeke és akarata az uralkodó tényező. De egyik osztálynak sincs ellenőrzetlen hatalma még a maga saját körében sem. Az állam részes minden vállalatban. A közönségnek, mint egésznek érdekében, a döntések végtelen sorozatából egynek sem szabad ellentétben lenni azon szakszerű vélemény összhangjával, amelyet képviselnek egyik oldalon a fogyasztók, a másikon a termelők, és a nemzet, amely fellette áll mind a kettőnek.¹

¹ Több ezer munkásegyesületi tisztviselő ért már gyakorlatilag ezen eredményre. Így a gépészek egyesült társaságának utolsó évi jelentése, írva mr. George Barnes, az új főtítkár által, egy érdekes kifejtését tartalmazza a modern munkásegyesületi felfogásnak arra nézve, hogy mik az ipari közigazgatásban a munkaadók és a munkások illető teendői. A bérmunkások és a közönség érdekei, így érvel, ugyan azonosak, „amennyiben közérdekű az, hogy a munkabéreknek magas színvonala és ez után magas vásárló közönség tartassék fent. A munkaadó más oldalról teljes

Ezen részletezésből folyik, hogy a munkásegyleti szervezkedés nem csupán a tőkés munka jelen időszakának egy tünete, hanem annak állandó betölteni való szerepe van a demokrata államban. Hogyha a kapitalizmus az

szabadságot igényel gyakorolni jogát a munkások megválogatása, elhelyezése és fizetésében, mert azt mondja, ő adja a gépet és telepet. De elfeledi, hogy ez a szabadság általában üzlete vezetésében már régen elvétetett tőle, és ma csak a közvéleménnyel megegyezően van joga vezetni ipari vállalatát, amint az a parlamenti törvényekben van és a munkásegyleti nyomásban körül van írva. Mint eredményei ezen szelidítő befolyásnak, a munkaórák leszállítottak, a fiúmunka megcsökkent, a gép elkerített, a műhely tiszta lett. Röviden, a verseny egy magasabb színvonalra tért át a közjólét végtelen előnyére, úgy hogy a munkaadó igénye arra, hogy „azt tegye, amit akar, a magáéval”, némileg elavult és nem tartható fent többé. Azonban készek vagyunk elismerni, hogy bizonyos irányban mind a munkaadónak, mind a munkásnak legyen cselekvési szabadsága. A mi társaságunk például sohasem vonta kétségbe a munkaadó jogát, megszüntetni a szerződéseket, megválogatni és különbséget tenni a munkások között és fizetni az érdem vagy ügyesség szerint. De kikötötte és joga van kikötni, hogy a minimum munkabér, mint olyan, vétessék alagul. És ha, mint ahogy megállapított a munkaadók tanácsa által, a gépek behozatala egyszerűbbé tette a termelést és szélesítette a gép- és a kézimunkás közt levő képesség különbségét, akkor a kézimunkás bére is arányosan emeltessék. A gépek behozatala növeli és egyszerűsíti a termelést és itt biztosan van elegendő nyereség a munkaadóra és a vevőre anélkül, hogy a munkás bére szoríttassék le, akinek szükséglete ugyanaz marad, akár a gépre ügyel fel, akár a szerszámot tartja kezében. Ezen alapra fektetjük igényünket, de meg vagyunk győződve teljesen arról, hogy ezt, mint a legtöbb más kérdést, végre is a közérdekkel összhangban kell eldönteni és hiszünk teljesen bölcsességében annak, amit egykor a néhai Lord Derby mondott, hogy „minden érdekek közt a legfontosabb a béke”; ennél fogva készek vagyunk a kérdést egy nyilvános és pártatlan hatóság bíraskodására bízni, amelyet mindkét oldalról a részletek ismerete segít elő.” Amalgamated Society of Engineers, Forty-Sixth Annual Report (London, 1897) VI-VII. 1.

óriási trustok iránylata felé fejlődik, a kézi munkások szervezete lesz mindegyik iparágban az egyedüli számbavehető bástya a társadalmi elnyomás ellen. Hogyha más oldalról, a régi kismester-rendszer fog új életre támadni, akkor a közszabályzat rákényszerítése lesz még inkább, mint valaha, szükséges arra, hogy a közönséget megvédje az ipari élődiskódés ellen.¹ És hogyha, amint mi egyéni felfogásunkban várjuk, a demokrácia oly irányban mozog, hogy mellőzve mind a kis nyereségvadászt, mind a Trustot, a szövetkezeti társaság, a helyhatóság és a kormány fizetett hivatalnoka fogja vezetni, a munkásegyleti szervezet épügy szükséges fog maradni. Mert még a legteljesebb kollektivismus mellett is, minden egyes munka vezetői, mint a fogyasztók, vagy a közönség ügynökei, előszeretettel fognak bírni a termelés olcsóbbá tétele mellett, és, mint agymunkások, sohasem lesznek személyesen teljesen ösmerősök a kézi munkások viszonyaival. És ámbár fel lehet tenni, hogy a közönség, mint egész, nem fogja szándékosan elnyomni tagjainak egyik osztályát sem, minden nagyszabású, akár nyilvános, akár magán, közigazgatás példája és tapasztalat igazolja, hogy mily nehéz lesz bármikor is egy zűrzavaros szervezetben egy egyéni szenvedőnek orvoslást nyerni az ő hivatalos felsőségének rosszakarata, szeszélye vagy egyszerű fejetvesztett volta ellen. Még a munkások egy egész szakasza vagy osztálya is gyakorlatilag lehetetlennek fogná találni anélkül, hogy ne képezne valamelyes egyesületet saját maga részére, azt, hogy az ő különös bajait a közvéleménynek tudomására hozza és hatásosan szorítsa arra reá a nemzet törvényhozását. Sőt a termelők minden osztálya vagy fokozatának szervezése nélkül, nehéz volna biztosítani az országos minimum különös alkalmazását az ő különleges viszonyaikra, vagy a megélhető munkabér tanának valamelyes megtestesítését, amit a közönség akarna pedig; és lehetetlen volna az egyes osztályok különleges közszabály-

¹ Lásd II. rész, XII. fejezet: „A munkásegyleti ügy fohományai.”

zatainak fokozatos és gyakorlati keresztülvitelét biztosítani, amitől függ pedig, mint láttuk, a nemzeti maximális termelőképesség. Röviden, lényeges kívánalom az, hogy a termelők minden fokozata és osztálya legalább oly jól legyen szervezve, miszerint kényszeríthesse a közvéleményt meghallgatni panaszait, és oly erősen összeforrva, hogy képes legyen, ha szükség van rá, ellentállni a burocrata ostobaságnak vagy hivatalos elnyomásnak, keresztül vinni óhajait együttes megtagadásával a munkának, a köztörvényszékek minden hivatásos döntésével vagy a képviselő testületnek magának megfontolt ítéletével szemben is.

De ámbár az ipar mindinkább nyilvános ellenőrzés alá kerül, a munkásegyleti szervezkedésnek mégis szükséges elemnek kell megmaradni egy demokrata államban, s úgy véljük, hogy ezen fejlődésben bizonyos átváltozások lesznek rajta. Az országos egységek és a gyári törvényhozás pusztán kiterjedése már maga a legjobban szabályozott iparágakban, megszüntette a régi guerilla hadviselést a munkaadók és munkások közt és átalakította a munkásegyleti hivatalnokot egy helyi strike vezérből egy szakavatott ipari alkuszszá, akinek fődolga a munkaadók társaságának titkárával és a gyári felügyelővel való szives egyetértésben biztosítani az iparág részére megalapított közös szabályzatok pontos megtartását. És amint a munkafeltételek minimuma véglegesen be fog vitetni a köziparokat szabályzó rendelkezésekbe, vagy becikkelyeztetni az ország törvényébe, annál jobban és jobban úgy fog az elfogadtatni a munka igazgatói által, mint egy magától értetődő dolog, és mind kevésbé és kevésbé lesz szükség azoknak végrehajtását figyelő hivatalnokokra bízni.¹ Azon munkásegyleti teendő tehát, hogy folytonosan felszerelt ellentállást tartson fenn azon kísérletek ellen, amelyek tagjaik életviszonyainak leszállítására vannak irányozva, várható, hogy folyvást kisebbedő igényt fognak tartani figyelmökre.

¹ Lásd II. rész, IV. fejezet: „A törvényi becikkelyezés módszere.”

Más oldalról, az a kötelessége, hogy állandóan törekedjék a közszabályzatok színvonalat emelni és ezáltal követelni mesterségének szakszerű műszaki munkaképességét, változatlan fenmarad. Ennélfogva azt várhatjuk, hogy egy oldalról a közszolgálatok fokozatos állami vagy községi kezelésbe vétele, más oldalról a szövetkezeti mozgalom haladása folytán, a munkásegysületek a munkások közt, akik így egyenesen a polgártárs fogyasztóknak szolgálatába mennek át, hovatovább a szakegyletek jellegét fogja magára venni. Ép úgy, mint napjainkban a tanítók országos egyletének, hogy még csak nagyon kevés dolga is lesz bármely közvetlen alku dolgában az egészségügy, munkaórák vagy munkabérek tekintetében, kivéve esetleg egyéni sérelmek orvoslását, vagy szakértő tanácsot adni a javaslatba hozott változtatások hordereje felett. A munka feltételei azon szakszerű ügyesség fokától függvén, amelyre emelkedett a foglalkozási ág, és a közvélemény felfogásától annak szükséges volta felől, minden munkásegység úgy fogja találni, mint a tanítók országos egyesülete, hogy sokkal jobban és jobban van érdekelve a szakszerűség színvonalának emelésében saját foglalkozásánál, tagjainak szakszerű képességének emelésében, „nevelni saját gazdáikat”, mint szintén abban, hogy mi a legjobb mód emelni a pályát és minden után előre tolni azt a közmegebecsülésben.¹

Eddigélé a munkásegysületi szervezet teendőiről a demokrata államban csak az ipari szervezés szempontjából adtuk felfogásunkat. De a munkásegysületek más célokra is felhasználtattak. Jelenleg például ők versenyeznek a

¹ Az a foglalkozás, amit szemé előtt tart főleg a tanítók országos egyesülete, – az elemi iskolai tanítás – a legutolsó pár nemzedék alatt teljesen kiment a nyereség-szerzés köréből a közszolgálat körébe. Így az egyesület (felállítva 1870, tagok száma 1896 végén 36.793) átnőtt egy kollektivista szervezetté és így az összehasonlítás teendői és a kézimunkások munkásegysületei közt tele van érdekekkel és jelentőséggel. Kitűnően szerkesztett és részletes Annual Reportjai a fentebbi felfogásnak állandó példái gyanánt szolgálnak.

rendes segélyző társaságokkal és munkásbiztosító társaságokkal abban, hogy pénztékonyságról gondoskodnak baleset, betegség és halálesetre és nyugdíjról az aggkorra.¹ Ez az az oldala a munkásegyesületi mozgalomnak, mely rendszeren a legnagyobb elismeréssel találkozik, de ez az oldal, amely a mi véleményünk szerint eltűnésre van kárhozthatva. Amint a munkaképtelenek egyik osztálya a másik után kerül közvetlen közellátás alá, a munkásegyesületek által adott segélyző jótékonyság nem fog sokáig szükséges lenni arra, hogy teljes nyomortól mentse meg tagjait. Ha bármely általános rendszere az ipari balesetek után járó kártalanításnak állíttatik fel, vagy biztosíttatik maga az állam által, az eddigelé a munkásegyesületek által adott drága „baleseti segélyezés” a múlt dolgává lesz. Betegségekben a kórházak és üdülő otthonok növekvő igénybevétele, az elkülönítés és szakszerű ápolás növekvő fontossága és a nyilvános intézetekben a legnagyobb orvosi képességnek ingyenes megkapása – elfogadva a közegészségügy indokaival – alkalmilag nagy mértékben mentesíteni fogja a munkásosztályi családokat a testi képtelenség idején a tűrhetetlen megerőltetéséről.² Az aggkori biztosítás bármely kormányi formája, az olyan például, aminőt mr. Charles Booth javasol, fel fogja menteni a munkásegyesületeket attól, hogy megkíséreljék, mint jelenleg teszik, a túlélési segélyezés formájában megvenni a munkabérek szabványos mértékének leszállítását koros tagjaikkal szemben.

¹ Lásd II. rész, I. fejezet: „A kölcsönös biztosítás módszere.”

Nincs semmi ok arra, hogy a halott eltemetése mért ne legyen – minden érdekelt fél gazdasági előnyére – egy közszolgálat és egy közös teher. Valószínűleg az összes temetések többsége az egyesült királyságban ma már közköltésen történik, és a temetőkről való gondoskodás, mely egykor rendes formája volt a nyereségvágyó vállalkozásnak, ma már csaknem kizárólag közteendővé változott át. Parisban, mint tudva van, a temetési szolgálat egy közösen szabályzott és engedélyezett egyed-árus testületre van bízva, mely tényleg közjelleggel bír.

Nem áll az, hogy a baleset, betegség, vagy aggkor által okozott teljes elhagyatottság idején beálló állami gondozás tönkre fogja tenni, vagy csak csökkenteni is, az egyéni takarékossgát. Ellenkezőleg, az egyike azon indokoknak, amelyeknek alapján mr. Charles Booth és mások javasolják ezen rendszabályokat,¹ hogy az állami ellátás, mert biztosít valamit, amire lehet építeni, tényleg emelni fogja a takarékossgát. De ez a további megtakarítás, melynek célja az, hogy az állami segélyen túl biztosítson némi kis kényelmet és kellemes dolgot, a mi véleményünk szerint, nem a munkásegyesületek útján fog bekövetkezni. Amint a kézimunkások előre haladnak értelemben és előrelátásban, mindjobban és jobban be fogják látni, hogy a munkásegyesület, bárha becsületesen és jól is van igazgatva, szükségszerűleg egészségtelen pénzügyileg, mint segélyező társaság. Eddigélé a munkásegyesületi mozgalom segélyező társasági oldalának számszerűségi hiányait bőven ellensúlyozták azon további előnyei, amelyeket az hozott a szervezetre az újoncok odavonása, a nagy tartalékalap felhalmozhatása és a fegyelem biztosítása folytán. De a demokrata államban ezen mellékes előnyökre nem lesz többé szükség. A munkásegyesület egy közhasznú, végleg elismert intézmény lesz, amelyhez hozzájárulni törvényesen lesz kényszerítve a mesterségben dolgozó minden egyén (amint már most is ez az eset a kőszénbányászoknál a mázsáló ellenőr eseté-

¹ Az aggkori nyugdíjakra nézve lásd „A szegénytörvény reformja” Sidney Webbtől a *Contemporary Review*-ban, újra kiadva, mint Fabian-értekezés 1891. 17, 1891 márciusán „A szegények felkarolása és osztályozása és az állami aggsági nyugdíj” Charles Booth-tól, felolvasva a statisztikai társaság előtt 1891 decemberben, és közzétéve újra „Pauperism, a Picture and endowment of Old Age, an Argument” (London, 1892); és „Pensions and Pauperism” Rev. J. Frome Wilkinson (London, 1892.) Ezen javaslatok megkülönböztetendők a biztosítási vagy más o y javaslatoktól, melyek a szegénynyel láttatják el saját aggkori nyugdíját, amelyekre nézve lásd II. rész, XII. fejezet: A munkásegyesületi ügy folyamánya.”

ben¹). Az így ténylegesen vagy lényegesen kényszerítő munkásegyesületi tagság mellett a munkásegyesületi vezetők természetesnek fogják találni, hogy egész figyelmüket szervezetüknek alapcéljaira fordítsák és a pusztán biztosító ügyletet a segélyező társaságoknak engedjék át. Így aztán a munkásegyesületi szervezetnek teljes elismerésével, mint a demokrata állam lényeges szerve, a segélyező társaságok és a kölcsönös biztosító egyletek, csak arra szorítkozva, hogy szövetkezeti úton gondoskodjanak nagyobb mennyiségű és további előnyök biztosításáról az elaggott, beteg, vagy sérült munkás részére, meg lesznek szabadítva a számszerűleg hiányos munkástársaságok versenytől és ennél fogva el lehet lesz várni tőlük, hogy úgy fogják kiterjeszteni és megszilárdítani a saját magok helyzetét, mint a társadalmi szervezkedésnek egy nélkülözhetetlen része.

A munkásegyesületi szervezkedésnek segélyezőtársasági oldalánál bekövetkező ezen hanyatlása valószínűleg fog egy kivételt mutatni fel. A demokrata államban a kereslet változatos kiterjeszkedésének és összehúzódásának rossz következményei kétségkívül csökkenteni fognak az ipar folyton növekvő szabályozása és összevonódása folytán, hogy ha nem is, mint némelyek mondanák, annak folytán, hogy a spekuláló közvetítőt, a fogyasztók fizetett hivatalnoká fogja helyettesíteni. De a fogyasztók saját ízlésének kikerülhetetlen hullámzása, együtt az aratások esélyeivel, minden időben fog hagyni némely iparágban, vagy némely kerületben némely munkást időlegesen munka nélkül. Ennél fogva a munkanélküliségi segély vagy ajándék a demokrata állam állandó jellegét fogja képezni. Az időlegesen munkanélküli mesteremberekről való gondoskodás – akik gondosan megkülönböztetendők azon személyektől, akik alatta állanak az országos minimum színvonalának, vagy a nem alkalmazhatóktól – legjobban megtehetik, mint már érintettük, a munkásegyesületek. Még akkor is,

¹ Lásd II. rész, II. fejezet: „A közös alkuvás módszere” és az V. fejezet: „A szabványos munkabér.”

mint például rendkívüli nyomás idején, vagy oly esetekben, amikor egy új találmány teljesen feleslegessé tesz egy régiebbet, hogy ha az időlegesen munkanélkülieknek némi segély közpénzekből adatik, akkor is valószínűleg leggazdaságosabb az lesz, hogy ha az fej szerinti segélyezésül adatik a munkásegyesületnek, úgy számítva, hogy a minden munkanélküli tagnak adott segély megosztassék a kormány és a szétosztó egyesület között.

De amíg várható, hogy a munkásegyesületi szervezkedés el fogja veszíteni jelenlegi alkalmi teendőinek némely részét, mi azt gondoljuk, hogy a demokrata állam valószínűleg fog találni részére új teendőket. Mert a kormányzás legtöbb céljára, beleértve a választó névsorba szedést, adózást, a fiatalok általános nevelését és a képviselők választását, a polgároknak földrajzi kerületekbe való sorozása, az ő lakhelyeik szerint, a legalkalmasabb forma. De vannak még célok, amelyekre nézve a földrajzi szervezkedést hasznosan lehet kiegészíteni a szakszerű foglalkozás szerint való szervezkedéssel. Például a mi mesterembereink szakszerű oktatása nagy mértékben nyerne hatályosságban és valódiságban, hogyha a munkásegyesületek valamely módon közvetlenül volnának összekötve az ő különös iparágakra vonatkozó szakszerű tanfolyamok kezelésével. Még ma is a munkásegyesületi bizottságok gyakran teljesítenek igen jó szolgálatot azért, hogy gondosan felügyelve az ipari tanfolyamokra, javaslatokat tesznek és bírálatot gyakorolnak és tényleg megkövetelik segédeiktől, hogy ott legyenek. És hogyha egyszer világosan megértik mindenütt, mikép a szakszerű tanítás célja nem az, hogy megszaportíva a mesteremberek számát, leszállítsa a munkabéreket, de az, hogy megnövelve azoknak szakképzettségét, akik már beléptek a különböző iparágakba, tényleg emelje az ő életszínvonalukat, a munkásegyesületek és a közönség mint egész, fogják látni, miképp ugyanazon érdekeik vannak e dologban. Tényleg nincs semmi ok sem arra, hogy miért ne tekintessék úgy egy munkásegyesület, mint a szakszerű oktatási hatóságnak egy helyi igazgató bizottsága és miért

ne engedték meg neki, hogy megfelelő felügyelet mellett ő vezesse a maga szakszerű tanfolyamait közkölségen¹. Más irányokban is, mint például a különös foglalkozásokra vonatkozó statisztikai anyaggyűjtésben és a különös mesterségek tagjainak hasznos ismeretek terjesztésében, a demokrata állam valószínűleg további növekvő hasznát fogja venni a munkásegyleti gépezetnek.

Végezetül itt van a tanácsadás szolgálata. A munkaszabályozás minden kérdésében, vonatkozzék az akár saját, akár más iparágakra, a munkásegyleti tisztviselők természetesen fogják a szakszerű szakemberek szerepét venni magukra, akikhez fog fordulni útbaigazítás végett a közvélemény. De a munka szabályozása nem az egyedüli tárgy, aminél igényli a demokrata állam a munkásosztályi szervezkedés tanácsát. Amikor csak egy javaslat vagy rendszabály érinti a kézimunkás bérmunkás mindennapi életét, a munkásegyleti világ képviselő bizottságai és tapasztalt hivatalnokai oly helyzetben vannak, hogy adhatnak oly felvilágosítást és bírálatot, amely bármely más osztály keretén kívül esik. Természetesen nem tudják, vagy esetleg képtelenek is a törvénykezés zavarait és finom szálait megérteni. Javaslataik egyoldalúak és gyakran gyakorlatiatlanok és véleményök sohasem fogadható el döntőül. De amikor csak oly kérdéssel kell foglalkozni egy miniszternek, mint a népies lakáskérdés, vagy a szeszitalok elárúsításának szabályozása, vagy a törvénykezés ellátása a békebírák, vagy a megyei törvényszéki bírák által, a

¹ Úgy látszik, sok mondható arról, hogy össze kellene kötni az ipari tanfolyamokat az időlegesen munkanélküliekről való gondoskodással. A munkán kívül álló nyomdászok nagy része például, akik ott ögyelegnek a szedők londoni társaságának hivatala körül, várva egy kereső hívást egy munkaadótól, igen gyenge munkások, gyakran fiatal emberek, akikre csak úgy ragadt az iparág minden valódi segédi oktatás nélkül. Nagy előnyükre volna, ha munkán kívüli segélyök attól tétetnék függővé, hogy heverő idejüket mesterségükben való magok tökéletesebbítésére fordítanák.

munkanélküli, vagy munkaképtelen kérdése, a köznevelési törvények és a szegény-törvény hatása, vagy hogy a közszolgálatnak egészen más ágába menjünk át, a népies mulatság és szórakozás szervezése, mindig lekötelezve fogja érezni magát, hogyha óhajtja azt, miképp az általa javasolt törvényhozás, vagy az ő igazgatása valóban sikeres legyen, ha képessé tétetik megismerni a kézimunkások óhajait és szükségleteit, amint azokat az általuk választott bizottságok és hivatalnokok terjesztik elébe.

A munkásegyleti szervezkedés eljárásának ezen vizsgálata szembe állít minket azoknak önmagukban rejlő korlátozásaival. A munkásegyleti szervezet, hogy azzal kezdjük, nem ad semmi teljes formát a közönség jövedelmének szétosztására. A közös szabályzat elve, már magánál természeténél fogva is, soha sem érheti el a termelés semmi más részét sem, mint azt a minimumot, amely alkalmazandó úgy a legrosszabb, mint a legjobb telepre, mely azon időben használatban van. Érintetlenül hagyja, amint már megmutattuk¹, mindazon nagy részét az összes jövedelemnek, amely egyértékű a szélső színvonal feletti termelés különböző tényezőinek különböző előnyeivel, akár a földben, vagy helyben, a gépezetben, vagy szervezetben, az értelemben, vagy a fizikai erőben rejlik is különb voltuknak oka. Röviden a különböző helyiségek, a különböző telepek, vagy a különböző egyének közt a munkásegyleti szervezkedés érintetlenül hagy mindent, aminek gazdasági járadék természete van. És még akkor is, ha elképzeljük, hogy a termelő munka minden ága a közönség minden részében egyetlen tőkés trustté vagy kormányzati osztálylá olvadna össze, a munkások mindegyik ága vagy osztálya úgy találná, hogy nem egy aránylagos részét kapja az összes termelésnek, hanem egy munkabért, amely vagy az azon különös foglalkozás hatásos elvégzésére szükséges minimumtól függ, vagy, minden az országos minimumon

¹ III. rész, III. fejezet: „A munkásszervezeti ügy gazdasági jellegvonásai” a közös szabályzat elvének fejezete alatt.

felül levő fokozatnál, a szakszerű képzettség, és ennél fogva egy aránylagos ritkaság azon mérvétől, amelyet ő hozott be az ő különös szolgálatába. A termelés mérlege felett való rendelkezésnek – vagyis a föld és tőke járadékának kezelése – minden társadalmi rendszer mellett, a termelés anyagi eszközeinek tulajdonosait kell megilletni.

Már most a munkásegyleti szervezkedés nincs semmi logikai összefüggésben a föld és tőke tulajdonjogának egyik különös formájával sem, és a brit munkásegyletek tagjai, mint munkásegyleti tagok, nincsenek egyáltalában odahajtvva az individualizmus, vagy a kollektivismus felé. A munkásegyleti világnak némely szakasza, amint már jeleztük „a munkásegyleti mozgalom folyamányairól” szülő fejezetünkben,¹ úgy találjuk, hogy jobb feltételeket szoríthatnak ki a tőkés vállalkozótól, mint a minőket adhatna valószínűleg nekik egy demokrata kormányhivatal. Más szakaszok ellenkezőleg a köz alkalmazás kiterjesztésében találják az egyedüli orvosszert a munka veszedelmes rendetlensége és a kiszípolozás veszélyei ellen. A közvetlen érdekek ezen eltérése a termelők különböző szakaszai közt kikerülhetlenül fent fog maradni. De bármely iparág államivá vagy helyhatóságivá tétele – a telefonok, óceán távíróhuzalok, vasutak, vagy bányák átvétele a központi kormány által, vagy a vágóhidak, lóvasutak, folyami hajózás vagy korcsmák kezelése a városi tanács által – szélesebb szempontok alapján döntendő el, mint az ott alkalmazott bérmunkások különös érdekei. Polgári minőségökben, és nem, mint munkásegyleti tagoknak kell dönteniök a kézi munkásoknak a társadalmi szervezés versenyző formái között és határozni a felett, hogy mint óhajtják felosztani az országos föld és tőke gazdasági járadékát. És ámbár ezen, a modern demokráciára legfontosabb kérdésben, a kézi munkásokat vezetni fogja az ő szegénységök arra, hogy a szervezett munka javára egyenlőbb megosztást követeljenek,² mégis, a magok

¹ II. rész, XII. fejezet.

² „A jövő társadalmi kérdésének mi azt véljük, hogy mi módon egyesíthető a cselekvésnek lehető legnagyobb egyéni sza-

munkásegyleti felfogások szerint, nem lesznek elfogulva arra, hogy ezen eredményt bármi más különös módon ériék el, és nem az ő saját közös szabályzati elveik alapján. És hogyha áttérünk a termelési eszközök tulajdonjogának és az ipari közigazgatás kérdéséről oly gyakorlati kérdésekre, mint a forgalmi eszköz legjobb formája, vagy a helyi és központi kormány közt levő helyes viszony, vagy oly életbevágó kérdésekre, mint az erkölcsi és vallásos tanítás közös rendszeresítése, az ösztöndíjakról szóló gondoskodás, a tudomány és művészet előbbvitele – nem említve a helyi kormányzás vagy külügyi kérdések élesebb részleteit – a munkásegylet tagjainak nincs különös véleményök, és képviselőiknek vagy hivatalnokaiknak semmi szakszerű készütségük. Ennélfogva azt következtethetjük, hogy a bérmunkások egy demokrata államban sem lesznek megelégedve azzal, hogy csupán munkásegylethez tartozzanak, sőt bármi más oly szélesebb szervezethez is, amely a gazdasági osztály különböző voltán alapul. Az ő különös érdekeiken és véleményeiken kívül, mint bérszerzők és kézi munkások, vannak más érdekeik is, amelyek közösek minden más fokú vagy foglalkozású emberekkel is. A demokrata állam polgára, besoztva először az ő geográfiai választó-kerületében, helyet fog foglalni az ő foglalkozása szakszerű együletében is; de azonfelül be fog lépni különös célokra alakult önkéntes együletekbe is azokkal, kik egyetértenek vele vallásban vagy politikában,, vagy bizonyos szórakozások vagy óhajok követésében is.

Ezeknek meggondolása közvetlen befolyással bír a munkásegyleti szervezkedés valószínű fejlődésére. Ezen munka első részében¹ leírtuk, hogy a történeti hagyomány dacára,

badsága a földkerekségén létező nyersanyag közös tulajdonjogával, és az egyesült munka minden nyereségében való egyenlő osztozkodással". Jolin Stuart Mill: Autobiography (London, 1879).

232, 1.

¹ I. rész, I. fejezet: „Kezdetleges demokrácia.” II. fejezet: „Képviselési intézmények.” III. fejezet: „A kormányzás egy-sége.”

a demokráciáról szóló azon nyers eszmék dacára, hogy az csak kis autonóm testületeknek való, és azon erős előítélet dacára, mely a helyi kizárólagosságra vezetett, a munkásegyesületi világ egész történelme alatt, túlhatalmas ösztön nyomása alatt állott arra, hogy a helyi ipari testületek országos egyesületekké olvadjanak össze központosított pénztárral és központosított igazgatással. A munkásegyesületi mozgalom gazdasági jellemvonásai felfedték előttünk ezen ösztön forrását abban, hogy a munkások mindegyik elkülönített osztályára nézve alapvető fontossága volt annak, hogy az ő foglalkozási ága a maga közös szabályai által vezettségük, amelyek az ország egyik végétől a másikig érvényesek. Az igazgatás ezen központosítása, amely egy országos ipari politika elfogadását hozta magával, és mindennek felett azt, hogy folytonosan felébb és felébb emelte a rosszabbul fizetett kerületeket a magasabb színvonalra, amelyet a jobban fekvő központok már elértek, szembeszökőleg igényli egy fizetett hivatalnoki kar létesítését, amelyet különös képessége alapján választanak, és amely egész figyelmét az általa képviselt munkaág kereskedelmi helyzetére és műszaki részleteire fordítja és amely képes ezen osztály egészéért tenni valamit az egész országban. Amint láttuk „a közös alkuvás módszeréről” szóló fejezetünkben,¹ egy ily hivatalnoki kar hiánya oka annak, hogy a munkásegyesületek közül mai nap olyan kevesen tudnak országos egyezményeket elérni, vagy egyenlő módon érvényre juttatni az ily közös szabályzatokat, ha megkapják. Ennélfogva a jövő munkásegyesülete egy kiterjedésű lesz az iparággal, országos kiterjedésében, központosított igazgatásában, és támogatva a saját maga szakértő tisztikara által.

A központi hivatalban a minden egyes ág országos együletének ily módon megállapodván hatósága, azt követni fogja a fiókok emelkedő tevékenysége. A munkásegyesületi szervezkedés leírásánál² láttuk, hogy a kezdeményezés és a

¹ II. rész, II. fejezet.

² I. rész, I. fejezet: „Kezdetleges demokrácia” és II. fejezet: „Képviselői intézmények.”

referendum nyers és gépies módszereit, hogy váltották fel állandóan, a kormány minden nehezebb kérdésére nézve a képviseleti intézmények szervezeti szétválásai. Ameddig egy egyesület meg volt elégedve a referendum útján való kormányzással, csak egy sorbajáró szavazó láda volt szükséges, amelynek útján egy munkanélküli tag összegyűjtötte mind-egyik gyár vagy bánya szavazatait. Hogyha egy képviselő választatik, a fiókgyűlés nyújt alkalmat neki megismerni választói óhajait, közölni azokkal az ő saját felfogását és megtárgyalni velök minden felmerülő esetlegességet. A fiók így válik lassan az egyesület értelmi életének helyi központjává. Ugyanakkor azonban megtartja, sőt még ki is terjeszti a maga teendőit, mint esküdszék vagy helyi közigazgatási bizottság. Mert még akkor is, ha a munkásegyesület fokenként elejti a maga pusztán segélyező segélyeit, a fiók még akkor is kezelni fogja a főfontosságú munkán kívüli segélyeket, amit eshetőleg kiegészít egy közpénzekből nyert segély. És azon növekvő felhasználás folytán, amelylyel igénybe veheti a demokrata állam a munkásegyesületi gépezetet, a fiók lesz az, és nem a központi hivatal, amelyre lesz bízva a szakszerű tanfolyamok vezetése, a statisztikai anyag gyűjtése vagy az értesítések közzététele. Végezetül, ha a munkásegyesületi világ használatba kívánja venni a törvényi becikkelyezés módszerét,¹ vagy felülvizsgálni a helyi kormányzó-testületek által nyújtott munkafeltételeket, a fiókok hálózata, mely minden kerületben ott van, fogja szolgáltatni, mint láttuk, az egyedüli gyakorlati utat arra, a választói kerületi szervezkedés felette állván az iparágak szerint való szervezkedésnek.

Egy irány van azonban, amelyben a fiók (vagy a nagyobb központokban az összes fiókokat képviselő kerületi bizottság) úgy fogja találni, hogy a munka szaporodását az önkormányzás csökkenése fogja követni. A központi végrehajtó és a főhivatal mellett levő fizetett hivatalnokok lesznek

¹ Lásd II. rész, IV. fejezet: „A törvényi becikkelyezés módszere.”

azok minden ágban, akik főleg fogják biztosítani a munkafeltételek országos minimumát az egész országban. A fiókok és az ő kerületi bizottságaik dolga lesz állandóan figyelemmel kísérni a saját magok helyiségeik különös bajait és különös alkalmait. De az a tény, hogy minden „előre haladó lépés” ára az egyesületnek, mint egésznek, pénztárára nehezedik, kikerülhetlenné teszi, hogy egy vita se kezdessék meg, sőt egy igény se emeltessék mindaddig, míg a helyzetet gondosan meg nem vizsgálta az egész társaságot képviselő központi végrehajtó. A demokrata pénzügynek ezen parancsát még feltétlenebbé teszi a tőke-erőnek minden összesítése. Szembeszökő, hogy ha az egy városban levő fiókok óhaja béremelésért vagy a munkaórák leszállításáért esetleg magával hozza az egész iparág kizárását az egész országban, az az egyesület, mely megengedi helyi fiókjainak, hogy őt háborúba keverje a maga ellenőrizetlen belátása szerint, egyszerűen vesztébe rohan. Az ipari politika kérdéseiben a fiókok vagy kerületi bizottságok, ámbár még inkább vegyék kezeikbe a felügyelet, helyi magyarázat és javaslatétel dolgát, kell, hogy véglegesen adják fel minden igény őket az önkormányzatra.¹

A döntés joga központosításának szükségé, mint a pénztár központosításának kikerülhetetlen következménye, nem az egyedüli tanúság, amelyet a munkásegységek szervezetük tárgyában nyertek a tapasztalatból, vagy amit megfognak tanulni, amint megértik egész teendőjüket a demokrata államban. „Az egyesületek közötti viszonyokról” szóló fejezetünkben reámutattunk arra, hogy a különböző szakaszok egybeolvadása egyetlen társaságba, könnyen túlmeszszire is vezethet.² Egy központi pénztár létesítése, amelyet minden tagnak egyenlő befizetése teremt meg, kikerülhetlenül vezet a választói jog egyenlősége és a számszerinti többség kormányzására. Addig, a meddig minden tag érdeke meglehetősen ugyanaz, ezen többségi kormányzás, ahol ha-

¹ Lásd I. rész, III. fejezet: „A kormányzás egysége.”

² I. rész, IV. fejezet.

tásos képviseleti gépezet fejlődött ki, a legkézzelfoghatóbb mód egyesíteni az igazgatási erélyt a népies ellenőrzéssel. De ahol a társaság több különböző osztályú munkást foglal magában, kiknek különböző fokú képzettségük, különböző költsékezési igényök, különbözők szükségleteik és fedezetük, ott a gyakorlat azt mutatja, mikép az egyenlősített pénzügy és központosított igazgatás minden alakja, még legjobb demokrata-gépezet mellett sem hozta létre sem a hatékonyságot, sem a népies ellenőrzés érzelmét és így folytonosan ingadozó egyensúly állapotában van az. Az összes kisebbségek, élénken érezve a magok külön igényeiket és lehetőségeiket, mindig megszorítva érzik magokat a saját érdekeik előtérbe, helyezésével, és megfosztva attól, hogy a saját magok életfeltételei felett hatásos ellenőrzést gyakoroljanak. Önkéntes társaságoknál az eredmény a folytonos hajlam az elválásra,, minden külön osztály önállásra törekedvén, hogy maga állítson fel magának egy külön országos egyesületet. Az egyesülés folyamatának ezen korlátolását, amely a demokrata szervezet feltételeiből magokból ered, még jobban megerősítik, amint látni fogjuk, a gazdasági tekintetek.¹ A bérmunkások részére a legnagyobb jövedelmet, és az iparág részére a legmagasabb termelőképességet, amint reámutattunk, nem úgy lehet elérni, hogy bármely egyforma munkabér biztosítatik a kézi munkának, mint olyannak, vagy bármely iparágban minden munkás részére, hanem úgy, hogy a munkások minden külön szakasza a közös szabályzat elvét használja fel arra, hogy a lehető legmagasabbra emelje a saját maga munkafeltételeit. A munkások mindegyik osztályának ezen állandó előretörése, állandóan veszélyeztetve, amint be kell következnie, a termény árában való emelkedés és a munka némely bizonyos szakaszában a kereslet csökkenése által, csak úgy kezdhető meg szembeszökőleg, hogy azon osztály kockáztat és fizet, és ennél fogva gyakorlatilag ő maga kezdeményezi azt, más osztályok szavazataival nem törődve.

¹ III. rész, III. fejezet: „A munkásegyesületi mozgalom gazdasági jellegvonásai.”

Ennélfogva azt várhatjuk egy demokrata államban, hogy nem lesz egyetlen nagy társasága az egész bér munkás osztálynak, még csak nem is egyetlen egybeolvaszt egyesület minden nagyiparra, de különleges szervezetek minden oly külön osztályaira a termelőknek, amelyek szakszerűleg annyira elváltak a többiektől, hogy van és szükséges, hogy legyen külön saját magoknak közszabályzatok.

Azonban ezen különös országos szervezeteknek világosan lesz sok érdekek közös. Oly kérdésekben, mint aminő a köbtér fogat, szellőzés, hőfok, egészségügyi követelmények, óvakodás a tüztől, a gépezet bekerítése, és utoljára, de egyáltalán nem legkevésbé, a szabványos munkanap megállapítása és beosztása, a munkafeltételeknek, a gyári iparok nagy részében ugyanazonosaknak kell lenni a mindegyik gyárban elfoglalt mindennemű fokozatú munkára. Még a közös alkura nézve is szakszerűleg ki kell fejleszteni bizonyos szövetséges gépezetet, hogy ugyanazon igényeket támaszszák közös munkaadóikkal szemben és közös eljárással támogassák azokat. Sőt, amint már jeleztük, minden ilyen kérdésben, a demokrata államra főleg a megélhető munkatana fog befolyást gyakorolni, és ennél fogva azok mind jobban és jobban élettani alapon lesznek megoldva és a törvényi becikkelyezés módszerével hajtva keresztül. Nem szükséges ismételní, hogy ezen módszer bármely hatásos igénybevétele^egy parlamenti országban a foglalkozási ágak szerint való szervezkedés gyakorlatilag hasztalan, hacsak nincs az kiegészítve választó-kerületek szerint való szervezkedéssel. Ennélfogva úgy látjuk, hogy a munkásegyesületi világban nemcsak szövetséges eljárás kezdődik meg az egy telepen alkalmazott csoportok közt, hanem oly politikai szövetségek is, mint az egyesült szövőgyári munkások egyesülete, a helyi ipari tanácsok és a munkásegyesületi kongresszus. De a közszabályzatok gazdasági boncolása megmutatta nekünk, hogy van egy harmadik, és pedig sokkal fontosabb ok is ezen szövetségi eljárásra a különböző iparágak közt. Amint láttuk, első sorbeli kötelessége lesz a munkásegyesületeknek a demokrata államban fentartani és fokozatosan emelni, nem

csupán a maguk közszabályait, de az egész bérmunkás-osztály részére való országos minimumot is. Mindegyik osztály országos egybeolvadásához, és minden nagy iparban a különböző osztályok szövetségi egyesületéhez hozzá kell adni az egész munkásegyleti világ szövetkezését is.

A mi felfogásunk a munkásegyleti mozgalom köréről a demokrata államban többet tesz, mint egyszerűen megmagyarázza a munkásegyleti világ kifejlődését a szövetkezések hálózatává. Megadja nekünk egyúttal annak politikai programját. A létező ipari tanácsok és munkásegyleti kongresszusok gyengesége és tehetetlensége, amint már kifejtettük, nem csupán az ő szerfelett tökéletlen szervezetökből, de abból is ered, hogy teljesen félreértik valódi ügykörüket.¹ Azon tény dacára, hogy a munkásegyleti tagok magokban foglalnak mindenféle politikai véleményű embereket – konzervatívokat Lancashireből, liberálisokat Skóciából, szocialistákat Londonból és Yorkshireből – a brit munkásegyletek szövetségi szervezetei mai napság folyton beleártják magokat az általános politika nagy kérdéseibe, amelyek felett választóik nagy zömének vagy egyáltalában nincs semmi véleménye, vagy pedig be vannak fogva a politikai pártok egyikének vagy másikának soraiba. Határozatok a Lordok házában eltörlésére, a nevelés világivá tételére, az ezüst visszaállítására, paraszt tulajdonos-osztály rendszere létesítésére, a bérletek felszabadítására, vagy „a termelési eszközök, a szétosztás és csere eszközeinek államosítására” – oly kérdések, amelyekben a munkásegyleti tagok, mint olyanok nincsenek sem jobban érdekelve, sem jobban felvilágosítva, sem jobban egyesítve, mint más polgárok – tért találnak a munkásegyleti tárgyalásokon, és vagy keresztül engedtetnek formailag a pusztá közönyösség által, vagy széthúzás, szemrehányás és szétszakadás forrásává lesznek. Az idő ezen elfecsérlése és az erély ezen elvesztetése idegen tárgyak felett, úgy hisszük, főleg abból ered,

¹ Lásd II. rész, IV. fejezet: „A törvényi becikkelyezés módszere.”

hogy nincs valamely világosan felállított és különös munkás-egyesületi program. A jövő demokrata államában a munkás-egyesületi tagoktól el lehet várni, hogy tudatával legyenek a magok sajátos teendőinek a politikai világban, és hogy főleg annak elvégzésével foglalkozzanak. Főfontosságúnak tartjuk mi minden osztályra nézve a köznevelés, közegészség, pihenés, és munkabérben való országos minimum megállapítását, annak alkalmazását minden munkaviszonyra, annak szakszerű értelmezését, hogy mindegyik különös iparág viszonyaihoz alkalmaztassák, és mindenek felett annak erélyes megvalósítását az összes bérmunkás-világban, a gyenge iparágakban nem kevésbé, mint azokban, amelyek jobban képesek megvédeni magokat. De a gyári és műhelyi, bányai, vasúti, üzleti és kereskedelmi hajózási törvények rendszeres átdolgozása, amely bennefoglaltatik az országos minimum ezen felfogásában, csupán alapját fogja biztosítani a gúlának. Ezen alaptalaj színvonalon lesz szükség arra, hogy minden külön ágazat úgy fejtse ki a saját maga szakszerű szabályzatait, amint szükséges lesz arra, hogy elhárítson minden oly munkafeltételt, amelyről bebizonyítható, hogy ténylegesen sérelmes az érdekelt munkások munkaképességére. Mindezen kérdésekre nézve, amint láttuk, minden egyes részleges osztály igényét a törvény segélyére nemcsak előnyösen támogathatja az összes többi iparág, hanem előnyösen engedhet nekik helyet a közönség képviselője is. És miután a törvényi becikkelyezés módszerének lehető legteljesebb igénybevétele fog, amint láttuk, mégis állandó módon nyitva hagyni egy tágas tért a közös alku módszere részére, hozzá kell adni a szövetséges egyesületek politikai programjához mindazt, amit mi a munkás-egyesületi mozgalom folyamánai néven írtunk le.¹ A munkás-egyesületi világ szövetséges végrehajtó tanácsa úgy fogja találni, hogy védeni fogja a társulás teljes szabadságát, és ügyelni fog figyelmesen a törvényhozás vagy bírói magyarázat minden fejlődése felett,

¹ II. rész, XII. fejezet és a függelék I. a törvényes helyzet tekintetében.

hogy lássa, mikép semmi se tétethessék büntetendővé vagy perbefoghatóvá, ha egy munkásegylet vagy hivatalnokai által követetik el, ami nem volna büntetendő vagy perbefogható, hogyha a vállalkozók egy testülete által követetik el nyereségek keresése közben. És a szövetséges végrehajtó örködné nemcsak a felett, hogy semmi egyenes támadás ne tétessék a munkás-szervezetek ellen, de az ellen is, hogy bármely ravasz gyengítése ne jöhessen létre befolyásoknak. Ügyelne a jancsibankók minden formájának, vagy a bérek-ből való levonásoknak – beleértve a bírságokat, eszköz-bérleteket és az országos biztosítási alapokba vagy a munkaadók segélyző társaságaiba való befizetéseket is – törvényes eltiltása felett. Mindenek felett, ellenállana a munkaadó részéről nyilvánuló minden oly igyekezetnek, mely a munkás házát igyekszik műhelylyé átváltoztatni, és így kiszabadulni azon felelősség alól, hogy az ország törvényében foglalt munkafeltételeket végrehajtsa. Egy ily módon készített programmal a szövetségi végrehajtó úgy találná, hogy háta mellett van a munkásegyleti világ egész ereje, amely így segítené a nemzet tanácsát azon szakszerű ismerettel és a kézi munkás szakszerű tapasztalatával, amely nélkül a munkaszabályozás nem lehet sem népszerű, sem hatályos.

A politikai tudomány tanulmányozóját érdekelni fogja azt venni számba, hogy a munkások szervezeteinek tapasztalata minő világot vet a demokráciára magára. A munkásegyleti mozgalom állandó jelenléte és növekvő hatalma az államban jelzi, hogy azzal kezdjük, mikép magának a demokrácia fogalmának is szélesbűlni kell, úgy hogy az épűgy foglaljon magában gazdasági, mint politikai viszonyokat is. Az Egyesült-Államok alkotmányának készítői, úgy szintén az 1789-iki francia forradalom változó pártjai nem láttak semmi hasonlóságot vagy egyenlőséget azon személyi hatalom közt, amelyet ők elűztek a kastélyból, az oltárról és a trónról, és a között, amelyet ők korlátlanul otthagytak a gazdaságban, a gyárban és a bányában. Még a mai nap is, egy évszázados forradalom után, a közép- és felső-osztályú szabadelvűek nagy tömege nem lát semmi nagyobb követke-

zetlenséget a demokrácia és a korlátlan tőkés vállalkozás közt, mint ahogy Washington vagy Jefferson látott a demokrácia és a rabszolgatartás közt. A kézimunkás bérmunkások nyers, szabályzatlan nagy sokasága kezdettől fogva megtalálta útját egy más felfogáshoz. Előttök azon ellenőrzetlen hatalom, amelylyel bírtak a termelés eszközeinek tulajdonosai, képesek lévén visszatartani a kézimunkástól a megélhetésnek minden esélyét, ha csak az el nem fogadja az ő feltételeiket, egy sokkal valódibb hiányát jelentette a szabadságnak, és egy sokkal élénkebb érzetét a személyes alávetettségnek, mint a hatóság hivatalos ítéletmondása vagy a király távoli, érezhetlen uralma. Az ipar vezetői, mint a régi királyok, becsületesen képtelenek megérteni, hogy miért kell az ő hatalmokat korlátozni, és a királyok, épügy, mint az ipar vezetői, sohasem találtak semmi nehézséget abban, hogy megmutassák, mikép annak fentartása nélkülözhetlen a társadalomra nézve. Az iparban való ezen önkényuralom ellen, a kézimunkások a század folyamán fokozatosan érvényesítették kifogásokat. Az összejátszás szabadságáért és a gyári törvénykezésért való izgatás tényleg az ipar birodalmában egy alkotmány követelése volt. A közös alku késői elismerése, és egy munkatörvénykönyv fokozatos kidolgozása jelzi, hogy ezt a Magna Chartát, amint a demokrácia győzelemre jut, kikerülhetlenül meg fogják kapni az összes bérmunkás-osztályok. „Egy dolog világos, – így irt 1869-ben egy ellenséges bíráló, – a munkások és munkaadók közötti viszony állandóan megváltoztatta jellegét, A demokrata eszme, mely uralkodik a politikában, nem kevésbé hatott be az iparba. Az uralkodó osztály elismerése, amely feltétlen engedelmességet követelt meg az alatta állóktól, és mely reáerőszakolta azokra a saját maga szolgálati feltételeit, eltűnt, hogy soha vissza ne térjen. Mostantól fogva a munkaadóknak és munkásaiknak egyenlők gyanánt kell tárgyálniuk.”¹ Ami nem volt oly szembeszökő a középosztályú szemlélők előtt, az szükséges feltétele ezen egyenlőségnek. A meg-

¹ James Stirling: Trade Unionism (Glasgow, 1869) 55. 1.

élhetési eszközök tulajdonosa és az oly veszendő áru eladója közt, mint a napi munka, az egyéni alkuvást egyszer mindenkorra el kellett hagyni. Annak helyére, ha szükség van egyáltalában valami igazi szerződési szabadságra, kell, hogy a munka feltételei egyenlően szakképzett alkuvók által állapíttassanak meg, akik észszerűen összehasonlítható testületet képviselnek stratégiai erő tekintetében, és mindig álvetve és kiegészítve a parlamenti magas törvényszék döntései által, amelyek a közönségnek, mint egésznek érdekeit képviselik. Az egyenlőség a munkában röviden magával hozza a közszabályzat elvének általános alkalmazását,¹

Azon kényszerítő tanúságon túl, hogy a politikai demokrácia kikerülhetetlenül vezet az ipari demokráciára, a munkásegyleti mozgalom nyújt némi útmutatást arra is, hogy mi lesz a demokrata intézményeknek valószínű ha-

¹ Mi a helyzet változásának tökéletlen magyarázatát okoljuk sok ipari vizályért és azért, hogy a munkásosztály követelményei ellen oly nagy ellenszenv mutatkozott az agymunkás és birtokos osztályoknál. A munkaadó nem tud megszabadulni azon eszmétől, hogy ő megvette a munkás egész erejét és képességét a munkanap óráira ép úgy, amint a rabszolgatartó megvette rabszolgái egész képességét egész életökre. A munkás más oldalról úgy tekint magát, mint aki fel van fogadva dolgozni egy iparban egy határozott munka elvégzésére és megcsalva erezi magát, hogyha a munkaadó bármily külön erőfeszítést, vagy kényelmetlenséget, vagy bármely más kötelességet akar reátolni, ami nem volt kötve az alkuban. Hasonló félreértés rejtőzik a társadalmi viszonyokra nézve is. A tőkés nagyon szereti kinyilvánítani, hogy a munka árucikk és a munkabérszerződés époly adásvételi szerződés, mint bármely más. De mégis ösztönszerűleg elvárja, hogy bérmunkásai ne csak engedelmességgel, de személyi tisztelettel is legyenek iránta. Hogyha a bérszerződés csak oly adásvételi szerződés, mint minden más, miért várják el a munkástól, hogy levegye kalapját munkaadója előtt és urnák szólítsa őt viszonzás nélkül, mint ahogy a munkaadó egyenlőségi alapon tárgyal azon egyénnel (gyakran tényleg magasabb társadalmi állásúakkal, mint ő maga), akiktől veszi nyersanyagát vagy tesz velők más alkut üzletére vonatkozólag?

tása. Első sorban is megjegyezzük, hogy a munkások önkéntes és zavartalan demokráciái sem kívánságot, sem hajlandóságot nem mutatnak a fizetés egyenlőségére valami holt színvonalra, sem a szolgálat ugyanazonosságára. Ellenkezőleg, a legfelül élesebb tanulmányozása is a munkásegyesületi világnak a régi módszerű összefoglalását minden kézimunkának a „munkás-osztály”-ba, csaknem nevetségesnek mutatja. A klasszikus közgazda osztályai helyett a „tőkés” és a „munkás” helyett úgy látjuk, hogy a munkásegyesületi szervezet felállít és megerősít egy csaknem végtelen osztályozást a munkásvilágban, különböző osztályokba, amelyek mindegyikének meg van a maga testületi hagyománya és életmód-színvonala, a maga saját külön képessége és különleges szüksége, és amelyeknek ennél fogva mindegyike megköveteli a saját maga „alkalomszerűségi és ügyességi járadékát.” És amikor megvizsgáljuk a közös szabályzás munkásegyesületi elvének közvetett hatását a kis mester-rendszer kiirtására és a nagyipar kedvezményezésére,¹ megértjük, hogy mily hatásosan terjeszti ki a munkásegyesületi mozgalom a hasonló osztályozást az ipar agymunkás vezetőinek hasonló osztályozására. A „tőkés vállalkozó” egyedüli alakja helyén látjuk, hogy mint emelkedik ki minden iparágban egy egész sorozata a szakembereknek - a feltalálók, rajzolóknak, vegyészek, mérnökök, bevásárlók, igazgatók, munkavezetők és mások, – akik mind szervezve vannak a magok szakszerű egyleteikben,² és mintegy közvetítők gyanánt állanak ott a részvényesek, adófizetők vagy fogyasztók közt, akiknek szolgálatában állnak, és a kézi munkások azon fokozott hadserege közt, akiket ők igazgat-

¹ III. rész, III. fejezet: „A munkásegyesületi mozgalom gazdasági jellegvonásai.”

² Nem tudják közönségesen, hogy mily számosak és mily különfélék ezen szakszerű egyletek. A három „tanult életpálya” szembeszökő példáján túl ilyenmű szervezés létezik ma már a társadalmi élet csaknem minden osztályában az agymunkások minden fokozatán. Hogy ne szóljunk az építészekről, felügyelőkéről, mérnökökről, számvevőkről és könyvvezetőkről, vannak oly egyleteink,

nak. Sőt a munkakör ezen fokozódó szakszerűsítése nem is áll meg a gazdasági viszonyoknál. A munkásegyesületi világ benső kifejlődése világosan mutatja, hogy a munka felosztásának tovább kell bevitetnie a demokrácia egész szervezetébe. Ámbár a munkások azzal a mélyen meggyökerezett meggyőződéssel indulnak meg, hogy „egyik munkás ép olyan sokat ér, mint a másik”, és ámbár ez a demokrácia a kormányzás kötelességeiben, mint szintén előnyeiben is az „egyenlő és ugyanazonos” iparkodást jelenti, mégis kénytelenek voltak mind jobban és jobban áttolni a „saját magok dolgát” szakértő hivatásos embereknek egy különösen e célra választott és e célra képzett osztályára. És azon csaknem leküzdhetetlen nehézségek dacára, amelyek állanak a képviseleti intézmények útjában egy vagyontalan kézi munkás közönségnél, úgy találjuk, hogy az egyik egyesület a másik útján elhagyja a referendum és a kezdeményezés gépies szokását, s fokozatosan megkülönbözteti a saját maga ügyeinek hatásosabb kezelése céljából egyik oldalon a hivatalnoktól, a másik oldalon a választótól a képviselőt, Röviden, amíg a munkásegyesületi szervezkedés világosan mutatja Adam Smith klasszikus igazságát, hogy a munka megosztása növeli az anyagi termelést, egyúttal beviszi ezt az elvet magába a társadalom szervezkedésébe is. Ha a demokráciának a közigazgatási eredményességet kell jelenteni, összekötve a valódi népies ellenőrzéssel, a munkásegyesületi gyakorlat világosan reámutat a folyton növekvő elkülönítésre a három nélkülözhetetlen osztály teendői közt: a választó polgárok, a választott képviselők és a szakszerű hivatalnokok között.¹

mint a gépgyárigazgatóké, kőszénbányaigazgatóké, iskolaszéki hivatalnokoké, egészségügyi gépészeké, egészségügyi felügyelőké, közegészségügyi orvosi hivatalnokoké, súly- és hossz mértéki felügyelőké, különböző vezérmunkásoké és igazgatóké, sőt hajóhivatalnokokéé is. Ezen hivatásos egyesületek, vagy az ő kiterjedt közszabályzataiknak tanulmányozását még nem kezdte meg senki.

¹ Lásd I. rész, I-től IV-ik fejezetig: „Munkásegyesületi szervezet.”

így azt találjuk, hogy nincs valami tiszta formula arra, hogy megállapítsa a társadalomban az egyének jogait és kötelességeit. A demokrata államban minden egyén egyszerre úr is, szolga is. Abban a munkájában, amelyet a közönség részére végez életfentartásáért cserében, ő szolga és annak kell maradnia, alávetve azok utasításainak és igazgatásának, akiket kielégíteni óhajt. Mint választó polgár, egyesülve társaival és mint fogyasztó szüksége mérvéig, ő az ur, ő határozza el, teljesen minden felsőbbségtől szabadon, hogy mit kell tenni. Ennélfogva a demokráciának legfőbb tétele az, hogy minden ember szolga azon kérdésekre nézve, amelyekben ő neki van legteljesebb ismerete, és amelyekre nézve ő nála van meg a legnagyobb szakértő munkaképesség, tudniillik azon szakszerű foglalkozási ágban, amelyre szenteli dolgozó óráit; és ugyanő ur azon dolgokra nézve, amelyekről nem tud semmi többet, mint bárki más, nevezetesen a közönségnek, mint egésznek, általános érdekű keire nézve. Ebben a furcsaságban rejlik, úgy véljük, a demokráciának igazolt volta és egyúttal ereje is. Nem úgy van, mint ahogy a felületesek állítják, hogy a tudatlanság uralkodik az ismeret, és a középszerűség a tehetség felett. A társadalom igazgatásában az ismeret és a képesség nem képes teremteni semmi valódi és állandó előhaladást más módon, mint úgy, hogy azon közönség emberi anyag elméjén át működik, amelyet emelni óhajtása. Csak úgy képes még a legbölcsebb s legemberszeretőbb reformer is, még akkor is, ha teljhatalma van, magával ragadni és megváltoztatni valódiilag a dolgok képét, ha magával viszi az „általános érzéki embert.” Sőt még az emberek legbölcsebbikére sem bizható reá azon legnagyobb tekintély, amely az ismeret, képesség és alkalmából ered, a korlátlan és végleges döntés jogával. A demokrácia arra való, – és talán az egyedüli gyakorlati mód – arra, hogy meggátolja bármely egyes egyénbe vagy bármely egyes osztályba való központosítását annak, ami, ha így központosítottatik, kikerülhetlenül az elnyomás rettenetes gépezetévé válik. Az önkényuralmú császár, kit egy képzett hivatal-

noksereg szolgál, az angolszász előtt veszedelmes közeli megközelítésének látszik az ily összpontosításnak. Hogy ha a demokrácia azt jelenti, mint ahogy a korábbi megfigyelők képzeltek, hogy az a tudás és hatalomnak hasonló összepontosítása az az időszerűtől számbeli többségnél az könnyen lehet oly sérelmes zsarnoksággá, mint bármely önkényuralom. Hogyha az angolszász munkások önkényes demokráciáját, vagy, amint véljük, bármely más demokratikus intézményeket ténylegesen tanulmányozunk, feltűnik előttünk, hogy ez a veszedelmes hatalom két részre szakadt szét. Úgy a politikai, mint a más demokráciában, ámbár a polgár az, aki mint választó vagy fogyasztó, utoljára is kiadja a rendelkezést, mégis a hivatásos szakértő az, aki adja a tanácsot arra, hogy mi legyen a rendelkezés.¹

Egy másik oldala ennek a furcsaságnak az, hogy a demokrácia államban senki sem gondol a maga dolgára. A gazdasági körben az természetes következménye a munkafelosztásnak; Robinson Crusoe, aki csupán a maga fogyasztására termelt, volt az utolsó ember, aki semmi másra nem

¹ Itt van az, ahol felfedezzük a választ Carlyle azon kérdésére: „Hogy a kikerülhetetlen demokráciával együttesen hogy lélsithető a nélkülözhetlen souverainitás; bizonyára az a legnehezebb kérdés, amely valaha tétetett fel az emberiségnek.” (Past and Present, IV. könyv, I. fejezet, az 1843-iki kiadás, 311. l.) Austin tanulmányozója a jövő munkádemokráciában valószínűleg azt fogja találni, hogy a souverainitást a maga régi értelmében oly nehéz felfedezni, amint nehéz azt a mai napság politikai demokráciában (lásd Professor D. G. Ritchie: Darwin and Hegel, London, 1893.) Bárminő jogkör adassék is a föld és tőke magántulajdonjogának, az époly kevésbé fogja magával hozni a munka feltételeinek megállapításának ellenőrzetlen jogát, mint ahogy a királyság nem állapítja meg a polgári jog feltételeit. A társadalom modern felfogásában a régi egyszerű felosztás uralkodóra és alattvalóra teljesen félretolatott a társadalmi szervezés és teendők sokszoro széttagoltsága által.

Talán érdekesebb a jelen tárggyal összefüggésben Auguste Comte híres javaslata elkülöníteni a társadalmi tudást a

gondolt, csak a maga saját dolgára. A szerfeletti komplikáltság, amelyet a cserére szánt általános termelés hozott magával, azt is magával hozta, hogy mindenki azon céllal dolgozik, hogy más emberek óhajait elégítse ki. Sűrű népességek összecsomósodása, és különösen a szövetkezési vállalatok, amelyek ilyenkor alakulnak, minden irányban reátolják hivatásos szakértőkre önkéntes átruházás folytán azt, amit egykor az elszigetelt egyén a „saját maga dolgának” tartott. Így a modern városi polgár nem állítja többé elő a saját táplálékát, vagy nem készíti a saját ruháját; nem védelmezi többé a saját életét vagy vagyonát; nem hordja többé a saját vizét; nem csinálja többé a saját útját, vagy nem tisztítja vagy világítja azokat, ha már meg vannak csinálva: nem hordja el többé a saját szemetét vagy nem tisztítja többé a saját lakását. Nem neveli többé a saját gyermekeit, vagy nem gyógyítja vagy ápolja a saját betegeit. A munkásegyleti szervezet hozzáadja az így hivatásos szakértőkre átvitt teendők hosszú sorozatához azon feltételek megállapítását, amelyek mellett hajlandók a polgárok az országos szolgálatban részt venni. A teljesen ki-

el almi hatalomtól, megkülönböztetni egy osztályát a jól kinevelt papoknak, akiknek nincs hatalmuk, a kormányzóktól, akiknek korlátlan hatalmuk van ezen erkölcsi hatalom állandó elmei befolyása alatt. Ez a javaslat, bár fantasztikus alakba van öltöztetve, első pillanatra úgy látszik, hogy megközelíti a szakértő tudás és a végleges ellenőrzés közt levő azon elkülönítést, amit mi a szabadság szükséges feltételének tartunk. Tényleg azonban ez nem biztosítana ily elválasztást. A kormányzók, kik jól neveltek, szakértők és folyton ellátják az ügyeket, bírnának tudással és hatalommal is és így ellentállhatlanok lennének. Comte javasolt megkülönböztetése sokkal több, mint a megkülönböztetés két külön szakértő osztály közt – a tisztán tudományos kutató és felfedező emberek közt, és más oldalról a kivitel gyakorlati emberei közt, akik a tudomány általánosításait alkalmazzák a napi élet ügyeire. Demokráciában, a szakértők ezen két osztálya közül, bár mind a kettő feltétlenül szükséges a haladásra, egyik sem bízható meg a végleges döntés jogával.

fejlett demokrata államban a polgár mindig más emberek dolgával fog törődni. A maga szakszerű foglalkozásában akár mint agymunkás, akár mint kézimunkás, folytonosan arra fog törni, hogy kielégítse azok óhajait, akiket szolgál, míg mint választó, a maga községében vagy szövetségében, a maga munkásegyletében vagy politikai társaságában, mindig oly kérdések felett fog ítéletet mondani, amelyekben az ő személyes érdeke nem nagyobb, mint aminő társaié.

Hogyha azt kérdezik tőlünk, hogy vajjon az a demokrácia, amelyet a munkásegyleti mozgalom boncolásánál láttunk, összefér-e az egyéni szabadsággal – kénytelenek vagyunk azzal a kérdéssel válaszolni, hogy mi is hát a szabadság? Ha a szabadság azt jelenti, hogy mindenki a saját ura, és követheti a saját akaratát, akkor az világosan össze nem férhet, nem is annyira a demokráciával, mint bármely valamely más formájával a kormányzásnak, hanem azzal sem, hogy a lakosság sűrű tömegekbe verődjék össze, a munkafelosztással, és amint mi hisszük, magával a civilizációval sem. Amit egyes egyének, osztályok vagy fokozatok rendesen értenek a „szerződési szabadság”, az „egyesülési szabadság”, vagy a „vállalkozási szabadság” alatt, az szabadság arra, hogy alkalmilag felhasználják azt a szabadságot, amelylyel véletlenül bírnak, az az, hogy kényszeríthetnek más, kevésbé hatalmasokat arra, hogy az ő feltételeiket elfogadják. A személyes szabadság ezen faja egy, nem egyenlő egyéniségekből álló társadalomban nem különböztethető meg a kényszerítéstől. Ennélfogva szükséges meghatározni a szabadságot, mielőtt beszélnénk róla, amely meghatározást pedig mindenki úgy fogja fogalmazni, amilyen felfogása van arról, hogy mi kívánatos társadalmilag. Mi magunkat a „szabadság” vagy „önjog” neve alatt nem a természetes vagy elidegeníthetlen jogok valamely mennyiségét, de olyan létviszonyokat értünk a társadalomban, amelyeknek eredménye a gyakorlatban az egyéni emberi lényben a tehetségek lehető legnagyobb kifejlődését engedi meg.¹ Már

¹ „A szabadság tényleg éppen annyit jelent, amennyiben ál-

most ily értelemben a demokrácia nemcsak összefér a szabadsággal, de, amint előttünk látszik, az egyedüli mód annak legnagyobb mennyisége biztosítására. Nyitva van a vita előtt, vajjon a kormányzás más módjai nem eredményezhetik-e egyes egyének vagy osztályok tehetségeinek teljesebb kifejtését. Egy önkényuralkodó előtt egy egész királyság felett való korlátlan uralkodás jelentheti az ő egyéni képességeinek gyakorlatát, az ő egyéni egyéniségének oly kifejtését, aminőt az életben semmi más helyzet nem engedne meg. Az arisztokrácia vagy egy osztály uralkodása egy osztály érdekében, megengedhető, hogy képessé teszi azt az osztályt tökéletességig kifejleszteni fizikai szellemét vagy értelmi varázsát oly fokra, amelyet nem tudna elérni a társadalom semmi más rendszerében. Hasonlóul, lehet úgy okoskodni, hogy ahol a termelési eszközök tulajdonjoga és a munka igazgatása tartaléktalanul ott hagyatik a tőkés osztálynál, „a vállalkozási szabadság” ily faja a tehetségnek oly kifejlődésére fog vezetni az ipar vezéreinél, aminőt másként nem lett volna lehetséges elérni. Mi mindezen állításoktól idegenkedünk már csak azon az alapon is, mivel a személyi jellem legteljesebb kifejtése épúgy igényli a fegyelem nyomását, mint az alkalom ösztönzését. De, ámbár a korlátlan hatalom befolyást gyakorolhat azoknak jellemére, akik birtokában vannak, az autokrácia, arisztokrácia, és plutokrácia mind bír, a szabadságszerető szempontjából, egy végzetes hiánnyal. Szükségképen magokkal hozzák az alkalom megszorítását a tehetség kifejlesztésére a népesség nagy tömegében. Gsak ha a nemzet segélyforrásai határozottan szervezvék, és nem egyes egyének vagy osztályok, de az egész közönség hasznára kezeltetnek; hogyha a munka, mint minden más részlet igazgatása az emberi dolgoknál, szakszerű szakértők dolga lesz, akik megfontoltan, megállapított közszabályzatok értelmében dolgoznak; és amikor a politika felett való végleges döntés nem más kezekbe, hanem magokéba a polgárokéba

tála eléretik a megfelelő ember létele a megfelelő helyen.” Sir John Seeley: Lectures and Essays, 109. 1.

van letéve, csak akkor lehetséges, hogy a közönségben, mint egészben levő egyéni értelem és egyéni jellem maximális együttes kifejllesztése elérhető lesz.

A mi vizsgálódásunk szempontjából elősegít bennünket annak megállapítása, hogy az egyéni kifejlődésre ható összes befolyások közt melyek azok, amelyeket maga a demokrácia gyakorol. Az összes szakszerűség és megbízás, amelyek, mint mi állítjuk, vele járnak a demokrata intézményekkel, szükségképen magokkal hoznak egy nagy megszorodást a képességben és munkaképességben már csak azért is, mert a szolgálat szakszerűvé tétele gyakorlottságot jelent és a megbízatás kiválasztást igényel. A hivatásos ügyesség ezen mélyítése és szűkebb körre szorítása a teljesen kifejlődött demokrata államban, várhatólag együtt fog járni a művelődés oly haladásával, amiről a mi mostani tökéletlen szervezkedettségünk nem ad megfelelő ideát sem. Addig, amíg az élet csak egy hosszú törekvés személyes haszonért, - még inkább, hogy ha az csak egy hosszú küzdelem a nyomor ellen - nincs szabad idő vagy erő a résztvevő értelmi, művészi vagy vallásos tehetségek nagy kifejllesztésére. Ha a munka feltételei átgondoltan úgy szabályoztatnak, hogy megfelelő táplálkozást, nevelést és pihenést biztosítanak minden munkaképes polgárnak, a nép nagy tömegének csak akkor lesz először valami valódi esélye arra, hogy kiterjeszsze baráti és családi érzelmeit, vagy kielégítse a tudás és szép iránti ösztöneit. Egy még inkább kizárólagos kiegészítője a demokráciának az, hogy mindjobban elvonja az egyén elméjét az ő saját külön szűkkörű érdekeitől és közvetlen vágyaitól, és kényszeríti őt arra, hogy gondolatait és pihenését nem a saját vágyainak kielégítésére, de társai szükségleteinek és óhajainak megfontolására fordítsa. Mint választónak - s még inkább, mint választott képviselőnek - községében, a saját hivatásos szakegyletében, a saját szövetkezetében, vagy állama szélesebb politikai intézményeiben, az „átlagos érzelmi ember” állandóan arra van utalva, hogy a közpolitika kérdéseit mérlegelje és döntse el. Ennélfogva a demokrata intézménye működése jelenti a hosszú képzést, a felvilágosult

altruizmusban, állandó mérlegelését nem azon előnynek, amit hozhat a kérdésben levő tény egy bizonyos egyénnek egy bizonyos alkalommal, de azon szélesebb körre, amitől függ a társadalmi életnek minden sikeres irányítása.

Hogyha most, ezen hosszú boncolgatás végén, megkíséreljük formába önteni a mi uralgó benyomásunkat, az magának a demokráciának nagy és kuszált voltának érzete. A modern civilizált államok rá vannak utalva ezen kuszáitásra a lakosság sűrű zsúfoltsága és az ipari fejlődés folyamata folytán. Már maga az a vágy, hogy a mozgékonyság biztosítsa a tömegben, kényszerít egyik szabályozásnak a másik után való elfogadására, amely korlátozza minden ember jogát a levegő, a víz, a föld, sőt még a termelés mesterségesen előállított eszközeinek használatában is oly módon, ahogy ő azt legjobbnak gondolja. A javított ipari eljárások felfedezése maga, mivel szakszerűsége vezet, a kézimunkás és az agymunkást egyformán függővé teszi a közönség többi részétől a magok megélhetésére nézve, és aláveti őket, még a saját szakmájokban is, a mások tényeinek. A civilizáció és haladás világában senki sem lehet saját magának ura. De maga azon tény, hogy a modern társadalomban az egyén így szükségszerűleg elveszíti a rendelkezést a saját maga élete felett, kívánatosá teszi előtte, hogy együttesen nyerje meg azt, ami egyénileg lehetetlenné vált. Innen van az ellenállhatatlan áramlat a népies kormányzat felé, minden rehézségei és veszélyei dacára. De a demokrácia még mindig a nagy ismeretlen. Teljes erejére és fontosságára még csak pillantásokat vehetünk. Amint a társadalmi élet egyik oldala a másik után lesz gondos megvizsgálás tárgya, fokozatosan teljesebb képet fogunk nyerni róla. A mi közéleti következtetéseink, amelyek a demokrata szellem egyik megnyilvánulásának tanulmányozásából származtak, úgy reméljük, nemcsak feltevésekre fognak ürügyet adni a jövő bebizonyításokra, de egyúttal ösztönözni fognak más tanulmányozókat arra, hogy eredeti nyomozásokat végezzenek a demokrata szervezkedés szélesebb és talán jelentőségtelesebb alakzatain.

FÜGGELÉKEK

I. FÜGGELÉK.

A közös alkuvás törvényi állapota.¹⁾

1824-25 óta, amikor a közös alkuvás a munkabérekre és órákra nézve törvényszerűvé tétetett, és különösen 1871-75 óta, amikor az együttes eljárás ezen joga kiterjesztetett a munkaadás minden más feltételére nézve, a vita a munkásegyleti mozgalom ezen módszerének szabatos törvényi helyzete felett különböző kérdések körül forgott. A kérdésben levő pontok folytonosan ingadoztak, aszerint, amint a jogtudósok azon nyomásnak különböző formáival bajlódtak, amit az egybejárás alkalmilag gyakorol a másik oldalra. Fél század multával az után, hogy az összejárás törvények eltöröltettek 1824-25-ben, a bírák és törvényhozók elméjében úgy látszik, hogy ez a kérdés mindig össze volt kavarrva a fizikai erőszak kérdéseivel. Mivel szenvedélyes strikeolók itt és ott támadásokat követek el, az volt a rendes felfogás, hogy a munkásegyleti szervezkedés gyakorlatban attól függ és kikerülhetlen hoz magával egy vagy másnemű személyes bántalmazást. Ezen feltevés mellett nem lehetett várni, hogy a kényszerítés különböző formái közt valami pontos megkülönböztetés tétessék. Ez a zavar most megszűnt, legalább amennyire a bírák vannak szóban. 1867-ben Beesly tanár nagy gyűlöséget vont magára a saját osztályában, azt jelentvén ki, hogy „egy munkásegyleti gyilkosság sem nem jobb, sem nem rosszabb, mint bármely más gyilkosság.” Ma, mint Sir Frederick Pollock megjegyzi, „nincs kétség afelett, hogy támadás és ütés, törvénytelen megsebesítés, verekedés, törvénytelen gyűlés és más nyílt kihágások a közbéke ellen *egyenlően* kihágások, akár vala-

¹ Lásd II. rész II. fejezet. „A közös alkuvás módszere.”

mely ipari háború folyamán, vagy valamely ipari összejátszás tagjai által követettek el, akár sem”.¹ A munkásegyesületi tagok ezen kérdésben sohasem kérték semmi másféle magyarázatát a törvénynek”.

Az épen most leirt zavar a felfogásban gyakran vezette a bírákat és hatóságokat, le egészen 1891-ig arra, hogy büntető cselekményül vegyék a megfélemlítés címe alatt minden, valamely munkásegyesületi tag által mondott fenyegetést vagy ütést egy munkaadó vagy egy nem egyesületi taggal szemben, még akkor is, hogyha az említett következmények a legbékésebb természetűek voltak is. A törvények ezen magyarázata mindig ellenszenves volt a munkások előtt és 1891-ben hatóságilag elejtetett. A kérdésben levő pont az volt, hogy miben áll a megfélemlítés törvényszerű sérelme. „A megfélemlítésnek oly valamivel való fenyegetésnek kell-e lenni, amit, ha végrehajtanak, büntető sérelem volna a^x személy vagy létező tulajdon ellen? Vagy magában foglal-e oly cselekedettel való fenyegetést is, amely polgárilag rossz, de nem büntetőjogilag? Vagy végül magában foglal-e oly szándék bejelentését is, ami olyannak elkövetését vagy elkövetését jelzi, ami magában nem sérelmes ugyan, de mégis képes erkölcsi kényszerítést gyakorolni a megfenyegetett személyre? A Queen's Bench osztálynak egy külön összeállított ítélőszéke, kiindulva a törvényhozás azon szándékából, mely az 1871-iki, mint szintén az 1875-iki Trade Unions Actban nyilvánult, kijelentette, hogy ezen magyarázatok közül az első a helyes.”²) Ennélfogva „a megfélemlítés” illetékesen leszorítottatott egy személy vagy létező tulajdon ellen való büntetendő cselekmény elkövetésével való fenyegetésre.

Amennyiben erőszak és megfélemlítésről van szó, a kérdés tehát teljesen a munkásegyesületek megelégedésére döntetett el. Bármennyire ellenséges legyen is a törvényszéki felfogás a munkásegyesületekkel szemben, bármennyire sérelmesnek találják is a bírák azok tényeit, most már el van döntve, hogy semmi sem büntetendő kihágás, ami egy ipari összejátszás alatt tétetik, ami nem volna büntetendő kihágás, ha a legkonzervatívabb vagy leg-

¹ Emlékirat a munka tárgyában ülésezett királyi bizottság jelentéséhez a függelékben. C. 7063.

² Emlékirat a munka tárgyában ülésezett királyi bizottság jelentésének függelékében, C. 7063; lásd továbbá Gibson v. Lawson és Curran v. Treleaven, 1891, 2., 9. k. 545; Law Quarterly Review, 1892 január 7. C.

tiszteltebb társaságok által követetnék is el. Nehezen lehetne azt mondani, hogy ez volna az eset a közrend azon kihágásaira nézve, amelyeket most rövid úton dönt el a hatóság. Nehéz bármely ipari küzdelemnek úgy folyni le, kivéve a legjobban szervezett egyleteket, hogy a munkások ne tennék ki vádnak magokat azért, mert „elállották az utat”, vagy azon laza vádnak, hogy zavart okoztak. Ilynemű kihágás minden nap követetik el mindenféle és minden állású ember által, a Citybeli izgatott börzeügynökök tömegétől le az utcaszegleten prédikálok csoportosulásáig. Hogy ezek a rendőri üldözés tárgyai-e, és büntettetnek-e a hatóság által, az függ részben a sérelem nagyságától, de sokkal inkább azon felfogástól, amelylyel nézik a hatóságok a csoportosulás céljait.

Ez vezet bennünket a „korteskedés” tárgyára, ami sokkal nagyobb közérdekeltséget keltett fel, mint amennyit megérdemel.¹⁾ 1875 óta világos, hogy a munkások törvényes jogaikat gyakorolják, ha egyesült eljárással vonakodnak szolgálati szerződéseket kötni valamely munkaadóval, vagy visszavonulni a szolgálatból szerződéseik végeztével, vagy a törvényszerű felmondás után. Vagyis a strike határozottan törvényessé tétetett. A strikeelőknak époly jogok van, mint bárki másnak, közölni azt a tény, hogy strike van folyamatban, bármely munkással, aki nem tudja azt, mint szintén békés rábeszélést vagy intést intézni az ily munkásokhoz. Gyakran elfeledik, hogy az ily értelemben való korteskedést határozottan és kifejezetten törvényessé tette az 1875-iki

¹ A korteskedés világos meghatározását és teljes leírását Mr. Henry Crompton tollából megtalálhatjuk a *History of Trade Unionism*-ban 262. l.: lásd továbbá Mr. George Howell cikkét a *Contemporary Review*-ben 1877 szeptemberén és az ő *Conflicts of Labour and Capital*-ját, 2-ik kiadás (London, 1890). Érdekes megtudni Dr. Grosstól, hogy „a korteskedés nem valami modern találmány. 1614-ben a chesteri kereskedők és vásárosok társasága elrendelte T. Alderseynnek (aki egy vaskereskedő hűgát vette el), hogy zárja be boltját. Az megtagadta, „így napról-napra két más ember (a társaságból) egész nap ott sétált a mondott bolt előtt és megtiltotta és megakadályozta mindenkinek, aki a boltba jött, hogy vegyen ott bármely árut és megállította azokat, akik árut vettek ott.” A bíró elrendelte nekik, hogy menjenek el onnan eskü alatt; ők azt válaszolták, hogy ők megesküdték társaságoknak, és így ott sétáltak és ott maradtak és teljesítették önkényes szerepüket.” □ *Harl. MS. Brit. Mus. 2054, ff. 89-90.*; idézve a „*The Gild Merchant*”, ban, I. köt, 36. l. a jegyzetben.

törvény. „Ott állani vagy közel mellette azon háznak vagy helynek, ahol egy személy lakik, vagy munkálkodik, vagy üzletet folytat, vagy véletlenül van, vagy az ily ház vagy hely szomszéd-ságában, azon célból csupán, hogy kapjon vagy adjon hírt, – mondja e törvény – nem fog olyannak vétetni, mint örökös vagy erőszakolás”, még akkor sem, bárminő kellemetlen is lehet az ily eljárás azon munkaadónak, akinek célja ily módon meghiúsul. A korteskedés gyakorlata ennél fogva kifejezett törvényes szentesítést nyert és a munkásegyleti kortesek által elkövetett bármely tény nem tekintendő kihágásnak, ha nem volna kihágásnak tekintendő egyformán akkor is, hogyha valamely beismerten dicsérendő ügy szolgálatában követtetnék el, például rábeszélni az embereket, hogy ne igyanak sokat, vagy a nőket, hogy tisztességesek maradjanak. Ezt azonban az átlagos békebíró ritkán érti meg. Rendesen úgy fogja fel, hogy a strikeok, ám-bár nem büntetendők, erkölcsileg elítélendők; és a parlament szándéka ellenére rendesen úgy tekinti a legbékésebb korteskedés erkölcsi rábeszélését, mint a személyes szabadságba való indokolatlan belenyúlást. Ennél fogva gyakran arra vezetetik, hogy büntetendőknek tekinti, ha munkásegyleti tagok követik el az oly csoportosulást vagy megzavarást is, amelyet más szemmel tekintene, ha valami hittérítő, vallásos iratterjesztő, utcai árus, sip-ládás, labdarugó csapat vagy az üdv hadseregének körmenete okozzák. A szükséges hatósági szabad rendelkezésnek ilyen részre-hajló gyakorlata igaztalan.

A parlamenti törvény által így szentesített korteskedés természetesen szorosan korlátozott jellegű. Ezen tekintetben azonban a munkásegyleti korteskedés ép azon helyzetben van, mint bármely más rábeszélő és tanácsadó, mint aminőt gyakorolhatna például egy csomó mértékletességi szószóló, igyekezve rábeszélni az embereket, hogy ne menjenek be egy korcsmába. Nem szabad neki, hogy azzal kezdjük, a közrendnek semmi megzavarását okozni, elállva az utcát, amire a rendőrségnek fel kell ügyelni, tekintet nélkül az érdekelt személyek céljaira vagy indokaira. Nem szabad neki megtörni a házörzés vagy alkalmazkodás törvényes megtiltását erőszakoskodás céljából,¹ amelyből azonban, amint

¹ „Mindenki, aki azon célból, hogy *kényszerítsen bármely más egyént arra, hogy megtegyen vagy meg ne tegyen* bármely oly dolgot, amit azon más egyének törvényes joga van megtenni vagy meg nem

említettük, a pusztán hírkapásra vagy híradásra szorítózkodó korteskedés kifejezetten ki van zárva. Végezetül a munkásegyleti korteskedést, mint ahogy bármely más csoport emberét, ha egyesülten a legdicséretesebb céllal jár is el, a büntetendő összeküvérsről szóló törvény laza és meghatározatlan korlátai veszik körül.

De az erőszakoskodás és megfélemlítés felől folyó egész vita, a munkásegyleti mozgalommal kapcsolatosan, tényleg kiment a gyakorlatból. Azon komoly bűntények, amelyek lealacsonyították e század kezdetén Dublinban és Glasgowban a munkások összejárását, sok év óta egyáltalában ismeretlenek. Egyes munkások még mindig követnek el támadásokat, ha vérök forrásban van, kapcsolatosan a munkásegyleti vitákkal ép úgy, mint máskor. Amennyire maga a munkásegyleti mozgalom jön szóba, nem gondoljuk, hogy bármely igazságos tanulmányozó vonakodnék elismerni, hogy különösen az utolsó harminc év alatt az ahelyett, hogy bátorítana bűnre vagy okozná azt, az csodálatosan visszatartó befolyást gyakorol. Mennél erősebben van szervezve az egylet, annál hatásosabb ez a befolyása a békére. A mai nap leghatalmasabb egyletei, amelyek a legkövetelőbbek kívánalmaikban a munkaadókkal szemben, egy lépéssel még tovább mentek, egyáltalában elhagyták a korteskedés egész rendszerét a tagadhatlan kellemetlenségeivel és a maga könnyű átmenetével a közrend megtörésére. A gyapotfonók nagy öthónapos strikeja alatt 1893-ban és a kőszénbányászok szövetségének óriási munkaszünetében 1894-ben, tényleg semmi kortes nem alkalmaztatott és szükség sem volt rá. „Nem érdemes a kockázatra, a munkára vagy a költségre – írja egy vezető munkásegyleti hivatalnok – igénybe venni ezen gyakorlatot . . . Mindegyik bér-munkás tud olvasni és írni, és megkülönböztetni az igazságot a jogtalanságtól; és a közsajtó segítségével teljes ismeretet szerezhet arról, hogy mi okért indult meg a strike. Ennélfogva nincs szükség rá, hogy valaki ott lézengjen a műhely körül, hol a strike folyik, azon célból, hogy felvilágosítást adjon azon szemé-

teni, erőszakosan és törvényszerű jog nélkül . . . örködik a ház vagy azon más hely felett, ahol az oly ember lakik vagy dolgozik, vagy folytatja üzletét vagy véletlenül van és alkalmatlankodik, vagy akár azon ház vagy hely útja előtt,” bebizonyítás esetén ... 20 font sterling pénzbírságra ítélendő vagy három havi elzárásra. – 7. szakasza az 1875-i Conspiracy and Law of Property Actnak.

lyeknek, akik dolgot keresnek a munkaadó feltételei mellett is.¹ A korteskedés tényleg nem a munkásszervezeti ügynek folyománya, sőt annak tökéletlen volta mellett bizonyít. Az oly teljesen szervezett iparágakban, mint a gyapotmunkások és kazánkovácsok és sok kerületben a köszénbányászok, a kényszerítő munkásegyleti tagság tényleg egy arra való munkást sem hagy a mozgalmon kívül. A gyengébb tag megtartatik az egyesület iránti hűségben. egy sokkal erősebb szentesítéssel, mint a kortesek rábeszélése. Ezen, mint szintén más tekintetben, a kényszer teljessége maga azt mind pontosan törvényszerűvé, mind teljesen átríthetlenné teszi formájában.

Hátra van a büntetendő összeesküvés ruganyos és meghatározhatatlan törvénye, amelynek határai, melyek sohasem voltak szabatossággal felállítva, úgy látszik, hogy a jelen pillanatban (1897, október) még bizonytalanabbak, mint rendesen. Az összejátszás magamagában törvényes, de hogyha oly tervvel, mely magamagában büntetendő, akár cél gyanánt, akár eszközül, akkor egy büntetendő összeesküvés, még akkor is, ha a főcél vagy az általános szándék törvényes vagy dicséretre méltó. Más oldalról, az összejátszás pusztán tény egy, a törvény által nem tiltott célra, ha nem tervvel semmi büntetendő tény, és nem sért meg semmi kereshető magánjogot, bárha ellenszenves lehet is másoknak, bizonyára nem büntetendő az egyesült királyságban, bárha az ily összejátszás esetleg büntetendő, ha határozott engedély nélkül jön létre, sok idegen országban. A kétségbe vont eset az, amikor törvényes célokra törekvő összejátszás, mely csupán törvényes eszközöket tervel és használ fel, valamely kereshető magánjogot sért meg. Az ily összejátszás, azonfelül, hogy jogcímet ad polgári keresetre, némely hatóság véleménye szerint elítélhető, mint büntetendő összeesküvés, ha a magánjog olyan, amelyben a közönségnek elegendő érdeke van.² Ameddig ezen nézet nincs határozottan elejtve, mindig lesz veszély arra nézve, hogy különösen a reakció korszakaiban, a büntetendő ösz-

¹ Cotton Factory Times, 189G okt. 8.

² Sir W. Ryle: The Law relating to Trade Unions (London, 1869) 32. 1.; R. S. Wright: The Law of Criminal Conspiracies and Agreements (London, 1873); és a bíró Lordok alkalmi megjegyzései a Mogul gőzhajó-társaság esetében v. M'Gregor, Gow and Co.; 1892, a felelőzetési jogesetek; lásd továbbá a képviselőház jelentését, No. 217, 1897-ben, a bírák véleményei."

szeesküvésekről szóló törvényre fognak” hivatkozni és azt alkalmazni minden egyesület ellen, amely népszerűtlen, vagy amelyek ellen a bírák vagy az uralkodó osztályok elfogultak. A munkásegyleti tagok¹, egész mostanig, úgy gondolták, hogy a büntető törvény minden ilyen magyarázata ellen különösen megvédi őket az 1875-iki törvény 3-dik szakasza, mely kimondja, hogy egy megegyezés vagy összejátszás két vagy több személy közt megtenni, vagy megtéetni egy munkaviszály kilátásában vagy folyamán a munkaadók és munkások közt bármely dolgot nem lesz összeesküvésnek minősíthető, hogyha az ily tény egy személy által elkövetve nem volna bűn gyanánt büntetendő. Ez elég világosnak látszik, de a bírák újabban hajlandóságot mutatnak megszorítani ezen szakasz tartalmát oly módon, hogy a strike sok rendes vele járó mozzanatát újra behozták a büntető törvény veszélye alá. *Temperton v. Russell*, 1893 1. Q. B. 715; *J. Lyons and Sos v. Wilkins*, 1896 1, Ch. 811; és *Flood v. Jakson* polgári pereivel összeköttetésben különböző bírák fejezték ki azon véleményeket, hogy ha a panaszolt tények nem általában egy munkáviszály szempontjából és folyamata alatt, hanem az egyes felek egyike által követettek volna el, az elítélendő volna, mint büntetendő összeesküvés. Még mindig oly sok tudatlanság van, és oly sok előítélet a rendes munkásegyleti eljárás körül az ipari viszályoknál, hogy valószínű, mikép az 1875-iki munkásegyleti alaptörvény minden ily elmagyarázása, ha a bírák' ragaszkodnak hozzá, esetleg azt jelentheti, mikép a munkásoknak még egyszer szükséges lesz a szabadságért az egész hadjáratot végig csinálni.

Ítem elégitvén ki a büntető törvény, a munkaadók újabban új fegyverhez nyúltak a munkások összejátszásai ellen. Ámbár egy munkásegylet ellen nem lehet pert indítani,¹ hivatalnokai természetesen, mint bárki más, személyesen ki vannak téve, hogy kártérítésért beperlik, hogyha perelhető kárt követnek el bárki ellen. Itt különböztetést kell tennünk' a szerződéstörés és a közt,

¹ Oly erős még mindig a törvényszéki érzelem a munkásegyleti mozgalom ellen, hogy 1896-ban a magas törvényszék egy bírāja képes volt, egyenes ellentétben az 1871-iki *Trade Union Act*tal, egy munkásegyletet perbe venni és lekötni annak pénztárát kártérítésre. A munkásoknak a pereskedés nagy összegbe került, hogy ezen igazságtalanságot a felebbviteli törvényszék útján kiigazíthassák (*Warnham v. Stone*).

ha egyszerűen vonakodnak szerződést kötni. Ha egy munkás megtöri szolgálati szerződését (ha például otthagyja a munkáját anélkül, hogy az egyezkedésben kikötött felmondást megtenné), perelhető a munkaadó által és kártérítésre ítéltető. Ezt az orvoslást gyakran használták a köszénbánya-tulajdonosok azon bányászok ellen, akik rohamosan strikeba mentek. A munkásegyesületi végrehajtók mindig óvják tagjaikat az ily szerződéstörésektől; és nincs semmi valódi sérelem azon tényben, hogyha a munkásegyesületi tisztviselő, aki arra szólítja fel a munkásokat, hogy törjék meg szerződéseiket, magát személyesen kiteszi annak, hogy bepereltessék a munkaadó által azon kárért, mely az ő azon tanácsából ered, melyet a munkásoknak adott, megszegni azon egyességeket, amelyeket elfogadtak.

A bírák elfogultsága azonban a munkásegyesületi heveskedés ellen, még mindig oly erős, hogy újabban egy új fegyvert kovácsoltak a munkaadó használatára. Meg lehet engedni törvényül is, igazságul is, hogy egy munkásegyesületi tisztviselő személyesen felelőssé tétessék a káróért, ha ő ráveszi a munkásokat, hogy egy harmadik fél kárára törvénytelen dolgot kövessenek el. A *Temperton v. Russell* perben¹ a különböző építőiparok egyesületeinek, és az ezen iparok vegyes bizottságának hivatalnokai Hull városában, felelősöknek mondtattak ki egy munkaadóval szemben a káróért pusztán azért, mert rábeszéltek a munkásokat, hogy ne újítsák meg szerződéseiket, ez beismerten a munkások joga lévén, a munkások korlátozása vagy megfélemlítése pedig nem is állítatott. Ezen döntés szerint a munkásoknak egy összejártszása egy bizonyos cég elhagyására szerződéseik letelte után és kellő felmondás után, azon összejártszás tagjait felelőssé teheti és kiteheti annak, hogy egyénenként és személyesen pereltessenek be kártérítésért. Sőt a bírák egy lépéssel tovább mentek. A *Flord v. Allen* esetben, a kazánkovácsok kerületi küldötte teljes előzékenységgel és udvariasággal megmondta egy munkaadónak, hogy az ő egyesületének tagjai nem fogják szerződéseiket megújítani vele, ha ő továbbra is alkalmazni fog két hajókovácsot egy bizonyos vasműnél. A munkaadó ezután helyesebbnek tartotta gyakorolni a maga törvényes jogát, kellő felmondás után eleresztetni szolgálatából iezt a két munkást, akik aztán kártérítési keresetet indítottak

¹ I Q. B. 1893, 715.

a kerületi küldött és a kazánkovácsok munkásegysége végrehajtó bizottságának tagjai ellen. A felelősségi törvényszék azt tartotta, hogy semmi összeesküvés nem volt bebizonyítva arra, hogy az elbocsátások kieszközöltessenek. De a törvényszék azt határozta, hogy perelhető jogtalanság az, ha egy egyetlen egyén is „roszakaratúlag” jár el a munkások elbocsátása ügyénél azok kárára, és a kazánkovácsok kerületi küldötte annál fogva elmarasztaltott a károkbán.

Mind a két eset az indokolás kérdésén fordult meg. Hogyha egy kereskedő, a saját hasznára, rábír egy vevőt arra, hogy az szerződéstörés nélkül ott hagyja versenytársainak üzletét és vásárlásait ő nála foganatosítsa, szembeszökő, hogy a versenytársaknak nincs orvoslás a törvénykezésnél. A Mogul gőzhajótársaság perében M'Gregor, Gow és Coy ellen¹ kimondatott, hogy az üzletembereknek még oly Összejárásuk sem, amelynek célja az volt, hogy a saját magok hasznára kizárjanak egy bizonyos versenytársat az üzletből, és így tönkre tegyék azt, nem esik kereset alá. Temperton v. Russell esetében ugyanazon elv mellékesen fentartatott. „Ez egy teljesen szabad ország – mondotta mr. Justice Chitty – és az embereknek van joga az üzlethez és a legteljesebb mértékig vinni a versenyt. Van jogok előrevinni minden lehetséges módon üzletüket. Van jogok oly előnyöket adni az üzletnek nálok, hogy a közönség visszavonja üzletét másoktól és velők szerződnek, és van jogok összejárásuk erre; és hogyha az összejárásuk célja (az esküdtszék véleménye szerint) első sorban az, hogy szolgáljanak saját üzletöknek, és há ezek ezzel együtjárólag ártanak másoknak, nem követnek el semmi olyat, amiért kereset volna indítható ellenök.” Mindenki előtt, aki ismeri a munkásegységi tagok céljait és módszereit, világos lesz eléggé, hogy az ő vonakodások dolgozni egyes munkaadónál vagy egyes munkásokkal, első sorban az, hogy „szolgáljanak saját üzletöknek”, és Anglia jelen törvénye szerint, egyáltalában nem inkább kereset alá fogható jogtalanság, mint egy tőkés szövetség megállapított kísérlete arra, hogy versenytársakat kiszorítson az üzletből, vagy szorítson egyezkedésre velők. De egy sorozatával a hajszálmegkülönböztetéseknek, a bírának sikerült a munkásegység! eljárást kiszorítani a falakon kívülre. A munkásegységi hivatalnokok, akik bepe-

¹ Law Report, 23 Q. B. D. 598; A. C. 1892.

reltettek, beismerten nem a saját személyi nyereségek miatt jártak el, és ennél fogva a törvény szemeiben az eljárások, bár egyáltalában nem személyes, mégis szakszerűen „roszindulatú” volt. Ezen egyetlen indoknak hiánya, amit a törvény igazolásul elfogadott volna, nem tett volna semmit, ha a bírák hajlandók lettek volna belátni, hogy (a munkásegyséletek hivatalnokai tagjaik is lévén egyleteiknek) úgy jártak el, mint az összejátszás tagjai, kiknek közös érdekek volt szóban. Hogyha a kérdéses összejátszás (még ha törvényesen becikkelyezve is) oly üzletemberektől eredt volna, akik hasznokat akarják növelni, az ügynökök nem lettek volna felelősek oly kárért, amelyet ők az összejátszás hasznának keresésében és saját törvényes jogaik keretén belül alkalmilag okoztak egy harmadik félnek. De mert az összejátszás egy munkásegység volt, mely nem kereskedelmi nyereségre törekszik, a bírák megtagadták elismerését azaz, hogy tagjaiknak nincs megfelelő törvényes indokok' közösen gyakorolni beismert jogaikat, a magok kellőleg megjelölt ügynökeik útján, más személyeknek ezzel együttjáró hátrányára.¹ A bírák' tényleg, ámbár megengedték, hogy a munkások nem szenvedélyből vagy a közönséges értelemben vett roszakaratból jártak el és indokaik lehetnek „dicséretre méltók, érdemlegesség és emberbarátiak” a saját magok osztályának, sőt az egész emberiség végcéljaira nézve, nem tudták felfedezni, hogy az ő célzataik saját munkabéreik emelésére és az ő saját munkanélküli tagjaik folytán reájok háruló teher leszállítására avégből, hogy ezeknek adassék a munka a hajókovácsok helyett, egy valódi, közvetlen és egyenes pénzügyi érdeket képviselt reájok nézve, épúgy, mint az üzletemberek reménye a nagyobb nyereségre.²

¹ Egy megfelelő megkülönböztetés tétett meg az Egyesült Államokban a „rokonszenvező strikeok”, vagyis a boycottra való összejátszások tekintetében. A strike a strikeolok saját hasznára törvényes, mert megvan nekik az, amit a törvény indokolt oknak tart, nevezetesen saját helyzetek javítása. De egy rokonszenvező strike vagy boycott esetében nem lehet közvetlen cél hasznot biztosítani az összejátszanak, csak legfeljebb vágyat arra, hogy segítsenek munkástársaikon; és a törvény nem ismeri el ily kiterjedésben az altruizmust!” – *Labor in its relations to Law*: F. J. Stimson (New-York, 1895) 92. 1.; és *Handbook to the Labor Law of the United States* (New-York, 1896) ugyanazon szerzőtől.

² „Minden ember jogának elismerése az üzlethez szabadon alkalmaztatott a törvénytől által oly módon, ami elismert az összejátszó

Hacsak ezen döntvények nem semmisítették meg, a munkásegyleti tagoknak újra végig kell küzdeniök csatáikat az összejátszás jogáért, amit, azt hitték, hogy megnyertek 1875-ben. Az együttes alkudozás lehetlenné lesz, hogyha valamennyiszer figyelmeztetni fognak a munkásegyleti tagok, hogy ne fogadjanak el munkát egy bizonyos cégtől bármiféle oknál fogva, a munkásegyleti hivatalnokok mindig meg fognak támadtatni keresetekkel, elítéltetnek kártérítésre és csódba kergettetnek. Szerencsétlenségre, a munkásegyleti tagok jelen nemzedéke, nem véve ki a felelős hivatalnokokat sem, nem érzékenyek a jogi helyzet súlyos voltával szemben, úgy fogják találni most, hogyha nem tévedünk, hogy a felébb viteli törvényszék érve tovább terjeszhető ki, mint amint eddig látszott. A legbékésebb korteskedés is lehet törvényellenes és megállítható eltiltás által hogyha a munkaadó egyszerűen keresetet indít egy munkásegyleti tisztviselő ellen a munkások visszatartása által okozott kárért. Egy esetben már ^x egy megkárosodott munkaadó tényleg rábirta a törvényszékeket, hogy eltiltást adjon ki a korteskedés, mint ilyen ellen, mintha az törvénytelenebb lenne, mint a vásárlástól való visszatartóztatás. De ez nem minden. Mindig ott van a rágalmazás laza és ruganyos törvényének lehetsége, hogy a közös alkuvás lesújthat. Ha a bírák azt tartják, hogy a munkásszervezkedés nem tesz annyit, hogy indokot adjon tényleges személyi jogok gyakorlására annyira, hogy ezen joggyakorlást kivegye a törvényszerű roszakarát jellege alól, akkor az egyesület tagjainak egyszerű figyelmeztetése hivatalos körlevélben arra, hogy egy bizonyos cég „zárt ház”, ahol a munkásegyleti tagok nem dolgozhatnak, vezethet kártérítési perre a kérdésben levő cég részéről (lásd a Trollope esetet, 72. L. J. 342); és minden oly kifejezés, amit esetleg a jury döntőnek talál, elítélő ítéletre vezethet.

Azon döntvények, amelyekre utaltunk, ámbár jelenleg a törvény illetékes megmagyarázásával egyértelműek, észrevételeket költöttek fel a jogtudásoknál; és némely kitünő jogtudós, mint például Sir Frederick Pollock, kételyét fejezte ki arra nézve, vajjon azok fenttartatnának-e a Lordok háza által. Matókéseknél egy oly előjogot, ami nem adatott meg a munkásegyletnek.” – Hon. A. Lyttelton: „The Law of Trade Combinations”, A Policy of Free Exchange-ban, 291. 1.

¹ J. Lyons and Son v. Wilkins, 1896, 1 Ch. 811.

gok a törvénykező Lordokról köztudomású, hogy élesen megvannak oszolva e kérdés felett, és ítéletüket épen ezen véleménykülönbség folytán még mindig visszatartják. A kérdés elmélete előttünk egyszerűnek látszik. Ha a közönség kívánatosnak látja, hogy a munka feltételei alkudozás útján állapíttassanak meg, mindegyik félre rá kell hagyni, hogy ő ítélje meg, mi az ő saját érdeke, és hadd keresse ezen érdekét összejátszás útján, még mások kárára is. Csak gúnya az igazságnak, egyrésztől megengedni a munkásoknak azon célból, hogy jobb feltételeket csikarjanak ki munkaadóiktól, az elméleti jogot a munka megtagadására szövetkezni, és más oldalról kártérítést zúditani reájok, ha törvényesen és békésen gyakorolják ezt a jogot az alkuban résztvevő másik fél, sőt harmadik személyeknek is hátrányára. A munkásegyleti tagoknak, világos, meg kell adni a polgári eljárás területén azt, amit már régóta megengedtek nekik a büntető törvények. Hogyha egy munkásnak meg van a választása munkaadója kárára arra, hogy esetleg ne maradjon annak szolgálatában, hacsak bizonyos feltételek nem fogadtatnak el; ha továbbá ez a választás kiterjed arra is, hogy esetleg ne dolgozzék neki nem tetsző társakkal, akkor lehetetlen most, amikor az összejátszás joga tartaléktalanul megadott a parlament által, megakadályozni, hogy ez a választás együttesen gyakoroltassék a munkások összejátszása útján, akik kellőleg megnevezett ügynökök útján járnak el. Az a tény, hogy az összejátszás ezen jog pénzbeli kárt okoz a munkaadónak, vagy más személyeknek, akár vevőknek, akár munkaadóknak, akár munkásoknak, nem nagyobb érv ellene, mint az a megfelelő tény, hogy egy óriási modern vállalat komolyan leszorítja a közvetítő nyereségét, tönkre teszi kisebb versenytársait, és végezetül emeli az árakat a fogyasztónál. Lehet igenis, hogy a munkások összejátszásai, vagy a tőkések összejátszásai törvényesen és békésen követve azt, amit az ő saját testületi vagy osztályérdekeiknek tartanak, oly feltételeket követelnek alkuikban, amelyek károsak nemcsak a többi feleknek, de a közjóra is. Ez fészetben az orvoslás nem az, hogy a szerződő felek egyikét oda-szolgáltatjuk polgári keresetek útján azon egyéneknek, akik esetleg ezen jog gyakorlata által bántva vannak, hanem az, hogy védelmezzük meg a közönséget a szerződési szabadság ily következményei ellen, határozottan megszabván gyártörvények útján,, vagy másként minden oly feltételeit a munkának vagy iparnak, amelyek a közérdekből szükségeseknek látszanak.

II. FÜGGELÉK.¹⁾

Az ipari élősdiség és az országos minimum politikájának hatása a szabad kereskedelmi vitára.

Az élősdi iparok fentállása a nemzetközi kereskedelem vitáját egy oly érveléssel látja el, amely még nem tárgyalatott megfelelő módon. A felvilágosodott hazafi előtt, aki óhajtja hazájának lehető legteljesebb kifejlődését, mindig egy nagy hátrálynak tetszett a szabad kereskedelemre nézve, hogy az, kisebb vagy nagyobb mértékben, mégis korlátozni fogja polgártársait foglalkozások szabad megválasztásában. Így egyik ország, amelynek nagy gazdagsága van ásványokban, úgy találhatja, hogy lakosságának nagy része szorul a föld alá; a másik úgy láthatja, hogy arra van kárhozható, hogy ő legyen nagy baromvásárja és vágóhídja a világnak; míg a harmadiknak az lehet a végzete, hogy vidéke elnéptelenedik és polgárainak zöme a gyár-iparra megy, a nagy városok iszapja közé, olcsó csizmákat és kész ruhákat csinálni az egész lakható földkerekségnek. Ezen állításra a válasz rendesen az volt, hogy a nemzeti munka különlegesítése, amíg valószínűleg sohasem vitetik végletekig, gazdaságilag előnyös lesz mindenkinek. Az ily válasz nem ismeri az ipari élősdiség lehetséges voltát. Hogyha a korlátlan munkaszabadság biztosította, hogy mindegyik nemzet azt a munkát tartsa meg, amelyben az ő munkaképessége a legnagyobb és lehetősége legszélesebb, a munkafelosztás ezen nemzetközi módja elfogadható volna, mint ár azért, hogy minden cikk a legkevesebb munkával fizetessék meg. De a verseny korlátlan sza-

¹ Lásd III. rész III. fejezet: „A munkásegyesületi mozgalom gazdasági jellegvonásai.”

badsága mellett, mint láttuk, nincs arra ily biztosíték. Egy iparágban egyik kerület kiszoríthatja mind a többi az üzletből, nem valamely valódi előnye útján a termelő munkaképességben, de pusztán azért, mert a sikert nyerő vidéken a munkások valamely segílyt kapnak a helyi adókból vagy más forrásokból. Egy országban is, hacsak gond nem fordítatik arra, hogy az élősdiségnek minden neme meggátoltassák, egyik ipar vagy egyik módszer virágozhatik és elterjedhet mind a többinek kárára nem azért, mert a természeti előnyök vagy a megszerzett képesség kedvez neki, de pusztán a „támogatás” valamely neme miatt. Szabad kereskedés mellett az olcsóságra való nemzetközi nyomás mindig arra fog törekedni, hogy minden nemzet részére a világpiacon azon iparágak választassanak ki, amelyekben a munkaadók a legolcsóbban tudnak dolgoztatni. Ha mindegyik iparág önfentartó volna, a szabályozott iparágak emelkedő teljesítő képessége ezeket könnyen állítaná első sorba, dacára (vagy helyesebben épen következésül) a viszonylagosan magas munkabéreknek, rövid munkaóráknak és a munkásaik által élvezett jó egészségügyi berendezéseknek. Ha azonban egyes iparágokban a munkaadók kaphatnak oly munkát, melyet részben más forrásból fizetnek, vagy hogyha jogokban áll felhasználni az ő szolgálatjukra nemcsak a naponta felfrissült munkaerőt, de a hanyatló munkások egymásután következő nemzedékeinek tőkeértékét is, akkor képesek olcsóbban vinni ki árukat, mint az öneltartó iparágak, ezeknek, és magának a közönségnek kárára. És ez, amint láttuk, közvetlen eredménye az egyéni alkuvás azon szabadságának, amire a szabad kereskedők fektetik a fősúlyt. Valóban, hogyha végig követjük logikai folyamatán a versenyző ipar korlátlan szabadságának ezen jelszavát, mind bent az országban, mind azon kívül, oly állapotára jutunk a dolgoknak, amelyben mindazon különböző iparágak közül, amelyeket az egyes ország folytat, iparok választhatók ki a határtalan kiterjesztésre és a világpiacon ellátására, amelyekben a munkaadók a legnagyobb segélyezés előnyét élvezik; például azok, amelyekben oly munkások dolgoznak, akiket más osztályok tartanak el; vagy még rosszabb esetben, amelyeket a szükségben levő bér munkások egymásután nemzedékei látnak el munkával, akik oly nagy nyomorban vannak munkájuk eladásánál, hogy oly nyomorult munkabéreket és oly rősz feltételeket tudnak csak elérni, amelyek teljesen képtelenek őket állandóan fen-

tartani egészségben és munkaképességben. Egy oly világ helyett, amelyben minden ország arra számhatná magát, hogy azt csinálja, amit legjobban tud, elérnénk a kiszípolozó iparágak útján egy oly világot, amelyben minden ország azt dolgozná, ami az ő népét a legnagyobb sülyedésre vezeti. Ennélfogva a védvámoknak igazsága van, ha azt vitatja, miszerint feltéve a korlátlan egyéni versenyt minden országban, a nemzetközi szabad kereskedelem könnyen vezetne a nemzetközi munkafelosztásnak nem a jó, de egy szerfelett vészes módozatára.

Ezt a bírálatot, amennyire mi tudjuk, nem tárgyalták a Cobden Club egyik munkájában sem, sem pedig a szabad kereskedelmi felfogás bármely gazdasági igazolója művében. Így Bastable tanár, a maga világos fejtegetésében a „The Theory of International Trade”-ben (2-ik kiadás, London 1897) mindig azt tételezi fel, hogy a cikkeknek az árai a hazai piacon, és ennélfogva azok' viszonylagos kivitele, változni fog a termelési tényleges költség szerint, és nem pusztán azon termelési költség szerint, amelybe kerül az a vállalkozó tőkésnek. Pedig szembeszökőleg az nem a termelésbe belejátszó emberi fáradtság és áldozat összege, ami érdekeli a behozatali és kiviteli forgalmat, hanem pusztán az a költség, amit a termelés okoz a tőkésnek. Ezen hiánya minden tekintetbe vételének annak a lehetőségnek', hogy az olcsóság tulajdonítható a rosszul fizetett (mert segélyezett, vagy tönkrevető) munkának, teszi képessé Bastable tanárt arra, mikép optimistikusan azt következtesse (18. l.), hogy „a szabály az, mikép mindegyik nemzet azon cikkeket viszi ki, amelyeknek termelésére különösen alkalmas”. Hasonlóul Lord Farrer, a maga „The State in its relation to Trade”-] ében (London, 1893), amikor a védvám ellen szóló érvet állapítja meg, egyszerűen feltételezi (134. l.), hogy az az iparág, amire az ország különösen alkalmas, magasabb munkabéreket fizet, mint a többiek. „Egy dolog világos, nevezetesen, hogy nem vagyunk képesek francia vagy svájci szalagot venni, anélkül, hogy termeljünk és adjunk el valamit, amit mi jobban tudunk termelni és olcsóbban, mint a szalagot, és ami *ennélfogva* nagyobb hasznot hoz a mi gyárosunknak, és *jobb munkabéreket a mi munkásainknak*”. És mr. B. R. Wise, törekedve az ő Industrial Freedom-jában újra megvizsgálni és felállítani, a szabad kereskedelmi érvet a gyakorlati tapasztalat világában, kénytelen inteni olvasóit, hogy „nem lehet nagyon sokszor is-

metélni, hogy az elvont közgazdaság versenye – az a verseny, amelyen alapulva mondhatja el magáról a közgazdaságtan egyedül, hogy igénye van a tudomány jellegére – csak az egyenlő egyedek közt folyó verseny” ... és semmi sem lehet távolabb az igazságtól, mint azt feltételezni, hogy a szabad verseny a munkapiacra bárminő hasonlatosságban volna is azon egyenlő egyedek közt folyó versenynyel, amelyet a szabad kereskedelmi elmélet rendes magyarázata igényel.¹

De ámbár az élősdű iparágak létele a *laissez faire* érvelést gyökerén támadja meg, az még sem ad semminemű súlyt sem a védvámok érvelése mellett. Amire a védvámok fekteti a fősúlyt, az az ő országa iparainak némelyikének összezsugorodása; az a baj, amire ami vizsgálódásunk vezet, némely másnak kiterjeszkedése. A védvám szószólója a behozatal kizárására tör; az élősdűkedés ellenese más oldalról szomorúsággal látja egyes kivitelek gyors növekvését, mert az jelenti a legjobban segélyezett vagy legnagyobb mértékben élősdű iparágak kiterjedését az országban. És így bárminő elmés érveket találjanak is fel a védvám mellett,² ez a fajta az orvoslásnak egyáltalán tehetetlen megbirkózás ezen különös bajjal. Hogyha azon iparágak terjeszkedése, amelyeket Anglia a legnagyobb gazdasági haszonnal folytat, – például a kőszénbányászat és hajóépítés, a szövő-ipar és gépgyártás, – megcsappan, az nem azért van, mert a kőszén és hajó, szövött áru vagy gép Angliában a külföldről hozatik be, hanem azért, mert más kevésbé előnyös iparágak magában Angliában, valami módon segítve valami segély által, biz-

¹ B. R. Wise: *Industrial Freedom* (London, 1882) 13., 15. 1.

² A nemzetközi szabad kereskedés elleni érvelés bármely megfélelő előadása végett a tanulmányozónak Németországhoz vagy az Egyesült Államokhoz kell fordulni, nevezetesen Friedrich Listhez: *The National System of Political Economy*, nyomtatva Németországban 1841-ben és lefordítva Sampson Lloyd által (London, 1885) és H. C. Carey munkái. List és Carey munkáit Amerikában oly írók népszerűsítették, mint Professor R. E. Thompson: *Political Economy with Especial Reference to the Industrial History of Nations* (Philadelphia, 1882), H. M. Hoyt: *Protection and Free Trade, the Scientific Validity and Economic Operation of Defensive Duties in the United States* (3-ik kiadás New-York, 1886); m ig más felfogást tanúsít Francis Bowen: *American Political Economy*. Az egész kérdést újra tárgyalta Professor Patten: *The Economic Basis of Protection* (Philadelphia, 1890) és más érdekes művek, amelyek több figyelmet érdemelnének Angliában.

tosították magoknak a nemzet agyának és tőkénének, és ezzel együtt kiviteli üzletének némi részét. Ez a félrefordulás szembezőköleg nem fog helyreállíttatni azzal, hogyha némi behozatali vámot vetünk azon kis és rendkívüli kőszén és hajó, szövőttáru vagy gépre, amelyet tényleg behoztak, mert az esetleg megcsappantás nélkül hagyja a segélyezett iparágak terjeszkedését, amely, hogyha a segélyezés eléggé nagy arra, tovább mehet mind többet és többet nyelni el az ország agyából és tőlséjéből, és mind több és több részt a kiviteli üzletből. Hogy, gyakorlatilag fejezzük ki, Anglia úgy találhatja, hogy termelése és kivitele gyarapodó arányban van összeszedve ruhaneműekből, olcsó bútorból és késből, és a kiszipolyozó iparágak terményeinek egész sorozatából, kárára a gyapot- és kőszén-, hajó- és gép- ipar jelenlegi főágainak. Hasonló módon találhatja egyszer bármely más ország is, hogy a saját, termelése és a saját maga kiviteli üzlete nagyobbodó része a saját maga élősdi iparának terményeiből áll. Röviden, ha mindegyik ország teljesen kizárja is azon behozatalt, amely az ő terményeivel versenyez, az épúgy nem gátolja meg, mint maga a szabad kereskedelem, magában az országban azon iparágak kiterjeszkedését, amelyek a magok bér munkásaiknak a legrosszabb munkafeltételeket nyújtják.¹

A nemzetközi verseny ezen eredményének erős tudata van azon új javaslatok háta megett, amelyek most tétetnek a közszabályzat elvének nemzetközi alkalmazására. Az utolsó hét év alatt az államférfiak kezdték megtalálni útjokat a gyári törvényhozás nemzetközi egységesítése felé, úgy hogy például minden gyapotgyárban ugyanazon munkaórákat hozták be, és a mun-

¹ Felesleges megjegyezni azt a kétségbeesett javaslatot, hogy védvám teendő magoknak a kiszipolyozó iparoknak termékeire. De hisz ezek, amint láttuk (hogy ha valóban élősdi iparok, mint a nagyban folytatott ruhaipar és nem pusztán önfentartó, de nem haladó iparágak, mint az angol földművelés), rendesen, kivívó iparágak, amelyek nincsenek kitéve a külföldi behozatal versenyének. Pusztán az, hogy egy beviteli vám vettetik ki azon kis mennyiségére a külföldön készített ruháknak vagy olcsó késeknek, amiket Angliába behoznak, egyáltalában nem erősítheti meg a munkaadókkal szemben való stratégiai helyzetét a kelet-londoni vagy sheffieldi kiszipolyozott otthoni munkásoknak, vagy nem teheti kevésbé óhajtotta a tiszteletreméltó fiatal nőt Leedsban arra, hogy elfogadjanak zsebpénzserű munkabér mellett munkát azon város jól felszerelt ruhaműhelyeiben.

kasok is törekednek” valami nemzetközi munkásszervezet felé, amelynek útján például a kőszénbányászok, gyapotmunkások, üvegmunkások vagy dockmunkások az egész világon egyszerre indítanak mozgalmat jobb feltételekért. Valóban, hogyha képesek volnánk eljutni valami nemzetközi minimumra a nevelés és közegészségügy, a pihenés és bérek tárgyában, amelyeken alól egy ország sem engedné meg, hogy kézi munkásainak bármelyik osztálya *bármelyik iparágban* is rosszabb feltételek mellett dolgozzanak, az ipari élősdiség a múlt emléke volna csak. De az ilyenmű nemzetközi eljárás – „egy Zollverein, mely az egyenes gyári törvény és méltányos munkabérré volna alapítva” – szembeszökőleg nem gyakorlati. Amit rendesen nem értenek meg ily általánosan, sem az államférfiak, sem a munkásegyletek, az, hogy *egy különös iparágban* való nemzetközi egyformasága a feltételeknek, ami mindaz, amit valaha terveztek, kevesebb vagy éppen semmit sem használna az ipari élősdiség betegségének kiirtására. Ezen tárgyban, mint másokban is, a munkás legrosszabb ellenségei azok, akik saját háztartásában vannak. Képzeljük például, hogy egy nemzetközi gyártörvény alatt a világ minden gyapotgyára a munkaórák és gyermekmunka, közegészségügy és a balesetek ellen való elővigyázat szempontjából egy alapra helyeztetnének. Hadd vigyük az egyformaságot még egy lépéssel tovább és képzeljük, ami lehetetlen, hogy a bérekben nemzetközi egyformaság van minden gyapotgyárban. Mindez nem gátolná meg semmi módon sem azt, hogy a nemzet és tőke ereje ne forduljon el a gyapotipartól valamely más iparra, amelyben *segélyezés vagy támogatás folytán* a munkaadó aránylag nagyobb előnyben áll szemben a hazai vagy külföldi fogyasztóval. Az az ország, amelynek legtöbb természetes előnye és műszaki képzettsége van a gyapotiparra, kétségkívül kifogja elégíteni a világkereslet nagy tömegét a gyapotcikkekben. Jje hogyha vannak ugyanazon országban egyes iparok, amelyeket élősdi munkával végeznek, vagy bárminő segélylyel támogatnak, az a világ gyapotüzletéből kevesebbet fog megkapni, mint más-képen volna az eset; a gyapotban való határszélen levő üzlet odahagyatnék a legközelebb álló arra való országnak, azon célból, hogy az agy- és tőkeerőnek egy része a nemzet és a világ; gazdasági kárával, igénybe vehesse a támogatást vagy segélyt.¹ Azt látjuk ennélfogva, hogy még egy nemzetközi egyformasága

¹ Ezen feltételezett eset, úgy hisszük, nem nagyon tér el a gya-

a feltételeknek egy különös iparágban sem volna képes az ott hon létező ipari élősdiséggel szemben arra, hogy megakadályozza, mikép a legkedvezőbb helyzetben levő ország is elsajátítsa ezen egyformán szabályozott iparág egy részét. Az élősdi iparok tényleg teljesen hasonló befolyással bírnak az ipar nemzetközi felosztására, mint aminővel bírnak” a hazai iparra. Úgy adva oda, mint megvesztegetést a fogyasztónak azon támogatást és segélyt, amit kapnak, azt eredményezik, hogy általában véve a világtőke-, agy- és munkaereje kevésbé termelő módon oszlik fel, mint lett volna másként az eset.

Láthatjuk most már, hogy a század közepén élt közgazdák leckéjüknek csak felét tanították és a szabad kereskedelmi államférfiak leckéjüknek csak felét tanulták’ meg. Annyira el voltak foglalva azon eszmével, hogy lerombolják a pénzügyi gátakat, hogy nem követték végig a saját magok felfogását, hogy megszabaduljanak mindennemű támogatástól. M’Culloch és Nassau Senior, Cobden és Bright, elég világosan látták, hogy pénzsegély adása valamely iparágban az állami vagy a községi adókból képessé teszi azt az iparágat arra, hogy a nemzet tőke- és elmeerejéből többet biztosítson magának, mint szintén a világ forgalmából is, mint amennyi előnyös, gazdaságilag. Még azt is átértették, hogy ingyenes rabszolgamunka használata ép annyira támogatást képez, mint a munkabérek kipótlására adott községi segély. De azt sohasem ismerték fel világosan, hogy a gyermekek munkája, a nők túlmunkája, vagy oly munkabérek fizetése, amelyek képtelenek fentartani a munkást teljes ipari munkaképességében, gazdaságilag ugyanazon alapon áll. Ha a szabad kereskedelem célja az, hogy a tőkét, életet és munkát úgy ossza fel az országok és az iparágak közt, hogy az a lehető legnagyobb termelést eredményezze az emberi fáradtság és áldozat lehető legkisebb igénybevételével, Robert Owen és Lord Shaftesbury gyári törvényhozása épúgy részét képezte volna a szabad kereskedelmi mozgalomnak, mint Cobden és Bright vámreformjai. „Azon időszak alatt – írta Argyll herceg a tizenkilencedik századról¹ – két nagy felfedezés tétetett a kormányzás tudományában: az egyik az az óriás előny, amely jár a forgalom minden korlátozásának eltörlésével; a másik az, hogy fel-

potipar tényleges helyzetétől az egyesült királyságban mai napság, dacára annak, hogy nincs nemzetközi egyformaság.

¹ The Reign of Law (London, 1867) 367., 399. 1.

tétlenül szükséges megszorításokat tenni a munkára ... És így a gyártörvények, a helyett, hogy úgy védelmeztettek volna, mint rendkívüliek, és csak úgy mondattak volna igazoltaknak, mint különös viszonyok születtei, olyanokul ismerendők el, mint valódiilag első törvényhozási elismerései egy nagy természetes törvénynek', mely ép oly fontos, mint a kereskedelemben a szabadság, és amely, mint az utóbbi is, még arra van utalva, hogy szélesebb és szélesebb alkalmazást igényeljen magának.”

Ezen világításban látva, az a javaslat, hogy rendszeresen létesíttessék mindegyik országban, a saját országos minimum a köznevelés, közegészségügy, pihenés és munkabérré nézve, a szabad kereskedelmi politika szükséges kiegészítésének tűnik fel. Csak egy ily minimumnak keresztülvitele által mindegyik országban képes egyhamar meggátolni élődsi iparágainak rősz hatású kiterjedését, amelyet nemzetközi kereskedelme rendkívülieg súlyosbít. És nincs semmi haszon abban, ha ezen országos minimum ugyanazonossá vagy egyformává lesz az egész világon. Bármennyire különősek is fog látszani a gyakorlati ember előtt, az az ország, amely egy aránylag magas országos minimumot állapít meg, nem fogja elveszíteni kiviteli űzletét azon országokkal szemben, melyeknek helyzete alacsonyabb, ép annyira nem, mint ahogy azon ország, amelyben önkéntelenül magasabb megélhetési színvonal áll fent, nem veszi el űzletét azokkal szemben, ahol a színvonal alacsonyabb. Hogyha a viszonylag magas országos minimum aránylagos növekedést okoz a közőnség termelő munkaképességében, akkor az szembeszőköleg tényleg erősbíteni fogja annak helyzetét a világpiacon. De még akkor is, hogyha az országos minimum színvonala a demokrácia befolyása alatt, sokkal messzebbre és sokkal gyorsabban emeltetnék fel, semmint a nemzeti munkaképesség megfelelő emelkedésében kárpótlás volna található, úgy hogy a termelés költsége a tőkés munkaadóra nézve ténylegesen magasabbá lenne, mint más országokban, ez nem akasztaná meg (sőt még csak egészben meg sem szorítaná) kivitelünket. „Az általános alacsony munkabérek – mondják határozottan a közgazdák, - sohasem okozták azt, hogy bármely ország leversenyezte versenytársait, sem az általános magas munkabérek nem gátolták meg sohasem ebben”.¹ Addig, amíg csak kívánunk idegen terménye-

¹ J. S. Mill: Principles of Political Economy, III. könyv, XX\> fejj. 4. §., az 1865-i kiadás 414. l.

ket, és ennél fogva akarjuk azokat meg nem csökkent mennyiségben behozni, mindig kell elegendő kivitel küldeni a külföldre, hogy kifizethessük nemzetközi adósságunkat. Igaz, hogy nem kapjuk meg akkor teánkat és élelmiszereinket, vagy bármit, amit behozunk, oly olcsón, mint most; a külföldi cikkek fogyasztói valóban azt fogják találni, hogy ezeknek ára, épúgy, mint az angol áruké, felemelkedett. Ha nem tekintjük a pénz közbejöttét, és úgy képzeljük, hogy a külföldi forgalom tényleg is úgy bonyolítottatik le, amint lényegben van, a csererendszer szerint, meg fogjuk érteni mind a külföldi cikkek árának emelkedését, mint az angol cikkek folytatólagos kivitelét, még akkor is, ha ezek mind drágábbak, mint a megfelelő külföldi cikkek. Mert az angol behozó cégek, akiknek valamely módon ki kell egyenlíteniök a magok nemzetközi adósságaikat, ha nem találnak oly angol terményt, amit kivihetnének nyereséggel, kénytelenek lesznek kivinni egy bizonyos mennyiséget még veszteség mellett is – amely veszteséget, épen úgy, mint a szállítási díjat, vagy mint bármely más üzletviteli költséget, hozzá fogják adni azon árhoz, amelyet a külföldi cikkek fogyasztóitól vesznek be. Természetesen kivitelre azon angol árukat fogják kiválasztani, amelyekben a veszteség a legkisebb, – tudniillik azokat, amelyekben Anglia aránylag a legnagyobb előnyben van. Vagy, ami ugyanazt jelenti tényleg, a legkisebb hátrányban. Ennél fogva, hogyha az angol termelésben a költségek emelkedése egyforma volna, a mi kivitelünknek nemcsak összege, hanem megosztása is érintetlen maradna. A külföldi fogyasztó, a saját áru termelésének olcsósága folytán, az angol árukat olcsóbb áron kapná meg, mint különben volna az eset – lehet, hogy még alacsonyabb áron annál is, ahogy az angol ember veszi meg azokat saját országában, épúgy, amint az angol ember mai nap az amerikai árukat Londonban az angol áron, viszonylag olcsó színvonalán veszi meg, és néha tényleg olcsóbban, mint ahogy azokat adják New-Yorkban. Mert ez a folyamat, látszólagos veszteség mellett venni ki, ellentétben a nyereséget behozatali üzlettel, tényleg előfordul egyszer egyik országban, másszor a másikban.¹ Néha megtörténik, hogy a kereskedők ugyanazon cége

¹ Amikor például az arany kivitele eltiltatik, vagy ha már minden arany elküldetett; vagy ha bármely oknál fogva, kevésbé költséges mod az eladósodottság mérlegének kiegyenlítésére nincs. – Lásd Goechen: *Theory of the Foreign Exchanges*; vagy Clare: *A. B. C. of the Foreign Exchanges*.

végzi a behozatalt is, kivitelt is; rendesebb azonban az, hogy ezt a kiegyenlítő eljárást a bankházak teljesítik, és ez a külföldi váltóárfolyamok azon hullámzásaiban nyilvánul meg, amely ugyan eléggé világos a gyakorlati pénzember és a közgazda előtt, de elzárja a nemzetközi váltóárfolyam minden mozzanatát a közönséges ember előtt a furcsaság sűrű fátyolával.

Az országos minimum emelése ellen a gyakorlati akadály valóban nem a nemzetközi forgalom oldaláról jön, hanem, amint már kifejtettük, a hazai adófizető és a hazai fogyasztó részéről. Minden oly emelkedés az országos minimumnál, melyet nem kárpótól valamely megfelelő emelkedés azon munkaképességben, amelylyel a nemzeti ipar termel, egy növekvéssel együtt jár a munkanélküliek számában, és így a szegény adóban vagy azok ellátásának más fedezeténél; és a termelési költségek minden emelkedése ellen, mint az áremelkedés ellen felzúdulna a lakosság tömege. A munka alacsonyabb fokozatai, amelyek a polgárok nagyobb részét foglalják magokban, világos hasznát látnák azon javulás folytán, amelyet az emelkedés okozna az 5 saját viszonyaikban. A termelők más osztályai, beleértve az ipar agymunkás igazgatóit, úgy találnák, hogy az ő különös vagy más-különben kivételes tehetségeik „járadéka” nem csökken, még akkor is, hogyha többet kellene fizetni abból adóban és a magasabb árak folytán. A hivatalnok nagy és növekvő serege a magok állandó bevételeikkel hangosan panaszkodnának a megélhetés megnövekedett ára miatt, amelyet a fizetések emelése útján kellene ellensúlyozni. De az igazi szenvedő volna a járadékból élő osztály, amely termelés nélkül él a maga beruházásaiból. Ezen személyeket két oldalról sújtaná a dolog: a megnövekedett adózatás folytán úgy találnák, hogy nyakokon van a munkát nem kapók eltartásának legnagyobb része, és a magasabb árak, amelyek az országos munkabérszükségletből legalább is a saját többlettel nehezednek rajok. Az osztalék-kapó osztályok tiszta jövedelmében beálló ily gyakorlati megcsökkenés Ricardótól le Cairnesig minden közgazda szerint úgy egyenlíti ki magát, hogy le fog esni a megtakarítás mértéke, és ennél fogva a további tőke felhalmozásának mértéke. Ezt, amint láttuk, nem lehet többé előre mondani, még akkor sem, ha hinnők Sir Josiah Child és Adam Smith után azt, hogy a jövedelmeknek vonakodása a befektetésektől ténylegesen gyorsítani fogja a termelést és ösztönözi az emelkedő felhalmozást. Amit feltehetőleg okozni fog, az az, hogy nagyobb mértékben fogja a járadékból élő osz-

tályokat ösztönözni arra, hogy külföldön éljenek oly közvetett eredményekkel, amik mégis megfontolandók.

Eddigélé egy oldalon hagytuk a tőke esetleges kivándorlását azon országból, ahol az országos minimum kelleténél túl emelkedett azon országokba, ahol a munka olcsóbban vehető bére. Ezt csökkenti oly mértékben, amit azt hiszünk, hogy nem vettek elegendőleg számba, az angol élet nagyobb mérvben kellemes volta egy tehetséges üzletember előtt. Addig, amíg a mi ipari vezéreink jobban szeretnek Angliában élni, külföldre még magasabb fizetés mellett se mennek, és visszatérnek hazájokba, a mihelyest csak tehetik, addig ki fogja fizetni magát a tőketulajdonosoknak, hogy ott használják fel a tőkét, ahol ezt a magas üzleti tehetséget megtalálják. Ennélfogva az angol ipari többségre abból származnék szerintünk veszély, hogyha az élet kelleméinek bármely csökkenése következne be Angliában a tehetséges angol agymunkásra. Ezen osztály adójának emelése, vagy az általok fogyasztott cikkek árának emelkedése nem nagy fontosságú, feltéve, hogy mód van arra, hogy megfelelő jövedelmekre tegyenek szert; és a különös tehetség ezen megjutalmazását, emlékeznünk kell reá, egyáltalában nem csökkenti a közös szabályozás elmélete. De a közelsimerés bármely csökkenése, vagy az ő járadékélvező barátaiknak vágy rokonaiknak kivándorlása valószínűleg meglazítaná az ő kötelekeiket is Angliához, és ennélfogva szükség van arra, hogy azok az ő kellemes vagy megjutalmazott állapotjaiknál beálló valami emelkedés útján ellensúlyoztassanak.¹ A mi saját felfogásunk az, hogy egy magas országos minimum eredménye volna ténylegesen a rendkívüli tehetség ezen emelkedő jutalmazása, életeknek ezen emelkedő kellemes volta. Nehéz a mai napi angol embernek megfelelő képet alkotni magának arról, hogy mily sokkal kellemesebb volna az angol élet, ha egyszer-mindenkorra megszabadulnánk az iszaptól és a kiszipolyozó barlangoktól, és a munkások egy osztálya sem találná magát a megörlő szegénységre kárhóztatva; hogyha a tudomány a mi egészségtelen iparainkat úgy átváltoztatná, hogy a népességnek egy osztálya sem szenvedne szükség nélkül balesetet vagy betegséget; és hogyha a polgárok mindegyik fokozata gyorsan emelkednék egészségben, értelemben és jellemben.

¹ Érdekes volna kikutatni azt, hogy az irlandi kitűnő embereknek ezt a végzetes absentizmusát mily mértékben okozta vagy növelte az a körülmény, hogy Dublin egy gazdag és értelmes fővárosból egy másodrangú vidéki várossá törpült le.

Éz következik abból, hogy gazdaságilag minden ország szabad abban, anélkül, hogy félthetné külföldi üzletének elvesztését, megállapítani a maga országos minimumát, a maga felfogása szerint arról, hogy mi a kívánatos, a maga ipari fejlődésének és a maga életszokásainak állapota szerint. A nemzetközi üzlet folyama és kiterjedése – ha azt képzeljük, hogy minden pénzügyi korlát le van döntve, és minden kiviteli jutalom megvan gátolva, – tényleg kizárólag a fogyasztók világanak óhajai és a különböző országokban levő termelők tényleges tehetségei és viszonyai által állapíttatik meg; nem pedig azon arány által, amint tetszik minden egyes nemzetnek megosztani országos nyereségét a termelők és a tulajdonosok közt. Ennélfogva, minden ország úgy munkálhatja a saját boldogulását azon a módon, amint legjobbnak gondolja. Az a nemzet, mely haladni vágyik, folytonosan emelve országos minimumát, gyarapodni fog termelő munkaképességben, és állandóan emelkedni egészségben és jólétben. De ez által nem fog nyomást gyakorolni a többiek által választott eljárásra. Az az ország, amely az egyéni alkuhoz ragaszkodik, mellőzhet egyáltalán minden szabályozást és megteheti, hogy egyik iparága a másik után élősdivé lesz; de az által, hogy magamagát a sülyedésbe dönti, nem fog megnyerni semmi további emelkedést a nemzetközi forgalomban, vagy tényleg nem fogja leversenyezni versenytársait.”¹⁾ Végezetül az a

¹⁾ Tegyük fel például, hogy a tőkés az Egyesült Államokban annyira megerősítik helyzetüket, hogy a bérmunkások minden összjátzását leverik, a gyár törvényhozás minden kísérletét megtörik, és tényleg az egyéni alkuvas minden megszorítását, mint az alkotmány megsértését, eltiltják. Az eredmény kétségen kívül egy proletárforradalom volna. De feltéve, hogy ez nem következik be, vagy elfőj tátik és a Trusztök hatalma korlátlan marad, akkor az várható, hogy a munka feltételei mindegyik iparágban az életfentartási színvonalra szállanak alá, és a népesedés haladásával, amelyet ezen reménytelen szegénység fokoz, még azon színvonal alá is, amely az állandó munkaképességre szükséges. Így az egész amerikai szárazföld élősdivé változnék át és a tőkés egymásután következő nemzedékei, támogatva az agymunkás segédügynökök osztálya által, felhasználhatják saját hasznokra a lesülyedt kézi munkások egymás után következő nemzedékeit, míg csak ezek a francia parasztnak La Bruyère által leirt műveltségi állapotára nem sülyednek. De Amerika összes nemzetközi üzletét ez nem érintené; ellenkezőleg, az bizonyosan csökkenne azután, amint a nemzet tehetése hanyatlana lefelé.

nemzet, amely maradó akar lenni, de amely mégis önfentartással tartja fenn iparágait, fentarthatja, hogy ha a viszonyai az ily megállást megengedik, a maga megszokott szervezkedését és mégis élvezheti továbbra is ugyanazon részesedést a nemzetközi kereskedelemben, amelyvel bírt korábbi időkben.

III. FÜGGELÉK.¹⁾

Némi statisztika, amely vonatkozik a házasságkötés és születési arány, a szegénység, munkabérek és a búzaárak közt levő viszonyokra.

A következő diagramm és táblázat érdekes lehet tekintettel azon viszonyra, amelyben van a születések száma a házasságkötések számához és ezek egyikének vagy mindkettjének viszonya a búza árához, a szegénység mennyiségéhez vagy a munkabérek magasságához.

Egymás mellé helyeztük Anglia és Wales lakosságának ezerében számítva azon személyek számarányát, akik házasságot kötöttek, vagy születtek mindegyik évben, 1846-tól 1895-ig bezárólag; együttesen azok számát, akik a szegénytörvény értelmében segílyt nyertek, ha csak egy napra is, az 1849 és bezárólag 1895 év közötti évek mindegyikében; és a búza átlagos feljegyzett árát országos quarter-számra mindegyik évben 1846-tól 1896-ig. Ezek a főstatisztikai hivatal jelentésének rendes statisztikai adatai. Ezekhez hozzáadtuk az 1846-tól 1896-ig ténylegesen fizetett heti munkabéreknek kimutatását, amit azok fizettek a gépésznek egy kis kőszénbányában Skóciában, kivéve a kőszénbánya könyveiből. Amikor a munkabér megváltozott valamely évben, azon év ötvenkét heti bérének átlaga számított ki. Hozzáadtunk ezekhez két kimutatást, amelyek mutatják a Glasgowban a kőműveseknek fizetett munkásegyleti szabvány-munkabéreket 1851-től 1896-ig, ugyanazon módon szedve átlagokba, és a londoni szedőkét 1846-tól 1896-ig, ez utóbbi (a „stab”, vagyis az idő szerint fizetett munkabérek) oly ritkán változott, hogy ál-

¹ Lásd III. rész I. fejezet: „A közgazdák ítélete.”

Figyelmeztetés.

Az előszóban számos hivatkozás fordul elő, melyek a munka további lapjaira utalnak. E számok az eredeti angol kiadás oldalait jelölik s különböznek a magyar kiadás lapszámaitól.

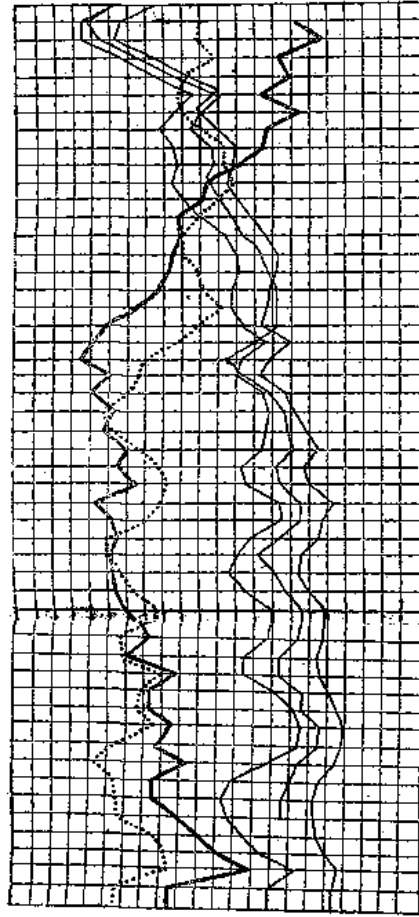
A következő táblázat megmutatja, hogy a szóvártett helyeket hol találja meg az olvasó, a jelen fordítás első és második kötetében.

Az előszóban szóvártett lapszám	Található	Oldalon	Az előszóban szóvártett lapszám	Található	Oldalon
211	Első kötet	240	454	Második kötet	2
222	„ „	254	482	„ „	35
245	„ „	282	485	„ „	38
246	„ „	282	488	„ „	43
253	„ „	291	489	„ „	43
257	„ „	296	704	„ „	295
315	„ „	364	715	„ „	306
318	„ „	366	723	„ „	317
349	„ „	405	739	„ „	336
351	„ „	407	768	„ „	369
363	„ „	423	769	„ „	370
364	„ „	424	770	„ „	371—72
365	„ „	425	771	„ „	373
373	„ „	433	772	„ „	374—75
375	„ „	437	773	„ „	375
376	„ „	438	774	„ „	376
378	„ „	440	776	„ „	378
380	„ „	442	795	„ „	394
387	„ „	450	799	„ „	406
391	„ „	455	811	„ „	420
			814	„ „	423
			840	„ „	454
			853	„ „	467
			857	„ „	472
			861	„ „	477
			862	„ „	478

As angol és német halmosság valószínűleg az angol halmosság 100-as száma melletti halmosság száma

As angol és német halmosság valószínűleg az angol halmosság 100-as száma melletti halmosság száma

1846 1850 1854 1858 1860 1864 1868 1870 1874 1878 1880 1884 1888 1890 1894 1898 1900

1846 1850 1854 1858 1860 1864 1868 1870 1874 1878 1880 1884 1888 1890 1894 1898 1900

Pontozott vonal

Vastag fekete vonal

Vékony fekete vonal

..... Az angol és német halmosság ezere utáni halmosság létszámának száma.

— Az angol és német halmosság ezere utáni teljes létszámát ábrázoló.

— Legfelső vonal. — Átlagos száma azon quarter bérének, a melyet még lehet venni egy londoni század heti munkabérével számítva a munkabérgyűjtési szabványos munkabérről.

— Középső vonal. — Átlagos száma azon quarter bérének, a melyet meg lehet venni egy gloucesteri két-három munkabérről számítva a munkabérgyűjtési szabványos munkabérről.

— Legalsó vonal. — Átlagos száma azon quarter bérének, a melyet még lehet venni egy két-három munkabérről számítva a munkabérgyűjtési szabványos munkabérről.

— Legalsó vonal. — Átlagos száma azon quarter bérének, a melyet még lehet venni egy két-három munkabérről számítva a munkabérgyűjtési szabványos munkabérről.

1868	10.1	35.8	43.6	61	9	17	9	0.28	28	8	0.45	36	0	0.56	1868
1869	15.9	34.8	43.4	46	2	19	4	0.40	27	7	0.47	35	0	0.75	1869
1870	16.1	35.2	43.5	46	10	20	0	0.43	27	7	0.53	36	0	0.77	1870
1871	16.7	35.0	41.6	66	8	20	0	0.35	27	7	0.43	36	0	0.64	1871
1872	17.4	35.6	36.9	57	0	23	4	0.41	29	9	0.52	36	0	0.63	1872
1873	17.6	35.4	33.9	58	3	28	11	0.49	31	10	0.54	35	0	0.61	1873
1874	17.0	36.0	31.5	55	8	30	0	0.54	34	0	0.61	35	0	0.65	1874
1875	16.7	35.4	29.7	45	2	20	8	0.66	36	1	0.80	36	0	0.80	1875
1876	16.5	36.3	27.5	46	2	28	2	0.61	40	4	0.87	36	0	0.78	1876
1877	15.7	36.0	27.3	55	9	28	0	0.50	40	4	0.71	36	0	0.93	1877
1878	15.2	35.6	27.3	46	5	31	0	0.67	27	7	0.59	35	0	0.77	1878
1879	14.4	54.7	20.0	43	10	27	5	0.62	25	6	0.53	36	0	0.82	1879
1880	14.8	34.2	28.4	44	4	26	10	0.61	23	6	0.53	36	0	0.81	1880
1881	15.1	33.9	28.2	45	4	20	3	0.58	27	7	0.61	36	0	0.79	1881
1882	15.6	33.8	27.2	46	1	20	3	0.58	29	9	0.60	36	0	0.80	1882
1883	15.5	33.5	26.7	41	7	25	9	0.62	31	10	0.77	36	0	0.86	1883
1884	15.1	33.6	26.0	35	8	25	9	0.72	26	9	0.83	36	0	1.01	1884
1885	14.5	32.9	26.0	39	10	26	2	0.60	26	9	0.81	36	0	1.10	1885
1886	14.2	32.8	26.6	31	0	26	3	0.65	29	9	0.96	36	0	1.16	1886
1887	14.4	31.9	26.3	32	6	26	3	0.61	20	9	0.92	36	0	1.11	1887
1888	14.4	31.2	26.0	31	10	25	4	0.80	29	9	0.93	36	0	1.13	1888
1889	15.0	31.1	25.0	29	9	25	11	0.90	50	10	1.04	36	0	1.21	1889
1890	15.5	30.2	23.8	31	11	31	10	1.00	51	10	1.03	36	0	1.13	1890
1891	15.6	31.4	22.8	37	0	33	2	0.90	32	11	0.89	38	0	1.03	1891
1892	15.4	30.5	22.7	39	3	33	3	1.10	35	1	1.16	38	0	1.26	1892
1893	14.7	30.8	23.2	26	4	32	10	1.25	36	1	1.37	38	0	1.44	1893
1894	15.1	29.6	23.4	22	10	33	10	1.48	36	1	1.58	38	0	1.66	1894
1895	15.0	30.4	24.3	23	1	33	3	1.44	37	2	1.61	38	0	1.65	1895
1896	...	...	...	26	2	33	3	1.27	38	3	1.46	38	0	1.45	1896

landónak tekinthető mindegyik évben. És azon célból, hogy némi nyers fogalmat adjunk a valódi munkabérek összegéről, amivel voltak egyenértékűeknek vehetők ezen pénzmunkabérek, minden évre kiszámítottuk mindegyik esetről a „búzában számított munkabéreket”, azt a mennyiségű búzát, amelyet a skót gépész, a glasgowi kőműves és a londoni szedő lett volna képes megvásárolni minden évben egy teljes heti munkabérével. Természetesen, ez nem fejezi ki a „valódi munkabéreket” teljes szabatosággal, mert míg a búzáarak főleg az egyik irányban mozogtak, a munkások által húsért és házbérért fizetett összeg bizonyára jelentékenyen a másik irányzatot mutatná. Arra is gondolni kell továbbá, hogy semmi levonás nem tétellett „az elvesztett idő”, a munkanélküliség időszaka és más levonások eimén. A gépész munkabérei gyakorlatilag állandóak az egész éven át. Más oldalról a kőműves szükségképen hever a fagy hónapjaiban és valószínű, hogy még nyáron is többet vészít egy vagy másnemű levonások folytán, mint amennyit nyer a „túlidő” alapján. A londoni szedő vagy nagy állandósággal lehet munkában, vagy lehet időközönként munkanélkül. Nem látszott lehetségesnek megállapítani, hogy vajjon ezen rendetlenségek nagyobbak-e vagy kisebbek, mint voltak az elmúlt időkben. Azt sem lehet bizonyossággal megállapítani, hogy a különböző időkben fizetett munkabérek ugyanazon munkáért tett ifizetést jelentenek-e. A kőműves és a szedő munkája talán nem lényegesen különböző ma a megfelelő osztályok ötven év előtti munkájától; a most követelt nagyobb mérvű gyorsaság és figyelem ellensúlyozva lévén a heti órák számának csökkenése által. Más oldalról a gőzgépek fejlődése és azok munkájának megnagyobbodott gyorsasága és komplikáltsága a gépészt egy képzett és felelős mechanikussá változtatta át, akitől ma azt igénylik, hogy oklevéllel bíró szakember legyen.

A diagrammot és a számtáblázatot Mr. F. W. Galton készítette.

TARTALOM.

II. RÉSZ.

Munkásegyleti működés. (Folytatás).

I. fejezet.

A belépés egy iparágba	1
a) A segédkezés	2
b) A fiúmunka korlátozása	35
c) Haladás az iparágban	43
d) A nők kizárása	60

II. fejezet.

Az iparhoz való jog	65
---------------------------	----

III. fejezet.

A munkásegyleti ügy folyamánai	88
--------------------------------------	----

IV. fejezet.

A munkásegyleti mozgalom elvei	124
--------------------------------------	-----

III. RÉSZ.

Munkásegyleti elmélet.

I. fejezet.

A közigazdák ítélete	175
----------------------------	-----

II. fejezet.

A vásári alkudozás	236
--------------------------	-----

III. fejezet.

A munkásegyleti mozgalom gazdasági jellemvonásai	293
a) A számok megszorításának javaslata	295
δ) A közös szabály javaslata	306
c) A közös szabályzat részleges alkalmazásának hatása az iparág szétoszlására.	336
d) Élősdí iparágak	346
e) Az országos minimum	367
f) A munkaképtelen	388
g) A közös szabályzat elvének gazdasági jellegeinek össze- gezése	394
h) Munkásegyleti módszerek	402

IV. fejezet.

Munkásegyleti mozgalom és a demokrácia	415
--	-----

Függelékek.

I. A közös alkuvás törvényi állapota	467
II. Az ipari élősdiség és az országos minimum politikájának hatása a szabadkereskedelmi vitára	479
III. Némi statisztika, amely vonatkozik a házasságkötési és születési arány, a szegénység, munkabérek és a búzaárak közt levő viszonyokra	492
Tartalomjegyzék	495